

Tiltott Ábrázolások Könyve

Géczi János

Gondolat

Gécsi János
TILTOTT ÁBRÁZOLÁSOK KÖNYVE

Géczi János

TILTOTT
ÁBRÁZOLÁSOK
KÖNYVE

Egy regény töredékei

Gondolat Kiadó
Budapest, 2008

© Géczi János, 2008

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás,
sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben
való tárolás a kiadó előzetes engedélyéhez
van kötve.

www.gondolatkiado.hu

A kiadásért felel Bácskai István

Szöveggondozó Rátkay Ildikó

Tördelő Keresztes Mária

A borítót Ambrus Zsolt művének felhasználásával Pintér László készítette

A szerző fotója Balla András munkája

Nyomtatás, kötészet Kaloprint Nyomda, Kalocsa

ISBN 978 963 693 081 3

Tartalom

ELSŐ KÖNYV: TEREPGYAKORLATOK	15	Ott	30
		A kíséletmű	31
1992. augusztus 16.	17	Fórum	31
Passzus	17	1992. augusztus 21.	32
Oleanderszender	17	Az esszémondatt	32
Karsztmeleg	18	Suhogás	32
1992. augusztus 17.	19	Bronzszárny	32
FIRENZE	19	A fügebokor	33
Toszkán dombok	19	Asszony mellű sólyom(ok)	33
Galamb	20	Változatok édességre	34
Savonarola	20	Koldusok	34
Főtér	20	Campo del Fiorini	35
Produkción	20	Patagónia	35
Másodpéldány	21	1992. augusztus 22.	36
Felár	21	Hagyma	36
Kölyökdenevérek	22	Rózsa	36
1992. augusztus 18.	23	Őr	36
Protézisek	23	1992. augusztus 23.	38
Ezüst	23	Lidó	38
Naplóíró	23	Daimon	38
Pillanatkép	24	SPQR	38
Kellék	24	1992. augusztus 24.	39
Körök	24	Hasonlat	39
1992. augusztus 19.	26	Közbeszúrás	39
Ürülék	26	Így kezdődött	39
Pornográf	26	Verőfény	41
Birtok	27	Méz	42
Az igazság és a történet	27	1992. augusztus 25.	43
Nincs mentség	27	Pinaszag	43
Mosoly	28	Igen. Miért?	43
Hotel Maxim	28	Bajusz	43
Másolat	29	Egyre súlyosabb	43
Ez	29	Szent odor	44
1992. augusztus 20.	30	1992. augusztus 26.	45
RÓMA	30	Szégyen	45
Pereszke	30		
A művész	30		

1992. augusztus 27.	46	Ária	60
Méhek	46	Kék	61
A legszalonnásabb	46	Ennyi lehetett	61
VIII. Henrik	47	Ezért	61
Mészégetés	47	Ha	61
1992. augusztus 28.	48	A vihar előszele	62
Szavak	48	1993. július 20.	63
Kör, áthúзва	48	Nemegyszer	63
Szép költők	48	A főpap	63
Mirtuszok	49	Az éhség gyomra	63
Casina Rossa	49	Viproszál	64
1992. augusztus 29.	50	A teraszról a tenger	64
Kecske	50	A mágnesszívűek	64
Alsó csuklófogás	50	A hős	64
Maso del Bosco	50	Előszél	65
ROVINJ	51	1993. július 21.	66
Képeslap	51	Cipőcsere, csőhiány	66
Naplemente	51	Textilek	66
Hattyúdál	51	Jó volt	66
Hová	52	A győztesek	66
rovinj, róma	52	Na, tessék	67
1993. július 17.	53	Dán lányok	67
Minden szöveg	53	Könyvvég	67
Tőmondat	53	Szárazvillám	67
Olajfa nincs	53	Körök	67
A kőfalak haszna	54	1993. július 22.	69
Lassú élet	54	Azért	69
Levendulaméz	54	Folyékony fény	69
Hagyományos mángorló	55	Sír	69
Kisforma	56	Poéma	69
Harminchat	56	Mysthic	70
Márványintarzia	56	Golgota	70
1993. július 18.	57	1993. július 23.	71
14	57	Gyöngy	71
5.40–7.00	57	Mérce	71
Verőfény	57	Realizmus	71
Mondatszenny	57	Itt nem én	71
Zseniális	58	Cserepéldány	72
Hisztériák napja	58	2 cm	72
Itír ni	58	Igen	72
1993. július 19.	59	Mégsem	72
Mókus	59	Te magasságos	72
Baleset	59	1993. július 24.	73
Mélyebb	59	Minden úgy van	73
Korall	60	Kriptalakók	73
Mellékalak	60	Pont	73
Önkény	60		

Halszemek	73	1993. július 31.	86
Vég	73	Ok	86
Cápa	74	Szív	86
Zajbúvárok	74	1993. augusztus 1.	87
Encián	74	A szikla	87
Luk	74	Cédruserdő	87
Délután négykor	74	Öböl	87
Mindez	75	1993. augusztus 2.	88
1993. július 25.	75	u. Ruze Petrovic	88
Saragína	76	Seb	88
Ellenére	76	Kezd	88
De amicus	76	Én	89
Térképszív	76	1993. augusztus 3.	89
Bársony	77	Tiszta sáv	90
1993. július 26.	78	Harmadnap	90
Kőso	78	Dupla	90
Zománc	78	Indiánok	91
Kedves	78	Benne	91
29.	78	1993. augusztus 4.	92
Aranyak boltja	78	Isten	92
Isten dicsősége	79	1993. augusztus 5.	93
Csalhatatlan	79	Városmutatás	93
Kíséret	79	Legyen	93
1993. július 2.	80	Végül 1.	93
Ilyen	80	1993. augusztus 6.	94
Tömény	80	Végül 2.	94
Tizenegy	80	Harmadnap	95
Igazság	80	1993. november 29.	110
1993. július 28.	81	FIRENZE fehér díszletek	110
Ahogy	81	júliai alpok	110
Kőkutya	81	a faátvilágítás	110
Agykorall	81	ha sípol	111
Ugyanaz	81	a sötét sarokban	111
Toboztozás	82	igenis	111
Szerda	82	1993. november 30.	112
Egybevonás	82	a firenzei átmenet	112
1993. július 29.	83	lecserélődtek a lányok	112
Idézet	83	az pedig képvers	112
Makk	83	innen	112
Szag	83	fel	113
Akváriumnéző	83	a vadkan	113
Félhomály	84	délutánra	113
Beton	84	a mentő	114
1993. július 30.	85	drága könyv	114
Freedom	85	a bundás japán nők	114
Hulla	85	vagy	114
Aha	85		

1993. december 1.	116	négy	128
tudom	116	1993. december 5.	129
ha tíz lesz	116	a főház	129
párban	116	zsebes	129
a sarokméz	116	a rakparton	129
úgy látom	117	a motívum	129
a rózsás madonna	117	lop	129
meleg	117	vissza	130
1993. december 2.	118	a másik	130
a hét	118	vak cholnokyk	130
a vak	118	fáraóhangyák	130
ördög	118	1993. december 6.	131
van	118	megmondtam	131
savonarola	118	nézzük	131
Róma	119	amúgy	131
goethével	119	mondjam	131
a svéd templom	119	szívesen	132
1,5 liter	119	stendhal	132
a virágpiac	120	1993. december 7.	133
hogy	120	alaposan	133
te	120	a tegnapi nap	133
1993. december 3.	121	az éjszakai	133
éjfélzaj	121	az utca	134
napokig	121	etruszk	134
hátrább	121	szandál	134
ilyesmi	121	azúr daimonok	134
senki	122	a piacon	135
ha a fény	122	máshol	135
van	122	érkezik, vonul, elhalad	135
a térd	122	nem tudom	135
a homokóra	123	a kőkutya	136
színpadunkon	123	összevagdalták	136
ki	123	a kora esti	136
a folytatás	124	1993. december 8.	137
1993. december 4.	125	szerda	137
elől	125	a só	137
a hűgyszag	125	hová	137
kíváncos	125	a dicsfény	137
belátható	125	a pápahiányos	138
egy ház	126	a párna	138
ilyenkor	126	1993. december 9.	139
meg nem mondom	126	forgatom	139
nézzük	127	aki	139
eltűntek	127	ismert	139
fürdik	127	megérint	140
orchidea	128	a hosszú séta	140

egy kevés	140	sejteni	151
lány	140	oda és vissza	152
1993. december 10.	141	az etruszk	152
légyszárnyú-e	141	1993. december 15.	153
én	141	az emlékmű	153
kollázs-tér	141	valóban	153
a mondata	141	gyűlnek	153
a 139.	141	a Via della Conciliazione	153
mielőtt	142	az emeleti loggia	154
az se rossz	142	a pókháló	154
Az	142	1993. december 16.	155
identitása	142	zabzsákkal	155
a dombról	142	az időben	155
pillangók fala	143	elképzelem	155
1993. december 11.	144	a vásárcsarnokban	155
dagadt	144	talán	156
dió	144	tragikus	156
fogadásra	144	ahol	156
hiába	144	a kísértetfeleség	156
szívrítmuszavar	145	édeskömény	157
mikor	145	a szerző	157
az utolsó előtti	145	felhőrészetek	157
édesköménygumó	146	migrén	158
piros	146	1993. december 17.	159
szélesvásznú	146	találtam	159
találkozni	146	szintén	159
1993. december 12.	147	ostiába	159
az én	147	békés	160
ott van	147	a bitang	160
volt	147	hetek óta	160
a doboz	147	a kavicssúrolás	160
a creol	148	fülpucoló	161
a harangok	148	kecske	161
három	148	1993. december 18.	162
cikláment	148	nem	162
olyan	149	geothe és stendhal	162
az istenben	149	76-tól 98-ig	162
1993. december 13.	150	célkeresztek	163
elveszítettem	150	bérköltő	163
felírtam	150	ismét: miféle	163
a porta portese	150	1993. december 19.	164
keleti	150	a félhomályban	164
1993. december 14.	151	a bank	164
lesz	151	zola	164
diópáccal	151	szól	164
homlokán	151	ugyan	165

senor gepida	165	1993. december 25.	178
kétségtelen	165	apró	178
a trasteverén	166	bab	178
mi	166	csendélet	178
jó	166	az ablakvédő	178
1993. december 20.	167	a kisállatboltban	179
hol	167	a cipők	179
névnap	167	a tükör	179
hozzánk	167	az aventinus	179
a szárnyak könyve	168	plundra	180
ha e lopótököket	168	1993. december 26.	181
hasonló	168	a városnak	181
délután	169	a koldusnak	181
a betűk foltokból	169	a félhomályos	181
oltár	169	a búcsúhoz	181
1993. december 21.	170	lássuk	181
legyen	170	hogy	181
megnézted	170	illatos	182
azt	170	a város	182
s még	170	1993. december 27.	183
1993. december 22.	171	utoljára	183
szent te	171	másról	183
s	171	1994. május 29.	184
el kéne	171	Azt	184
a Cosimato	171	Csóka	184
a másodiknak	171	Átlátszunk	184
tapétakönyvet	172	Jekatyerina	185
1993. december 23.	173	A nyár	185
a második	173	1994. május 31.	186
nincs	173	Semmi	186
a nekropolisz	173	Frászt	186
az antik	173	Ha	186
gallyat	174	1994. június 1.	187
otthon	174	Vesszek	187
1993. december 24.	175	Igem	187
a karácsony	175	Der	187
egyébként	175	Ami kell	187
már	175	Tilos	188
ami	176	És senki	188
a Minerva	176	De	188
a Pantheonban	176	1994. június 2.	189
a nő	176	Dupla	189
lópokrócba	176	1994. június 3.	190
megkerült	177	Zöld szél	190
üreges	177	Páfrány	190
a könyvhöz	177	20	190

A hűség	191	1994. július vége	209
És mindörökké	191	Tökéletesek	209
1994. június 4.	192	Piros mag	209
Tonna	192	A szír	209
Pokol	192	Naplemente	209
Rózsák könyve	192	Kutyaugatások feljegyzése	210
1994. június 5.	193	Legyek	211
Film	193	Ostromlépcső	211
Az atom	193	Folyondárok és liánok	212
1994. június 22.	194	Nehéz	212
Natura morta	194	Sziget	212
Halihalihó!	194	Saját	212
Korfu	194	Toposzok	213
1994. június 23.	195	Mókusfarkmoha	213
A tetvek	195	Nem	213
Itt	195	Az sem	213
1994. június 25.	196	106.	214
Kihagyod	196	Plusz egy	214
Velence	196	S még egy	214
Carmina Burana	196		
Most	196	MÁSODIK KÖNYV: FEGYVERENGEDÉLY	215
Egyébként	197	A címer leírás	217
1994. június 26.	198	A leanderszender	217
Szag	198	Cédrátcitrom	217
1994. június 27.	199	Felettem az ég	218
Hiány	199	Zaccbőr	218
1994. június 28.	200	A vár	218
Kérdés	200	Szar	218
Ontológia	200	Fegyverengedély	218
1994. június 30.	201	A keleti lányok	219
Máris	201	Puha pamutrongyok	219
1994. július 1.	202	Urán	220
vassírisz	202	Boldogság	220
1994. július 2.	203	Csuka	220
A sötétedés ösvénye	203	Sikátor	220
1994. július 3.	204	Mint a giliszták	221
Teória	204	Manifesztum	221
1994. július 5.	205	Dinnyemoszat	222
Bele	205	Nocsak	222
A trikóján	205	Attak	222
1994. július 6.	206	Változat	223
A írisz árnyéka	206	Nyárs	223
Íriszszag	206	O	223
1994. július 7.	207	Haika	223
Ahogy	207	Két gramm selyemfonál	223
1994. július 9.	208	Kremker	224
Szörnyek	208		

Kvecscs	224	Írányt szabó, mérges	
Makkcukor	224	idomár	246
Ibolyagyökér	225	Az egy az, ami	247
Saskő	225	Lóca	247
Dalmátpor	225	Passzusok	248
Baziliskusz	225	Óriáskabóca	248
Plakodonta	226	Napszél	248
Szégyen	226	Sörétgyár	249
Passzír	226	Alkalmas szer	249
Lakók	227	Vihar	249
Madárcseresznye	227	Mozzarellás arany kenyér	250
A párlóüst	227	A növényevő Hold	250
Menetrend	228	Arany	250
Kétütemű tragacsok	228	Raszter	250
Javítás	228	Hatkor a zsömlék illata	250
Harangjáték	229	Halastó	251
Tölgyesek	229	Nyír	251
Ezekből lehet	229	Piros macskák	251
Flórián	229	Berepülő	251
Súlypát	230	Sötétzárka	252
Szívkaagylómész	231	Gilisztauzó varádics	252
Férfiszemmel	231	Bazaltúzalék	252
Harminchatodik év	232	Suvick	252
Láma szeme	232	Flamingók	253
Innen oda, onnan ide		Ők	253
huzigálják	232	László	253
Szemünk fénye	232	Díszmogyoró	254
Lakmuszuzmó	233	Péter-hal	254
Babföld	233	Mandulafenyő	254
Kocka alakú	233	Lőtt seb	255
Vörös gumibotok	234	Goli otok	255
Az ólomrajz	234	Élő adás	256
Ötödször	234	Váz	256
Browning-precíz szerkezet	234	Mindenszentek	256
Szalmacsutakokat hagynak	235	Mit nem	257
Rózsakert	235	Stilizáció	257
Orr	235	Esztétika	257
A súly	235	Sermina	258
Akár a regénytémák	236	Az igazság	258
Kilátó	236	A pálmáros lábtörő	258
Romanosz	236	Zolotaja Rübka I.	259
Sártök	245	Zolotaja Rübka II.	259
Marokkó	245	Évford	259
Karakal	246	Amíg	259
Lóháton, vágtaival	246	Orvosi szem	259
		Felső-rajnai lábmérték	260

Falfestmény	260	VIII.	délután	445
Filoxéria	260	IX.	délelőtt	446
Idegen fény	260	IX.	délután	447
Műhely	261	X.	délelőtt	449
1991	261	X.	délután	450
A dolgok neve	261	XI.	délelőtt	451
Szaxofon	261	XI.	délután	451
Fejezés	262	XII.	délelőtt	452
Méz	262	XII.	délután	453
		XIII.	délelőtt	454
HARMADIK KÖNYV	263	XIII.	délután	454
A város	265	XIV.	délelőtt	454
G. története	274	XIV.	délután	455
Jegyzetek a rókákról	282	XV.	délután	455
A kísértetfeleség	292	XVI.	délelőtt	457
Az írisz árnyéka	307	XVI.	délután	457
J.	331	XVII.	délelőtt	458
Szélvihar	345	XVII.	délután	458
Tizenegy óra és naplemente	348	XVIII.	délelőtt	459
Életrajz. Egy, kettő, három		XVIII.	délután	459
vagy négy	353	XIX.	délelőtt	461
Ha vár	356	XIX.	délután	462
A mosoly	358	XX.	délelőtt	463
Fa és a fülemüléje	363	XX.	délután	463
A kijárat	369	XXI.	délután	463
A jószág	373	XXII.	délután	464
Az éden	389	XXIII.	délután	465
A hasonlatgyűjtő	395	XXIV.	délelőtt	466
A történet	401	XXIV.	délután	467
A metaforagyűjtő	410	XXV.	délelőtt	468
House of Pomegranates	416	XXV.	délután	468
		XXXVI.	délelőtt	469
NEGYEDIK KÖNYV: DÉL	433	XXXVI.	délután	470
I. délelőtt	436	XXXVII.	délelőtt	470
II. délelőtt	436	XXXVII.	délután	470
II. délután	436	XXXVIII.	délelőtt	471
III. délelőtt	437	XXXVIII.	délután	471
III. délután	437	XXXIX.	délelőtt	472
IV. délelőtt	437	XXXIX.	délután	472
IV. délután	438	XL.	délelőtt	473
V. délelőtt	438	XL.	délután	473
V. délután	440	XLI.	délelőtt	474
VI. délelőtt	441	XLI.	délután	474
VI. délután	441	XLII.	délelőtt	475
VII. délelőtt	442	XLII.	délután	475
VII. délután	442	XLIII.	délelőtt	476
VIII. délelőtt	443	XLIII.	délután	476

XLIV.	délelőtt	476	XLVII.	délután	483
XLIV.	délután	477	XLVIII.	délelőtt	483
XLV.	délelőtt	477	XLVIII.	délután	484
XLV.	délután	477	XLIX.	délelőtt	484
XLVI.	délelőtt	480	XLIX.	délután	485
XLVI.	délután	480	L.	délelőtt	485
XLVII.	délelőtt	480	L.	délután	486

ELSŐ KÖNYV
TEREPGYAKORLATOK

1992. augusztus 16.

Passzus

A véletlenek közül nagy bakancsban kilép a legkisebbik, és megáll a horizont peremén. Tövében sztráda kanyarog, viaduktokkal, alagutakkal, fehér köveken elcsobogó, friss vizű hegyi patakokkal. Rámutat erre, felhívja a figyelmet, hogy itt van az egy, és ott a dolomitos másik. Ez ide tartozik, de az már oda. Oszt és szoroz, közli a végeredményt, lesöpri a hátáról a tölgyligeterdőt, s helyére dugdossa a magas hegyi törpefenyőket, bimbós enciánt, laza lombú nyíreket. Zergetollat kerít, de hagyja, hogy elsodorja a svájci biciskával rohangáló szél, tudja, a ligur vidék mindent begyűjt, tehát ezt is. A szomszédos véletlenekből egy a holdfénytől elkékült hegygerinc villog át, de rögtön visszavonja magát a szakavatott kódokbe. A passzus az passzus.

Oleanderszender

Nincs méhészs, aki ne ismerné: bemászik a kaptárba, megkeresi a legfrissebb, illatos mézet, és részegre szívja magát. Pödörnyelvével átszúrja a lefedett lépet, és a feltárt sejtéből mindent kinyal. Bódultan zúg a méhek között. Ha potrohát megtöltötte, akkor halálra szúrják a méhek, tetemét bevonják áttetsző viasszal, a királynő közelébe viszik, és többé nem törődnek vele.

Halálfejesnek mondják, s ha megfogja a denevér, vagy megérinti valami oktan állat, sípol. Csupán éjszaka repül, könnyű és színsávos torpedótestével átfúrogatja a levegőt, csöveket készít az alföldi krumplibokrok, a suttogó, angliai ebszólócsucsortövek, a keleti-tengeri maszlagültetvények és a római termák falát befutó sejtelmes ördögcárnák között. E csövek mentén aztán a világjárók is szétmáshoztak. Egyébként kedves helye a februárban minden horhos alján megbújó vad oleander, annak gyilkos mérgű levelén fejlődik a – tizenegyedik szelvény hátoldalán színes, felálló szarvat viselő – hernyója. S mielőtt berepülné Európát, legalább egyszer átröpüli a Júliai-Alpokat bejárja Karintiát, lenyalja az édes esőlevet a házról, ahol doktor Paracelsus született, megijeszt néhány sorsára érzékeny éjjeli vándort, és kis koponyákat illeszt a matt bőröndcsatokra.

Karsztmeleg

Kicsi dűrrenmatt, kulturális dolgokban ügyetlen, ott rágja klorofillzöld társa zsíros tarkóját az út menti nyilvános hely vízeldejében. Mit neki szürkület, bárki feszülő hólyagú autós, ha kapkodva betér, a kilincsérintéstől kigyúlnak a lámpák, finomon permetezni kezd a csempére a víz, s részegeződik a tükör mögé rejtett kamera szenvtelen szeme. Harapdálja a zsíros tarkót, fosztja a puha szálú, fehérjedús izomrostokat. Ahhoz magasan ül, hogy leverjék, de annyira nem, hogy ne lássák. A kukkoló felügyelő órák óta nézi videokamerán át – ha kimozdult a látóteréből, ismét ráélesítve a lencsét –, miként emészti át magába hímje zöldjét, miként válik áttetszővé a homloka, s mikor száll fel, bosszút állt angyal, hogy végre osztozzanak rajta a karsztok. Augusztusban harákolástól, csámcsogástól, szárnycsapkodástól és üzekedéstől zsúfoltak a sziklameleg éjszakák.

1992. augusztus 17.

Toszkán dombok

Tőmondatok és halottak. A magyar költészet összes metaforája felköltözött a domboldalra, hajladoznak setét olajzölden, karistolják a királykéket. Pedig se csend, se poros testmeleg, szétrágja a vidéket a csörlőcsattogás és a kánikula. A metaforák azonban nem olvadnak szét, nem csúsznak meg, mint a magas királyi paloták, csillagos ablakú kastélyok. Kapkodnak az ég felé, félig idegbajosan, ügyefogyott méltóságba fásodva. A fecske után, golyóütötten, lehull a fecske neve. Átlátni rajta, akár az üvegen.

Galamb

Márványfehér – vagyis az időtől aranyfehérre érett. Termetes köröket száll a mímes köré gyűlt tömeg fölött, maga felé fordít minden áhítatos arcot, olyannyira hangos a szárnyalása. Szárnyverdesés, erőszakos légtiprás, szeretne még perceket maradni a kétembernyi magasban, ott, ahol senki más földi, csak ő, ő, aki egy röppályányi időre elszabadult a gazdakézből. Csőre tátva, nem mintha levegőt venne, farktolla is csapkod, nem mintha egyensúlyozna. Meg-megbillen a langy levegőben, átbukik saját fején, de visszanyeri egyensúlyát, és kitartóan kerreg, amíg le nem jár benne a hajszálrugó. Amikor a tér bazaltkövén csattan, de csak akkor, felszisszen a megbűvölt sereglet, kezek nyúlnak, hogy megérintsék a puha galambtestet – és már senki, aki ne látná, nem más, mint műanyag szerkezet, és már senki, aki ne tudná, milyen galambnak lenni.

Savonarola

A reggelhez hozzátartoztak a dögmeleg, párás – mert frissen locsolt – utcák s a légyszárnyhártyák villogása a szagló, kerek szép lószar felett és az erődítményszerű, vakolatlan középkori házak. A növények kinn rekedtek a szántókon, egyedül a vágott virágokat tűrte meg a város – azokat is a szűk portálú boltocskákbán, ahová idegen be nem lép. Ha körmenet van – és itt hetente kivonul a sikátorokból a nép –, akkor el kell fordítani a keresztet, oldalára billentve viszik, mert beleakadna a szárítókötelekbe, az antennadrótokba, a csőrökbe és az ismeretlen célokat szolgáló fémhuzalokba.

Annyira figyelte a szokatlan várost, hogy észre sem vette, a tiltott körzetben közlekedik. Kiért a fényre. Egyszer csak körbezárta a néma tömeg, egyre szűkülő sugarú köröket rótt az autójával a bazaltzott téren, mignem rákényszerült a szökőkút előtti mészkőkorongra. A kilocsolt benzin átítatta az üléshezát, a ruháját, a haját, fojtogatta a gőz, s amikor föllobbant a fáklya, már nem vette észre, hogy ott ül mellette egy tépett szárnyú, elszánt arcú angyal.

Főtér

Hogy nem szurkos fáklya volt? Igen. A tér fölött lencse alakú, áttetsző léghajó lebeg. Akkora, mint egy kisebb császári halastó. Az fókuszálja a napfényt, az gyújtotta fel a gépkocsit. Az emelet párkányán pedig sűrű szövésű háló, oda ugyan nem telepszik senki angyal, keressen magának máshol kényelmes szemlehelyet, éppen elég téren lobban fel az országban a máglya.

Produkció

Az utcakölyök szerint másfél liter benzint iszik, attól fejleszt ötpercnyi gázt. Letolja a gatyáját, az ingalj a térdére lóg, a hímveszejét faragott nyírfá tokba tolta, a tőkét meg hímzett szattyánzacskó rejti. De a segge csupasz. Megmutatja a tömeg-

nek, hajolgat, rózsaszín farpofája ráncos és kiborotvált. A végbélnyílásához illeszti a trombitát, ügyeskedik, csupa kígyótest, majd megfeszíti a hasizmait, inas teste görcsbe rándul, és lassan, akkurátusan belekezd a produkcióba. Rikoltó, otromba hangok ébrednek a kürtben, nekierednek, elcsendesednek, de a végére érzelmes, hajlékony dallam kél a hangszerből, olyan áhítatos és felemelő, hogy a szájtáti városnézőkben megakad a lélegzet, kihull a kézből a szem elé tartott zseb-
kendő, és senki sincs, akit zavarna, hogy ott téblábol bokáig a szarban.

Másodpéldány

Nem a tépett plakátok, nem az átjáróház falára sprézett feliratok, nem a kőbe vésett ábrák. A napocska a szobában világít szorgalmasan, nem csökken erős sugárzása se alkonyatkor, se hajnalban. Kitart. Ott ül – mozdulatlan – a ráma jobb sarkában, háttal a blondelkeretnek, alatta festékpöttyökből egyberakott táj, mediterrán fényű még így, vihar előtt is. A négy határozói igeneves szerkezet négy különböző alannyal, s azután a főmondat, amelynek alanya mindegyikétől eltér, nos, a mondat is visszapattan a képről, kábán zúg, néhányat köröz a szoba légtérében, s ráhull a rongypokróccal leterített ágyra. A magányos stílusforma odamászik a párna mellett felejtett könyvhöz, bebúvik az első ívbe, úgy látni, megtalálta a helyét, mert szuszog, vackolódik, törik alatta a száraz papír. A napocska tudomásul veszi, ő mindent békésen tudomásul vesz, a hetente változó lakókat, a csöpögő csapot, a falrepedéseket és a bennük lakó bogarakat. Így telik az ideje – amely nem élet, mert kezdete bár van, de vége sosincs –, éppen azóta, hogy a firenzei havazásban odarajzolta egy csöpp gyermek.

Az, aki áfonyaméztől maszatos arccal és kézzel a falhoz tolt székre mászott ügyetlen ujjai közé illesztett narancsírónnal, s büszkén odakaristolta a házi, a saját napocskája mását, pocakosat, derűset és némileg duzzogót, amiért egyedül kénytelen bevilágítani a motelszobát.

Felár

Ha este kinéz – az asztalon ülő tálkából kiválasztott mandulás stollwerket szopogatva –, a szemközti házban az ablaksorokat látja, amelyek vakablakokkal és félvakablakokkal elegyesek. Ha ügyesen helyezkedik, a második emelet félvakablakainak spalettái mögött bepillant a rideg nyomorszállásra. A koldusok, a nyomorékok és bénák ott gyűlnek össze. A nagy, kopár szobában lát egy keresztet, és alkalmanként becipelt, lemosható vaságyakat. És megfigyelheti az emberi véglényeket, akik alig különböznek tőlünk. Ez pedig olyan tapasztalat – élménynek is mondható –, amely hozzátartozik a városunkhoz, s amely nélkül Ön feltétlenül kevesebb volna. Ezért a felár.

Fél nyolctól nyolcig reggelizhet az éttermünkben. Kínálatunk kontinentális.

Kölyökdenevérek

Sor kerül arra, ha nagy, fekete szárnyal leszáll az este, bár meleg hóna alól még elővilágol a flamingóvörös naplemente, s beszaladják a sétatucákat a vándormutatványosok, és előbb-utóbb szétzenélik-szétbűvészkedik a nehéz kedvű emberek mélabúját, hogy beszállsz az utad minden állomásán megtalálható Schindler-felvonóba, némi gyomorforgás után kilépsz az utcára, még nem tudva, hogy a krómzöld dóm felé vagy a városházához tartasz-e, de miután döntöttél, belevedt magad a látványéhes járókelők forgatagába, nyugodtan, majd egyre izgatottabban a Dávid-szobor felé túrod magad, nem számítanak a zakódról leszakadó féltett csontgombok, lihegsz, és tekered a nyakad, mikor pillantható meg a nagy halántékú, fehér márványfej, a vállhoz emelt kéz és a homlokon a vízlefolyások évszázados nyoma, mégis, mielőtt kiérnél a téres térre, oldalra sodródsz, be a zsúfolt mellékutcába, amelynek a végén bronz vadkan csurgatja szájából a vizet a tócsát utánzó kőtálba, átellenben egy nagyon jó választékot kínáló könyvesbolttal, de itt sem állsz meg, az első sarkon befordulsz balra, a káposztatorzsákkal és ismeretlen zöldséglevelekkel beszennyezett közbe, majd még egyszer, talán visszatalálsz, felfedezed a képtár párkányát, de rögtön beszorítanak az árkád alá, a frissen locsolt kövezeten téblábolsz, ahová most telepszik ki a kávézó háromlábú asztalokkal, csöpp tonettszékekkel, ólomüveg hamutartókkal és olajos szemű pincérekkel, de a véres jelenet mementójának talapzatánál úgy döntesz, inkább nekivágsz a legelső sötét sikátornak, amelynek végén mégiscsak dereng az égbolt, nem nézel se jobbra, se balra, s elmégy a folyóhoz, át a kandeláberek sárga fényével világított, téglákból rakott öreghídon, amely fölött bizonyosan nagy fülű, szelídgesztenye-barna kölyökdenevérek csapkodnak, és vadásszák a vihar előtt alacsonyra ereszkedett rovarokat.

1992. augusztus 18.

Protézisek

Van, aki az ujjával, van, aki a nedves zsebkendőre szórt súrolóporral, van, aki a körömkefével s olyan is, aki fogkefével. Ott állnak – meztelenül – egymás mellett öten a vályúszerű, sárga márványmosdónál, mossák a protézisüket. Beesett arcú, reszketeg, álmatlanságtól véres szemű vénék. És mind tarkopasz, és mind lógó seggű. Önfeledten súrolják műanyag fogaikat, görcsös ujjakkal tartják az eszközöket a zuhogó víz alá, és talán dúdolnak, de az nem hallható. Tátognak. Az álnyomorék – most csatolja a púpját a hátára –, mert ilyen is akad a menhely lakói között, üres szájjal röhög: ügyetlen ahhoz, hogy a kezében tartott protézisével megharapja a mellette tisztálkodó angolkóros férfi vállát. Még akkor is látható, hogy az ínye lepedékes, amikor rákiáltanak, és a meghökkenéstől elcsöppen a nyála. A szappantartó mellé helyezi a protézisét. Kiöblíti a száját, és bevonul – hóna alatt természetes újsággal – a keskeny csapóajtós vécéfülkébe.

Ezüst

A kapu kőkeretéből kiálló huzalon akadt fel. Összeszedte minden tudományát, furfangot furfangra halmozott, kitalálta már, hogy zászló legyen, címer is volt, szárítókötélről elszabadult habkönnyű, női fehérenemű, egymáshoz szorult balkáni gerlepár, égre szögezett tekintetű szent és emberi testet mintázó lepel. Tegnap, álló nap, félmellű kariatidát utánczott. Mert mégsem mutathatja meg a kiterjedését egy angyal.

Éjszaka nem volt gondja a megjelenésével. Kiegett a (finom szövésű drótháló ketrecében gubbasztó) reflektor, az, amellyel máskor oly gondosan megvilágították, hát jutott ideje a mást kigondolásra. Levelet fogalmazott, majd fűzött betűkkel papírra is vetette, hogy Szegedre küldje, Darvasi László úrnak, mert van néki néhány lábjegyzetnyi mondat közölnivalója arról a szárnyára tekeredett, ezüstszerű, kurva alumíniumdrótról.

Naplóíró

Átmenekült ide, a múzeum poros ablakfülkéjébe, ahol mégiscsak elég a fény, a tömeg elfoglalja magát a kiagatatott látnivalókkal. A naplóíró ént régen ismeri, az is olyan forrásvágyú, mint a kismesterek templomi oltárra készült mellék-táblái vagy a közepes, bár kortársilag megbecsült költők húsos metaforái. Szeretne egy saroglyát. A megszerzés módjai körül forog a teljes léte. Önpusztít, erre szoktatja magát. Szóval, tegnap egy politikus sétált el mellette, nehezen kapja meg az útlevelet, a presbiteres hangú történész megint belerúgott. Szóval, a letétemény ott lapul a papírlapok között, amúgy préselve, bölcsesletére kíváncsi utókornak tartogatja a kilyukadt, piros labdájára vonatkozó megállapításait és a bagázsok pontos dátumait, amikor agyonkölnizett testtel lihegett a kor alattfelett, a száztíz grammos műnyomó cellulózpamlagon.

Pillanatkép

Ül a tetőterazon, bosszankodva bámulja a szárnyát húzó madarat (az meg fejbillentve fölneéz rá), fél füllel hallja a szomszéd asztalnál hangosan vitázókat (szabad-e, s ha igen, mindent meg kell-e írni), és összeráncolja a homlokát, amiért le akarják fényképezni.

Csak nézi, és az istennek se tudja eldönteni, hogy ez az asszony galamb, könyv vagy egy ragért is meghalni kész ember.

Kellék

A kutya bejáratos a képtárba, a régi grafikai gyűjteménybe, a levéltárba, a könyvtárba, a korridorra, a koncertterembe, egyáltalán minden helyiségbe, amely a palotában megtalálható. Szereti a reneszánszt, bár a barokk sem idegen tőle, mert barokk stílusjegyekben is gazdag az épület. Délelőttönként a gyerek mesealakok közelében ül (vagy fekszik, vagy hancúrozik), délután az asszonyokat látogatja. Valószínűleg nem érdeklődik a Tiziano-festmények témái iránt, kizárólag a figurák – vagy azok, akikről mintázták – a fontosak neki. Akit pedig hol urbinói Vénusznak, hol Flórának, hol Danaénak, hol Antiopénak mondanak, hol pedig nincs neve, mert meghúzódó mellékalak. (De mindenhol ugyanaz a poroszkék szem, gesztenyével megfuttatott, lágy haj, gömbölyű váll.)

Van, aki állítja, hogy a kutya éjszakánként Berlinben tűnik fel, s vannak, akik Nápolyban, Párizsban, Velencében illetve Washingtonban látták. Ebből néhány megállapítás következhet. Vagyis a kutya nemcsak a képeket kedveli, hanem azokat is, akik megnézik, s nyomukba szegődve eljut más képtárakba, ahol rátalálhat a neki fontos művekre. A kutya kizárólag azokat az embereket szemeli ki magának, akik a húsos nőalakokat bámulják a festményeken, azaz csaliképük van. Tapasztalhatnánk azt is, hogy ez a kutya kizárólag egyetlen festészeti korszakot kedvel. Stb.

Hogy milyen fajtájú a jószág, nem tudom. Nincs benne a lexikonokban, se a modern kutyaszakkönyvekben. Pici, foltos és rojtos fülű, ügyefogyott, mint akit szemem vertek. Összegömbölyödve alszik. Rózsaszínű az orra, barna a körme. Megeszi a köményes és sós percecet, s nem zavarja, ha a háta mögött sír egy gyereklány.

A kánikulában azonban napközben lesündörög az aznapra választott képéből (asztalról, ágyról, játékszobából, folyópartról, templomlépcsőről), s szétvetett lábbal elterül a padlókövön, húti a hasát, és szuszog. Ha vizelnie kell, rendszerint setét éjszakánként, nem átallla megkeresni az Andrea Boscolikat, hogy felmásszon rájuk, s aranysárga húggyal jelölje meg azokat a helyeket, ahol az agarászók kutyái valaha laktak.

Körök

A körök egymásra rétegeződve előbb-utóbb feltöltik a teret, s ő olyan magasra juthat, hogy leszakajtja az esőcsatornában nevelkedett, szorgalmasan virágzó sárga betyárkórót, tapicskolhat a stukkóangyalok gipszes, sima, tar fején, s berajzolja

a tetőpárkányon álló szobor szemébe a pupillát, hogy lásson. Ha a körök, amelyeket egyre-másra ró kerékpárjával a kövezetre, akkora kupaccá lesznek, hogy elfedik a városháza tornyát, akkor, de pontosan akkor majd megemlíti, félhangon, hogy igen, elérte, ezt is elérte. Lehet, soha nem jut fel annyira, mint a hegycsúcsok vagy a felhők, de az arasznyi törpétől, amekkora ő, az sem kevés, ha keréknyomokat másolgatva egymásra megépíti a főtér kilátóját: annak északi sarkába felhúz egy loggiát uzsonnaasztallal, kényelmes hintaszékekkel, legyen hol sziesztáznia a csuhésárga törpelánykának, annak, aki majd megszületik, mert megszüli neki ez a nyomában kerékpározó törpeasszonyka, a mosdóvizébe citromot facsaró, a cipellőjébe pettyegetett tüdőfűlevelet tevő, a fekete zsvány szobrára sercintve köpő.

1992. augusztus 19.**Ürülék**

Deformált, aranybarna gömbök. De nem. Csak gömbök. Attól még azok maradtak, hogy meglapította őket a zuhanás, az egymásra esés. Olyanok, amelyek a mondatok mögé sem tudnak hátrálni. Érett színűek és alig szagosak. Lómelegek.

Szerző! Ha láttál nyárhajnali utcát, amelynek kövén csillog a víz, és patakcskák rohannak a lefolyók szilás szája felé, nos, ha e koraiságba még nem telepedett be sem az embernyüzsgés, sem a légygomolygás, akkor elfogadod, hogy a jelenetbe elsősorban azok a lexikai egységek kerülhetnének be rokon értelmű szóként vagy állandósult szókapcsolatként, amelyek jelentésük, közelebbről fogalmi tartalmuk szempontjából közel állnak egymáshoz, csupán kis mértékben, esetleg árnyalatnyilag különböznek, vagy olykor nem is térnek el egymástól, és a közlésben, a kommunikáció folyamatában hasonló szerepet töltenek be: az azonos helyzetekben, azonos szó szerkezetekben, illetőleg az ugyanazon szöveggörnyezetben használatosak.

De nem! Maradnak, amik, deformált, aranybarna gömbök. Nincs alkalmas szömező, ahonnan ellegelhető a széna, amelyet aztán megemésztene, és a maradékát kiürítené – kora reggel a belvárosban – a jegesember almásderes lova.

Pornográf

Térdben behajtott jobb lábát az imazsámolyra helyezte, majd ráhajolt a sarujára. Jobb térdé nekiütődött a mellkasának, s a kibomlott kázmza alól előbukott a mutatoujjnyi aranykereszt. Megcsördült a megkopott padló kőlapján – erre a hangra figyeltek fel a réveteg templomjárók. Legalább négyszáz szempár kereszttüzében igazította meg csíkos bokafixét. Oldalra hajtotta lábát, ujját bedugta a széles gumi alá, s a zoknit feljebb húzogatta. Végül kiegyenesedett, és ráncokba szedte fekete reverendáját – továbbra is kivillogott alóla a vérmérgezésű csíkos zokni. Beletúrt huzattól zilált hajába, ujjain felvillantak a fehérarany, rubinköves gyűrűk. Határozott mozdulatokkal lófrált fel-alá a központi hajóban, mint egy izmos, de kissé enervált ige a mondat nagy levegőjű terében, meg-megáldotta az előtte keresztet vető, sötét bőrű asszonyokat, bekukkantott a gyóntatószékek súlyos ráncú függőnyei mögé, megigazított egy-két oltárrózsát, és durva mozdulattal megkötötte kenderkötélből font övét. De a zoknija továbbra is magához vonzotta a tekinteteket, az a piciny piros sáv továbbra is hivalkodott inas bokája fölött. A férfiak kezét csókoltak neki, s ilyenkor széthúzta a mosoly az ajkait, a fogai között húscsapatok lógtak. A máriaüveges ablakon bezuhogó fény csikokra osztotta fel, sudárrá és aszketikussá változtatta alakját, harántcsíkosra, amilyenek az elárvult terek közepén álló komor templomok.

Birtok

Reggelente kapálja a kertjét. Oda tizennégy kapavágás, vissza tizenöt. A különbség okára sem ő, sem én nem jöttünk rá, holott három napja gondolkodik rajta, három napja töröm miatta a fejemet. Nem nőhet a kertjében más, mint csupa nagy levelű mangold, új-zélandi, haragos spenót, mályvavirágú okra meg egy etruszkokra emlékező olajfa. Zöldséget ehett akár mindennap, ezért zöld a szeme, vagy, mert zöld a szeme, zöldséget kell ennie naponta. Boszorkánynak tarják, holott csak fűben-fában orvosságot találó paraszt, aki beköltözött a városba, mert ott, a hó nélküli teleken is teremnek a növényei, és a magánfája odvaiban megmaradnak az öklömnyi, pajkos démonok. Reggelente őket mosdítja először, s rájuk ad tisztára mosott, itt-ott megfoltozott ruhát, patyolatinget, térdben kikoptatott, lógó ülepű bricseszt, lakkos csizmát, megfésűli csepűhajukat, ezért huncutkodnak vele a töpszli lények. Odaállnak a soksarkú kertecske szélébe, s amikor a dóm felé kapálja a sorokat, elengedik a csücsköket, ha meg visszafele kapál, kifeszítik a földet. Az olajfa meg, középen, minden gallyában recseg, rázza a leveleit, s nincs ideje a bogyóérelésre.

Az igazság és a történet

A szintiszta igazgyöngy ott tenyészik, ahol a gyöngykagyló. Azzal a különbséggel, hogy a puhatestűt a kesersós tengervíz, a gyöngyöt meg a hűvös, nyákos test ágyazza magába. Megfigyelte, minél mélyebben és sötétebb félhomályban él az állat, annál lassabban nő benne az igazság. Hát tudja, hogy az igazság kényelmes állat. Könnyen elpusztul, és ami utána marad, azt damilra lehet fűzni, meg is teszi, e gyöngysorok árából tengeti életét, de hogy ne rövidüljön igazságérzete, közülük egyet-egyet szombat hajnalonként ráakaszt a szűz szobornyakába. Igaz, a krumpliorrú Mária fintorog, rángatja azt a kényes és fehér hattyúnyakát, csikland a gyöngytől, göndöröket kacag, s közben potyognak a könnyei, de mégsem tudja levenni magáról a láncot, nem tudja mivel, mert vagy ötszáz éve leesett mindkét karja, nemhiába hívják Kartalan Madonnának. Azt is mesélik e Máriáról, hogy utálja a történeteket, mert mindegyikben ott lapul egy behemót fenevad, becsukja a fülét előttük, érthető, hogy éppen reá aggatja, az ő szépen faragott hattyúnyakára – ha rajta kívül senki nem tartózkodik a hús kápolnában – az igazgyöngyárus az engesztelő ajándékát.

Nincs mentség

Nyitod, és menten visszazárod. Ráláttál. Ott fekszik a zöld pázsiton, nagy, piros nyelvvel gondosan nyalja fekete, fűrtös szőrű bundáját. Megfigyelhetted, a nyelvet nemcsak előre tudja nyújtani, hanem oldalra, sőt leér vele az álla alá is, a rojtos szőrszakállig, mi több, fel, körbe, hogy lenyalhassa az orrát. Mozgékony és izmos ez a szerve – miért ne lenne az őmaga is. Éppen tisztálkodik, nem vette észre, hogy körülötte hirtelen megvirradt, majd ismét könyvsötét lett. De te

tudod, és már bármikor rátálálhatsz, tanulmányozhatod, vagy nem foglalkozol vele. Lehetsz bölcs, balga, bolond, neki mindegy, magadhoz fogadtad, nincs egyéb mentséged.

Mosoly

Nincs akarata, se iránya, nem tud a fortélyokról, mert kizárólag jelen időben létezik. Reád telepszik, vagy még csak azt sem, mivel éppen az, ami te vagy, csupa nyugtalanság, kényszeres tevés-vevés, tiszta rémület az új középkorban. Elkapja a bordaközi izmok egyik apró szárnyát, ott, ahol az rátapad a csontra, és akkorát csavar rajta, mintha a teljeset markolná meg. Ellódulnak tőled a házak, a lámpaoszlopok, kicsúszik a térből a járda, még a víztelen szökőkút is elaraszol, hogy felülről, lassan, megolvadt gyertyaszálak módján a helyére hajoljanak a reneszánsz lakótornyok. A feladatod: nézz hátra, mosolyogj, mondd, hogy csodálatos!

Hotel Maxim

A *Hotel Maxim* tarka macskája akkora, mint három jól-rosszul összefércelt fejpárna. Épp olyan mocskos, tarka, csak éppen szőrös, fejhangon nyávog, és csakis a faragott szuszék alatt szeret heverni. Ha alszik, akkor a karmait visszavisszahúzza karomtasakjaiba, képzeletben, hogy közönséges mezei verebet eszik, és utálja a keverőpultot. Sem álmában, sem pedig ébren nem tudja eldönteni, holott nyolc éve erre irányul minden igyekezete, hogy ő az éjszakai-e, vagy az oncillamacska, esetleg Geoffrey macskája-e.

Három lelke közül a Chilében honos éjszakai macska ötvenöt centis hosszával az amerikai kontinens legkisebb vadon élő macskája. A teljes hosszának mintegy harminc százaléka esik a farokra. Bundáján lényegesen apróbb foltokat visel, mint nálánál jóval nagyobb rokona, a Közép-Amerikától Peruig honos oncillamacska. Ez utóbbi mindig eléri a megtermett házi macska méreteit. A déli területeken már Geoffrey macskája lép a helyére, amely legtávolabbra hatol Dél-Amerika kietlen déli részében, és eléri Dél-Patagóniát. Geoffrey macskájának legnagyobb hossza százhusz centiméter (egyharmada fark).

Nos, a *Hotel Maxim* macskája váltakozva hol ez, hol az a faj. De amikor éppen ez, akkor annak tudja magát, amikor pedig az, akkor inkább ez volna. Furcsa, tudathasadásos állapota elől menekül az alvásba, aminek természetes következménye, hogy elhízott. Ezért nézte először a cholnokyk köpenyeit próbálgató szerző gepárdnak, és azt sem tartotta különösnek, hogy a perui szállodás (aki azért tudta, hogy mégiscsak a motel bérlője) tulajdonában ragadozó nagymacska van, s rendszerint egy hegedűn fekve dorombol.

Másolat

A két disznó egyszerre tört be az árnyékszöld labirintusba. A merkato dagonyázó disznaja (sertéjében fonnyadt fejes saláta és hónapos retek) s a galéria barnára színeződött márvány vadkanja. Csak most derült ki, hogy mennyire egyformák: még a csülkeik is ugyanolyan rücskösek. A két dúvad, mihelyt átlépte a küszöböt, abbahagyta a csörtetést, s a falak mentén (a falak segítségével) bejárták a folyosókat. Az egymás mellé zsúfolt, silány reprodukciókra éppen rápillantottak, holott ez volt a gondosan megtervezett látogatásuk célja. De azért egy sem maradt, amiről ne alkottak volna határozott véleményt. Mind másolat – rőfögte kifelé menet a márványból készült. Más mondandójuk nem volt egymásnak. Ezek után a márványállat tempósan visszavágtatott a galériába, az ő kedves eredetije közé, a bronzból készült pedig kényelmesen visszalötyögött a piacra. Mielőtt felmászott volna megszokott, kifényesedett talapzatára, belekóstolt a szicíliai zöldségekbe, széttúrta a gyümölcshalmokat, szerteriasztotta a kofákat, és gumós fogaival megragadott egy felhasadt gránátalmát. Ahogy visszafeküdt a helyére, szomorú disznószemét lehunyta, lenyelte a savanyú pomogránátot, majd a kitátotta száját – azonnal csorogni kezdett belőle a forrásvíz –, és másra sem tudott már gondolni, mint hogy milyen keserves állapot másolatnak lenni.

Ez

A mondatok paravánja mögött surrogás: seprűk és madárszárnyak csapnak zajt a délutánban, amikor lehunytt szemmel fekszel a bérelt szoba ágyán, bezárt zsalugáteres szobában, izzadtan, ólomtagokkal, és hallgatod, hogyan él a város. Ez a szűnhetetlen hang, tompán, egyáltalán nem kellemetlenül. Ez.

1992. augusztus 20.

Pereszke

A robogót berregtető bitangnak annyi a létjogosultsága, amennyiben egyetlen délutánt megjelöl: beszáguld a pápa régi utcájába, s hamarosan kikanyarodik belőle, bazaltkockás síkatorba fut (az utcatorkolatnál medence, vízköpőből csurog-cseppen a víz, pikkelypáfrányok sokasága a repedésekben) lobogó hajjal, zöld kabátban. Nagy, rongyos fosztóképző lóg a zsebéből, a gázpedált taposó láb cipőjének talpbélése alatt metonímia, gombaszagú, iszamós, koszos. Tudható, ezek otthon vannak. Ahol a házfalak megszükrült márványa, elkoptatott mészkőlapjai. Itt. A sustorgó csatornánál, ahová bedobja a lopott, de felesleges holmit. Magányosan, mint a sarjerdőben a bűdös pereszke.

A művész

A macska – ronda, veres szőrű macska – művésznek mondta magát. Ha kérdezték, mi a foglalkozása, öntudattal válaszolta: hogy ő művész. Senki sem tudott nála kényesebben és lustábban elnyúlni a rakpart kövein, ott, ahol a legolajzöldebben csillog a víz.

Így látták ezt a táskarádióval sétáló csitri lányok is.

A macska egy nap a kormányparti napilap pletykarovatában azt olvasta, hogy a Via Giulián lakó vén és gazdag asszony csütörtökönként megnyitja szalonja ajtaját a Mars-mező közismert művészei előtt. Az első adódó alkalommal tisztára nyalta a bundáját, s elment maga is az estélyre. Arról beszélt, milyen sajátos az élet a patkányok és a zöldhulladékok között, s hogy különleges odorú a halmaradék. Csatornaszaga miatt senki sem szólhatta meg.

Mindez után még inkább művésznek képzelte magát. S mérhetetlen gyűlölettel gondolt a vénasszony szalonjában megismert levesteknőcre. Tudta, ő legfeljebb nyúl lehet egy külvárosi tavernában, a teknőc húsból pedig a gazdag műpártolók vacsorájára készítenek levest, a páncéljából kontyfésű lészen, levágott, körmös végtagjaiból meg hosszú nyelvű szerszám, amellyel a páróka alá nyúlnak, megvakarni a viszkető hajtöveket.

Ott

A kékliliom visszabújt a gyökébe, meglehet nem kék, hanem sárga, vörös-cirkás vagy tarka. A hőség kicsorbította a kardokat, finom fogaival lerágta a damaszkuszi fényű éleket, a torzsák meg tüsszögőporrá lettek, sűrhamuvá, kutya-bolhaporrá. Gyógyszerészek szerint az illata mint az ibolyaé, de mint nélkül, mert az, kérem, ugyanaz. Így kell engedékenyen visszavonulni és gyorsan beriglizni a pici, földbarna ajtót, így elvonulni, mássá és mégsem. Goethe hiába járja körbe a maga városát, s szórja két marokkal az erdei ibolyamagot, a flórensi világot így sem tudja megidézni, ahogy itt se, én se. A kékliliom csak

ott az, hiába Goethénél vagy nálam a csiklandós kérgű fajansz, a tejüveg illattégely, a reciklizált papírból ragasztott szórótasak, és Livia házának bársonynehéz árnya az ő remegő kezén, az én biztos kézfejem.

A kísérletmű

A kísérletmű szerencsés – mindig talpára esik. Ez a másik, ez, meg csak faragtatja magát a féldalos flótással, ilyen szökőkút, olyan szökőkút, erkélykorlát, könyöklőpárkány, az anyja keservét. Ki gondol arra, hogy Európa combját roncsbarnára hizlalja a vízkő, a tritonok kagylóját elfoglalja a tekercsnyakú, fostos balkáni gerle, a korlátot szétkoptatják a győztesek felvonulásain kendőket lobogtatók, a könyöklő pedig magától (dehogyan magától, a nehézkedestől) a mélybe zuhan.

Fórum

Az okossá kopaszodó patkányok (nagy, gesztenyerozsdás hímek és kopott, iromba, csecses nőtények), mint a tudatvesztettek, fekszenek a sovány fűben, régi császárgyilkosságok szagát szimatolva. Az oszlopok árnya indigó, a fény másolgatja a tömör akantuszleveleket. Hová is jutnának gyenge lábbal, mit is nézhetnének erőtlen szemmel? Az üveglapok tövébe dőlnek, az a hely megvédi őket a barnulástól. Hullámpapír karton se zörög a márványlapokon, gumitalp se nyiszog, a zajt pici kampókkal fogta be és húzta a föld alá a húsdarálóbétetorkú lefolyó.

Csalogatják a fogyókúráját, ki szeretnének kopni a városból, de harminc kiló alá jutni sehogy sem sikerül.

1992. augusztus 21.

Az esszémondát

A délelőttönként rozsdavörös, délutánonként szíenabarna utca ráfut a folyóra – onnan már közel a híd, az egyetlen, amelynek főjén az egerészölyv lakik. A madár szigetbarna, hűvös eleganciájú és megfontolt, mint egy esszémondát. Délelőttönként a székesegyház tere fölött (nyugodtan vitorlázva) hagyja magát a felhajtó imákkal a szellős magasságokba föl-, föl-, fölvinni.

Mondják, akkor hallható nyávogó szólása, ha ellepik a képtárákat a bűntől szikadt zarándokok. S a tojásait azért lökdöste át a fészke peremén, mert túl sok rajtuk a fehér, és kevés a folt. Az asszony mellű sólymot esténként látogatja, megszokásból, egy barát, mert kell egy barát, akinek a testi romlásában magára láthat.

Suhogás

A japáni embernél mindig akad papírpantalló. Szépen élre hajtogatva, gondosan csomagolva, selyemzacskóba csúsztatva. Mielőtt bemegy a templomba, az informatációs irodák végében vagy valamelyik lépcsőház dohos, alsó fölkéjében felhúzza, s ilyenkor arcát elönti a keleti mosoly.

A legszebb papírnadrágot – amit látott a nagy léptű mesealak – az irattárcájából vette elő a festett bajszerű szamuráj. Az irattárca a szamurájövről volt csatolva, s éppen olyan textíliából készült, amilyenből a kimonó. Rajta is ott délelőttözött kék pávaszemekkel a sárkány.

A japán harcos a kolonnád oszlopai közé bújva rángatta magára a ruhadarabot, majd visszalépett a sarujába, levette köpenyét, és apró csomóvá kötötte. Vajsárga papíringbe bújít, alját betúrta a nadrágkorcba, és öles léptekkel, határozottan indult a lépcsősor felé. Suhogott rajta minden, ahogy a bambuszlevelek képesek, vagy az éles levelű nádas, ha leveleit meghajtogatja az esti szél.

Bronzszárny

Apró leányszárnyak fűződtek le. Alig dudorodtak, de máris tollak voltak rajta, pihék és fedők, vitorlák, evezők. S egyre-másra bimbózott a test (hasonlat: februári, pannon mandulafácska), a fiatal formák rögvést leváltak, s hogy szabaddá lettek, szálltak, röpködtek, kezdetben ügyetlenül csapkodva, majd egyre határozottabban, tömegük egyensúlyát megtalálva, át a hivatalosok lakónegyede fölött, s függetlenségüktől kimerülten odaültek a székesegyház kupolájának peremére – és itt megáll a nagy léptű, mert elege volt a múlt időből, az emlékfalás csömört okoz, akár a farontók szorgoskodása. A habtorta-erődítmény tetején akkor is ott az a kíméletlen állat, torz mosolyú és márvány, csak a szárnya, a szárnya, ami zúg a szélben, s mert gondosan keverték össze, és öntötték ki a fémből, bezöldült, hiszen bronzból készült. Bronzszárny. Irány a jelen. A múlt idő meg kapkod utána fogaival, senkit nem szakít ki belőled.

A fügebokor

Nugátbugyrok és lilák, majd pedig fostócsák a hólyagos kátrányon. Befuttatva finomszürke porral, gumilefolyással megcifrázva. A robusztus vas csőkerítés az akciót elhatárolja és egybekeríti. A tűzfalak szögletébe állt növény óráról órára terjed, szétterpeszti magát, tuszkolja testét vissza egy zöldebb ligetbe. Beteker az embermagas illatszőnyeg. A szőnyeg éppen olyan magas, hogy kilóg belőle a fejem, de ha lehajolok, rögvest belebúvok az édességszagba.

A fügebokor teszi. Kicsit tartja – míg élénk színekkel befuttatja –, majd elhajigálja lecses gyümölcsseit, puffannak és loccsannak a cukorzacsók, elűzik a macskákat, riasztják a repülésfelejtett galambokat. Erőszakos élőlény, mint mindenki, aki élni tud. A leveleivel letakarja az ablakokat, zsaluk se látszódjanak, eltömködi a lefolyó szilás torkát, feszegeti a pad léceit: igyekvő helyfoglaló.

Engem meg a mondatok gyorsan körbeállnak, így vizsgáljuk egymást, a füge meg én, én meg a füge, magunkra összpontosítva, nagy belső akaratunkat őrségbe állítva. De, mint halnyakból egy kés, a járdaszegély bazaltkövei közül kivillog egy boglyas, apró, sárgán virító *Taraxacum officinale*. Szabad a történet szélén lazán megállni.

Asszony mellű sólyom(ok)

Az asszony mellű sólyom több példányban létezik, vannak így néhányan mások is. Ott ül az emeleti fülkében, a sarokból kihasított beugróban, az oszlopfőn és a folyóhoz lefutó oldalon, a platánokkal elfedett, néptelen sétányhoz fordulva. Talán máshol is gubbaszt, nem tudhatom az ilyen bonyolult építményeknél, ahol minden szint más-más alaprajzú, s teraszokkal, álbalkonokkal, tornyokkal, kamrácskákkal van megpakolva. Az asszony mellű sólyomnak számos zug kell, az egyikben négy kék pettyes tojásának építi a fészket, a másikban a vad tekintetű lányszeretőjével enyeleg, de van hely, ahol a hadtörténelmet olvassa a fiataloknak, endíviarügyeket boncol fel, vagy csupán hűsöl és ki-kivijog az ügyetlen, apró léptű fekete papokra. Nem tudja – természeténél fogva –, mi a különbség egyes és többes szám között, ha datolyafürtöt szemez a frissen locsolt udvaron, a sok testének elég egy csőr, ha az okker alkonyatban köröz a paloták felett (Verdi-operák népszerű áriáit zümmögve egyre-másra), az összes szárnya kevés a vágyaihoz, s ha az épület igazgatójával diskurál – persze kizárólag a tudatról és a visszatükrözés-elméletről –, három agya ahhoz éppen elegendő (azok, amelyek a főbejárat videokamerája mellett, a palazzo udvarának sarkán és a koncertterem ablaka alatt vannak). Néha normális madárnak találta, kifejlett tollazattal, kontúros mintázattal, hosszú csüdös, ragadozó karmokkal, máskor meg begyes asszony, akkora dudákkal, amekkora a költőnek sosem lehet. Ha depressziós, karcsú lábú sáskákat kapkod ki az ereszből, álmatlanságára a korai keresztény templomokat rejtő ligetek félhomályában leandermagvakat válogat, majd napokat gubbaszt – az egyik test itt, a másik test ott, a harmadik a szép gondnoknő konyhájában, a negyedik a sörládák tövében, az ötödik ki tudja, hol –, akár egy hallgatag, etruszk kispasztika. Mindenek vége

azonban az, hogy akkora erővel engedi el a múltját: belereng az egész utca, alázuhan (minimum két) balkonláda, kopasszá válik a lilát termő fügebokor, a tűzfal forrása elapad, az aranyművesek templomában könnyet ejt a festett Mária, és pucéran lófrál a kriminalisztikai múzeum posztja előtt a polipárus asszonyosság. A lakók felkészülnek a legrosszabbra: néhány éjszaka nem lesz alvás, madaruk bálvendégeket hív tükröket törni, s bezárják a kamrákba a macskákat, nehogy elrabolja a sólyomasszony(ok), s feltálalja a sokaságnak vacsorára.

Változatok édességre

a) Háromszor dobbantok (a háromszorozás, az indulatos mozdulat s maga a dolog neve számít-e, azt nem tudom), beleállok a játéktérbe. Macska vagyok, kóbor, fiatal, szűröm hasonlatokban létezik, és minden vágyam, hogy odasomfordáljak a Colosseumnál játszó, helyi macskához. Ezért lettem. Az átváltozás első következménye, hogy érdektelenné vált a Colosseum, így a helymeghatározás felesleges. Tehát: a levelet zörgető macskához indulok. De a levélzörgés (oleanderé, aknázó molytól megfúrogatva) új. Egy macska e levélről csak annyit tud, hogy ehetetlen vagy legalább is hánytató, a zajszerzés módjáról talán többet, hiszen az örömforrása. A második következmény, hogy új veszélyek jelentek meg, például ricsajos városnézők, ismeretlen fémzajok, az emberlét riasztó járuléakai. Ahhoz közöm nincs. A hiba lehetősége ott. (Az idő befelé bundát növeszt, kifelé vedlik. A játék tréning, ott a vesztes nem én leszek, nem én vagyok. Ez pedig elkerít, vastagon eltakar, és behúzható-kitolható karmokat is növeszt. Gyakorlom.) A macskaság önmeghatározó, mint a jó izmú mozdulatsor. Kicserélődnek a viszonyítási pontok, az elmélkedés lecsúszik, és megomlik a kőfal tövéén. Az a barna természetesen ismerős.

b) Kutyává változni egy macska kedvéért? Édes élet? Mindezt nem kell beöltözni másik testbe!

c) Söpörjünk ki ismét mindent a gondolatnovellából.

Koldusok

A kéregető veszített helyzetben van, ha nem tudja feldönteni azokat, akiktől kéreget. A kéregető, mivel még nem koldus, nem a maga nyomorúságával hivatkozik (azzal hogyan is szerezne részvétedet és garasaidat), a benned sunyító ellentétre, rejtegetett szégyeneidre játszik. Megcsinál egy hasonlatot, amelyet nem tudsz elviselni. Metaforizál. Vagy éppen ő a metafora.

Ilyen,

1. ha egy szőke, orosz fiatalasszony, bábuvá pelenkázott csecsemővel (Ivánuska) a félhomályos sikátorban, éppen a jezsuiták templomának tövéén (s hogy megállsz előtte, kigombolja a sliccedet);

2. ha egy meztelen agg, lábát áztatva a szökőkútban, egyként óbégatva a három, röhögő rendőrré és a kevés lírát dobó járókelőkre (s hamarosan egy pávaszobor fején onanizál a medence peremén);

3. ha egy gacsos, vékonyka, diókkal kitömött pofazacskós vénasszony, arcára húzott fekete rongykendővel mankózik, és kántálja panaszos mondatait (holott ő a templomka híres hangú előéneke);

4. ha egy szurtos-sebes kölyök többhetes újságot tol városnéző szemed elé (míg tarsa savszprével maratja le rólad az inget);

és mindez úgy megtaszít, hogy lecsúszol a síkos lejtőn, éppen abba a lukba, amelyet részvétlenségnek nevezel.

Campo del Fiorini

Mekkora tapasztalat kell ahhoz, hogy a csapból vizet tudjon inni? És éppen abból, amely a zöldségek és virágok terén önti szét a földmélyből feltörő folyadékot – és semmivel sem határolva el magát a tudóségető máglyára emlékeztető pökhendi szobortól, a halszagú asszonyságoktól (pikkelyes, hideg kezek, dermedtkék szájak), a dilibaj ellen használatos macskafüvet kimérő javasembertől és a svéd kisasszonyokat bekerítő vaskorláttól. A csap éjjel-nappal ontja a vizet, lespricceli a közelében sétálókat, mossza a salátaleveleket, virágvázák izsamós, poshadt öblét, csupasz lábszárait, nem hajlandó különbségeket tenni a hozzá hajlók között.

Iszik. Mocskos farát a kerékvetőnek dönti, két mellső lábát betámasztja a vājlingnyi kőmedence (fonálmoszatoktól csúszós) öblébe, és mint akinek vonítani támad kedve, égne dugja az orrát. Nyitva a szája. Finom mozdulattal a vízszugár alá tolja, megbillenti: a folyadék a pofájába csorog. Nem lefetyel – nyel. Percekig. A hasa megnő, szétterül. Hogy befejezte, megnyalja az orrát, mancsairól lerázza a moszatcafátokat és a sarat, majd oldalára fordul, bele a gerberaárus bodegájának vattakék árnyékába: figyel, hogyan iszom.

Patagónia

A kommunisták kocsmája idővel majd összezsugorodik. Annak a patagóniai tökfélének a termését utánozza, amely évtizedekig csüng az indán, zöld viaszos bőre megakadályozza a kiszáradástól, aztán csak elkezdenek nőni benne a magvakat körbe fogó víztároló sejtek – aszály lesz éppen –, kezdetben csak a kobak üregét töltik ki, majd szétrobbantják a páncélos kérget. De nem pörögnek szét a termésdarabok, hanem a földre huppanva egy kupacban maradnak – kupac mint vakondtúrás, mint szarcsomó, mint Pannonhalma –, majd semmivé lappadnak. A kocsmá falára mindennap kerül egy Sztálin-kép, rotációs Lenin-relikvia, szocializmust népszerűsítő prospektus, a vendégek hozzák, a tulaj pedig felhasználja. Tapétáz. Így csökken napról napra a kocsmá tere, ezért fér be óráról órára kevesebb szeszezésre vágyó.

A söntéspultra piros fényű lámpa lóg, a szikár kocsmáros az alatt gyógyítgatja arcbőrének pörsenéseit.

1992. augusztus 22.**Hagyma**

Követ vagy én követem. Kilép a halinaszürke *Szegények iskolájából*, átsétál a háromkötetes Ruskinba, de *Velence kövei* között nem találja meg azt, amire vágyott, már Stendhal naplója harmadik bekezdésének szavaiban légfürdőzik, majd a kertszagú piac szégyenoszlopára ülve bámulja a nyúzott bárányszemeket (ellepik a zizegő, hártyszárnnyú legyek) és az ebédelni siető minisztériumi kishivatalnok köpenye alól kivillogó Lénárd Sándort. Jobb hangulatban a poszt-modernről társalogna, a kereskedelmi igazgató szép nejét emlegetné, és nem venne tudomást a fényes, gyöngyhagymaszagú ballonkabátjáról. A kegyelem, ha van, lehet teljes vagy fél. Amikor kézbe veszi (fenyőszagú, tűleveleket magával sodró szélviharban) az etruszk gyűjteményt bemutató katalógust, akkor az előbbire szavaz, de ha kiszáradt halcsontvázbba akadt zálogcédulával matat az estéli, ernyedt szél, az utóbbira. A kérdésre, hogy melyek a legszebb formák, azt feleli, hogy a telt idomú, halovány, nedvdús zöldségké. Nem véletlen, hogy azok nyomában lépked. Lépek.

Rózsa

A padozat rózsája kinyílt a császároknak is. Öt szirma akár a parlagi vagy a szentendrei, de a színe a moharózsáé. A moharózsa szerény virága Cholnoky Viktor (hőssé válik ő hamarosan, száz oldal se kell ahhoz, regényhőssé) szerint fonnyadt, őszi hárslevél-árnyalatú, amilyent senki sem láthat Veszprémben, mert ott erős, mediterrán színekkel festi magát a hegyoldalak erdője. De itt: ez az érett márvány színe. Nem kell a kialakulásához több, mint háromezer év kupolák alatti félhomály, a becsapódó téli eső tiszta lemosóvíze és sok-sok látogató sarujának bőrtalpa. A víznyelő rostélya miattuk változott át virágává.

(Himlőfoltos bőrű úrfi térdepel hozzá, szorgolhatja, kimért mozdulatokkal simítja, ingujjával söpri a láthatatlan porszemeket. Hártapapírt terít reá, s a papír zsebkendőjéből kibugyolált faszénderabbal satírozza. A másolata: fekete rózsza.

Forgatja a művét, a hasábos fénybe tartja, lopva nézi a bábész tömeget, hátha magára vonja valaki figyelmét. Végül a kölyökmacska elé ejti a művét, amely ott nyávgog a pénzürméssel megtöltött Lenin-sapka mellett.)

Őr

A romok mágnesként vonzzák az eszementeket. A császárkori paloták a neurotikusok minden fajtáját, a medencék az üldözéseket, a kora keresztény templomok a mániákusokat, az etruszk sírok a melankolikusokat. A skizoidok a függőhidak rézparkányain ejtőznek, a depressziósok a régészek vezetőárai mélyén rejtőző csontok között ligéznek, a kultúrsokkban szenvedők a levélrések tűzijátékából

jósolják a maguk rejtelmes jövőjét. A múzeumőrök oldaltáskáiban kényszerzubonyok. És festékszprék, zsírkreták, temperás tubosok, olajtégelyek: a bennük rejtőző sokféle zöld a sötétet és lötytyedt agyúakat mindenhol megtalálja.

Ha egy eszement szeme elé klorofillal átitatott szűrőpapírt tartasz, a romok elvesztik mágikus kisugárzásukat, és a hatalmad megnő. Azt képzelheted, hogy te vagy az anyatermészet vagy a kondás. De ha felvigyázó akarsz lenni, a zöld festékekkel jelöld csak meg a téblábolók homlokát, úgy könnyebben összeszámolhatod s egybetarthatod őket. Rendőröknek azonban sose adj át közülük senkit, mert csak szétronتانák a megélhetésedet.

1992. augusztus 23.

Lidó

A gépkocsi karosszériája. Nappal – ha árnyékban van – hűt, éjjel – ha nincs telehold – melegít. Ideális hely a lapozáshoz.

Daimon

Ha a tulajdonosa a szájába helyezte, mintha verset nyelne, a teremtés fényét veszi magához. Igaz, a hezitáló teremtését, amely nem elég tágas és cseppet sem otthonos, cseppet sem sokszínű világot hoz létre, hanem egy olyat, amely belülről tölti és feszíti ki, majd pedig szét, azt, amibe beköltözött. Szóval súlyt ad, mert a súlyra nem képes rátalálni. Akié volt ez a tárgy, naponta megtapasztalhatja, miféle kínos érzés bármiféle azonosulás nélkül egy dolog alkotórészeinek lenni. Negyven dekagrammnyi aranynak mekkora tömegű a daimona?

A galéria kincse üvegkockával borítva uralja az apró, félhomályos termet. Jó helyeken szokás, hogy fekete vászonnal vonják be a falakat, hát így van itt, s a padló süppedős, komor szőnyeggel futtatott, a kiállított tárgyat oly rafináltan világítják meg, hogy semmi alkalom ne legyen azt lefényképezni. (Mégis próbáltam: más sem látható a felvételeken, mint az üveglapokon visszaverődő vakufény, s mögötte egy zilált hajú, izzadtsággrúhában előre görbülő, homályos alak. Én.)

SPQR

Ez az a nép, amely háromezer éve felírja minden köztulajdonára – hogy el ne lopjon tőle bármit is a nép – a négy betűt. Ez az, amely a silány publicisztikákba is betolakodik, naponta legalább egybe, és sütteti magát a mondatfényben, akár egy virágos, könnyű ruhás nő, a kövérebbje a napozóágyban. Mindig és mindenhol lenni (a tér meg az idő két nyeszlett szolgálja). De ha mégsem – néha szabad a jázminbokrok alatt csendesen mészárolni, önfeledten farigcsálni a kámforos eukaliptuszok sárgás kérgét vagy a dombtetőről távcsővel lesni romok között andalgó szeretőket, akkor is tudni, a többes számnak megvan az a tulajdonsága, ha valaki beletartozik, hogy alkotója akkor is jelen tud lenni, ha nincs jelen.

1992. augusztus 24.

Hasonlat

A nők arca sosem olvad el, nem mállik szét a csatornaszagú katlanban, nem töpped össze, és nem veszi el üde színét. Holott először latinul felejtettek el, s csak utána görögül (nem pedig ahogy a transzvesztiták állítják, miszerint a görögöt elfelejtették, s ezért a latint is el kellett hagyniuk). A nőké kreol, mediterrán arc, nem tűrik a homályt, nem a szélcsendet, nem a mozdulatlanságot, nem a hasonlatokat.

Közbeszúrás

Egy mondat, éppen ott, az Aventinus csúcsán, a narancsligetben kezdődő népünnepély forgatagában, ahogy ráesett egy műanyag szőlőszem, de nem ájult el az őszi ütéstől, elkezd hezitálni, remeg az a fényes, halszemszerű bőre, rágyújt egy cigarettára, majd elnyomja az ónix hamutartóban (időközben szájakat és karokat növesztett, négyet-négyet), s visszacsinálja magát szolid mondattá (megült a kolostorfalba vágott leskelődörös kávéján). De nagyot sóhajt végül, és elkezd osztódni (a szaporodásának üteme exponenciális), változatokat állít elő, történet akar lenni. Az a nyárs pedig, amely eddig hol a zsinagóga kerítése sarkán, hol egy villámhárító csúcsán, hol a pályaudvart ellepő, sajt-szagú déliek tömegében tűnt fel, pontosan tudva, hogy hol és mikor mennyi lehet a szerepe, betelepedett az önmagát módszeresen alakító szómezőbe, s szétveri a szapora jelzők puhaszürke pitypangfejét.

Így kezdődött

Az augusztusi hőség elől abba a városba utaztam, ahol a legtöbb épület vörösbarna, a sárgává öregedett márványoszlopok árnyékában macskák hevernek el, a tereken szökőkutak vannak, és az esti dombokról lezúduló szél kisöpör minden aggodalmat az ember fejéből. De a kánikula utolért. Az évszázad legmelegebb nyárvégéje foglalja el a települést, párás és nehéz szagú, délutánonként semmi élőlényt nem tűr meg a keskeny, járdátlan utcákon. Testhajlataimat szertemarla a csípős izzadság, amikor csak tehettem, fekszem az elsötétített lakásban, fehérbortól elnehezülő végtagokkal, nyákos szkafanderben, súlyosan, mint aki dagadt, nyomasztó hasonlatok közé zuhan. Ott, délen, ebben az évszakban már későn, fél hét felé kel a nap, és korán is nyugszik, este nyolckor sötétség borul a mediterrán vidékre, de a hőség szűnhetetlen. Fájnak az ízületeim, ujjamba bedagad a gyűrű, lábfejemen millió hangya korzózik – a helyiek szerint az itteni nyár kedvez a reumának.

S innen: a múltó és a valóban el is múlt idő.

A palotáról, amely melléképületének földszintjén szállást kaptam, senki nem volt, aki ne a csodálat hangján beszélne. Asszonyomellő sólymok álltak a sarkain,

volt belőlük vagy tizenkettő, és a homlokzatát, valamint a várost átszelő folyóra néző, három árkádos loggiáját a barokk egyik kedvelt olasz mestere, Francesco Borromini építette.

Felmásztam a háztető teraszára, a környék messze híres kilátópontjára, de alig vehettem valamit is számba, mert szédített a tériszony. Egyébként a város, a magasból nézve, szép, minden háztetőn zöld, cserépben nevelt futónövények, kábító jázminok, skarlát trombitafolyondárok voltak, és törpe, folyton termő citrusfélék burjánzottak a tenyérnyi teraszokon, ahová naplemente után kiülnek a családok, s aztán vígan boroztak. De senki sem volt, aki a sólymos palotánál ne találta volna jobb mestermunkának az utca átelleni oldalának méretes épületét, az évszázada francia nagykövetségnek helyet adó Palazzo Farnesét, amelyet valóban a kor legkiválóbb művészei terveztek és alakították olyanra, amilyenek ma látjuk.

Itt, a gettó közelében minden órában történik valami, ha más nem is, de megáll a turistákat szállító utóbusz, kiraboltak valakit, vagy éppen motorkerékpárral eltaposnak egy járókelőt, hogy aztán hangos és méltatlankodó veszekedés után kártérítést kapjon a motoros a letört visszapillantó tükrökért. E vitatkozások jelentik az utca lakóinak a legnagyobb élvezetet, az ablakokból, teraszokról drukkolnak a feleknek, bár eleve biztosak lehetnek abban, hogy az idegen nem fog győzni, igaz, neki horzsolódott le a könyöke, szakadt szét az inge, csupán azért, mert ő a jöttment, az átutazó, a senkiházi idegen. A városba tóduló turisták mindegyike, ki így, ki úgy, megfizeti a vámot, rendszerint kamatos kamattal, és a helyiek szentül meg vannak arról győződve, így van ez rendjén, éppen ennek lerovására érkezik a tömeg hozzájuk, s ebben rejlik a hely vonzereje. Ha rendőr akad a baleseti helyszínen, s látja a megbillenő motorost, hallja a sétáló ijedt sikoltását, senki sem tapasztalja, hogy csak egyszer is a várostalan jövevénynek adna igazat, de a motorossal kötött egyezés után külön büntetést is kiró a turistára: a közrend megsértése miatt. Mindez titkos egyezmény következménye, gondolom, és hűvösebb délelőttönként, valamint alkonyatkor a faltövekhez tapadva sétálok, ha pedig meghallom magam mögött a robogók hangját, igyekszem behúzódní a legközelebbi kapualjba. Törvényként fogadok el mindent, ami itt történik.

Ahol reggelente megveszem a napi másfél liter fehérboromat, amelyet a pápa forrásvízének neveznek, feltehetőleg azért, mert áttetsző, mint a hegyi patakok, és akkor is hús képzetet kelt, ha meleg, a kimérésben nem köszönnek, és nem fogadják a jó reggeltet. A piacon rám szólnak, ha válogatni mertem a nagy szemű szőlőfűrtök között, holott a helybeliek szétúrhatják az egész gyümölcsalmot, a bankban pedig rendreutasítanak, ha fél méternél távolabb állok az előttem levő mögött, és bárki elém tolakodhat a péknél. A másodrendűséget, amit otthon egészen könnyű szívvel elfogadok, naponta tapasztalom, de még mindig jobb a sorom, mint a frissen érkezetteknek, mert legalább megismernek a galambok, a vállamra szállnak, ha morzsát szórok eléjük, s a patkányok se térnek ki rémülten előlem, ha a lerakóhelyre cipelem a szemetet. A koldusok nem tartják mocskos tenyerüket, és minden találkozáskor biccentenek.

Néha rejtett cél mágnese irányította lépteimet. Óvatosan keresem sarummal a tisztább köveket, nehogy belelépjek a lakók bűzös hulladékaiba, merthogy

cipőt nem tűr a lábam, attól pedig irtóztam, hogy a poron kívül más mocsok is érje a bőrömet. Széterjedt, megrágott fűgék, véres köpetek, nedves vatták, ürülékhalomok és rágcslótetemek között vezet az utam a hat dombtető valamelyikére, hogy onnan aztán biztosan a raktárak közül felmagosodó Aventinus hálmához vegyem az irányt, ahol a számtalan örökzöld növény közül néha előbukkan egy kolostor fala vagy templom tornya, s olykor harangszó szűrődik át a lombkoronákon. Minden szél ezen a helyen ébred, itt gyülekezik mindenki, menekül a hőség elől, innen figyelik a lent nyüzsgő embereket, amíg orruk alatt egy-egy narancs vagy citrom félérett termését nyomkodják, hogy felüdüljenek a kipréselt illóolaj szagától. Itt senki sem törődik a másikkal, nem mintha csak közép-európaiak keresnék ezt a helyet. Magam alá húzott lábbal ülök a folyó fölé magasodó bástyán, bámulom a tétován kóborlókat addig, amíg el nem zibbadok, vagy be nem sötétedik.

Máskor ehhez sincs erőm. Szobám sárga kanapéjának öblében elnyúlva nézem a magas ablak függönyréseit, azt, hogy milyen kevés látszik a szomszéd ház középkori okkeréből. Csak annyi, hogy meg tudom állapítani, a becsukott zsalugáterek mögött életnek kell lennie – néha megnyílik, morzsákat szórnak az asztalterítőről, ruhát teregetnek, vagy megöntözik az ablakláda fonnyadt, vézna vadszőlőjét. A házfalon függőleges repedések futnak, amelyben hüvelyknyi, izzó szemű gyíkok laknak. Ők túrik a meleget. A heverőről – a függönyrésen át – láthatom, szaporán nyelik a levegőt és azt is, ha a folyópart platánjáról idevitorlázott, leszakadt levél a falnak csapódik, s zuhantában magával sodor a gyíkok közül egyet-egyet. Az ablaktáblák mögül olykor zene szivárog.

Ezek a napokon szürkülettől éjfélig szól a gordonkahangverseny. De hogy ki vagy kik hallgatják, azt sosem tudom meg.

Itt jöttem rá, mennyire egyedül vagyok.

Verőfény

Az utca végig árnyékos – magas, múlt századi bérházak határolják. Egyébként keskeny, a nap nem tudja bevilágítani. A Via Giulia bármilyen hosszú, csupán néhány kápolnája, aranyművesműhelye, antikváriuma van, ha a bő vízü kutaktól és az ázsiai fűszerboltoktól eltekintünk. Az utca némileg síkátorokra jellemző párás, tömött félhomályát egyedül a kriminalisztikai múzeum előtt vágja ketté egy erős fénypászma, vagy másfél méter széles, abba bele nem nyúlna fűgeág, ezüstös angolperjeszál, át nem suhan rajta semmi csillogó, amerikai vagy japán motorkerékpár.

E fénysáv hajnaltól sötétedésig árválkodik, csak egyszer metszi át egy másik sugár, nagy, fényes keresztet szerkesztve. Ezt a keresztet a levegőtjáró látná, ha ebben a városban járná valaki is az eget.

Nyáron, augusztusban, naponta öt-öt percre kivilágosodik a Via Giulia. Amikor délután, négy és öt között a nap a lóversenyter fölött lebeg, és ha nincsenek felhők – augusztusban nincsenek –, sikerül neki néhány fénysugarat az utca bazaltköveire vetni. Aztán tovább halad, és a síkátorokkal együtt átadja a papák utcáját a félhomálynak. Ennek az utcának, amely a vadszőlővel befutott

forrásnál kezdődik, és a hídfő templomáig tart, mégis a verőfény teszi meg a hatalmát.

A fénykeresztben az a kutya napozik, amely máskor nem meri átlépni a fénypáaszmaakat.

Méz

Semmi, ami magához emelne, semmi, amit megölhetnék. Ikrás mézként folyik a napfény, a tárgyak fényesek és ragacsosak, a növények meghajolnak, a kátrány-buborékos talajra dőlnek, majd lassú forgással belesüllyednek saját árnyékukba. A teraszon komoly apáca mélylélegez, és kalciumot szopogat, reményvesztett illatra hajol, de azért kisöpri szeméből a kendője alól előbukó hajszaakat, ahogy megkerüli őket a citromlepke, látni, neki is megvan a maga pokla. Nincs helye a térdre boruláshoz, nincs helyem befeküdni a hálába. Ki kell várni a szűr-küetet, akkor magához inti a zajokat a folyó, közékük locsognak a hullámok, egymásba nyugszanak, a bogarak lenyalják a dolgokról a méz szkaferét, hogy ott álljanak csupaszon, már-már maguktól megfosztottan, mint az Isten egy templomtan városban.

Ismerem magamat: gonosz vagyok, akár a kivételek, szürke, akár a magzatburok és csúnya, ahogy lassú, cafatos mozdulatokkal lehámlak a múltamról.

Egy mondatot szerettem volna írni a jövőről. Vagy egy oldalt?

1992. augusztus 25.

Pinaszag

A szentjánoskenyérfának szerelemszaga van: érzem a fórum fürge, kis fájának illatát. A megnevezés a nyakamra tekeredik, kínaselyem, húsít és izgat. A heréimet, makkomat szopogatja az asszonyéhség. Mandulák kopognak, zöld burkuk nem hasad fel, nem találhatnak rám a barna tekintetek, nem búvok be semmi mítoszba. Feketén forognak a szentjánoskenyérfa lekerekített levelei, féktelenek, hajsoltak, a törzset benőtték, s a termések tapadnak rá, akár a tocsogóst megíjart lábra a bronzvörös piócák.

Mit kezdjek egy több darabban visszakapott nővel?

Igen. Miért?

Legalább annak, amelyik felkészült az eternitsőben, megmászta a megroskadt emeletek zsíros-büdös csőrendszerét, s amikor kidugta a garzonlakás fürdőszobájának ráctalan lefolyóján a fejét, leöntötték sósavval. A szégyenek legrosszabbikának rózsaszíne van, csupasz, mert lemarta a vegyszer a szőrét, érzékeny orra merő seb, és a tiszták helyett megrohanták s közrefogják a tejopálba merített képek. Az apró gyávaság mar, nem képes megbecsülni magát, lehetetlen irányítani a mozgását, egyszer csak a szívben ébred fel, nyüzsög, vasalt sarkú cipőben ropja a döngölős táncot, nem érdekli se a kalács, se a jegyzetelés, belemondít a bölcséletbe, kitzúzi zászlaját a tűztorony kupoláján meredő villámhárítórúdra. Miért nincs a patkányoknak emlékművük vagy legalább a lepedőnyi tér közepén meghúzódo szobruk, vakablakban elhelyezett emléktáblájuk, lépcsőházi emlékhelyük? S miért nincs ennek az állatnak, ha már bármely kávészagú reggelnek lehet, a lomha fátylvelfelhőnek, amely beleakadt az esernyős aggszűz eszének járásába vagy a zománcát vesztett, horpadt-lukas népautónak, amelyet egy pózna hegyére tűztek a palotalakók, s így kényszerítették ki belőle az új jelentést? A hűségnek kell hogy legyen formája.

Bajusz

A gallok nem növeltek bajszot, az a civilizált arc dísze. Szakálluk volt. A barbárok! Ő pedig kétezer év óta haldoklik itt, a huzatos csarnokban, hát érthető, ha közben pödrött hegyű, vékonyka, szomorúságos bajsza nőtt.

Egyre súlyosabb

Egy *cholnoky* mászkál az agorán. Rumospalack a nehezeke, gyertyához illő édes a szava, keserű a lehelete. Bekukkant a szobrok mályvaárnyékába, a finoman remegő, a köveken tintaként szétfolyó árnyékoltok sötétjében meg-megpihen,

madártollat fedez fel, vízfelszínek finom rezgését, postafordultával érkezett, nagy, pecsétos kopertát, és tudja, miért ólálkodik körülötte a dülledt szemű parkett-táncos. A *cholnok*ynak nincs arca – sima gömbfelszín borítja arckoponyáját, így ha akarom, Viktor, ha akarom, László, ha akarom, Jenő, de Ferenc, a kórházorvos nagybácsi is lehet valamelyik álnevébe bújva. A parkett-táncos mindenféle ritmust lépked, hamuzik, hol nápolyi, hol balatoni halászdalokat énekel, legszívesebben belebújna teoretice az agórakutató köpönyegébe, rászívna magát a rumpalackra, de óhajtó módon marad, ráprémeződik a kényszer, s hajnali öngyilkosságot tervez, mint mind, aki *cholnok*y.

Fügebokrok és íriszek közén bóklászó *cholnok*y, a *cholnok*ytól elszabadulni nem tudó parkett-táncos – úgy esik rájuk a traianuszi oszlop árnyéka, hogy egyé válik, összefolyik a három vagy négy arcnélküli a követője testtével, bizonyítva, hogy még sincs anyagmegmaradás. A *cholnok*y meg sem rezzen, hogy egy embernői tömeggel több lett, kihalássza a zsebéből az üveget, bele nyal az alkonyvörös italba, lehajol, hogy megkösse a saruját, fali gyík riad a mozdulattól, felfedezi a levéltár kadmiumvörös erkélyét, hát hagyja a bőrszíjat, nekilódul, kilép. Egyre súlyosabb.

Regény lesz belőle.

Szent odor

Ha lépked a köveken, fel a hegyre, hogy kiszellőztesse a haját, lába nyomán kifordulnak a bazaltkockák, ha nézi magát a forrásra hajolva, képmása mellé búvik a nap, s ha padlizsánt hámoz, a tömzsi püspöklilát, kicsordul a nedv az ujjai alól. Loholnak utána a férfiak, mindegyik magáénak szeretné tudni, de egyiknek se lesz az ágyasa, se a szeretője, se a felesége. Akinek hat pinája van – egy-egy a hónaljaiban, egy a köldöke helyett, kettő a tenyerében, egy pedig a szokásos helyen –, annak nem kell a férfi. Ha menstruál, a holdhónapok rendjében, hat helyen vérzik, nem győzi venni a vattát, kitömködni az üregeit, és olyan illatfelhő veszi körül, amelybe beleszagolva bárki hím, rögtön a nadrágjába csúsztatja a kezét, hogy felfogja a csövében a kilövellést.

Ezt a nőt lehet szeretni.

1992. augusztus 26.

Szégyen

A hajnalban még tövén élt, de a délre szétfogdosott egyetlen szál szappanvirág, a búzamezők habzó növénye, bekerült az úti bibliába, dörgölgeti vele magát, mindenki zsoltárrá változott. A napszemüveges, múzeumsápadt, pinaszagú kicsi apácák ámulnak, mennyi hab dől a kecskebőr kötés alól, elárasztja a szobrok termét, átbukik a szétjárt küszöbön, s a millió, egybetapadt buborék ott lélegzik és szívárványosodik a falnak támasztott, pucér szobrok előtt.

1992. augusztus 27.**Méhek**

Lopakodnak a lépcsőházban, görnyedten lépik a fokokat, összpontosítanak, sarujuk alatt süpped a szőnyeg. A méhek se veszik észre őket, pedig ott ülnek az oszlopokon, a kárpitokat rágják unalmukban, kiharapják belőlük az aranyszálakat, rezgetik szárnyaikat, mert fáznak. Az angyalok szuszogni sem mernek, pedig nagy a teher, amelyet cipelnek, s még nagyobb lesz, mire a harmadik emeletre érnek. Szájszélük fehér, izzadnak, szemük villog, csak meg ne botoljanak, nehogy zajt üssenek, ki ne essen valahonnan egy érem. Amikor fölhúzták a műtárgyra a ruhát, nem forgatták ki a zsebeket, már bánják, pedig tudják, mert ismerik magukat, amióta elszalonnásodtak, kevesebbet törődnek a véletlenekkel, holott azokban ketyeg a bomba.

A néma ór alszik, erre volt gondjuk, ajtózár nem csattan, a biztonsági berendezés sem érzékeli asztráltestüket, hát szabadon tevékenykednek a festmények között, aprólékosan vizsgálgatják a mázolt tájakat, keresik a megfelelőt, ahová betehetik a csinosan felöltöztetett, kitömött Istent. Baj van a csetentősökkel, mindegyik munkáján ott a képmás, vagy legalább is az, amit a naiv piktorlelkek (vagy a képmegrendelők) annak hittek: nem lenne illő az igazit a hamissal egy ráján belül látni. A szobrok közé se szabad helyezni, a csiszolt, sima testek közé nem való, az orcája lappedt (nem helyezték vissza a szájúregébe a protézist), a mellkasa tyúkmell, a lába gacsos, semmi köze a széphez. Egy Holbein jó lenne, állapotodnak meg, sietniük kell, kinn már zúgnak a méhek. Leverik a portréról az üveget, kikaparják az olajalakot, ellapítják és odatapasztják – Őt – a helyére. A ruhája szokatlan, sehogy sem lehet síkidomot formázni belőle – egy menedzserről fosztották le, amíg aludt a primadonna öltözője mellett, a színházi kelléktárban.

A méhek megtalálták az ajtóréseket, haragos fürgetegben törnek be, kavarnak, döfnek, szippantanak a zsírpárnákból, az angyalok meg uzgyi, kiugranak a nyitott ablakon, s máris a kupolák között keringenek, vijognak és rikácsolnak, csapkodnak nagy, fekete szárnyaikkal, holott senki és semmi nem üldözi őket a párkánynál tovább. A méhek az istenhústra gyűlnek, zsongnak, nekiesnek a festménynek, csáprágóikkal vagdossák, tépik, darabolják.

A legszalonnásabb

Beszorult két Canova közé. Ledobta köpenyét, hogy jobban hasonlítson, majd az ingét is leráncigálta, de már akkor kövesedett. Rózsaszín márvány lett belőle, némileg csálé szobor, duzzogó és szorongástól vastag a szája, félbemaradt mozdulat a bogos térdében, a haja pedig, a haja, bizony sosem látott fésűt.

VIII. Henrik

Nem akar Isten helyére kerülni. Nem szereti az öröklétet. Nem a napi nyolcórás megvilágítást. Véres húsokra vágyik, gömbölyded, élő formákra, a játékosnál maradó szelvényekre, egy kis fájdalomra a bal kulcscsont szeglete alatt.

Mészégetés

Magas homlok, sasorr, határozott (meghatározható) arcvonások, gömbölyded áll, itt-ott görög szabású szakáll, aszimmetrikus fül – a szokásos. Az árkád alá soroltak be a szobrok, mutatvány valamennyi, a fej élethű, a test kőhasáb, a tenyér kinyúlik vagy visszasimul a márványtömbbe (mészköbe), a köldök helyén fénylő üreg (lyuk) – abba dugják a nézködők a mutatóujjat (ó, azok a kecses, reszelt körmű japáni ujjak). A kőöblöcskéknél vannak mégis fényesebb szoborrészek: az évezredek alatt tükrössé fogdosott császárfaszok és -tökök. A teremőr néni eltanulta a látogatóktól, de ő csak Augustusén hűti a tenyerét.

A császáriak egyformák. Semmi eltérés (fitymába visszahúzódtott makk, beszűkülő pénisznyak, a bal here néhány centiméterrel lejjebb, enyhén ráncos, töppedt herezacskó) –, sablon segítségével készülhettek.

Az átrium közepén száraz szökökút, oda senki se merészkedik: gúlába hordták össze a szoborroncsokat, vannak, amelyekből nem maradt meg a koponya, a nyak, a kéz. Ezért az a kőhalom a névtelen császároké. Ha jobban szemügyre veszed, tapasztalhatod, hogy másból sem áll, kizárólag faszokból és a hozzá tartozó tört herezacskókból. A teremőr néni, aki Augustus segítségével hűsöl, napra nap ellopdos néhányat, ha elegendő mennyiséget gyűjt, meszet éget belőlük, ideje átfesteni a házát.

1992. augusztus 28.

Szavak

Azok közé tartozom, akik éjjelente felriadnak, mert felébreszt az a döccenés, amikor álmomban rosszul lépek azon a lépcsősoron, amely életem mélyére vezet. Ilyenkor aztán egy pillanatra tudom, hogy mennyit változott körülöttem az elalvás és a hirtelen megébredés közötti időben a világ, miért más az éjjeli szúnyogok hirtelen döngése, ha elhallgat valamelyik sötétet kedvelő madár, miért is némul el, a patak másképpen mossa körbe a medrében árválkodó sziklát, és azt is megértem, miért éppen hajnali kettő és három között hal meg a legtöbb ember (a madarak ekkor repesztk fel a héjat, s kelnek ki a tojásból). A csillagos égre felriadó, ha bármi szót nyöszörög, és ha közben a szája elé tartasz egy tükröt (akkor ő is és te is), megláthatod a suttogott szavak testét. E szavak ilyenkor tesznek szert a tömegükre, bár megpillantani valamennyiüket – de ez már a tükrök szokása miatt van – csupán fordítva lehet, ami neked a bal, az a tükörben jobb, és ami neked a jobb, az ott bal. Egyébként senkinek sem ajánlom a tükrök bámulását, bármely pillanatban, mint lovas szekér alatt a jég, betörhet a szeme, hosszában megrepedhet a fogán a fehér zománc, s a nyálába beledermmednek a kimondatlan szavak.

Kör, áthúзва

Traianus fóruma, Diocletianus termái, a Barberiniek palotája (előtte a Fontana del Tritone), majd a Trevi-kút – azok a sok-sok fedetlen, Anita Ekberg-kebelmásolatok –, a Pasquino-szobor, s haza, mert a szoba a haza. A fluoreszkáló kört azonban tegnap áthúztá az esti koncert az Ignazio di Loyolában: dél-amerikai madonnák, Zsivágó doktor, füledt levegő, kínai selyemkendő, olcsó harisnyák, miegymás.

Szép költők

A libák között ülnek, csupa gágogás és ihlet minden, a toll meg pereg. Tépik a puha pihéket. Beletüsszögnek a kaskákba, száll a toll kicsije, ráragadnak a tetvektől cukros rózsahajtásokra, a vastag héjú, lekvárnarancsot termő citrusokra, bozontos poétaszemöldökre, benőtt gyűrűjú ujjak lakkos körmére. Lábuk előtt kikövezett nyílás vezet a háztömbnyi üregbe, a hörgő hang annak a mélyén keletkezik, a vastag pára is onnan száll föl, s az ánizsillat meg a csavargóbúz. Az evezőtollakat a négy szép költő beleszórja a barlangba, a műkőből fakadó forrás tavacskája ragadja magához valamennyit, hogy átúsztassa a faragott pelikánfej torkán, majd éles szirtekhez csapja, repedésekbe illessze. Próbálgatják, hogyan lehetne előállítani egy csöppnyi szívárványt itt, a Palatinus alatt, évezredek óta senkinek sem sikerült, eljött hát az ideje, ahhoz kell a mosott libatoll, e könnyen hozzáférhető csapda. A tollfosztók szívárványművesek is, nem csak verstanodások. Észre sem veszik, hogy angyalokat kopasztanak.

Mirtuszok

Angolvörös romházak között van a mirtuszüzeme, naponta negyven kiló mirtuszt állít elő a két segédjével. Ő szállít a városi és környéki esküvőkre, és minden tisztességesen karbantartott templomba, bővelkedik hát a megrendelésekben. Mestersége titkos és misztikus, a tudása is. Hajnalonként a keskeny, nedves falú, setét folyosójáratokon lemászik a föld alá, percekig hallgatja a Cloaca Maxima idős csörgedezését. Irigyei nincsenek a mirtuszai zöldje miatt – ez az a zöld, amely csak akkor mutatja meg teljes pompájában magát, ha pompejivörös freskók előtt áll, persze magányosan. Mindenki tudja, hogy csak akkor juthat egyszerre egynél több mirtuszágacskához, ha kolorisztikus fényképen mutatja meg a helyszínt, szövetmintát visz a menylegény és vőasszony ruhájából, s nem adja jelét, mennyire fojtogatja a torkát a fővő, viasszal kevert, olcsó műanyag.

Casina Rossa

A lépcsőn, lefelé futva, ahogy kicsit lassítva megkerülik a korlátot, mindig elhagyják a frissiben készült irományokat. Ez az a hely, amely senki művészt meg nem kímél, addig tekergeti magát, alakítja a helyzetet, mígnem bárki szerző elejti legújabb művét. És a falon rés nyílik, kinyúlik rajta egy rettentő hosszú alkarú alabástromkéz, magával ragadja a kéziratot.

A ház, amelyből minden író lépcsőfutásakor kinyúlik e sajátos akaratú végtag, eddig csak egy jelentős költőt emésztett magába, John Keatsot, s általában megelégszik az alkalmi remekművekkel. De az a költő, tudjuk, nagy veszteség. Rossz nyelvek mondogatják, az eset után Shelley naponta többször végigfutotta a lépcsősort, hátha magáénak akarja őt is a ház, s ez a hiábavaló vágyakozás rontotta meg az életét.

1992. augusztus 29.

Kecske

Szép domborművű virágfüzerek és ökörfejek között bukkant fel, körbeszaladgálta a nagy, henger alakú mauzóleum felső, finom faragású párkányát. Egyetlen óra múlva már a római vízvezetékéről egyensúlyozott át a romos óratornyra, majd meg a hatmillió halottat magába fogadó katakombákban nyalogatta a tárnákat megvilágító mécsesek tenyérsós cserépfüleit. Végül a Szent Sebestyén templomban maradt el, a héttemplomos zárándokok búcsújárásának utolsó helyén, ahol a ráncatlan homlokú testőrtiszt fekszik, Krisztus legendás lábnyoma van kiszögezve a falra, és a jegyszedők fugákba és toccatákba ágyazzák magukat. Az egyhajós barokkba az a szicíliai szemű, vajsárga kecske is belefért.

Alsó csuklófogás

Az isteni ihlet szarvacskái, az istenközelség fénye rajtuk, ahogy ártatlanságuk teljes tudatában kifosztják a táskákat, felmetszik a zsebeket, többől nyesis le a gyűrűt viselő ujjakat, letépi a nyakláncot, és vastag fadarabot dognak a lépcsőre döntött amerikai asszonyba. Hordában járnak, néhány pénzdarabért téged is megtanítanak arra, hogyan kell alsó csuklófogással karórát lopni.

Maso del Bosco

Szent Anna harmadmagával van, az egyetlen szent, akit sosem ábrázolnak magányosan, és ez nagyon is illik a szobrászhoz. Maguk, magyarok, tudják-e, ki volt e Firenzében tanult Maso del Bosco, s ezért a szignált s évszámmal – 1541 – jelzett szobráért járnak ide, a spanyolok nemzeti templomába, vagy csupán azért, mert itt két Borgia pápa van eltemetve? Tény, hogy Tolnay, a szintén magyar szerint ez az Anna Michelangelo arcvonásait viseli. S nem véletlenül. Bosco a mester keze alatt dolgozott, néhányan még azt is tudni vélik, volt idő, amikor az angyal szobrász éppen segédjét mintázta freskókká, merthogy annak olyan teste volt, mint a Sixtus-kápolna szentjeié.

Egyébként éppen a sajátos viszonyra utaló tények miatt sosem tart nyitva a templom. S ekkor semmit sem mondtam még III. Callixtusról és VI. Sándorról, a Borgiákról, akiknek szígonyszerű volt a farkuk, és mindenki, férfi és nő és gyermek rájuk akadt.

Ha pedig jobb világításban akarják látni a hármast, dobjanak be ötszázat a perselybe, automatikusan lesz fény. Zseblámpaizzók vannak a gyertyaforma lámpákban, ez az én találmányom.

Képeslap

(Kecskemét, Széchenyi István szobra – Kiss István, 1927)

Ölel: 1993. júl. 16.

Naplemente

Ahol a párkányon tíz napja üldögél a firkaferfi rálapulva a betonra, a lába a függőleges, a törzse, feje, hullámforma jobb s a pálcika bal keze a vízszintes síkon; s mit sem számít neki a változékony idő, ott, a kusza gallyazatú madárbirsek alatt – történhet-e lassabban (és lám, megtörténhet még ebben a kisvárosban a csoda) –, a sétakörút idején kinőtt, s formát adott magának a bumfordi kalapú, rózsaszín torkú szömörcsög. S mire előtört nedves bőrű párja a talajból – a szömörcsögök életmódja közösségi –, a sorelsőt megmászta a csíkos hátú ligetcsiga, lereszelte reggelijét a kalapperemről. Fél óra sem kellett ahhoz, hogy Veszprémből elfoglaljanak egy Óváros térsít a gombák, mintha Danilo Kiš két novellájából masíroztak volna elő, s nem a föld húsából. A bokrokon meg életműnyi verébsokaság, teleszarják a *Baláiai Közlemények* második kötetét, konkrét marad mind, és figyelmes.

Van-e olyan szöveg, amelyben nem történhet meg a naplemente?

Hattyúdal

A húsevő szöveg mellett, jobb oldalon, fekete úr tátong. Képtelen vagyok meghatározni a mondatok elemésztődésének helyét. Ha a szöveg vagy az úr ki, ha pedig mi: akkor is a helyzet fölött tömörödik fenyegetően, komor, kibomló felhő, amelyben mindenféle semleges nemű viharok kavarnak. Annyi bizonyos, hogy versalakjuk nem lehet, abban szimmetriák napfürdőznek, annyi, ahány. A szisztematikusan félrevezető kifejezések hegyezett vaspálcákkal bökdösődnek ki az analitikus filozófiából, az egyiken az átlátszó jutaspusztai lakótelep ráng, a másikon foltos középpontú szalamandra (eredetileg a *mágnesmezők* középső versében hűtötte a tüzet), a harmadikon mocsári harmatfű telepedett meg. Ragacos levelei széttárva, várja, hogy rárepüljön holmi foszforban és nitrogénben gazdag, elemészthető szerves anyag, mint a magányos író, papírra lapult nílusi papirusznád, a fogalmak logikai versenyének díjkiosztó balatoni hattyúja. Még több vaspálcán is vergődnek, de hogy kik, azt nem tudom megállapítani. Lehet, az egyik lábam itt, a másik lábam ott, magam vagyok a húsevő, a fekete úr, s afféle, mint egy önmagát össze-, majd szétszerelő automata.

Sértem az ellentmondókat.

Hová

A mediterrán színfolt, hogy, hogy nem, talán nem akarta, hogy földarálja az erős fény, magába porlassza a fülledt levegős táj, a magát mindenhová beevő sószag, fölkerekedett, és egyéjszakányi röpülés után leereszkedett a tóra. A folt azonban pórul járt: ez északi tájon csupa hideg árnyalat közé került, mást se tesz érzésétől, mint kendőbe tüsszög, csavargatja a fülét, kapkodja a lábát a harmatos avaron, és hessegeti a köd nehéz ezüstjét. A fényről volna néhány keresetlen szava, hová tette a megbízható tükrösségét, hová a megfontoltságát, s hová kályhatermészetét? Azzal mégsem elégedhet meg, hogy fejből fölsorolja, tegnap kik jártak a belső tónál, melyik leányasszony szül kilenc hónap múlva, s mily ételszagokkal bosszantják a konyhamesterek az egekben lakókat.

rovinj, róma

Lába között a fénybarna hangszerrel, amíg torkát fojtogatja a sírás, másra sem képes gondolni, igen, ez képesség nála, ez a félhangokkal közrefogott tudatszűkösség, mint délre, meleg rovinjra augusztusi fényben, vagy rómára, amely ugyan hiába róma, mégis sziénavörös, mint lába közében a szórbozót, s a cselőlóból kicsalogatott, szőrszálakon fennakadt, megkocsonyásodott hangok. Ó, hangok, hangok, mitől akkora nagyok a szemeitek, miért oly nagyok a szátok, s miért oly a szagotok, mint a cholnokyaknak?

1993. július 17.

Minden szöveg

Ez a leveles szivar, ez a lapokból ügyes ujjak segítségével összetapasztott labdacs, ezek a gyúrt papírlapok porcelánból vannak, a félsziget kaolinjából készültek, ezért van bennük annyi száraz sárga, annyi körömagynyi enciános és lenkéekkel megfuttatott, véraláfutásos kékvörös. De hogy mindez mégis egy plakáton, a két napra kölcsönadott szobánkban, úgy, hogy reggeltől délig súrolja a tengerről visszaverődő hullámfény: ez meglehetősen fölháborít, mert perverz, még ha éjszakára magára is vonta a feketét, belebútt a párás és setét időbbe. Pedig a szivar lassan izzik, mire este lesz, ceruzányivá növekszik hamuja, a szagát is érzem, bűz az, nem havanna, inkább vágatlan hercegovinai, a labdacs réseiben megül a melegből kiszitált por, a gyúrt lapok elfáradnak, megnyúlik-szétfolyik rajtuk minden szöveg. Isztia.

Tőmondat

Éjszaka, ahogyan a kanyarban megvilágítja az autóm reflektora a fényes és apróka levelű vadkörtefát – a terasz alatt ott a fáradhatatlanul virágzó csüngő szegfű, a kis virágú kék ördög szem, húslila, tövises murvafűrt (felkúszik a falon, elfoglalja a fényvédő tetőt, azon napozik), a közönséges kékszulák, a sárga és rózsaszín cserjés margitvirág, a lehajló fürtös szépcsáln, pompás, gazdagon virágzó hortenzia, a madármályva, a kerek levelű mentacserje a tarka sétány-rózsák, fölöttük a termésekkel zsúfolt gránátalmaágak, magas törzsű citromfák, kuszán indázó kihajlások. Mégis, most inkább az éjszaka, ahogy kivilágítja magát éjfél után a karszt ferde törzsű, egy tőmondatnyi vadkörtefája.

Mindig ott lakom, ahol egyre apróbban megtörtének.

Olajfa nincs

Hajnal előtt sose érkezz! Állj félre az útról, hiszen megtettél hétszáz kilométert alkony óta, oda, a lenyírt fűvű árok kilométerkövéhez, ahol poros, és attól a portól nagyra nőtt a romfű; ha majd felébredsz a kormánykerékről, s felnézel, lásd: tizennégy kilométerre van, és fehéredik a célod. Az út mellett fekáliától szagló paradicsomföld, az eltespedt bokrokon alig pirulhatnak a bogycók, mert féléretten szaggatják le valamennyit, néhány, lapos kövekből összerakott ház, de azokban az épületekben benne hortyog vagy ötszáz év, a tetőtér ablak-résében ismeretlen funkciójú réztárgy porosodik, a velenceiek hagyták el, vagy a morgománok; lehetne szőrvakaró, ösztöke vagy varsafű, s a kiskertben vaskos és lila bogycók padlizsánok. Ezeket a hangokat nem ismered, a színeket igen, de mégis szokni akarsz. Délutánra úgyis tudod: olajfa nincs.

A kőfalak haszna

A föld alatti erek fölött fák nőnek. Ez jelzi, hogy a mélyben rejtett vizek vannak, amelyekben szétmosva áznak a karsztok, s a fényük, az a kékesen villogó mészkőfehér, kiül a fák bőrszerű, szabályok szerint lekanyarított szélű leveleire. Az árnyalat pontosan meghatározható, ha a kőfal tövénél fél könyékkal a szalmára dőlve, előbb a föld kíváncsi szagára figyelsz, majd a langy levegőre, s végül hagyod, hogy eldöntődj.

Lassú élet

Alulról a második könyvméteren lakik a házi szivárvány; ahogy kell, szabványosan, szépen behomorítja a teret. Reggel időben kél, egész nap teszi a dolgát, s az estével beszívja magát a sötétbe, visszamossa a feketébe színeit, mintha nem is volna – elvégre oly unalmas a világosságban példának lenni; a kis csodákkal mindegyre ilyesmi történik. Utálja a stílusosságot (stílusban forogni, akárha bálban), nem természete, merthogy nem tartja úri mulatságnak, nem tarthatja tisztességesnek sem. Ő helyhez kötött, mint a jó vérű hasonlat, széles csípőjű metafora a bosszúversben. Amit tehet, megtesz, amit nem, nem. Híven őriz, hagyja, őrizték. Időnként magához ragad a szállongó porból egy-két villogó kvarcszemet, hagyja, üljenek a peremére, kicsit szikkad, fakul is, de teljes, és ez sem kevés. Ahol kék, ott maugham, ahol bierce, ott sárga, vian zöld, hrabal – nos, hrabálnak pillanatnyilag nincs színe, ezért bárhova illeszkedik. Egybefog egy arányos kamaszkort az idétlen kölyökkorvégtől a félszeg felnőttéig kezdetéig, tartja, mint mocskos kézben egy arannyá sárgult barackot, ami később benne lesz a mediterránumban.

Ennyi mondható róla. Rólunk. Rólam.

Talán észrevesznek benne. Legalábbis megismerjük a lomha élet forgatagát.

Levendulaméz

A parthoz szorult téren, ahol a márványlapokon állt a piac, oda, kétségtelen, hogy odacsődült az egész horda. Nemzedék. Ahol kőteknőkben annyi hal, kékkagyló, hosszú antennájú páncélvörös rák, enyves moszat, az asztalkákon szőrszita, csavaros nyakú üvegek levendulaméze, ott lehet tudni, e tömeg szétverésére milyen eljárások maradnak használhatatlanok. Itt megmaradunk társadalmi-realista valóságábrázolónak, eszmény leszünk egyesben vagy többesben, mert hol Carusót, hol meg Garaczi Lacit sodorja félre a természetes, magyar szót is értő kofa, a kizsebelés változatai megjegyezhetetlenek, ha pedig az önreflexió kritikusa éppen elloppja az ónixból esztergált, balkániasan súlyos bonbonsert, akkor sem esünk kétségbe, s magunk is igyekszünk abból a halomból egy-két motívumhoz zsebközelbe kerülni.

Az idő rendezkedik, magára teríti elegáns, háromnegyedes elvét, nyakába keríti a hars selyemsálat, megszokott itt, a svéd fiú kurvák közén, így nem kelt

feltűnést, a térbe összevonja az összevonhatókat, így nagy a tömeg, az újfajta igazságban. Kis fogalmakat szór szét, ha a sárga, fényes, szétjárt járólapok réseibe nem hullnak be, rögvest széttapossák a piacozó talpak, síkos, varrott marhabőrből mind, mint ceruzabab, dinnyelék, kopaszbarack, tárkony, Tolnai kötete (amelyben Weöres gránátalma-tapogatását írja le, nekem), Domokos nyaklott fejű gitárja, hátguriga, metafora-lyukasztó.

Hagyományos mángorló

Nem az, ami a hagyományt kialakította, nem az, ami a hagyomány kialakította formába betuszkolható, egyáltalán, semmi afféle tér kitöltését nem lehet vele, általa, sehogyan, hiába trükk, pedig anyag. Anyag, amely nagyon vágyik a szépprózába, kívánczik és olvas, alakul és alakít. Azzal is megelégedne, ha egyáltalán lehetne, a *vanság* olyan elérhetetlen a másságának. Éppen ez magyarázza a metafizikus festő képein a büsztöket. Ő az, aki a fokhagymák, rézedények közé csúnya mellképeket állít, amelyek közül, ha választanál, akár hónod alá is vehetnéd az egyiket, és ha leporoltad, és sétálsz vele, senki se botránkozik meg a magaddal cipelt másik fejen, mert olyan otromba, olyan valóságghű, olyan élő. Holott e teraszon, melynek közepébe ha nem állna be szüntelen az emigráns, költészetrothadást annyira ismerő író, inkább lenne látható a kikötő, a félsziget csúcsán álldogáló velenceforma torony, hegyén a kőkereket forgató alakkal; s inkább a Vörös-sziget vagy a Hét hajsza, a fagyaltok, a meleg, mint maga az író mellett álló asszony, az író rozsdahajú, egyébként pedig rózsaszín festőasszonya, aki mikor rád néz, úgy néz, hogy szeméből kinyúlik a nagy pemzlijű ecset, s három megiramodó mozdulattal odafesti utazástól megfáradt alakodat a kemény árnyékot vető falhoz támasztott, hagyományos mángorló (szüette) nyeléhez.

Kisforma

21 *rovinjt* írni, a hőst meg- vagy kitalálni, ismeretlen térben mozgatni (amikor a szerző, az elbeszélő és kettőjük hőse egyszerre mozog, az se kutya, hiszen a szerzővel ott van a pulija), egyáltalán elbeszélni mindezt: nem szokványos, nem magától értetődő jelenség, de hogy jelenség, az kétségtelen, annyira megfontoltan hirtelen, vaskosan reális látomás. Kétszer végig az egyenes utcán. Először, hogy az élet és elbeszélés, a szerző és elbeszélő még olyannyira egyazonosság, az ismeretlen igényeket bejelentő feladattól kissé rémülten, kóvályogva, aprózott léptekkel (és rövid pórázon); aztán pedig megszerkesztetten, törekvéssel, felfedezve az ékszerészek kirakataiban a filigránokat, koralltárgyakat (eljátszogatva a gondolattal, hogy a korallmorzsákkal hogyan is szórjuk be az utolsó éjszakán a mólót); hogy éppen minden kihalt, meredek a fény, szűk a tér, sok a cserepes fűszernövény és az üregekbe behúzódtott macska. Az artisztikum az ablakszemek és a tetőcserepek között, a hosszú függönyrojtként lelógó árnyékban, kissé rejtőzködve, mint bármely

megfigyelés, nem többként, mint néhány határozott vízszintes vonal, keskeny falmintázat, bordás vakolatrészlet.

A szerkezet felrajzolható: magától – mint a jó fajta helyi isten – teremti a kisformát.

Harminchat

Ha ismét végigmegyünk a Carrerán – nem harmadszor, mert annál már ott-honosabbra jártuk meg magunkat másodszor –, a többemeletes, múlt századi, dalmát-olasz polgárházak között, az enyhe ív után láthatjuk az utca végén balra, az autóbusz-állomás előtt álldogáló, apró Szentháromság-templomot. A 13. századból való. Ide szökött be a Dugó nevű puli délután háromkor templomot járni, hűsölni és képeket nézegetni. Árnyékban harminchat.

Márványintarzia

Az író a teraszon, amely fölé barna vitorlavászon terül, s amely alatt vendéglő, apró márványkockákból rakja ki a mintát; nem is tudja, hogy a *Fegyverengedély* ravennai főhősét utánozza munkájával, de ha tudná, akkor is tovább rakná, ismeri a másolatlétet, s egyébként intarziakészítéskor a tenyere kellemesen hűsöl a kövek hasán. Büszke, hogy tud restaurálni, modellt zuhantatni a festett Ikaroszhoz (egy példány olajban, kettő akvarellben), és büszke a pálinkákra, amelyeket megihat.

1993. július 18.

14

Egy szonettnyira virradt tegnap rád a reggel, még rá voltál borulva az autókormányra, oldalát neked vetve szuszogott melletted a puli, de már fölötted az ég gyöngyházzsín égett, amelyet pedig sokan selyemnek érzékelnek, s amely gyöngyház a hullámverés magasságában élő kékkagyáló héjbelsejének tulajdonsága.

5.40–7.00

A fenyvesben öt negyvenkor kötött a sötétség, a madárzaj nem lazítja fel, se tengerről tolakodó szél, halkkonzervgyárból elszabaduló szag. Hatkor kipirosodik a kerítés téglája, öt perc múlva a drótok visszanyerik elegáns formájukat. Legelőször a hajókürt hangja hatol be az esernyőfenyők közé, aztán szajkó cserreg, mókus indul, a cédrus tobozai kikékelnek.

Negyedkor a tisztáson, amelyet alig használt ösvény szel ketté, s veres kődarabok nehezítik rajta a haladást, vagyis a tisztás közepén egy változó körvonalú, de állandó magasságú kürt jelenik meg, árvaszúnyogok rajzanak.

A konzervgyárnak fél hétkor tisztára pinaszaga van, s hogy hétre elárasztja a vidéket a kenyérgyár furánja, a kettő összekeveredik, én pedig indulok haza – visszakattintva a műfaj nikkeltetejét, s becsúsztatva a zsebembe – reggelizni.

Verőfény

Úgy képzelem el az utazást, hogy a történet helyére a csupasz esemény áll, mint verőfényben egy magányos fa – dehogy magányos ágán ott gubbaszt a barna rétiheja, sárga a lába, a csőre, és ahogy forgatja a fejét, mi másra is utalna, ha nem arra, még így is van, van, van történelem, amely ugyanúgy az övé, a fáé, a verőfényé, miként az enyém, csak legyen köztünk célratörő akárki, aki összejátszik a papírral, és ereje a másodszori megtörténtetéshez.

Mondatszenny

Görbült hegyű bőrollóval nyírja – miközben ő a teremtő gesztusról gondolkodik, arról, hogy a szerző helyére odatolakszik a kívülálló, a dolgoktól távolabb elhelyezkedő, vélhetőleg azokra jobban rálátó vagy inkább rálátást biztosító alak, akinek aztán így érthetőbben tudja a szövegét imitálni –, nyesi, tépdesi a teniszlabdát, merthogy összeragadt a vízpart gyűrött és WC-szagú pakurájától a szőre. Nem kell a hozadék, nem kell a szöveg feletti és alatti jelentés, nem, mert az nem más, mint szennyezés, mondathordalék, környezetrombolás, éppen elég baj, hogy mindennek ellenére beépül a műbe, hozzáragad, elszínezi a finom szöveget; lekaparhatatlan a comb belsejéről – azt is ez a szenvtelen pakura jelölte meg.

Zseniális

Ez a szirtfokra épült város, amelynek közepén, a Monte Rossón a dóm hivalkodik, s amely éppen kétezerkétszáz éve az, ami, apró halásztelepülés – hol hellének, hol etruszkok, hol latinok, velenceiek, osztrákok, magyarok, szlovének, horvátok által lakottan, hol járványoktól sújtottan –, az a fajta város, amely már csúnya. Ezért zseniális, mert a sok tökéletes, arányos, súlyozottan kiszámított emberlakta hely között esetleges, pillanatnyi, elfuserált, kiáltóan rossz. Hát hiába akartam tizenöt éven keresztül a váratlan, ocsmány rímhelyzeteket, széttrancsírozott ütemeket, fals beszédhelyzeteket, hiányos mondatokat, tört bekezdéseket, ha itt, csak azért, mert ő a tengerre lát, megcsinálta helyettem, nélkülem.

Ráadásul a Villa Rubin telepének primitív házai nem akarnak egyebet, csak hogy erőszakkal, avagy szelíden erre emlékeztessenek.

Hisztériák napja

Hogy minden tűzhelyhez tartozik egy kémény, hagyján. Az is, hogy minden szobában van egy tűzhely. Ezért aztán kéményligetek állnak minden házon, annyi-annyi csoport, ahány nagycsalád szorult össze a pestisek idején, ezért hogy kéményrengeteg borítja az egymás fölé emelkedő tetőket. De hogy hisztériázni kelljen azért, mert még nem érzed magad otthon, mert más is láthatja mindezt? Pedig csak a te kocsid motorjából esett ki a gégecső, a te torkodban kucorog a szomorúság hangja, s immár a végítéletig tebenned polírozza márványintarziáját az a teraszon hűsölő, angyalarcú, hercegovinai, szentségtörő író!

Itír ni

Ahogy behatóan tanulmányozod a terasz felső szegélye határolta látványt, a hajladozó pínafenyők mögül ritmikusan elő-előbukkanó néhány tornyot, tudod, szépíteni sem érdemes, nincs mit írni.

1993. július 19.

Mókus

Mintha (s ez a mintha nagyon sokat elárul) mesterséges álomvilágban, zárt szépírói műhely fantáziatartományában létezne a mókus. Olyan a terasz előtti fenyves maga is, de mégsem érezni annak, zúg benne a szél, haragoszöld lombokból hullanak a kettős tűlevelek, a törzseken megcsorgott gyanta csöppjei, és az aljnövényzet, minden szabálynak ellentmondva babérbokroktól, rekettyéktől, sárga pillangókkal megrakott zanótoktól és szagos gizgazoktól dús. Semmi sem vall arra, hogy írói lelemény találta ki, s rakott benne rendet; nem rejt üzenetet, nem baljós, a kettős képek természetére se hajaz, meglehet, ma a literátorok olyan felkészültek, hogy képesek ennyire megtévesztani az embert? A mókus azonban! Fel-alá szaladgál a pikkelyes törzseken, kimerészkedik a hajlékony ágvégek nyíló tobozaihoz, körberágja a fás tobozleveleket, ötpercenként felhangzik a legkülönbözőbb lombzugokból ordenáré zabálása. Fal, habzsol, önfeledten tömi a bendőjét, harsog foga alatt az étel, és csámcsog. Nem több egy motívumnál, és kieszi belőle magát máris.

Dugó, az eb, akit a szerző e pillanatokra kölcsönzött az elbeszélőnek (aki, nem tudjuk, mert nem láttuk, azonnal tovább passzolja, mondván neki, mármint a főhősnek, kutyaőrzésre nincs ideje), harsány ugatással méltatlankodik, neki jutott tapasztalat, visszaparancsolná a sötétbarna mókust oda, ahonnan jött. Sikertelen.

A mókust vagy legalábbis a közeli rokonát húsz nappal később egy nyárson látjuk viszont Karindában, de az az időpont kiesik hatókörünkől. A cholnokyk ott nem jártak.

Baleset

A szöveg jelentése a történet, a narráció esetleg az önreflexiók mentén bontható ki – Dugó elé hiába is állítunk megoldandó feladatokat. A szavak azt jelentik, amit jelentenek, a kutya él, a gazda rémült, a reggeli nap féloldalról világítja meg a magas mólót. A helyzet szabványos volna, ha a kutyát nem a szennytól habos kikötő vizében, a gazdát pedig, pórázt tartva, nem a rakpart kagylóktól csúszós márványperemén látnánk. Ja, a póráz másik vége szabályosan folytatódik egy nyakörvben, amely a puli nyakán csat segítségével kapcsolódik egybe.

Mélyebb

Az elbeszélő szöveg jelentése mögött van egy mélyebb jelentés: az alig háromhetes fekete kölyökkutya, piros bolhaörvvel az álla alatt, *aki* rendszeren a főutcácska torkolati részére kitelepült kávéház egyik széke alatt hűsöl, s vár erre-arra, nos, éppen ő lesz az, *aki* a két és fél éves puli után, hogy kimentse, beleveti magát a vízbe.

Korall

A papíron, amelyen ez áll: magányosan fekszik a tegnap vásárolt karkötő foglalatából kiesett korallszem.

Mellékalak

Ilyen asszony, a szövegekből ki-be járkál, portörő ronggyal a kezében, hol pedig kondommal vagy az abba becsúsztatott rózsaszín műfasszal. De nem ezek a változatok a gyakoriak. Kimenőben gyakorol, ahogy mondja volt kedves íróival egyetemben, kísétál a *Kitömött madár* ötvenharmadik oldaláról (második, javítatlan kiadás), lóbálja zöld cekkerét, és bámulja az éjféli vizet, aztán lecsatolja óriásira nőtt melltartóját, és belecsobban a *rovinj* 21. negyedik napjába, ahol – mert nem hull rá elég fény, rossz a megvilágítás, s egyébként sincs kedve a továbbiakban is mellékalaknak maradni – megismerhette, meg is unhatta eléggé azt az elfoglalatlanságot, csapot-papot hagyva átvonul Kovához, onnan meg, lám, könnyű helyzet, a fokhagymák közé kapaszkodik mediterrán motívumnak. Látom azonban, hogy kiöltözött, s egy teára ájtjon ide, hamarosan öt óra, kondulni fog a barátoknál a harang.

Önkény

A leírásnak, ha természetes osztályozáson alapul is, vannak önkényes vonásai. A piros kontúros naplementéket (édesvízi, hegyvidéki, pusztai) például a szárazföldi nemzetségbe, a sárga, harántfoltosokat (zárt tenger, nyílt tenger, óceán) pedig egy másik, a sós vízinek nevezett nemzetségbe soroljuk, holott az is tökéletesen ésszerű, ha mindegyiküket egyazon nemzetségben tartanánk számon. Ezzel szemben nem lenne jogos a szélvihar előtti égváltozatot a naplementék rokonságába sorolni, az orkánt jelző állapotot viszont meghagyni a felhőzetek elszíneződéseinek a nemzetségében. Más szavakkal: semmi önkényes nincs abban, hogy a szélvihar és az orkán égszínváltozatai közelebb állnak egymáshoz, mint bármelyikük a naplementékhez, az viszont félig-meddig elhatározás kérdése, hogy bizonyos fokú hasonlóságot elegendő indoknak fogadjunk-e el két változat egyazon nemzetségbe vagy egyazon családba sorolásához. A mintázat tehát nem önkényes, de a szavak, amelyeket a leíráshoz használok, önkényesek, legalábbis bizonyos fokig.

Ária

Kiénekel, mintha a főtérek erkélyéről, pedig kisebb szerepet szántak neki a mondatrendben. Mégis: joga van az erkélyhez, a zöldre mázolt vaskorláthoz, a kigyófejekkel elegy íriszbimbókhoz, ezekhez a nyugodt tekintetű gonoszokhoz, amelyek a dolgok rendjéhez illeszthetően vasszagúak, s a szagok ez időben

éppen elkeverednek a tenger délután áporodott odvával, de hát ez is hozzá, az ő jelenéséhez tartozik, amelyben, mintha mondat főterére kifutó erkélyen, rossz asszonyként áriázik.

Kék

Paradicsomot főz, majd roncsautót vezet, slafrokban vásárol, csak úgy, mintha otthon volna, de éjszaka, amikor a horizontra kiülnek a számi csillagok, leveti magáról a hétköznapiakat, s kifekszik a sakkos placra, kék akar lenni, akár a fenyőalji, éles peremű árnyak.

Ennyi lehetett

Kinyúl a könyvemből, belelapoz a másikba, a kedvesebbe, mert nem én írtam, holott annyira, de annyira olyan, mint én, vagy majdnem, de csak annyira, amennyire én szerettem volna lenni, megforgat egy-két szétizzadt oldalt, finnyásan áttapogatja a betűket, majd visszavonja magát, bevonul a maga kisszerű oldalaiába. Hallom, ahogy hüppögve sír. Ennyi lehetett.

Ezért

Azonban el kell mondani – megérdemli, tartozom is neki ennyivel –, hogy vándorlásai közepette innen is, onnan is elcsen ezt-azt, nippet, lehulló plátánlevelet, csenevész ígét, elvékonyodott eljegyzési gyűrűt, ezüst kávékanalat, s mindezt a temérdek, hol fontos holmit, olykor meg kacatnak minősülő hordalékot hozzám hordja, pontosabban belém, belénk, és mi higgadtan, megfontoltan elfogadjuk, eleméztjük. Ettől, úgy látjuk, nem lettünk se többek, se kevesebbek, és ezt ő tagadja. Mintha ez volna sírdogáló sorsának hátán az a hátizsák, amelytől nem tud szabadulni. Lehet, ezért irigyeljük.

Ha

Ha havat lapátolsz, s hogy reggeltől délig se ástad ki az ösvényt, amelyen nyáron lépkedtél, igen, a hatalmas fenyőallé közén, amely bizonyosan nem volt ösvénynél szélesebb, mert évtizedek alatt rajtad kívül más se járt ott, más se járta ki, no kivéve a lassú mozgású növényeket – három hét után már láttad, miként hajolnak fél centiméterrel közelebb a messzi hangú tengerhez –, akkor mi más is jutna eszedbe a hófénnyről, mint a száraz fű selyemvillogása a sziklaplatón, amelyre, emlékezz, kifutott a hirtelen kanyart követőn az ösvény, s jobbra a csarabbal benőtt beton géppuskafészek, balra a sárga kioszk, elöl pedig a magaspárt, alant a köves hullámkifutó, az a csontfakó környék, az a gyíkpí-hegésű délelőtt, és az üvegpalackok a hullámokon, háromnegyedig elmerülve, s úgy bolyázva-lebegve.

A vihar előszele

Van olyan, hogy ideges a bőr, fájnak a szőrhagymák, ha a bőrödhöz ér a máskor kedvelt, puha tapintású ujj, kínoz az érintése, és azt se tudod, miért, az okok visszabújtak elhagyott odvaikba, de mind, ami okozat, reád tapad, érzékeny vagy tőlük, mint a higannyal töltött barométer, mint forrás előtt a víz a fazékban, mint a fényes hátú tenger. És mégsem tud kitörni a vihar.

1993. július 20.

Nemegyszer

Érzed, hogy adva van a történeti véletlenek – már ha az én harminckilenc évem és a te ki tudja mennyid együttvéve nevezhető történetinek – egy sorozata, amelynek irányt szabnak egyrészt a szerkesztésbeli korlátok, másrészt az írói fejlődés konzervatív jellege; igyekszem ezt példával megvilágítani. A szemem – avagy bármely emlős- vagy gerinces állat szeme – s bármely lábasfejű szeme hasonlít egymásra, és hasonlít a fényképezőgéphez is. Ennek az az oka, hogy a beeső fényből csak viszonylag kevés módon hozható létre kép, de azért nem csak egyetlen módon, ahogy azt az ízeltlábúak összetett szeme bizonyítja. Amellett a szerves úton létrejött szemekre nem ugyanazon szerkesztésbeli korlátok érvényesek, mint a fényképezőgépre.

A viszonyok tehát azt a tényt tükrözik, hogy egy adott szerkesztésbeli probléma megoldásának csak kisszámú lehetséges módja van.

A főpap

Euphrasius azt a templomot tartja előre nyújtott két tenyerében, amelyben éppen benne vagyok. Az oltár fölötti mozaik előre hajló bal sarkában található az a mozaik, amelyen a főpap tartja a szent épületet. A természetes hierarchia rég kialakult benne és bennem, kicsi aranykövekkel vagyunk kontúrozva. Nehéz, táskás szemünk is kontúros, ezért oly tompa és szomorú a tekintetünk, hiába az az ezer év, amelyet szószékformában megtekintettünk, jöhettek hozzá szentek, tolvajok, papok és áldásra várók. Itt: az a pillanat a fontos, amelyben minden tudható a főpapról, de mindez egyáltalán nem érdekes, és semmi vagy alig valami a mozdulatról, a mozdulat tenyerébe befészkelődött makettről, holott csak az, azok az igazságban érvényesek.

Az éhség gyomra

A piactérről jövet, fel a hegynek, a középső utcában, ahol a legtöbb a márványból épült kecskeól, csak azért, mert ott a legtöbb a napfény és a hűvösség. A városka egyetlen helye, amely bizonyítja, hogy az árnyék és a hűvösség nem feltételezik egymást. A homály fölkapaszkodik az ereszek alá, ahol az árny és hűvös begöngyöli magát egy-egy keskeny sávba, az éjszaka hidege csak nem akar kilépni a természetes útkövekből, sarkokra ültetett ütközőkből, küszöbökből, párkányokból, hűti a tejet, a vajas, főzött krémet, a tepsiből párálló poréhagymás pitét, a lihegő kutyák hasát.

A kamaszkanyar után, a megroggyant sokszögház előtt, ahol a kőfal tetejére feltornázta magát mindenféle küszönövény: a bíbor Jézus-iszalag, a tenyeres vadszőlő, örökzöld borostyán, a vérlonc és a korábban a *Vadnarancsok* verseihez idomított trombitafolyondár, érdemes megállni egy szempillantásra, amely – időtlenül –

kizárólag a kikötő s fölötte a gyöngyházban ázó szigeté, s kissé jobbra, az égnek makacsul ellentmondó szigetcsúcs harangtornyaé. S ott, ahol megláthatod a zsákba csavart fiatalasszonyt, a mozdulatlant, a vakot, a szörcsögve légzőt: hiába tépsz le onnan mézharmatos szirmú, narancsszín trombitavirágot, az a szállás teraszán is az éhség gyomráról fog beszélni.

Viproszál

A csuklyás izmod felső tapadási helyébe csípett fehér, zsíros nyelvével a krém, mintha a reuma mogyorónyi odúját ott vélné megtalálni, mintha a válogatott kínzó módszereket váltogató, görcsös fájdalom ennyire egyszerű módon kiűzhető volna onnan.

A teraszról a tenger

A regényből előbúvó asszony, rojtos szoknyában és sárga napernyővel sétálgat a kietlen parton, ábránd és csurom mélabú, hajába belelógna az árbocárnyak, szétbontják feszes kontyát, maga sem veszi észre, belegyalogol a vershelyzetbe, az öregek halolajszagú napközi otthonába, amelynek teraszáról – a korlátján nem kell áthajolni, néhány éve tudott a kortárs magyar irodalomból – a bérraktárak közti résen át látni a tengert.

A mágnesszívűek

Vannak szavak, amelyek súlytálpúak, akár a keljfeljancsik, másokban meg, ha lassan megforgatom ujjaim között, érzem, hogy kocognak a sőrétek. Itt ezek mintha mágnesszívűek lennének, odaállnak a dolgok közé, s máris rendet rajzolnak a pályára, kitűnik az idő párdücmintázata a kusza bozótosból.

A hős

A sarkokon szüntelen halottak és ismeretlenek bukkannak fel; jönnek a jövőből, gyors mozgásúak és szenvedetlenek, ruházatuk ápoltságos és gondos és pasztell. Ismerős érzés, találkozásban, tükrökben, agyonolvasott könyvekben botlik ilyenekbe az ember, néha azonban a sok hordalékot magával sodró álmokban is, amelyektől megriad, mert az elkövetkezőkből zátony rejtőzik szokásos napjainkban, ezért. Ez a város meg – nem fér bele a mondatba, hát mozgatja a figuráit, teremti, pusztítja, felsorol és sorakoztat – nem érti, hogyan lehet a XX. oldal. A főhős, e slemil péter pedig sehol, el se indult regényes útjára, de odaáll minden árnyékhoz, szivacsos üregbe, nedves odúba, szagolgatja a mentafüvet, kiáztatja a reggeli katángokból a tengerkéket, apró hölgyeket követ a tekintetével.

Tudjuk, vannak esetek, amikor már semmit sem érdemes közölni; amikor csupán a szubtilis, megfoghatatlan szimbólumok alkalmazhatók – amelyekre pedig – mind ez idáig – kényes ízléssel szarunk.

Előszél

Egy részeggel sok minden megeshet, az is, hogy Nino Rota-lemezt vásárol, amelyet sikerrel átcsereél egy papírsárkányra (egy másik boltban), és hazamegy, oda, ahol valóban van az otthona, várja a lemez, csepp esztrádmánókkal, Fellini-könyvekkel, *La dolce Vita*, *II. Bidone*, *La Sceicco bianco*, *Amarcord*, *Le notti di Cabiria*, *I. Vitelloni*, *Boccaccio 70*; mintha decemberbe kúsztam volna, noha a római decemberben mást sem fogok látni, mint a rovinjból kifejtett félmárványokat.

1993. július 21.

Cipőcsere, csőhiány

Az éjszaka nem azért van, hogy eltakarja a szirteket, szigeteket, ligetfoltokat és aombok közé húzódott házakat, hanem hogy mindezt és mindenkit szétromboljon, szerteszálazzon és magába oldjon. Így a hajnal, a maga olvadt formáival, képes teremteni, alakot és színt, testességet és mélységet adni. Egymásra felelget az élet és a halál, s meglehetősen különös mindezt élőként látni. A halál térfeléről mi az, ami érzékelhető? Vajon mennyi marad *akkor* a levált talpú cipő lecseréléséből, s mennyi abból a csőből, amelyből karvastag sugárban előzuhog a szennyvíz, majd méternyi, levegőn keresztüli ív után – semmi permet, semmi mellékér, semmi tévelygés – ismét csőként folytatódik, mint akinek létezéséhez szervesen tartozik e hiátus, amely a mocskos zuhatag által megformázódott.

Textilek

Amikor kiterítik zsíros testüket a lapos sziklákra, hogy minden zegzuguk befogadja a délvidéki fényt, s beléjük látni, vércöreikbe, üregeikbe, moszatfiús barlangjaikba, ugyan tudják-e, hogy hiába minden, s mihelyst magukra húzzák kartonruháikat, a szövet nyomban kilopja a beléjük akumulált fényt, mert ezek a jóléti textíliák szeretik a napenergiát, ettől maradnak öntudatosak, így taszíthatják el maguktól a szurtos gyermekkezeket, amelyek szüntelen utánuk kapdosnak, ha esténként végigsuhogtatják magukat az alkonyatkor kisuvickolt korzón.

Jó volt

Buddha, vagyis az, akit Buddhának neveztem el, a rozmársziklának dőlve fogadja a napfényt, ügyel, kezdetben alulról legyen megvilágítva, rókaszínben ázzon fűrtös pinaszőrzete, s nagyajkán a dörzsölés okozta duzzanat vöröse azonos árnyalatú legyen, mint a hajnal, és arra is vigyáz, hogy később, ha szőrtelenített lábikráját nyaldossa a hullámokról visszaverődő sok sugár, ne legyenek sirályok a közelében, ahogy néhány perc múlva férfiak sem, akik az oldalra csúszó nap kósza sugaraiban észrevehetnék, szegény északnémet Buddhának lóg a csöcse, lötytyedt a hasa, s a tokájából hiányzik egy formás karéj. Neki ez a négy perc – amíg a fény átér a térdétől a tarkójáig – a nyár legszörnyűbb időszaka, hát belekövesedik a szélbe, szürke lesz, akár a szikla, amelyre telepedett.

A győztesek

A sziget, amelynek három fája van – és nincs nap, hogy többje vagy kevesebbje volna –, nem tűri a többi élőlényt. Zúgó habokkal veszi magát körül, néha látható, ahogy felveti magát mellette egy véres, megnyitott hasú, acélkék delfin,

szétesik az óvatlan motorcsónak. Felőle szilánkosan érkezik a szél, szenved, és hosszan jajgat. Ez a sziget most mégis megtűri a szőke férfit, bár mást se csinál vele, mint alighogy kiengedi a partjára, máris a habokba löki vissza, s alighogy visszaveti az embertestet a hullámokra, rögvest a partra sodorja. Festéklabda-csok robbannak, epezöld, vér, barna. A festékek a győztesek.

Na tessék!

Hogy lehet ez? Új mennyiség régi formában?

Dán lányok

A part teli, mint Dániában a tavaszi temetők, meztelen, gyöngyházhusú fiatal lányokkal. Legtöbbjük bazaltárnyalatú, szögletes, sírkőszerű gumimatracon, ahogy tanulták hajdan Andersentől, majd Kierkegaard-tól.

Könyvvég

Az, hogy angyalarcú, kétlem. Láttam, tehát tudom: ez nem az az arc! Leírni se tudnám, és nem éppen azért, mert a nyelv nem arra való (vagy ha arra való lenne is, én nem lennék alkalmas rá, avagy más okokból – leírni azt nem lehet, ami úgy arc, hogy nincs benne semmi, ami közös szokott lenni az arcokban). Láthatólag semmi magyarázatra nincs szüksége, és ez engem, mint szikár mondatokban a kelleténél többször használt ő és ő hang, fölháborít. Neki irodalmi díj arca van, szentségtörően zsíros hajtincsekkel keretezve, na és az orra, az orra; ahol másnak a hegye ágaskodik, az neki nincs, helyette a vágattal megosztott dudor ékeskedik. Ez lenne a siker? Ez a szikárság? Ez a személyes modernség? Ez, amit odabiggyesztenek minden fülre vagy könyvvégre?

Szárazvillám

Törpe kézikönyv, megtalálható benne huszonegy nap összes szárazvilláma, lila murvafürtje, kagylója, halszaga, és a történet, amely hol a föld alá hatol, hol meg feltör a magasba, mint a gejzír, a hasonlat, a férfi éjszakai magömlése.

Körök

Kizárólag bátorság kérdése, mi kerül ebbe a történetbe. De mivel nem vagyok bátor, képtelen vagyok igazságra vonatkozni. Szívesen elhallgatnám a személytelen névmásokat, nem beszélve a határozószókról. Nem értem azokat, akik önmagukról mindig máshogyan képesek beszélni, holmi szabadság örve

alatt. Letagadnám az írásjeleket, a szerkesztés könnyű eszközeit. Ha kivonulok a cselekményből, tudom, akkor is a sarkamra csapódik a szöveg, ha fellebentem az igék ruháját, biztosan meglátom magamat holmi csoportszex egyik izgatott alakjaként, az igék csupasz testét tapogatók között, képtelen vagyok hiányozni. A gyáva úr! Hogyan akar igaz történetnek látszani, ami félszeg, esendő és alkalmi?

Megjegyzem, a fenyves aljnövényzettel részén, amelyet száraz tűlevelek borítottak, négy kődarabokból kirakott kör van: nagyobbak, hogy épületalaprajznak mondhatnám, nagyobbak gyermekjátéknál, talán csak ahhoz nem nagyok, hogy higgyem, maguktól, mintegy véletlenül, azaz természetes módon jöttek létre. A köröket alkotó sziklák nem az errefelé honosak közül valók voltak, furcsa, csillogó ásványereket rejtegettek, amelyekbe egy-egy ritka, északi mohafaj bocsátotta gyökérékét.

Ilyen mohapárnára hajtom délutánonként a fejemet.

1993. július 22.**Azért**

Azért szeretek hosszúverset írni, mert fantasztikus panorámákat kínál, szinte minden sor teraszáról ez a dadogó, szajha, lötyögős nyelv.

Folyékony fény

Ha nem lehet teljesen kiszorítani, legalább háttérbe kerüljön; s ha vonatkoztatni kellene, akkor maradjon el az a vonatkoztatás! Igen, a somfák, a somfákból összeállt erdő a romvárosban – veresre sírt somszemek a gallyakon, s leverve az avaron. Az autópálya, a rajta megtett út, a gyilkosan vezető állat németje, a völgyhíd, a lakótorony elhanyagolható, de a templom felett kinőtt s megerősödött somcsemete nem – vézna lombja nedvességtől csillogott, sárga csöppek hintáztak a gallyvégeken, folyékony fény borította be a növényt, és ez nem jelenti azt, hogy abban is folyékony fény volt, aki az oltár helyén nőtt somot a partról levizelte.

Sír

Ha eddig városként, esetleg sétaként volt a legsikeresebb, immár nem: sírkifestőként próbálkozott, abban ért el új eredményeket. De mert magát mázolta a sötét sír falaira, önmagát dolgozta bele, rakta a nedves vakolatra, nem tudni, valójában sírkifestő-e még, vagy már maga a kifestett sír. Megállapítható, így nagyobb ígéret lett – persze, ha az utókor éppen megtalálja –, mint városként vagy sétaként. Holott e fordítás számos kényelmetlen vonást tár fel személyiségből, mint például haláltánc, marcona zsoldosok, démon, ötvenedik szúra, gyászkíséret, tönkrement fogak.

Poéma

Aki poémát szentel az ükszülő múmiájának, annak nem árt, ha magán érzi a rég holt ős súlyos kezét. Hogy ki és miért vezekel, s a vezeklés ugyanannak értékelendő-e, ami, az mellékes. E ponton azonban kiélesedik a kép, más sincs jelen, csak az alacsony, csehboltozatos kriptá téglapadlózatának közepén a láda, abban a tetem; szabványrendben csontok, száradt bőrrel egybefogva. És a halántékra tapadt finom csipke, a portól sötétén. Ugyanaz a mintázata, mint a pofacsontra száradt, szúrágta bőrnek.

Mysthic

Vajon most találkoztam-e éppen azzal a képpel, amely később üldözőbe vesz, szorongat, minden nyugtalanságom felett ott lobog? Mintha határozottan tudná, hogy igen, ő lesz az, aki képtelen darabjaira esni, nem adja ki a beléje rejtett kincseket, s mindig megjelenik, ha nem gondolok rá, ha már sikerült elfelejteni, ha úgy vélem, kiirtottam magamból. Egyébként képeslapnyi felirattal, s amit ábrázol, az érdektelen, kacsingató gésa, a szolárium szendvicshéjai között fekve, nagy legyezővel, titokzatos véres körmökkel a legyezőnyélen. Nagyított és éppen ezért megszelídített változata a balra lejtő utca torkolatában, szemmagasságban a falon, ahol a kórház sarka és a városliget összeér, s nincs nap, hogy ne nyomnának hozzá, ne taposnának bele egy nagy szemű biciklizőt.

Golgota

Hitbuzgó lián kínálgatja a megváltást: virága belső szélén rojtokból álló tövises korona, piros szálai a véres ostorok, bibéje a kereszt, szíromfehértége a megváltásé. Benne vannak a szegek és a kalapács, a levelek is dárdaszerűek, kapaszkodó kacsai kötelek, magva – ha megérne – szív alakú. De ez a szív, ha szét-harapom, részegítő bódulatot okoz. Javítgatom a drámát, a harangtorony felett gömbvillám, vázlatokat fúj a korán kelő szellő, aranyzuzmó foglalja magába a kökény koromsötét gallydarabkáját, s a kutyám ezredévekkel korábban élt római kutyák szagát keresi a kőoszlopok tövén.

1993. július 23.**Gyöngy**

A kagylógyöngy a formájától nem kevésbé tökéletes.

Mérce

Ha otthoniként szólaltam, valamelyik márványasztalkától biztosan átszólt hozzám egy kofa, s bőven mért gyümölcsöt, izgató tapintású zöldeket, friss és nagy halat adott. Hatvan éve él a tengeren, de ha éjszaka álmatlanul kinéz az ablakon, árvalányhajas pusztát lát, sűrű vágatásokat és füzeseket, amelyeket leányként sorra lehetett volt járni.

Realizmus

Van, folyik valami, még csak nem is az idő, hiszen az is ennek a folyó, létező valaminek az egyik állapotjelzője; se nem több, se nem kevesebb annál; részlet és szelet, múlik és kitelik, s nem tudható ennyire előre, ugyan bele kell-e foglalni az elromlottnak vélt autót ez áramlásba, miféle szerepre tehet szert, vagy hogyan teljesedik ki önmagává, és marad, aminek maradnia kell: gépjárműnek. Elvégre csak egy bordás légcső, a meleg levegőt az utastérbe befúvó cső esett ki valahol, a szerelő javasolta, javíttassak otthon, tél előtt, most nem. Aztán minden tovább, hiányos mondat, szélsőséges állásfoglalás, s e pillanattól realizmus. Mit kell tennem a mellékessel, a futólag megemlítettel, a félrehúzódtott motívummal, ha úgy kiszagositotta magát, mint egy ringyó?

Itt nem én

Melyik az igazság, avagy melyik az igazabb? Tételt bizonyítani? Az a mondat a jó, amelyet leírnak, és így esélye van a megmaradásra, avagy az, amelyet nem jegyeznek le, tehát eltűnhet? Melyik változat szenved, s melyik hallgat? Egy beszédes mondat hallgat-e szenvedőn? S egy nyilvánosnak hány formában lehet nyomát veszteni?

Az elhagyott márványbánya kirobbantott falait, szétrepedt tömbjeit, szertegurult szikláit ellepik a betűk, bemásztak mindent a formás jelek. Az időben visszszafelé haladva értelmezhető mondat; a síkban, a térben szintén: itt ülök, mint az epizkóp kerek üvegén, s ismeretlen mélységből merednek rám a jelek. Most engem olvasnak; eszembe se jutott az igaz, a tétel s a többi. Mi az, itt nem én?

Cserepéldány

A panoráma a festett kövek felett a legszebb, a bányafal felső peremén: onnan látni, hogy futnak a lenti szöveghez a szertelen hullámok, szétverődnek egymáson, él tovább a víz, hogyan marad meg változatlanul a sok természetű és színű betű: onnan azt is, hogy egyedül a szemlélő a futópont, a változó, a cserepéldány. A somkóró, a vízitorma, a sóvirág hozzászokott a szöveggörnyezethez, a sirályok, a sünök szintén, az arányosságok közege így sem változik.

2 cm

A kőfejtő kunyhóját belülről rontotta szét az esernyőfenyő. A tűzfal alól nőtt ki, azt hasíthatta elébb ketté, majd ferdén átrepesztette a tetőt és lehajigálta a kőlapokat. Nézem, a fenyő milyen szép árnyat tart egy rég elhordott asztalnak, két széknek, s tudom, abban az enyhületben magam legalább két centivel megnőnék.

Igen

A hagyományos mángorló kizárólag azért jelent volna meg, hogy elfeledkezzek róla?

Mégsem

A törpebirs mellett gránátalmafa – nem az életben történnek meg, le is lehet írni őket. Pedig én csak vagy egyméternyit toltam őket közelebb egymáshoz, hogy beleférjenek a választott képkivágatba, hiszen egyébként, az asztal mellől csupán a gránátalmafa virágzó fél lombját látom rendesen, a másik fél és a törpebirs takarásban marad, a fal okozza, az, amelynek fényes részein népes gekkócsalád napozik, s önmagában már ennyi is elég volna ahhoz, hogy a *mögött* elmaradjon. De leírtam. S mégsem.

Te magasságos

Akkor pedig mi legyen az üres nyúlketrecekkel és a fölējük nyúló ág üres fenyőrigófészkével? Ezek jobbról határolnak engem, a naplóbeszélőt, s természetesen a naplóbeszédet is, immár hét napja, és ezt teszik további két hétig. S mindezt milyen arányos tragédiákkal tudnám benépesíteni, vérszökőkutakkal, kéjgyilkosságokkal, te magasságos!

1993. július 24.

Minden úgy van

A város, amelyet leírtam a *Kezét reá veté, hogy lásson* című regényemben és a *Patkányok* jó néhány novellájában, nem létezik. Óvatosabban, ezért tisztességesebben mondva: nem létezett. Mert kiderült, valaki olyan jól olvasta el a két könyvet, hogy abból rekonstruálta a helyet, s fel is építette, megcsinálta a múltját, a házait, a tereit, igaz, nem lehetett sok ideje, mert alig hatezres lakosú városkát hozott össze az én hatvanezer-nyolcszázasom alapján. Minden úgy van, ahogy nálam (ezért se kell ide most minden), ha elindulok, a teraszunktól száznyolc lépésre az első út, majd balra virágzó oleanderek, főút, nyolcszögű romház, iskola, kecskeólak, márványsikátor, a jobb oldalra nyíló zsákutcánál már látni az író asztalát, csipkeharasztok a kőfalban, esőcsatornák, a virágmintás lefolyószájak és a székek, amelybe szemlézésre ülök, hideg bazaltból, jobb karfáján négy ujjhegynyi lukkal. Lábamnál puli ül, iszákomban palack kotyog, félig van töltve bíborszínű, száraz borral.

Itt szeretnék, ebben a városban akarok lenni.

Kriptalakók

A kriptából kihallatszik a táskarádió. Reggelente fél óráig, uszkve negyven percig fogható a Petőfi rádió, hol ez a műsor, hol az. Felhősebb időben az adás este is bejön, habár lüktet, néha serceg. Erről korábban volt szavunk. A kriptában egyébként nem magyarok laknak: ha nagy a buli, áthallatszik hozzánk, idegen nyelveket beszélnek. De a zenéjük magyar.

Tízkor kezdődik a tánc, tart hajnali négyig, csupa klasszikus alak lejt a klaszszikus táncokat, rumba, keringő, foxtrott, csacsacsa, a holdfényben csillognak a flitterek, a meztelen vállak, az ajkak. A sírokon meg lecsurranó, szimbolista gyertyák, ezeket nem tudták a kriptalakók eladni a piacon.

Pont

Mondhatom, természetesen pontosan ilyennek képzeltem el a regényemet.

Halszemek

A serpenyőből kifalt ujjnyi szardíniák után – közben száraz fehérbor és tömény-savanyú citromok – más se marad, mint némi ízes pörk az edényaljon és a félre-kotort borsónyi gyöngyök, opálosan, keményen, gurulásra készen. Összekotortam valamennyit, ki is mértem: négy kanálnyi halványkék pupillájú halszem. Néznek, véleménytelenül, bár ha szorongó volnék, biztosan lenne véleményük.

Vég

De ki fogja megírni a (könyv)végemet?

Cápa

A polai nő mellcsontja kíváncsú gödrében halszemet visel. Nagyobbat, mint a szardellák és a szardíniák szeme; talán, mert hűvösen és ragadozó mód pillant a világra, cápáé lehet. Igen, ezért sárga, és nem halványkék.

Zajbúvárok

A part kikötő alatti szakaszán, ahova a szirtek miatt nem futhattak be a bárkák és a turisták motorhajói, de a fürdőzők se merészkednek – lásd *Nyálkás tengeri szörnyek* – túl mélyre, a lassú öbölben mindig hangos a tenger. Ez az a hely, ahol összegyűlik az előző nap minden zaja, egymásra torlódnak a motorberregések a szeretkezések sóhajaival, a kofarikoltozás a békés ebéd kanálcsörgésével. A tenger hozzáadja a magáét: a viharok és a szélcsendek harsogását és locsogását, a sirálylábak vízverdesését, a delfinek habok közötti suhanásának lágy hangjait. Megfigyeltem, ezt a zajtömböt nem mindenki viseli el, van, aki néhány perc múltán elmenekül a helyszínről, s vannak, akik reggeltől estig képesek barangolni a vastag hangrétegeket, innen is, onnan is kimentve azt, amit tegnap nem hallhattak, vagy amire eléggé nem figyeltek. A baj azokkal van, akik merészek bár, de nem bátrak: délben riadtan forognak a tűző napon, fülükről lenyúzza a bőrt a szirt, amelyen hallgatónak, talpukba bíbor tüskéket ver a tenger.

Encián

1588 augusztusában rádöbbsentem, hogy Homérosz borszínű tengere nem vörös, hanem borostyánsárga. Addig azt hittem, a tenger vándora nehéz, mediterrán merlot-t iszik, ma már tudom, mindez képtelenség. A görögök a mézédés vagy fenyőkeserű italokat kedvelik, olyan csak fehérben van. Az emlékezteti valamennyiüket az alkonyi tengerre. Itt acél, bronzzöld, akvamarin, de mindig kék a tenger, itala pedig csak egy lehet, a magas hegyekben talált gyökerekből erjesztett-főzött encián. A reneszánsz korában is éltem egykor.

Luk

A félszigetről leözönlött házak közül néhány kivált, és felkapaszkodott a part dombjaira. A későbbiekben ezt a részt óvárosnak nevezik a látogatók, s csak a helyiek tudják, ez új negyed. Ennek a négy ciprus alatti résznek a peremén, ahol annyi a magasság, mint a koporsóban utazgató Szent Eufémia templom-

mánál, épült a klastrom. Ha benézel – akár a szövegen át – az udvarába, mert más mód nincs, csak a kulcslukon, a szerző biztosít, hogy mást se fogsz látni, ahogy ő sem láthatott többet, mint a harsogóan nedvdús szárú, a torzsáján piros magvakat termő kontyvirágot, előtte egy kócfakó hajcsomót, a fal tövéen nőtt nyurga akantuszt s egy árnyékban eldőlt, keskeny szemű macskát.

Délután négykor

A szomszéd ház tulajdonosnője négykor pucér. A korzózók szeme láttára forgatja magát az emeleti erkélyről ledőlő vízpermet alatt, a férje adogatja neki a sampont, a szappant. Az eszpresszó teraszán a dán lány kiveszi és visszamutogatja a mellét, s vihog a nagy bajszerű háztulajdonosra.

Mindez

A novellában éjszakáról éjszakára ugyanarról az alakról álmodom. A fárasztó és nyomasztó látomások elől délre utazom: mediterrán vidék, emberek, élet. Találkoztam egy különös festőnővel – aki lehetne akár a *fonalvers figurával* lépcsőkön szaladgáló főhősnője –, a székesegyház előtt, a márványterasz katalanhőségében északi tájat fest. Élethűen, pedig sosem járt azon a jeges-havas vidéken. Persze, ő azt látja, ahogy ez a helyszín a jégkorszakban kinézett.

Egy belső történet, amelynek két – vagy három, vagy négy – szövegértelmezése, fölfejtése van (kimondva legalábbis); az alakok is két – vagy három, vagy négy – irányba távoznak belőle.

Végül pedig találkozás egy kötettel, amely azt a kéziratot tartalmazza, amelyet e mostani nyár végétől akartam elkezdni és megírni. A kötet szerzője ismeretlen: géczy jános.

Mindebből az is következik, a novellaidőben Veszprémben jár az én álomalakom, otthon nekem is megjelenik egy kötetem, amelyet éppen a hősöm írt meg, természetesen az ő neve szerepel a kolofonban. Két – vagy három, vagy négy – élet valahol mindig összeért. A kék szem zölddé változik, és kitör a vihar.

Most aztán végképp kérdéses, mindezt mikor és ki írja?

1993. július 25.

Saragína

Látogat. Bikiniben és hajban. Ahogy lép, reng alatta a föld, táncol a fara, a melle; az irigy, hosszú combú északiak arcán kivörösödnek a fakító krémmel kezelt szeplők, s elromlanak a zenét sugárzó fejrádiók. Ő jön, érkezését előre tudtára adja a kőomlás, a szökőár, a magukat partra vető cetek. S ahogy megérkezik, csak kibontja magát a piros selyem fürdőruhából: kiomlik belőle. Szétvetett lábbal vizel, vastag sugárban zuhog belőle a sárga lé, böfög, és mosolyogva megtörli sokperces csuklójával a gyöngyöző, enyhén bajuszkás felső ajkát. Szemével csippent, aztán beleveti magát a habokba. Még a tenger is megnyílik előtte.

Ellenére

A szárazfölddel csak 1763-ban összekötött, szigeten épült város, Pola kifejlődéséig a délnyugati tengerpart legjelentősebb kikötője volt. Szigeten való elhelyezkedése és erődítményei ellenére Rovinjt – amely a 7. században már Rovigno néven ismerték – többször kifosztották: 876-ban a dalmát Neretva-vidék rablói, 965-ben a horvátok, 1379-ben a genovaiak, 1579-ben és 1599-ben az uszkok Sejnából. A város ennek ellenére fejlődött, elsősorban a velencei időkben, amikor kikötőjéből szállították a szálfát Velence cölöprácsaihoz és az építőkövet a palotáihoz.

De amicus

Habár ez a legrövidebb és párhuzamosaihoz képest a leglátványtalanabb utca, mégis kitüntetetten veszik a helyiek igénybe. Ha a Szent Ferenc-templomtól – amely hely bár szent, de érdektelen, még a könyvtára sem olyan, amit ismerni kellene – a Carrera felé lefelé jönnek, az utcának két olyan kiöblösödése van, amely felfokozza a létezést. Mindkét hely – a felső, teljesen kikövezett, s az alsó, háromszögletű, elhanyagoltsága ellenére parkra emlékeztető – megtűri a keskeny árnyakat, érett és barna árnyalatokat, a macskák, kutyák és galambok tömegét, házalót, gyümölcsárut és a patakzó szennyvizet. Az utca enyhe íve hozzájárul ahhoz, hogy a helyiek gyakran igénybe vegyék, a váratlan látványok mindenki javát szolgálják, ezért vannak, akik nem is a barátok, de az angyalok utcájának hiszik.

A templom lépcsői alatt oldalra állva látható az az ütött-kopott gépkocsi, amely tavaly oly nagy galibát okozott elromlásával, amikor Veszprémbe vitte tulajdonosát.

Térképszív

Addig mentem, amíg térképet nem sétáltam magamba. A leg-, a fix pont a vízben álló cölöp, egy a sok közül, amelyiket ott locsogja körül a számos törpehullám a piac alján, a csiszolt üvegdarabokat napoztató portál, nem is olyan

messzire a szárazulattól. Vízsztintjén bumfordi alakú zöldmoszat, ha emelkedik a víz, szoknyát úszik a cölöp köré, ha süllyed, rátapad körberágott formájára. A tején sosem ül madár, szögkorona rajta, azért. Így csak a víz alatti részét szállták meg az állatok – tengeri angyalok, kvarcdisznók, dudoros tengeriuborkák rontják, miközben kitöltik az életét –, holott régen tengeri szent állhatott volna rajta, vagy állt is talán, úgy negyven évig, de hát minderről ismételten nem tudok mit mondani.

Bársony

Fel van jegyezve: Mikulás-süveg-fülű kutya. Az is, hogy mikor, de hogy hol, merre s egyébiránt még milyen, arról semmi. A kép izzik, de néma, nem ad több jelet, nem válnak le róla a látványok, nem révült és nem is normális. Egy Mikulás-süveg-fülű kutya azóta kóborol valahol; azt se tudhatja, legalább ennyi maradt róla bennem. Hogy a kutyámban talán több, abban csak reménykedhetem.

A bársonyos beszédképtelenség mindig jelen van.

1993. július 26.

Kőso

Szerdáig fölfordulás, átrendezni az órákat, ide szék kell, oda pedig heverő, miért tolják a kerékpárt a könyvespolcokhoz; és nem jó helyre tükröződik a szivárványüveg, nem fogja idejében megérlelni a kivilugas lószarszerű terméseit. Az, ha zizeg, a szöveg szerkeszti magát, helyez és leszögez, nehéz vagyok, kőso fejtek, inkább lennék akvárium vagy telített oldat.

Zománc

A polai teraszok előtt üres vasúti szerelvény: a vagonok elállják a kilátás elől a tengert. Gyűlik a tömeg a vendéglőkben, kocsmákban és presszókban, szék se jut mindenkinek, aki teheti, a virágvályú szélére, a korlátra ül, nekiveti hátát az oszlopnak. Itt mindenki hallgató, itt minden néma. Az emberek, együtt és külön-külön, mereven bámulják a szerelvényt, a koszos rácsok nyílásait, a tolóajtó alsó részébe szorult szalmacsutakokat, a rések sötét és nedves leszivárgásait, s azt a levágott kézfejet, amely a pöfögő mozdony ütközőjén fennakadt. Amelyet barnára zománcozott a megszáradt vér.

Kedves

Egyszerű ez, de mégis érzem, elloptam előled. Végy egy üveg malváziát, hagyd, hogy kiolvasson. Úgy írtam, mint aki többet nem írhat.

29.

Itt fog bekövetkezni. A szógyakoriságot számlálók megállapíthatták, igen, ezek alapján fordul a legtöbbször elő: sárgán, melegen, tisztán, mégis izgó-mozgón, ehhez elég változékony. Szeret ez lenni, az lenni, átmossa a köveket, és elteríti műtrágyát a szántón, paprikát locsol, metsz, szerel, takarít, néha képes szerelmes lenni, megpödrí a kalapokat, és piheg a vörös márványokban.

Aranyak boltja

Harmincadjára is beragyogja; lelkiismeret-furdalása nincs, mert lelkiismerete nincs; villog, elvégre a legnagyobb ékszerboltba vetődött; klipszek, fülbevalók, gyűrűk, láncok, karkötők, medalionok, függők és ajándéktárgyak tömkelegébe, ha választhat, akkor a fonottakat választja, a présgépesek tucatáruk, nem fagyott beléjük munka (mint birkahúsról a faggyú). És mégis szégyenkezik, de leginkább azért, mert nem tudja, miként kell feltűnésmentesen viselkednie, hiszen

azzal az ajtónyitóval együtt lépett be, ráadásul lopva, akinek lába vastaghúsát annyira megrombolta a fekély, hogy szürkepenészes és gennyes, hogy szaga van, s undort keltő és iszonyatos. Ő meg itt mégiscsak azt nézné, hogy tud tükröztetni, melyik tárgy felszínén síkolhat nagyobb, hol törhet meg, s hol bomolhat szivárványosra.

Isten dicsősége

A Halottak szigetén, még tavasszal – március 16-án, délután –, alig volt fél órá, és nem találtam Ezra Pound sírját. Mondták, majdnem jeltelen, még holtában is gyűlölik a városlakók és a temetőszolgák, senkinek meg nem mutatnák, ha már befogadták és eltemették, ugyan hol élt, s hová hantolták. De talán Sztravinszkijt vagy Széchenyi István képzelt szeretőjét? Végül mégis rátaláltam, formáját kinőtt bokor alatt, lapos fejkövön állt a neve, és a virágzó gallyról rálógott egy viaszos, sarlatán módon fröccsentett, kék szirmú műanyag tulipán.

Olyan, mint azok, amelyek e város valamennyi templomának oltárán Isten dicsőségére állnak.

Csalhatatlan

Minden kőtárba betér. De Dugót kizárólag az érdekli a régi oszlopokban, faragott kövekben, hogy ugyan levizelték-e a hajdanán élt római vagy provinciai kuttyák. Ha igen, s mindezt csalhatatlan szimattal fedezi fel, vélem, ezért áll odébb, tiszteletteljesen, egy másikhoz.

Kíséret

Harangkongás a spanyolgitárban? Igen! Esténként, hét órától kilencig hallható a Szent Eufémiában. Lorca-versek kíséretében.

1993. július 2.

Ilyen

Kétséges, nagyon-nagyon kétséges, hogy lehetek-e én? Be kell vallanom, nagyjából negyven éve dőlt csak el, a helyemre én fogok kerülni, és nem marad az emberforma tér sem üres, se megnevezetlen. Néha azonban arra kell gondolnom, nincs-e valahol egy másik irányba fejlődött énem, és milyen lesz az a pillanat, amelyben találkozom egy visszamaradt magammal, ott, a móló végén kicsapkodó hullámoknál, sótól veres szeműen, kese hajjal, éhesen, számkivetetten, hazátlanul.

Tömény

Szétzilál. Megragad és kiharap, foga között tartva hozzácsapdos a kövekhez, ronszol, puhít, szétporlasztja a belső vázamat, menekülni sem lehet, nincs mivel, és nincs hogyan, a hová is kérdés, a kivel is, a kihez is. Mi történik velem? Az elbeszélői módszer, amelyről azt hittem, hogy örök, és védelem és szentháromság sehol, annyi se, mint fing a levegőben – hát akkor milyen töménységű, ami abban az énem volt, vagy lehetett volna, s mennyi a kései délután, amely mindezt megcsinálta, valóságossá alakította?

Tizenegy

A befejezés előtt történetesen Dugóval foglalkozom, és azzal a grafikussal, aki a kutyám hú barátja és megörökítője. Közben megmozdul a szél, kisimul, majd összeráncolja magas homlokát a tenger, a zsályák kékebbre nyitják ajkaikat, és a szúrós csodabogyó is gondomat viseli. Nem vagyok udvarias, utálom a hangosakat és pökhendieket, szeretnék papírokat vizsgálni, vékony cellulózrostokba száradt tintafoltokat, élvezni a válogatást, a döntést, a szabadságomat. Ahogy megtörténik, tudom, közelebb férkőzik hozzám a rettegés, de egyedül az a fontos, hogy az öbölben – hiába ért benne tetten a dél – még nem kelt fel a nap.

Igazság

Nem tudok mit kezdeni vele, ő sem, csak forgatja a szöveget, fonák, vissza, fonák. Legtisztességesebb. Ha. Talán feltételes módban? Abba belehasalni, mint langymeleg porba vagy rövid szálú, sótűrő tengerparti fűbe. Megszámoltam: a maketten éppen annyi apró ablak, ahány a házon! Még csak hasonlatnak se jó épület.

1993. július 28.**Ahogy**

Ülünk a teraszon, úgy is fogunk maradni, vagy legalábbis megmaradni. Hátul, a neurotikus tengeren, a tenger zárt, mesterséges öblében árbocos hajók, motorcsónakok és halászbárkák, no és a szentkaterina (fosos sirályaival, vijjogás-szerű sirályhangjaival), elől, egészen elől pedig a damaszttal leborított asztal, fehér pálinkával, száraz borral, fagyaltokkal és cigarettákkal. Mi pedig ott, ahogy vagyunk. Ezért lesz múltunk, hajol közelebb a vaníliaillatú oleander, ezért a petúniák, ezért az áfa, a rohammentő a parton, késvillogás, nyomott levegő, hörgés, halál.

Kőkutya

Nahát, ez se magára vonatkozik, mást se akar megismerni, mint a létrehozóját, ennyi akarattal vers lehetne, vagy tejoltó galaj a magas erdei aljfüben. Használja a nyelvet, mint az öltöztető, ide egy kicsi titok, oda selyemlepel, ez maradjon csupaszon, a boka, a konstrukció legalább szép, legyen az az értelmezése is. Vezessük ki magunkat, át, keresztül, oda, majd vissza, ha egyáltalán van ugyanaz, haránt és hosszúkat lépve, szemléletesen, hiába minden, hogy egyszer bekerültünk, valamiképpen ott is kell maradnunk: kőkutyanak, a dombra futó utca alsó torkánál.

Agykorall

Hogy tegnap nem találtam korallt Tito szigetén, a keresése átcsúszott huszonnyolcadikába: itt a súlypont. Nem a keddi szóban, hanem a szerdai mondatban. Ennyire: a pusztá figyelembe? Az, ahogy itt és most, mégis a napok között, ahogyan lapozok és visszalapozok. Átvonatokozom meanderformáimmal a nyugat-indiai partokra.

Ugyanaz

A templom, bárhová is megyek, ugyanaz marad. Valaki óvatos szemmel kísér, és a faluba lépésem előtt az elhagyott helységből ujjával felcsippentve kiemeli a szent házat, és áthelyezi elem. Naponta négyszer-ötször teszi, nincs más dolga; bár ugyanarra figyelni, ha nem gyönyörűség, akkor rabszolgamunka. S akkor az melyik, hogy arra ügyel, hogy a templomok elé mindig, mintegy utolsó, kapkodó mozdulattal odaültesse egy-egy veres, nagy rügyes peóniát? Mondom, mert tapasztaltam, a fás bazsarózsák alá szívesen landolnak a kövérkés angyalok, csavaros nyakú üvegből nyalni az ametisztlila levendulamézet, ijesztgetni éles körmű kisujjal a kölyökkutyákat, tépegetni a citromlepkék napfoltos szárnyait.

Toboztozás

Ezt a palacsintát megette valaki – suttogok, és nem tudok belekapaszkodni a fenyőrigó önfeledt énekébe, hiába keresem a sötétebb árnyékot, s ahol erősebb a fény, besatírozódom a széles terasz gyökerekből fontos karosszékébe; sok és apró nehézkedések költöznek emberi tagjaimba, és nehéz leszek, mozdulatlan, tompa, akár az asztalom fölé hajló cédrus toboztozása.

Szerda

Ha szerda van, akkor a félszigeten nagymosás, ha csütörtök, akkor padlízsn. Nagy lepedők csattognak, minden ablaknak saját mozivászna van saját vetítógéppel, szorgoskodnak a játékmesterek, főszereplők és a díszletek. Igen, szerda.

Egybevonás

Ami innen hazavihető, az a vérmérgezés reménye, egy összevont délelőtt, amikor kihagyott a mókusmenetrend, a főutcán eltaposott kölyökkutya vonyítása, a széttaposott cipő helyett vásárolt strandpapucs, amely az oda-vissza úton szétmállik, és a plakátrovinj, haza, a vécé falára.

1993. július 29.

Idézet

Hogy hangsúlyozzam a mediterrán hangulatot, a pergola szélére szép formájú cserepekben leandereket ültetek. Otthon utoljára a kis veszprémi udvarokban virágoztak, kék, lyukas bádoffazekakban. Apró virágágyak közepén, a melljük dugott karókon színes üveggömbök csillogtak, tövükhöz kávézaccot szokás önteni, és árnyékukban lusta macskák nyújtóznak.

Hát ilyen eddigre a szöveg. De lehetne más is, ha újrakezdeném. Elképzelem a kisebb, zárt, magasabb falakkal körülvett kolostorkertformát, ahová nem hat a világzaj, fűszeres illatú növényekkel; rezedával, zsályával, iszappal, rutával, mentával, kakukkfűvel, levendulával, papsajtot termő mályvával, szivárványos nőszirmmal és vadrózsával beültetve, ahol a rozmaringszál az emlékezetre, a háromszín ibolya pedig a gondolatra való.

Vagy lehetne nagyobb: sűrűn ültetett fákkal, terebélyes szelídgesztenyékkel, a kerten átfolyó patak mellett mocsári ciprusokkal, víz fölé hajló füzekkel, melyekről madárfészek csüng, s tisztásain ezerjófűvek, kék harangvirágok és fehér margarétek nőnek.

Makk

S az a makk, amelyről ártatlanul nagy hangon beszélnek a csitrikorból alig kinőtt, almamellű démonok? Amelyről nyíltan és szemérmetlenül fecsegnek az idegen nyelvi közegben, vélik, beszédükbe be nem leshet itt senki. Az, amit tegnap este olyan jó volt együtt szopogatni nekik, miként megállapítják azt, amely annyira élvezeteg és vastag húsu. A szikla sistereg.

Szag

A szeretők füledt hálósobájának szaga, az olyan szobáé, amely polcain száradó zöldmoszat, gombostűre tűzött kérészek, atkákkal telt, elhagyott madárfészek, fonnyadó gally, kosárnyi avar, gyógyfűkéve, mállott tengericsikó és sok sókristály van az üres kagylóhéjakban. A kagylószagú szobák ablakában a muskátli érzi jól magát; a réseken elillanó szagban természetesen nő a nagy levelű füge, a kilencpöttyös skorpió és a kiskamaszok orra. Tengerparti fecskék csivitelnek, seregélyek gyűlnek, és csókák, kagylókat kapnak fel, kinek ilyen jut, kinek olyan: zebra-, vándor-, ehető szív-, kis szív-, tátongó- és hüvelykagyló.

Akváriumnéző

Ez olyan nyakék, amelynek darabjait édesvízi gyöngyagyló termelte: a szívóféreg lárváinak gyöngyházát választott ki a köpeny kötőszöve. A nyakadba

felfűzött, meleg fényű, tejsárga féreglárvákat akasztasz, ha indulsz az akváriumnézőbe.

Félhomály

A Zsiga nehézkesen vette a kanyart, majd befordult az egyszerű mellékmondatba, óvatosan közeledett, mint bárki, ha ismeretlen és szűk, rosszul kikövezett helyre kerül. Olyan sárga volt, mint amit kivet magából minden park, minden kárpit, minden lakás. Antibes-ban, ahol Meilland-nemesítő mester élt, szintén nem volt ilyen szín – hát ezért nevelte, szaporította úgy öregkorában a rózsáit, a fehér Peace, a vérfekete Baccara, a lazac Carina után legyen végre egy sárga is, az áttetsző Kabuki? De miért képezte át magát roncsolt autóvá a francia rózsza, s miért, hogy az autó itt van recsegve, puffogva és sárga karosszériájával szétfröccsentve a félhomályt.

Beton

A villakertet elfoglalta a betonból öntött vitorlás: tizennyolc méter hosszú, s az árboca is felnyúlt akkora magasságba. A környéken nem tűr semmi élőlényt, de még csak színt sem, nemhogy a kertben, ott, ahol közelében lehetne lenni. Jól érezte magát a félszigeten; szemközt, azonos magasságban áll Szent Eufémia temploma és harangtornya, arra lát rá, s a mögéje húzott, mindig változó tengerre. Néha maga is hullámszik, siklik, vitorlát bont, és csapdossa szalagjait, de ilyenkor mindig az lesz a vége, hogy földet fog beton hajóorra, keskeny fenéklapátja.

1993. július 30.

Freedom

Az első lekötött szemölcs reggeltől estéig leszáradt; tízkor lelappadt, kiszaladt belőle minden nedv, vörösen és ráncosan, apró zacskóként lifegett fekete cérnájával, délután nem volt több fekete pörsenésnél, az esti zuhanyvíz könnyen magával sodorta. A másik szemölcs nem változott meg, holott fehér fonállal kötöttem el, csak fájt, mintha tüzes tűvel szúrdogálná a hónaljamat, mintha tűzforró tojást költenék, vagy woodstocki felvételtől hallgatnám Richie Havens *Freedom*-ját, mindig csak azt a négy perc harminchat másodpercet.

Hulla

Úgy ülök, mint amikor a terasz fényébe beleírja magát az ember. A könyvem kifakult lapjain nincs ólomregiment, semmi betű, semmi hiányjel, csak egy harszöld, hengeres, ezüstkontúrú cserkeszlevél, a hegye oly száraz, barna, hogy bármelyik pillanatban képes tüzet fogni. Hintálom a széket, magamat, hunyorogok, és egy percnyit se látok előre, semmi erőm másnak válni jelentéssé, éppen elég önmagammá lenni, önmagamnak megmaradni: és rájövök, mitől utálok annyira azt a költőt, aki leginkább olyan, mint én. Túl sok körülötte a hulla.

Aha

Formának lenni, mint az interferenciagyűrűk az akvárium vizének tetején vagy a késpengényi halak dobogó szivárványhártyáján. Üres név valamennyi állat és növény, nem többek az edény tartalmánál. Nem angolkeringő a rádió sem, csak berecseg a délutánba, jobbra tolja a várost szárazfölddel összekötő, megolvadt bitumenutat, balra sodorja a sördiszkontot, a benzinkutat, a posztoló rendőrlányokat, igyekszik véletlennek mutatni magát. Csak a dallama az örök, az, ami folytatható; a rádió légiriadója is nagy alkaioszi strófában közeledik, kopog falábakon, latinmód, elvégre olaszhonból való. Grammatikába vagy retorikába költözni?

1993. július 31.

Ok

Vékony máz, de mint az üveg, kemény s átlátszó. Tökéletes falu épült fel, szőlősgazdák pincszereire épült lakásokkal, budikkal, lóállásokkal és szérűkkel, s az egész alacsony kőbástyával körbekerítve, hogy megvalósulva egyedül legyen. S föl van töltve hangyasavval; a falu maró anyaggal telt edény, ha belenyúlnál hosszú ujjakkal, biztosan nem maradna meg se a gyűrű, se a köröm, se az ujjperecek, talán még a tenyered sem. Lemarná a mozdulataidat, hiszen, mint a magyar mondat, magában rejtje a helyezési értékeket, de ha kell – és kevés harag kell, vagy csöpp szomorúság –, máris megmutatja, mekkora erő van benne, s ennek az erőnek mi a természete. A kémények között csókák röpködnek, szárnyperemük érinti a füstfogót, reccsen a máz, a réseken át kifröccsen a folyékony mérge, bele az e látványra kimeredt szemedbe: egyetlen oka, amiért belépsz a településre, hogy hosszú, poros úton haladsz felé, s máris, az első házban megveszed azt a vörösborot, amelyre sosem vágytál. Ecetes, egy liter nyolc márka, és borvirágdarabok úszkálnak a tetején.

Szív

Van olyan, hogy leállítod a kocsit, kihúzod a slusszkulcsot, a motor pedig tovább működik. Sebességbe teszed, egyesbe, majd kettesbe, hármasba – az autó indul, kanyarodik, száguld. Csak éppen néma minden: a motor, szemközt a járművek, a város (holott nem kihalt), a gyárak, a kikötő, a piac ugyanúgy és a madarak is. Néma a vidék, pedig mozog, ver, lüktet benne a szív.

1993. augusztus 1.**A szikla**

A szörcsögő sziklát könyvről könyvre cipelem magammal. Ahányszor fölmászok rá, hogy jobban lássam a tengert, mindig fölsértem a bal nagylábujjamat, lehorzsolom a térdemről a bőrt (amely sebet aztán csípni fogja a sós víz, nem akar, nem tud beforradni), a talpamba süntűk fúródnak. A *Léghajó és nehezekében* lecsúsztam róla, rá az éles, a hullámhatár alatti tajtékborított szomszédos kőre, a *Kezét reá veté, hogy lásson*ban Afrika felé futó szélbe feszültem, kapdostam a fejem a pofonjai előtt, a *Fegyverengedélyben*, majd pedig a *Részkarc*-ban leltem rá (utóbb átkerült a *Hó a mandulaágon*ba, onnét pedig a *Mágnesmező*kebe, hogy abban jelenjék meg), róla lehetett legjobban rálátni a Katerina szülte szigetre; úgy nézni róla, ahogyan Rilke is nézte, vagy a csontgombszemű dan-kasírályok. Vándorlásaim társa, hurcolom, felemeléséhez nem kell más segítségével, ha egyedül vagyok a szobámban, és dolgozom a külső-belső csöndben, néha meghallom, hogy locsogja körbe a sok néma hullám valamelyik könyvemben, hogy fordul ki belőle egy testdarab, s csobban bele a tengerbe, miként mászik föl rá ízelt lábaival a tarisznyarák, s hogyan issza nagy kortyokban kék italát.

Cédruserdő

Hetvenhat sorban nem nőhet cédruserdő, nem ad neki helyet sem a magányos boróka, sem az a néhány tenyeresen szétbomló, lapos koronás esernyőfenyő. A szárazföldről jövő szél hagyján, mellette el lehetne férni. Ezért a cédrus felhalmozza a kerékgumikat, traktorkülsőket, tárcsákat és boronákat, engedi, ráüljenek a szajkói, mintha kilátópontokra ülnének, aztán tétovábban neveli márványfényes tobozait, több hamvat és a pikkelylevelek tövére nagyobb csepp gyantát helyezget, felháborodik, ha belesétálnak, száraz ágakat ejt a turisták nyakába. Ha már kiszorították a jelentésségből, nem akar jelenteni; utálja a bármiséget, ő az, aki se több, se kevesebb, vagy így, vagy sehogy; igen, hatvan-hetven éve ilyen, elvégre a drótkerítés és a külső körút keskeny földszalagján nem mindenki nőne cédruserdővé.

Öböl

Tizenegy hétkor jön, és másfél percgig tart a Marconi. Velencétől – Polán keresztül – Dubrovnikig szállította rég a kettős képeket, most írók vannak rajta, és újságcsinálók; mennek háborúnézni, marconák, és vedelik a grappát. Az öblöm nyolc perccel később veszi észre őket, négy percgig emlékezik. Közben azért megmozdítja a fövénybe fúródott gránáthüvelyt; ahogyan az nedvesebb és barnább lesz, és az is valami, hogy nem csillan rajta napfény.

1993. augusztus 2.

u. Ruze Petrovic

A nyitott kertkaputól jobbra a késő délutánban fürdőző szomszédasszony háza, az utcaszintről az emeleti szobákba lehetne belépni, ha akarnám. A villa után lejtős köz, néhány méternyi futás után belekönyököl a cédrusokba, balra fordul, és a mienkével párhuzamosan fut – így lesz bekerítve az a néhány ház, amely az utcánk jobb oldalát adja. A sarkon nagy telek, kőkerítésbe fogottan, az tartja össze a laza pisztáciafákat, rozmaringbokrokat, henye paradicsomokat. A telekhez hozzátapad az utcánkra merőleges ház, apró előkertjében macskák. A következő kertben kordonos körték. Zöld, fénylő leveleik vérpettyesek. Majd az utolsó ház következik, ahová a magas fal miatt nem látok be, s ahonnan kihallatszik az éles németzaj, kiszaglik a saslik és a sör. A kertkapunktól balra, a két kocsinyi parkoló fölött nagy, teraszos ház volt – a teraszon farkaskutya –, sok tarajos örökzölddel, vidáman köszönő asszonyokkal. Odébb az örökösen építkező házaspár lakik – de lehet, hogy csak lakott; a férfi katonatiszt –, a kertjükben csenevész citrusok, mályvák: az időben a garázsuk készült, a falak fölhúzva, de a tetőszerkezet sehol. A másik oldal macskái néha átjárnak az építkezők utáni villába, a szőlővel befuttatott magaskertben bármi megtörténhetett. Végül a sarokház. Itt minden sarokház ilyen: régi kövekből felhúzott kerítés mögött áll, előtte pedig magyar rendszámú autók porosodnak.

Seb

A fényképen a város: ami a településből az, vagyis a félsziget, az óváros, a kikötők. A fényképen egyetlen lila folt: a tűzfalat befutott murvafürtbokor lenne az – közelebb hajolva – sok kardfarkú lepkével, vöröshangyával, magvaváló pillanattal, históriátlan. Érzékeny, lüktető lyuk, a képből ott távozik – bugyborékolva, mint lőtt seben keresztül – a lélek.

S ha pedig a közelébe megyek, tudomásul kell vennem, ez az a hely, ahol koporsójában partra vettetett, avagy kikötött, Eufémia. S éppen ez a szókülönbség az oka annak, hogy a seb szivárog.

Kezd

A szép estékbe tangóharmonikával érkezik, holott csupán hermafrodita és halász. Ül a mólótövi szobornál, levegőt fújtat a hangszerébe, majd az arcát égnek vetve belekezd. Harmonikaszava rendet vág a féldrágakő és antik lomokat árusítók között, a gyermekek egyforma fagyaltot nyalnak, a pincérek vacsorához terítenek. Mikor bevégzi magánműsorát, tuskólábain átbiceg a halászhokhoz, nevetgél a vicceiken, láthatólag már egyetlen foga sincs, sercintget, végül pedig lecsatolja melltartóját, letolja a gatyáját, és meztelenül kalapozni kezd.

Többen visszacurikkolnak az alkímiába.

Én

Hogy ilyenre sikerült, arról nem tehet, de eszébe sem jut, hogy bármit is tennie kellene (érte vagy ellene). Narancsból átvált vörösbe, onnan meg bíborba, a kontúrait leveti – foltta terebélyesedik, szétfut a horizonton –, és a fonalnyiból karvastagságnnyivá puffasztja. Végül hidat épít, hasonlót a balatonihoz, holott csak chalnoky jenő a közös bennük, és én.

1993. augusztus 3.

Tiszta sáv

Festőkagylót morzsolok. A sziklámról. Két és fél hét elég volt ahhoz, hogy a vízvonaltól belepérek. Morzsolom, mint csutkáról a kukoricaszemeket, mint torzsáról a gyöngyöt, állkapocsból a fogakat: az egymás mellé nőtt kagylóknak feszítem tenyerem hüvelyk alatti vastaghúsát, így egy erősebb mozdulattal teljes sor lazul meg, amelyet aztán ujjakkal lehet lebontani. A kagylók fonalas alja tiszta acélkék, a felsők moszattal futtatottak, bársonyos barnák: mindezt azért, hogy a helyszínt tisztának és átláthatónak tudjam. Délben pedig kagylót eszünk, hagymadarabokon, önmaga levében párolódott festőkagylót, egyszerre több kiló kéket sajátítok ki, emészték magammá, legyen mivel színezgetni a bakonyi fellegek alatt azt az arasznyi tiszta sávot.

Harmadnap

Esküvője utáni harmadik napon találkoztunk, ismét abban az azúrselyem kiskosztümben van, csak vállára vetett egy vékony kabátot, most azonban piacos kosárral siet. Akkor azonban két fejjel alacsonyabb férfit vonszolt magával, jobb karján csokor himbálózott, fonnyadt virágokból. A menet nyolc halászból állt, de vacsoraidőre megérkeztek a halászfeleségek és a halászigyerek is.

Másodnapon is találkoztam vele, az új asszony ruhája akkor hányadéktól piroslott, de azzal volt elfoglalva, hogy levegye a pórázta a tacsója nyakáról. Ha levette a szíjat, a tacsó folyton ráugrált, kiszaggatta ezüstsálakkal átszőtt harisnyáját, lenyalta az arcára felrakott sminket.

Esküvői vacsorája végeztével, amíg a férje elrendezte a mulatság költségeit, a nedves sikátor falához döntötte, és sietve megdugta az esküvői tanúnak fölkért kormányos.

Dupla

Erősödöm, másolgom át az indigókon magamat, dupla leszek, mégiscsak gyöngö. Hullnak a kitüntetések, a fénymennységgel baj van, az egy főre jutó halálozás sok, piros luftballonok nőnek az ízületi réseimben, a savót is kiszípi-pantotta – hosszú, műanyag szalmaszálon – valaki: úgy teszek, mintha nem tudnám, hogy ki. A *Kitömött madár* borítójának Times betűi csak nem satírozódnak be az ezüstbe – a fotók olvatag ezüstjével mindig is baj volt. A harang kong, kong, balra veri magát, egyre csak balra, duplázgat, ilyen a természete. A nyele, amely a falhoz csapódva bimmel, nem más, mint egy kicsi, színezüst harang, s az, ahogy vetődik, mindig csak bammol. A bimm-bammba meg együtt ülök Domonkossal, de látom, ő azt írja, együtt ül velem.

Indiánok

Lesz alkalmunk bőven hegyes térdeit megcsodálnunk, az aránytalanul nagy lábfejet, az izmos lábszárat, mint a rövidtávfutóknál, s a két tökéletesen sima, törzsből lelógó comb, mint két fejtetőre állított tekebábu, megannyi kiábrándító részlet, a keskeny csípő s a hiányzó hús, a hiányzó puha, meleg zugok és néhány dolog még, melyet megszoktunk, képzeletünkben ez a minden illattól mentes keménység lenne-e nőnek minden támasza? A fehér selyem alatt láthatod a mellkast, igen, a mellkast, amely mint egy gyerekhajó váza, s a felkunkorodó vállak, a nyak, mint egy piramis, melynek csúcsán oldalra csúszva lóg a hold, s a repülő lapockák égővörös pettyekkel tarkítottan, foltosan, mint a lepkeszárny... Most ne foglalkozz vele, húzódj be a kőhalom mögé, s óvatosan, ügyesen, halálpontosan célozz az ellenségre – felesleges nyilad nincs, mind-egyik mellkast kell hogy átfúrjon. Igen, jól látod, itt is, mint bárhol, az indiánok.

Benne

Megállapítható: a hamvaknak márványtégely jár. Egyébként pedig a kese férfi cipőjéig, a széklábakig, az asztalka talpáig csúsznak ki a hullámok. A többi – bonbonier, kagylós hamutartó, illatosítószer-doboz, cigarettatartály, csacsi, fokhagymatoró, virágcserép, cserépalátét, fésűtartó, szelence nem érdekes. Vajfényű felület, benne fűzárny, mohaszag, csendes és magányos sírdogálás.

1993. augusztus 4.

Isten

Alakváltogató. És fonál is, mert egybefűzi a napokat. Imád képzavaros lenni, egyébiránt gyöngyházzal mázolja a körmeit, cseppnyi sellakot is rak bele, habár bűdös, mégiscsak sellak, klepetusa a vállára borul, takarja el vállán azt a kis arasznyi vágásnyomot, a haja szélfújta Tihany, szíromrózsaszín és mandulazöld. Emlékszem, először a naturista teleptől sétált be – a szanatórium parkján keresztül – a kikötőbe, majd pedig a Villa Rubint verte fel hangos sikoltozással, hiszen egy hernyó araszolt feléje az ágon, volt, amikor sárga napernyő alatt fagyaltozott, hol krumplit pucolt gumikesztyűben, hol szardíniát belezett, más-kor izgatottan szívta könnyű cigarettáit, kortyolgatta a szőlőpálinkát, vagy belefeledkezett a korallok ágbogainak csodálatába. Ahogy itt napra nap elnézed, rádöbben, nincs Isten.

1993. augusztus 5.

Városmutatás

Milyen lesz majd tíz év múlva? – olyan könyvnyi, lapozgatni lehet a házaidban, az öntött üvegek minden óvatlan mozdulatra harapnak, apró fogsorok nyoma marad mutatóujjodon, üvegdarabod, éles peremű cserepek és gyöngyfogak nyoma. A legsötétebb, nedves sarkokban, ahová sosem tipeg be a csillagfény, ászkák laknak, gömbászkák, ha rájuk találsz majd, ha kemény páncéljukat érzed az ujjbegyeiddel, azt hiszed, nagyra nőtt sörétek vagy kiszáradt borsók. Holott. Persze. Végül is nincs panaszra okod, éltél, láttál.

Megmutattak.

Legyen

Mégse feledkezzünk el: a mester azóta is mindig ott, kicsit görbe háttal, amely attól olyan, mert megkötötte az asztal felé hajlás mozdulatát. Intarziát készít, finom márványkockákat tuszkol csipesszel az asztallap sekély teknőjébe, kitölti fehér cementtel a kövek közti réseket, húsen suhogó akantuszleveleket, ürge olajágakat, nagy begyű galambokat mintáz, árnyalja a portrék szeme alját, és széles, homályos sávokat is készít, hogy legyen hol húsolni, legyen min keresztül elmenekülni.

Végül 1.

Ebből sem marad több, mint az utolsó séta.

1993. augusztus 6.

Végül 2.

Megszoktam, hogy jön valami kalapos, sötét figura, itt marad hetekre a nyakamon, és mindennap kilop a legjobb novellámból egy-egy sort.

Hát persze hogy nem marad több belőlem, mint ami voltam az utolsó sétában. Fölfelé a hegyen, az autóig, amivel haza, száznegyvenöt bekezdés.

Harmadnap

Köszöntő a negyedik életnek

A kutyám átvágott a téren, és felugrott a mellmagasságú kőkorlát széles tetejére. A Hét hajszál-sziget fölött fehér fátyolfelhő úszott. Dél volt. Hogy ott kell lennie a felhőnek, azt rajtam kívül mások is tudhatták, a teraszon legalább tízen álldogáltunk, mind alacsonyok, szőkék, idegen ajkúak és kék szeműek. Ki más mászott volna fel a déli, tűző fényben, hőségben a hegytető teraszára? Aki ide felkapaszkodott, tudnia kellett a felhőről. Az olyan pici volt, hogy a teljes holdfényben, a késéles csillagragyogásban vagy a nappal tündöklésében sem látható avatatlan szemlélőnek. Pedig a felhő mindig ott lebegett a sziget felett.

Az olajfalevél-ezüst felhő a negyedik fa fölött szitált, áttetszően és alig változtatva az alakját. Pereme alatt mészfehér, éppenhogy fehér, kevés kékkel megfuttatva, annyira, hogy még láttam, ahogy mögötte elszállt a sirály, fekete szárnysegélyű, a csőre pedig okker.

A Hét hajszálon néhány ványadt fa nőtt, azonban olyan vékony mindegyik törzse, hogy bárki kamasz leány is átfoghatta ujjaival. A hét fa a halászok szerint már akkor rég kicsirázott és felnőtté lombosodott, amikor Szent Eufémia kőkoporsója elhajózott alattuk – mert mindegyik fácska árnyékát szüntelen mosta a sós víz –, de arra sem jók, hogy tüzelőnek kivágják őket, vagy csónakdúcnak, nemhogy – januáronként – leszedjék megfeketedett, aszalódott, maroknyinál aligha több termésüket.

A felhő ragaszkodott a negyedik, a legmagasabb fához, a fölött gomolyodott, amint a szigethez is ragaszkodott, ugyanúgy, ahogy kitartott mellette a sziget és a legmagasabb meg a többi olajfácska. Pedig alig valami árnyat vetett a talpalatnyi szárazföldre, éppen csak lefogta kissé a gyors napsugarakat.

Aztán, láttam, a felhő terebélyesedni kezd, határozott körvonalát szétrázza, fellazítja, s áttetszővé teszi a formáját, ahol pedig hirtelen kiszitászodott, betömi vastag vattával; megakadna benne, ha addig elérne, a városka ferences monostora templomának villámhárítója. A sziget fölé lassú árnyék borult.

A felhő elszürkült, lila és kék vonalak satírozták, majd pedig szürke foltos lett, és ragyás, mint az erős, olajos zsineggel hurkásra szorított, mindenféle festékkel beszennyezett, kitömött, kendervászon matrózzsák. Vasszürkéje antracitfeketével keveredett, mintha kohóban uszították volna egymásnak a két színt.

A szigeten kitört a vihar.

Villámok szakadtak ki a felhőből, megvilágították a csenevész fák valamennyi levelét. Ha valaki ismeri Matic festményeit, különösen, amelyeknek adriakékjében metafizikusan borús helyszínek és tétova, önmaguk létezésében bizonytalan alakzatok lebegnek, azokhoz találta volna hasonlatosnak az alig meghajlott horizont előtt elfeketedett, viharos Hét hajszálat.

Förgeteg teperte maga alá a szigetet, tajtékos hullámok csapdosták hálósan repedt szirtjeit, szél süvöltött, és azok szeme, akik a templom előtt álltak, kékből zöldre váltott. Igen, csak a kék szeműek látják a napfényes tájon belül a pici és ádáz vihart. A felhőből millió és egy esőcsepp hullott ki, kopogtak a sovány gallyakon, tépték az ezüstzöld leveleket, és felborzolták a tengervizet.

A kutyám félt. Lesunyt fejfel vonított. Hús karommal tépázta-csupálta a párkány kövei között kihajtott satnya kövirózsákat.

Egyszerre csak a terasz fekete-fehér kőkockáin magamban maradtam, senki sem volt képes rajtam kívül az özönvízben ázó szigetet nézni.

Ismét megbizonyosodhattam arról, hogy léteznek helyek, amelyekre a törvények nem érvényesek. Vannak helyszínek, amelyek fölött mindig lebeg legalább egy felhő, s bármikor kitörhet belőle a vihar.

*

Olajzöld volt az ég. Határoztam: elmegyek. Egyetlen dolog kötött városomhoz: verset akartam írni a véletlenről, s már tudtam, a Vetési-kazuálé gránátalmás hímzésére vonatkozó képet bele fogom szőni, mert mindig lehet kijelölt vezérfonál, kizárólagos aranyszál, amely a rész által meg tudja mutatni a teljeset. A verset magamnak ígértem, nagyon régen, de immár halaszthatónak találtam a vele való bíbelődést, és ezáltal azt is tudtam, hogy nem írom meg soha. Behajítottam a táskámba Lorca szürke vászonba kötött kettős könyvét, kikapcsoltam a telefont, ha hazajövök, ne várjon millió fölösleges telefoncsörgés az üres lakásban. Az autótól vágtam neki a sötétségnek.

Fáradt ember lettem, az utóbbi két hónapban erőm végéhez jutottam, és ez rossz fáradtság volt, nem lehetett kialudni, a vízparton kinapozni. Akkor már a szülő művelése sem segített, ha fellebbezhetetlen mondatok készítésével foglalkozik az agyam, s az ujjak alvás közben morzsolják a cigarettát.

Zenét kerestem a rádióban, de valamennyi adó megkergült, magas tónusú, sípoló szünetjelet sugárzott, meg kukoricapattogatás kapkodó hangjait.

Rá akartam találni saját éjszakámra, melyben nem járkal idegen.

Történeteim általában nincsenek, azért, mert nem szeretem a történetekben élőket. Az ilyen irodalmias helyzetekben rendszerint kikerekedik valami, szerepet kap a mellényzsebből kiesett zsebkendő, a halott lány szoborszerű arca, a várhegy török temetője, csupán azért, hogy valami szabály forduljon benne termőre – és természetesen azokban, akiknek efféle történetekből állnak össze hazug napjaik. Most mégis volt valakim, aki álmaimban rendszeresen visszajárt hozzám, és nem váltott arcot, személyiséget, ugyanaz maradt, akinek megismertem az elmúlt két hónapban. Attól tarthattam, hogy a regényszerzők ideálisan fordultatos alapanyaga dagad ki az egészből, bár meg kell mondanom, az álmok mégsem voltak egészek, inkább csak puffadtak, s csak képzetét keltették az egésznek, mint erdőnek a víz áztatta uszadékfa.

Az álomlátókkal is vannak bajaim, de ezt máskor mesélem el.

Az én figurám kezdetben negyvenkét éves férfiú volt, és haldokolt. Magában feküdt a kórházi szobában, a műtétje után másfél nappal, éberen, vergődve és veritékes kínok között. Tudta, meg fog halni, saját halálán kívül semmi sem érdekelt. Kihagyott a szívverése, zuhant, miként a számok szoktak esni a végtelenbe, szorongott, majd szemében megkövesedett annak az apró szemű ablaknak a képe, amelyen utolsó pillanatában kinézett, hogy belekapaszkodjon a hárson daloló rigó énekébe.

A következő éjszakámon, rögtön elalvás után, e venyigehajlású férfi a műtétjére várt. Már közölte vele az orvos, hogy a beavatkozás elkerülhetetlen,

s engedélyeznie kell a rutinjellegű, de halaszthatatlan operációt. Nem értette meg a mondatok mélyén lapuló baljósságot. Fényes körmeit nézegette az ágyban, s félelemtől izzadt arcát nem tudta bennük megpillantani.

Visszafelé álmodtam a férfi napjait. Két hónappal előtte voltam váratlan halálának, s hogy az milyen hirtelen lesz, azt egyre inkább láttam, s ismertem, mi okozza: a váratlan és diagnosztizálatlan érgyulladás és egy fel nem oldódott vérrög. Mindent vagy majdnem mindent tudtam róla. Szabványéletet élő szabványalak, s azt is meg mertem kockáztatni, hogy kijelentsem, miként szerezte meg a diplomáját, majd pedig az állását. Érdemtelenül. Végül pedig miként jutott uralkodó természetű s otthonülő feleségéhez, akivel azonban nem találkozottam.

Aztán a kőfejtés nehéz éjszakán különös felfedezésre jutottam: verseket ír, feltehetőleg nem rosszakat, mert megjelennek, és nem kap értük ségyellni valóan kevés honoráriumot. Idővel ismertem a nevét is, hogy tudjam, az övé áll a vastos irodalmi periodika tartalomjegyzékének elején, s tapasztalhattam az örömet, amellyel nyugtázta a bankszámlájára érkezett váratlan összeget.

Őt magát elég kedélytelennek találtam, s a testtartását annyira hanyagnak, hogy a szétesettség benyomását alig tudtam magamtól elhessenteni. Vállát felhúзва, előre ejtett fejfel közlekedett, lábával kacsázott, ezért csoszogott. És szívta az orrát. A szeme átható, azonban visszacsavart lángú tekintete szépnek látszott. Olyan, mintha éppen akkor vetett volna bele körömnvi rézpénzt – mint a kerti ünnepség tűzébe, hogy néhány év múlva megismétlődjön – valaki a világ kevés örömű emberei közül.

Egy déli kisvárosban élt, a városnak apró kőháza, mindig csukott, élénk színekkel bemázolt ablakai, márványosra kopott kövezetű síkatorai voltak. És szökőkutas tere, amelyet azonban csak a nem helyiek láttak, mert már annyira megszokták, mint a savanyú barna kenyeret. És szökőkútja, amelyet az idegenek rosszul formált, vállra emelt korsóból vizet öntő bronzhalásznak véltek. A város tele átutazókkal és turistákkal. Álomalakom költő és irodista. Megfigyeltem, olvasóim is tapasztalhatták a rövid történeteket tartalmazó *Patkányok*-ban s a *Fegyverengedély* kisnovelláiban, hogy figuráim többsége kopár irodában dolgozik, akár kitaláltam, akár az életből loptam ki őket. Magam el nem viselem a rendezett életet, amilyen mondjuk a tisztviselő, tanáré vagy a reklámszakemberé lehet. Az alak szakállának bal oldala őszes, és bajsza lekonyuló két végében is láttam egynehány deres szőrszálát.

Naponta egyszer evett, mindig álmomban, az ételek között öntudatos szemérmelenséggel válogatott. Csak a silányabb zöldségeket, tengeri halakat szerette, a ritkábbakat, gasztronómiailag értékesebbeket, amelyeket én kedvelek, nem. Különös, magas címletű papírpénzekkel volt tele a tárcája, számos alkalommal kifejtette – amikor borral öblítette le az ételt –, az ingyencnek készített drágaságok a szervezete számára nem tartalmaznak elegendő mennyiségű foszfort.

A szeméthalat megpiríttatta, hogy erős fogaival az uszonyokat, szálkákat is megőrölje s megegye. Rettegtem, hogy álmomban fulladok meg a halszálkáktól.

Nem szerettem ezt a figurát. Amióta szokásává vált meglátogatni, egyre ki merültebb, nyúzottabb, sötétedő ábrázatú lettem, duplán fogtam a kést, a tüdőmbe beszorult a halkonzervgyár édeskés büze, amelyet akkor lélegzett be, amikor körülötte sétálva versekről gondolkodik, és irtózni kezdtem a hűtő-

szekrény morgásától. Végigdolgozta az álmait. Az irodájába léptével kezdődött az alvásom úgy huszonkét órakor; és ceruzaheggyezéssel indította a napját. Majd hosszú, gyors kézzel papírra vetett számsorokat adott össze, általában kétszer vagy pedig addig, amíg kétszer nem lett ugyanaz a végeredmény; bonyolult, nekem ismeretlen nyelveken telefonált, mégis mindig megértettem a társalgásait, délben pedig, amíg mások kiugrottak ebédelni, pohár fehérbort inni, ő a szomszédos ház földszintjének filigránüzletébe tért be. Amint behúzta és kulcsra zárta maga mögött az üvegajtót és leeresztette a fényfógo lapokat, a sárga selyemfüggöny két szárnyát is összerántotta, máris megnyitotta a sliccét, és nemi szervét az asszony markába helyezte. Majd fél órán keresztül szeretkezett az ékszerész duzzadt ajkú feleségével az alacsony pult mögött, szüntelenül beleért valamelyikük haja a csiszolt drágakövek skatulyáiba. S álmaimban azt is végig kellett nézmem, ahogy munkaideje végével automatikusan következő második numeráját teljesíti valamelyik kikötői kurvával vagy irodájában fogott kacérabb asszony ügyfelével. Később kocsmába tért be, hogy vacsorázzon.

Reggel hétkor jóllakottan, kielégülten és fáradtan ébredtem. Nem tudtam enni, nem látogattam a barátnőmet, és képtelen voltam bármi fizikai munkára. Hogy írjak, eszembe se jutott. Napról napra azt figyeltem, hány órával később kezdődik a kertem fái alatt a délelőtt, s a naspolyáénál hány órával hamarabb rázza meg az almafa lombját az este. Délután sem mertem ledőlni, biztos lehettem abban, hogy utált pasasom a nyugágyban vagy bárki asszony ágyában megtalál.

Mellette a bort sem kívántam, csak a szódavizet ittam felliteres poharakból a borokra, amelyeket ő fogyasztott el, de az én gyomrom égett tőle.

Cetliket gyártottam napra nap, s mindenhol hagytam számára egy-egy kívánságaimmal teli üzenetet, a könyveimben, az írógépemen – tudtam, ő is tud géppel írni –, a fodrásznál és a trafikosnál, ahol cigarettát vásároltam (álomalakom szintén hosszú, piros Multifiltert szívott). Reméltem, előbb-utóbb beleolvas valamelyikbe, s figyelembe veszi az én írásra trenírozott, némileg szelleminek tekinthető életmódomat, kevesebb vöröshagymát és fokhagymát ropogtat a vacsorája után, áttér a pálinkára, és nem szívja a dohányt mértéktelenül.

Pórusaiból áradt a mediterrán szag. Nyitott ablak mellett élt. Abban is délvidéki volt, hogy nem adta semmi tanújelét annak, hogy figyelembe vesz – engem, avagy bárkit. Mindinkább foglalkoztatott a gondolat, hogy délre utazom: abban biztos voltam, arra a helyre érkezem, ahol ő él, rátalálok a nyomára, és őt is megismerem, ha másról nem is, de hogy jobb kezének második ujján, ahol mindenki a gyűrűjét hordja, halvány sáv látható – innen tudtam, hogy van felesége –, és ez a sáv napbarnított bőrtől hétvégék után erősebben elüt a hét közben megszokottnál. S azt is megállapíthattam, egy bank felügyeleti részlegének beosztott munkatársa, aki néha, s természetesen utasításra, beül az alkalmi ügyfelek kiszolgálására rendszeresített kasszák egyikébe. Tehát elég lesz végiglátogatni a bankokat.

Gyűlöltem. Napjaimat szétzilálta, megrontotta a kapcsolatokat barátaimmal, a munkámat elhanyagoltam, majd véglegesen abbahagytam miatta, képtelenné váltam a normális életre, és az orvosok sem tudtak segíteni. Szellemi kimerültségre gyanakodtak, környezetváltozást és új életmódot javasoltak. Ha beszá-

moltam nekik az álmaimról, valamennyi a fáradt idegek furcsa játékának tekintette azokat, s hogy összefüggő volt a történet, az szerintük annak a jele, hogy ördögi kört kezdek magamban, magam számára teremteni, amely folyamatot azonnal meg kell állítanom – természetesen orvosi segítséggel. Francha velük! És francha velem! És Šafilic Jevilával is. A zsebéből kihullott levélke megszólításából tudtam meg a keresztnevét. A vezetéknévét pedig abból a bizonyos nagyalakú, vaskos irodalmi magazinból. Így kerültem Rovinjba.

*

Rovinjban jártam, azokban az utcákban, hűvös, homályos és párás sikátorokban, amelyeket Jevila jóvoltából ismertem, s már nem tudtam bennük eltévedni. Természetes mozdulattal lökhettem be az óratorony földszintjén levő kocsmá lengőajtáját, mert régi álmaimból tudtam, a széles gumiszalag meg fogja akadályozni azt, hogy a szélső széken ülő vendéget hátba vágjam. Nyugodtan fölsétáltam a szállónak álcázott kupi második emeletére anélkül, hogy az alkalmazottak megállítottak volna, a függönyök, ajtók, nyikorgó és keskeny, gyorsan tekerdő lépcsők labirintusában, és azt is tudtam, melyik az a bank, amely a legjobb a hétkor nyitók közül.

De mindenekelőtt nyugodt éjszakáim voltak. Álmaimban Jevila nem jelent meg, bár nem tudtam tőle teljesen megszabadulni. A hely miatt. Nappali életem éppúgy emlékezett rá, mint az éjszakai. Ha valamelyik kőkeretes ablakból reám vicsorgott, s a fogait csattogtatta a dühkitörésre nevelt rókaszerű kutya, akkor arra döbbenhettem rá, hogy ezt a habos pófával acsarkodó kutyát ismerem, régebben Jevila nadrágját szaggatta szét; ha olajos spagettimet bőven rakták meg cukkinivel, ínyem arra emlékezett vissza, hogy Jevila cuppogva evett, de arra már a nyelvem figyelmeztetett, hogy én szívesebben faltam volna az ételt kevesebb szuokfűvel fűszerezve. Ha pedig kivilágítatlan utcaközben köszöntött valaki, vagy biccentett a homályos hajófolyosón, amikor átsiettem az egyik oldalról a másikra, a kalauznő hercegovinától illatos kis kabinjáig, hogy mielőtt kikötünk, rábeszéljem az újabb randevúra, de most majd kinn, a bokrokkal benőtt félszigeten, megbizonyosodhattam afelől, hogy Jevila futó ismerősei Jevilat vélik felismerni bennem.

A kétkötetes Lorcát csaléteknek szántam. Általa hittem megteremteni azt a pillanatot, amelyben az álmaimat bitorló alakkal találkozom.

S erre hamarosan lehetőség adódott. A hétfői estre dal- és gitárkoncertet hirdettek a Szent Eufémiában. Ott voltam az előadáson – de mégsem találkoztam vele. Hazafelé ballagva ébredtem rá, miért nem. A megzenésített Lorca-verseket olasz amatőr művészek – meglehetősen rutintalan, kezdő, ha nem is tehetségtelen szakmunkások – adták elő, természetesen olasz nyelven. Az összesereglettek kedvéért angol nyersfordításban is elhangzottak a szövegek; szomorúan tapasztalhattam, hogy ezeknek a magyar versváltozatok még csak nem is a szövegvariánsai. Márpedig a magyar fordítások jók. Jevila ezt érezhette, állapotam meg magammal, ahogy végig gondoltam a kétórás, élvezhetetlen előadást, a kikötő irányába ballagva és botladozva a sikátorokban, ezért nem jött el.

Délelőttönként kiültem a szárnyas oroszlán alá, majdnem a napórához, és bámultam, hogy kergeti s nem éri el soha a tengerről kiszaladó szél a zörgő

papirosokat. A kikötősarok vízbe zuhogó szennyvizéből igyekeztem szétválogatni és felismerni a szagokat, hogy majd a bűzök mentén jussak el Jevilához – akitől azonban, és ezt kétségbeesve vettem tudomásul, már nem tudtam, hogy mit is akarok. Néha magamba néztem, és benső könyvemből fennhangon olvastam, mit fogok majd neki mondani akkor, ha már beleléptem a lábnyomába, melyek lesznek hozzá az első szavaim, ha beleittam a poharába, és meggyőződhettem arról, hogy elvesztettem a hitelemet magam előtt. A kínzó, déli nap teszi, a lassú élet és a tetősen porciózott hőség, hogy mindaz, ami otthon, negatívumként, fontos volt – az írástalanság állapota, a barátok és barátnők elvesztése, az ingerlékenység és a szorongás –, az itt elvesztette a jelentőségét, holott sem az ok nem változott meg, sem pedig az általa kiváltott, egyébként oly nyomasztó okozat. Kívülről kezdtem szemlélni azt az alakot, aki én vagyok: az álmaival, a mániájával, sötét ábrázatú Jevilájával együtt. Az is megzavarhatott, hogy Jevila utcáiban vásároltam, az ő padjain ültem, őhelyette ittam a grappát, és az ő nőit vittem el vacsorázni, majd pedig követtem őket füledt levegőjű, alacsony homlokú szobákba, szóval az ő életterét laktam be és zsákmányoltam magamévá.

De ha belehallgattam a rózsaszínnel futtatott kúrtkagylóba, nem szólt nekem onnan semmi üzenet. Bérelt csónakkal, fizetett csónakossal kimehettem a Hét hajszálra, nem találtam további utasítást napjaimra vonatkozólag. A piacon hiába vásároltam meg valamennyi levendulásüvegcsét, a kék illat nem vett szárnyaira, s nem vitt vissza Veszprémbe, ahol nyáron, ilyen tájban kezdik a virágfőzést a Buhin-völgy titkos növényolajpárlójában.

Most már vedelhettem volna a malváziát, az olaszrizling és a tramini vegyítésével született bort, de tudtam, ha nekiveselkedem a második pohár italnak, akkor nem leszek képes abbahagyni a huszadik előtt. A bor ízét csak a második pohárból lehet megtudni – én pedig akkor már nem tudom abbahagyni az ivást. Nekem itt feladatom lett, ismételtettem az üres pohár felett, hogy elkapjam ennek a világszélhámosának, rímfaragó élvhajásznak a frakkját, szétverjem a pofáját, hogy ne legyen többé kedve látogatni az álmaimat. Ha ügyesen verem, azt is megtudom, miért, mi okból választotta ki éppen az én éjszakáimat, amikor azok csakis az én tulajdonomat képezik, oszthatatlanok és sérthetetlenek, akár, legyenek bármennyire is gyöngék, a nagy birodalmak.

Olyanná váltam, mint az eszelősök. Itt vagyok abban a városban, ahonnan éjszakai vendégem látogat, aki, erre fel, eltűnik mind a városból, mind az álmaimból. S ez engem, ráadásul, nem nyugtat meg, inkább bőszt, ami pedig ugyanúgy lehetetlenné teszi a mindennapjaimat, mintha megtalálnám, a ficsúrt – és nem tudnék vele mit kezdeni. Pedig ennek volt a legnagyobb esélye: mert nem biztos, hogy tudja, napjai megduplázódnak valami sajátos tükrözés által, és a tükrözött képek és fények, amelyek őt elárulják, rendszeresen megjelennek nálam, s nem hagynak hozzáférni a saját életemhez.

Eszembe se jutott, hogy az én életem őt nem hagyja élni. Mondom, e lehetőség fel sem ötlött bennem, s ha igen, akkor is úgy véltem volna, ez esetben kommunikációs helyzet jön létre köztünk, s a kommunikációs alkalmat mind a ketten megragadnánk.

Ha nem tudtam elaludni, Lorcát forgattam, rendre visszalapoztam a cigányrománcokra és az andalúz versekre. Lorcában kell lennie a titok nyitjának. Per-

sze ha van titok. Értettem, Jevila olyan költő, aki szereti a spanyol költészetet, legfőképpen Lorcát, feltehetőleg példát lát benne az életélvezésre. Lorca, aki nem szerette és nem ismerte a hideget és a nordikus népeket, írásaiban semmi jelét nem adta annak, hogy hajlandó volna kicsit is északi lenni, s távolító tudatba helyezni magát. Mindez összevágott Jeviláról szerzett ismereteimmel. Az is, hogy e városkában Lorca-kultusz van, annak kell lennie, ha képesek a negyedrangú olasz együtttest költőnk dalainak előadására meghívni. Ebben ne lenne benne Jevila keze?

A Szent Eufémiát apró magángalériák meglátogatása és az erős gyógynövényekből párolt parfümökkel illatosított galériások többszörös karéját áttörve lehet megközelíteni. Senki turista nem tud úgy fölmenni a templomhoz, hogy legalább tucatnyi dilettáns mázsolmányt ne nézzen meg. Igaz, akadnak jobb festők jobb képei is, de azokhoz nem fogták lasszóval a turistákat, akik egyébként se tudták volna e műveket megfizetni.

A székesegyház velencei harangtornyának árnya alatt mészszaágú galéria és régiségáruda kínálta antikolt kacatjait, és csak Matić asszony olajrejtőiről saját kezűleg másolt akvarelljeit árusította a festő húga. Ennek a galériának az ajtaján ottmaradt a Lorca-est plakátja, amelyet egy alkonyatkor, mert viharlámpa világított felette, jobban szemügyre vehettem. Így tudtam meg, az estet abból az alkalomból szervezték, hogy megjelent az első horvát-spanyol bilingvis Lorca-összes.

Nekem tehát a könyvesboltba kell mennem, ott megtalálom a számomra hagyott jelet.

Másnap ismét megnéztem ezt a plakátot, hogy biztos legyek a dolgomban. És megnéztem a galéria kínálatát. Majd lesétáltam a partra. A meztelen napozók között baktattam a sziget szoknyáját alkotó kőtörmelékhez. Azt az asszonyt követtem, aki mögött nagy festőállványt cipelt a klottnadrágos suhanc. Tudtam, hogy Milena Matić csakis természet után hajlandó – mint minden félig-meddig is absztrakt festő – alkotni. Ha pedig, véltem, és igazamról hamarosan meggyőződtem, a szigetcsúcshoz megy, akkor biztosan ismét az olajfa ezüstszínét utánzó párába burkolózó Hét hajszálat festi, vagy legalábbis olyan tájat, amelyen rajta lesz az én borús kis szigetem. Tehát ő mindenképpen ismeri a felhők titkát, s kapcsolatban lesz a szomorúság felhőnézőivel.

A képnek, amelyet készített, csak a barna vonásokkal felrakott vázlata készült eddig el, s leginkább egy meredek falú vágatot, avagy annak mintha a röntgennel vagy más sugarakkal átvilágított és így megállapított szerkezetét ábrázolta volna. Húsos, sok nyelvvel, a hallgatag tengerbe csúszó nyúlványt, amelyben sehol nem fordultak elő déli színek, csak a fehér, a palackzöld meg a tintakék. Amelyek Rovinjban, akár a többi dél-európai partokon, nincsenek.

Ledőltem a fúrókagylók formázta szikla tömény árnyékába, mintha napozó volnék magam is, levettem ruhámat, és bámultam, hogyan teljesedik ki a vászon a látvány.

Amikorra elkészült a festmény, meredek falú, lekoptatott kövek közt vonuló gleccsert ábrázolt. De nem a kép hatott rám dermesztően, hanem az, ahogyan létrejött, az a víziószerű jelenet, amelyben ott áll a tengerparton, festékes fürdőruhájában az alkotó, néha a sziklapadról a hullámtalan vízbe lógatja dagadt lábát, deformált, irdatlan méretű izzadt mellébe marokkal kapta fel a vizet,

kitartóan, hunyorogva szemléli a kis szigetet és a tengert, hogy a vásznon megszülető eredmény az legyen, amit a festő a látkép mögött fedezett fel.

Az északi táj havas hegycsúcsát felhők vették körül, és havazott. A havazás színe olyan volt, mint Jevila szemének árnyalata.

A dolgok összefüggnek. Megbizonyosodtam a festőnő kilétéről.

A város könyvtárúsi helye a papírboltban kapott helyett. A bejárattól jobbra kétpolcnyi teret foglaltak el a szakácskönyvek, útikalauzok, egyetemi felvételikre előkészítő brosrák. A gyereknevelési tanácsadók között négykötetnyi szépirodalmat fedeztem föl. Ez, ahogy vártam, mindenekelőtt a vastag, bőrkötéses Lorcából állt, majd pedig a háborúdicsőítő verseket begyűjtő antológiából, az államelnök-akadémikus úr esszékötetéből, és mögöttük ott lapult a füzetecske, amely már szokatlan olajfalevél-ezüstjével felhívta a figyelmemet. A borítóján Jevila neve, kis maszk rajza fölött, amely maszkról, bár ismerős, mint a saját szagom, mégsem tudtam eldönteni, hogy kit ábrázol. Leginkább emberi arcra emlékeztető, nagy szemű, hegyezett fülű, tompa orrú másolat volt, de hogy nagyon aprólékosan és figyelmesen szemléltem, valami talajalakzatot, térképtörödéket fedeztem föl benne. Ki sem húztam a Lorcát, azonnal látogatóm kötetét ültettem fel, a lapokban éreztem a nyomda szagát, a tükrökbe zsúfolt betűk – az általam nagyon kedvelt tizenkét pontos Times Roman – itt-ott még összeragasztották az oldalszéleket, és ebből kiderült, a kiadvány néhány órája, de feltétlenül ezen a reggelen érkezett a nyomdából. Heveny büszkeség töltött el, mintha az eddig kellőképpen nem becsült, de hirtelen megszeretett hozzátartozóm művén hűsíténém a tenyeremet.

A könyv végére rövid írásmű került, különös módon nem állt mögötte semmi, sem a tartalomjegyzék, sem más, ezért aztán nyitott maradt, mint minden történet, vagy a kagyló, amely alól a parton kiszaladt a víz: egyetlen betű vagy szám sem piszkolta a végső, üres oldalakat. A novella új meglepetést okozott. A bal oldalon horvát, míg a jobbon magyar nyelvű szöveg állt, tiszta betűképű, világos nyomtatású, makulátlan tükrű.

Megvásároltam a kötetet, kiszaladtam vele az utcára, és a néptelen járdán az első vendéglő terasza felé igyekeztem. A szabad terű éttermek zárva voltak, a bérleti díjak elviselhetetlen emelése ellen való tiltakozásul. A csónakkikötő szurokfoltos padjára zuhantam le, megosztva a széles kőlapot a zúzott csigahéjakat, hiányos kutikulájú tengerisünöket és sportversenyen nyert érmekeket árusító gyermekkel. Alig jutottam levegőhöz, kapkodva lélegeztem, a tüdőm belappadt, végül már haraptam a szelet, hogy ne maradjak a terén kívül, nyeltem az oxigént, hogy arcomban megtartsam a szint, tudatomban az éberséget. Szívem végigkopogtatta mindegyik bordám homorulatát.

Mire negyedszerre is a történet végére jutottam, a félsziget csúcsán a székesegyházat megvilágító reflektorok izzói kigyúltak, s a kikötő két mólóján álldogáló és a hajóutat szegélyező szirtek sápadt jelzőlámpái fénykörébe bele-belecsúsztott a tengerre induló rákhalászcsonak. Sem lidérces éjszakáimon, sem pedig a Rovinjban töltött napjaimban nem láttam ebben a kísérteties megvilágításban a várost. Hiszen sosem álmodtam Jevila estjeit, olyankor én voltam ébren, illetve itt, Rovinjban ebben az időpontban én ágyban voltam, legtöbbször másodmagammal, eszembe se jutott kinézni az ablakon. A történet mellembe markolt,

holott nem értettem meg homályos ragyogását, szorongásos és mégis hegyi-kristály tisztaságú világát, leginkább újraolvastam volna, ötödjére is, csak hogy ne kelljen a teljességéről gondolkodnom, vesszek el a szavaiban, a mondataiban, ne törődjem se a történetével, se pedig azzal, ami annyival több a históriánál, mint váltakozó hullámverésével a víz.

A novella, amely Jevila kötetének zárófejezete, álljon most itt. Üzeni, hogy a másik oldaláról is meg lehet tapasztalni azt a valóságot, akár van, akár nincs, amelyet magaménak hiszek.

Hippokratész arca

Azóta, hogy városunk felett nagy, repülőgéptestű időink úgy zúgtak, akár a torpedótestű tejcsíkos szenderek az éjjeli kénsárga lámpafényben, és kiirtódott belőlem a múltam, tisztán tudom, csak azért nem lehettem tökéletesen elégedett Milenával, holott majdnem évtizedig volt a társam, hiszen velem volt minden örömben, minden bánatomban, ismerhette a lelkemet, no és a testem csatakos óráit is, a legkisebb, valamint legóvatosabb mozdulatom indítékait – az utolsót kivéve –, amint hogy természetesen találta, ha én is otthonosnak találom magam a dolgaiban, és természetesen benne, mert nem szerettem szívem legmélyéig. Voltak pillanatok, amikor merev maradt az arca: azt hiszem, bár mindent megtettem, hogy ne legyen az, velem frigid volt.

De erről sosem beszélgettünk. Amint általában – szenvedélyünket kivéve – semmiről. A szenvedélyünkön kívül semmiről sem vettünk tudomást, vagy ha igen, csupán azért, mert az a szenvedély kiteljesedését elősegítette.

Amilyen például a szépség fölfedezése.

Amihez mindenféle körülmények kellenek.

A lánnyal bejártam Európa valamennyi számottevő szobortárlatát. Ismertük a Louvre régi gyűjteményét, Róma sok kis múzeumba elszórt, rosszul kiállított, de rendkívül értékes ógörög és római anyagát, amelyek hűvösében sárga és viaszos tapintású, sokszor rosszul faragott, eres márványból értek a figurák értékes szobrokká, megnéztük Bécs, London, Amszterdam és Budapest, München és Drezda, Krakkó és Athén klasszikus és modern, állandó és fontosabb ideiglenes szobortárait, eljutottam Moszkvába és Kairóba. Mindketten a szobrokat szerettük, azokat, amelyek emberi alakokat idéznek. Igaz, ábrázolásról nem nagyon szabad beszélni, mert az a szobor, amely valamit is ábrázol, kedvezőbb esetben csak rossz, rendre azonban pocsék vagy szar.

Sosem utaztunk vonattal, avagy repülővel; az övét nem, de saját anyagi helyzetemet ismerve, velem, egyikünknek se telt autós utazáson kívül másra. Amely pedig azzal vált olcsóbbá, hogy együtt utaztunk. Csak megjelent, habár hónapokig nem láttuk egymást. Azon a csütörtök estén nedves hajjal és szappanszaggal a bőrén, feszülő blúzban jött, jobb melle kúp, a bal meg szabályos félgömb volt, és ezt bárki láthatta, annyira rátapadt a ruha, s nem gyűrődő anyagból saját maga által varrott, ezért rendszerint az esetlenségig slampos nadrágszoknyában, kitaposott, kényelmes cipőben, amely órákig maradhat a lábán, akkor se válik a viselése kényelmetlenné, megállt a kert ódon kapujában, s hosszan nyomta a csengőt. De nem várta meg, hogy kinézzen az ablakon, lerohanjak a vad hangra, hanem a néhány cuccal, kevés étellel degeszre tömött bőrszatyrát, amelyet fanyarabb kedvemben a pokol bugyrának nevezek, s amelyért mindig megsértődik, és oldalra

csúszva a gépkocsi üléséről, merev tekintettel bámulja a tájat, óráig nem szól hozzám, kérdéseimre nem válaszol, csak dühösen hessegeti az orra alá fújt cigarettafüstömet, vagy magának dudorászik, nos, a szatyrát odarakta a kapu elé, ott árválkodott különös, kopott térformaként, amíg magam is összecihelődtem s lekászálódtam a ház elé, fogaim közt tartva a slusszkulcsot, jobb karomon a cekkerrel (amelyben mindig összekészítve álltak tisztálkodási szereim), zacskókkal és a bőrönddel, a másikkban valamelyik, néhány napja kiszerelt és időközben megbütykölt autóalkatrésszel, az ablaktörlőmotorral, az indexlámpával vagy éppen a megragasztott pótkerékkel. Mire mindent bepakoltam és megreparáltam a járgányt, besötétedett, ő, szája szögében félig rágott, összenyálazott virággal a sétájából visszaérkezett, s beülhettünk a kirágott kárpitú ülésekre, hogy a pénzünket összedobva, s időnkkel számot vetve megvitassuk, merre utazzunk.

Szerettem, amint törekény alakján két félre hasad a szél; azt, amikor keze intésére abbahagyják ugatásukat a megvadult ebek, s amint iszkolnak hátsó lábuk közé húzott farokkal a külvárosi utcákban; és szerettem, hogy nem akart mindig és mindenáron fecsegni, nem kérdezősködni, de nem is tárukozott ki; s szerettem, mert csukott szemmel is le tudta rajzolni annak a múzeumnak a terembeosztását, ahová éppen hirtelen elhatározásból mentünk, holott sosem járt ott; de leginkább azért szerettem, mivel azokat az alkotásokat akarta élvezni, megtapasztalni, amelyek után magam is sóvárogtam.

És a műveket úgy, azon a néven, azon a címen emlegette, amelyet az alkotója adott neki (aki névvel nevezte, rendszerint az volt a jobb művész, a címző emberek csak a népszerűsége törekedtek), a szobrászok nevét pedig azzal az akcentussal ejtette ki, ahogyan azt a művész családja tagjainál szokás. Ismerte a jegyzékek és a katalógusok hivatkozási számait, a raktári jelzetet és a különböző művészettörténészek által becsült értékeket, s tudta, ugyanazt a növényt nem lehet több nyelven is letépni, ugyanazt a tárgyat nem lehet többféle nyelv szavaival is megérinteni, és Isten minden dolgát – mint puha és könnyű kabát, mint báránnyelű – önmagával begugyolálja az Isten. Ebben egyetérttünk.

Általában jó volt vele lenni. Majdnem annyira, mintha csak magammal lettem volna.

A családom, hisz szüleimmel és testvéreimmel éltem, annak ellenére, hogy benne vagyok a negyvenes éveimben, de a mi családunk már csak ilyen zárt, a kezdeti években örült, hogy eljaro otthonról, bár féltettek, valami vérmes asszony karjai közé kerülök, aztán, amikor a randevú körülményei felől érdeklődtek, s anyám ugyanolyan virágot tűzött a kabátom gomblyukába, amilyen szálát a kezembe adott; gyakran kérdeztek, habár félszezen és óvatosan, nehogy megbántsanak, partnerem felől, s hiányolták, amiért nem mutatom be őket – Milenának. Utóbb határozottan céloztak a családalapításra, és mindezt összefüggésbe hozták útitársnőmmel. Nem mondtam nekik, hiszen kiszolgáltattam s ezáltal elárultam volna a lányt, hogy múzeummánánk az egyedüli, ami összeköt bennünket, persze még az is, ami ezt a szenvedélyt elősegíti. Ezenkívül, s ezt így tartjuk mindketten megfelelőnek, sőt jónak, az égvilágon semmit, de semmit sem tudunk és nem is akarunk tudni a másiktól.

Legutoljára, szakításunk előtt pontosan hat nappal, a giacomettiket mentiünk megnézni St. Paulba, két héttel az első valóban teljes életmű-kiállítás zárása előtt. Hogy utolsó találkozásunkról, az utolsó két percről viszonylag pontosan, magamtól telhető legérzékletesebb módon beszélni tudjak, viszonyunkról látszólag felesleges részletet kell elmondani. Azért hogy megértsék, majd két nappal később miért mentem kabátom alá rejtett kalapáccsal a vatikáni Szent Péter-székesegyház Pietàjához, s a korláton átvetve magam hogyan jutottam hozzá közel, mondhatni, testközel Máriához, miért ütöttem-

vágtam üvöltve és könnyeket ontva teljes erőmből, és vertem volna apró darabokra, akartam zúzni morzsás, értéktelen szilánkokká, őt, akit mindketten minden szobrok szobrának, minden szépség közül a legszebbnek tartottunk, amióta először elzarándokoltunk hozzá, ha mindenféle emberek, örök és turisták rám nem vetik magukat, ki nem csavarják kezemből a nikkelkalapácsot; bár még akkor akkorát rúgtam vasalt cipőmmel Mária térdébe, hogy lepattant róla egy homorú márványdarab. Lefogtak, majd leütöttek.

Azt a lencsényi térdkalácsdarabot sosem tudják visszaragasztani a Pietàra. A hideg padlóra tepertek, ugráltak a hátamon, és hajamat megragadva verték a fejemet a mellékhajó bal első korinthuszi oszlopának éles peremű tövéhez, amikor láttam, hogy közelebb csúszik a lábak között, az arcomhoz az a levert kődarab, az az isteni szépségből általam lepattintott töredék, s már nem akartam fölugrani, hagytam, csak nehezedjenek rám, vonszoljanak, húzzanak minél közelebb a márványszilánkhoz, kerüljünk egymáshoz közelebb, centiméterről centiméterre, mígnem végleg hátracsavarták mindkét kezemet, rákattintották, most már tudom, a bilincset, és a nyelvemmel elértem Mária fehér térdkalácsdarabját. És azonnal, senki által észre nem véve, nyeltem.

Igyekeztünk, mert a Maeght Foundation New Yorkba szállítja a teljes anyagot, s csak évmmúltán, az értékesebb alkotásokat elajándékozva, eladva hozza vissza a maradékot Zürichbe, az európai zárókiállításra. Márpedig Giacometti csontos, ingatag, viharba dőlő alakjaira nem lehet ennyi időt várni.

Egy tölgyfa alatt kezdődött az utazásunk (aminthogy azt mondhatom, az alatt a tölgyfa alatt ismerkedtünk meg majdnem tíz évvel korábban, amikor leszólítottam és elhívtam Brâncusi alvó szemű szobrait megnézni, s e fa lehetett utolsó beszélgetésünk tanúja, merthogy utolsó találkozásunkkor nem eshetett köztünk semmi szó), hiszen a kapunk előtt terebélyes magyaltölgy nőtte ki magát az évek alatt, s az tartott árnyat a kocsimnak, s egy tölgyfánál ért véget: a kis francia üdülőhely paratölgyligetének fái között húzódott meg a parkírozó, ahol péntek hajnalban megaludtunk.

Mire fölébredtem, Milena friss vizet hozott a kisváros közeli kútjából, megmelegítette és megfőzte a kávé a gyorsforralón, kenyérszeleteket vajazott, szalámiarikákat is rakott rájuk, s vékony, csikokra vágott húsos paprikát. És kávéját apró kortyokban iszogatva várta, mikor nyitom fel a szememet. Hamar kinyitottam, mert gonosz álmom volt: köpcös, kopasz valaki életét éltem a sajátom helyett. Utazásaink alatt Milena úgy viselkedett, mintha a feleségem volna, bevásárolt, és előkészítette az étkezéseket, gondja volt mindenre, ha elszakadt az ingkézelm, megvarrta, az apróbb ruhadarabokat kimosta, és ha maradt időnk meg kevés pénzünk, ruhatáramat rendszeresen kiegészítette valamilyen, szerinte elhanyagolhatatlan holmival. Tökéletes társnak bizonyult, ha az éjszakai vezetésben elfáradtam, szentjánoskenyér-darabot dugott a számba, rágjam, vad liktetésű zenét tartalmazó magnókazettát varázsolt elő feneketlen kizitáskájából, s ha látta, ki kell kapcsolódnom, szeretkezett velem.

Ezen a reggelen is szeretkeztiünk. De kilenc órakor, a galéria nyitása előtt fél órával szelíden letolt magáról, és mosakodni kezdett a kocsni mellett. Várta, hogy műanyag palackból locsoljam a markába a vizet, aztán a tisztálkodásomban ő is készséggel segített.

A giacomettik azt hozták, amit vártam tőlük. Esendőek voltak, éppen hogy csak emberi álcák, annyira megközelítették a szellemit, vagyis azt, amit én a szoborféleség lelkének hiszek. A múzeum zárásáig tébláboltunk a termekben, csak annyi időre ültünk le a pavilonszerű büfébe, a helyhez nem egészen illő Calder-mobilok közé, amíg fölfaltuk a Milena készíttette húskrémes szendvicseinket, és hogy szűgyenben ne maradjunk, megittuk a frissen forrázott, de a mi ízlésünknek híg kávéét. Este bejártuk a hegycsúcsra telepedett kisvá-

rost, az ilyen kisvárosokat, talán mert közel hiszik hozzá a mennyországot, mindig megszállják azok, akik művésznak vagy művészetpártolónak érzik magukat, természetesen a többségük műkedvelő, és nem tud különbséget tenni a Sunion-foki naplemente, amelynek háttérében ott a közeli öbölből kiemelt Poszeidón-szobor, és a filmszillagok zsvajától visszhangos, cannes-i sáfránysárga alkony között. Mindkettőnket taszított hangoskodásuk, életszeretjük, amely leginkább a kétségbeesésüket leplezte, s hogy nem akar és nem tud magának találni egyik sem olyan zugot, amelynek legalább egyik oldala a saját hátát formázza. A vendéglőben átforgattuk a kiállítás katalógusát, és elképzeltük, melyikünk rendezte volna másként az impozáns mennyiségű anyagot. Ez volt az első eset, amikor egy kiállításban nem találtunk semmi kivétnivalót.

És ez mindkettőnket megriasztott. Bár annyi mindent jelenthetett ez, hogy eszünkbe se jutott, hogy megbeszéljük, és láttam, miként sárgul meg rám vetődve Milena tekintete, és azt is észrevettem, hogy felfigyelt ovális, Madonna-metszésű arcába meredő szememre, elsötétedő arcomra.

Mi lesz a világból, ha bár csak csöpp részével is, megelégedettek vagyunk? Mi lesz a szobrokból, ha olyanok, amilyeneknek mi szeretnénk látni, és nem dolgoztatják meg a képzelőerőnket, s mi lesz velünk, mi lesz velem, ha nem találók alkalmas izgatószerekre a kiállításokon? Én szeretem, ha a szobrok nekem arról a közegről árulkodnak, amelyben megfaragtattak – és ha jó szobrot látok, akkor bizvást kezd nekem fecsegni, mert én megtapogatom, belefülek a hajlataiba, engedem, hogy belém kapaszkodjon valamelyik része, átfusson rajtam az a fény, amely a szoborfelületet is kiviskszeli. És szeretem, ha a szobor nemcsak én vagyok, hanem bármennyire különös is, az én tulajdonom.

Milenát is hasonló gondok gyötörték. Az a kilencszer egy év, melynek során mind-egyikben legalább tizenöt hosszú hétvégét, egymáshoz önként kötötten töltöttünk, elég volt ahhoz, hogy tudjam, mi az, ami szíve vörös mélyén aggasztja. Holott ott voltunk azon a kiállításon, amelyért az összes korábbi gyűjteményt meg kívántuk nézni, számosat végigszenvedni, amely most, mint játék végén a váratlan jutalom, az öltünkbe hullott.

A szombat is a giacomettiké volt, és a vasárnap is. Vasárnap éjszaka akartunk utazni, úgy számoltuk, hétfőn így időre érkezünk mindketten a munkahelyünkre. Milena mindenféle eszközzel felszerelve járja a kiállításokat: centiméterrel, színskálákkal, apró kalapáccsal és fényképezőgéppel, a blúza zsebében pedig a nagyítója lapult. A következő napunk, mint általában minden jobb helyen, a lencsés szemlézése volt.

Így neveztük azt a tárlatlátogatásunkat, amikor nagy műanyag lencsével vizsgálgattuk – a múzeumőrök árgus tekintetétől követve és civil ruhás rendészekkel körülvéve – a szobrok felszínét, és nemcsak azért, hogy a szobrász keze munkájának nyilvánvaló jegyeit megfigyelhessük, hanem mert olyan részleteket fedezhettünk fel, amilyeneket maguk a teremtők se ismertek vagy akartak, holott azokban bújtt el az, ami a teljest valamiképpen összhangban tudta tartani, eggyé tudta szervezni, és megteremtette a szobrászati csodát. Amely ideális helyzetet alakít ki ahhoz a kapcsolathoz, amikor az egyik fél sehogy sem viszonyul, lévén szobor, ahhoz, aki őt mérhetetlenül birtokolni akarja. A Giacometti-szobrok ilyeneknek mutatkoztak. El sem hiszem, hogy hús-vér ember készítette őket, vagy ha igen, akkor azt nem tudom, hogyan morzsolta szét a szobrász magában azt az érzékenységet, amely alatt más rögvést összeroppant volna, és vagy megbolondul, és ámokfutó lesz, vagy nem őriül meg, de akkor felakasztja magát.

A magányos, nagy talpú férfialakot Milena órákig vizsgálta. A szobor talapzata néhány centiméter magas, és tömege jóval nagyobb az alak tömegénél. Nagy lábfejekkel, szinte

hozzászegezve állt rajta az előredőlő, viharba belefekvő alak. Arcának, törzsének, kezének már nem maradt embervonása, hasonlatossá vált a rücskös felületű pálcikához, amelynek sötétebb oldalán vastag zuzmó vagy moha nő, a másikat meg kiszikkasztotta, megaszalta a nap melege, csak a combja, az alsó lábszára, a lábfeje és vastag lábujjai maradtak hominidok, amelyekkel a földbe nőtt, amelyekkel támaszkodott. Amelyek lehorgonyozták a talapzatra.

Ez a szobor engem is szíven ütött. Ugyanúgy hatott rám, mint városkám vörös óratornya – tetején azért ott volt a harangláb, rajta felfüggesztve a harang. Sokszor néztem ezt a harangot, mert hasonlatok jutottak róla az eszembe, amelyekkel némileg indokolható volt mindkettőn azon örülete, amelyben azt hittük, létezik nyelv, amely magunk helyett kimond bennünket.

Ez a Giacometti-szobor az óratorony dupla harangját idézte meg nekem, az Adria-parti városomból, amelynek látására minden népek jöttek. A mi dupla harangunk attól sajátos, hogy a nagyharang nyelve helyett kisharang leng benne. És hogy sosem lehet előre tudni, ellentétben más campanilék rendes harangjaival, hogy a haranghúzó képes-e, s ha igen, hogyan, megszólaltatni. Volt, hogy mindkettő ércesen és messze hangzón szólt, és a víznek mélyéről felbukkant az öngyilkos háromnapos hullája, volt, hogy csak a harang-nyelv kondult el önmagában, és még a sirályok sem rebbentek fel, nemhogy a jóval fiatalabb galambok, máskor meg csak az öregharang bimbamozott, azt is féloldalasan, és hangja inkább bongás volt, mint zengés. Gyakran arra lettem figyelmes, hogy délben vagy vecsernyekor nincs harangszavunk, mert a városi harang megmakacsolta magát: bármennyire is kileng, bármennyire is veri a nagyharangot a kisharang, nem szólal meg. Talán azokon a napokon lehetett ez így, amikor a táj olyan pompázatos volt, hogy a szépségét semmivel sem lehetett fokozni.

A szobornak – oly különös – a címe Harmadnapon. És a szobrász szerint azt a Bibliában fel nem jegyzett nevű alakot ábrázolja, aki tanúja volt Krisztus feltámadásának, de a tanúságának senki sem örült. Ezért, hogy a nevét is elfelejtették. Ha ez a Giacometti-szobor a városunkban állna, a harang sosem szólalna meg.

Milenával nem váltottam több szót. Annyira megérintette az a szobor, hogy száraz szemmel magába fordult, kicsire zsugorította magát, hogy néha már azt kellett hinnem, senki sem gubbaszt a mellettem levő ülésen.

Másnap dőlt betűktől hemzseggő cetlit találtam a lakásom küszöbén. A rövid levélkében Milena arra kér, hogy este nyolckor, amikor a hold a leghidegebb, menjek el hozzá. S mert csak tíz perccel korábban érkeztem haza, mint nyolc óra, eszembe se jutott, hogy miért kell nekem elmenni oda, ahol eddig sosem jártam, és nem is vágytam. Nekem semmi közöm ahhoz a térhez, amelyben Milena él, még elképzelni se akartam, milyen lehet a könyvelőlány albérlete, de az üzenet váratlanságával annyira felkavart, hogy rohantam, hogy pontosan érkezzek.

Az ajtót nyitva találtam. Belöktem. Nyikorgás nélkül nyílt meg, és máris benn álltam a sötét szoba közepén. A szék megakadályozta a második léptemet. Az ágyon, meztelen teste finom rézszerű fátayollal letakarva, feküdt Milena: ő volt, de mégsem. Márványból faragott, hideg hússzínűre csiszolt szobrot találtam, klasszikus fekvő pózban, amilyen az olasz reneszánsz síremlékeken látható.

A fej megdolgozottsága azonban egyedi volt, s valóban szép, ahogy az élő arc helyett ott láttam a csak nekem szóló, néhány óráig létezőt, a Milenából készült – de ki által készített? – facies Hippocraticát. Kinéztem az ablakon. Hiába volt a szobában és a városban este tizenegy, ha az öbölben kora hajnal volt, és kélt a nap.

Nos, a novella nem tetszett. Szokványos mediterrán történetet láttam benne az örök szépségről meg az emberi mulandóságról, némi metafizikus közegbe ágyazottan. Az sem hatott meg, hogy miért két nyelven közölték a novellát. Később annál inkább, amikor megláttam a tengerparti alkonyatban, gyöngé, pirosas oldalfényben az olajfa ezüst leveleit s a levelek plasztikus, halacszkás kontúrjait. Rá kellett ébrednem, Jevila, amint sejtettem, nemcsak tud rólam, és üzen, hanem hogy valami mintát akar nekem kínálni. De hogy mit, azt nem fejtettem meg. Az a mondat, amely konkrét és rólam szól (nagy nevetség nekem novella-alaknak lenni), miszerint „és én hamar kinyitottam, mert gonosz álomom volt: köpcös, kopasz valaki életét éltem a sajátom helyett” – semmi többletjelentést nem hordoz, amely kulcsa lenne vagy netán éppen a zárja az én történetemnek.

Rádöbrentem, hogy mennyire közönséges valaki sajátította ki az álmaimat. Akinek hiába ismertem az utolsó két-három hónapját, egészen a haláláig, ha képtelen voltam, még itt, álmaim szereplőjének a városában előbbre araszolni az időben, nem tudtam megfejtetni az élete értelmét, holott, ha nem volna értelme, amelyet nekem meg kell megtalálnom, akkor bizonyosan nem járkálna be meg ki, mint húzat a házban, az éjszakáimban.

Végig kellett e mondat fényénél nézmem mindent, amit Jeviláról bizonyosan tudok. És hamarosan rádöbrentem, napokon belül meg fogok halni: amikor a fényes napvilágnál szemközt találkozom a novella írójával, Jevilával, amikor összekapcsolódik az ő élete az enyémmel. Mert ahogy én tudok mindent az utolsó hónapjairól, úgy ő is tud mindent az én korábbi életemről, hiszen mindeddig egyetlen élet két felét éltük mi együtt, kicsit magunkért, kicsit meg a másik helyett. És ahogy megtaláltam ebben a novellában a fél életek kapcsolódási pontját, úgy napok kérdése, s Jevila is meg fogja találni a maga törvénye szerintit, s akkor mindketten megsemmisülünk, mert betöltötte sorsát azzal, hogy értelmet kapott, egy teljes életet.

S tudtam, Jevila városomat, Veszprémet ismeri, és otthon nekem is megjelent a legújabb kötetem, amelynek utolsó verse – amely időrendben közvetlenül a fél éve írt, utolsó fogalmazványnak gondolt Hét hajszálról szóló álomszövegemet követi, de már itt, Jevila városában fogalmazódott papírra, s nem tudhatom, hogyan lett a kiadványom záróköve, az olvasókat meghökkenti, hiszen horvát nyelvű változatát is közlöm.

Ennek a versnek az első sora megegyezik Jevila novellájának utolsó sorával, illetve a vers utolsó sora azonos a novella elejével. Ki tudja, melyiket írta, s ki, és hogy a szerzők melyike talált hamarabb a másikra, avagy megtette ezt már hamarabb a két szöveg, hogy így összeforrtak.

Láttam, amint Máté végigjárja a várost, megismerkedik a barátaimmal, azokat a lépcsőket koptatja saruja talpával, amelyet az én cipőm koptatott, abban a boltban vásárol, ahol én, és az a borbély nyírja a szakállát, aki az enyémet szokta.

Arra, hogy én Jevila elől éltem el az élet elejét, a novella motívumaiból jöttem rá. Egyszerű, csak a kiállításlátogatás helyett írást, a szobrok helyett írásműveket kell értenem, és máris minden, ami az életem volt, sorban fölfejtendő. A munka, a magány, a világ megvetése. Hogy én lennék az az előzmény, amelynek nincs kiteljesedése – ő pedig az a befejezés, amelynek nincs előzménye. S mint ok és okozat, mi összekapcsolódunk egymással. De az okról én már soha nem fogok beszélni.

Hiába állt a borítón Jevila neve, megnéztem a 4. oldalra került kolofont is, kit nyomtattak a copyrightjelhez, és elhúltam, mert az övé mellett egy másik név is ott állt: Géczi János.

Akkor olvastam el a könyv első oldalán adriakék betűkből formázott mottót, és a szívem is belesajdult az értelmébe: létezik olyan szépség, amelyet két élet sem képes elviselni, három sem, hogy formába öntse, és négy sem, hogy megértse. Kiürült köröttem a tér. Senki sem volt a közelemben. A kutyám megnyalta a kezemet. Ahogy felkaptam a fejemet, tekintetem Jevila jól ismert pillantásába akadt.

1993. november 29.

fehér díszletek

a havazás elemei, a csészealjnyi hópelyhek, és ahogy éllel nekikoccannak, s majd még mielőtt közelükbe férkőzne az ablaktörlő gumiajka, lecsúsznak a szélvédő üvegen, a bányalószemű éjszaka, a reflektorfűrt fényalagút, az alagútfal könnyű kezű, nagy lendületű satírozása, együtt és külön. Valakik járnak az éjt, óránként negyvennel vájják magukat délnek, cigaretta, erős mentacukorka, kávé, sózott mogyoró, ropogó rádiózene, annyi a megtervezett véletlen, hogy azok együttes formája szinte róma.

Szép persze nincs, csupán szépség, ahogyan összetalálkozhatunk; s összetalálkozunk, még ha az a porcelánfényű csöppnyi akarás el is csorbul. A tartalommal nincs gond, igaz, hogy arról az égvilágon semmit sem tudunk. A pillanat a csúszkálásé, neki a hófalaknak, ismét, a jégbuckák, kásahalmok, sós latyaktorlaszok között, át rajtuk, annyi időn keresztül, amennyit már át sem lehet élni.

A rémes síkolásnak nem lehet története, nem rendelek hozzá senkit, egyszer lelappad, kiszalad belőle a levegő, visszabúvik a semmibe, találkozik saját lehetőségével. És én sem vagyok benne, kihátráltam, mint a nagy, fehér díszletek közül.

Biztonság: a meleg motor egyenletes és halk hangú működése.

Olyan kevés mindebben a forma, hogy egyebe sincs, mint a valósága.

júliai-alpok

búgó orgonasípokkal felpockolt barokk hegyek. Akár a *Tiltott Ábrázolások Könyve* értelme szerint, a pojácák, iszákosok, németek, törpék és egyéb vulgárisok mindkét oldalon, futólag megpillantva, szélükön sok kiló arannyal és még több kékes ezüsttel. S a házi mindenség a novembervégi karsztok telével bebugyolálva, csavart orrú papucsán rafia, de azért mégiscsak dicsőítés ez, amint az a felhők jelenléte, a fekete csoportfenyőké, a gubbasztó vetési varjaké és a vastag bundás autóké.

a faátvilágítás

technikáját a 21 *rovinj*-ban gyakoroltam, s előzőleg a *tizenöt fa könyve*-ben. Nem más az, mint a lógó seggű autó fel-felcsapódó két reflektorával az út menti növényzet pásztázása, segédkezik hozzá a háttér, hiszen néma tud maradni. Közben nem szalad ki a tárlatból se őz, se nyúl, se muflon élém, hiszen én vagyok az úr, rendelkezem és rendezek, néha azt is hiszem, hogy a fény a sajátom, legbensőbb lényem értelmező kisugárzása.

Mindenhol állhat egy vadkörtefa, megdőlt és göcsörtös törzsű, szélfúttá koronájú, élőlénynek törpe. Hogy a föld felé hajló ágán leng legalább egy véraláfutásos levél, mondanom sem érdemes, látja azt minden éjszaka utazó, és

felismeri, ha a vékony levélnyelén rezeg a levéllemez a sorok közé áthajoló gallyon.

Amit azon a téli vadkörtén *azóta* látni: balról rohamozta meg a hideg, kezdetként sárgára mázolta a lombozat keleti oldalát, aztán verest csurgatott a levelekre, a mérszárszékek tömény színét. A tél, végül, úgy fagyasztotta le az útszélt, hogy arra sem volt ideje a fának, hogy a leveleit elhullajtsa.

ha sípol

akkor – az adott útviszonyok mellett – kizárólag 120-140 kilométer lehet a mért sebesség, s megjósolható, az emelkedő végénél a kanyar alig hallható c-mollba öltöztetett dallammal ujjong. Ha sípol, akkor a szelek fellapozták az 1965-ös *Itália dicséretét*, súrolgatják a mondatokat, szavak lábközéből meregetik a penetráns szagot, bele a légtérembe, egy-két ellenforradalmat kitépnek, aztán inkább a teljes könyvet elhagyják, s rátalálnak a kalaptartóban Stendhalra, és ismételten döntenek. Nyúlszürke, száraz az út. Ha sípol, akkor a három utas (két nő, egy férfi) alszik.

a sötét sarokban

a helyzet Domenico Ghirlandaiótól van, talán éppen 1520-ból. Húsos történet, megvan neki mindene. A részletei azért mozognak, annak ellenére, hogy egészében állni látszik.

A legszebb a keleti szőnyeg, amely a lábak alatt, tiprottan, mégis piros mezőben fekete és fehér mintázat! A bádogköpenyes két szent (palakékben, zúzott ciklámenben), a merev liliomszálakkal allegorizáló Mihály és Rafael, tépett, munkás arkangyalok – a dolog folytatható. A sarkot azonban a sötétség ellenére – ugye, mégis – azok az urnából kimeredő virágok, azok a szereplők alakja fölé a kertfalon áthajoló, gazdag formájú gyümölcsök, azok az ismétlésnek odatett, nagy kelyhű, pinaajkakak formázó, húsos, behatolás előtti ájultfehér, vágyakozó liliomok, azok a mindent kifecsegő piros, rózsaszín, fehér százsziromú rózsaszálak s azok a duzzadó narancsgömbök, hasadó gránátalmák uralják.

Egyedül a mosdószag kellemetlen. Talán a csempe sem elég tiszta.

igenis

a kamera a WC-ben a régi. De ezt fél évvel korábban felfedeztük, s két éve már meg is írtuk az *angyalhéb*ban, majd hogy visszhangtalan maradt a *21 rovinj*ban. Onnan ide (kétszer!) átlapozható.

1993. november 30.

a firenzei átmenet

ben továbbra is ott, a nászágy feletti képen hevernek a rücskös arcú babák.

Heraldikus lányok (hideg, meleg), cédamód tárt botlábak, mindenük ronggyal (vagy afrikkal) feszesre tömve. Mindkettőjük arcát vastag bőr nőtte be, hogy a hidegtől, a páradús levegőtől gyorsan megromoljanak, másként nem tudnák elviselni az ágy eresztékeiben lakó hangszerek éjszakai nyiszorgását, a zöld függönyselymek hasadását és a radiátorban éldegélő lakodalmi rigmust.

Vannak külön kultúrtörténeteik, bár egyelőre tagadják, de egyszer majd megöregszenek, s a fűjt pigmentben fölnevelődnek a himlőfoltok. És megtalálják múltjaikat. És az éjszakára betérő utasok mással se szórakozhatnak, mint velük.

lecserélődtek a lányok

a csapfejek se a régiek, a labirintusszálló valamennyi szobájának linóleuma más, végignézttem, reggelire se magyar kockalekvárt adnak dán vajjal, hanem szicíliai Virgiliót délfrancia eperdzsemmel, galamboknak morzsolható kétszersülttel, de a falak silány és félrossz festményei és a szék alatt szundikáló macska ugyanazok.

Okkersárga a házi ragadozó, Elisabeth Barret-Browning protugál szonettjeiből tanul sóvárogni, Borsos Miklós kövein koptatja a körmeit, és a Dante-ház féltetője alatt fial egyszerre nyolcat. A szeme kandírozott cukordinnye, a körme antracit. Bundája szebb lesz a hasonlatoktól.

Rántott csirkét falatozunk, Firenze a rántott csirkék és a fasírtok városa, én ilyenkorra a szárnyakat hagyom, mindegyik hónaljában májdarabkával, a csirke-szárnyak az enyéme, azt szeretem; a sültszag a macskát nem ingerli, nem kér, nem sündörög, nézni se néz.

Majd édességet eszünk, csipegetem a mákos sütiszíveket, bámulom a mosdó felé akasztott naplementét, ismételtetem a fény útját, ez a fény percről percre új megvilágítást ad a szövegmacskának.

Aki e hirtelen változást nem viseli el.

Lombos farkát maga után vonszolva átimbolyog a posztamensre állított büszthöz. Szeretném a zsíros ujjaimra fölragadt mákszemeket az állatba törölni, bundájával kifényezném a cipőmet, ágy előtti szőnyeg lehetne, és a kutyáim elképzelésének is eleget tennék.

Látom, nem ártatlan: szájszöge nyáltól fakó szőrére ragadt az egycsillagos hely egyetlen jó festményéről, a Filippo Lippitől elragadt apró galamb tollmaradéka.

az pedig képvrs

ahogy a tulaj Giotto harangtornyát feldarabolja. Különböző emeletek különböző szobáiba tuszkolja a látogatóit, hogy mindegyikének rámutasson a kitárt ablaktól lemetélt toronydarabra. S hagyja, a fojtott levegőjű ebédlőben, reggelente, a

csámcsogó, tág bögre kávékra ráhajoló vendégek, mint egy puzzle-játékban, ismét összerakják az épülethasábot, mértani idomokkal kitapétázzák külső felületét, tapasztalta, hogy így az napról napra terebélyesedik, tovább zöldülnek márványlapjai, megvilágosodnak a szobrok szögletei, s egyre kevesebbek a címerlények kecskefarkú parazitái.

innen

pedig, hiszen együttő helyemben megtettem ezer kilométert, egyes szám első személy vagyok. S várom megérdemelt világos sörömet, van is, aki hozza a Signoria sarkának vaníliától sárga és maróniillatú cukrászdájából. Láthatom: a kirakat aranyfólia gazában ott fekszik az a sok, pöttyös, cukormázaz csokoládé jaglambtojás, amelyekre évek óta áhítozom, áhítozom, áhítozom.

fel

nem fogom, mire akartam magamat azzal emlékeztetni, hogy keményfedelű jegyzetfüzetem első lapjára odafirkantottam: csók.

a vadkan

időközben persellyé alakult: az utóbbi egy év alatt. Akkor még tisztos bronzszobor volt kisárgult orral, agyarakkal és patákkal. Langyos víz csorgott a szájából, gyümölcsöt, salátát, szurtos gyermekkezet mostak meg benne, a kutyák is rájártak, ha emberek nélkül maradt a vásárcsarnok.

Mintha a simogatások és a magyar írók miatt kevesebbé vált volna.

S a nyelvére helyezett fémpénz nem csúszik le a folyadékrétegen, s nem akad fenn hangtalanul a lefolyó rácsán, hanem becsúszik a dúvad torkába, s hamarost felcsörren a hasban.

délutánra

lecserélte az ablak a harangtornyát. Megunhatta, ezért keresett magának másikat: márványok és szobrok nélkülít, ezáltal kevesebb turistásat. Véli, erről nem nyúzhatnak le annyi látványréteget, s hajnalonta, a rossz álmok után, nem kell szüntelen elszenvednie a nyers húsú épület jajongását.

A tulaj a melegre panaszkodott, s állítja, megkezdődött a megbolondulások órája. Úgyhogy várakozó vendégeinek máris kikészíti a mentacukorkát.

Leszaladtam az utcára, hogy ellenőrizsem a tornyot.

Megvolt.

a mentő

homlokán a szentek leggyakoribb keresztnéve: Giovanni, Antonio, Francesco, Andrea, Bartolomeo, Bernardo és Girolamo – persze fordítottnak, hogy a felvezető autó visszapillantó tükréből bárki el tudja olvasni. Mondják, a mentő tetején is van lista a helikopterek számára, s belül is, ha ott fekszik valaki, könnyedén olvassa le azok nevét, akikhez biztosan szabad a fohászkodás.

Kereszt alakú örökmécses villog a dómtér sarkán, magához vonzza a halálfejes éjjeli lepkéket és a koporsókeskeny rohamkocsikat. Ott, az apácák és a szürke verebek többes karéjában mindig akad egy ájuldozó keresztnév, amelyet igyekeznek a feltámadásra várakozók közé átímádkozni.

drága könyv

fekszik a kirakatban, körülötte még drágább könyvek. Az éjszakai terráriumban szétmászhatnak a rossz nyomású, filléres kiadványok, csak a testes, nehéz, műnyomós papírokból készített albumok, almanachok, antológiák képtelenek az elmozdulásokra.

A kiszemelt (fixírozott) drága könyv magába fogadta a teljes Firenzét és a tájak felé nyújtózó környező kerteket. Magas és keskeny, szorosra fonott gerinccel, nincs benne se sok rend, se elegendő arány – s nagy termete ellenére mégis bájos. S e bájban nincs se tétel, se szabály, kizárólag Agnolo Firenzuola hintál felette papagájrúdon. Az a könyv nem lesz soha az enyém, megakadályozza a formája, lehetetlen lenne belaknom. Cipelni se lenne kedvem.

Azért a reneszánsz elrajzoltságról, a szabálytalan szépségről mégis beszélni kell.

a bundás japán nők

semmit nem jelentenek. Azok, akik lehetnek. Többször beszéljék a via Calzaioletti, fel-alá a Palazzo Vecchio és a S. Giovanni Battistero között, tudják, a város minden részletüknek, szőrméjüknek, üveggombos cipőjüknek, keskeny orruknak és áttetsző bőrüknek mélyebb és átfogóbb jelentőséget kölcsönöz. Műalkotássá sétálják magukat, részesei a város szépségének.

Roszsabb esetben pedig tolonganak a bádorgönyöklős múzeumpénztáraknál, bugyit igazítanak – egymás fedezékében – a San Marco-kolostor udvarán, és elkívánják a refektórium Utolsó vacsorájáról a sonkát.

Csupán az egészen érett férfiak bámulják őket; azok, akik minden lényegest elértek az életben és azok, akik minden lényegesről lemondtak az életben.

vagy

a via Condottieri, vagy a via Dante Alighierin, de a legvalószínűbb, hogy a via del Corso. Az ágyneműkre és fehérneműre szakosodott boltocskák portáljai fölött, vaskampóról lelógatva. Már tíz után, kabátban, fényesre csúszkált talpú cipőben.

A feleségek hátul, minden kirakatba beleájulva, chólnokym elől, s ő is a pénzről morfondírozva. Én: báván.

És ott lebegett felettünk a szőke, hosszú hajú angyal. Finom fehér tüllszoknyában, kivágott rózsaszín tüllblúzban. Akkora dudákkal, mint a filmekben, akkora tollszárnyakkal, mint az állatkerti hízott fekete hattyúkén levők. A tollak kissé tépázottan, szél által kifordulva-megfordulva feküdtek egymáson, naftalinszagot árasztottak, mint mindenki, ha nyugvópontra jutott benne a harc a földi súly homályos terhe s a szellem fény és szabadság utáni vágya között.

Felágaskodtam hozzá. Elértem. Titokban megcsókoltam a meztelen sarkát. Festett volt – és ettől estem térdre – a lábának a körme.

1993. december 1.

tudom

mert tudtomra adta; szerinte egy szócikkely igenis alkalmas a kinyitott könyvvel való lepke lecsapására, a dagadt láb masszírozására, a kötegelt csomagok kitartó cipelésére és a szárnyválogatásra. S a cipőjének, annak a szépen formázott marhabőr lábbelinek, hátha fogadásra hívják, hátha belép egy kivilágított, tükrös, de azért elegáns étterembe, minduntalan fényesnek érdemes lennie. Az élet súlypontja lehet.

ha tíz lesz

előre tudom, a rádió bekapcsolja magát, és sercegni kezd, ugye, só a platnin, nedves venyige a tűzön, forró hamu, ha belecseppen a lassú ritmusú, szomorú szavú eső stb. De addig itt, fel-alá, oldalról oldalra, homokbányából zuhan-yozóba és megint csak stb. Azonban máris látható, az őszt valahol a vakuval próbálkozó karsztoknál megelőztük, most talán nyolcszáz kilométer a főrunk, lesz az több is, hogy egyszer mégis utolérjen, platánlevélhullatva a Teverénél, szürkén, esetleg ólmosan, ha otthonról odáig magával bírja cipelni az ólmot. Az időjárás előrejelzése válik először feleslegessé Magyarországból.

párban

járnak, megfigyeltem. Kapaszkodnak egymásba, váll a vázhoz, lépés a lépéshez, takarásban, egyensúlyban. A szaguk is egyforma, ugyanaz a tömjénszag vagy a tömjén házi változata, a rozmaringbűz. Kipreparálta őket az istenük, egyformák, abban is, ahogy nem veszik észre a lószart, a konflis lovának friss ürülékét, aranyszálú szénadarabkákkal van az tele, s ahogy belelépnek, s ahogy mennek tovább, öntudatosan és összpontosítva. Mise lesz, délelőtti, át is jutnak a vasrudak torlaszán, azokat a turisták ellen rakják ki, mutatják a pénzért meg nem vásárolhatót.

De a szemük helyén fényképezőgép lencséje van, az agyuk meg kattog, saját változatú állóképeket formálnak. A párjukról. Tollas-e a reverenda, fénylik-e az olvasó, hull-e a fekete ruhára hajkorpa? S nehogy hozzáérjenek az érzéken gömbölyödő, fényes templomajtó kilincshez; ha mégis elkerülhetetlen, rögzítve legyen, miféle az a kísértés, ami szétömlik az arcon.

a sarokméz

a legszennyesebb. Az a beszorítás helye, fényes tarkófolt, csípőmagasságban kikopott darab a falban, igen, itt faragott mészkőből húzták fel az épületet, a kövek között mésznek, habarcsnak nem jutott hely. A fény kiborostyánosodik,

ahogy a résen átjön, sűrű és sárga, ötszáz éve gyakorolja ezt, reneszánsz a szokás, hogye. De kérem, oda ne lépjenek be, nem száradtak fel a padlón, csak megkocsonyásodtak a faltok, abban hezitál az érték, s hogy lesz-e belőle valami-
valaki, az tőlünk függne, a hálás utókortól, már amennyiben e kapcsolat lényegét, értik ugye, hálásnak lehet mondani.

Jegyezzék fel, tanulságul: nincs olyan palota, amelyben ne lenne ott az elszennyesedett sarokméz.

úgy látom

Botticellit növényhatározó segítségével nézni nem rossz mulatság. Gyógynövényekkel és félvad körülményeket igénylő kerti virágokkal ülteti be a vásznakat, ha elkezded, mire a fele anyaghoz érsz, már elhasználtad valamennyi fajnevet, s hozzányúlhatsz a fantáziádhoz. A nőket pedig annyira egyformának látja, mint mások a lovagkori violákat, pettyes pofájú baglyokat, fémfényű csalánbogarakat.

a rózsás madonna

kivétel, ő is annak látta volna, ha kíváncsi Firenzére. Százszirmú virágokkal borul a lányarcú asszonyra a bokor, a fejet közrefonja fahéjbarna gallyaival, leveleivel eltakar előle a komisz világból ezt-azt; állítja, éppen őt, aki éppen ilyen. A galériákba azonban belesír mindig valaki, akiről tudható, el nem jut soha az angyali üdvözléig.

meleg

trópusi eső, s a firenzeiek beállnak modelleknek. Hosszú csuklójú férfi, vérbort iszik, és bámulja a lukas csatornából kiömlő vizet. Tűzfalra ragadt falevelek, képeslapárustól elszökött kislány kapargatja valamennyit, s közülük csokorba szedi a karcsú nyelvű rozsdásokat, mint természetes tulipánfejeket. Az ékszerboltok erődtímenyvastag redőnyei tövében atletikus négerek, ők más, alkalmasabb időpontban nadragszjákat, macskafestményeket, színes csuklófonatokat árulnak. Aztán a dongókon berregő kamasz lányok, csapzott haj tapad a nyakukra. Elvértve egy félakt, lesikált vaddisznó, medence közepén álló pucér figura, no és tritonok, szentgyörgyök, virágárusok és szomorú szemű lovak.

1993. december 2.

a hét

kápolnaablak, mintha Isten facettás szeme hét kristályát alkotná. S a gyújtópontban vaskos lábakon álló, keskeny lapú oltár, olcsó, a hajtásoknál megtört s elfakult borzbársonnyal leterítve, plusz a szokvány katolikus dekor, körbefogva márványból faragott, sok virágot emelgető gyermekalakos korláttal. Hét oldalról szalad ide a más-más fényű üveggel átszínezett fény, s egyé forr. Úgy kumulálódik ide az egybefonódó hét sugár, s éppen reggel hétkor, hogy mindenki lássa: minden földi és égi világok erős központja ez az áldozati asztal. S a nagy fesztávú, széles árkádívekkel elválasztott három hajó mind az asztalhoz vezeti az embereket, annyi itt a hely, hogy beférne abba halottaival együtt a teljes élő város.

A dómkupola lámpása elveszti a fényét, s a tonnák lassabban szivárognak a falak alá.

a vak

pap homloka hegekkel, száraz és friss sebekkel teli, arcbőre pedig szattyánszáraz, sima, üde, ártatlan rózsaszín. Homloktól lefelé négyéves, fölfelé elsősegélyt nyújtó helyekre járatos.

A négy hajnallakónak (két apáca, egy pap s én) végzi a reggeli úrfelmutatást. Szennyes cipője orrát gyors röptű, haragos legyek dongják körül.

Keskeny, ostyaszín keze határozott, biztosan, begyakoroltan tartja homloka magasságában a szentséget. Üres szemgödreiben homály és mézesen csillogó váladékcsepp. Az apácák mögötte állnak, csupa várakozás mindkettő, hiszen ha elesne – s megbotlik, belezuhan az apró lángokkal benépesedett gyertyatartóba.

ördög

képmás bámul rád, ha az ablakon kinézel. Visszanéz a világ, s a látvány közepében téged talál, könnyű célpont, el nem mozdulsz onnan, kipányváztak a beszédmodok, fogva tartanak a mondatszerkezetek. Szabályos vagy, ennyi.

van

aki be sem lép ide, mert nem akarja kifizetni a méregdrága látogatójegyet. De oda tudja magát képzelni.

savonarola

azonban több is akad: piros és szivárgó seb van mellékszereplője homlokán, abban cöncög a jó szagú titka. S a biztos fájdalmat okozó szőröv, a könyveiben

honos városias épületek és terek, a párnás mohával befutatott dominikánus szónoklatok. Na és a máglyatűz.

Figyeljék csak meg, a helyén egy ördögfejnyi a folt.

Róma

ahogy lefutunk a külső útgyűrűről, mi mással is fogadhatna, mint két mosolygó apácával. A mellettünk levő sávban áll a mikrobuszuk, bámuljuk őket húsz percig, s nem zavarja őket, sőt, láthatólag tetszik nekik, hogy bámuljuk őket. Lestilizáljuk a délutánt, annyira, hogy az másnál akár verssé lehet.

goethével

máris látszik, baj lesz. Mindent előjárt, összefogdosott és bemaszatolt apró, izzadságtól csúszós tenyerével. Odaírt, lábjegyzetet fűzött, széthasgatta a motívumokat, és apró, szentimentális jeleneteket rendezett bele a helyszínekbe. Ráadásul összelopkodta az ibolyák magvát, hogy aztán azt otthon – az ő otthona környezetében –, séta közben szórogassa, vesse, rágicsálja.

a svéd templom

teraszán nagy mellű, szőke, félmeztelen lányok tornáztatnak és napoznak, s unalmukban, ha nem figyel rájuk a szemüvegsgizorú, felügyelő apáca, papírgalacsinokat dobálnak a térlakókra. A két törtzöld gránitkút vízében kövér, sárga fények bukdácsolnak, egyáltalán, ez a decemberi késő délután csupa langy és villó szőkeség.

Átlósan hajt át a téren a sötétkék rendőrautó, kis kört rajzol a kádak köré, végül beáll a francia követség kapujához. A közegek kiszállnak, a motorháztetőre dőlve napoznak, taksálják, hogy a ricsajos lányok mennyire tudják ellopni a figyelmet a legszebb palotától, száraz lepénytésztát majszolnak, lustán vakaróznak.

A tér pediglen elhagyatott, a rómaiak leginkább a virágok terére mennek, itt kizárólag a szökőkútból kiálló, vizet csorgató liliomok és a harang alatt svéd-tornázó apácák randalírozhatnak.

1,5 liter

borral feltöltve, ahogyan itt, egykor. A V. D. Giubbonari és a V. D. Capo di Ferro összekötő utcáskáján, akár a piactér után jobbra, a szabályos borbazárból. Hosszan kortyolgatva válogatva a nehezebb fehér Orvieto, a tündöklő fényű Fonte de Papa, a száraz Frascati, s nyárádes Lacrima Christi és a veres Monte Pulciano között, de amint évek óta tudható, a kezdet a pápavíz.

De a grappát majd a Via Monserrato egyik kiöblösödő terének falatozójából, a vizet a San Eligio degli Orefici sarkáról vagy pedig a máltai lovagrend nagy-

mesterének, Zondadarinak hajdan bort köpő szökőkútjából akarom. A fehér pizzát pedig a virágpiac azon oldaláról, ahol este szurkoshordókban lobog a tűz.

a virágpiac

ből este kilencre növénytörmelék, hulladék, piszok, szenny marad. Mire a tömött, okkerhúsú fénnel együtt lerohad róla a nap, látni a lényegét, a belső vázat, ami megtartja: a silány mocskot. Ez azonban, minden híresztelés ellenére emberszarszagú.

hogya

a platóra dobálják a finom lécekből egybeszegezett gyömöcládákat, alacsony narancsdobozokat, haltartályokat, kartonlapokat és megszaggatott vásznakat, rá a káposztalevelekre, a szúrós articsóka szirmaira, a tört virágokra, csokorlazító zöldekre, bádopikszisekre és a kutyatetemre, mégiscsak ki kell mondani, a neont csorgató tűzfalak alatt az a kőre csíkokban visszafolyó, teherautónyi fény a fontos.

te

mondogatod, hogy megtaláltad, amit más az énednek mond, vagy a szubjektumodban az énednek, és csak mondogatod, te, te, te.

1993. december 3.

éjfélzaj

vagy éjfél utáni zaj volt a neve, tavaly nyáron kapta, azóta viseli. Kell hozzá a Tevere, a partján lassan, így tehát szabályos koronájúakká növekedett platánok, kevés esti harmat kicsapódása az aszfaltra hullt levelekre és a kilencvenről fékező gépkocsik félrossz gumijú kerekei.

Az éjfélzaj sűrű, monoton, és szaga van.

Az éjfélzajhoz meleg, izzasztó takaró tartozik, amely lerúgható az ágyról, és akkor pucéran hallgatható.

Ha valami más hang belevegyül, mondjuk valaki csoszogva közlekedik a folyosón, vagy az utcára nyitott ablak alatt nénikék töszmörögnek, sejthető, más hallgatója is van ennek a morajnak, ahogy majd lesz százhusz vagy éppen ötszáz év múlva.

napokig

szembefordulva. Kapargatva a meszet, amíg elő nem bukkan alóla a kő. Az a nyers, az a megmunkálatlan, az a szürke, benne keskeny és hosszú s végül eltűnő márványos erekkel. Állni a falnál, a fallal szemközt, szorgalmas, apró mozdulatok rabjaként, a tevékenységhez kötözve, és hallgatni a morzsákban aláhulló törmelék súrlódó hangját, s a bokrok alá hevert türelmes pulik szuszogását.

hátrább

az agarakkal! Ezt a bőven termő fügefát, a kriminalisztikai múzeum parkolójával és az állami iskola agyonfirkált vaskapujával átellenben, ahogyan a romház vakablakai alatt a vaskorlát lekeríti, mégiscsak én írtam meg!

A hétvégi piaccal, a mélyudvar különös szagú kifőzdéjével, a leginkább jáde-zöld s csak egy-egy víz fölé hajló ágában hars plakátokkal nem tudtam mit kezdeni.

ilyesmi

mondatokra bukkanni? Ez az! Itt most ha ráhajlok a fénytől szétfeszegedett térre, a koszorúra fölállított 158 centiméteres szoborra, a talán karosszékben ülő fiatal nőre, ahogy törzse kissé balra fordul, arca felém néz, ott az alagsor borostyánrácsos ablaka mögött, a gyengéden hajló kilincsekre és a vörös színű kövekre rögtön érzem, de még azokban az apró tudományokban is, amelyek kiformázták, és a hideg falakra feltűzték a rovarokra vadászó, brosztűnyi gyíkokat, két szív dobog erőteljesen.

senki

de senki, meg nem írta volna, hogy ez a sarokba állított posztamenses szobor mennyire rút! Reggelente, elsétakor, ráborítok egy zörgős nejlonzacskót, estére lehámozták róla. Éjjel, elmenet, új anyagokkal borítom, változatos technikákat eszelek ki, csak ne kelljen akkor meglátnom, amikor a holdfénylakók megjelennek, és vendégségbe hívnak.

És mindent levet magáról, csak a teremtőjét, azt a bazi nagy közönségességet nem akarja; állítja magáról, vers ő, modern, mostanság ösztöndíjak után kuncsorog, trópusi barátok után, menne Kanadába is, kanadai versnek lenni.

Így volt ez két éve, látom, így lesz ez jövőre is.

Az Angyalvár ligetében láttam, hozzá hasonlatos csúfság, asszonylábakon, csókdosott egy suhancot, és feltűrt blúzujjas karja belesüppedt, mozgékony ujjjaival turkált a csapzott fiú nadrágjában.

ha a fény

természetesen csakis feltételes módban, kitágítja a kollonádokkal kikerekített teret, kell a két gyújtópontba állítani valamit, pápát, győzelmi oszlopot, elefántot, belülről megvilágított, csobogó szökökutat, télen mondjuk gyárháznyi betlehemet, szüksége van a helynek arra két megnevezett pontra, hát megnevezi, miközben kapkodva visszaveszi a feltételes módot: de hogy ettől kissé hamis gyöngyös lesz, annak a barokk kifejezés az oka, a mesés vagy, a szemkápráztató pompa, a törekvő építészet, s háttérben pedig az a gondos művészettörténet, amit már meg is írtak.

E megformált helynek fényessége, behunyt szentszeme és kiterjesztett karja van; szóval alkalmas a tartalmas költői eszmefuttatásra.

van

férfi aki, mert poszméhzoknis lábánál esténként nagy nyelvű agár kuporog, kis szomorúságot rejtő szeme mélyén arányrendszerek guggolnak, nem kíván idő előtt megválni a kettős ívekre felületetett egyházatyáktól és az oszloptövekhez ültetett cserépedényes illatos levelű gyógyfüveitől, s mert alakítása szűnhetetlenül dekoratív, nem mehet el a Pietà előtt.

A férfiakról, akik pedig elmehetnek, nem nekem lesz szólóvalóm.

a térd

a térd! Ez már ott látható a *rovinj21*-ben, hogy lezúzza a kalácsot főhősöm kőzetkalapácsa, de vissza is lett volt hamarosan ragasztva, pótolták, ahol pótolni kellett. Igaz, én, mint teremtmény, nem tudnám megmondani, ki vagy kik végezték el rajta az utolsó simításokat, tehetetlenként bevallom, ez a hatáskörömön kívül esett. Egyébként sem akartam, hogy legyen közöm.

A térdet megnézheted. Mások már nézik, mint a hajnalban süttött, a sötétet is magába szívó ostyát – merthogy afféle kiskurva, magához ragasztja a reá sóvár-gó pillantásokat. Hát esténként alig látszik ki a felrétegződött, millió tekintet-hártya alól, nem csoda, ha a világos, kevés árnyékkal motivált és a nagy fény-árnyék ellentétekkel tagolt felületeket: az eszméhez közel férközött anyát és fiát amúgy meg sem látják.

a homokóra

nyakába csúsztattam be a tízfilléresemet, de az alumíniumtestű pénzen is átha-toznak a homokszemek.

Baloldalt, hátul, a sekrestye ajtajára veres márványból faragott, sok redőjű drapéria hull. Azt emeli meg, hogy aki kényelmesen, fejlehajtás nélkül be akar menni, tehesse, egy életnagyságú csontváz. Szabad kezében bronz időmérő, pereg benne a homok; igyekszik az állandóságban helyet találni magának a neurotikus pillanatnyi.

színpadunkon

az elefántcsontok előregednek. Ezért feketék az aranyozott bronzba és színes kövek közé szorult egyházatyák, mint a nyelvtani szabályok szerint összerakott mondatokban a csöppnyire visszacsiszolt, szabálytalankodó szó, rövidre szelt, jelzősködő főnév. Én pedig a baldachintól a trónusig végig azt hittem, odaértem a feneketlen pokol díszes-bűzös bejáratához, ahol szenvedéstől görcsös tartásba merevült, lobogó ruhájú, szurkos alakok várnak. S érteni véltem azt a bő selymekkel beburkolózó japán lányt, aki ennyi sötétség előtt a padlóra hullt, s mint a tetszhalált védekezésre használó ízeltlábú élőlények a veszélyben, holtan igyekezett magát mutatni.

Annak is láttam esélyét, hogy valamennyi afrikai és indiai elefánt visszajön az agyariáért, hogy egyszer csak összeszedik a testükből kifejtett, szavannákról elhurcolt csontjaikat, amikor a lobogni látszó bronz növények, virágok, finom függönyrojtok között megjelent egy közönséges veréb, s minthogy számára fává váltam, egy gallyamra szállt, és behúzódott lombom levelei közé. Arra pedig ügyelt, hogy csak annyira változzak olajfává, hogy ne csorbuljon néhány tulaj-donságom. Megmaradt a lábam, hogy a székesegyházból kísétáljak, megmaradt a kezem, hogy tartsam könnyű testét, s az előcsarnok lépcsőin ágaskodva, tenyeremből röptessem, s a szemem, hogy mielőtt nekivetí magát a hatalmas térnek, lássam verébszemének elefántcsontsín karimáját.

ki

építette volna, ha nem én, legyen a világ hozzám igazságos, templomot a térdednek!?

a folytatás

is következik.

Valaki Enrico Caruso-hangú énekes dalolt a szélfogó előtt, rekedt és mély hangon harsogta a *Tu, ca nun chiagne*-t, a *Mamma mia che vo sapé!*-t és az *O sole miót*, én pedig fehérbort rendeltem a balatoni nyáresték emlékére. Erős mondatokra gondoltam, keményre hívott fényképekre és arra a hét dombra épült városra, ahol tizennyolc éve élek. Ott is majdnem annyi a templom és a kápolna, amennyi Rómában, vagy majdnem annyi...

Szögletes zárójelbe tenném, hogy milyen az a borkimérés a sarkon, leginkább, mert zárójelekhez hasonlatos vasrácsok védik a sarok mindkét oldalán a kirakatait. Az üveg – a tiszta és a mocskos helyi keveréke – mögött polcokra helyezett palackok, különböző címkékkel, a déliek lenn, az északiak fenn, a veresek a bal, a fehérek a jobb, a rozék a középső sávban. A palackok között aztán a zöld üvegűek, a színtelenek, a barnák és a sárgák, a szabályos formájúak, a nyújtott nyakúak, csavart szájúak, felesek, literesek és kétliteresek (ezek vannak a legtöbben, talán csak a két és fél lityisek lennének ennyin, de azok a belső, falhoz állított fémlemez polcokon sorakoznak), s a háttérben, az utcáról alig láthatóan, a padlóra állított öt- és tízliteresek.

A házat kőből rakták, annak hűvösében tarthatók csak a fajborok, helyenként a vakolat alól előbukkannak a szürke kőlapok. A környék házai téglából épültek, pecsét van mindegyiken, így tehát millióegy pecsétnyomatot, egy vagy több iktató életművét rejtik magukban.

A bejárat előtt kert is van, talán fél négyzetméternyi, csavaros törzsű lián nő abban, de hogy mifajta, nem tudom, ez is indokolja a zárójelet, csupasz és hosszú ágakkal kapaszkodik emeleteken keresztül, fel, talán a tetőteraszig vagy az alatta levő, csarnoknyi fedett balkonig, ahol aztán levelei is lehetnek, virágai is, ellenőrizni pedig nem tisztem.

A dal addig a magasságig hatol, ahol ez a kúszónövény véget ér: látom, mert lejjebb nem ereszkednek, csakis ott cikáznak és vijjognak a sarlósfecskék.

1993. december 4.

elől

is kiabálnak, s a hátam mögött is. A másfél ezer év az üvöltözőket egymástól távol tudja tartani, de hogy meddig tart az ereje, nem tudom. Megvallom: kíváncsi vagyok. Mikor szakad le a homlokzatról, hogy belevágjon abba a rühes pofájába, s ő pedig mikor mászik föl a szökőkút sok színű csempéből kirakott, felső peremére, hogy próbálja szeme között eltalálni köpésével.

A trasteveri térlakók közönyösen bámulják az örülteket (az egyik háromkirályruhában, a másik echte római csőlakóében), elvégre nap mint nap fordul elő itt ilyen, minek szólnának bele, ezek előbb vagy utóbb elmennek, ők meg itt lesznek, egyedül a szégyennel. Ahogy itt maradtak már, mert a sors erre vetette őket, vagy négyezer éve.

a hűgyszag

állítja, a fülledebb napokon árad a falakból. Arról pedig nem tehetnek, itt vagy vizelnek éppen valakik (holott a folyóparton ott állnak a betonfalú, nyilvános budik, ha ott végzed a dolgod, a teljes csúcsforgalmi kocsisor bámulja jugó cipődet és a bokádra tolt kordgatyádat), vagy nyirkos és nyomott az időjárás.

kíváncsú

úgy látni az utcákat, mintha eddig négyszer vagy ötször láttad volna, és ezek után, persze négyszer vagy ötször láthatod. Aztán az is, hogy véljed, naponta több ezer ember így látja, köztük mindezt, persze néhány évtizeddel korábban a szüleid, őket megelőzően pedig a nagyszüleid és a dédszüleid. Gyermeked hasonlóan elfogult lesz itt, hiszen majd reád gondol. A mécses az ajtó fölötti szögön, megmarad, égni fog, pirosan kapkodó, apró lánggal, a szomszédos, elektronikai cikket kínáló boltból pedig minden ajtónyitáskor (korábban hegedűket reparáltak benne, tehát akkor is) zene szűrődik ki. Ettől lettél annyira érzelmes, hogy szégyenled.

Mindez hozzátartozik az örökkévalósághoz, amit örököltél, és ez az, amit tőled örökölni fognak. Az utca felett, a kék hasadéokban felhők, azokat a szeretők fogják nyestszór ecsettel festegetni, ahogy a patkányoknak is létezik a saját rajongójuk, az utcai rongyárosoknak és a bíbor jégسالátelevekbe burkolt arab lepényekkel házaló, foltos bőré vénységnek is.

belátható

a történet mellékszereplő. Meg kell írni a testvéreket, a *cholnokykat*, ők aztán eleget előnaplózta ehhez neked. Látod, mégis többen vagy. De hogy ki fog

benned először meghalni – talán éppen temagad? –, arra más lesz kíváncsi, afféle istennek lehetne átnevezni, ha addig nem az lett volna. És éppen olyan szépen, mint a ferencesek vízparti templomában az az eszement, esztétikusan vonagló Ludovica Albertoni, aki, bár tudjuk, hogy selymesre csiszolt márvány, mégiscsak úgy faragtatott, mintha viaszból volna, nos, az maradjon kétséges.

Jó lenne nem úgy. Eredj mellékszereplőnek.

egy ház

teteje fölé hatalmas nyugati platán tornyosul, az az alfaj, amelynek fülledt őstájon a levele kissé bőrszerűvé vastagszik. Csendes utca torkolatába állt be, egyébként a Tevere éles metszésű partján.

Mindkét oldalán szakadék, délről a folyó rágcálószürke kőtömbökből kirakosgatott magaspartja, rajta nagy foltos, baszásra felszólító ábrák, északról téglából formázott támrendszer, üzenetésekkal, tigrisliliomokkal, keresztben, az utcának véget vetve.

A fa benéz az esküvő egyik részletébe, a nagyobbik fél a pálmáknak jutott. Több mondandója nincs, egy napra éppen elég ennyi megaláztatás: a vőlegénynek is, a menyasszonynak is pöcse van (avagy puncija).

ilyenkor

mindenhol esküvő van, otthon is. Kórusok formázzák karéjokká a délutánt, magas hangfekvésből kanyarognak feljebb, feljebb, legalább egyetlen egyszer tapasztalják meg énekükkel a teremő tiszta arcát. A nerbundák meg elhevernek a karfákon, a köveken, az egyházi házasságkötéseket csupa ezüstszürke és barna, feles szőrmék állják körül, azok naftalinszagától, azok érintésétől, azok surrogásától menekülnek ki, hát feljebb, feljebb, még feljebb.

meg nem mondom

hogy az esküvő bonyolultabbá teszi-e a helyzetet, hogy az eksztázisban a márványtömb, a holmi isten tömény súlya alatt vergődő s testét a halálnak boldogan kitáró, szétlapozó asszony, az anyagot összefogó szobrász (Bernini, a kéjenc) vagy maga a szobor élvez-e el.

Amint hogy az is kétséges, a római esküvőkön (péntek reggeltől szombat estéig tömeggyártás), a templomi szertartás végén, a gyűrűhúzás pillanatában miért durran el annyi férfi az ünnepélyre összesereglett jelenlevők közül. Markolgták is zsebükben az itatóspapírt, hasuk előtt összefogják a szürke, nagy szárnyú hosszúkabátot, öntik le a sliccüket pezsgővel, pálinkával, folyékony süteménnyel.

Így aztán az sem megleő, olyanok leszünk hamarosan, mindannyian, mint a/egy sokszereplős szabados grafika; ha a főhősnek ágaskodik a ceruzája, felágaskodik a szerző is, nem beszélve rólam (na de ki vagyok én?). Hát hamarosan már

legalább három ceruza írja, mintha egymás halványkék árnyékai lennének, ugyanazt a szót. Lesz, egyszer vagy többször, amikor visszapofázik a szöveg is, belenyúl az elejébe, kiemeli például a szúrkás igét, áttrendezi a csontvázát, a városi könyvtárból magába helyezi azt a könyvet (most például *A város az Adrián* is lehetne), amelynek utódjában, mondjuk, úgy százötven év múlva az örökkévalóságát érinti meg.

nézzük

és lássuk, ha már ennyien összegyűltünk: a márványvergődést nem csak mi, erekciós férfiak és szövegek álljuk körül. A karzat, a párkány, a keret s az ágy feletti fal ilyen-olyan anyagából sok-sok angyalfej túrta ki magát, így bámulnak ide a dolgok. De ha csupán e két mondatra tudunk ráhajolni, mert oda, abba a jelenbe nincs módunk, akkor is láthatjuk, egytől egyig gipsz vagy olyanszerű a számos fej, s úgy csorog le a szemükből a könny, olyan állagúban és színben, vastag nyákkal majd túrósra összezsapódva, ahogy – egyébként, a coitus interruptus végén – a hasfalra lövellt s lecsorgó ondó.

eltűntek

de vajon hová, a város térd alatti szintjének jogos – állítom, mert tudom – tulajdonosai. Elképzelem azt a hajnalt, amikor hajtóvadászatra indult a negyed valamennyi emberi fajhoz tartozó és seprőt, botot, ostort kézbe fogni képes egyede, s elűzték a térd alattiakat. Hogy megunták a jáspis és türkiz szemek izzását az éjszakákban, a dorombot és a bagzás sivalkodó hangjait. Gépkocsikerekek zúzták pépesre a kényes jószágokat, hurkokba szorulva rángatóztak a testek. Eltűntek, kevesebb a világ, több a rágcsló, bogár, magas a macskabőr kabát ára, a leander kisebbre fogja lombját, és a márciusi szél arra riad, hogy egyre gyakrabban decemberibe téved át. Gép leszek, és síkság, egymáshoz kapcsolódók, csak hogy megtörténjenek, együtt és külön: közelednek a városhoz, nagy, sűrű, büdös tömegben özönlenek, csak, jaj, azok nem ők, hiába olyan a szaguk, hiába annyira éles a sok karom, hiába hurcolják magukkal a bödönöket, olajfényű szerkezeteket, hiszen e csíkos, gatterozó gépek a kopasz nyárfákat akarják, a növényben szundikáló ciprusokat és a pszichotikus tiszafákat kicsipkedni a parkerdőkből, a folyó mellett futó galériából, a temetői ligetektől.

fürdik

peremig alámerülve belső fényében, az illuzionizmusban gyakorlott Farnese-palota előtt, és minden erejével azt igyekszik bizonyítani, hogy ő ugyan nem több közönséges szökőkútnál, bármi közönséges antikfőjű forrásnál, szürkészöld egyiptomi gránitkád, valahonnan a Caracalla-termálfürdőből, derekán III. Pál erőteljes kezének lenyomatával, sápadt és nagy fülű kőliliommal, a máltai lovagrend mesterének egzotikus rendi szagával.

orchidea

feltűnő pinával. Odakínálja magát az oltárnak, hosszú nyakú vázából hajolgat előre, a csöpögő és csillogó vérhez, a kásaforró zenéhez, s lelkes faragványoknak ígéretet ilyen-olyan semmiségeket. De amit elér, nem több, mint az, ha belépek majd a következő templomba, akkor biztosan megelőzött. És elől, talán kevéssel bal vagy jobb oldalra, megint ő az orchidea, feltűnő pinával, amely odakínálja ártatlannak mondott magát az oltárnak, ezért hosszú vázából hajolgat előre, a csöpögő vérhez, a kásás kora barokk zenéhez, az aranyozott, lelkes kis faragványoknak ígéretet ez-az semmiségeket; de amit elér, az nem több, mint ha belépek a másik templomba, akkor biztos lehetek, megelőzött,

négy

páncélos babavitéz a szeméttartó keretén. Őrködnek, szurkálják az estélig vásárlók tömegét, hajtják őket előre a Corsón, aztán pedig vissza, fel-alá az Angyalvárhoz ívelő híd és a habostorta között. Hogy jobbra, valahol egy setét szegletben ott a jezsuiták barokkjá, benne a legnagyobb kék féldrágakővel, az nem érdekli őket. A dolguk: terelni.

1993. december 5.

a főház

tetőteraszát magas testű, kétarcú szobrok állják körül. Ezek csak olyanok, hogy egyik arcukkal szédülnek, tériszonyosan fordítanak a mélységnek hátat, másikkal pedig a városba akár bele is merülnének, ha lenne hogyan mód a bélszagú, páraprém alatt zsibbadt vidékbe zuhanniuk.

Nagy barokkérzés, ív, pompa, teátrális kagyló, rafinált vascsiga, a szél a szöveg alá kap, és repíti, micsoda panorámát mutathat neki, de ne kövessük.

zsebes

néplány, nyugodt, kimért. Dolgozik. Ez a munkája, tart a munkaideje. Az ócskapiac a birtoka, ő a szívben a szabály, törvényben a rend. Rendet vág a tömegben, minden negyedik pasi kifosztásra alkalmas, adogatja a portékát a kísérőinek, pénztárcát, lapos zsebórát, fényképtartót, fóliázott kotont, mindazt, ami egymásra következik, még csak nem is titkolózik, nem érdeklí a rejtőzés, módszeresen tör előre, kivétel nincs, nem néz bele áldozatai arcába, nem lesi tekintetüket: tudja, ki a győztes.

Kétszer is észrevették; mind a kétszer megfogta és birizgálni kezdte áldozata torkét. Visszaadja a prédát, és új munkára fel, indul.

a rakparton

visszafelé jövet a zsibiből csőlakók napoztak, és diáklányok. A platánok szikomorfákká képezték magukat, nem vettek tudomást a résekben kuporgó, piros kabátos hidegekről. Látszottak az elmúlt és az elkövetkező napok. A kórházsziget hídjának korlátját zokogó úr markolta, csupa könny arcán szégyen. S az, hogy néhány órán belül levéllakóvá válik.

a motívum

mire az Il Gesuba ér, megereszkedik a bőre, görbe lesz a háta, de továbbra is marad szálfatermetűnek. Színes gönceit leveti, s pamutruhába bújik, barna, gumis harisnyát húz a lábára, a cipője, ó, lakkos, magas sarkú, kopogós körömcipellője puha mamusz lesz, kitaposott kérgű, félrefittyedt nyelvű. Szép matróna, odaillene az oltárkorlátra vigyázó elefántcsont alakok közé, holott ő csak a lapozó; nyálás ujjal forgatgatja az előolvasó apácának a Bibliát.

lop

finomabban szólva: véletlenül eltulajdonít. Leemeli a becsületkassza mellől a kötetet, belelapoz, szórakozottan forgatgatja, de a homályos hajóba beeső fénysugár, a

megkonduló távoli harang átszabja a figyelmét. Hát tovalép, és zsebébe süllyeszti zsákmányát. De hogy éppen Loyolai Szent Ignácot, az fölér egy műalkotással. Vagy olyan akcióval, ami a műalkotás felé (kisvers, szótagszámláló, rímes) tendál.

vissza

a térdhez. Lassan már mézszín, s nem opálsárga. Így marad, vagy így is, bennem, hogy majd velem együtt pusztuljon el.

a másik

térd, az obeliszkes elefánt mögötti templomban, tökéletesebb. Az, kissé meghajtva, nemcsak fiatalabb, de láthatóbban tartja az embertestet is. És mert nem olyan szép. És kevesebben is látják.

vak cholnokyk

jönnek, szaglanak és dűtögetik egymást. Liliomokat cipelnek, de nincs olyan virágfej, amelyről ne hiányozna egy-két szirm, ne lógna megtörve a bibe, hat közül valamelyik porzó, gombócokat köhögnek, csúszkálnak és botladoznak a talpcsiszolta márványkövön, s kéjjel, visszafojtva böfögnek, ahogy csak a nagyon silány és olcsó bort vedelők tudnak. Átbukdácsolnak a székek között, odaözönlenek a feltámadott Krisztushoz, és a csókok koptatása ellen bearanyozott lábat tapogatják, szagolgatják, van-e alatta bronz.

Körbetolongják a keresztet magához ölelő meztelen Krisztust, váll a vállnál, s a sok kéz, az összes ujjal megérinti. A bokát tapintják ki, millió hússzín féreg, koszos körömkoronákkal bozsog a testen, majd feljebb, egyre feljebb csúsznak, a Rómánál többet érő térdig, a csontos csípőig, fenékig, az izmokkal arányos mellkasig, kuszán lehulló fürtökig, antikoktól ellesett, tökéletes arcig. Egymás vállára ülnek, hogy együtt legyenek magasak, ujjaikkal bebújnak a hajlatokba, leszívják a domborulatokat, letörlik a márványtest harmatját, a Megváltóról így vesznek mintát.

fáraóhangyák

itt is: borostyánszínűek, illenek rómához, a sólymok palotájához s végső soron hozzánk. Közülük néhány dolgosat majd hazaviszünk a bőröndben, még akkor is, ha útközben, hiszen a Ford csomagtartójában lesznek, akár az íriszgyökök, babércsemeték és a citromhajtás megfagynak.

1993. december 6.

megmondtam

egyszer, a kétszívű mondatnak két élete van, amint a fénynek a Curia veres téglafalán. Egyszer az, amellyel addig dobog, amíg éppen a falhoz ér, merészen szaladva át a finom, szállongó portól homályos csarnok terén, a másik abban, ahogy torzult kört rajzol fel: a fénylő síkban a porladozó, több ezer éves téglák kipirulnak.

Érintsük meg a pillanatot, vagy ha nem, a mondatot, mert annak a hasából is ki-dudorodik: igen, lenni jó, még ha van is még ha. És így tovább. És így tovább.

(Én szeretek elbukó és feltámadó főhős lenni; a tömeg, aki ezt a balfácánt körbenézi; a történetíró – és persze géccijános, aki mindezt egyszer mégiscsak leírja.)

nézzük

akkor azt a magamat, amelyet a grammatika táplált és nevelt. A kizárólagosságához lenne mit fűznünk, ha szüntelen ki nem nőttük volna új ruháinkat, miközben másokba bele, s még ha kétségek között vergődve: ugyan bizony ki (mi) az, ami nincs? Vagy nem lett volna, ha én nem leszek? Vagy ha az nem lett volna, ami a grammatika ketrecében ódöng? Vagy: azok?

Valójában: hogyan állunk (fekszünk) ezzel a létezéssel?

amúgy

az tetszene legjobban, ha kiderülhetne: semmi formában nem lehetek más, mint ami belőlem a grammatikába kapaszkodva átkerül egy/a másik partra. Hogy másként leginkább nem léteznék.

Ez a város szívósan, mindenféle vörösbe és barnába ágyazva, romlottan, megomolva, félig készen, de mégiscsak ott nyugágyazik az öröklétben, de lásuk azért azt is, ez a változat mégcsak nem is érdekli.

mondjam

a kórusba beállva: mondjuk meg, mert előre, az első könyv első sora előtt tudtuk, s most a második közepe tájékán se feledtük el, ez az egész nem egyéb dadogó, réveteg, szükségképpen töredezett, hiányos és fantasztikus kommentárnál; olyan szöveghez tartozik, amely sem nem ismerhető, sem nem tudható, legfeljebb csak homályosan érzékelhető.

szívesen

beszéltem volna vele ott, a plafonfreskó alatt, a süppeteg fotelek legkényelmesebbikébe süllyedve és az ő whiskyjét kortyolgatva, abban a palotaszobában, amely az irodája: arról az énről, amelynek viszonya van saját énjével, ha nem lett volna kimért és kockás filozófus, ha nem az a legfontosabb napi feladata, miként távolíttassa el gépkocsinkat az általa képviselt intézmény tágas udvaráról, ha nem láttam volna benne a fikciót, azt az apró, nyüzüge hernyót, ami majd, miután bebábozódott, egyszer csak afféle lepkévé változik, amely lerágja az összes levelet az Olaszországnak nevelt fügefáról.

stendhal

se volt rosszabb bírálója az Il Gesùnak. A jezsuiták barokkja nagyvonalú, mégis nyomasztó, a kék kövek sem ígérnek kevés nyugalmat. Fenyegét a tér, jáspisvégű botokkal integetnek a herélt angyalok, türkizzel a négy ark. Nekem nincs kocsim, hogy beutazzam az utcákat, ájulásomat se az angyali üdvözetekhez tartogatom, Firenzére sem a kultúrsokk miatt emlékszem. Itt akkora úr van a produkció és a produktum között, hogy látom a tömegjelenetet: dagadt, öntudatos szentek tömködik a résbe a szántóvetőket, elméleteket és glóriákat, csakhogy kitöltsék és átjárhatóvá tegyék a martok közti teret.

Elképzelem templomnyi birodalmamat, ahol én lehetek a teremtő, tudom mindennek a helyét, és én főzök a hívőknek. Lehet, nem vagyok tökéletes, de a szerepem se az! Azért vannak olyan pillanatok, amikor helyet hagyok.

1993. december 7.

alaposan

nézzed azt a negyvenévest, aki egész éjszaka hánykolódik az ágyában, hiába didereg s hűl ki a tarkója, csurog róla és átáztatja hálóruháját a veríték, belefülett ismét az örök városba, eszébe se jut a megértés, már beérné sokkal kevesebbel, de nem tudja magát bealudni a kevesebbe, forog a lepedőn, és a következő perc plázsán találja mindegyre magát, ott is rásüt a városi hold, zizegnek körötte a csillagsütésben gyorsan sárguló lombok, és Ibikos halai átugrálják a folyó habókos zúgóit, aztán majd levegőt se kap, fullasztja a pára, front érkezett, az, éppen az s éppen most ugyanezt látta a regénybeli olvasó.

a tegnapi nap

hiánya az anyakönyvvezető. A Capitoliumban dolgozik azóta, hogy megláttuk, és otthagytuk.

A lépcsősoron fölmenet, a múzeum jobb oldali földszintjén, a bejárat melletti szobában, talán jobbra, de kizárólag ebben vagyok bizonytalan, ül, vállán átvetett, széles trikolor, tekintetében csöpp csipa és szabadság. Időtlen, amint a munkája. Karmester csapkod a háta mögött, a kórus pedig teljességgel lényegtelen, az én hangom bízik a kórusében, ily módon az együttes hangját is feltárom.

: megnézem, amit láttam. Elolvasom, mit írtam. Az írott és a nem írott valóság között, meglehet, ott vagyok, de azt azért mégiscsak látnom kell, ezek, ezek... ezek csöppet hajlandók egymást kiegészíteni; egyébként örüljek, ha ez is, az is megtűr engem, épp engem, aki mindkettő vagyok.

Azt kell hinnem, hogy a szövegemnek van egy jelen idejű olvasója, aki a tegnap hiányát olvassa a fejemre, igazgat, igazít, kiegészíti azt, amit lehet, miközben éli az életét, az életedet s félig-meddig az életemet.

az éjszakai

eső után kigyűltek a magos rakpartra, az iskola tornacsarnokának kopár és megromlott falára, a parkoló bádoglejtésére, a lehúzza felejtett üzletek rolóira, az ékszerészek templomának ajtajára a szöveg nélküli versek. Nedvesek és fényesek, frissen ragyognak, pompás színeiket mutogatják, hol megdarabolják, hol összerakosgatják a szavakat, -hoz, -ra, -nak, hozzája illenek a helyi mindenhez. Fikciót csinálnak, úgy alkotnak, hogy közben befogadják az alkalmat, ragyognak, ha alájuk sétál egy-egy zörgő kabátos férfi, a kockaköveken vagy a kockakövek közé dermedt aszfalton cipője tűsarkával kopogva elhalad köztük egy-egy nő, mert nekik szerep osztatott, nélkülük nem tud értelmes lenni. Jó együttműködés!

Már csak egy te vagy egy ő hiányzik, vagy olyasmi, ami nagyon képes hasonlítani egy tere vagy egy őre, hogy megint ki legyen mondva, nagylelkű lesz az, aki esztétikai értelmét megalkotja ennek a vékony vízréteggel befuttatott, ezért néhány tíz percre csillogni tudó városrésznek.

az utca

legjobb galériájának kirakatában tűnt föl mint könnyű, kékesen áttetsző és a belülről zümmögő neoncsövekkel kivilágított oldatba belevetett jódkristály. Bon-togatja a kontúrját, nagy szárnyakat hasogat a hátából, de ahhoz nincs ereje, hogy eltüntesse magát, s ahhoz sem, hogy minket. Azokat: akik nézzük.

Jódbarna páncélú krokodil a gyors folyású jódfolyó alsó szakaszából, ahol, hogy teste szabályossá teljen, elég sok lusta potyka, kövér keszeg, zsíros ponty jut táplálékául. A villany is hizlalja, kérget von a hátára, egyre vastagabb kenhető kérget, kanállal lehet belemerni a zsírba, csak tudjuk eldönteni, kinek adjuk oda, kit ajándékozunk meg vele, milyen mécses tartályába töltögetjük.

A szeme negyven wattos villanykörte, a polgári szalonok hangulatvilágítására, karosszékek között, a kicsi tífá asztalon vagy a vitrinről a kanapéra lehajolva éppen megfelelő. De hogy azokkal a muszlinvékony, rettenetes felületű szárnyakkal mit tenne a tulajdonos, arra nincs semmi tippünk. Én bizony lecsatolnám, s magammal hordoznám.

etruszk

hashomorító: várja, s tudjuk, hiába várja, hogy modellt állhasson Giacomettinek. Hárman tervezték neki a helyet, Vasari, Vignola és Ammanati, emeleti terme homályos ablakából mégis a félkör alakú ívben osztott oszlopcsarnokokkal díszített hátsó udvarba bámul, a mélybe süllyedt koncerttérre s mögé, a halastóba. Bírja a pózt, ki nem mozdul belőle, nem nézi jobbján a vörös agyagba égetett archaikus mosolyt, Vulca szobrász művét (a másíkról, a szoptató farkasról, bizony, neki tapasztalatai voltak), nem pislant a szarkofágon heverő, boldogságba kapaszkodó házaspárra sem, elég neki, hogy ott van, hogy ott tud lenni köztük.

szandál

merev, fatalpú. Bőrszíjakkal csatolta fel, s azóta hordja a lábán, hogy ábrává vált a pecséten.

azúr daimonok

álltak hadrendbe, több teljes üvegpolcot benépesítenek. De kinn, a város utcáin is járkálnak, beférkőznek a marónisütő meleg zsebébe, a kristályboltok pultjainak zöldbársony alföldjeire, a rajzok előterébe, a pápaszobor orra alá s a lángnyelve alá tepsit tartó fáklyák nyelére. Egyszerre otthon érzi mindenki magát, érti a város rejtélyét, és nem dühöng az elmulasztott múzeumok miatt, kapaszkodik saját felébe, mutatja, mi az, ami benne a boldog. Pedig szűnhetetlen permetez a Viale delle Belle Artitól a Piazza del Popolóig, a Via Ripettától a Piazza Navonáig s a Collegium Hungaricumig az apró szemű eső.

Végig a falakon, mintha oszlopok között suhognánk zörgő esőkabátjainkban, neccharisnyás, formás kisasszonylábak és sok-sok messire, akik a gonoszka démonokat terelgetik.

a piacon

lila káposzták és foltozott kondérok takarásában sutyorognak, de a férfi, aki ezt mondja: *Ami pedig engem illet, hogy reám ne találjon senki, semmi, ezt a hét dombot benőt a várost, hiába ismerem utcáit és azt, hogy milyen romok közé gyökereztek a növényei, mint esznek a lakói, el kell hagynom, lásd be szívem, szétemésztettük egymást.* Mihelyst kimondta, kilép a halom mögül: aszott, ráncos és kicsi a feje, reszketeg a szája, a szeme se él, éppen olyan, mint *A kísértet* (Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1980. Összeállította, sajtó alá rendezte, a jegyzeteket és az utószót írta Fábri Anna) ötödik oldalán, csak a dallamokra hasaló bariton hangjában van még valami élet.

máshol

kopott fehérnemű, lepedők és gyerekruhák száradnak, a tereken Messina patinazöld szobra fejről készült plakátok csattognak, vannak vagy száz példányban. Ezek után másról sem fogok beszélni, mint arról, hogy létezik olyan modorú szöveg, amelyből egy bárki, szerencsétlen szerzőt megkísérthet a történethősének daimona. S egyébként is!

Ezért én, az eseményben helyet foglaló, tőlük jóval távolabb állok, nem véletlenül állapíthattam meg egykor, nem vagyok azonos azzal, aki mindenféle másfél ívet leírhat.

érkezik, vonul, elhalad

akkora keblekkel, mint a görögdinnyék. Rengő görögdinnyék a blúza alatt. Előtte széthúzódik a tömeg, s hiába rémséges arcán a púder, száján a csillámló rúzs, orrára illesztett tükrös felületű szemüveg, hiszen én is látom, ó, ő, ő Mamma Roma, a keblei nem romlottak meg a filmforgatás után, feszesek, s olyan pockosak, hogy rá lehet állítani egy veresborral megtöltött, talpas kristálypoharat.

nem tudom

hogyan került ide a diszkoszvető keze. Csak azt látom, hogy anatómiai pontossággal van kidolgozva, minden szabálynak eleget tesz, ahogy a felszínén húzódnak az erek, ahogy feszülnek a kis csontokon az izmok, ahogy keményebb és feszesebb lesz a súlytól az öt ujjbegy.

a kőkutya

lehet, nem kutya. A latin kutyák feje pumás volna, vagy gepárdos? Szóval, macskásak voltak-e akkor az ebek, vagy ez az, amit sakálformának mondunk? Szép ragadozók hasálnak a padlón, ügyelnek a lábamra, ahogy császkálok a tárlók előtt, érzem meleg leheletüket, látom, miként szimatol az orruk, remeg lezárt szemhéjuk.

összevagdalták

s csak nyolc gránitból készült ión stílusú oszlop maradt belőle. Az oszlopok persze párkányzatot, mégpedig nagyon egyszerűen díszített párkányzatot tartanak. A felirata elárulja, hogy a tűzvész megrongálta szentélyt, a szenátus és a római nép építette újjá. A hagyomány szerint a küszöbén mindig egy homloka havát összetaposta kék szarkalábnak (*Delphinium* sp.) kell hevernie.

Az összevagdalt kép alá fektess olvasó, ha netán majd júniusban találsz a búzaföld szélén boglyas szálú szarkalábat.

a kora esti

melegben és a mondatban ott lebeg a hibátlan félhold.

1993. december 8.

szerda

reggel arra figyelek föl, hogy az éjszaka hullott óriástenyérnyi platánlevelek mindegyike szivarként összesodorva áll ki a kerti talajból. A kisebbek sárga és barna cigarillók a föld szájában. Percről percre rövidebbek, húzogatják alá a rózsaszín bőrű földigiliszták, s mindezt olyan összehangoltan és határozottan, mintha itt nem lakna gereblyézni tudó kertész, s mintha itt lenne a végítélet.

Nem feltételezem, hogy a férgek képesek felépíteni a palota alatti erdőben a téli hetekhez készülődő természetes platánt.

a só

az alagút hasából és a szállongó útporból belopta magát, hogy a hegyekből leutazzon a városba, egyenesen a járművekbe, a motorházakba. Reggelre, mert dérharmat hullt, s beférkőzött minden üregbe, lukba, résbe, és feloldotta a sóport, a Ford akkumulátora lemerült. A só nekifeküdt a savas csészéknek, kiszopta belőlük a villamosságot. Dagadtan nyúlik el a meggybordó lakkon, nyalogatja a mancsait, csavargatja az orrát, a szőre hull, hiszen a sav, még ha étel is, megteszi a dolgát: amire kerül, azt szétmarja. És mire tíz óra lesz, szépen, komótosan visszanyeri piszkosfehér, poros, szállongálni kész formáját.

hová

kell állítani az ember nagyságú angyalt, ha libatoll a szárnya, a haja sárgára festett kóc, gipsz az arca és a keze, a ruhája pedig ezüst lamé? Egy ilyen pont biztosan van, el is helyezte a döntés, a kollonádok gyújtópontjának fényesebbikében áll, kihúzza magát, ablakából rálát a pápa, láttam, hogy látja. És a többi, amelyekről egyéb szempontok szerint döntöttek? Mi lesz, ha angyal nélkül marad az akantuszokkal körbenőtt korinthuszi oszlopfő, a városi tanács palotája, Septimus Severus és bevert orrú felesége, a franciák nemzeti temploma és a mozaikapsziszok trónoló madonnái?

a dicsfény

a mozaik pápája feje mögött négyszögletű, az ábra azt állítja, s a korai középkortól állítja tehát, hogy a szentéletű személy életben van. Vagy csak akkor volt életben, amikor a templom építkezése befejeződött? Ez a változat nem sündörög a lábamhoz, meglegszik, hogy rávilágítottam, odafekszik a kőfal csillagos májmohákkal bevont tövéhez, nézdegél, amíg nem találja meg tekintetével a fogadalmi ajándékként följajlott, magas alapzaton álló márványhajót, amelynek vadkanfőt ábrázoló orra a Colosseum felé szimatol.

a pápahiányos

tömeg közepén magányos, tisztára mosott és kivasalt rongyokban hajbókoló férfi. Kék zsebkendővel integet, de mintha búcsúzna, s nem az érkezőt köszöntené. Senki sem akar a közelébe állni. Lepedőt terít a kövezetre, annak a közepébe állva lobogtatja tovább a ruhadarabot. A pápa arca feléje fordul, a tömegnek is arcai lesznek, tiszta ragyogású szentélyé válik hát, kicsi oltárral, szószékkel, keresztelőmedencével.

Az ablakból másnak se integet a pápa, kizárólag hozzá, érte, neki. Galambok szállnak, csattognak a szárnyak.

Ő pedig a nyakába akasztott fényképezőgépét a szeme elé kapja, keresővel befogja az egyházfőt, és exponál.

a párna

kemény, feltöri a délutánt. Iramlik az élet.

1993. december 9.

forgatom

hiába, ez lapos marad. Képzelm-e magam kangyálnak, nem is kell testen a toll, aztán visszavonom e képzeljemet. No de ilyen térfogattalan párnán aludni jó fajtájú hallucináció, kész filozofnak érzi magát benne az ember – és az ember is én vagyok. Ha az emberérzetnél tartok, jusson eszembe, és kérdezzek rá a helyzetre: milyen sakál az, amelyik, holott csak a hullát, a dögöt, a tetemmaradékot zabálhatná, most elkezd harapdálni az élő húst.

(Szégyen! Megyek vissza az irodalomba? Holott másról se esett szó, mint a szétrágott, nyálnedves párnacsücsök sakálfejformájáról és utcám sarkain kuporgó kerékvetők falkájának csaholásáról.)

aki

hajnalban kimegy, az mind oda igyekszik. Hóna alatt füles bőrtáska, benne áttetsző zöld üvegpalack, otthon századfordulósnak mondanák, leginkább kettő és fél literes ürbele miatt, s okkal.

Mielőtt megtöltetné, ténfereg a pultok, szekerek, asztalok között, bennfentesként szolgaltatja kopolytűjénál a halat, a zöldségesnél átáll ételműfordítónak, csirkeszárnyat is szopogat, és kilopja a tálcából a nyers, félrevetett baromfiszíveket. Megemeli a márványedényeket, elhiszi azt a teljes kertet, amelynek teraszát használni tudná, káposztát szel, jéggel keveri, sózza, úgy tálal.

És aki hajnalban, az kimegy ebéd előtt, majd vacsora előtt is.

ismert

technika ez! A pompeji, lábazat fölé felfestett freskón kerítésfal van, amelyre odamázoltak egy teljes narancskertet, s benne az is, aki leszedi a gyümölcsöt. A kerítés tetejére két táblát tűztek, azokon egyiptomi jellegű ábrázolás. A kertbe ugyancsak tűztek egy táblát, mi lenne más arra fölfestve, ha nem az a szoba, amelyben ez a freskó látható, ha nem a helyiség élvezet asszonya heverne a kerevetén, bámulva a pompás erekciót produkáló félvér, meztelen férfit.

S mindenhol madarak, az akkor ismert világ valamennyi szárnya ott van, vagy a kerítésfal tetején, vagy fölötté szárnyalja az eget, vagy az ábrázolt kertben, vagy a három miniatűrben. Miközben persze az egyik térből a másikba átjárnak, átnyúlnak innen oda, zsákmányt visznek, élnek, ahogy tudnak.

A múzeum termének az öre seprővel hadonássza végig az időszaki kiállítást, nem törődik az áttelepített és felépített romokkal, dűt, borít, csapkod, tör, verebeket hajszol, akik territóriumuk határáról elűzni igyekeznek a néma és kitartó freskomadarakat.

megérint

megmarkol, szíven üt. A falra festett is, habár az méltósággal, figyelő testtartásban ül, fülét hegyezve s farkát a földre fektetve; valójában őrt áll, a földre állított oszlopfőre/talapzatra helyezett színészmaszk előtt (77 N36473). Az évezredes hűség ellen nem tudok mit tenni.

A másik, a valódi kutya, gerincemig megremeget.

Az emberi tetem lábánál, bokájához görbülve, keskeny pofájú, agárforma jószág, leégett róla a szőr vagy csupán rátapadt, meg nem állapítható többé. A szája tátva, vonítva érte utol a tüzes, kénszagú halál. Farkát maga alá görbíti, jobb mellső lábát törötten emeli, és bámul felfelé, ahol egy gazda áll, s aki épp úgy nem ért valamit, ahogy ő sem.

S mindez gipsz. Az, amivel a maradványok üregét feltöltötték.

Az.

a hosszú séta

egyelőre a helyén van. Ott, ahol a múltkor hagytam. Nem látszik rajta az a két év, amelyet magányosan, tőlem megfosztva, minden ócska tekintetnek kitéve töltött el. Továbbra is a két ablak között, a sárga sötétítő függöny avas szagával körbelengve, eldugott helyen. Tizenhétszer huszonegy centiméter, kettővel együtt.

November angyala téblábol előtte, saruja talpával csiszatolja a nagy mintás parkettát. Fején Brueghel-zöld simléderes sapka, angyalhaját éppen hogy alá tudta tűrni.

Rajtam is ilyen ruhadarab van, rokonok lennénk?

De akkor ő miért szeptemberben fog majd megjelenni, s miért akkor viszi el?

Követnem kell nekem is.

egy kevés

arany a lovon, még kevesebb a császáron. Azért jókat tud síkolni a felületeken az északi szél, sikongat és ujjong, pláne, ha nincs, aki meglátja.

A helyzet többje patinazöld, az eresztékeknél fehérre fakulva. De mintha ezt kevésbé szeretnék, a tömegnek más kell! Ide azért leszúrok egy felkiáltójelet.

Nekem tetszik Marcus Aureliuson az a kevés arany, a zölddel és a fehérrel együtt. A huzat se nagyon zavar. A város se. Ahogy együtt állnak, ahogyan nekik dűtöm a hátamat, az lehetne otthon.

lágý

szárnyú lélek, tollforgató és oldallapozó, irgalmaz, s ne hagyj el.

1993. december 10.

légyszárnyú-e

a kérdés ez. Így tehát a ráközelítésben a hártaszárny kiélesedik, s rögtön zizegni kezd.

Majd a helyi (Mikulás előtti) alkalomhoz illően azonnal márvánnyá változtatja magát, előbb a törzs, aztán a végtagok, végül az aszfalt, amelyen végig állta a teljes szerdát. Sajnálom, amiért nem jegyzetelhettem a teljes folyamatot, elfoglalt a celofánlila naplemente; a színpadi díszlet, amelyben itt-ott mégis maradtak alvadtvér-szín valóságzigetek.

én

de kijelentheted helyettem te is, azt mondom el, hogy miként kellene beszélnem. Nézz belém, te minden szövegek és regények élvezője s ura, győződj meg: azután pedig nem akarok beszélni.

kollázs-tér

s az emberszéles utca éppen – apró léptekkel – beléje fut. Nincs megvilágítva. Elég neki a csenevész fácska, a hordozható, hiányzó háttámlájú pad és a görkorsolyákon átrobogó, sikolygyakorló gyerekek. A háttérben, dermedten állva a fényporondon a zsinagógát vigyázó, sisakrostélyarcú kommandósok, s a város felett a szelektől, a felhőktől és a napkorong oldalfényétől nagybeszédes ég.

A technika ismeretes, abban magam is gyakoroltam, aztán jöttek többen játszani.

a mondata

elől Júlia, hátul Rómeó. Elegendő ahhoz, hogy többé ne higgyek neki.

a 139.

szám előtt, s ezzel jelentőséget tulajdonítani: ha van, akkor annál inkább meg kell hogy szülessen a magyarázat. Az egyik erkélyen én, a másikon te, a születésnap a téma, a telefon is csörög, azt pedig nem emeljük fel, a szürke hajból hull a délután belekerült vakolatpor (mennek-e vissza szőkébe). A 139 ráfonódik a díszműre, nem igen kerülhet jelentő módba. Ennyi elég a kiemeléshez.

Van történet, amit én is hallottam, de senkinek sincs hozzá semmi köze! Fojtsam bele, expressz, a nyelvbe!

mielőtt

arról fogok beszélni, aki kísértetet vett feleségül, és ez a kísértet elrabol tőle öt évet, az utcákról szólok, az utcákká egybetömörödött városról: az élettérrel és a veszélyforrásról, a normalitásról és a jövőről. Eddig mindegyik írásomban előfordultak; elvégre arról a vidékről származnak, ahol felnőttem, oda, ahol éppen nagyon vagyok. Gyerekkorom épületei és utcája volna mindahány, ha azóta szétfakultak, és a sok emberlépés okán keskenyebbé is fogytak. A fénytől csillogó köveken bárhol járhatok, mindig ugyanazon városét koptatom.

az se rossz

megoldás, ha vonósok és fúvósok hangeffektusaival zárva elnyomjuk, csupán hogy majd, akár mint beszédmelódia, egyszer, váratlanul felerősödjön. Kétszer ül ki a testre a hideg veríték, ugye, a kezdetkor, hogy most hegemonok vagyunk, s mennyire is, majd a végén, átöltözve, egészen extravagáns viselkedéssel, ezzel-azzal kiegészítve, öntörvényűen lógó láncokkal, himbálózó lampionokkal, egyéb, meghittséget kínáló dekorációval.

A véletlennek és a kiszámíthatatlannak amúgy is van esélye, pláne, ha radír és filozófia a ruházata. Most pedig becézzessük a szörnyű nyüzsgést, a nagyváros kaotikus csikorgását.

Az

az egészben a legrosszabb, hogy a városból csakúgy, mint az Istenből, az elmúló férőkapacitásból, az asszonyból vagy az érgörcsből csak annyi látható, amennyit abból sikerül a papiroson felépíteni. S ez a papiros eközben fenemőd zizeg.

identitása

van, ezért csomagolta be magát. Közöséges datolyapálma, s nem viselné el a fagyközeli hőmérsékletet, egy éjszaka elég a halálhoz. Alulról fölfelé, mint süldő lányok a szűk szoknyát, húzta magára a neccsákot, sűrűre alakítva lombját, kajla formáját, igazgatta, forgatgatta, sehogy se tetszik neki (se).

Mintha valami szenvedő szerkezetet csatolna vállban magára, visszavonulna, s a táj belehalna, s közzé válna; s rögvest a hátsó udvarban állunk, mi, imígyen, nagyon szegény összességünkben.

a dombról

leszaladva, a legkisebb zöld homályú beszögellésben is állhat egy antik bordás oszlop, rajta kétárbocos hajó, és a verébtömegből kiágaskodva locsog-fecseg: arra való, hogy álljunk, hogy éljünk.

pillangók fala

és százméterenként repríz. Annyian vannak, hogy abba, kalauzként is, belekábulok. Állandóak lehetnek ezek a fellépési helyek, itt bárki járhat, orrára – a fény ellen – csöpp hímport púderezve, klubba, kocsmába, szökőkúthoz és kolostori koncertekre.

A pillangók közt nincs konfliktus, csak a nagyon nagy, autók előtt elzárt téren lenne esélye a bűnözésnek, csak a múzeumban van kloroformszag, csak a mondatokban áll hálójával egy-egy lepkevadász, találtak maguknak, és bevonták a málladozó kerítéseket, a bádoglepkeket, a kopár tűzfalakat, egy-egy békességes rendű utópiát.

1993. december 11.

dagadt

zöld szemek fürtbe fogva. A szőlővásárlásnak – ne fogdossa, angolul – bosszankodás a járuléka, de a gyümölcs szép, illatos, ízletes, a fürt másfél kiló, egy-egy szem akkora, mint a májusi cseresznye. Igaz, itt cseresznye is akad, az van ráírva a táblájára, hogy karthágói cseresznye. Ha Cucci festőművész úr itt volna mellettem, biztosan grafikákat készítené a szőlőből, a cseresznyéből, az erdei szamócából, látam a római albumát (nekem sosem lehet ilyen, nagy szerencsétlenség, de még veszprémi se lesz, pedig járna nekem), s tudom, tudja, milyen a cukrokkal telt, lédús és színes gyümölcs.

Cuccival kétszer találkoztam, a kecskeszerű kutyájával sétált, nagyjából velem egykorú, és látni rajta, hogy világhíres művész. Imádhatta a kávé, a Farnese-palotával szemközti presszóban támasztotta a pultot, dagadt volt, a feje zöld és áttetsző. A kecskeformájú kutya selyemfülét gyűrögette, fogdosta, majd meg az állat nedves orrának gesztenyét. Nem szólítottam meg, arra várok, szólítson meg ő. Igyekszem.

Naponta egyedül téblábolok a piacon, kilóban vásárolok a leveles ágakkal szedett, dió nagyságú szicíliai mandarint. Az a legolcsóbb.

dió

szagú zsoltárkönyvek, padok. Néró lelke démonként még visszajár, hiába vágta ki II. Paskál a fát, amely alá a keresztényüldöző császárt temették, hiába húztak fel a szép kapu mellé barokk templomot, hiába formázta itt az Ágoston-rendi frater Martinus Luter Mártonná magát, hiába szerelték fel az altemplomot kriptákkal és díshullákkal, s a falakat is hiába borítják szent révületek és rémségek; e templomnyi Minden továbbra is egyetlen diófát szolgál.

Az pedig csupán szöveghiba, hogy túl sok részletben nőtt fel egy tölgyfa, éppenséggel egy címer közepében.

fogadásra

alvóingben, felszakadt cippzárral, gyors lépésben (Babuino – Tritone – Barberini – XX. Settembre – Nomentana), hogy időben odaérjünk és lássunk.

A diplomataarc lényege, konstatació, hogy semmit sem reagál le, még akkor sem, ha minden talpalatnyi helyen csapzottan, lógó bélésű bőrkabátban, a kilencvenes közép-európai évekbe beburkolózva mi állunk.

hiába

kérdezed, barátom, marad-e a történet, nem tudok erre sem válaszolni. Ebben a historiában egyébként sem bizonyos semmi, gondolom, csak én magam vagy én, akit a hiányzó történet elmond? Természetesen a háttér felvázolható (amelyet

ismerhetek, hiszen magánemberi tapasztalatom is tanúsíthatja a létezését). Ha pedig teljes lenyomata lenne az alakoknak, a jellemüknek vagy éppen cselekedeteiknek, igyekszem szétszítózni, hiszen a dolgok ezt kívánják.

Most azt állítom, rajtam kívül más senki és semmi sincs – ettől a mondattól kezdve pedig nevezzük így –, aki megszólítana engem. S azt is: most létezem, és éppen addig, amíg az utolsó betűt ráhelyezem a papírra.

Tőlem függ, a mindenségemben mennyire lesz kontúrja a mindenemnek.

De a bizonytalanságba belebújt írásmód nem kell, hogy bizonytalan írást eredményezzen. Tehát tudd: a középföldön járunk, abban a fűtorzsnyesedéktől dinnyeszagú, földbarna városban, amely annyi magyar regénynek adott és kínál ezek után is tág helyet, háttérrel vagy terepet, s amelynek sószagú, dohos levegőjét oly sok gyöngye tüdejű közép-európai hős lélegezte be, vagy talán – ha a befoglaló műnek megadatik néhány éves vagy évtizedes örökkévalóság – most is lélegzi.

A hiába egy – másfajta reménytelenséget egybekötöző és egybetartó – fonál.

szívrítmuszavar

a rádióban.

Itt elindulhatna a belső – látom előre, kompakt és rejtett – történet, de nem fog. Erős vagyok. A referenciális kérdések egyikét megoldja a fellapozott, emlékeztető naptár, amelybe, a dátumokhoz, bejegyezték, mire illik a népnek, a tagságnak vagy bármi közösségnek, amelyre a naptár vonatkozik, azon a napon gondolni. Az események máshol zajlanak, nem az enyhén hisztérikus, zavarodott – egyébként pedig kitaratóan rágcsláló – tömegben.

mikor

kell egy igekötő? Ha nem tudjuk feltornázní pohos testünket az utolsó lép-csőfokra, és bizony jó lenne addig fölágaskodni.

az utolsó előtti

lépcsőfoknak több enyves karja van, minthogy több választ is elfogott.

Az utolsó előtti lépcsőfokon lehet, hogy elbotlottam, lehet, hogy elesetem, de lehet, hogy nem. Gondoltam-e a vendéglátónkra, akihez indultunk, vagy arra a puha húsú, nálam, mint a vonatkoztatási közép-re, a pontra, fejjel nagyobb diplomatafeleségre, akinek ölében kucorogtam az autót út ideje alatt s közben – ó, éjszakai megvilágítás, ó, te sokszor megbaszott, sok pinájú Európa – egy korai közép-ázsiai birodalomról csevegtünk, ahol a szobrokat antracitból faragták.

Az utolsó előtti lépcsőfokon, talán ezért jegyeztem meg annyira magamnak, nem történt semmi?

édesköménygumó

azt hiszem, sütve.

A rekonstrukció: az édesköményt megtisztítjuk, megmossuk, és negyedekre vágjuk. A zsege köményzöldet nagyon finomra aprítjuk, és félretesszük. A köményt forrásban levő sós vízben negyven percig főzzük. Egy tűzálló formát vajjal kikenünk, és a sütot kétszázhusz fokra előmelegítjük. A megfött gumót leszűrjük, és egy egész két tized liter főzőlevet kimérünk. Két dekagramm vajat felolvasztunk, két evőkanál lisztet rászórunk, és folytonos keverés közben világossárgára pirítjuk. Felöntjük a kimért főzőlével, a tejjel, és állandóan kevergetve pár percig főzzük. Sóval, borssal, szerecsendióval fűszerezzük. A lecsöpögtetett édesköményt beleteszszük a tálba, rászórjuk a zöldet, és leöntjük a mártással. Meghintjük reszelt parmezánnal, valamint elforgácsolt vajjal, majd sütőbe tolva tíz percig pirítjuk a tetejét.

piros

reverendájuk miatt kis bíborosoknak nevezi őket a nép, és hogy mi egy házban lakunk velük, láthatjuk azt is, e diákok képesek diákként viselkedni: gőzfürdőbe járnak, végigröhögik az éjszakát, egész kupolákat rajzolgatnak a női fejek fölé, s el nem tudják képzelni, minek hordoznak az avatáskor kisebb tárgyakat, gyertyákat, galambokat, énekesmadarakat, bort magukkal a szerzetesrendek képviselői, s minek a nyolcvan lépcsőházas és húszudvaros palota s az az állítólagos tizenegyezer különféle helyiség.

Szélesvásznú

történet, ahogy a rezesbanda fújja a magáét a templomban azóta is, hogy beállt a nap történetébe. Piros-arany csíkozású fekete, illetve hamukék díszegyenruha, csákó, lakkcipő, kesztyű és pitralonszag, domború mellkas és zengő hang.

Mintha azonban a zenekar nem szórakozna: üvegből a szemük, porcelánból a szájuk, a kordonnal lekerített diplomaták már csak programlapozgatók, esélylatolók és derűs karrieriek.

Jó. Akkor. Mozgó célpont.

Megint láttam valamit, ami helyére odatulakodott az a látvány, amelyben azt a valamit nézem, és hát persze ez mindent eltakar.

A mondatok is debella kurvák!

találkozni

egy lánnyal, aki széles karimájú, rózsaszín kalappal a fején heverészik a keskeny erkély egyik napozógyájában, aki mindig a rakpart felé fordul, és kitartóan számolgatja a Garibarditól fehér csúcsú hegyen a fákat. Ruhája, vállra borítható utazóköpenye is rózsaszínű lesz. A lánynak ezenkívül nem lesz semmi egyéb sajátos tulajdonsága, s ezért már meg is lehet szeretni.

1993. december 12.

az én

mögötti én, amely egyszer-egyszer a beszélő, illetve értelemszerűen másszor-másszor pedig a beszéltető lenne, tulajdonképpen az egyes szám negyedik személy? A többesük pedig a többes szám negyedik személy?

Az én mögötti én (az egyes szám negyedik személyes) ugyan hogyan teszi a dolgokat, a dolgaimat? Szereti-e azt, amit én, hogyan teszi a különbségeket, ismeri-e a hehezést, s az-e számára a veszély, ami a számomra? S a hagymás hallal hogyan áll?

ott van

például (ott áll) a folyóhoz merőlegesen kifutó, szomszédos közben Raffaello temploma, amelyet a saját istenének épített, persze nem a saját, hanem az ékszerészek (vásárlói) pénzén. S az épület úgy van belülről megfestve, ahogy a (egy) saját Isten (isten) számára szükséges, azaz illő mértékben megrombolva, degradálva, elsemmisítve (de csak annyira, hogy azért az isten – Isten! – legyen).

De az Isten hányadik szám hányadik személy?

volt

egyszer, hol nem volt a másik. És van, aki csupán róla hajlandó beszélni.

a doboz

ugye, hozzá közel férkőzve látható, tulajdonképpen: herma. Egy fej van benne; a fej maradéka, arc- és agykoponya, kibontva a húsból, lefejtve az agyvelőről. Emlékeztet, ennyi a szerepe, nem mintha ez szeretett vagy akart volt lenni, uszkve nyolcszáz évvel korábban, amikor még együtt s egyébként is: volt.

Nyilvánvaló értéktelen domborművek borítják négy függőleges oldalát, még a jelenetek címe is giccses, a tetején ernyedttartású meztelen, merengő alakok, drapériák és korsók, szarvasmarha-koponyák, s felhők között, az alsón, úgysem látná senki, semmi. Fonnyadt és száraz rózsacsokrok illenek hozzá, hát ilyen bukéták veszik körül, porszagú mind, és zörgő cellofánba burkoltak.

Látom, ez az egész egy mondat; az alany sokjelentésű, és járja a vitustáncát, a főnév komor és csontsovány alkoholista, egyébként pedig természetszépe tudós, a névelők mániákusok, de mind-mind másért, szóval ahány szó, annyiféle haladás és annyiféle össze- és széttartás, lassú séta, no és száguldás, sikoly, zavar, perverzio. Ez az egész mondat, úgy ahogy van, a részeiben éli az életét; és hát nagyon sok a része.

A herma a közösük.

a creol

mise hajnalban veszi kezdetét, s tart éjfélig. Két kapun keresztül közelíthető meg, ha nyitva van, akkor a homlokzat alatti bejáraton, ha nincs, akkor a Via Giuliaáról, a portársnak fölajánlott némi borralaló segítségével. Aztán tejfel, méz nyakig.

A creol misében részt vesznek, mert már az első hangokból előgurul a bal oldali kápolnából a két Borgia-pápa teteme, III. Callixtus és VI. Sándor, a márványkompozícióból kilép és aláereszkedik Szent Anna harmadmagával, a templomszolgák és Pietro Montoya bíboros. Aragon és katalán dallamok, sok sárga és arany és hamukék, herétlenek kórusa, hús, hal, tésztaféle, kendő, cipő, szövet, takaró, használt órák, csempészett külföldi cigaretta, jutányos árú úti-könyv (ötödik, javított kiadás).

Tejfel, méz.

a harangok

úgy háromszázötven év után, már ha bronzból készültek, megöregszenek és betegeskednek. Ijesztő hangokkal kongnak, ha egyáltalán megszólalnak, vagy egyszerűen megrepednek, és egyik pillanatról a másikra elvesztik múltjukat, nem emlékeznek semmire, s ha korábban vallási tébolytól szenvedtek, más harangnak hiszik magukat.

három

apáca mázolja a homlokzat magas mellvédjének korlátját, időnként odatartja a csuklóját, arcát, nyakát a napfénynek. Felváltva dolgoznak, napoznak, holott nem is skandinávok, csak éppen hívei a sapphoista svéd királynőnek és a templomának.

A háztetők felett átlátnak a spanyolok templomába, motyognak eleget, ott mindig dőzs van, érzékeny, pornográf dallamkák úsznak fel az égbe, lányos arcú papok evickélnek a sóhajaikkal, szerenádoznak, olajos szemmel áhítoznak, pácolódnak a tömjénfüstben, rozmaringszagban, sóvárognak, s majd ismét szerenádoznak.

cikláment

lopni a Via Venettón – filmszillagok, hozományvadászok, üzletemberek, bankárok és Ady mindenkit lejmoló szelleme! – felszólító módban és csupán a felvigyázók szeme láttára szabad. A virágáros kislány sikolya, rendőrsíp, lábdobogás se riaszt, mindig elő lehet adni a szórakozottat, aki kart karba fűzve sétál a parmezánsárga holddal, mereng a nagyvárosi sétán, büszke női nyakon. Dr. Tóth K. János se tesz mást, nézzék csak meg (Kunsthistorische Gesellschaft, Wien, 1988), bár szerényebben, ahogy művelt úrhoz illik.

olyan

innen a dombtetőről látva, hogy elhiszem, ez a szépség Isten egyetlen (nagy-kockás, háromnegyedes, sétára és fogadásra egyként alkalmas) kabátja.

az istenben

és Stendalban van közös. Nem több az négy betűnél, mégis megjegyzendő. Éppen elég ahhoz, hogy szeressék Rómát.

Stendal egyébként jellemzően a naplójában leírta, hogy a római Borghese-villa előtt látott egy isten formájú figurát, ott aludt papírdobozban, a lépcsők alatt; s azt is szükségesnek tartotta feljegyezni, hogy ettől a pillanattól kezdve néhány napra (mit napra! évekre!) elvesztette a tisztán fogalmazás képességét, s nem tudta megállapítani, hogy ő írja-e a saját szövegét, vagy ez a szöveg írja-e őt, esetleg mindkettőjüket az az olvasó, aki a kész művet olvassa (majd).

1993. december 13.

elveszítettem

egy gombot, marokkövet, barna fényű lógesztenyét, amelyre sosem volt szükségem, mégis hosszabb-rövidebb ideig hozzátartozott az életemhez, mégis a részemnek mondhattam s mondtam. Beleszédülök abba, hogy tetten ért a múlt, a múltunk, s már csak én állok fénycsóvjája közepén, talpig megvilágítva. Rövid séta, mély lélegzés, lassított szemle.

felírtam

és többé nem tudok mit kezdeni vele: bőr, tízezerért. Nem tudom határozottan, mit akartam e két szóhoz kikötni, miféle fürge lábú helyzetre raktam volt billogot, amely aztán mégis elkőborolt, lompos mozdulatokkal visszavonult a megnevezhetetlenségbe.

a porta portese

feltartja a kezét, nyújtja az ujját, jelentkezik, de miután felszólítom, egyik lábáról a másikra áll, húzogatja a vállát, nyújtogatja a nyakát, forgatja a szemét, nem képes megszólalni. Megmutatja a pokrócra kirakott, alig használt cipőket is, hasított bőrből készült valamennyi, intenzív szaguk van, és semmi por rajtuk, frissek, fényesek. Rámutat az árra – franciakockás papírra írott az a 10.000 Li. –, de nem tudok benyúlni a látványba, hogy kiemeljem onnan a cetlit, és ellenőrizzem, hamis-e, vagy sem, a képzelete teremtette-e, vagy az enyém, vagy csupán így alakult, így, a korrekt emlékekből a mondatokba ennyi fér bele.

keleti

zöld kőelefántok, körbecsörtetik a pult kiszáradt szavannáját, nem találnak füvet, lédús leveleket, dagonyának pocsolyát. S ha kiemelnek egyet-egyvet a csordából, ki más, ha nem a gazdálkodó Isten, meg sem riad az állatsereglet, nem indul vágtaiba, nem burkolózik porba, nem zúz, tör, tombol. A dologban a rend másban található, talán a végeredményben, a turisták gyűjtőkedvében, a zsíros tapintású faragvány ásványrétegeiben vagy éppen az ünnepi várakozásban.

1993. december 14.

lesz

olyan nap, nem kell évtizedeket várni rá, amikor mást, mint diókopogást sem hallhatsz. A dióhullás hangját: leszakad egy zöld burokba foglalt csontgömb, nekiverődik és megreccsen a barna kérgű ágakon, s rögtön meg is nyílik, hogy mire immár külön hull alá a csonthéjas mag és húsos burka, figyelni lehessen azt a zörejt, amely a harmatnedves, sárga diólevélavarból hallatszik ki rögvest. Az érkezés, igen, a megérkezés zaja az, és az indulásé. Mert az avarból diólevélszag, kabátjából füstnyurga alak áll fel és lép ki, imbolygó léptekkel nekiindul a hegyoldalnak, hogy utolérje a gerinc túlsó oldalára kúszó őszi fényt.

diópáccal

készült rajzokat nézegetek az utca egyik kisgalériájában, lényegtelen anizkszok, buta tekintetű figurák keresik maguknak a helyszínt, kútszimpóziumot tartanak a verebek, antik szerelmi légyott, fotóbrancs, de a festék: az igen! Értem, hogy Borsos Miklós milyen okból vezéreltetve festette az Arnót diókivonattal, s értem, hogy ha már kirohantam a galériából, akkor miért a Teveréhez indulok, s miért mázolgatom át a folyóparti látványt lazúros, barna színsávokkal.

Aztán Szabados Árpád jön, siet az ékszerészek dús templomából, barlangstötét foltokat helyez a városi tájba, beléhelyez egy vagy több szerkezetet, odabiggyeszt néhány ripacskodó pinát és kókadt faszt; eközben észre sem veszem, néhány lépéssel mögöttem, a folyópart falánál eldőlvé fiatal, csupasz pár toszik, sikong és hörög és élvez, s összpontosítva figyeli őket és a túlsó oldali partról a helyszínt.

homlokán

az isteni ihlet szarvacskái: s lényegtelen, hogy mindez a hibás szövegolvasat következménye. Elég, ha valamit rosszul értelmezel, máris van következménye, épület kerül és eszme is rá, belé, hozzá. Szép vircsaft, állapítja meg, és vizslatja a sereges bámészokat, akik elébe állnak, őt nézni, a tévest, hiába mutat át a kis-ázsiai láncokra, a fémvázákba helyezett fehér liliomcsokrokra, a megfolyt festékes keretű barokkra, tovább vizslatják, a szépségét, a konokságát, azokat az arasznyi, csálén kunkorodó szarvacskákat a fején, amellyel böködi a pökhendi rendet.

sejteni

lehet előre (utólag?), ez az Isten csak valaha volt (lehetett) házigazda: most itt nem egyéb nagyhatalmú élősködőnél, amely rászívta magát, amint az idézetek mutatják, a szöveg testére, és mint hatcsíkú pióca, teleszívja magát a szövegvérrel. Parazita lény, igyekszik jelentéssé, egyértelművé lenni. Pontosan tudja,

hogy figurális lett, és ehhez, de csak ehhez, megvan az akarata. És ezért nem képes elillanni.

oda és vissza

lopkodjuk a jelentést a villa Borghese előtt. Nem tulajdona a papírdobozban alvó, borostás, sovány férfinak, ez rögtön kiderül, ahogy a paravánok labirintusának a szívében, a sárga fényeket elnyelő párában rábukkanunk. Hol a szöveg mondja ki, hol a szöveg szerzője, hol meg a szöveget olvasó, ez tudható... Ezért nem folytatjuk.

De hogy rongyos kabátba burkoltan az öreg Isten feküdt volna a kartondobozban, tudatalattijában valami álommal, hát az nem fejthető még meg semmi dekonstrukcióval sem az ennyi, 81 szavú szövegből.

az etruszk

gyűjtemény: felliniáda. Összeálltak a terrakottaszobrok, eszközök, edények, hogy megcsinálják a maguk jövőjét: kitalálták a Mestert, aki szépen filmmé másolja át azokat a jeleneteket, amelyek közben ők, a szobrok, az edények, az eszközök s természetesen a freskók létrejöttek, s itt-ott azt is becsempészte a film-jelenetekbe, ahogyan az égi és földi szerelmes dolgot a tárgyak ábrázolják.

Aztán kivártak néhány száz évet.

1993. december 15.

az emlékmű

tetején kivonta kardját hüvelyéből Szent Mihály, s figyel, szuggerál, de nem veszem észre figyelmeztetését, a reszketeg férfinak segíték. Ott állt az útpadkán, igyekszik meglépni a húszcentis mélységet, de egyre nagyobb pánikba esik, s egyre inkább remeg. Megfogom a könyökét, átsegítem az úttesten, s a rakpartba cementezett vaskorláthoz vezetem. Ernyedtem támaszkodik, nagyokat lélegzik, és mégsem látja helyettem a várost, de könyökének szaga, forrázott csirketollé vagy bármi más szárnyasé, rajtam marad, és megjelöl.

valóban

a világ legszebb tere-e, azt eszembe sem jut eldönteni? Mások állást foglaltak, szolgának álltak a kapkodó tekintetű zsenialitáshoz, legyen igazuk (együtt és külön), kapjanak benne örök életet.

Azonban, ha a Caligula-obeliszk és a két monumentális szökőkút között észrevevesszük a tér ellipszisének nagytengelyén a két kerek márványlapot a kövezeten, s rá is állunk, azt is láthatjuk, hogy azokról a helyekről a kollonádok négyes oszlopsora egynek fog visszafogyni, s székesegyház trapéz alakú, emelkedő tere is négyszögletesnek látszik; mindezért biztosan állíthatjuk: van egy apró, ujjbegynyi pont, ahol az öröklétbe igyekvők és a *Tiltott Ábrázolások Könyve* egymáshoz fér, éppen összeér, ha nem is forrnak eggyé.

Itt járhatnak át azok, akik mindkét labirintust belakni kívánnák!

gyűlnek

a galambfejű, pici elhatárolódások, belekortyolnak a porfírmedence vizébe, felfelröppennek, s ott kereng egy kifordult pihe még néhány percig a kiürült, bágyadt fényben, felszáll a száznegyven szent közé, azok elég magasak ahhoz, hogy a redők között fészkelni, költeni, ivadékot gondolni lehessen.

És ezeknek a galambszerű elhatárolódásoknak egyként két fekete keresztsáv húzódik a szárnyán, olyanok, mint a szirti galambok félvad populációjánál, s a nyakukon is olyan fémfényűek a fedőtollak, s a lábujjaik is hasonlóan rózsásak.

a Via della Conciliazione

végén jobbra térve, ahol a Via Pio X. ráfut a Viktor Emánuel-hídra, nem meszse a torkolattól, a Borgo Santo Spirito sarkán áll a komor épület, magas drótkerítés futja körbe az előkertjét. Itt nőtt egy görbe törzsű, mézgas őszibarackfa, s mert nem metszették, nem permetezték mindig tafrinás a lombja, a levéllemezek piros bibircsókossá gyűrődtek, akár az idős, állatkerti páviánok segge.

Az előkert mélyén vasrács húzódik, mutatóujjnyi fémpálcák állják körbe az épület földszintjének teraszát, benn tartva a kórház, merthogy egészségügyi intézmény ez a hely, elmebetegeit. Akik ott levegőznek, és közben siránkoznak, nyögnek, éghöz sóvárognak, forgatják kifordult szemüket vagy nyakgolyvájukat simogatva éles, metsző hangon jajgatva követelik az utcai járókelők könyörületét.

az emeleti loggia

– amely hármas osztatú s Borromini-féle barokk – hiába néz a Teverére, pillanatnyilag érdektelen. A mögötte álló termék egyike, ahol a plafonról egy koponya nélküli női arc pillant alá, az az érdekes: vagy ez az arc csupán a Palazzo Falconieri belső homlokzata. S a koponya maga az épület volna?

Ez az arc figyeli a házban elhangzó vitákat, koncerteket, előadásokat és kiállításokat, ellenőrzi és számon tartja az eseményeket, dolgokat, tárgyakat és hangokat? Vagy netán lenne ott más, koponya nélküli, kicsit puffedt és sok ráncba süppedt arc is?

Ha már a városban, akár az országban az a szokás, hogy a házak helyett az utcára nyíló ajtókat számozzák, miért ne lehetne számba venni a házba benéző arcokat, tekinteteket, amelyek ügyelnek és figyelmeztetnek a felügyeletre?

a pókháló

megfigyelése, kiolvasása, értelmezése, ahogy portól súlyosan remeg a felszálló meleg levegőtől, valamilyen finom szerkezetű s tükörezüstös hiányból ered: a tudás hiányából, feltételezve, hogy a tudás létezik, ott van az enyves pókháló szövegében, igaz, számára tudhatatlanul, az olvasónak csak ki kell nyernie. Az olvasás vágya ekként a szőrös szkafanderbe öltözött olvasó vágya is a tudás után, amely a Másik hálójának szövegében vagy a szövegben mint Másikban rejtőzködik (idézik is többen Felmant). A sarokban kifeszült, portól mégis alálógó szöveg vágyik saját elrejtett tudásának tudására (a pókhálóban elrejtett más pókhálókra), az értelmező pedig arra, hogy a szövegből kiemelje, mint pókhálóból a pók a zsákmányt, a számára hiányzó tudást. A találkozás(ok)ban rejlik az ideális kapcsolat lehetősége!

1993. december 16.

zabzsákkal

a fején álldogált a fényesre kefélt, barna szőrű ló a Porta Stabiánál, s mind a négy bokájára kápráztató pompejivörös, kötött zokni volt húzva.

az időben

a jelent lakom, abban vagyok jel, vagy semmi. Ahogyan magába fogad, és körbenő az új jelen, úgy dől ki belőlem, mint széles árnyú, nagy törzsű platánfa, a korábbi jelen, s belefekszik a múltba. Hogy a jelenek morzsás, ásványi anyagként, szervesetlen és szerves törmelékként egymásra rétegződnek, látom; visszanyújtom a kezemet és kitárom a tenyeremet, s mire megtelik markom a hulladékkal, nem tudom a jelenbe visszahúzni, ott marad a múltban, ahogy ott maradt a kutyám is.

elképzelem

most, mint hogy ez is szabadságom lehetősége, hogy visszatérek, mint régész. A kutatóárokból, amely (példaképpen) a Via delle Terme nyomvonalát követi, a sárga kövecsek, bikavérvörös falmaradványok s elszórt, darabjaira tört fibulák és csattok között ott találok magamat mint régészt, aki végzi kutatózását. Hogy feltárjam – önmagamat –, mennyire reménytelen feladat, azt Pompeji példázza, persze csak akkor, ha folyik a romok feltárása.

Persze a Via delle Terme egy regényben is húzódhat, vagy keresztben a napos Róma-Nápoly-sztrádán, a korszerű történettudományi technikákban, Nietzsche 1872. novemberi, Rhodénak írt levelében, avagy éppen Veszprém, Ostromlépcső 5. számú ház tetőtéri szobájában, ahol majd megnyílik az árok, s benne egy gipszfehér alak, ahogy kiönti saját múltja és jövője poros, fehér figuráját.

a vásárcsarnokban

különös alak állt, a rég kiürült, harsogó és nedvdús zöldségektől, véres színűsoktól és gyöngé illatú gombákról elfeledkező, teres piacokon téblábolók mindig különösek, akit lehetetlen körvonalazni, elszigetelni mindentől, ami vele összefüggésben látszik, most is azt kell látnom, hogy őt teljes lehetetlenség bármennyi vonallal is úgy körülzárni, hogy az idomból ki ne ütközne nemes feje mosolyogva, hogy nem fér el ott bent, hogy a vonalak közül ki ne dobbanna a szíve, és hogy az egyik szögleten ki ne esnék valamelyik hozzája tartozó történet, mivel számára nincs hely a poligonban; mert, bizony legalább három – vagy négy! – figura vonása van, ahogy nézi a pék kemencéjét, majd ahogy ideges tekintettel rácsap figyelme a halakat tároló medence vörös kőből faragott kávájára, reá aggatva.

Határozatlan körvonalú, illatos tömeg lebegett, gomolygott előtte, s finom lelke készségesen megsejtette az emberi lét megtudásainak azt a pontját, ahol jobb már, ha a fül és a szem bezáródik. Ettől fogva ilyen marad: nemesen félénk lelke érzi, hogy a lét minden bizonyossága, a jó is rideggé egyszerűsödik, mint a számtalanszor megálmodott nyáréjszakai vigalom egy Korfu városi kültelki palotában, amelynek muzsikája a saját halotti indulóját játssza.

talán

csak a dél-amerikaiaknak készült könyvváltozat, az *Arte y erotismo en Pompeyá-*ban lesz majd fényképen látható a Vettiusok házában található pucér férfi, akit közszemlére ott is a larariumba tettek. A víz vastag és erőteljes sugárban tör elő természetes faszából, a nagy testű, szőke svéd nők mindegyike ráhajol, és perceként át szívja, issza.

(Ui. a német változatban is benne van!)

tragikus

költőnk házának bejáratát, amint az tudható, kutya őrzi. Harapós kutya.

A római kutyák származásuk okán a mai kutyákhoz képest közelebb álltak őseikhez, a farkasokhoz és a sakálókhoz. Ettől olyan delfinorrszerűen erőteljes az arckoponyájuk, az állkapcsuk, a fogazatuk.

ahol

korábban kertek voltak, ott ma már datolyapálmák nőnek. A kert dísznövényei és állatai átvándoroltak, s menhelyet találtak az atriumfalakon, a konyhák falüregeiben, a párkányok díszítésében. Köztük ékszereket kalapáló puttók, éhenkórász sáskák, évszázadokon át tartó, élvezet, mesteri pornók.

A datolyafákon nagy fürtben, szilványi szemű, édes gyümölcs érett.

a kísértetfeleség

Hiába kérdezed, barátom, mi marad a másik történetben, nem tudok rá válaszolni. Olyan kevés a formája, hogy nincs egyebe, mint a valósága.

De hiszen ebben a történetben sem bizonyos semmi, gondolom, csak én magam, az író, aki egyelőre, az indulásnál, szerénynek mutakozzam, én, aki a történet elmondója vagyok. Most természetesen a háttér sem vázolható fel, amelyet pedig alaposan ismerhetek, hiszen íróvá válásom előtt számos alkalommal bejártam, s közönséges magánemberként is tanúsíthattam a létezését, nemhogy az alakok, a jellemük vagy éppen a csekély cselekmény. Állítom, rajtam kívül más senki és semmi sincs, ettől a mondattól kezdve pedig nevezzük így: a novellában.

Holott a mindenségemben határozott kontúrja van mindenemnek.

De bármennyire bizonytalan, tudható, a középföldön járunk, abban a fűnyesedékszagú, földbarna városban, amely annyi magyar regénynek adott és fog majd kínálni tág helyet, háttért vagy terepet, amelynek sószagú, mégis dohos levegőjét oly sok gyöngye tüdejű közép-európai hős lélegezte be, vagy talán még, ha a befoglaló műnek megadatott a néhány éves vagy évtizedes örökkévalóság, ma is belélegzi.

Egyébiránt egy másik történetben is ebben a papírvárosban jártam a víz fölötti, meredeken hegyre futó utcákat.

Mielőtt arról fogok beszélni, aki kísértetet vett feleségül, és ez a kísértet elrabolt tőle öt évet, egy újabb hely utcáiról szólok. Eddig minden írásomban előfordultak; elvégre arról a vidékről származtak oda, ahol felnőttem. Gyerekkorom épületei és utcája volna mindahány, ha azóta szétfakult, és a sok emberlépés okán keskenyebbé fogyott. Bárhol járhatok a fénytől csillogó köveken, mindig ugyanazon városét koptatom.

édeskömény

igen, igen, igen. A tavernában úgy ajánlják, ahogy az aventinusi lejtőn élő világszép matróna készítette.

a szerző

immár szomorúan állapíthatja meg, hogy a Szöveg, bármennyire is bejárja a teret és bármennyit is igyekszik megtapasztalni, nem lát semmit. Leverten veszi tudomásul, hogy mert a szövege nem lát semmit, ő sem láthat mást, mint azt, hogy a szövege nem lát semmit. Az Olvasó pedig, aki az első pillanattól kezdve részese e háromoldalú viszonyoknak, azt láthatja, hogy a viszony másik két résztvevője a nagyon is látható helyen nem látja azt, ami a dologban Isten, ezért gondolkodóba eshet. Például arról, lopjon-e?

felhőrészletek

a sztrádán végig, fenn, mintha a tébolyult kertet festő festő gigantomán kiállításán. Ami szín csak létezhet a szubtrópuson vagy egy koloristából lett poétánál, mind összegyűlt, s magát előadja. Nem átallanak emberi alakokat formázni, csataképeket és pirospozsgás szüzeket, csöndéleteket, eksztatikus grécókat, teátrális autókat, itt ott még a veszprémi restaurátor, a köpcös felhő is odapingálhatta kedvenc modellje csöcsös aktját.

Az oranzssal lazított bíborba malachitzöld vegyül, s belelóg egy aktualizálható hegyorom, majd mandulafenyves ágaskodik az égig, havasi varjúk keringenek kavargó, szírványló olajfoltban.

Katalógus készül, s kiműlik, mint bármelyik nyilvános hasonlat, a 218 kilométer.

migrén

a Termini előtt mint zsúfolt költészeti felsorakoztatás: csúcsforgalmi dugó, égéstermék, cigarettabűz, mesterkedések. A beszorítottság neurotizál.

Órák múlva az ágyban, nedves törülközőbe csavart fejjel, ízes levest szűr-csölgetve, mégis émelyítő hányingerrel küszködve.

Rossz, rémálmokkal küzdő helyszín az éjszaka, amelyben kipufogódob nélküli félszigetek száguldoznak, és traktorok szántják be a papírlapokat. A leg-egyszerűbb mondat elég ok a gyilkossághoz.

1993. december 17.

találtam

s éppen egy mozaikpadló köveiben elrejtve, ettől olyan meghitt: hiszen a *Fegyverengedély* kulcsnovelláját (is) idézi (legalább: nekem), amelyben az apró kövű bizánci mozaikokról és mestereikről esik (mint záporkor az eső) szó (valamint az olvasóról s rólam, ha éppen nem olvasó s nem önmagam olvasója vagyok). Mondatot is találtam, egyetlen rendes, magyar mondatot. „Az olvasó, aki a maga labirintusában hal meg.”

szintén

mindezt azért érdemes megnézni, hogy utóbb jele legyen az emlékek, egyébként egyáltalán nem érdekes.

A nagy falak négy termet alkotnak, a kései századok barbársága mindent elhordott róluk, ami egyáltalán mozdítható. A szobroknak csak a fülkéik maradtak meg. Cholnoky fölmerészkedett egy csigalépcsőn oda, ahol mozaik padlómaradványokat látni. Fölérve azonban azon lepődött meg, hogy milyen terjedelmesek voltak ezek a termák. Együvé gyűjtöttek itt mindent, ami a különféle testgyakorlásokhoz kellett, s az effajta torna a gazdagok számára is rendkívül fontos volt, mielőtt a puskaport feltalálták.

A termáknak nincsenek oszlopaik, ami, legalábbis szerintem, mindenfajta kifejezőerőtől megfosztja őket, az én szememben olyanok, akár a napkeleti romok. Van itt valami, amelyet az antikok szerfölött csodáltak. Amennyiben Aelius Spartianus szövegéből kihámozható, egy bronz rácson nyugvó nagy boltív lehetett. Vannak napok, amikor az elhagyott romok határozottan örömet szereznek, de azt hiszem, annál inkább érdeklik az embereket, minél kevésbé bonyolult a leírás, amit róla adnak. Oly kevés a forma ebben az épületben, hogy egyebe sincs, mint a valósága.

Más szavakkal: az a művészet, amelynek egyetlen eszköze a puszta elbeszélés, s az is nyomban homályossá válik, ha egy kicsit részletesebb akar lenni, ez a művészet nem tud mihez kezdeni az ilyen formátlan romokkal; feltétlenül festői látványra volna itt szüksége, és kevés festőnek lenne elég tehetsége ahhoz, hogy jellegzetességet adjon neki.

Meglepett, milyen élénkzöldek a növények, amelyek a hatalmas falak tövében tenyésznek; ha hihetünk vezetőnknek, mind mérges növény.

ostiába

menet, ugyanabban a stílgalériában/ben, mint tegnap, de most: kurvakiállítás. Szívós testű, darabos, megfent fogsorú kurvák, vérveres körmökkel és csipkebugyiban, csizmában. Óvszerlufikkal labdázna, könyékig vájkálna egymás-ban, vagy éppen önkielégítenek az esernyőfenyvek szagos avarján.

Ide a francia irodalom jöhetne tanulmányútra, de magam is átképződök franciává, bunkósodik a bránerom, cholnoky vigyorog a bal első ülésen, mert tán neki is lennének szándékai, jobbak, mint a regényeiben.

Megyünk az élvezésben elájultak merevségét utánzó uszadékfákkal s a pinaszagú, nagy moszatokkal játszó tengerhez.

békés

látvány. Üres plázs, mit számít az a négy magyar, a betonúton egy bordó autó, hozzá tapadva egy másik, benne elmerült bankólapozgató úr, messze a bekötött pálmák mellé kiült, szélfürdőző, rózsaszín házak és a kolór lokál.

a bitang

ráállt az autónkra, s a nyitott ajtóban látszólag pénzt számlál és ügyel. A térde alatt elhasalt kölyök acéltűkkel és rafinált kulcsokkal igyekszik felnyitni a csomagtartókat, legyen miről mesélni a haveroknak, legyen mit ellopni s eladni az ócskapiacon, pápaszemes kajmánért, indiai sáfrányért, Szent Antalról írott teológiai kistanulmányért.

hetek óta

számlálja a tenger az aprópénzt. Vagy kevésnek találja, vagy lusta a kagylóhéjak közül kiválogatni a fémkorongokat, mert egy-egy maroknyit itt és ott is kisodor a partra, lerakja a hullámszóna pereméig elmerészkedő dűnénel. A homokból kivillognak a keserű sótól tiszta, napfénytől síkos lírák, hogy megőrizze a szél, nem tudja a föveny homokjával betakarni, lecsúsznak róla a fontoskodó szándékok.

Nagy pénzpöttyek, igen, a pénzt szaró madár szennye is lehetne, vagy kávépénz, nekünk, borraivaló Nápolyért, kortárs performance-művészeti fesztivál, ahonnan hiányoznak a pucér testek és az önmutogató, lefittyedt ajkú, leszbikus lányok.

Bármely történet vége lehetne e part, nem véletlen, hogy különböző módon, de mind a négyünknek felajánlkozik, előjátszik, majd tabula rasát alakít, visszamondja a jobb neorealista filmek forgatókönyvét.

Azért aztán az is igaz, hogy fenyegetőn zúgnak a mélyén a kőstől őrölt malmok.

a kavicssúrolás

a délelőtti pihenésben rövidke elfoglaltság. Nagy, tengermélyi kőtömbökből vagy a part leomló szikláiból azonos formákat készíteni, mint valami minimalista zenész a végtelen ideig tartó koncerten, nem kevés bátorságra és eltökéltségre vallóan.

A tenger belenyúl a gatyámba, megtapintja, kitartóan fogdossa a tökömet, nem hagyom, hogy belőlem kavics nagyságú golyóbisokat készítsen, vagy elhimbálgassa, hátha hangot hallat, ha megkoccannak a golyóim.

fülpucoló

műanyag pálcikák tömege hever a strand homokjában. Rózsaszín, babakék és neonsárga férgek – mindkét végükön vattabunkóval – sorjáznak, ritmizálnak. Darazsak és fémlégyek járnak rajtuk, egy-két fülzsírra szakosodott futóbogár keresi és találja meg a táplálékát.

A szél átemeli rajtuk a sós permetet, a sugárzás melengeti őket, közelükbe se fér a tenger lapos, habos szélű hullámnnyelve.

kecske

az, ismét csak az, nincs itt semmi kétség. Mintha 1992 augusztusától kérődzne a teraszon, pár szál szakálla leng az állán, és rózsaszín orra élénken rángatózik, talán a szokatlan étel- és italszagoktól.

A nyakörve viszont új. Most fémszögekkel van kiverve a széles bőrv, így nem fogják elharapni a torkát a városnegyed démonai, nem ül rá se boszorkány, se tébolyult háztartási alkalmazott.

Abban a presszóban kérődzik, ahová Cucci jár, meg is fogom nézni, hogyan vált a grafikusunk motívumává, s milyen lett egy világhíresség által.

Szarni azonban kijár a Farnese-palota előtti térre; megfigyeltem, dolga végeztével két lábra áll, felágaskodik a fürdőmedence pereméhez, és apró, gyors kortyokkal iszik a vizéből. S mindez már az enyém, éppen belefér egy mondatomba – és ez megnyugvással tölt el.

1993. december 18.

nem

maradt utána más, mint enyhe gyomorgörcs s az a ritkán érzett savas víz a szájbán: nem sajnáltam se a múltat, amelynek sok helyszínén közösen léteztünk, sem pedig a jövőt, amely hirtelen két irányba mutat. Az egyik felé majd ő fog haladni, a másikhoz pedig bizonyára én fogok közeledni.

Előjele sem volt annak a helyzetnek, amelyben így összeroskadtak a dolgok, amint biztos vagyok abban, hiszen eléggé ismerem vagy csupán ismertem barátomat, s ismerem a saját reakcióimat is, következményei sem lesznek. Egyszerűen majd kitörlődik belőlem egy éjszaka vagy egy hónap alatt, mindegy, az, amit tudok róla, és már semmi okom nem lesz arra, hogy tudni akarjam, mi az, amiért szükségem volt rá, s mi az, ami az én munkáimból és személyemből szükséges volt neki. Végül az a cinkos egység is eltűnik, amelyet a férfiak egy átvitt és átbeszélgetett kocsmás éjszaka után megtapasztalhatnak, az erős, bizalommal telített kézfogásban, amellyel mintegy futólag elbúcsúznak egymástól.

Hogy teátrális lehetett volna, nem gondolom, pedig írók között nem szokatlan a hisztéria kulturált formája. Az azonban egyelőre bénító, hogy tíz év kellett ahhoz, hogy kiderüljön, alkatrésznek kellek egy sikerbe zuhanó élethez.

goethe és stendhal

de erről Márai Sándor írt valahol a naplójában, mintha harminc év különbségével nem is ugyanazt a várost járná. Goethe cserfes szeretőt, Stendhal gusz-tusos pletykákat hajszol, a német belebámul minden bokor alji virág kelyhébe, a francia a papok ritkán mosott fehérneműjét szagolgatja, miközben a romok között bukdácsol.

Ez pedig olyan város, amelyben több író is megfér. Sőt! Nézze csak meg alaposabban, Goethében és Stendhalban, Rómát kivéve, semmi közös nincs.

76-tól 98-ig

és vissza, erős mozdulatokkal, hiszen senki sem veheti észre, semmi célja a rohanásnak. Csupán oka, az a nagy pofájú, az lóg ki a kabátszárnylobogásból, a cipőtalpak nyiszogásából, az ököltől kidudorodó zsebből, látszik, hogy a perc bolond.

Fel és alá, ajtótól ajtóig, ez az útszakasz is tébolyultnak marad, s ha valaki óvatlanul belefut, rögvest bele is gabalyodik abba a hálóbó, amelyet reá vet a múlt, az, amelyet a részeg magyarok, azaz mi teremtetünk, és hagyunk magunk után.

célkeresztek

üldögélnek az oszlopfőkön, minden oszlopon öt-öt, hogy bármely oldalról látni lehessen, s könnyebb legyen a célzás és a találatok megszámlálása is.

Látom, itt az oszloprend római változatú, fallal egybeépített féloszlopos, félpilléres, ál. Köztük, a kör alakú teret átszelve, majdnem természetesnek találom ezt, eredeti, tektonikus szerepe szerint is felhasznált, kanonikus formájú korinthuszi oszloprend, szép metszésű, az olajfa leveleinek eleganciáját utánzó oszlopfővel, azonban a legelsőn telt leveles, egyszerű már ez a forma: mint régi metszetek tövén a rézmetsző, alatta ülök.

Rámutatok a függőleges irányú arányok megváltozására is: az oszlopok posztamensre – oszlopszékre – való felállításával és a párkányzat súlyosabbá tételével, a koronázópárkány fölött magasodó attika hozzáadása révén, amelynek indítóoka a boltíves és gerendázatos rendszer társításából fakadhatott.

A párkányok tagozatainak formai kiképzése, értelme is változásokat szenvedett. A profilvonalak hellén könnyedsége, természetessége és eleganciája helyét a mértani jelleg, a körzövel történő megszerkeszthetőség váltotta fel. Ugyanakkor a díszíthető tagozatok aránytalanul megnagyobbodtak, így a görög párkányokon megvalósult rend a római oszloprendeken felbomlott, ami abban is kifejezésre jut, hogy azok a tagozatok is ékítményekkel zsúfoltak, amelynek szerkezeti szerepük van.

A józanságra és racionalizmusára olyan büszke római a részletek megoldásaiban nem maradt következetes alapelveihez.

Ismétlem magamat, és újból én szégyenkezem.

bérköltő

károg, jambusokban kántál, és saját hangszínétől elkápráztatva énekel a lelke üdvéért. Mentségem sosincs: igen, kénytelen voltam egy borvörös nyaksállal kitömní a számat, ott, a főoltár előtt ülve, a második padsor szélén, elragadva azt szomszédom kecses nőnyakáról, mert vihogva röhögtem a szószerk szűz homlokú poétájának Pasolinitől eltanult zoltárán, a templomtérben terjengő bakszagán, kivikszelt, erotomán saruján.

Mégis; az a révület, amelybe beletornáztta magát, az, amelynek rácsai között ugrabugrált, az!

ismét: miféle

az az írásmű, amely a városról szólva elvonja a figyelmet a városról: azt állítja, hogy a tetőkön kupáscserepek hernyósora tolong, s alant, az utcakövek megnagyított mozaikkockák keskenyedő véggel, ezt a véget egyszerűen beverik a földbe, s attól kezdve a kő áll, mint állkapocsban a fog. Persze. Genthon István.

1993. december 19.

a félhomályban

a piac sarkán, a kenyérbolt és a húsbolt előtt darabos, melák ember, piros, csurom véres kötényéből megállapíthatóan mészáros. Most ölt meg s trancsírozott darabjaira egy ökröt vagy egy rózsát.

a bank

előtti terecske két oldalán ugyanazon – s mégsem! – plakát: két paradicsom a feltekereselt fémtubussal, ládabetűs felirattal körbefogva. Alig látni különbségét a két oldalnak, a szemlélő a képek között! az a tisztességes, szemléletükben azonban egy egész világ választja el őket egymástól (hiszen köztük áll valaki). Ott, a napos felen a képi rendet zord tárgyak engesztelhetetlen szigora cövekeli ki, minden szín és minden kompozíciós elem a körvonal alárendeltje. Itt pedig a hús homályban barátságos és egyéniségük birtokában levő dolgok kevésbé látványosan, de sokkal humánusabban rendezik be a képmezőt, úgy, hogy a plasztikai értékek javára mégsem kell lemondani a festői értékekről.

zola

Rómájában a város merő mocskok. Ha Zolaként nézem Rómát, látnom kell, nincs mentség, nincs szemlesütés: ez a város, igen, olyan! Rút. Az pedig új kérdés, de ekkor a futuristák felé illik fordulni, hogy kell-e hozzá a fölkiáltójel?

És így tovább, tovább, tovább, a kérdőjelig, vesszőig, a vesszőmig s a pontig.

szól

az Istenhez, mintát kínál neki, hogy milyennek is lássa a megszólalót! Megcsinált helyzet, spanyolosan árnyalt, vérmes, sok-sok aranyfonattal és kékes-szürke színű falakkal, közepén pedig ő, reverendában.

De a mennyezetet hogyan nyitotta meg a pattanásos képű fipap éneke, a belső csarnok terének gazdagságát miként kínálta oda a végtelenségnek, miért, hogy csupa meglepetés a dísz, a dús fémek, a csavart oszlopok, a faragványok és a megtört ívű párkányok, hogyan az érzés, hogy vele egészen ellátunk az égboltig?

S ugyan miért nem indul fölfelé, fel a levegő lépcsőin, egészen közel ahhoz, akiért létezni tud, hozzá, akit zúgó fejjel, dobogó szívvel, telt hanggal más, mint a szerenád.

ugyan

ha én nem nevezem meg, ki mutathatna rá, s ki mondja el azt a reszketeg, csorgó nyálú, törpévé öregedett aggot, aki az oltártól jobbra, a kereszthajó tartóoszlopa alatt gubbaszt, aranszínre mázolt ketrecbe zártan? Ki látja a vakaródzó, pergamenbőrű kezét, a megtört vonalakkal szerkesztett, manzárdos fejet, ezt a minden ízében barokk figurát? S ha a szenvedélyes, mély érzésekről árulkodó mellkasi mozgás, a reverenda ráncainak fény- és árnyjátéka, s a lábon a mindezzel ellentétben álló, kopott mamusz nem is, de érdekelt, hiszen őt is; a folyondárszerű dallamívek, amelyekbe belekapaszkodik és emelkedik, a mozgó basszus s a lépcsős hang-erőváltások, amelyek miatt folyton visszazuhan és bezárul a ketrecébe.

senior gepida

az, aki délelőtt gyóntat, s a gyóntatószék előtt állnak sorban a hiányos fogsorú vénasszonyok. Rózsák nyílnak, korongszerű, tömött szirmú, lecsüngő, rózsaszín virágok, külvárosi telkek és parasztkertek illatát idézik, azokét, amelyekben – akár a barokk zenekarban a magas és mélyvonósok – négy szólammal képes megszólalni a hajnal és a kora reggel.

Gepida úrnak kilógnak a függöny alól az ujjai, nagy csontfűrészszel közeledik feléje a fény, a tiszta tükrű kisbalta s a falfülkék szentjeiből kiálló szikék, glóriatüskék, szeges övek is előbbre léptek, mint akik – mihelyt elmennek a hívők, s kiürül a templom – gáztettre készülnek.

A gyóntatófülke alján lassan felgyűlik a rózsaszírom, azon térdel, abban lábál, annak az avarját roncsolja mindenki valló. Annak közelébe nem mernek menni az élettelen tárgyak.

kétségtelen

az a keszeg, félnótás férfi, aki szokásának megfelelően naponta zsebkendővel integet a pápának a tér fókuszpontjából, részese a világtervnek ugyanúgy, ahogyan Róma városa, hiába, bár ha teljességgel nem tud minderről az égvilágon semmit.

Az emberi célokból és az emberből kialakult képződmények véletlen összenövése új és akaratlan esztétikai szépséget hoz létre, amelyhez számtalan egyén és nemzedék hozzápakolja a maga véletlen, egyedi életét, ízlését, hangulatát, s mégis egység születik és önállósodik belőle: most a zsebkendő alak lépett színre, s nem attól jelenik meg véglegesen, hogy másodjára felizzott és kontúrt kapott, majd kivált a félhomályos szövegháttérből, hiszen csontvárys csuklómozdulatának rég jelentőséget tulajdonított már a világ; a város már korábban bekövetkezett.

Róma mindent helyére tesz, s a félnótásban is mindent a helyére illeszt.

Ha már tőlünk független kapcsolat van a fentiek között, ne szégyelljük a rend lábához helyezni a magunkét, mert mindez csak megvilágítja a helyszínt, átjárhatóvá teszi az egyébként sötét és komor bérházakat, kivájja az idő tömbjéből a puha és omlatag részeket, s eltávolodunk a főhóstól. Azért egyszer majd rálá-

tunk, s az ő lábához helyezzük a most még magunk kicsi lábához rendelt dolgokat; mert, mint e regényszövegben is, könnyű ruhaként le hull a véletlen és ami feltételes, s megmutatkozik az erő és a tartalom.

a trasteverén

kopott, penészes lepedők és stoppolt, fűszín gyerekruhák száradnak, de a rakpartot elhagyva, a Vatikánba vezető utcákon, a közökből, sikátorokból és sugárutakból összeszedődő tereken Messina kiállítására invitáló plakátok csattognak, sorszámozott zöld példányok szólítanak meg, másról sem beszélnek, mint arról, hogy létezhet olyan modorú élet, amelyből bárki szerencsétlen élőlényt megkísérthet a saját története.

És a kollonád egyik – az aranydrapériákkal bevont! – karja betemel a hajdani könyvtárba.

Mintha antik szobrokat festettek volna le vörössel, bíborral, arannyal, s mellékesen középkori, vallásos szituációba illesztették volna bele valamennyit (a helyzet megkívánta mozdulatkorrekciók elvégzése után), nem is mintha, éppen így van: Messina csupán erről beszél, ezért festegeti a bronzait, a fáit, a köveit. S mindezt olyannyira hitelesen, hogy nyilvánvalóvá válik a kétség: lehet hogy Messina, e tárgyak elgondolója s készítője nem létezik.

Csak én, aki órákig böklászom a termekben, és tanulmányozom a kiállított anyagot.

mi

legyen a kerttel? Őrt állnak előtte, a jégsíkos papagájselymekbe öltöztetett svájci gárdisták belépti díjat kérnek, természetesen ez elriaszt. Ha döntenem kell néhány utált freskó meg szemlélése és a szeretett fák, bokrok, növényformák és kertalakzat tanulmányozása között, miért az előzőt választom? Ki az bennem, aki engem szeretne meggyőzni? S éppen arról, hogy mindaz, amit mélységesen elkerülök, mert tökéletesnek és ezért üres bábhüvelynek vélek, az nem is olyan szabályos, arányos és mértékadó?

A kertet egyébként meg tudtam csinálni. Ott lakom.

jó

ha nőtt olyan ág, amelyet ha felfedezünk, akkor benne vagy mögötte az egész fát láthatjuk, ha van olyan mondat, amelyben az íróját, roskatag utcában a királyi múltat-jelent. S ha van olyan megnyilvánulás, amelynek igazsága a legtöbb és a legmagasabb rendű.

Ilyenkor lehet tudni: sohasem fejeződik be semmi.

Ahogy az is: a *Tiltott Ábrázolások Könyvével* annyiban vagyok azonos, hogy én sem fejeződök be soha, mert tovább élek számozatlanul nemzett ivadékaiban.

1993. december 20.

hol

lenne az a pont, ahol meg tudom nevezni? Vagy: van-e pont, ahol meglehet őt nevezni?

Egyszer majd észre kellennem, a kiadásra kész szöveg mellé tökéletes falu épült fel, szőlősgazdák pincszereire emelt lakásokkal, budikkal, loállásokkal és szérúkkal, s az egész alacsony kőbástyával körbehúзва. Holott nem volt előtte ott más, mint szóismétlés. Amelyet aztán a szedő tudomásul is vesz, és a második „épült” helyére „emelt”-et illeszt.

Nem tudom, sosem tudtam a szedő nevét.

Pedig látnom kell lassan, sehol nem vagyok jelen.

névnap

az, ha kávé iszunk a kávéházban. De névnap az is, ha azért ülünk be, hogy emlékezhessünk legalább egyszer, miért is telepedtünk be az arcképkészítők, hosszú szempillás modellek, kényszerképzetese és helyi operaénekesek közé, a hajlított lábú, A/4-es dossziénál nem nagyobb fedőlapú asztalkákhoz tejszínes kávé inni, ásványvizet szűrőcsőlni és félholdat formázó vaj és vaníliás kiflit eszegetni.

Alkalmat kerestünk, sejtetten az utolsót, hogy na, azért megpróbáljuk egymást viselni, de úgy, hogy azért mégse kelljen a már elviselhetetlent megbeszélni. Hogy mégsem egyeztünk meg se szóval, se mozdulatokkal, se apró jelekkel, az természetes, hiszen már nem volt tétünk, nem maradt semmi, ami a városból közösnek mondható lett volna, nem volt többé a mi közösünk, s a csömör, az összecsátás feszültsége, az unalom és a másik személyisége iránti érdektelenség mindent megmagyaráz, és természetesnek állítja azt is, ami nem lehetne az.

A Cafe Grecóban ott maradt az aláírásom, közel Gogoléhoz és Lénárd Sándoréhoz, de Goethétől és Milos Crnjanskijétől távol.

A három chelnoky pedig Goethe s Crnjanski mellett írhatta volna alá a vendégkönyvet, de hogy kidolgozott és lendületes kézjegyeit odafirkantották-e, vagy találtak-e aktuális okot nem jelen lenni, azt nem figyeltem meg. Nem érdekelt.

hozzánk

tartozik egy könyvtár, amely a személyiségünk része. A városhoz is tartozik könyvtár, amely legalább olyan terjedelmes, részletező és bonyolult, mint maga az évezredek, áttekinthetetlen rendű település, és ez ésszerű is, hiszen meg lehetőséget ad a kaoszt követi, ami abban a helyben van, amelyet maga is mintáz.

A saját könyvtárunk és a város könyvtára néhány könyvet illetően azonos.

Ha pedig a személyiségünk és a város is átfedi egymást, vagy legalábbis itt-ott határos, s egy-két napja néhány ponton éppen azonos, akkor nem is kell sok új szempontot felvenni, holott akadnak még, például a tájé, az élővilágé, netán a szövegszervező kultúrájáé vagy éppen az előttünk jártak néhány hátrahagyott utalásáé – ahhoz, hogy megvalósuljon az az útvesztő, amelyben olyan jókat szabad tévelyegni, hol rátalálva a biztos útra, hol pedig nem, elvégre ez nem is lehet az alkotórészünk.

a szárnyak könyve

elkészül egyszer; hiszen volt már veszprém-, rovinj- és róma-könyv, aztán magán-, felhő- és íriszkönyv is; megmondtam, van olyan ember, aki képes könyvtárrá rendeződni. Most már lesz *Szárnyak könyve* is.

Egy fejezetét hozza a milánói rendszámú, ütött-kopott, rozsdás karosszériájú Volvo. Magyarországra Ausztriából vagonetetőkön érkezik a tél, Rómába tetőcsomagtartón jön az angyal. S éppen egy sajtóbolt előtt pihen meg, az üzletből kipárolgó, zsíros sajtzagban, átellenben a vasbolttal, ahol nyolcas franciakuplót vesz az akkumulátor szereléséhez.

Az angyal vállán lecsatolható szárnyak, szíjakkal, karabinerekkel és rózsaszín patentokkal van a szerkezet fölerősítve, ettől aztán olyan lidérces, mint maga a délután: ritkásan, csenevész pelyhekkel esik a hó, de mire a földön megülnének a kristályok, el is olvadnak.

A római hóesésnek hangja van. Az, ahogyan az angyalszállító autó kereke surrogva-cuppogva szétcsapja a fekete, olajos, kásás latyakot.

ha e lopótököket

de lehet, hogy bunkós végű szalámirudak, ahogyan szabadon lógnak az üzlet kirakatában, leragasztanám a helyi újságból kivágott szavakkal, bizonyosan műtárgyakká, képversekké válnának. Talán túl erős munkákká: a forma elvonná a kollázs technikáról a figyelmet.

hasznló

a dolog, ha a feliratozott, narancssárga-csontszín turbántököket fekete neccbe ejteném. Láss egy tökökkel kitömött neccharisnyát, jó kis erotika!

délután

a tetőterazon csupa fél méter átmérőjű, ínféher porcelántányérokat festegetek, pasztell és japános írásjelekkel, itt-ott megcsorognak, szertefröccsennek, de valamennyi dekoratív és mégis használati tárgy marad. Nagy tányérversek, hogy azokból kanalazzuk az ételt.

Mire sötét és hideg lett, s az égből fénybura ereszkedett alá a városra, meguntam a munkát, s a képzeletem elengedte valamennyit, hát csörömpölve estek le, s hulltak darabokra a kőlapokon a tömeghez jutott tárgyak.

a betűfoltokból

nehezen olvasható betűtömbökből olyan lapokat lehet készíteni, amilyeneket minden éjszaka előállítanak a plakátragasztók a rakpart óriásfalain: a csiriz otthoni lisztből készülne.

oltár

is kell, széles hely, a vatikáni múzeumban összegyűjtött állatszobrok kirakásához.

1993. december 21.

legyen

hogy beleharapsz a félkilónyivá terebélyesedett, lisztes gyümölcshúsú, sárga óriásalmába, legyen, hogy dérütött vadszőlők között sétálsz a mélyúton, vagy áthaladsz a kipufogógáz-büdös és olajtól, szennyvíztől, állati-emberi hulladéktól mocskos belváros síkátorain, legyen kedd, nyugalom, lassú december vagy hajadat homlokodból hátravetve nézz föl, ott sem találsz mást, mint magát az Urat, kék hálóingben.

megnézted

és elámultál a hosszú combú táncosnók szobrocskáin, a kerek képű, merev nyakú, sokkarú asszonyokon, fényes feketeszénből faragták ki valamennyit, az arcod is felsejlett a hálósra törött, tükrös felületeiken. Antracitból készült edények, eszközök, asztalok, székek, ágyak és szekrények, dísz tárgyak, sehol semmi fém, egyéb kőzet, ásvány.

Megnézted, amint meg lehet egy mondatot nézni, aztán odakuporodtál a rosszul megvilágított kiállítóhelyiség ülőpárkányos ablakába, erős cukorkát szopogatva bámultad a vitrinek föld alatti világot idéző, ismeretlen szerepű tárgyait, dermedten figyelted azt az idegen és megfejthetetlen és rendbe be nem vonható kultúrát; azóta se tudod, hogy hol terült el az a fekete Oxus.

És beszélni se tudsz nagyon róla, hiszen senkit sem találsz, aki számára érvényes lenne az, amit mondanál.

azt

azonban mégiscsak hasznos elmondani: a könyökmagas, 11–12. századi terrakottaszobrocskánál (Róma valójában a saját helyünkre tesz minket, idéződik be a helyzetbe, miközben az a hely, amelyet egyébként akár belsőleg is elfoglalunk, igen gyakran egyáltalán nem a sajátunk, hanem osztályunké, egyoldalú sorsunké, előítéleteinkké, önző illúziónké) határozottan érezted a gimnáziumi latinóráid szagát.

s még

azt is, hogy az antracit táncosnő a 7. századtól őrizi a lábához vetett rókabőrt.

Mérjünk hozzá kanálnyi fagyaltot, csokoládédarával, kandírozott gyümölcs-hasábokkal, omló gesztenyével megszórjuk, s billentett fejjel, becsukott szemmel hallgassuk a teraszon a finom hangú ütőhangszerek zenéjét, szimatoljunk. Éljük a lágy időt.

1993. december 22.

szent te

rézből van a sok átlós dicsfény az alakod körül, és ettől nem veszi észre senki, hogy ugyanúgy fel vagy te is szögezve a falra, miként a diadaltól élveteg pofácskájú angyal is, kezében azzal az éles hegyű nyíllal, amint a körülményeid: alattad olcsó barokk oltár, művirágok, karácsonyi angyalhaj, egyéb festői kellékek.

Nem, itt szó sincs a lebegésről; a lebbenő, sok ráncot vető ruhát test tölti ki, annak pedig az élvezéskor van súlya.

s

másfélszáz éven át Európa szerte mást sem lehetett látni, még a fából készült szentek se voltak ez alól kivételek, mint a Szent Péter-székesegyház kupolatartó pillére alá állított, négy márványból faragott, négy és fél méter magas szent Longinus kitárt karjait, bőrredőjű ruháját, erotomán éghez fordulását.

el kéne

azt mondani, hogy a késő délutánban mi minden van még a bazárokon, az utcai ruhaárusokon, a virágstandokon kívül a Trastaverét kettészelő Trastavere úton.

A Standa áruházban pedig azt a kongói, magas, olajos bőrű, szénfekete, atletikus, göndör hajú, a szokásosnál kevésbé kifordult ajkú és lapított orrú néger párt, népviseletben, ahogyan tömött bevásárlószekerekbe újabb és újabb, láthatólag felesleges és olcsó holmikat halmoznak. S azt is, ahogy bennük magamra, magunkra ismernek.

Másra se fáj a szívem, mint egy kézben tartható, remegésálló videokamerára.

a Cosimato

utcában, az araboktól zsúfolt, nevenincs katolikus templomba betérve: táncmulatság, kórusbemutató, tömjén- és mirha- és ánizsillat, majd a zsemlényi (óriaspogácsányi) kenyérke, tetejébe kereszt vágva, amellyel megajándékoznak a hívők, amiért velük töltöttem a szertartásukat.

De előtte: hinni. S bennük.

a másodiknak

ugyanaz a hangulata, amilyen az elsőnek. Boldog, nagy pelyhek keringenek, lassan lehullnak a járdaszélekre, betonkockákra és márványperemekre, s ott egyre vastagabbakká híznak. A város minden esetre elcsendesül, nem rikácsolnak a kofák, a Mikulások nem sikoltoznak, az autók leállnak vagy legalább is lassítanak,

s az embertömeg zajtalanul fülel a hóhullásba. S négy óra körül meggyújtják az utcai kapuk fölé kinyúló mécsesekben a gyúanyagot, egyre több arasznyi lángocska áll őrt, s mutatja a helyét a havazásnak.

tapétakönyvet

zabrált s vinné haza, a háború miatt egyre több menekülttől zsúfoltabb Veszprémbe, s máris ellapozgatja otthoni élvezetét a szálláson, táskányi gyűjteményt arról, hogy milyen szobaburkolatok nem kellenek itt; már nem vásárolják a sellyemnyomásúakat, a halovány árnyalatok közötti átmenetiket, a textileket és a szövetutánzatúakat, a napfényes tengerpartiakat és a hars kuplerájevörösöket a nagy pénzű helyieknek.

1993. december 23.

a második

emeleten van valahol egy Paulina, de hiába olvastam ki a rá vonatkozó szakirodalmat, képtelen vagyok megtalálni. Minden szobába benyitok, átlapozom a portól súlyos függönyöket, de mást sem találok, mint nagyképű szorgoskodást, telefonhívás-számláló készüléket, whiskysüvegeket, nyüzsgő unalmat és hiányosan megfestett falképutáztatokat.

Huzat szaladgál, hideg fogsorában sültcsirkeszárny-darab, rejtekhelyet keres, de már minden zugot ellaktak előle, mindenhol van házi hóvihar, kivérzett hulla, családi terror vagy bővített mondatokban élő rendező.

nincs

magyar neve: ezért egyelőre quum quat. Ott terebélyesedik a Via Appia nád-fonattal körbekerített kertészetében, datolyaszilvák, gesztenyefák, nagy gyümölcsű szilva-, cseresznye- és naspolyafa-csemeték között, a csendes vértanú-templomok és a hideg leheletű katakombák közében. Azért olyan napszívú minden gyümölcsük, mert magukba szívták a konzuli út tartózkodó fényét, dekoratív tragédiáját, de ezért is olyan közömbösek. A mélyben húzódó hajdani cementbányák rekeszekbe rejtett korai keresztények maradványai se hivalkodnak, mintha százezer napsárga galambtojás hűsölne a falakra festett mécsesek, galambok, halak stukkóábráival együtt a hűtőkamrákban.

a nekropolisz

mindenféle szentségtöréshez kínál alkalmat ugyanúgy, mint a Quintus Metellus lányának mauzóleuma. Homonimok tolakodnak, szétnyüzsgik a helyszíneket, hol egy Jó Pásztorlányba, hol egy Szent Petronillába lehet beleütközni, puha a húruk, mentaszagú a leheletük, csak ne volna olyan időtlen az arcszínük és mohó a nedves öblű tenyerük!

az antik

végen, az esernyőfenyvek, szobortöredékek és vízvezetékromok között tevékeny kurvák, mind fényes műanyag ruhában, fémmel kivert bőrszíjakkal összefogottan. Szépek és kihívók, mutatják, frissen borotvált a pinájuk, sima és feszes a mellük, és a fű is zöld, amelyre lefekszenek, a százszorszép élő, kiszedik a hajkoronájukból, s odatűzik a fanszörzetedre.

gallyat

kétszer török. Az egyiket a kőkerítés elé döntött fáról, a másikat a kertenél őrt álló fenyőről. De mindkettő mandulafenyő, fejlett tobozokkal, hosszú tűs hajtásokkal. Legyen mit feldíszíteni a szentestére, legyen mire aggatni selyempapírba csomagolt cukorkát, csillagszórót, lépcsőházi fácskákról lelopott ezüstdiót, pamutangyalt, párnás szívet.

A kertre vigyázó fa alatt kibelezett patkány, hosszú farka ezüstpikkelyes. A másikon celofánszalagok laktak, használt, búbos taréjú rózsaszín kotonok és döglegyek.

otthon

áprilisi időnek nevezem; szélárnyékban ereje van a decemberi napnak. A szobortörzsek alatt küllős fehér és rózsaszínű virágok, a kőredőkben hatásos mélyen villogó vörösbegek.

1993. december 24.

a karácsony

a piacon kezdődik, s ez a kezdés délig tart. Soha nem volt a téren ennyi áru és soha nem volt itt ennyi kopott ruhás, fogatlan, vásott testű vásárló: az egybe levágott csirkeszárnypároknak rajtunk kívül még sincs vásárlója, pedig késével a hentes úgy kanyarítja ki, hogy a mellhúsból keveset hozzávágjon; a klementint, ezt a diónyi, zöld levéllel és ágdarabokkal együtt mért mandarint se viszik, a kemény bőrű, paradicsomkinézetű, de sárgabarackízű kakiszilvát még annyira se. A konyhafelszerelések között szürkemárvány sajtálak, tégelyek és tálcak, a halasnál mélytengeri szörnyek.

Nem lehet tudni, kinek a cipőtalpa alatt robban fel majd a petárda, bőszen hangú, sötét füstű, pattogó, sok irányba szaladó szikrákat vető játékszer, amely mégis ijesztő. Kölykök lesik a csukott zsalugáter rései mögül megrettenő áldozataikat.

Nagy szatyrokkal közlekednek az angyalok, a máglyahalált halt szerzetes szobra alatt őt Krisztus veszekszik, vitatják kinek hány lépésnyi placc jut a jó kívánsághoz, Mária Magdolna egyelőre krémsárga mikulásvirágot árul, és konténeres fenyőfácskákat.

Így érkezik a boldogság.

egyébként

a reggel szaloncukorral jött. Tisztességesen becsomagolt, fénylő aranypapíros, marcipánízű cukorkával, amelyet, hiába tudta, hogy a felesége helyezett számára az ágyfőnél felhalmozódott Róma-könyvekre, mégis a reggelnek tulajdonítja. Csak az lehet ennyire kedves.

S már nem facsarta meg az a szívét, hogy semmit sem akar erről a reggelbe csomagolt szaloncukorkáról közölni.

már

a hónap eleji napoknak is volt karácsonyszaga, különösen esteledéskor, amikor felgyulladtak a kirakatok neonjai, s hogy elindult, hol magányosan, hol, ha pénzért kapott a múzeumi belépőre, útitársával kiállítást nézni: mert nem volt nap, hogy ne sóvárgott volna valami hellén, gót, modern után. Szégyen ide vagy oda, tele volt a cipője az antik rómaival, a reneszánszal és a barokkal, úgy, ahogy vannak, úgyhogy egyre gyakrabban betért a magánszalonokba, a várostörténeti bemutatókra vagy bármely galériának nevezett helyre, érezni, hamarosan megérkezik az ünnep.

ami

pedig a nyelvben mozog, lásd a lottóban az öttalálatosat, az meglehetősen kétséges. Hát még az ember, aki a nyelvet használja!

a Minerva

templom fölött épült Mária-templom Róma egyetlen gótikus temploma, bár húsz oldalkápolnájában mindenhol ott kuporog a térdelőszámolyokon a sokalakú barokk. De a főhajó misztikusan magas, a pillérei karcsúak, az ívek hálószerűen rajzoltak, a zárókövek pedig tipikusak! S bár a szenteltvíztartó két medencéjét jóllakott, pufók, vigyori angyalok tartják, s az oltártól balra kisfejű, de annál nagyobb testű Krisztus kapaszkodik a keresztbe (Michelangelo szobra) – itt mégis a gótikus a fontos. És azok a gótsovány néger gyerekek, akik a fényes kőlapokon visongva csúszkálnak, visítva kergetik egymást a jóindulatú dömés apácák helyeslése mellett.

a Pantheonban

esik a hó: a kupola nyílásához nagy szemű, krémsárga pelyhek érkeznek, néhány kört húznak a levegőben, mielőtt eldőlné, visszalépnek és a város levegője felé veszik-e az útjukat, vagy a kupolán belül folytatják idejüket. A padló közepén vésett kőrózsa, annak a nyílásán tűnik el a hólé; de a kupola- és a lefolyónyílás között történik annyi, amennyi akár az emberi élethez is viszonyítható, avagy éppen a kagylóárus fals kántálásához, amely a bejárat előtti oszlopcsarnokból hangzik fel, és a pogány isteneket dicsőíti.

a nő

nyakában piros paprikalábú kagylókból fűzött lánc, amely akár nemes korallnak is tűnhet, de nem csak ezek a puhatestűek képesek reszelőnyelvükkel lukat fúrni a bőrbe, s szívószálszerű szájukkal onnan nedveket lopni. Igen, a nő akár szűktől szétfúrt nyakú is lehetne, de őt a piros lábú kagylók pocskolták meg, s annyira riasztó, hogy senki sem vásárolja selyemhengerbe csomagolt rózsaszálait, senki sem tapogatja fonott bőrszíjait, senkinek sem kell az a tucatnyi, olcsó pénzért ajánlott rókaszőr nyakbavető.

lópokrócba

csavart asszony, de ahol kilóg a lába, ott látható, a takaró alatt nejlonzacskókból, reklámszatyrokából és hullámpapirosból áll a ruházata, befőttesgumikkal meggyűrűzve, festékes rafiaköteggel összefogva: de amilyen önfeledten

fuvolázik, s amilyen tiszta hangok bújnak ki a hangszeréből, mindazok feledtetik azt az undorral elegy irtózatot, amelyet a reá nézőkben kelt.

Az asszony szaga azonban elviselhetetlen, holott csupán a diós lépes mézre emlékeztető és a savanyú káposztáéra.

megkerült

a tavaly elvesztett templom: a Lucina asszony háza fölé épített, a Szent Lőrincnek szentelt. A gránitoszlop azóta hűs.

üreges

ember nagyságú, átlátszó műanyag bábu. Keresztre feszített Krisztus, belülről, valahonnan szív- és gyomorszájtájékból kivilágítva. Látható, hogy a szájiüregben valami apró, ügyes motor van, az billegteti a fejet és szabályozza a fel-felnyíló, rózsaszínre festékezett szemhéjakat.

Nem látok senkit, aki ne vetne keresztet a sarokvitrinbe kirakott esemény előtt.

a könyvhöz

gyalog, a városközponton keresztül, a szürkületben. Rajtunk, két könnyen öltözött, autóba gyűrt magyaron kívül senki sem kóvályog: az ablaktámlák becsukva, a vendéglők zárva, fény sehonnan se szűrődik ki az utcára: mintha vérengző fenevad elől menekült volna el mindenki.

A fórumon új kereszt, villódzó kék fényben.

Hiányzik az ünnepszag.

Aztán az lesz: a könyv lépcsőházában műfenyő, flakonból szertespriccelhető, valódi fenyvesszaggal. A lakás, a falra aggatott gyűrt-égetett, kísérteties festmények, a gyümölcsök, az édességek, a gyertyák és a kelt kalács illata, de mire mindezeket észreveszem, már nagy csattanással bezáródik mögöttem pokol kapujaként a sok zárral fölszerelt ajtó.

1993. december 25.

apró

seb, falevéllal letapasztva. De valami oknál fogva látni, mint vasreszelék által a mágnes körüli erővonalak, hogy az a pont a fájdalom lakhelye, abban mindenféle szenvedés lakik, s időnként vergődik is, rúgkapál, szenved.

A kis palota előtti kert télszagú földjén platánlevelek ragtapaszai, a Lungotevere is tele van leragasztásokkal.

Ennyi.

Na és a sarki énekes állán, tarkóján, nyakán is fehér célkeresztek; mutatja, milyen hőstett egy vagy több találat befogadjaként létezni. Holott az éneke: szentséges.

bab

és csirkeszárny sütés a másnaposság fejfőrcse ellen, mivel az első napon nincs nyitva a kimérés, hát a kétliteres palack alján maradt bor, felvizezve.

csendélet

a szeméttlerakó helyen: Morandi sok deformált üvege kórusban áll, csillognak a vidám napfénytől, csilingelnek, ha hozzájuk csapódik valami kóbor papír, fémhártya, falból lelógó drót vége. A városnegyedben egyébként ügyes kis csoportok, s mivel ember nélküliek az utcák, előtérbe tolakszanak az ereszcsoportok, befalazott ablakok, kopár bokrok, hangsúlyra tesznek szert a részletek, de azért ügyelnek arra, hogy megmaradjon a harmónia, ahogy a kirakatban felejtett törőn ott a vércsatorna, eldobott almán a harapásnyom, a kóvályogva hazatérő börtönőr övéről lelóg a karikára fűzött sok cellakulcs.

az ablakvédő

lapok, spaletták, redőnyök, amelyek máskor, például éjszakára vagy szieszta idején odaállnak az üzlet elé, az ünnep idejére nem zárnak tökéletesen, vagy kis ablak nyílik rajtuk, mögéjük látni.

Mindegyikben: ugyanoda.

A szegényes jászolt körülülő szent családra. Akihez, mily teátrális, éppen megérkeznek hullócsillagtól vezérelve a bíborba, aranyba, ezüstbe öltözött, pompázatos kinézetű háromkirályok, kosarukban illatos szerek, ízletes étkek és csillogó ékszerek. Mária arca az árnyékban marad, a kis Jézus – felhúzható, rugdalózós játékbaba, folyamatosan mozog – azonban a gyertyák fénykörében.

Benéztem egy bankba, korábban pénzt váltottam abban, s minden mozdulatomat kamerákkal figyelték, fegyveres őrkkel ellenőriztették: a jászol mellett, mohapárnára dőlve féldrágakő tehenek kérődztek.

a kisállatboltban

(előző évben virágmag-kereskedés: a kertem erdei szellőrózsája onnan) szénával kitömött jászol. De a bibliai alakok, mindegyiken ott az attribútuma: kitömött macskák.

a cipők

bőre rántalan. Nem tűrik a vagyokat, legfeljebb az éseket, korszerűségük és korszerűségük látszata talán innen ered. A cipők és a tiszta, feszes szárú pamutzoknik; a cipők és az éles peremű pantallók; a cipők és a műanyagfényű patentok, csatok, gombok – ezek így együtt hangsúlyozottan szenvedélyesek. A karácsony szenvedélye bennük, makulátlanul; bokamagasságban ugyanazon képek után kapdosnak, ugyanazokat a tárgyakat tükrözik vissza, s ugyanazon pocsolva fölfröccsenő vizét pergetik le magukról. Ez a szenvedélyesség homogenizál, mint a kollázst a gyűrögetés, a plakátokat a tépés, az ablaksort a párkányok vastag rétegű galambszarja.

a tükör

elnyeli a visszhangokat, és ezt jó látni. Holott a teremben, a sarkokban, a radiátorokhoz futó csövek homályos hajlataiban, a fölrebbenő falpávák vakolatában újabb és újabb neszek ébrednek, s ijedten futnak szerte, mint a pontból a repedés, hogy aztán torkon ragadja őket a tükör, s egy mozdulattal belevesse abba az ásitás-nagy, ezüsttel bélelt szájába.

A teljes és kopár Circus Maximus is így semmisül meg, így lopódik el a városból, hogy idekerüljön, s itt váljék, ha a párától kissé homályosan is, s a szállítástól megkopott-megrepedezett széllal vizsgáztathatóvá:

– s miért, hogy körvonalaire csupán a földgyűrűből lehet következtetni;

– miért, hogy faépítmény volt, amint a versenykocsik indítókapuja is fából, vagy a tér közepén húzódó gerinc avagy spina is, amely nemcsak a versenyt terelő építmény volt, hanem egyben a völgyben folyó patakot is szabályozta és lefedte;

– s miért, hogy bár Flacchus és Albinus cenzorok mindezt kővé változtatták, amire visszaemlékezünk, az mégsem a kőből, hanem a fából levő.

Vagy mindez a tükör trükkje?

Hogy valamit, csak úgy be lehet zabálni. És kihányni, csak éppen másként?

az aventinus

rózsakertjében zuhog a hó. A hóesést egyetlen csupasz izzó világítja meg: a fény zuhanyrózsájából örvénylik elő a fehér vihar. A kert rózsatövei nem adták át leveleiket a szélnek, a kert megmaradt sötétzöldnek. A lugas tetején,

egészen magasban, ahol csak a búbospacsirta hangja lakik, sőt, egy picivel fölötte, tovább ágaskodott egy rózsaszín tüskével zsúfolt hosszú ág, egyetlen félig megnyílt virágfejjel.

Ezt a sárga rózsát kikerüli a havazás, de engem lassacskán betemet.

plundra

nadrág van rajta, s az ezer részben ugyanaz a rövid fekete szőrrel befutott pina villan ki. Attól lesznek a narancsok, amelyeket cekkerben lóbál, olyan kíváncsan gömbölyűek, illatosak, lédúsak, sárgák.

1993. december 26.

a városnak

kilátszik a bugyogója. Hússzínű selyem, itt-ott az eredetre utaló, kétes kontúrú foltokkal.

a koldusnak

saját rostélya van, azon kuporogva kéreget. A rostélyon át fújja az utcára az étterem a zsírszagú, füstdús levegőjét, amely arra is alkalmas, hogy a fázót fölmelegítse, s azt is elígérje, ami odabent zajlik: kacsasült, madeiramártás, nehéz veresbor.

a félhomályos

sikátorokban a lószar kivibarna gömbjeit gyűjtik az egyébként jól öltözött gyerekek. Azokkal dobálják meg a szalonzenét hallgató kávéházi vendégeket.

Mulatságuk nem volt ellenemre.

a búcsúhoz

készülni illik. Be kell a sorsba varrni, hogy meg ne fázzon, hogy el ne apassza magát, s bármikor rá lehessen találni. Azért is be kell bugyolálni, hogy ne járja át a szél, s innen tovább egyedül szenvedjen.

lássuk

be, amit csinált, minha csak a dolgok burka lett volna. Ha a humorú terek öblének szökőkútjait nézte, kétségbeesve figyelte, mert nem volt képes megakadályozni, hogy romlik szét a barátság, vagy a kínai holmikat leszállított áron kínáló boltban turkált, vagy csak akár festményeket tanulmányozott, akkor is mintha két dolgot élt volna. Egyszer a szökőkútnézést, a lemondást, a kényelmes vásárlást, a múzeumi sétát, másszor pedig azt, amihez rajta kívül senki másnak nem lehet köze, és talán az életnek is szabad nevezni, még konkrétan – talán az írásnak.

hogya

ne láthassanak rá a benne rángó félelemre vagy gyűlöletre, etruszk mosolyú akart maradni. Whiskyt öntött volna hozzá, amit nem fogadtam el. Kifizettem az összegyűlt telefonbeszélgetések díját, óvatos pillantást vettem a Ferenczy-képre, elegendő volt a felismerésekből, még inkább a tényekből, de nem volt se bátorságom, se pedig elég szelem ahhoz, hogy belefingjak a szobájába.

illatos

tea után, a bögrét hosszan markolva bámultam az ablakra szerelt rácsot, először láttam meg rajta a fekete olajfestéket, s azt, hogy régen mázolhatták le, hiszen az felhólyagzott, pattogzott, a repedésekből barna rozsdafoltok kezdték meg területhódításaikat.

Az ajándékvásárlások és vásárfiák napját megédesítették a gonoszkodó megjegyzések, apró, mérges hegyű szurkák, megértő odahajolások, hiszen a rács, amelyet a lakás ablakára szereltek, nem felejtette el a múltját.

a város

főlé emelkedő Pinchióról természetesen azt lehet látnom, amit egyszer már megnéztem.

Ami új, az megnevezhetetlen.

A kolostorkert kőfalakkal körbevett temetőjében temettek. Barna koporsót süllyesztettek a földbe bohócruhába öltözött emberek. És a gyászolók is bohóc-nak öltözve, csupa fehér vagy fekete ruhás, gombos orrú, nagy szemű és szájú bohóc. A koporsó után, a gödörbe gyümölcsöt dobáltak, és élénk illusztrációjú mesekönyveket.

1993. december 27.

utoljára

fel akarok fázni a Trevi-kútnál. Szárított fügét majszolók gubbasztanak a medencénél, egy anita ekberg locsolja magára a zöld vizet, döngve zúdul ki a falból a lovakra a folyékony sómáz, fényjáték villog, és fel-felderengenek az erkélylakó félfás törzsű dísznövények.

Lesz majd idő, amikor otthon húgycsövemben csíp a vizelet.

másról

sem fogok ezek után beszélni, csak arról, hogy olyan próza nem létezik, amelyből bárki szerencsétlen szerzőt megkísérthet hősének daimona. S egyébként is! Én, az eseményben bár helyet foglaltam, nálánál jóval, legalább is négy lépéssel távolabb álltam. S nem véletlenül állapíthatom meg, hogy nem vagyok azonos azzal, aki ezt az 1 197 000 betűt leírhatja.

1994. május 29.

Azt

feltétlenül jegyezzük meg: reggel kezdődik a történet, miután az ágyában felül és gondolkodni kezd. Eközben az ócska nyomatot nézi, amelyen egy árnyat vető olajfa alatt legalább száz éve pihen a szent család.

Csóka

a legszebb ruhájában gyalogol, ebben a ruhában ünnepelni szokott; amikor a jelen kitágul, s megnyílnak a múlt és a jövő tereibe vezető csapóajtók egyelőre a lejtős és keskeny Ányos utcán.

Aztán annál tovább jut, lemegy az Ostromlépcső faragott, vörös kövein, szuszogva átkapaszkodik a betonkorláton, s nekiindul a hárssal elegy kőrisedőnek, oldalazva a kert felett, föl, föl a meredek várhegyen. Terhe alatt görnyed: hátán cipeli az összedrótzott-egybekötött madárkalitkákat. Kerülgeti a bokrokat, elhajol a csapódó bodzagallyak elől. Szétfeslett körömcipőjében nehezen halad.

Az asszony egyik kezében régimódi kalicka arapapagájjal. Másik kezében selyemszalagon vezeti a ványadt macskát. Mögötte, ki más is bicegphetne, mint egy bekötött lábú, folytonosan cserregő, hiú csóka.

Átlátszunk

Az íriszes vízjelű papíron olvasom, s amiről olvasok, azt megnézem. Szereplőként, olvasóként, íróként ugyanott! Legyek pontos, bököm meg oldalamat a mondat szúrós hegyével: azt, amit hajdan megnéztem, most olvasom; és mint szálás rostú, szétfőtt húsból a csirkecsont, a látványból kifordul a sokízületű idő. Szétszedem, visszaszerelem.

Elvesztem – vagy nem?

Itt e lakhely Barackrózsaszínre koptatott teraszával; majd térjünk ide vissza, telepedjünk az árnyba helyezett fonott székek valamelyikébe.

És persze a szétjegyzetelt város. Veszprém lehetne. Vagy Velence és Firenze és Róma, évente egyszer, hatásos időtömbben, az, amit abba beléfaragni lehet, belétömöríteni önmagunkból.

Mi lesz, ha visszamegyek? Megtörténni?

A teraszról látom, az írisz nyitja szét harmadrét hajtott tejkék szirmait, amelyik árnyékába valaha belelógott egy ember vagy az, akinek az embert hittem. Tapasztalom, kezemben könyvvel, az a harsan zöld, sok törű növény is több tudással formázta ki magát mindentől különbözővé, mint mindaz, ami az életem vagy legalábbis ami az életemben emberi.

Az írisznek édes az illata, ha beleáll a szélcsendbe, a szag már-már fojtogató. De milyen akkor, ha mögéje fekszik a tenger, vagy mögéje gurul a jódos sószerű, nagyoldalnyi kamion vagy akár a megmocskolt Balaton?

Leszünk, mert látszunk.

Jekatyerina

Hogy ki volt? Nem ismerem, nem láttam, nem hallottam róla semmit. Annyi a léte, amennyi a hangnak, addig él, amíg a kiáltás, tökéletes az összkép, pompás. Kihúzható mögüle a part, a hullámmoraj, a magas hegyek gerincén álldogáló mandulafenyők mindenhol érezhető, hús illata, el sem kell képzelni az üdülőkomplexumot, továbbá nincs itt semmi, ami aljas lehetne. Jelenetezésre jutna ugyan idő, de hát egyre többek az oly dolgok, amelyeket kizárólag a hiányukkal lehet definiálni. Pedig se nem amorfak, se nem foszlottak.

Ismételjük át: part, délelőtt, szokásszagok, színek és az a magas hang, mely riadtan sikolt, örülmód kérdez, s ez ő maga.

A nyár

egy este döntötte el magát, hogy meglesz. Telefonon történt meg, mint általában az ócska történetek. Aztán több szabályt nem igényelt.

1994. május 31.

Semmi

példás. A kérdés: mennyi az, ami (még) képes jelezni. Amiben az még minden oldalról megközelítve azonos. S amely ellentmond: ami nem jön létre, mindig jobb, mint ami létrejön? Vagy mégsem?

Lehet, választás kérdése az egész? Az origó: kiválasztom azt, aki aztán azt az éppent, azt a derengő kontúrt, azt a halvány árnyalatú foltot választja, és közelre hajolva hozzá megnagyítja.

Rögvest tudom, röhögve, visongva, szétdűlve a képtelenségtől, mindez: semmi.

Frászt

– mondja a történet széleperemén, láblógázva, mintegy illusztrációként.

Akkor a rémesen hűgyszagú kutya, ez a délnek rohanó, acélszürke s puha-könnyű füst, ez a hol a veszprémi patikusedényen, hol meg a római kori bronz-állványon, zablán, virágkosáron, székely kapufélfán vagy a Mátyás király trónkárpitján pihegő virág?

Motívum: ahogy a virágok a hajtáscsúcson jelennek meg; s egy közülük rendszerint a hajtás hegyén.

Tapasztalat: frászt!

Ha

jól látom, igaz, már a Meteorák után, ahol holló károgott fölöttem hajnalt, amikor az útszélen, a kocsi mellett fölébredtem a csontszáraz földön, hogy férfias a pocakom.

Neki pedig számosak a vállán és az arcán a szeplői.

1994. június 1.

Vesszek

meg, ha ez nem indigólila! Másolgatja magát valami, mintha az volna a dolgok legtermészetesebb rendje, hogy napra nap újratelemződünk. S én, igen, az, akit énnak nevezek, ott kapaszkodom a sarkában, zöld kínaselyem ing rajtam, azzal csak-csak eltakarom kezdetleges pocakomat, pedig inkább az a lényegem, hogy nem kívánnék megmutatkozni, hiába feszegeti magáról az ujjaimat, nem sikerülhet, mi már csak együtt, a másikkal közösen valósulunk meg, belelőghatunk a fixírvízbe, bele a régi naplementékbe, azokba, amelyek annyira szerettek volt a kisváros fölött elidőzni alkonytájt, senki nem hiszi el: ez a fél ide, az meg oda. Ha meggondolom, az indigóvilág a tengelybe állítva éppen egymásra ütünk, hát ő nem olyan-e, mint, és én is nem olyan-e, mint.

Igem

Gyanús. Megint. Mintha nem matatták volna el. Mintha úgy, mindenkinek nélkül, akinek se alkotókönyve, se ózonluka, se mágnesmezője.

De miért ne? Elvégre tíz hónapja *Tiltott Ábrázolások Könyve*. Azóta úgy igen, hogy nem, úgy nem, hogy igen.

Igem. Bizonyítani akar, hogyan volt, hogyan van, hogyan lesz. Olyanmód, mint a felvidéki Krisztus: egy nyakból kinövő három istenarc. Mi mást, ha nem? Ó, azok a teremtestörténet-faragók, mi mást csinálnának: egymást bámulják.

Der

Belenézett, rátalált a derre. Piszkálta az akácbottal, olyan sárga lett, mint a fürjtojás bele vagy az éhenkórász álmában a húslé. A szaga az más volt. Dernek mégsem olyasmi a szaga.

Azóta: a piszkabotot egynek mondja.

A kettő kettő maradt.

A háromból lett a háromság. Oda lehet zavarni a megmaszatolt helyszínre.

Csinálja meg.

Kitölti, mint a tojást.

Ami kell

Egyszer meg kell mégiscsak magyarázni, hiába írástechnikázol össze-vissza, szétszerelsz vagy kilencven szép írópapírosnyi oldalt, ki- s megfested a helyszínt, szereplőket találsz beléjük, és ki is emeled őket, idehelyezel, oda-helyezel, központozol, vágysz, szenvedsz, hiába adod elő a nagy nekifutást, a

méltó mozdulatokat, eleve tudtad, tudnod kellett, mert megtörtént veled, de ami vele történt, az hihetlenebb s véglegesebb, mert más sincs, csak az, ott, akkor. Legyen odafigyelés a másfél fontossá kitelő almára, orcája bal felén halavány pírral, némi kronológiára vagy a közbulikra, vihogásokra, menekülésre a zuhogó eső alagútján át, miért e mediterrán sziget, Korfu, miért a szavak édene, miért találsz ki így, ha úgysem, és miért most, amikor már meghalt.

Neked kell mondanod a sírbeszédet.

Tilos

itt szó sem lehet Velencéről vagy Firenzéről vagy Rómáról. Ez a legolaszabb görög sziget, mi pedig négyen, két pár, két bungalóban. A közelünkben egy úszómedence, vízében mindenféle hullt falevél, akkor még cigarettázom, tehát számos elnyomott cigarettavég és kártyacsaták, száraz fehérbor.

És senki

Elmentek, egészen a változatokig, kart karba téve, mint kamaszszeretők, aztán kiválaszt belőlük ezt-azt a házarak, a szörcsögő lefolyó csillagszája, s hogy kinyílik mindenhol a jáspisszem, felnéznek, odanéznek, belétek néznek; máris döntéshelyzet. Felemás ez, és még sincs senki.

De

a hőssel, az egyikkel, Jenővel jelenleg az idő középpontja előtt vagyunk, csöppnyi hírnévvel, ami minden világjáró úriembernek kijár, ha orra határozottan ível, nem szláv orr, az arcbőre cserzett, több nyelven társalog, és kitűnően táncol, s aztán fiatal kora ellenére azt is tudja, hogy a Loyd Imperátor nevű, gyorsjáratú hajón, Korfu felé tartva, este hat óra után nem lehet másban megjelenni, mint frakkban fehér nyakkendővel.

1994. június 2.

Dupla

Reggelre újabb írisz, a kőfal tövén, kénsárgán, szétveti a helyszínt. Az eső sem tesz benne kárt, a cseppek elől elhajlanak a szirmok, valaki a virág közepén ül, s mintha hat pörgő bűvésztányért dobálna-kapkodna a reá záporozó nyílak elől. Dupla kunszt, vagy mi, a rózsabogarak se fedezték föl, helyette a nyílatlan (fehér, szimpla szirmú) oleandert másszák, törpe szegfűzsombékot, mintha reneszánsz kapubéleletet.

Persze, az eső. Előmásznak a mélabú kellékei, a róka ferde mosolya, használhatatlan a rend, irány a zsáner, de abban is kellékek, a vigyorgó róka stb. Halihalihó.

1994. június 3.

Zöld szél

Csíkos homlokzatán, mintha a benti bútorzat intarziáinak egyik merész indája lógna ki, a fénytől széttáplálva, egy szélfúttá vitorla.

A zöldes félhomályban töméntelen szélborzolt, kacskaringós és etiolált akantusz, satnya medvekörömmek nevezem, de nem értik szólításomat, megmaradnak úgy, ahogy a dús korinthuszi oszlopfőkön, kedvtelve formált kódexek margóin, pecsétvéseten; kinn meg ez a templomutasítás, igen, persze, itt a szél szerencsét jelent, a vitorla pedig az egyén azon képességét, hogy képes a körülményekhez igazodni, s tud velük bánni. Benn a szűnhetetlen, a vihar előtti növényháborgás, hőségcsillapító, mintha a tömjént kifújná, mintha az indák apró mozgásaikkal olajosra-csúszósra kifényesítenék a követ, a korlátot, a szószerk karfáját, mintha minden a dolgokért s mégis a dolgok ellen volna.

Isten ellen?

A zöldjük: kőbe költözött, az a festék minden éjszaka félkilónyi holdfényvel tölti fel magát, ettől súlyosabb a templom a reggelekre, ezért hogy lesz egy délelőtt, amikor a támfalak megomlanak, s az épület, a hozzája ragasztott kolostorral, a gyorssegélyhellyel, a fájó gyomrú ciprusokkal egyetemben besüpped a földbe, lenyomja a homlokzat vitorláját toló szél az egészet a mélybe.

De a zöld onnan is, kevés idő múltán, kiinteget.

Páfrány

A kutyák rájárnak a kertsarok erdei pajzsikájára. Mészfehér ürülékükkel rakják körbe. A szardarabok akkor is világítanak, amikor a diófa pácolta árnyékba merülnek. Miniatűr stonehenge, őskori csillagvizsgáló, kultusz, közepén a napra nap satnyább haszntnövény.

Miért, hogy nem nő, kikerüli a mozgás, elsiklik mellette a fény. Marad, van.

A mindenség értelme mint kérdés. Ez a kertem fordulata, hogy ne torkoljak nihilizmusba?

20

A paradicsomtöveket a törmelékekkel ellepett hegyoldalba ültettem, lássam a dolgozóablakból növekedésüket, virágzásukat, miként pirulnak-telnek, hogyan készül belőlük valami. A szomszéd macskája köztük él, a kutyáim veték észre, s a teraszra felüvöltöznek miatta, hozzá. A macskát mindez nem zavarja, csak engem, hogy ugatnak a kutyák, s az, hogy féltett paradicsomjaimat kitégeti a macskahűg.

Két hét alatt elpusztulnak a lucullusok, a kecskeméti bőtermők, a befőzők, a lék, a fák, de megmaradnak a korai törpék. Ezek immúnisok a macskára, hiába is locsolgatja valamennyit.

Szegény jószág, láthatólag értetlen a dolog előtt, szorgoskodik, termeli és spricceli magából a nagy ügybuzgalommal termelt bűzös, forró vizeletet, az hatástalan, élete úgy ahogy van, teljesítmény nélküli, értéktelen kacat.

A boldogságról és a boldogtalanságról akarok ezt-azt elmondani. Ideje.

A hűség

Ahogy nézem a hiánytalan ív 1986-os zöld ráckevei Savoyai-kastélyt, értem meg, a finom, egymásba szaladó vonalak annyira áhítóznak a tökéletességet mutatni, hogy nem akarnak önmagukkal azonosak lenni. Hogyan lehetséges, hogy a fájdalommal bélelt utolsó négy percet átaludta a kuttyája. Nem vett észre semmit.

És mindörökké

Tapasztalhattam volna a *Patkányokban*, de a magam elfogultságai miatt csupán a *fegyverengedélytől* kezdve tudom (sejtem): hátrálok a műfajoktól. Aztán a *21 rovinjban* az utolsó procikáig átengedtem magamat, no nézzem, a környezet, a megélt helyszínhiány mit képes tenni.

Számkivettem ugyan mi egyebet, nekem, ha nem amit most. Mindörökké.

Akár emberhalál. A test anyaga az általában megmarad. De a személyiség, amely tudta, hogy van, szétesik.

1994. június 4.

Tonna

A fatuskó kifordul a földből és legördül a hegyoldalon. Köveken, sziklákon pattog, szilánkokká zúzza az útjába került suhanc fákat, majd nekicsapódik a betonfalnak, pillanatra megáll, és hagyja, hogy a testében összegyűlt lendület lassan meg-, majd átemelje a mellvéden. Akkor már csak ötméternyi zuhanás következik, bele a zölden lángoló borókába, közben meghorzsolja a diófa elefántbőrét.

Becsapódik az agyagba, apró, zöld borók-felkiáltójelek közé, s kettényílik akácsárga, pudvás, nedves húsa. S amikor elül benne a rengés, s a hegyoldal se visszhangozza kőgörgeteggel az eseményt, a fatest közepén, egy hüvelykujnyi vastag járatból hatalmas lárva bukkan ki a fényre. Bársonyos bőre akár tejben ázott női szarvasbőrkesztyűé, ágbogokkal, dudorokkal, mégis fényesen világítva, mintha délszaki mütárgy volna. Tekereg, ráng a levegőn, csökevényes végtagjai, szemduzzanatai, rágó szájszerve fehér. Valamennyi szerve lassúan, követhetően teknőcfésű barnává setétedik, ahogy locsolgatja a levegő, a nyárfény, a meleg. Annyi idő sem kell az átalakulásához, amennyibe a zuhanás foglaltatik, kő a filigrán ezüstoffalatába.

Ilyenre trenírozza magát, ilyent tud egy tonna? Ez van, ha a tonna megnyílik?

Pokol

Az alsó udvarra, amely szélén a ház áll, a milotai diófa sok évtizedes lombja borul, és a fallal megerősített hegyoldal elegyes erdejének tömény árnya. Zöld félhomályban ázik napsütéskor, mintha mélyvíz alján heverne lustán az udvar, a hosszú szálú füvek romjai között tenyeres levelű harasztok, lebenyes májmohák (ivarszerve esernyőivel), ami virágos, nem marad meg. Ha nincs nap, akkor a setétet benépesítik a nyelvten ragadozói, meg nem írt kéziratok számára épül a könyvtár, félképzett városi előljárók harácsolnak, paráználkodnak a köz pénzén a lótetűkkel, a zugokban gyűlik a pigment, amellyel majd megfestem a poklot.

Rózsák könyve

Rózsákat ültetnek a bejárathoz, készítenek nekik kapaszkodót, aztán a garázshoz, a terasz alá; immáron csupán várni kell, túrjanak ki innen. Ahogy a briteket a disznók, a champagne-iakat a vízhiány, az ausztrálokat az üregi nyulak, a velenűceket a fenenagy kultúra, görögöket a turisták. Ezt a múlt időt – fedezem fel – máris ellepik a zöld rózsalevéltetvek, piros potrohok lüktetnek az üvegucukorral telepumpált hajtásokon, szipókázzák a könyvemet, végül, gondolom, nem marad belőlem több, mint kifosztott héj, üres burok, megígért hajtás. A tetvek tömege alatt, a csészelevelek markában a ki tudja majd, milyen szíromlevelek, ugyan ki tudná lapozgatni azelőtt, hogy kiszabadítaná a történetet?

1994. június 5.**Film**

Csináljunk filmet! A spotlámpák a sztárok szemében, a rajongók, akik körbeállnak, a sötét öltönyösök. A főhős a helyszín, váltakozó fényben, rálátni a hegyoldal erdejéből, a terasz sarokba tolt növényeitől, a félfagyott diófa csúcsáról. A szomszédos ház eresztelen, ezért billegő szélcserepű, rozoga tetőjéről. Máris kell a rendteremtő, aki tudja, ide illeszkedne a levéltár, oda a tűztorony, a felhők átlósan el, a macskák pedig savval telt húgyhólyaggal nyávognak. S jön valaki ótváros, kukákban kotorászik, mint a Deák utca cigányasszonyai, részegen gajdol, mint a Méhes rakodói, s késel, mint a váralja gőzös fejű brazil ifjai.

Az atom

miatt laktuk egyedül a szigetet. A helyi lakosok, ha tehették, a déli féltekére utaztak, ha meg nem, hetekre bezárkóztak a lakásba, s mást sem ettek, mint konzervhúst, konzervzöltséget, régen palackozott ásványvízzel oltották szomjukat és éjszakánként, mint a kutyák, vonítottak.

Mi pedig a lapos parton fekvé, a plázsról félig belelógva a vízbe, a tengerből félig kilógva a homokra, bámultuk azokat a mesés szép atomfelhőket, amely, ha a nap előtt volt, rubinfényű lett, ha a hold előtt, akkor ón, elkeverve csöpp enciánnal.

A tengericsillagok is kijöttek abba a széles sávba, amelyet magának rajzolt a habos hullámverés.

1994. június 22.**Natura morta**

Éjszaka elérte a házunkat a front, fáj, fáj, fáj a fejem. Kávé, séta, gyógyszer, a klaviatúra ékezetes betűi összekeverték magukat, itt az ű, ott pedig az í, ebből más már verset ír. A lépcsőházi krisztus megunta a felfordulást, felakasztotta magát, fejfelé, az ágcsontos mandarinfára. Ezért, hogy a cserje reggelre lehajigálta termése javát, leveleit mézes izzadság borította el, a levéltetvek pedig az ablak túlsó oldaláról masíroznak, minden ajtó- és ablakrést megtalálva, hozzá, a délszaki kicsi fához, amelynek öt nyílt sebe van, szenved és megvált, s aki tudja, jaj annak a növénynek, amelynek énségén kívüli jelentése van, jaj annak a természetnek, amely táj lesz, s jaj annak a dolognak, amely natura morta.

Halihalihó!

Megérinti hátamat, a bal lapocka magasságában, majd elkap, megemel, és hirtelen-gyors mozdulattal odaállít, áthelyez magába. Hogyan beszélhetnék arról, amely nem a részek összege, amely nem az egész, s máshol sem tudja magát, csakis a teljesben. De senki nem merné azt mondani rá: szép. Azt se, hogy esztétikus. Megelégszik a formázottsággal, őt a törvények alakították ki, amelyek egyébiránt csak úgy kóborolnak, helyezkednek, rendezkednek, s eszükben sincs esszenciálisan megtestesülni. Maguk elé tuszkolják azt, aki aztán a lapockádnál megbök, pálcájával a körmödre sóz, vagy bekebelez, és rögvést kihány.

Itt állsz, halihalihó, gyomorsavban megfürdetve, bűdösen és csapzottan, lehetnél réveteg thomasmann a velencei lidón, cholnoky viktor a kisvasút almádi szárnyvonalán vagy éppen korfu-barnára pácolódott géczijános, a szerző, csak hogy megtaláld őt, akit elvesztettél.

Korfu

Egy kockacsokoládé: talán barackmag omló kókuszöltelékkel, s a töltelék alatt grillázsdarálékkal dúsított, krémes, alig édes nugátréteg. A keserű csokiöntet körbefogja, közönségessé maszkírozza, beleharapni se legyen kedved, hogyha mégis megtetted, érjen tetten a meghökkenés.

Ilyennek képzelted volt el, ha elképzelted, és most, hogy ismered, ismét csak nem kell elképzelned, elvégre megbizonyosodtál.

1994. június 23.**A tetvek**

ismét ellepték a futókat. De most, mintha csak tudnák, így nem lehet kezdeni a magyar mondatot, kandírozott fügezöldek s köztük néhány rózsacetveres torú. Az erős szerkezetű, pillanatapró szárnyak áttetszők, sejtetni engedik a szorgosan pumpáló potrohot, a légcsővek karimás nyílásait, s ez így fantasztikus irodalom lehetne, vagy ami rosszabb, illusztráció, péntekszagúan, amely mögül kiállt a rácsos háttér.

A rózsák mégiscsak haszonnövények, és lám, nem hajlandók asszisztálni azoknak, akik számukra hasznosak. Ez így, ennyi figyelembe nem vett akarással, kitartó áhítattal, összehordott ösztönnel már vallás.

Itt

a teraszon ülve láthatok imádkozó sáskát, amint becserkészi a lepkéket, pókokat a fejem fölött tekergő kúszónövények között. Figyelhetem a falban pókot keresgélő darazsakat vagy a szokatlan külsejű csonka tűcsigákat, hosszúkás házuk csúcsát mintha ollóval nyisszantották volna le, amelyek az íriszek között élnek, a mandulafák alatt. Szürkületkor a tovaröppenő cincérek sűrű seprűn lovagló boszorkányoknak látszanak. Ha a ház fölé emelkedő hegyoldalon járkálva-kelve fölemelek egyet-egyet a sárga zuzmók domborművével díszített jókora kőlapok közül, előfordul, hogy nagy, krémszínű pireneusi skorpió vagy tarantellapók bukkan alóluk elő, a kövek tetején pedig az imádkozó sáska papírvékony, hosszúkás szénakazlakra emlékeztető petetokjai láthatók. Különféle szöcskék, törekeny éjjeli lepkék tucatjai, mikroszkopikus éjjeli lepkék százai lakják a füveket, s a lépteim súlya alatt meggörnyedt növények nehéz fűszerillatot árasztanak.

1994. június 25.**Kihagyod**

magad, fényképből az értelmes tekintetet, kertből a tormát, hasonlatból a kapaszkodóvasakat. S ismét ez a munkadal, menetgyakorlat, fel, fel a hegyoldalra, a sziklaszirteken, a böhöncökön, a vadmeggyfán túlra, át mindenén, a peremig. Kis boncolló a kezekben, felnyitod a pénteket, kandalló perdül ki belőle, majd a dupla keresztnevű rádiós dramaturg, aki soha nem nézett beléd, igazságról beszél, és az irodalom igazságosztó szerepéről.

Igen, biztos, hogy innen el. Lemeszeled a helyed, nehogy árnyéka maradjon, ami reá, és sávok, amelyek reád vallanának. Szégyelled, holott nem érdemled meg az érzést. Nem vállalod, holott a teherben kell tréningezned majd ott, ahol nem akarsz kihagyni magadat.

A felhőket jó pásztorolni, a bodzatalpakat megszámolni, Velence se arra való, hogy úgy, ahogy létezik, elfelejtsd, mert van, és azt is, még ha nem is látni, mennyi mindent lehet vízre építeni.

Velence

pedig megtörtént; nem úgy, mint firenze, az csak lehetett volna; nem úgy, mint róma, ami helyetted mással történt meg, talán ezért s éppen miattad, férfibarátáidból lett hőseid, a csupa chohnokyk, hogy mégse éljenek téged túl, kivégezték egymásban magukat.

Carmina Burana

Gatterolják az erdőt, immár kilátszik belőle a vár, kilátszik a pusztulásból a rom s az elemei: a levéltár, a gimnázium, a püspöki palota, a királynéi szállás s természetesen a műemlékvédelem. Este hangverseny lesz, Carmina Burana, dallamokban élhetünk, ahogy az amerikaiak képzelik.

Tudom, holnap hajnalban a megpocsékolt hegyoldalt felveri a Carmina Burana, megkóstolja a fodros levelű ligetmohapárnákat, szeretnemszeretet számol a vashiányos akácfa összetett leveleinek egyikén, halotti torra hívja össze a váraljaikat, papírt merít, és lassú akvarellt ecsetel a még nedves papírára, felébreszti a gepárdot az állatkertben, és nyakára aranyláncot csatolva átvezeti az állatot az udvaromra.

Most

mégsem lesz az idén japánkert, csak a sötét, a zöld félhomály, az ekrüszínű sáslevelek megérkeztek, formálják a kiterjedésüket, a többi növény beragadt a sárga húsú könyvbe. Moczári teknős billegdél a betonágon, nem tudja, bele-

hulljon-e a tervbe, vagy maradjon a korfui változatban. Képtelen dönteni, az ezer naplemente sem választja el onnan magát, mintát sem vehet tőle, emléképe nincs a római szökőkútról, ahol pedig könnyű tökéletesnek lenni, könnyű volt, abban a vízszagban, kenyérhéjropogásban, könnyű volt könnyűnek lenni, mert mást se akartak tőle, mint ezt a könnyű létezést. Ha ideidézem azt a mondatot – *Az opusz az, ami az a három hét, hámló-lefoszló jelzőivel, nem is maradt alatta más, csak az a mediterrán-formás táj, életnek átnevezve* –, rögtön tapasztalhatom az elsiklást, az oldalutat, a másik tant, hiába a leendő haragzöld japánkert, amelyben örökké zuhog a csípős, apró szemű eső, ha nem több, mint az, ami a most.

Egyébként

a sátoztábor bejáratának omlatag oromzatán kőoroszlán üldögélt, mohák és zuzmók nőtték be pofája ráncait, mancsai alatt kövirózsa és borsos varjúháj virágzott; s szó, ami szó, jó volt nagy lélegzetet venni a tövében, élvezet volt megtapintani meleg hátát, kutatni tekintetét, hogy mire mozdul rá a porban fetrengő tájban.

Még a hömpölygő, bő szavú körmondata is jó, pedig az hosszan tartott. Délelőttönként, amikor magára hagytuk, éppen nekifogott a hajnalban elkezdett kijelentés elejének, s este, amikor napfénnel és a hullámok hangjával megrakottan visszaérkeztünk, jó volt, ha a második mellékmondatnál tartott. Talán éjfél felé rakta ki a pontot. És biztos, hogy az a száznegyven év, amióta napra nap sikerül elmondani egy-egy mondatot, nem volt elég neki ahhoz, hogy elmondja, milyen is az a vidék, ahol él.

1994. június 26.

Szag

Hiába fertelmes, mégiscsak az én szagom.

1994. június 27.

Hiány

A labirintus, persze, hogy a/egy lehetséges alvilág térképe, amelyet a távozó léleknek kell követnie, s mint ilyen, a halál szimbóluma. Egyidejűleg egy vagy három: szereplőé, az olvasóé, az író újjászületését is jelképezi, mert ha a lélek be tud jutni a labirintus közepébe, a kivezető utat is könnyen megtalálja.

1994. június 28.

Kérdés

Mit kell tenni azzal a géppel, amely képes a teljes napot elemészteni?

Ontológia

Kidőlt, lombzúgással és törzsnyikorgással, nincs se ideje, se tere. Én, ahogy utána járok, dörzsölgetve a szövegtestet, lekaparva a szöveg felhámját, vérzik az irha; nyúzott test, azok vagyunk. De hogy kidőlt belőlem, még csak az idejének vagy a terének a hiányával sem jellemezhető, ezért így tökéletes. Más sem maradt utána, csak a vérszagú, szarszagú, boncolásszagú, mégis hal formájú ontológia.

1994. június 30.

Máris

Új érzés délutáni szunnyadásból arra ébredni, hogy máris lövessz a költőnő új versét közlő folyóirat oldalpárjának hasadékába.

1994. július 1.

vassírisz

Reggel nagyon benne voltam.

Korábban mást se tettem, minthogy egy pontba lecövekelt fényképezőgéppel követve a napot, minden teljes órában dokumentáltam a fényt. A fényt, amelyet a kereső magába fogott. Ahogy egymás mellé kerültek a képek, kicsit átfedőleg, kicsit hebehurgyán, rá kellett jönnöm, igen, ez is az álomban történt, sikerült megfogni a teljes napot, s azt a pillanatot, amikor a tó fölötti késő délután kivörösödik és szétpuffad, majd meg, mint perselybe, belecsusszan a vaksötétbe.

A legvégéhez tartozik a versterv, amely a látvány teremtménye, s ezen okból a halottja. Mert persze hogy a tavon veres, a fénypikkelyek miatt laza tömbű talapzat készül a napnak.

Ha kiemelem, mint a regényből a fabulát, ne segítsen, törzsi istenként ne rendezkedjen és hatalmaskodjon itt nekem (igen, mint egy törzsi isten), ugyan mi lesz? Lesz-e elég munkám magam szétszereléséhez? Mit csinál a nyelv? Hogyan épül belénk a fabulátlanítás, s mint halottra fagyott emberarcot a gipsz, formázza-e, s kiadja-e negatívját a munkám, a nyelvem? Így.

Tehát: éltem. Háttérben vadregényes fabulámmal. Benne áthaladtomban. S változva: folyamattá.

A szemem beleakadt egy névbe, félkövér times, mint minden, ami engem magához szív, ott hevert az íróasztal sarkán, egy újsághasábnyi élettérben. Tiszteletbeli előfizető lenne, mégis itt dühöng életem pillanatnyi középpontjában, a szavára rakhatnám föl, szobrászként drótvázra a zsíros agyagot, a testét, az életéveibe foglalt történetet, az irányt, az érzést és szenvedélyt, sokat, és mégsem akarok tőle semmit, elég belőle a néhány betű és a hozzájuk tartozó néhány hang: Vass Írisz.

1994. július 2.**A sötétedés ösvénye**

Kéziratomon macska jár át, természetes, fekete pofájú, ámde fehér fülű, testében barna szőrű jószág. Először olyan kilenc tájban jön, s negyed tízkor érkezik vissza. Másodszor késő délután, négy és öt között, majd pedig, mintegy délelőtti útját semmissé téve, jó másfél órával később. S ilyenkor a délelőtti ösvény fölött, amelyen azért más-más állatok is előfordulnak, tapasztalom őket, leginkább a hegyoldal kóbor kutyái, aztán a hófolttorkú nyestek, a csigahéjtörő, rikoltozó fekete-terigók, a poszáták s természetesen a vérehulló fecskefűk nedvdús szárai között ingázó, vékony héjú, mindenfajú csigák. A sötétedés ösvénye egy macskányi, ezért az annyira sajátos, hogy már-már perverz az írássá rögzítése. Nem lenne-e elég ez a kézirat on átjáró macska, minek ahhoz külön ösvény, miért nem elég neki a vassírisz és a Teória köze, minek neki a fűjtatás, a ki sem taposott út, halál-nélküliség?

Most átbucskázik a fején, stilizál, mutogatja, csináljam meg ismét azt, hogyan is számolok el közösségileg azzal, amit néhány éve múltnak nevezek, s akkor főhőstartozék. Jó, biccentek föl az üvegtörmelékes s ettől folyton szikrázó hegyoldalra. Akkor mútozzak keveset, végtére is, realizáljak, stilizáljak, legalább én éljek.

1994. július 3.

Teória

Hiába zavar, hogy magadban beszélsz, azt mégis tudnod kell, így is szólhatsz valakihez.

Ha pedig beállsz a szektába, és jegyezd meg, mindegy, melyikbe, rögvest leveszed az arcodat, és fölakasztoz, mondjuk egy szögre, még ha képletes is ez a szög. Aztán, ha ott maradsz némi időre, sorra vetheted le az arc alatti arc-maradványokat, mígnem te magad se tudhatod, mit formázhatott volna az arcod, ha időt adtál volna neki magává ráncosodni-cserződni. A formád át-megy a szekta értékévé, és más sem marad belőled, mint a tagság.

1994. július 5.

Bele

Ugyanazon az úton megyek végig egyszerre több időmben. A sarokpresszótól tartok az első bal utcáig, az uszkve négyszázötven méter, mellettem végig asszisztál a fénylő sínpár, közben Szent Anna-templom, Szvetics, Csokonai leánygimnázium, s két csak oszloppal jelzett villamosmegálló, japánakacallé, osztályunk négy hatalmas és a felfröcskölő sártól koszos ablaka, mögötte a villogó lányarcok. Ha hatévesen hajlok le a kavicsért valahol a fagyaltos ablakocskája alatt, már úgy bukkanok föl, hogy az érettségi öltönyömben feszengek (kétsoros, fekete zakó, széles nadrágszárú pantalló, a zsebek pedighen levarrva), s ha ráhajlok Bori aprócska szájára, már Gere Ildikóét csókolnám meg. Összejártam az időmet, belépek negyvenegy éves koromba, s a boltíves ajtó előtt tizennégy évesen botlom el, bujkálok és bújócskázok, te magasságos ég, hogy mennyi kutya, macska és villamossín, széttaposott papsajt, s mennyi-szer vagyok beleírva, hol nagyra vágyva, hol szorongósan, hol érzelmesen, hol csak közönyösen az aszfaltba.

A trikóján

orosz medve (fehéren barna). Van neki fekete trikóruhája is, szürke szegéllyel, indiai gyűrtje, mindenféle égitestekkel, ám leginkább bikinis vagy monokinis.

Ezenkívül szüntelen: örömében vihogva nevet. Ahol előfordul bármi, amit megfog, az attól (menthetetlenül) van.

1994. július 6.

Az írisz árnyéka

Az íriszeknek, ha beleállnak a szélcsendbe, édes, már-már fojtogató az illatuk. De ha a hátuk mögé fekszik a tenger, vagy mögéjük gurul a jódos sósín vagy olajos, nagy oldalnyi kamion, rögvest átváltoznak, s a végtelenség fülledt, boldog szagát bocsátják ki magukból. Az íriszek nemcsak átalakulásra képesek, maguk is átalakítják a dolgokat, tövükben elfekszik, lecsukja álmos szemét a beszéd, hosszú füle nő az aranyakálynak, legyenek együtt bár a balatonfüredi öbölben, ahol teljes estén át iható bort nem készítenek a szőlőskertekben, de a földből nagy zsisbogással tör fel a borvizet adó forrás, vagy az Agios Matheos-hegyen, ahol a beszélgetéshez illő, testes veresborokat adó szőlők futják be a köves hegyoldalak parcelláit, de a tengerén kívül nincs hozzákeverhető víz.

Íriszszag

Ez a nyár hirtelen nyitott rám, a fürdőszoba ólomszürke, hideg kövezetén meztláb álltam, kicsapódott az ajtó, és ott tántorgott spanyol népviseletben, dalamat melengetett a szájában; ő, az új évszak, s már övé volt a házam, szabadon nyithatott rám, én meg ott szerencsétlenkedtem meztelenül, a középkor sok üléstől kialakult hájhurkáival derekam körül, s bámultam, mint akit szemmel vertek, ugyan ki ez, miért és hogyan merészel, holott tudtam, hogy az övé minden, ami valaha az enyém volt, és én is, és ami belőlem meg általam lehet, pedig nem több kövérkés kasztanyettás asszonynál, aki éjszaka önfeledten énekel, belül is festi – rózsaszínre – az orrkagylóját; mígnem megszólalt, s tudtam, mindennek nincs, nem is volt értelme, miért ne lászon, így nézek ki, ilyen pohosan stb., ha a fürdőszobámban reám nyit az íriszszagú nyár.

1994. július 7.**Ahogy**

ott ült a szabad ég alatt, közel a leszüreteetlen, aszalódott gyümölcstől roskatag cseresznyefához, érezte, valaki beleolvas napfényben fürdő, nyitott könyvébe. Az Úristen volt az, vagy valaki, aki éppen az Úristent formázta. – Szóval így vagyunk – állapította meg magában. Szóval így – tette hozzá még egyszer, immár rémült hangon.

Nem tudta, hogy becsukhatja-e a könyvet.

1994. július 9.

Szörnyek

A délelőtti hegyoldal mézes levegőjét a madarak helyett régi írógépek hangjai sűrűsítik; kattognak, akárcsak amikor méltósággal pördülő feljelentőlevelek gördültek elő a betűkarjaik alól. Érkezik a fény, haránt zuhog, önfeledten működő írógépek árnyai népesítik a lágyszárú növények alját, bár lehet, a teraszról ugyanis nem tudom eldönteni, a tulajdonos elhagyta tárgyak hallgatnak, de még most, évek múltán is szorgosan másoltatják a hajdani, elfelejtettlen mozdulatokat, az alvadt és kék szörnyeket.

Tele az avar lenyomattal.

1994. július vége

Tökéletesek

A velencei besúgóknak nagy a kalapjuk, sötétveres belsejű a köpenyük (lásd még az érett szmirnai fügét és a légazdag, befogadásra kész kisasszonypinát) és nyugodt, érzéki az arcuk. Szó, szó, olyan bármelyik, akár a mélytengeri bíborcsiga belseje. Élvezetes velük lenni, a társalgást alkalmas szerénységgel irányítják, s óvakodnak központi szerepre törni, villával zöldborsót enni, modern regényt olvasni. Mellékszereplők. Ismerik a kanálisvizek folyásirányát, mely sarkon gubbaszt a macskák moslék emlékeztető etetőköve, amelyre a patkányok rájárnak, s amíg sztrichinnel fel nem töltekezik, tudják, milyen reggeleken árasztanak magukból szurokbúzt a sólyák, és percnyre megadják bárki letartóztatásának és elhallgattatásának időpontját. Mégiscsak tökéletesek.

Piros mag

Az ágyékmagasságban kinyíló rés réztányérjába ha lepergeted a pénzt, és beforgatod a tükör mögött ülő valakinek, motyogás, pénzsámolás és aprócsörömpölés után, mihelyst a rés felett kigyullad a mogyorónyi lámpa, lehajolhatsz nézni. Egypercnyi az, annyi, nézzed. Neked hatalmas pinát mutatnak, kopott a szőre, ernyedt és lefedt a nagyajka, hamarosan kipottyan belőle a piros mag.

Fizettél. Látnak, hogy és hogyan nézel.

A szír

tízkor jött, majd délután hatkor, s akkor már magával hozta a szüleit s az ajánlatban negyvenkét elmúlt évet. Megfogta a ház, a diózöld mélyudvar, a hegyoldal, tizenegy körömmel kapaszkodik a dolgaimba. De ha ez így marad, akkor hol lesz nekem a hely?

Naplemente

A keresztelőkápolna ajtóbélletében megvadult a vegetáció: a márványlapok alól az ismert világ valamennyi növénye virágos hajtásokkal tört elő, a virágokból pedig termések fejlődnek és érnek, a magvakat, gyümölcsöket hernyók, aprólékosan megmintázott ízeltlábúak, növényevő hullók, emlősök és madarak látogatják.

Kertünk seregélye a déli szomszédunknál fekete szívcseresznyét fedezett fel, azt tépi le a száráról, s repül vele a lejtős hegyoldalra. Csőrét belenyomja a nedvdús húsba, csapkodja, vájja, fröcsög a cukros lé. Ahogy gyufaszálnyi ujjai elé helyezi és otthagya, hátracsapva a fejét – a torka gyönggyel futtatott tol-

lainak rejtélyes jelei! – a nyaka izgatottan remeg, ráng a nyelőcsőve s a begye, csőre alatt fedetlen és kék a bőr, fulladozik mohóságában a madár; a kikezdett gyümölcs nekiiramodik, és egyre gyorsabban szalad a dombaljnak. A seregély utána röppen, elfogja, viszi zsákmányát a lejtőtetőre, de amikor abbahagyja a tollászkodását, a piros golyó, apró göröngyöket, kövecseket és üres, kihalt fehérségű csigaházakat mozdítva magával, ismét csak legurul.

A madár vijjogva csap a cseresznyére, fröcsög a lé a fehér pöttyös tollmellényre, az alkonyati rózsaszínben vérszomjas fenevad büntet, mert megbüntették.

Csőre csipeszében a szívgyümölcs, pikkelyes lábaival mélyedést kapar a hegyoldalon – ismét ok a maradásra –, de munkája végére a gyümölcs magvát már lenyelte, nincs mit belehelyezni a porból formázott üregbe.

Mindez látható a bronz ajtófélfán.

Ennyi naplementének ne lenne jövője?

Kutyaugatások feljegyzése

Szerényen és fokozatosan szedődött össze a város. Akár e rosszul induló könyv. (Lásd: azt feltétlenül jegyezzük meg: reggel kezdődik a történet, miután az ágyában felült és gondolkodni kezdett.) Amelyben száz más és minden porcikájában jobb könyvek találják magukat.

Veszprém egyebet sem akar, csak létezni.

Júliusi kánikula, füledt éjfél.

Dugó a kert végében, a várkapu tövében ül, ahonnan a helyi teljesség általában látható, mert szemlére gyűlnek egybe esténként a dolgok. Ül, széles fenekén mocoog. Mögötte turisták, csillagnéző városiak, valaki zokog a tűztoronyban, nem nevezem meg őt, sejthető, ki az, s az is, hogy mi okozta görcsös fájdalmát.

A kutya, a húséges, visszatérő motívum, fülelt, súlyos és elviselhetetlen lehetett számára az a csend, amelybe, mint gyöngy a kocsonyás kagylóba, beleizzadta (beleágyazta) magát az a keserves zokogás.

A bámészkodók tehetetlenek voltak, ezért riadtan távoztak. A fecskendőház szoborfülkéjében tágabbra nyitotta szemét Flórián, mint aki ismét chlokokyt lát.

A kutya, akár a pokol kutyája, feljebb iramodott, rátámaszkodott a várfeljáró mellvédjére. A szőrpázmás, kvadrátos folt, amelyet alkotott, csupa feszültség, s nyújtott, magas hangú, hosszas vonításba kezdett.

A tekergő, fojtogató hang maga alá teperte az éjszakába lőkött kisvárost. A beállt, döbönt csendet hamarosan egy váraljai, tétova, szagztatott ugatás hasította fel. És a nyíláson keresztül egyre több ugatás bukkant a felszínre, a sédvölgy valamennyi kutyája fölébredt, egymást biztatva acsarkodott.

Az ugatás terjedt, néhány perc múltán Veszprém mindegyik ebe őrzöngve rázta láncát, habzó szájával vicsorgott, s nem lehetett követni, melyik kivel felesel, kit értesít és kitől közvetít.

A lakók dermedten ébredtek, de udvarra menni, villanyt gyújtani senki sem merészelt. A város kísértetjárás helyévé változott.

S Dugó uralta a hangzavart. Ha megemelve a hangját fél oktávval feljebb csúsztatta, a városi kórus magasabb hangfekvésbe váltott, ha pedig szaggatottá alakította jelenlétét, a többiek is istentelen csaholásba fogtak.

Aztán maga alá teperte e hangokból összeszerelt teljes másvilágot, kegyeket osztott és bíraskodott, kénye-kedve szerint változtatgatta egymással a helyzeteket, szemét lehunyva, fülét szögletessé igazítva ügyelte hatalmas, holdfénnel telt birtokát.

Amikor fölkel a nap, színe a visszájára fordított naplementéé, elfogyott hangokkal, izzadt testtel, a mélyben meggyötörve terült el a város valamennyi kutyája. De már akkor a megye, az ország, a világ valamennyi jószága felriasztotta egymást, és az üvöltés, mint egy hőseposz, körbefolyta a földgolyót.

Dugó pedig fáradtan visszaloholt a könyvbe.

Legyek

Hordom a könyvet, délutáni harmincöt fokban, a dolgozóból a padlástérbe, hajdani életem kilóit emelgetem. Visszhangos minden mozdulat. Látom, de legalább látom, mennyi mindenem felesleges, s mennyi, ami nem szólt, nem szólhat. S amelyek nem is lesznek sosem az enyéme.

Külön kupacban a versek, a széppróza, az esszék, a drámák, a természet-tudomány, a filozófia. Nem folynak össze, padokat raktam közéjük. A legyek bedongják őket, nagy, közös, zöld glóriákat röpülnek fölöttük, mintha egyetlen isten dolga lett volna a megteremtésük, s az értelmet nem én adtam volna valamennyinek.

A zöld döglegyek a háromkötetes Platónból jönnek elő, de pihenni a lexikonokra szállnak.

Ostromlépcső

A lakhely barackrózsaszínre koptatott teraszával, majd térjünk ide vissza, telepedjünk a fonott székek valamelyikébe, akkor ismét rálátunk az Ányos utcába felfutó vöröskő lépcsősorra. Ezen mintha valaha, az itteni idők előtt, versjártunk volna. Rajtunk kívül a *[fonalvers, figurával]* főhőse, aki egyszer ebbe a városra, másszor abba, egyszer ide, másszor oda, korábban pedig Korfura is átterjesztette magát, csak éppen *mágnesmezőknek* nevezte, mintha képtelen volna köztük választani, nem mintha választani tudhatott volna, s mintha ő mi lennénk, de ez, hiába jól font, most mellékszál. A lépcsőtető bal oldalán épülő téglaház, ha most szerkezetkész, akkor holnap új, holnapután pedig asztalostól lesz belakott. A háztetője több síkból szerkesztett, ettől délies, turistásan romantikus, nektek egyszerűen az égnek szaladó tekintetet megakasztó, a kilátás elé (otrombán) álló.

Ha innen oda, akkor onnan ide is átjárni. A leendő lakók máris belelátanak életembe, de ez ismerős a *fegyverengedélyből*, mindig visszaforgatjuk magunkat, otthonosak vagyunk, s ez a boldogság. Ha hamisciprusokat szurkálók a

tájba, megcsinálom velük a háztáji közép földet, de legyünk óvatosak, ilyen mohósággal, ennyi türelmetlenséggel tilos belerakni az ostromlépcsőt.

Hányan fogjuk tudni: annak a háznak sárgaméreggel átítatott tetőlécezése van, suttogó, szürke fólia a szigetelése, amely alá, volt idő, hogy bebújt a szél, s a ház apró, szaggatott lélegzeteket vett: láttam, ahogy kidagad a bordázatból, majd visszalappad az óriási tüdő.

Folyondárok és liánok

Első éjszaka jött, mint mindig, a földrengés. Tankok dübörgésével, tenger felőli gurgulázással, ásványmély morajjal. Görgetegmódra teperte le a tájat, megrezdültek az épületek, a fák kivetették lombjukból a madarakat, s a kígyók sietve hagyták el a mély kőrepedéseket. Korfu néhány percen át sziszegett, rezgett, tört és omlott.

A horizont gyorsan elbillent, aztán méltóságosan visszacsúszott a helyére.

A hegyormokról fémhanggal pattogtak le a szikladarabok, a falakban egy kicsit helyezkedtek el a téglák, de végül a rovarok elültek, a csúszómászók visszasiklottak rejtekükbe. A liánok és folyondárok gyors növekedésbe kezdtek, műstoppolták a sziget repedéseit.

Nehéz

Hogy az egyik vagy a másik nyitott ajtón át mit lehet látni, azt tudjuk.

De máshol bármikor is megnyitom a szegényes szoba ajtaját, tudom, a küszöb előtt fekszik a fénybőrű tenger. Ezt nehéz meg nem mondani.

De leírni még nehezebb.

Sziget

Arra ébredtem, hogy kellemetlen hideg főnév fütyül a kötelek között. Ismét bejutottam a téli szavak övébe, csakhogy most már a főnevet egyenesen a kihűlt kontinensről kaptam, s annak frissességét ugyancsak megérezte a hónap alatt a mediterrán hőségekben elkényeztetett bőröm.

Nemsokára feltűntek a szavak sziklás partjai. A központi szót csak keresve leltem meg szememmel a számos sziklás szószírt, rag, jel, képző törmelékei között, majd ezek között átlavírozva, a szavam északi oldalán, szemben a szárazfölddel kötöttem ki.

Saját

Bárhová megyek, mindig a saját mondatomba nyitok, a saját halálommal találkozom, és a saját kútjaimba kell belenézniem.

Toposzok

Elolvastam, s amiről olvastam, azt addig nézem, amíg összefut benne és egybekötöződik a múlt és a jövő. Amíg olvastam, nem tudhattam, mi történik velem, most pedig más sincs, mint a forgolódo folyamatok, zümmögő szállítások, működik a nyelvi univerzum.

A mezőben a változatok egy regény változatai. Vagy nem egy volna? – de ahhoz másik élet szükséges. Nem az enyém. Erre találunk megoldást.

A szövegbe közben belesimul a kilencvenkettedik térforma, majd jön a többi, egészen százig, azonban egyik se mondhat mást. Ami éppen ezt illeti, megálapítható a rokonsága a mókusfarkmohával.

Mókusfarkmoha

Magányos tölgyfák törzsén tűnik szemünkbe sötétzöld, barnászöld foltjaival. Közelebből fonálszerű, szárazon ívesen meghajló hajtásait látjuk, olyan, mint a mókus farka, amelyet sűrűn, tömötten borítanak a levelek. A széles lándzsás levelek kihegyezettek, hosszában redősök, erük nincs. Kedveli a félárnyékot, de szárazságtűrő faj, amely kergen és sziklán él. Semleges, gyengén bázikus talajt jelez.

Nem

Nem kívánnék megmutatkozni, ismétlem annyiszor, ahányszor reám mutatnak. Jó a kávéba belemerültnék, a csontos könyökű morfondírozásba alászálltnak, a napban elfeküdtnék, a fatartalmú papirosra nyomott újságban ellapozottnak, a képletben integráltnak lenni. Ott vagyok, s amíg lehet, mesélem a kávénak, bosszúnak, napnak és újságnak, integráltnak az ezeregyedikig tartó mesét, az maga az élet, de ez is az, egészen addig, amikor új formát kell öltetni.

Két nap múlva naplózni fogok, folytathatom régi szokásaimat, csattog az olló, és kikanyarítja a mozdítható figurákat az itáliai történetlapokból, odakerülnek a merített, íriszes ívekre, jelenetezni. A választott minden az emberkézzel létrehozott fehér síkokon népesedik majd, nincs mit tenned, nézed, vagy nem, s lesznek virágok, amelyeket eltakarok, s lesznek, amelyek eltakarnak.

Az sem

Kitapogatom a füzetet, és kinyitom a Nemet: csak ott hasadhatott fel a munkám, felismerem, kisüvít belőle a vörösbegyszárnyú tegnapi szél, téglaszínű begytolazatán hideg esőcsöppekkel. Érkezik a madár, rátelepszik a diófa – igaz, a hegy felé nyúló és száraz – ágára, szaggatott csipegéssel körbeénekeli territóriumát.

A száradt íriszlevél, ama terasz előtt nőtt többől, belekarcolt a szemembe, s az inas részt, majd a szemzugokat vérbe borította.

Előzőleg állapítottam meg, amúgy szomorkásan, megrettenve, romlik a látásom, s tekintetemtől a negyven centiméternél közelebbi betűk szétesnek, a

közelembbe férkőző dolgok darabokra hullnak, kavargó örvénybe poroznak. Kezdődik az egyedül maradás.

Éjszaka szemhéjaim alá költözött egy-egy tűzcsepp.

Hajnali fél háromkor csörög a telefon, ijedtségtől rekedt hang krárog a vonal végén, harákol, elfúl, hörögve kezd a szavaknak, mintha egyszerre átkozódnának és könyörögnének, nem értek belőlük semmit. Aztán leszakadok a kagylóról, ott dülöngélek a készülék mellett, s tudatosodik bennem: nem a sötétség miatt nem látok, a szemhéjam nem pattan fel, a szempillák összefércelték a bőrszéleket.

Először vakultam meg; kék volt a szemem, tapogatok bele a világba, aztán belekapaszkodom a vörösbegy énekébe, hogy legyen merszem hangosan kimondani: majd az sem.

106.

Az végen mégiscsak ott kellene hogy álljon egy kicsit, no nem szoborként, mert akkor az abszolút magány venné körül, nem is üreges főnévként, amelybe mindenféle fonalakat, száraz fűszálakat, pihéket hordva beköltözhetnek a házi verebek, csupán úgy, ahogy ő volt, nagy szeplős, vörös hajú, lányformájú asszonyként; kuncogva (amíg bőven locsolja magára a tejké nagyüvegből a Lulut), hogy akkor ezt is megcsináltuk, innentől könnyebb lesz, csak enyhe émelygés, zuhanás és fények és verejték nélkül, mígnem oda nem ér egy nagy szívdobbanás, amelynek azonban, még ha három formát is tud magának, halál a neve.

Plusz egy

csak úgy, bár idézgetés, s éppen arról, hogy az olvasás terápia, amelyre a szövegnek szüksége van, hogy önmagához jusson: megvilágítja és felvilágosítja a szöveget.

S még egy

az, hogy bizony volt, tehát még van harmadik árnyék is; bizony nem tudta ezt sem a metafizikus tulajdonságú képvers mestere, sem az, aki ennek a képversnek a két változatáról írta meg esszéjét a – azóta sajnos átalakult szerkesztőségű – *Magyar Napló*ban, sem pedig az, aki könyvtárába besorolt könyveinek ezen ex libris lett a jelzője. És ezt a harmadik árnyékot tökéletesen eltakarja a képvers írisze – mint a szöveg a történetet –, mivel mintha mellékszereplőként sokat gyakorolta volna, hajszálpontosan, akár az ikszedrangú színész a címszereplő elé, eléje állt.

Hogy az írisz mögött van egy a növénnel megegyező kiterjedésű árnyék, az ugyan logikailag elképzelhető, ha nem is kézenfekvő; de azt, hogy valóban van-e, vagy csupán logikailag létezik, másképpen kell eldönteni: azzal, amit, ha már egyszer olyanná lett írva, egy halál regényének nevezhetünk.

MÁSODIK KÖNYV
FEGYVERENGEDÉLY

A címer leírása

A pajzson vörös mezőben, lovon ülő, zöld talajon ügető, kócsagtollas, páncélos vitéz, jobbában kivont, egyenes kardot tart. A pajzsra takarókkal s aranykoronával ellátott sisak van helyezve, amelynek koronájából magyar huszár emelkedik ki, kék dolmányban s panyókára vetett kék mentével, prémes, forgós, kék leffentyűs kucsmával, jobb kezében kivont, görbe kardot emelve. A sisaktakarók mindkét felől vörös-kék színűek.

A leanderszender

Fényes fekete orra bársonyos tapintású: odanyomja mindenhez, az ametiszt-színben izzó krókuszhoz, a mirigyes levelű angol muskátlihoz és a két növény közt döntenem nem tudó, ezért a xilamonos virágvályú peremére telepedett szenderhez. Honnan érkezett ide ez a viking hajóra emlékeztető potrohú lepke? Olvastam, egy óra alatt száztíz kilométert tud repülni. Nem csodálom, hogy az estét az Adrián kezdte, s reggelre ideért, éppen hozzánk. A kutya sosem találkozott lepkével, ingerli a mocorgó rovar, amely mégis inkább selyemcukorra hasonlít, csak éppen picikét izeg-mozog, azelőtt, hogy kiveszik a zacskóból. De a puli a cukrot sem ismeri. Odahajolok hozzájuk; orromba csap az oleanderillat. Leanderszender ez, annak van mályvapiros szárnya, állapítom meg, s azt, hogy a tengernél most kezdődik a neriumok másodvirágzása. Nem értem, miért mondják azt az oleander szegte vizet borszínűnek, inkább – határozottan – szenderszínű. Vajon az Adriánál vannak-e fekete gránitsziklák? Amelyek olyan fénylők és érzékenyek, mint kutyám szimatoló orra?

Cédrárcitrom

Keleti eredetű, évszázadok óta termesztett gyógynövény, de táplálkozási és kultikus célokat is szolgál. Nagy termetű fává fejlődik. Távol-Keleten egy ritka, ujjasan tagolt termésű változatát termesztik. A tavaszi virágzásból ősszel és télen érleli be gyümölcsseit. Termései nagyok, az egy-három kilogrammot is elérhetik. A citromsárga, vastag húsú termésekben magok ritkán fejlődnek. Húsa nem lédús, savanykás ízű. Sok értékes illóolajat tartalmaz. A termés hat-tíz ujjszerű részre tagolt, ezek hegyben végződnek. Intenzív illatanyagait – a szárított termés forrázásával – betegségek gyógyítására használják. Lekvárnak és teának kiváló.

Felettem az ég

Íróasztalnál ülve bámulom a vérlevelű krotont. Valahonnan Indonéziából érkezett szobámba. Miért nem vágyom arra a vidékre? Pedig ha kinézek a fejem fölötti tetőablakon, trópusi eget látok, esténként kármin a négyszög, csak néha szabdalja meg egy-egy fehér kondenzcsík. A növény vajon ehhez az éghez ragaszkodik inkább, vagy hozzám – nem akarom eldönteni.

Zaccbőr

Van-e olyan bőr, mint a frissen főtt törökkávé alja? Arról a pillanatról beszélek, amikor lehörpölve róla a forró levet, ott marad a hártavékony porceláncsésze öblében a kanálnyi zacc. Amely még fénylik, s közelről nézve millió pórussal párállik. És akkor teli étellel, amikor semmi haszna. Jó tudni, hogy léteznek ilyen hasonlatok: meglehet, ez ad a napoknak értelmet.

Teszi a dolgát a zaccbőr a csésze munkagödrében.

A vár

Rendszerint öt óra, amikor kezdetét veszi az omlás. Először a szecessziószerű cserepek csúsztak le a korhadt gerendákról, majd megdőlnek a kémények, a függőkertek mészkőoszlopai, s a kéménylakó csókák ricsajozni kezdenek. Hajnal van. A korai fény leolvasztja a sziklaplatóról az érseki palota sárga falait, meglágyulnak a párkányok, a koszos ablakkeretek; viaszszag terjeng. Lezúdulnak az épületek tömbjei a völgybe, szobacafatok lógnak a meredély peremén.

Hát ez lenne az a vár hajnali ötkor, amelynek a tövében élek. Egyedül a Tűztorony, de csupán a hangja miatt, az megfojthatatlan.

Szar

Füvet, meszet és földet eszik Dugó, mohón és önfeledten, hiába kap naponta porított csontot, tojáshéjat. Megértem nagymamát, aki mindig dohogott, ha sziszegve kapartam meztelen talpamról a szikkadt ürüléket. A szarnak földszaga van.

Fegyverengedély

A vasárnapi sugárzás röntgenezi a teret: matt ernyőn a vázakra csupasztított szobák, bútorok, terítők. Hol egy tölgygerenda, pecsétes téglá, csorba üvegtál, hol a lépcsőkarfa, hol meg a mintás ládikó hagyja el a helyét, s kilóg az időbe. Bármelyiknek a testéből kicsúszhat egy történet, amely nem tudja majd elhagyni a helyet. Átnyúlok a grízkek ernyőn, sorra érintem az elmenni készülöket; puhák, mint kucsmagombák a maszatos avaron.

A keleti lányok

A fekete tiszafa alatt könnyű, kék tojás. A kutya találta futkározás közben. Felveszem: érzem a súlyát. Alig múlt el március, s költenének a madarak? Az előző este mintha kakukkhangot hallottam volna, de csak legyintettem; ilyen korán, kakukk? Holott az volt. Korábban fedezhette fel a kertben a fészket, s azt igyekezett kilesni, mikor nincs a fészken a tojó. De hol a fészek? Azt ugyan nem találok a csupa görcs fácskán s a rügysző aranyvesszőbokrokra, fagyalokon se.

Persze a fészkeket általában nem lelem. A tetőtéri építkezéskor házi poszáta költözött a gerendák közé. Hetekig lestem a helyét, de csak akkor fedeztem fel, amikor már tollasak voltak a kicsinyei, s kiültek a szarufára napozni, nézni anyjuk röptét. A szőlőskert vörösbegyének fészket sem találtam, pedig ott volt az egyetlen öreg tőke sokkarú elágazásában. Ez a madár évek óta él a szőlőben, megszoktuk egymást. Néha vizet tesz nekik, megtalálja, talán ezért sem fél tőlem. Odarepül a székemhez, rászáll a meggygallyra, nem idegesíti a permetezés. A cigarettafüstöt utálja, cserreg, felborzolja tollait, ha rágyújtok. Tavaly a pince résablakába rakta a fészket rafiamaradékból, műanyag kötőszinegből, fűszálakból és pelyhekből. Ronggyal dugtam be a rés belső nyílását, nehogy huzatot kapjanak a fiókák. Felnevelődött mind a négy. A tojó ősszel is költött; a diót verve láttam, hogy új fészket rakott a sárgarózsabokorban. Gombszeme fénylett a levelek közén. A kicsik nem tudtak kikelni, hamar jött a hideg. És egy reggelre eltűnt a borsónagy tojások mindegyike.

Hát ennyi a madártani ismeretem. Nem tudom, kié lehet ez a fészektelen, kék tojás. Valamivel nagyobb, mint a verébé, s kisebb a vadgalambénál. Finom héjú, s olyan kék, amilyenek a könnyű selymek a vietnami lányok nyakában. Nincs rajta egyetlen makula sem. És még meleg. Figyelem a kutyát, talán megtalálja a tojót, de már régóta messze játszik egy küllős pipitérral: igen ez az első tavasza. A nyár és az ősz is első lesz neki. Még nem tanulta meg azokat az apró ismereteket, amelyek egy kutya életéhez szükségesek. Nem ismeri a tojást sem. Örülök neki.

Visszacsúsztatom a földre a tojást, pedig nem hiszem, hogy megtalálhatja a madár.

Felelősséget érzek iránta, pedig neve sincs, melynek kiejtésakor tudnám, hogy kiért aggódom. Pedig ez a kék ismerős, nagyon ismerős.

Talán a Sédé, ahová sírni járnak az aprócska keleti lányok.

Puha pamutrongyok

Kinyíltak a tulipánok. Tegnap ezernyi egy lábú madár álldogált a tó fölötti hegyoldalon, zöld mindegyik, viasztól hamvas, alágördültek rajtuk a nagy szemű esőcseppek. Hajnalban érkezett valaki, aki átmeszelte a bimbókat. Most meg itt tollázkodnak, szellőzködnek mint csupa piros meg hússzín és sárga kolibrik. Zöld, nedvdús pálcikák fölött lebegnek. A legszebb a barokkos uszályú, amelyik a többiek fölött borzong, rázza tükrös ruháját.

Visszarántom magam: kinyíltak a tulipánok. Most már jöhetnek a fekete leánykökörcsinek, naphéricsek, különböző teljes violák. A szél langyos, homokot cipel magával. A kvarcsemek zuhatagában meghajolnak a leples virágok. Leccsiszolja a foncsort a szirmokról, magukba roskadnak, tollukat veszítik a kora tavaszi kolibrik.

Napszemüvegemen élnek a színek. Mígnem átvonul rajta a cserregő szarkasereg: mindegyik csőrben puha, cigányasszonyokról levetett pamutrongyok.

Urán

A patika ablakában világító porcelánfej. Sugárzása van, mint azon csendes, rövid mondatoknak, amelyekbe nagy ritkán be-betelepszik a festetlen herendi büszt.

Boldogság

Kifordított napernyővel fogom az ég jeleit. Semmi értelmezhető üzenet, csak szakadatlan, apró kopogások. Ahogy egyre-másra érkeznek a forró égitestről a fénybatyuk: szétroncsolódnak, kibomlanak az ernyőselymen. Ráfröccsennek a nikkelezett vázra, a csontgombra, a kecses bambusznyélre. Odatartom arcom a lecsorgó lének, világítók; hideg, zöld fényű szentjánosbogár, augusztusi, kínabarackszagú éjszakákon.

Elbírom a boldogságot.

Csuka

Szorít a cipő, hideg, akár egy kulturális folyóirat. El kell hagynom a fényeket és a színeket. S el a papírt, a tájat, a dadogást, a léniát, a hasonlatot, az időtjárás raszterét, mindent, ami bezár. Leég az otthonosság, behemót testén futkároz a szalamandertaréjos kis láng. A cipő se cipő; csuka az. Műbőr csuka.

Sikátor

Szájában rágott szivar, fején simléderes dinnyesapka. Sokáig így képzeltem el Suriname csavargóit. Megannyi képet, fotót néztem, amit lehetett, olvastam a kevert vérű népről: európai, ázsiai, afrikai és amerikai tulajdonságok vegyültek a suriname-iakban, azért különösek. Illett hozzájuk a bűdös szivar és a hanyagul kihívó fejfödő.

Fél éve egyikük feltűnt Veszprémben. Üres kartondobozokat hajtogatott a bank előtti szemétkonténernél. Önfeledten tapogatta a gesztenyefényes oldalakat, belebelemerült a ragasztott, kék vignetták szövegébe, majd akkurátusan kiakasztotta a fedőlapokat.

Másnap a fején egyensúlyozva, illetve a hóna alatt lakkozott cipősdobozokat vitt. Mindegyikre kenderkóccal ráerősítette a fedelét, majd hatot-hatot egy-

bekötözött. Büszkén, senkire sem figyelve korzózott terhével a sétálóutcán. Lustán kiköpött, ha megszólták.

Megszoktuk. A tejboltba állt be ládákat cipelni, a kocsmából sört, kávéat hozott a suszternak, a szőnyegárusnak, a tüdőbeteg színésznek. Cigarettaért szalasztották, a postára kopertáért; hamarosan a piacot is ő takarította. Ennyi volt, amit tudtunk róla. És mosolyogtunk, ha lekapta fejéről a simléderes sapkát, s ismerőseinek térde előtt meglóbálva köszönt. Csodáltuk, mert sosem volt szeszélyes. És mert naponta elég volt neki egy szivar; késő este lett, mire végigrágta. Ekkor bárhol is volt éppen, felállt, odahagyta a munkát, s hóna alá kapva legújabb dobozát, eltűnt a sikátorban.

Abban a negyedben lakik, amely olaszos hangulatot, szagokat és nedveket áraszt magából. S ahová évek óta magam sem tettem be a lábam, mert nem biztonságos. Ott élt valaha Puxpángné Kemény Júlia.

Ha megláttam őt, elsőként Suriname jutott eszembe. A képek, a fotók, a kötetek. A letört körmök és a kivert fogak. *A Kezét reá veté, hogy lásson...* A banánültetvények és a kék kókuszpálma. Csak utána az, hogy el kell mennem a sikátorba. Amely macskahúgyos, sötét és kitépett bajszerű patkányokkal zsúfolt.

Ma dobozokat raktam az ajtónk elé. Ha jól sejtem, messziről megérzi a dobozszagot, s eljön az üres kartonokért. Követem, és ha másra nem figyelek, mint a dinnyehéjsapkájára és a dohánybúzra, sikeresen beérek a sikátor közepébe.

Puxpángné Kemény Júlia szatócsboltjában akarok a fűszerek zsákjaiban kotorászni.

Mint a giliszták

Azt mondja, nem a koszt, a társak, a szag és az a semmi mással össze nem téveszthető fehér-zöld villódzás a rossz, hanem az, amikor felfújták a vastagbelét. Csövet vezettek alulról belé, s miközben felfelé tölték, arra gondolt, ilyen kéjérzetet csinálnak a giliszták. A nikkelmotor csillogó dugattyúkarja ügyesen tempózott, de amikor a belébe pumpálta a hideg levegőt, kissé lassult a mozgása. Nem annyira, hogy belül érzékelt volna. És attól félt, miközben emelkedett a hasa, hogy szégyenszemre kiszalad belőle a bélszél, s bemocskolja a lepedőt. Összeszorított szájjal túrta, hogy megkopogtassák a testüregeit. Láta, hogy nincsenek vele megelégedve: tovább töltötték beleit. A hasáról eltűntek a ráncok. Nem érzett különösebb nyugtalanságot, elmúlt az éhsége. Mondja, akkor foszlott szerte a szeméremérzete, amikor akkorára nőtt az alteste, hogy sem a máskor takargatott szervét, sem a bokáját, sem a térdét nem látta. Csak egy felpuffadt hasat, amely visszatükrözte a mennyezet vakító spotlámpáit.

Manifesztum

Eszeveszettül szép kurtizán sétáltatja magát a napon, nincs olyan utca, ahol ne tenne meg néhány lépést, nincs olyan tér, ahol ne üldögélne egy keveset, nincs sikátor, ahol meg ne fogdosnák ringó tomporát. Az arca él, tehát nincs

kifestve. Olyan izgulékony, hogy az már pornográf. Lerí róla, hogy kéjnő, mégsem szólják meg a polgárok; belefeledkeznek a ragyogásába. A nyomában békesség tölti fel a negyedeket, olyan figyelemmel fordulnak hozzá a házak. Csak az létezik, ami viszonyt tud vele kezdeményezni. A tuják zöld és hegyes homlokukkal fordulnak felé, manifesztumot fogalmaznak, örökre ilyenek akarnak maradni. Csak el ne álljon a szél.

Dinnyemoszat

A harmincas években éltek nők, akik szerették a pókokat. Városunk egyetlen déligyümölcs-nagykereskedője Indiából (de lehet, hogy Dél-Amerikából) olyan faj egyedeiből hozatott a feleségének és két világszép lányának, amelyek egész éjszaka világítottak. Az állatok míves aranyketrecekben éltek, s az ötvösmunkákat föl lehetett akasztani a fülbevalókra.

Csodálatos jelenségek voltak ezek a nők az éjszakákban, akiknek fülcimpáit megvilágították a pókok.

Az állatkákat naponta kellett etetni, cukrozott dinnyehéjjal, kandírozott narancsszelettel. Mondják, egy ilyen etetéskor marták meg a dámákat a pókok, amiktől aztán strúmájuk nőtt, és moszat költözött a hajukba.

Merthogy a pókok olyan pöfetegeken éltek Indiában (de lehet, hogy Dél-Amerikában), amelyeken megtelepedtek a zöld dinnyemoszatok.

Nocsak

Képzeld el egy vonatot, amint rohan feléd. A vagonok tetején, ugyanakkora sebességgel, amennyivel a szerelvény robog, futok én, csak éppen az ellenkező irányba. Hát ez az a mód, ahogyan én a dolgokhoz közeledem.

Attak

A konyhai edények csörömpöltek. Megnyíltak a szekrények, a kőre vetették magukat a földők, lábasok, fazekak, s ráadásul az üvegholmik. A zajra ébredtek. Csak később állapították meg, hogy a földön fekszenek: kivetette őket az ágy. A férfi rémülten tapasztalta, hogy grimaszokat vág a tükör, és a leghetetlenebb torzításban tükrözi vissza a tágas szobát. A konyhába be se tudott lépni. Akkor érkezett a második, a nagyobb lökéshullám. A tetőtérben minden nyikorgott, rescgett. A gerendákra szerelt plafon lapokban zuhant alá, a parketta repedezett.

Ekkorra érkeztek fel a ház lakói. Háborogva üvöltöztek a felfordulásért. A férfi kimutatott az ablakon: a hajnali téren hálóruhás emberek szaladgáltak. Földrengés – közölte.

Dél előtt az ismerős pszichológus azt mondta, hogy most hetekre munkát adnak neki a neurotikusok, aztán a belgyógyászoknak: kb. két hét múlva kezdődnek a szívatások.

Változat

Nemegyszer vártam csodára. Végére a bolsevikokban megvan a csodákba vetett hit. Csodákat csinálnak, csak hogy a csodák rosszul sikerülnek. Emlekezzünk arra a mesére, amelyben az Isten megfiatalítja az öregembert: először tűzbe veti és elégeti, azután pedig megfiatalítva új életre kelti. Ezután próbálkozik meg a csodatevéssel a tanítvány: ő is elégeti az Istent, de megfiatalítani már nem tudja.

Nyárs

Behúzódtott két szó sötét ékébe, ott morog, szuszog, csattogtatja fogsorát. Partvisnyéllel böködöm, de nem érzem a testét; kiürült térbe szúrok. Kihúzom az akácrudat, ott forog a végén. De ki az, mi az? Csupán a vér.

O

Ha odafekszik a lábamhoz, mindig úgy helyezkedik, hogy a fara a birkabőrön legyen, a feje pedig a számítógép zsinórján. Füleli, mint kortyolom el az áramot, mint szippantom ki a falból, hogy elővarázsoljam a képernyő sárga betűit. Az O-kat különösen érdekesnek találja; vakkant, ha kirajzolok neki egyet. Lágyan formázott körökkel népesítem be hát az ekránt.

Haiku

Zuhog az április közepi hó, sietve belepi a mozdulatlan kocsisort. Csór előtt akadunk el, mondják, arrébb kamion állja keresztbe a 8-ast. A mandulafák elvirágoztak, az őszibarackokon és a meggyfákon a sor. A nyár is bontogatja enyves leveleit. Néma minden, senki sem mozdul.

A kísérteties csendben az utasok tekergetik nyakukat, de nem látnak messzire. A hószakadásban kifakulnak a szírmok.

Két gramm selyemfonál

Unokatestvéremtől kaptam a selyembábot, a legnagyobbat és leghalványabbat a sajátjaiból. Reggel és este cserélgettem a frissen tépett eperlevelet. Kezdetben azért, hogy kellően párás legyen a levegő, a hullámlemezből készített dobozba, majd amikor kirágtá a földimogyorónyi tokot a habfehér lepke, azért, hogy legyen kedve petéket rakni. Pedig attól a pillanattól, hogy szárnyán apró fekete pontokkal kibújt az állat, az üres bábon kívül nem érdekelt semmi: le szerettem volna gombolyítani róla a fonalat. Addig csévélni, míg meg nem találom alatta a vázat. Napokig s óvatosan fejtettem a selymet. Mire elkészültem, elfogyott alóla

a merevítőszerkezet, meglehet, nem is volt ott soha, s csak egy üreget pólyált be a két gramm selyemfonál. Közben a lepke gyufafejnyi petéket tojt, sűrűn egymás mellé. Csillogtak, tejes, apró kukoricaszemekként.

Kremker

Kicserepesedett műbőr-kabátja lehúzhatatlan róla. Fel s alá rohangál a városban, ha éppen nem tördeli valamelyik lapot, ligézteti echte házi egerét, vagy mutatja új rüfkéjét a puccos dámáknak, akiknek szoknyasuhogása többet ér valamennyiüknél. Rien ne va plus, okít, s mentolos cukorkát szopogat az önkéntes cigarettaszünetben. Gyerekként szokott rá a krematóriumlátogatásra. Ebéd után, amikor megérkezik a szállítmány, begombolja kabátját, kihuzigálja gyűrött inggallérját, megnyálazza sátáni szemöldökét (Goethénél olvasta a módját), és betaszítja a cínterem ajtaját. Elbeszélget a kisárgult tetemekkel, s megvárja az égetés kezdetét. Pillantást vet a kemence tűzálló csillámpala ablakán keresztül a soros tepsire. És csak úgy szólítja a húsnál idősebb asszonyokat, hogy kremker.

Kveccs

Kitaibel Pál írja a naplójában, hogy az ezüsthárs lefejtett háncsát felhasználják a hordók abroncsainak lekötésére, a szőlővesszők felfogására, és szívesen eszi a szarvasmarha is. Majd megjegyzi, hogy a mészkőben tengerikagylók héja található. Külön bekezdésben rögzíti, hogy a méhek gyakran látogatják a Ballota niger (peszterce) virágait, s a polgárok a méhkast a szívós erdei iszalagból fonják, melyet aztán betapasztanak agyaggal. A legkülönösebb mégis, hogy följegyzí: a házaknál az egyetlen gyümölcs az eperfa, s egy portán, a fekete eprek alatt, látott egy kveccst. A zúzógép emészthette el a többi növényt, de vasfogai elvásnának a sárga szíjácsú eperfában.

Makkcukor

Négy hónapon keresztül gyűjtötte a makkot. Amióta vaddisznó kergette fel a festékbánya vörhenyes hasadékaiba, tart a vadaktól. A pincéjéhez közel lakott a nagykan, reggelenként látta, miként szuszog, töri a földet, s hallotta, mint csámcsog, ha tehéntinórut lel. Fájlalta, de neki is szüksége volt a makkra. Megteltek a kádak, a puttonyok, s jutott a padlásra is a termésből. A tölgyeszag átítatta a máskor enyhén kén- és borillatú házat. Kondérokban főzte a makkcukrot, ezt a tudottan édes ízű alkoholt. Abban az évben pusztította ki a szőlejét a filoxéra. Esténként fakó vaddisznókolbászt falatozott, szopogatta a kocsányos tölgyes ajándékát, és nem nézte a befagyott Balatont. Rianások nélkül olvadt a jég.

Ibolyagyökér

Éjszakánként járja a várost. Igaz, gondolom gonoszul, neki mindegy: nem lát. Vak. Ismeri az összes parkot, előkertet, temetőt. Kínai alumínium kaparókanál az övé, hátán zsák, zsebében nejlonzacskók. Ha megérzi a fűszagot, négykézlábra ereszkedik, s ujjával tapogatja ki az íriszeket. Neki mindegy, hogy kéket vagy törpét, szibériait, avagy mocsárit talál, csak nőzirom legyen. Ügyes kis eszközével kiemeli a töveket, lecsavarja a nyálkás, harsogó leveleket, leszaggatja a mellékgyökereket, a gyöktörzset megtisztítja a földtől, és becsomagolja. Reggelre feltölti a zsákját. Ilyenkor szoktam találkozni vele; ő a házfalakat tapogatva araszol haza, én a kutyát sétáltatom. Hiába telepítik be a parkokat ősszel, virágnyílásra nem marad bennük egyetlen írisz sem. Ha valahol arasznyivá nő, hamarosan megjelenik a nyomorék asszony, remegő orrcimpákkal megtalálja azt a helyet, ahová majd éjszaka visszalopakszik. Az őszi kirakodóvásáron ponyváról árul: ujjnyi, kifakult, száraz radixokat. Portékája a legutolsó darabig elkél, a város lakók viszik haza, hogy a fehéreneműk közé dugják a halovány ibolyaillatú gyökereket.

Saskő

Gumós agyagvasérc belül oldott maggal, amely ide-oda gurul és zörög. A bakonyi sasok azért viszik fel a követ a fészükbe és bércükre, hogy a fiókáikat megvédjék a zivataroktól és a mérgezésektől.

Dalmátpor

Leeresztett fényvédő mögött lapozgatom a régi folyóiratokat: rossz verseké, novellaké. Miért szűntek meg? Miért szüntettek meg annyit? Az elmúlt évszázad eseményeit követem a kapok sorsában. Száll a könyvpor, tüsszögök. Kiköt a szemem egy tájvers s egy kis színes között: szépen keretezett hirdetés adja tudtomra, hogy ismét kapható az olyannyira keresett dalmátpor. Mauer. Bal köz.

Baziliszkusz

Egyszer, amikor a varangy vemhesnek érezte magát, meglátott egy kígyótojást, kotlásba fogott rajta, amíg világra nem jöttek a kicsinyei. Ezek elpusztultak; ő azonban tovább kotlott a tojáson, amíg megmozdult benne az élet, amelyet azonnal hatalmába kerített a paradicsomi kígyó ereje. A fióka széttörte a tojás héját, és kibújt belőle, de a lehelete, amelyet legott kibocsátott magából, olyan volt, mint a lángoló tűz. Amíg teljesen kifejlődik ez az élőlény, öt col mélyre ássa magát a földbe; azután újra előbúvik, és mindent megsemmisít, ami az útjába kerül.

Plakodonta

Az ősteknőcnek is a takarítónővel gyűlt meg a baja, akár a subalyuki előembernek. Hogy kiásták a Jeruzsálem-hegyen, bekerült a városi múzeumba, ott is az igazgató rolós asztalának felső fiókjába. Mutogatta a fogát a mandarinhéjak és zsíros papírok közül minden beesett vendégnek. A takarítóasszony is látni akarta, hát nagy titokban kiemelte, fogdosta. Hogy rányitották az ajtót, elejtette a teknőcöt, a porrá zúzódott maradványt pedig sietve összeseperte és kihajította. A fogas kételtű visszakerült a földbe, a már megszokott fiókhulladékokkal együtt. Éppen akkor hajolt a konzerv teknőclevese fölé az ingyenc múzeumigazgató csöpp garzonja sarkában.

Reggelente teknőcfogakból készült porral mosok fogat, régi ételek ízét érzem szűnhetetlen a számban.

Szégyen

Szégyelli magát, hogy megleste. Most is lesben áll. Összegyűrt selyemarca, amelyen megfakul a fény, csupa könny. Sír, de nem úgy és nem azért, mint korábban. Nincs már egyedül, visszajött hátizsákos, sarus barátja, akinek épphogy pelyhedzik az álla, a haja meg makacsul borzas, nem állja az ujjakat s a fésűt. Nagy csöppekben gördülnek a cseppek türkiz szeméből, hol a mosolyárokba, hol az orrtő apró, fájdalom rajzolta ráncába gyűlnek, hogy onnan, kikerülve a száját, lecseppenjenek a kerek állról. Téblábol mellette a fiú, nem szól, hiszen egyszer már elhagyta, csak esetlenül lecsatolja a zsákról a laticelhengert, s beteríti a sátorba. Csajkában vizet hoz, odateszi a konzervek mellé. Ellenőrzi a cövekeket, felesleges az is. Segítene, de nem tudja, hogyan. Hiszen visszajött. Talán éppen azért. De érzékeli a két sírás közti különbséget, s a lány hátán látja a fehér trikó két slingelt hasadékan kitüremkedett szárnyacskákat.

Szégyelli, hogy kíméletlenül nézi őket, s nem hajlandó látni a közeli olajos tengert, a virágba lobbant mályvacserjét, és hitetlenkedik, hogy milyen közelről az angyal.

Passzír

Az albérleti szoba, ahol a Tímár utcában laktam, minden volt, csak kényelmes nem. Fűteni a minden eresztékében füstöt okádó cserépkályhában lehetett, mosdani bádoglevórban. A vizet a konyhából hoztam, ahová pici (akkor csodásnak tűnő, mert egyedül használt) szobám nyílt, egy régi csapból, amely alatt az elcsepegő folyadékot mázas vas lefolyómedence fogta fel. Ebben a félgömb, mosogatónak is használt alkalmatosságban mindig volt valami, ami megakadályozta a víz gyors elnyelését, zöld penész ült a réseiben.

Az első, meglehetősen nyugtalanul töltött éjszaka után, hajnalban igyekeztem volna az udvari vízöblítéses WC-t használatba venni, de nem engedett ki a kutya. Tajtékos szájjal ott acsarkodott a konyhaajtó előtt, kétséget nem hagyva arról, mi

történne velem, ha kilépnék. A bélműködésemet azonban nem tudtam befolyásolni: a lavórbá ürítettem. Aztán a szétázni nem képes anyagot beleöntöttem a lefolyóba. Azt próbáltam átpasszírozni a lefolyó szitáján, amikor a bűzös konyhába belepert a házinéni.

Valahogy így, azóta is, amikor rajtakapnak, hogy írok.

Lakók

Errefelé sok a közömbös szobor és a lebarnult üdülővendég. Korábban nyitnak a téli jázminok és a püspöki jószágkormányzóság parkjából maradt csokorfák. A városlakók a fal mellé húzódva mennek dolguk után, s ha néha sétálnak, a lábukat nézik, és azt, hogy hová lépnek. Senki sem akar elcsúszni a berkenye lehullott termésén. Ügyelnek arra, hogy mindegyiküknek legyen enyhe szenvedélye, van, aki kutyafogakat gyűjt, van, aki szőlőfajtákat. A várat mindenki meglátogatja évente egyszer, elidőz a volt halpiacon, futó pillantást vet a sörözővé, kollégiummá, irodákká változott hajdani kúriák kovácsoltvas ablakrácsaira. Ahová, minden évszázadban kétszer, felakasztottak zsoldoskatonát, sókereskedőt, várparancsnokot, tolvajt, forradalmárt és ellenforradalmárt vagy akárkit, ha éppen az ünnepekre érkezett a városba. Akiket aztán bronzba öntöttek, kődarabból kiformáztak.

Madárcseresznye

Egy kötetnyi veréb telepedett az udvar ostoba madárcseresznyéjére. A fa tavaly került a virággrupp közepére, azóta mindhárom család izgatottan várja, hogy mikor csavarja ki valamelyik tébolyult éjszakai látogató a földből. Összes haragunk erre a kusza koronás fára zúdul, mintha ő tehetne arról, hogy hozzánk került. Nem illik a házhoz, s hozzánk sem. Valami mediterrán csemetét képzeltünk el, vagy akármilyen merészen urbánust. De hogy pont egy ilyen füstöt-savat-madarakat tűrő telepszik közénk, azt máig sem akarjuk elhinni.

A verebek, szokásuk ellenére, nekiesnek a rügyeknek: pillanat alatt kopasz a fácska, csak a klinkertéglákon díszeleg holmi enyves rügyburok, halványzöld levélkezdemény-maradék. Na és egy-két kihullott toll.

Péksüteményt szállító gépkocsi tolat a fának, s a madarak zajongva elrepülnek. Egyetlen veréb biceg kifordult lábbal a kínai birs fellobbant bokrához, menekülteben is mohó; csőrében a levert rügymaradékok java. A kutya utána ered, megfogja, de mihelyt megszagolja, elengedi. Inkább szaglássza a csőrből kiesett hulladékot: nem hasonlíthat semmire, mert vakkant, s ismét a bicebóca verebet keresi.

Nem kétséges, hogy a fa ki fog levelezni.

A párlóüst

Vannak szavak, amelyeket ha kimondok, rögvest magukká emésztenek, és nem marad belőlem semmi. Megfigyeltem, leginkább a ritkán kiejtettek vesznek így bosszút rajtam. Mint a vágány, kilincs, kifli, majolika vagy a párlóüst.

Menetrend

A vasúthálózatról az indóházak maradhettek meg. A síneket felszedték, be is olvasztották, most talán boronaként, kacsasütő lábasként, vasháromlábként léteznek, örökéletük új változatában, a talpfák elégték vagy elkorhadtak, a vasutasok ruhája naftalinban, s a régi indítótárcsák a poros kamrákban. Az indóházakból, ki tudná megmondani, miért, kocsmák lettek, ahol mindig iható a csopaki rizling, soha sem fogy ki a csapolt sör. Ha Veszprémtől Balatonalmádiig végigjárod e helyeket, észreveheted, hogy a régi várótermek falán használt bádog menetrendeket átfestették feketére, de az olajfesték alatt mindig ott van, ami kihullt a helybeliek emlékezetéből, hogy mikor indul és érkezik a csihogó keskeny nyomtávú. És ha hosszabb ideig maradsz valamelyik kocsmában, akkor felírják rá színes krétával az asztalodhoz kivitt italokat.

Kétütemű tragacsok

A Gyilkos asszony fenyőfái alatt egy egész szerelvény. Csak beülök a kiszuperált vagonok egyikébe, rendszerint a miniumcsikosba, amelyhez fenyőrönkökön keresztül kell felkapaszkodni, kiszólok az ablakon, egy piccolót, s ha meghozták a habzó bambit, amit itt, hagyományhűen kátrányból készítenek, és egészséget nem károsító, engedélyezett anilinfestékkel színeznék, hátradőlök a fapadon, s ábrándosan nézem, hogy a várost bekerítő körpálya láthatárt kétészelő darabján miként pöfögnek a kétütemű, hétvégi Trabi tragacsok.

Javítás

A kerékpárt javítottam, de sehogy sem sikerült a pedált visszaerősíteni a hajtókarra. A csavarmenet idő előtt vásott el; szidtam az ipart, a tehetetlenségemet, s hogy a városban nincs egy biciklireparátor. Epokittal ügyeskedtem vissza a kiesett alkatrészt, persze sikertelenül. Egy erőteljesebb rátalálástól kifordult a formatervezett pedál. Akkor állt be az udvar közepére a rikkancs. Évtizede nincs a környékünkön, hát rögtön kértem tőle egy ÉS-t. Aztán az újságot lecsaptam a számítógép tetejére, s visszamentem próbálkozni a pillanatragasztóval. Ebédkor jutottam a laphoz, akkorra megfogalmaztam már vagy ezer szót a memóriába. De töröltem az egész szöveget. Már csak ilyen szerencsétlen ez a nap. Hónom alá kaptam a hetilapot, kiültem a gádorba, csillapodni. De az ÉS első oldala üres volt. A szürke lapon egyetlen betűt sem találtam, eltűnt a cím is. Emlékeztem, amikor megvásároltam, rögvest belenéztem, akkor a hasábok rendre megvoltak. Szép fekete színűnek találtam a nyomást, s a kezemet se festette meg.

Fordítgatom, tapogatom a cellulóztestet, minden más felületen ott vannak a képek, a cikkek, a versek, csak az első oldalról szívódtak fel a szavak. Nem volt kedvem a roncslapba beleolvasni. Bekapcsoltam a gépet, s megkerestem a helyet, ahol folytatni akarom a regényt: ott találtam az elveszett ÉS-cikket.

Harangjáték

Óránként lép ki a kalapácsütések után a kútba néző, megbillenti faragott fejét, le-fel, majd jobbra-balra. Kezét előrenyújtva pörög, milyen fodros a tölgyfa ruhája, piros a bőrköténye, s lószőrrel kitömött fején csillogó a tűzoltósícsak.

Térdben is meg tud hajolni, de azt csupán délben és éjfélkor teszi, amikor sokan figyelik, vagy senki. Szereti, amikor hull a hó, vagy virágoznak a fák, vagy készül kitörni a zivatar. Mielőtt visszalépne az óradobozba, a szeme fölé emeli lapos tenyerét, s elnéz a viadukt felé, ahol valaki sápadtan áll a korláton.

Tölgyesek

Az erős ingerek sorra elragadják személyiségemet. S lebegek, akár a hipnotizáltak: éppen csak az íróasztalom tölgyből készült lapja fölött.

A tölgyeseket mindenhol megtalálom. A munkának van olyan cersavszaga. Különösen, ha zöld filctollal írok a szomorú, fából készült, merített papírra.

Ezekből lehet

Ami négy tavaszon keresztül nem sikerült, ma úgy láttam, másként lesz: kihajtott a három szigetcsépi mandulafa. Zöld körmöcskékkel kapaszkodnak a levegőégbe, karcolgatják porcelánkékjét. Ennek öröme – gondolom utólag, holott már tegnap elterveztem – két borókát ültettem a terasz szélére, meg Kleopátra tűjét, valami nemes fajtájú pimpót és egy csoport idén kelt madárbírsmagoncot. De a legszebbek mégis a mandulák. Láttam magam, ahogy ülök a termésköböl rakott lépcsőn, s kővel töröm az első termést. Ujjamat megfogja a gyümölcshéj. Mindig érdekelt, miként tudják a zöldek, a barnák, a feketék bevonni a fehéret, a halványsárgát, hogyan lehet érintetlen a dió, a mogoró szíve, s miért oly szűzi a föld alatt megdagadó krumpli húsa? Talán azért nincs erre válasz, mert a színeknek sincs történetük; olyan eredettől adottak, mint az ásványok vagy az elemek.

Lesz miért aggódnom: elég vizet öntöttem-e a csemeték alá, hogy ki ne száradjanak addig, amíg ismét megérkezem a szőlőskertbe, nem támadja-e meg őket gomba, mohó levélcakkozó, rügyevő, bimbólukasztó, nem rágja-e törzsét a retekre szokott üregi nyúl, a szélárnyékot kedvelő őz? Erős illatú növényt kell alátelepíteni, mint a kapor, vagy mérgezőt, mint a csillagszirmos nárcisz. Habár a mandulának tudnia kell megvédeni magát: a cián, amit minden sejtje termel, megfelelő riasztóanyag, ha nem lennének olyan élőlények, amelyek szeretik a cián szagát. Hiszen ilyen az ember is. Az a merészen csapkodó citromlepke, amely egész nap a fácskák körül cikázott, meg nem pihentette volna máshol lazacpöttyös szárnyát; bizonyosan élvezte a mindent belengő méregszagot, ha már ott volt. Kikerült, minden pókhálót, gyors tövisszúró gébicset: társai ott vergődtek, a vákáncsos kökény szögein feltűzve, selyemfényű szárnyaikat belepte a rotációs kapa felverte vörös por, puha torukat megrágták a futkározó hangyák.

Ezekből fordulatos drámát, novellát vagy érzékeny verset lehet írni, morfondírozok, de mégis inkább a három remegő s izgága mandulafácska izgat.

Flórián

A fennsík városában semmi jele, hogy itt élt Jenő, s két testvére: Viktor és László. Csupán egy komolykodó ház, mészkö tábláján felirat, első emelet magasságban, és egy lakótelep, amely rólunk kapta a nevét. A negyed egyébként nyúlketrecre hasonlít, illene Viktorhoz; átszeli a kiszáradt patak, ami pedig Jenőre vall; de sok benne a kocsma is és az öngyilkoló, mindezek Lászlónak lennének kedvesek. Persze alig akadnak olyanok, akik tudnák, kik voltak a névadók.

Reggel gimnazista lányok ficseri tömegében néztem meg a várkapu előtti épület oldalában magányosan merengő Flóriánt. Vállán veder, ömlik belőle a víz, hallható, amint zuhog, még így mészköbe fagyottan is. A lila festék lekopott róla, valami papi szín maradt a helyén, erőszakos és tiszteletet ébresztő. A vésett betűket ismét átfestette egy anyó, bár lehet, hogy a Jugoszlávia megszállására készülők, de a lezuhant s elégett repülőcső ünnepségére készülődők közül egy buzgó piktor.

E zugolyban álldogáló szobor az egyetlen emberi a városban. Kibír minden érát, csak arra mozdul majd, ha megszólal a Tűztoronyban a félrevert harang, kinyitja tenyerét, kiesik belőle a tűzoltótár fakapujának kulcsa, s a kigördülő oltókocsi bakjára ül: siet a vészhez.

Viktor szerint az ó-lábú sekrestyésnek, e szobros ház hajdani lakójának, aki felgyújtotta a Hal tér régi házait, néhai Buhina Józsefnek arcmását őrizi a faragott kép, szerintem azonban inkább hasonlít magára a patkánykörmű Viktorra, mert apró és üveg pitykegombhoz hasonlatos a szeme, alacsony a homloka – annak ellenére, hogy az ódon fülke Szent Flóriánja legalább ötven évvel korábbtól áll a helyén, mint az író született.

Igaz, a sekrestyés leszármazottja, nemes és engem előszeretettel bosszantó barátom szerint kiköpött olyan, mint az a kék mázas szobor, amit rólam másolt Várnagy Ildikó azzal, hogy pontosan ilyenné válok, ha megérem a hatvan évet.

Súlypát

Évente egyszer hív vendégeket, s az eseményre mindig tartogat valami meglepetést. Tavalyelőtt kifűjt és tollporral feltöltött kárókatona-tojásokat dugott zsebeinkbe, tavaly a kezünkben porrá omlottak szét a poharak, idén, hogy korán jött a tavasz, a zöld szín ünnepélyét rendezte meg. Könyvkötő, s mert ritkán dolgozik zöld anyaggal, úgy érezte, tennie kell valamit, hogy kinyilvánítsa a zöldhöz való ragaszkodását.

Mire megérkeztünk, a plafonokról vékony láncokon lógtak a baritkristályok. Ez az ásvány magyar nevét nagy súlya és rombos rendszerbe tartozó táblás kristályainak jól hasadó volta miatt kapta, erre vonatkozik a pát szó. Tudományos neve is súlyos voltára vonatkozik (a görög baritisz szó ugyanis ezt jelenti). Egyébként egyes kristályokban vagy kristálycsoportokban minden ércbányahelyen előfordul, mint az ércek kísérője, ezenkívül mészkövek repedéseiben is gyakori. Csaknem mindenütt egykori hévforrásokból vált ki. Többnyire sárgás vagy szürkés, ritkábban kékes vagy szintelen, áttetsző vagy nem átlátszó, üvegfényű.

A kristályok alá telepedtünk, s kitartóan hallgattuk, hogy koccannak össze a légvezetékben. Elmondta, hogy a súlypátot főként báriumvegyületek előállítására használják: így többek között világító báriumfestéket készítenek belőle, mert a legtöbb báriumvegyületnek, így magának a súlypátnak is az a sajátossága, hogy erős megvilágítás után hosszú ideig foszforeszkál. Súlyos voltát felhasználják arra, hogy fehér porát a liszthez keverik, és ezzel a lisztet nehezebbé teszik; az ólomfehér hamisítására is használják.

Aztán besötétedett. Mindegyikünk kapott egy sztearingyertyát, s felvilágításra egy-egy kristály alá tartottuk a nyelven lángot. A színtelen lángok zöldre festődtek, s hogy később kioltottuk őket, a kristályok valóban zölden világították meg az egybegyűlt vendégeket.

Sok rókaszem villogott a sötétben.

S végezetül egy, majd kettő, majd három szellemalak is földerengett, én tudtam csak, hogy megérkeztek a cholnokyk.

Szívkaagylómész

A szívkaagyló az Európa-körül tengerek legközönségesebb kaagylója, amelyet Velencében és Triesztben capa tonda néven árulnak. A fonott kosárban levőket magam szedtem, de nyilván nem tisztítottam meg alaposan, mert esős időben érzem a szagukat.

A szívkaagyló már a harmadkorban nagy tömegekben él, s héja a közönséges kövületek közé tartozik. A veszprémi fennsíkon a felszínen is található.

Hossza négy-négy és fél centiméter. Szív alakú. Héja bordázott. Térd alakban meghajlott lábával ugrálva követi az apálykor visszavonuló vizet. Ilyenkor a homokos partokon béka módra ugráló szívkaagylórajokat látni.

Héjából helyenként meszet égetnek.

Ha lesz saját házam, falát egy csöpp enciánnal elkevert szívkaagylómésszel fogom kimeszselni.

Férfiszemmel

a

Ha dohányszik, és csak alvás közben nem teszi, kétfémetnyi körzetben veri szét a hamut. Magával sakkozik fennhangon, s mindenféle egyenleteket állít fel és old meg séta közben. Amikor Bugacon járt, életében egyszer megértette a hímek lélektanát. Négy marha (egy bika és három üsző) legelészett csöndben, mondja, míg nem a férfikora delelőjén levő bikát elkapta az üzekedhetnék. S kiválasztotta a legpusnyább tehenet, amelynek folyt a taknya, szaros volt az oldala és csimbókós a farka, hogy éppen azt hágia meg. Állítja, férfiszemmel, a másik két állat százszor gusztusosabb, helyre menyecskésebb, a bikának mégis a toprongyos kellett. Talán azért, véli, mert azon ült és szívogatott több bögöly.

b

Feleségét a csimpánzpár ketrecéhez vezette, hogy elvégezhesse kísérletét. Előzőleg, amikor egyedül bámulta az állatokat, maga sem vette észre, hogy szemez a nőténnyel. Csak arra riadt, hogy élete párját alaposan elgyepálta a csimpánzhím, s hogy bekergette a sarokba, őt pedig, az udvarlót, megdobálta ürülékkel.

Arra kérte a feleségét, hogy kezdjen ki a hímmel. Úgy, hogy kacsingasson és mosolyogjon. S dobhat neki egy teljes kiflicsücsköt (merthogy egyébként sóher). Ő pedig ismét nekiállt gusztálni a nőténnyt.

Állítja, hogy a majomférfinak tetszett a felesége, merthogy a nőténnyt odata-szigálta a rácshoz, éppen elé, ő pedig nekiállt a feleségével kokettálni. Benne lett volna a négyesben.

Harminchatodik év

A szélvédőre korhadt platánlevél tapadt. A lány részeket kibontotta a levéllemezből a tél, s most olyan, mint a finom szerkezetű rézháló vagy a vörös légivadásszárny, ha az álcából éppen szabadult s már megkeményedett, kifeszült, szétsimult.

Útszélre álllok, s gondosan a térképre csúsztatom a múlt év maradékát. Kihagy a szívem, amiért nem, nem volt ennyire áttetsző és tökéletes a harminchatodik évem.

Láma szeme

Kerekekre szerelt ketrecet vonszolnak. Át a városon: a parkokon, utcákon, tereken, a vágóhídig. A színház előtti téren iskolás csöppségek dalolnak. Lám a szeme, lám a szeme sötétkék.

Az acélszerkezetben két láma. Olyan hosszú nyakú, hosszú fülű, rágógumirágó mindegyik. Közelebb megyek: valóban kék a szemük. Sötétkék. Aztán eloldalgok, mert leköptek.

Innen oda, onnan ide huzigálják

Hol az az utca? – kérdi levelében Vathy Zuzsa, a rovatvezető asszony. Éppen azon a vonalon fekszik, amelynek, ha az egyik oldalán dél van, akkor a másikon tizenegy. Az időkülönbség pedig meglátszik a lakókon, akár akarják, akár nem. Csak a gilisztáknak mindegy, azok szétfurkálják a határt, s a járataikban innen oda, onnan ide huzigálják a fűszálakat.

Szemünk fénye

A halárus felesége sellő. Nappal kiszolgál a piacon, abban a furcsa kioszkban, amely a pultig fel van töltve buborékos vízzel. Ja, kell neki az oxigéndús fo-

lyadék, hiszen abban él. Ha valaki pontyt kér (tavit vagy tükröset), csak maga mellé nyúlt, s kiemel egyet. De norvég rák-, albán kagylókonzervet, osztrák szardellapasztát, dán fekete kaviárt is kínál, ha rendszeres és jó vásárlója vagy, juttat az orosz vörös kaviárból. Örömeiben, mert az is szokott neki lenni, nagyokat csap pikkelyes farkával, tréfásan lefröcsköli a piacolókat.

Esténként horganyozott fürdőkádban tolja haza a férje. Otthon kiül az ablakba, az alkonyi fényben megbontja sárgaréz haját, leveti a blúzát, és kacag, ha miatta egymás után karamboloznak házuk előtt az olajfoltos, horpadt autók.

Ő a mi városkánk szeme fénye.

Lakmuszzuzmó

A Benedek-hegy kálváriájánál, a posztómalmok fölé kinyúló zuzmós mészkőpadon, rendre ott marad formás asszonyfenekének lenyomata. A lakmuszzuzmó a zuzmók Ochrolechia nemzetsége. Telepe kérges. Az Ochrolechia tartarea telepe szemcsés, szemölcsös, rögös, fehér vagy szürkészöld. Kövön, sziklán, földön, fán egyaránt található, főleg Európa északi részében. Nemcsak a kék lakmuszfesték készül belőle, hanem a gyapjú meg a selyem festésére használt, piros színű persio is. Svédországból egész hajórakományok indulnak Hollandiába és Angolországba, ahol e zuzmót feldolgozzák.

Babföld

Amerikából a babföldek érdekelnének.

Minden májusban bokorbabot vetünk, májpaszulyt vagy lófogút. Ritkábban Juliskát, az könnyen kifagy, elég neki egy hideg éjszaka, és máris, akárha forró vízzel locsolgatnák a zsege hajtásokat.

A bab gyorsan csírázik, hamar virágot bont. Olyankor a sorok közé állítom fűzvesszőből fonott széket, várom, hogy feltámadjon a szürkületi szél, és álmélkodva lesem a nyúlfülekként lecsukló, áttetsző bableveleket.

Mikor kifényesedik a zsír a hold levesestáljában, hallom, ha valaki babzsákkal tornázik a föld alatt. Nemhiába morzsolgattam az iskolai órák alatt a vászonzacskóba varrt magvakat.

Kocka alakú

Azzal kezdődött a nap, hogy megkereste. A tyúknak ezer helye volt, ahová tojhatott, s azokat megfejthetetlen rendszer alapján váltogatta. De a tikmony továbbra is lágy héjú maradt.

Markába fogta a meleg gömböt, lötyögtette, átnézett rajta. Lenyűgözte a formás puhaság.

Tíz körül kimérte a tojás térfogatát, s hogy átszámolta kockává, kiformázta gyurmából. A szlovák ángyikák hozták a képlékeny, olajos rudacsákat, mert náluk ol-

csöbb. A gyurmakockáról gipsznegatívot öntött, s amikor megkötött, abba tette a tojást. Mésztejet fröcskölt rá, hogy a héja megkeményedjen. Délutánra elkészült.

Csudájára jártak a kocka alakú tojást tojó tyúknak.

Vörös gumibotok

Seprűnyélből csináltam tartófát. Tíz csehszlovák gumibotot nem lehet frizsiderben tartani. Szellős, száraz hely kell nekik, ha nem is akkora, mint a hajdani, kolbászszikkasztó padlásunk. A spájzba, a barackleváros üvegek fölé, a két fal közé feszítettem ki a rudat. Ott lógnak mind, vörös gumibotok, s gyöngyözi bőruket a vörös zsír.

Az ólomrajz

A fennsík peremén álltam meg, ahol a karsztpatak megszeldeli a terasz élet, mert virágba borultak a kakukkfüvek, s rózsaszínné változtak a dombok. E pillanatot minden tavasszal várom. Talán azért, mert alig néhány óráig tart. A kakukkfüvek nyomában azonnal kiszürkül az árvalányhaj, s rögvest villogó vonalkákkal satírozza át a szelíd buckákat.

A mindig a csomagtartóban levő kaparóvassal kiások néhány tövet, hogy megszársítsam, s porrá törve fűszernek használjuk. De eldobom valamennyit. Kényszeresen nem jut soha eszembe, hogy így mérgeztem meg már többször magamat: a füvecske, itt, az út mellékén, magába gyűjti a benzingőz ólmát, hát gonosz és ártalmas. Akár azok a gombák, amelyek a telkünk mögötti eldobált akkumulátorok fölött tenyésznek. Az orvosok nem akarták elhinni, hogy nem vagyok nyomdász, hiszen csak nekik lehet betűmérgezésük, s jelenhet meg testükön az ólom szürke rajza.

Ötödször

A plakát rám dörrent, ahogy régi házmesterek tették, ha hajnalban ötödször is hazamegyek.

Browning-precíz szerkezet

Amióta marcona, fegyveres őr áll éjszaka a hűgyszagos kapunkban, vigasztalom magam: azért, hogy engem védjen, szeretnék egy apró revolvert. Amivel eldicsekedhetek, hogy igen, az enyém, de soha nem strázsálnék a kapualjban. Akkor sem, ha nem huzatos. A browningnak egyébként az lenne a haszna, hogy róla verset, rövid novellát írnék, írjak, hisz oly gyakran nincs kellően személytelen témám. Egy gyorstűzelőnek van annyira precíz a szerkezete, hogy arról ellendülhet a képzelet.

Szalmacsutakokat hagynak

Éjszaka lovagolnak az utcákon. Kopognak az állatok patái, krákognak s köpködnek a páncélos urak, szakajtanak egy-egy arcukhoz lendülő barcelonai sárga rózsát, tornyos talján gesztenyevirágot. A patkók alól szikrák ugrálnak, kovakővel kirakottak az utcák, az jelzi, ha végigmegy rajtuk valaki. Hamu és márvány porlik, gyanús ösvények kanyarognak a várhoz. Ott, arra gyülekszenek az éccakázók, s ha együtt vannak, akkor fagyott arccal merednek a húszemeletesre, míg le nem veti magáról a csempeborítást, s ki nem gyúl mindegyik lakásban a villány. A meggyötört lakók évtizede nem tudnak aludni, de ha bárki közülük költözni akar, belérug a pohos muraközi ló, árokba borul a felmálházott teherautó, két emelet között megáll a Schindler-lift, és órákig nem mozdul.

Hajnalonta, mielőtt a szél kisöpri az ammóniákködöt a váralji völgyből, lovakat futtatnak a girbegurba síkátorokban, kiitatják a szökökutak vizét, és szalmacsutakokat hagynak maguk után a néma lovagok.

Rózsakert

Elfelejtettem a csuhéból kibontani a rózsafát. Kapkodva rohanok a kertbe, minden rosszra elkészülve, mert ha a rózsahajtás befülled, ebben az évben nem lesz virága.

Nincs baj: a borítást kikezdte a viharos szél, s a résekből előtörtek a levelek, bimbók, malachitfénnnyel, áttetszően, mint a zöld palacküveg. A megbontott kukorica-csuhé belsejét belakták a verőköltő bodobácsok, mintha újraalkotnák a piros szemű kukoricát. Piszkálgatom őket, nem hajlandók menekülni. Rezeitgetik ívelt bajszukat, mint a török rózsakertleírások iniciáléinak szép betűi.

Orr

Ha valamit kér, felugrik, combomhoz támasztja mellső lábát, és megbök az orrával. Addig ott nem hagy, amíg meg nem kapja, amire áhítozik.

Az orra az elmúlt napokban megnőtt, akkora, mint a fényes, burkából frissen hullt, langy vadgesztenye. A színe pedig a pigmeusoké.

A súly

A gyűrűbe foglalt igazgyöngyöt szereti nyalogatni. De a gyöngyre, ami úgy látszik, csillapítószerré változott, nem szabad hasonlatot keresni. Ami érvényes, már leírta Tolnai, pedig a lakásában, a tárgyai között nem láttam semmit, ami kagylóra utalt volna. Talán nagy, barna asztalának fiókjaiba rejtette valamennyit, és kék délutánokon patikamérleggel válogatja a megegyező súlyúakat.

Akár a regénytémák

Miért festik be a sziklákat? Hatalmas betűket meszelnek rájuk egyre-másra, különböző színekkel, s ahogy telik az idő, betűre betű kerül. Így minden olvashatatlanná vált. Nem kétséges, nem erre szánták a szöveget, és nem hiányolják a megértést sem. A hegy türelmes. Elvesztette a fáit, bokrait, az erózió lemosta a talajt, ezért nincs rajta fű, virág, rovar, kecske. Majd lekopnak róla az értelmezhetetlen mondatok; egyébként is, azok olyan emberhez kötődők, akár a regénytémák.

Kilátó

Az eperfa lombja mélyébe eszkábáltam a kilátót. Korlátot készítettem, s kötélhágcsót. Ha felmásztam, mindenki utcán közlekedőt, házunkba betérőt láttam, köszöntem nekik, ők pedig kapkodták a fejüket, nem értették, honnan csap le rájuk a pimasz kölyökkhang.

Két marokkal szedtem a fekete gyümölcsöt, s tölttem a számba. Ízes lével telt meg a szám, s darazsak bámultak gonosz, összetett szemecskéikkel mereven.

Romanosz

A San Vitale mozaikjai a bizánci művészet legkiválóbb alkotásai. Portréi, amellet, hogy Jusztiniánusz udvarának ragyogását mutatják be, a korabeli művészet mesterművei. A szentély bal oldali képén a császár nyugtalannak és gondterheltnak tűnik, míg az udvarhölgyi arcok büszkeséget és kifinomultságot tükröznek. Az apszisban, a világot jelképező kék gömbön trónoló, apostolokkal és szentekkel övezett Krisztus szakálltalan. Theodóra és kíséretének pompája ellentétes a mellette látható ótestamentumi, puritán jelenetekkel.

Eddig jutottam a jegyzetírással, amikor mintegy ütésre, görcse rándult a csuklyás izmom. Előfordult eddig is velem ilyesmi, mindannyiszor megrémített és kétségbe ejtett. Nem csupán a fájdalom, ami önmagában is elviselhetetlen, hanem az a jeges tudatlanság, hogy senki meg nem mondja, meddig tart a szenvedés. Van, hogy percekig, de van, hogy napokig mozdulatlanságra kényszerít, amikor az evés, az ivás és az ürítés lehetetlenné válik.

Mások előtt szégyellem a kiszolgáltatottságomat és tehetetlenségemet. Amikor valamennyire magamhoz tértem a váratlan görcsfájdalomtól, szememmel végigpásztáztam a templombelsőt, gondolataimat eltüntetendő. De a nyakamat nem mozdíthattam. Fájt.

Egyedül voltam a félhomályban. A sárga üveges ablakokon alig szűrődött be valami a februári délután tompa fényéből, és éppen az elszíntelenített és -mosódott formák juttatták eszembe: ismerős a templom térszerkezete.

Az exarchák utolsó ravennai alkotása a bizánci elvet követi, azaz egyes részei a pillérek és oszlopokon nyugvó központi kupola köré rendeződnek. A kupolát vastag cementrétegbe ágyazott amforagyűrűkből rakták össze, így az könnyű, és az alátámasztó falak szokatlanul vékonyak. A központi félgömböt körülvevő mel-

lékhajókat szabálytalanul egymásba fonódó boltozatok borítják. Aztán az is felidéződött, hogy csupán az apszis mozaikaiból lehet következtetni az eredeti együttes gazdagságára, amilyen a Hagia Sophiáé – a mintáé – is lehetett.

A mennyezetet az aranyozott háttérből kiváló fák, virágok, növények és állatok díszítik, köztük, kis medalionokban, próféták és apostolok képei. A fal alsó részének díszé történelmi alakokat ábrázol. A császár az új templomnak szánt ajándékait nyújtja át, mellette Maximianus püspök, valamint főurak, papok és harcosok. A vele szemben levő frízen a drágakövekkel felékszerezett, szajhából lett császárné pompás edényt adományoz a szent helynek, fényes kíséretében két ravennai barátnője, s kikencélt hölgyek és kényes eunuchok. Függyönyök keretezik ezt a képet, amelyen egy szökőkutat és egy távoli épületet is felfedeztem. Az alakok ábrázolása nagy mesterségbeli tudásra vall; a bizánci udvar megismételhetetlen pompája csillog rajtuk.

A San Vitale kétalakos frízét valószínűleg a távoli Konstantinápolyban készítették, és Ravennában csupán felragasztották a falra. Konstantinápolyban működött két császári mozaikkészítő műhely, mint ahogy napjainkban is létezik a Vatikánban egy pápai mozaikműhely. Érdekes, hogy a művek többségén szíriai hatás fedezhető fel, az apszis központjában, a világmindenséget jelképező mesteri kék gömbön trónoló Krisztus a katakombákból ismeretes, szakáll nélküli ábrázolásokkal rokon. Bár hasonlóképpen ábrázolták Krisztust az Arianus-féle szekta követői is, például a ravennai keresztelőkápolna kupoláján, de a 6. században épült San Apollinare Nuovo jobb oldali frízén is, bár ott indokolt, mert a tizenhárom Krisztus életét ábrázoló mozaik között akad egy, amelyen Krisztus a juhokat és a kecskéket válogatja szét, fiatal s szükségképpen szőrzettel fiúként.

Nem sikerült legyőzni fájdalmamat. Az izomgörcs felrántotta a vállamat, a fejemet egészen oldalra tekerte, az ijedtségtől nehezen lélegeztem. Pedig hideg és frissítő volt a levegő. Előkotortam kabátzsebemből a mindig magamnál hordott nejlonzacskót, felfújtam. Lassan belélegeztem és visszapumpáltam az egyre szén-dioxid-dúsabb levegőt. A szén-dioxid, mint ellestem évekkel korábban Perzsiában egy szír kuruzslótól, elernyeszti a vázizmokat. Oda-vissza szippantgattam a zacskónyi levegőt, és türelmetlenül vártam a hatását. Amilyen hirtelen érkezett, olyan gyorsan megszűnt a hátam mardosó görcse. Kimenekültem a templomból, bele a belváros embertömegébe, csak elfelejtsem a váratlanul rám tört rémületet.

Az ezután történeteket nehéz rekonstruálnom. Így, utólag, azt is furcsállom, hogy februárban miként volt merszem autóstoppal lemenni Ravennába; azok az átkozott mozaikok megvártak volna, mondjuk, nyárig, s egyébként is, valamilyik művészettörténeti könyvben benne kell lennie a keresett kép reprodukciójának, még ha korábban hiába is kutattam hetekig utána, ha nem is színhűen és valódi méretben, de hát csak ilyenek az albumok. Azon a csütörtök estén lemondtam a másnapi szemináriumomat, s nekivágtam az országútnak. Szombat hajnalra az Adria-parti apró városban voltam. Narancsligetekre és virágzó olajfákra számítottam, helyette vastagon belepett mindent a vakító és tiszta hó. A helyiek örültek a ritka természeti jelenségnek, én pedig mérgeledtem, hogy miért nem hoztam magammal elegendő meleg ruhát.

Két templom között rendre betértem egy-egy részekkel tömött kocsmába, holmi ismeretlen nevű lélekmelegítőket inni, de így is átfáztam. Az utcákon minduntalan karneváli forgatagba keveredtem, pöttyös ruhájú háromkirályok, bíbor tógás és nyersvászon peplopszú főurak, udvari írástudók és rongyos tengeri kalózok, brokátköpenyes szüzek, akantuszleveleket lobogtató szárnyas suhancok között tébláboltam, s képtelen voltam megállapítani, hogy honnan jön és hová tart a tömeg. Az árkádokból, a szűk sikátorokból, a bazaltköves terekről özönöltek a népek, énekeltek és táncoltak, színes szalagokat lobogtatva tűzugráshoz készültek, és nagyokat húztak egymás butykosából. De én mindettől nem lettem vidámabb. Nem találtam meg azt a mozaikképet, amelyre igaz lett volna Romanosz megfigyelése.

Jusztiniánusz építkezéseiről elmélkedve, leír egy olyan női alakot, amelynek ábrázolásából, testének, kezének helyzetéből, szeméből kiolvasta lelkiállapotát. Ez az asszony férje nyoszolyáján ül, de ő maga nem tud nyugalmat hozó álomba merülni. Szívét egy ifjú iránti szerelem égeti, aki a férje hálótermében levő képek egyikén látható. „Külseje szerelemről árulkodik. Nézd, a szeme nedves, gondolatait szenvedélyes vágyakozás tölti be, teste támaszra szorul; mintha a lelke távol volna, pedig a teste él. Egy kispárna az ülést szolgálja, egy másik, a szokásos módon, a nyoszolyán van, s az asszony hátát támasztja. Szenvédélytől gyenge a karja, ujjai hegyével alig érinti arcát. Az ujjak és az arc nem érnek össze, s ezért megbomlik a nyugalom, a test meghajlik, a váll felhúzódik, a kéz a másik kéz segítségére siet, és a jobb láb az elgyengült balt támasztja...” Romanoszt akartam Ravennában ellenőrizni, azt, hogy a mű megvan valahol, s hogy struktúrájának elemzésével valóban meg tudta-e ragadni az ábrázolt személy lelkiállapotát.

Bő fejtegetés után Romanosz hirtelen az asszonyhoz fordul: „...de miért szenvedsz, óh, asszony? Hasztalan, hisz szerelmed boldogtalan.” Aztán, mintegy észbe kapva, felteszi magának a kérdést: „De mi történt velem? A mozaikművész művészete tévelygésbe vitt. Úgy tűnt, mintha mindez élő volna, s szemeim elfelejtették, hogy kép van előttük. És hogy egy asszonyról beszélek, s nem vele.”

Romanosz Melodosz az ifjú képe kapcsán megjegyzi, hogy az bizony örömet érez a szenvedő asszonyt látva, „ezt az örömet azok a kis kövek fejezik ki (szó szerint: »tárják fel«), amelyek különböző élénk színekben ragyognak az arcán”. Ha mindez igaz, akkor a forma legyőzi az anyagot – állapítottam meg, s indultam máris Olaszországba –, meg kell tapasztalnom azt, amikor egy alkotásban tetten érhető az osztatlan filozófiai-vallási-művészi gondolkodás.

Bármelyik mozaikot néztem, csak egyforma, négyszögletes kövecskékből álltak, s nem voltak olyan részleteik, ahol nagyobb vagy kisebb darabokat találhattam volna. De nem találtam a Romanosz leírta jelenetet sem.

A via Guerrini, majd a via Guidone után a piazza D. Popolón kötöttem ki, körülöttem a zsisbongó tömeg. Szőlőfürtös Nap, halászok, pásztor a báránnyal, szüretelő puttók, császárnék, robusztus udvari alakok, pápák, apostolok, kopt és görög köznépek, Szent Lőrincek, csepűragók és prostituáltak. Szédültem, megkavarodott és bizonytalanná változott a világ. Rohantam a szállodába, ahol ágyat foglaltam. Bejelentkeztem a recepción, fölmentem a szobába, ahol már két ismeretlen aludt – s az izomgörcs fájdalmától elájultam.

– Itt már senki sem tehetne semmit – tette a homlokomra valaki keskeny, hűs kezét.

– Reumatikus – nyöszörögtem figyelmeztetőn, de nem tudtam fölnyitni a szemhéjamat.

– Az. Ismerem. Kifáztál.

– Ki.

– Örökre így marad.

– De nem tudom megszokni.

– Nem baj – tapogatta végig bebugyolált vállamat. A görcs mintha engedett volna. – Nekem a térdemmel kezdődött. Aztán az ujjaimban. Sokat térdeltem a lucskos kövön. Még rossz időben is. Akkor még azt hittem, hogy két mesteré lehet egyszer a tudásom.

– Télen? – jajdultam föl.

– Mifelénk nem olyan a tél, amilyennek te hiszed. Meleg, de nedves. Azért elég a betegséghez. Határozott ujjakkal masszírozott kulcscsonttájon. A fájdalomtól nem éreztem az alkaromat.

– Szégyellj magad! – nyugtatott. – Látnod, én mozgatom az ujjaimat.

Mintha tudtam volna, hogy milyenek azok a bogos ujjak, amelyek izmainkat marcangolták.

– Fáj! – sikoltottam.

– Annyira nem fájhat, mint nekem. Egyetlen aprócska mozaikkockát sem tudtam a helyére tenni – mondta kihívóan, mégis szomorúan.

– A szír! – nyöszörögtem.

– Mit akarsz a szírtől?

Résnyire tudtam nyitni a szemem. Hűvös, szürke szempár szegeződött rám. Nagyon ismerős. Elsötétedett előttem minden. Elájultam.

Romanosz Melodosz egyszer arra kérte Istent, azt, aki engedte megszületni (valahol Szíriában) úgy az 5. század végén, s aki előbb Bérüoszban, majd Konstantinápolyban szolgálta Urát úgy, hogy diakonátusban élt, s művelte a kotakiont, az akkor éppen virágzó bizánci himnusz, melynek metrikai-zenei alapegysége a különböző hosszúságú sorokból álló, de kötött és hangsúlyos ritmusú versszak, s megalkossa annak dallamát, ha már kitette a földi lét szenvedéseinek, lehessen a jutalma az, hogy megismerje minden művészetek között a legnemesebbet, a mozaikkészítést. De ha mégsem lehet, hát akkor azokat, akik ezt mesteri fokon gyakorolják. Mindaz, amit ő csinál a pergameneken vagy a nílusi finom papiruszon, botor semmiség, hiszen ha nem is választható le kézírása az anyagról, attól mégiscsak függetleníthető. Romanosz nem tudta elfogadni, hogy mindaz, amit a létezésében az Isten dicséretén kívül művel, csupán a felszíni és felszínes, anyagtalan és anyagtól független, tehát nem is lehet örök érvényű, nemhogy önazonosan hagyományozhatónak bizonyulna a történelemnek.

Az írások szerint Romanosz ezer himnusz szerzett, ránk azonban száznál kevesebb költeménye maradt, közülük többnek vitatott a hitelessége. Költészetében a lírikus-elmélkedő alaphang mellett epikus részek, dogmatikai fejtegetések, sőt eretnekek és pogányok elleni kirohanások is megférnek egymás

mellett. Ám himnuszainak művészi formája, emelkedett hasonlatokkal és mérész képekkel teleszőtt költői nyelve, dramatizálóképessége a bizánci irodalom azon himnuszköltőjévé avatják, aki egyenrangú a világirodalom legnagyobbjaival. Leghíresebb alkotásai közé tartozik a karácsonyi himnusz, továbbá az utolsó ítéletről, valamint a Júdás árulásáról szóló verse. Újabban neki tulajdonítják a bizánci egyház méltán legismertebb himnuszát, az *Akathisztoszt*. Szóval, mi, szövegkutatók, már másként látjuk Romanosz problémáját, s ezt többször kifejtettem a szemináriumon részt vevő hallgatóknak, s kétszer az egyetemi *Actában*. Romanosz tehát arra kérte Istenét nagy fohással, hogy küldje el hozzá a konstantinápolyi birodalom legnagyobb s méltán ismert mozaikkészítőit, hogy megfejthesse és hasznosíthassa titkaikat.

A két mester egyébként is foglalkoztatta Romanosz örökmozgó szellemét, mert tudta róluk, hogy nem császári parancs, hanem az egymás iránt táplált mérhetetlen és oktalan ellenszenv miatt nem hogy nem találkozik a két, szinte egy napon született mester, hanem egymás műveit sem kívánják megismerni. Meg nem néznék a másik alkotását. Gyűlöletüket megalapozta és táplálta a másikról hallott dicséret, elismerés és rajongás. Romanosz nem hitte el, nem is tehette, hiszen bejáratos volt az udvar méltóságaihoz, s közvetlenül is tapasztalta, hogy nincs alapja annak a köznépi hiedelemnek, hogy az egyik mozaikkészítő, a szír, Jusztniánusz kedvence, a másik pedig, aki társától még keletebbre született, mert bishnoinak mondta eredetét, Theodóráé volna. Az ilyen együgyű képzeteknek az az eredete, hogy Jusztniánusz támogatása és szeretete a világ egyetlen női mozaikkészítőjéé, s szigorú császári felügyelet mellett tartották a kortalannak mondott szír asszonyt. A másik mester a hagyománynak megfelelően eunuch: Jusztniánusz nem engedte, hogy a nála egyébként korábbi felesége közelében vagy kivételezettjei között férfiember legyen. Szóval, a tehetséggel megáldott mesterek között gyűlölködésnek nem adott hátteret a császári házaspár sok és apró ellentéte, amelyek egyébként nem dinasztikusak, nem is politikaiak voltak, mert csupán az ízlésük különbözött. Más zenét, táncot, tájakat, ételeket szerettek, s más emberfajtaikat szíveltek környezetükből. Jusztniánusz volt az érzékibb és telhetetlenebb. Theodóra inkább kedvelte a hagyományos, bevált és elfogadott értékeket, s ezzel nem kevesek hódolatát szerezte meg magának. De sosem merült fel az egyébként gyakori, meglehetősen szokványos és kisszerű házastársi torzsalkodásaik során a két mester neve, részben, mivel ezt rangjukon alulinak tartotta volna mindenki, így maguk is, részben pedig, mert a mozaikkészítőknek nincs nevük, ezért megnevezni őket bárkinek is lehetetlenség. Mindemellát Jusztniánusz és Theodóra szerették egymást. Erről Romanosz is írt, éterivé és istenivé nemesítve az emberi szerelmet.

Nem lehetetlen, hogy maguk a mesterek sem tudtak arról, hogy egyiküket csupán a császár, másikat csupán a császárné látja el megrendelésekkel és mindenféle különleges, értékes kódarabbal. De annak örültek, hogy valami véletlen folytán saját műhelyt juttatott nekik az udvari kény, kőcsiszolókkal, darabolókkal, alapkészítőkkel és szolgálkkal. Maguk egyébként csak az egyházi ünnepeken láthatták az uralkodópárt, olyan messziről, amilyenről éppen különbséget lehet tenni egy nő és egy férfi között, s természetesnek találták, hogy sosem bocsáttattak a méltóságok arcának közelébe. Rabszolgák voltak.

A császár és a császárné fizikai valóságáról homályos képzeteik lehettek, leginkább a vert pénzérmék domborítása alapján. Munkájukon senki sem kérte számon, ami élethűségnek nevezhető.

Romanosz évente kétszer lépett a császári pár elefántcsont trónusa elé, s ez már-már elérhetetlen kiváltságnak számított. Többet a magafajta el sem érhetett. De a költő nem is vágyott ilyen megalázó emberi hívságra. Őt csupán az az anyag érdekelt, amely spiritualizálható. S ez bizony távol áll az emberi testtől s a vele kapcsolatos dolgoktól.

Magányosan élt a tenger közeli olajfák közé rejtett, verseiért ajándékba kapott villában, szótlan, mert nyelvük metszett szolgálók között, ritkán vendégül látott pályatársak és hódolók irigykedésének kitéve. Leginkább csak fel-alá sétált az átriumban, figyelt a tenger hangjára, sorokat próbálgatott a hullámok ritmusára, hogy aztán legtöbbjüket elfelejtse. Korán öszülő mogorva férfi volt, arcán a konokság ráncaival. Unottan intézte gazdasága dolgait, s csak akkor töredezett le arcáról a feszültség maszkja, ha jófajta falernói bort ihatott, mindenki nagy megrökönyödésére, vizezetlenül. Bár ilyenkor megesett, hogy illetlen szavakat használt a császár athéni egyetemet megszüntető rendeletével és az udvarban uralkodó hízelgő csúszás-mászással kapcsolatban.

Romanoszt meghallgatta az Úr, s engedte neki megismerni azokat a kéziratokat, amelyek a mozaikkészítés gyakorlatáról és a nevezetesebb művekről íródtak. Sejtette, hogy ez az ára annak, hogy megérthesse az ellenfeleket, s hamarabb rányithasson arra a titokra, amely talán éppen a gyűlöletükben rejtőzik, s megfejtésre vár. Szorgalmasan jegyeztette gondolatainak összegzését, s csak tőle származik, általa maradt fenn némi töredékszöveg a mozaikkészítésről. (Például: A mozaikkép különböző színes részekből összerakott festmény. Az alkotórészek anyaga szerint sokféle mozaikot különböztethetünk meg. Leggyakrabban a kő-, az agyag- és az üvegmozaik fordul elő, de Keleten találkozhatunk famozaikokkal és fémmozaikokkal is. A mozaikfestészet visszanyúlik az egyiptomiakhoz. Az egyiptomi mozaik azonban csak mint tablófestmény szerepelt, és nincs ábrázoló szerepe. Az ábrázoló mozaikkép, úgy mint a tablókép vagy mint a falikép, a görögöknél jelent meg. Anyaga elsősorban kő, mégpedig különböző színű márványból faragott apró kövecskék. A görögök technikáját fejlesztették tovább a római latinok, akik a kövecskékhez más anyagokat is vegyítettek, és ezáltal tarkább és csillogóbb hatásokat teremtettek... A vonalakat és a formákat igen erős kontúrokkal kell kirakni, a színekben pedig nehéz a különböző mélységek és árnyalatok átmeneteit megteremteni. A mozaikfestés azonban Konstantinápolyban a legfejlettebb. A mesterek főként színes üvegeket használnak, amelyek alapját, vagy pedig magukat a kőveket, sokszor aranyozzák a hatás elérésére. Stb., stb.)

Négy év is eltelt, amelyet megrövidített Romanosz itáliai utazása. A ravennai San Vitale-katedrális felszentelésén vett részt, s láthatta azokat a mozaikokat, amelyek szeretett s hiányolt két kontinensen is fekvő városából érkeztek. Először nyílt alkalma arra, hogy közvetlenül s ne emlékezetből hasonlítsa össze a két mesterműhely egy-egy munkáját, hiszen mindkettőtől érkezett ajándék a templom díszítésére, igaz, ellenőrzésükre és minősítésükre nem került sor, mert elkészítésükkor a császári házaspár nem volt a birodalom régi fővárosában, de Ravennába se utaztak. Holott a templom megépítése minden alattvalónak nyíl-

vánvalóvá tette, hogy a székhely visszakerült Itáliába, s ha nem is Róma, de Ravenna válik birodalmi központtá.

Romanosz megcsodálta az idealizált alakokkal benépesített mozaikfalakat. A szentély szemben álló oldalait borította a két különböző kéztől származó alkotás. Szépségük, ragyogásuk, csodájuk között lehetetlen választani. Egyformán hatottak, s kiegészítették egymást, mintha azonos teremthők volna. De Romanosz tudta, amit tudott; az ellenfelek – értesült a szárnyas hírekből – továbbra sem kíváncsiak egymásra, egymás munkáira s még csak köpenyszegélyük mintázatára sem.

Talán e művektől várták, hogy eldőljön a csak Romanosz által sejtett, majd megértett versengés, s megkaphassák a legelsőnek kijáró tiszteletet.

A költő hosszú és hideg délutánokat töltött a mozaikok összehasonlításával, állítólag olyankor alkalmas a teremben összegyűlt fény a részletek megfigyelésére. A szentély boltívén a mennyek udvara, alattuk a földi udvar Kelet minden hivalkodásával és pompájával.

A bal oldalra rakták a falművesek a Jusztiniánusz császárt ábrázoló művet. Az uralkodó kezében öblös, az udvari pecsétéről ismert aranykehely. Jusztiniánuszt megelőzi a füstölőt lóbáló alszerpap, egy, az evangélikumok könyvét tartó szerpap és Maximianusz püspök – az egyetlen, akinek a neve oda van írva a feje fölé. A császárt e három méltóság, két udvaronc és gárdakatonák veszik körül. Mindegyik személy teljes arccal látható, merev és statikus törzzsel, annak ellenére, hogy a formák lágyak és testetlenek. Romanosz úgy képzelte, hogy a császár kíséretével éppen csak bevonult a templomba, s valami oknál fogva – talán a szemközti látványért – hirtelen mindenki hátrafordult, és rövidesen tovább fognak haladni.

A ruházatok nagy felületűek, s különösen gazdagok fehér és bíborszínekben. A katonák öltözetében sok a fénylő zöld és a vörös tónus. A fal figurái közül Jusztiniánusz és Maximianusz hívta fel magára leginkább Romanosz figyelmét, az előbbi piros diadémjával és kerek glóriájával, mutatva uralkodói hatalmát, míg a másik püspöki jelvényeivel, palástjával, keresztjével és szalagjával. Ami Maximianuszt illeti, Romanosz megállapította, hogy a képmás reális. A mozaikkészítő is ismerte a püspök éteri, aszott arcát, jellegzetesen vibráló, nyugtalan és metsző kék szemét, gyér hajfürtjeinek rakoncátlankodását, magasságát, szóval gráciáját. Romanosz mindenkit fölismert a képen, egyvalaki kivételével. Megismerte a katonákat, az udvari kíséret alakjait, meg a püspök és a császár mögött álló Julianusz Argentariust, azt, aki Itália praetoriusa volt és a császári hatalmat képviselte a templom fölszentelésekor. Az a személy a képen, aki nem hasonlított önmagára – Jusztiniánusz volt.

A szentély jobb oldalán, pontosan a császárral szemben volt a Theodóra császárnét ábrázoló mozaik. Az asszony kezében ékkövekkel kirakott serleg, Romanosz sokszor megszemlélhette Konstantinápolyban az edényt, mert mindig Theodóra kéz közelében volt, s ánizsos szájfriessítő folyadékot tartalmazott. Az uralkodó feleségét két polgári méltóság előzi meg, és udvarhölgyek sokasága követi. A költő tapasztalhatta, hogy Theodóra inkább látszik a tróntermet elhagyni, mint a templomba belépni; még azt is sejtette, hogy hová indul: egy függönyfelig eltakart hálósobába. Ezen a mozaikon is rendkívül sok a fehér

és a bíbor, és itt is olyan élők és fényesek a színek, hogy Romanosz akár megtapinthatta a hölgyek selyemruháit és a súlyos drapériákat.

Theodóra gyöngyös, ékkövekkel gazdag diadémmal ékesített fővel, bő bíborpalástban áll, amelynek az alsó szegélye aranyhímes. E hímzés azt a jelenetet ábrázolja, amikor a három király ajándékait viszi a megszületett gyermeknek. Nem kétséges, állította Romanosz, hogy a művész, aki a császárné ruhájára mintázta ezt a jelenetet, összehasonlításra ad alkalmat, s lényegében a következőt sugallja: ahogy a bölcsek viszik ajándékaikat a kisdednek, úgy ajánlom fel ajándékomat a templomnak.

Amíg Jusztiniánusz paneljén rajta kívül még két feltűnő személyiség van, addig a másikon csupán Theodóra dominál. Magasabb is a többi asszonynál. Romanosz csupán két hölgyet ismer föl az arcáról, Antóniát és Giovanninát. Ravenna elfoglalójának, Belizariusnak a feleségét és leányát, akik, mint Romanosz értesült a caesareai Procopiustól, a császárnő közeli barátnői. De a költő bizonyos lehetett abban, hogyha keresné, megtalálná a mozaikalakok többi élő mását is – egy kivétellel. Mert bizony Theodóra képmása sem hasonlított a császárnéra.

A szemben álló két alak tekintete egymásba fúródott. Az egyházi ünnepség résztvevői állították, hogy a császári házaspár földöntúli szerelme az, ami az egymásra szegeződő szemekből sugárzik. Tagadhatatlan, hogy a mozaikok egyformán szépek. De leginkább a két alak, s arcukban a két szem, ami bárkit csodálatra és hódolatra kényszerít.

Romanosz nagyon vágyta, hogy hajdani kérését teljesítse az Úr, s a két mestert testi valóságukban megismerje. Vélte, nem lehet köztük különbség, s annak ellenére, hogy nevüktől megfosztva kénytelenek élni, sohasem fogják elfelejteni őket. Halhatatlanok.

Sietett vissza Konstantinápolyba, hogy írásban rögzítse több év világljárásának hasznos tapasztalatait, beszámoljon tudásáról a császári tanácsadóknak, s ha az Úr is akarja, újabb himnuszokat ír hasson a földi szenvedésről és az égi boldogságról.

Néhány hétig gazdasága dolgai foglalták le. Tudomására jutott, hogy a ravennai San Vitale Jusztiniánuszt ábrázoló mozaikját a császárné műhelyének eunuchja, a Theodórát megörökítő pedig a császár szír mesternője készítette. Hát eszébe ötlött, miszerint a mesterek gyűlölködésének iszonyú következménye, hogy sem a császár, sem pedig a császárné képmása nem hasonlít testi valójukra.

A mozaikkészítők olyan idealizált alakokat alkottak, amelyekkel tudásukat bizonyítják. Magukon kívül semmi más nem érdekelte őket. Egyik is, másik is olyanná akart lenni, amilyennek Jusztiniánuszt, illetve Theodórát ábrázolta.

Romanosz, hogy erre ráébredt, véglegesen visszavonult töprengésre alkalmas villájába, abbahagyta a történetírást, s abba a himnuszokat. Időközben kiürült Konstantinápoly is, egyre többen települtek át Ravennába, magukkal víve családjukat, vagyonukat, félve a székhelyet fenyegető barbár betörésektől.

Holott az Úr teljesítette kívánságát. Egy reggelen zárt hintóban kihozták hozzá az eunuchot, majd annak távozta után a szír asszonyt. Nem beszélt velük egyetlen mondatot sem, csak hosszan fürkészte kezüket, termetüket, arcukat. Aztán, hogy egyedül maradt, itta a falernói bort, s nem mert szólni senkihez. Az egyetlen volt a Keletrómai Birodalomban, aki nemcsak látta, de tudta is,

hogy a két mester, aki sosem pillanthatott egymásra, a ravennai mozaikra ellenfelének pontos arcképét rakta össze a kövekből. S a költő megértette, hogy mitől oly zaklatott a két képmás egymásba fúródó tekintete.

Napokig feküdtem betegen. A szálloda tulajdonosa orvost hívatott, de nem emlékszem alakjára. Külön szobát kaptam, amíg nem enyhültek reumatikus fájdalmaim, s nem mehettem ki a hóvesztett városka tavaszodó utcáira. Különös álmaim még visszatértek. Az utolsó ravennai éjszakámon ismét a homlokomon éreztem azt a keskeny és hűvös kezet, amely akkor érintett meg, amikor a San Vitale mozaikjainak megtekintése után rosszul lettem.

– Megtalálod – suttogetta.

– Ki vagy? – kérdeztem.

– Hiszen ismersz – szólt szomorú hangon.

Felnyitottam a szemem. A félhomályban ott ült a szürke tekintetű ember. Egy nagy karosszéket tett az ágyam mellé, közelebb hajolt, hogy jobban láthassam az arcát.

– Romanosz! Romanosz Melodosz. – Bólintott.

– Tudom, hogy miért hallgatott el a művészeted – ültem fel. Visszanyomott a párnák közé.

– Addig nem tudhatod, amíg beszélsz róla – dőlt vissza karosszékébe.

– éreztem, hogy befestette arcomat a vér.

Hallgattunk. Hajnalodott.

– Nem tudtam, hogy szír vagy.

– Nem érdekes.

– Hiszen ott a másod a San Apollinare Nouvó-i menetben! A zöld palástos király...

Leintett. De folytattam.

– És Theodóra palástjának aranyszegélyén, az ajándékokkal!

– Ez sem érdekes. Csak az, hogy ne kínozzon többé a mozaikkészítők betegsége.

– S erre megtanítasz? – kérdeztem félálomban.

– Már megtanultad.

– Elmúlt?

– Tulajdonképpen nem. De nem érzed.

– A testem sem?

– Igen, az sem.

– Szóval, nincs minden testhez kötve!

Fürkészve nézegetett. Átfutott arcán egy grimasz; látszott, nem tudja eldönteni, hogy a tiszteletlenség vagy a bölcsesség hangján szólítottam-e.

– Mi lett a mesterekkel? – jajdultam fel, hogy fölállt.

A nap már besütött az ablakon.

– A mesterekkel? – tétovázott. – Természetesen meghaltak.

– Ennyire egyszerű?

– Ennyire – sóhajtott. – Nagyon szép emberpár volt.

– Menned kell – néztem a bíbor fénybe.

– Mennem. Akarsz még tudni valamit?

Féltem, próbára akar tenni. De együgyűségem és nagyravágásom elbutított. Hát megkérdeztem:

– Mi volt az utolsó írásod? Elkomorodott. És helyettem szégyenkezett. De válaszolt.

– Arról a képről szólt, amelyet keresel. Ha jól tudom, fennmaradt! – s legyintett. El sem búcsúzott, úgy tűnt el a szoba drapériái között.

Délelőttre egészségesen ébredtem. Összecsomagoltam, megfizettem a gyógyulásomon hitetlenkedő orvost és a szálloda tulajdonosát, és hazaindulásom előtt még elmentem megnézni a San Vitale császári mozaikjait.

Ekkor fedeztem fel Theodóra mozaikján egy különös részletet. A szökőkút félig takarta, s a fellebbenő függöny mögötti hálószoba falán egy mozaikkép van kicsi kövekből kirakva. Egy hálószobát ábrázol, ahol alvó férje mellett a meggyötört tekintetű asszony virraszt, s reménytelen szerelemmel nézi egy ifjú ágy fölé akasztott képmását. Az meg sem döbrentett, hogy az a pénzérmékről oly jól ismert Jusztninánusz arcképét viselte az alvó férfi, az asszony pedig a bulapecsétek Theodóra-arcmását.

Az ifjú vonásai ismerősek voltak. Megfigyeltem, a szeme alja olyan apró kövecskékkel van árnyalva, amelyekkel tudomásom szerint sohasem dolgozhattak a mozaikkészítők.

Tehát elhallgatok.

Sártök

A világháborúban vásárolt (vagy rabolt?) talján szerből egy darabot beáztattunk a hajnalban merített kútvízbe, addig, amíg nem lett narancsnyi és sárga. Ha abból haraptunk, hamarosan fostunk, s nem küldtek iskolába, maradtunk a tanyán, őrizni a házat. Nagymama sápítózott, hová tüntettük ritka fogyasztószerét, nagypapa átkozódott, mert megettük a rühatka ellen való méregdrága lósúrolóját.

Teniszlabdát fogdosok; nyomkodom és görgetem, kiszökik belőle a levegő, puha lesz, akár a sártök. Vigyázom a szavakból épített törékeny szerkezeteket.

Marokkó

Hatalmas drótkefe állt a fészerben, két ló tudta onnan kihúzni, amikor a hegyi embernek eladták. Akkorra elkelt a cséplőgép, az eke, majd az egész kovácsműhely. De minek őrizte volna tovább a drótkéfért nagyapám, ha nem volt földje, amelynek gabonavetését tavasszal és októberben, tarlóját júliusban megfésülje, kibogozza belőlük az idegen gázt, szemetet, beállítsa a növeledést, agyonzúzza a sáskákat.

Napokig készült a marokkóírtásra, pontosan, idejében, azóta hogy a házról leettek a zsúptetőt, aratás végével megvárta, hogy behordják a szalmát, s nekiállt kefélni, mert elvitte volna a szégyen, ha mint a szomszédok, fölégeti a tarlót. A tűz, tudja, cserepérget éget a földjére, silány cserepet, ami megfojtja az őszi vetést.

Ötödször vedlett júliusra a marokkó, és szárnyassá változott, hogy csapatosan más határba repüljön. De addig mindent leleget, nem átal a bodzához nyúlni, hát nagymama is hányt a kereszttet. Végül ezért találta ki az öreg a sáskazúzó gépet, s gondos kisgazdaként így vette fel velük a harcot.

Nézem az ecetben eltett utolsó marokkót, ennyi maradt hetven évvel későbbre az öregből. A ló vontatta drótkefe meg valahol messze, a hegygerincen, felfordítva szálazza a felhők lógó hasát.

Karakal

Mit akar tőlem? Két napon belül negyedszer bukkanok különböző szövegekben a sivatagi hiúzra. A sztyeppéket nem ismerem jól, különösen nem azt a részüket, amely homoksivatagokkal határos. Igaz, a nyúlhúst megeszem, s amint halom vadász ismerősömtől, Indiában a karakalt tapsifüles-vadászatra idomítják. Talán szólnom illene Balázs Attilának, hogy veszélyben fajtatiszta vajdasági cuniculusa, előbb vagy utóbb beszerezem a fakósárga, éjjeli ragadozót, és akkor jaj középségünk legjobb nyúltulajdonosának. Mindaddig nem tudtam olyan szöveget elképzelni, amelyben ne zavart volna: sivatagi hiúz. Most meg a lehető legnagyobb természetességgel kétszer nevezem nevén. S máris itt ül az ernyedt, benjáminos fikusz alatt, legyez huszonöt centiméteres farkával, s varrónők agyonhasználta mércéjével ellenőrzi, megvan-e a hossza nulla egész hatvanöt század méter.

Lóháton, vágtaival

A bambuszból készített hintaszéket önző mód akkor hoztam a szobámba, amikor az üres volt. S hogy bekerültek a polcok, az asztal és a szék, többé nem lehet kivinni. Az egyetlen tárgy, amelyet, úgy tűnik, véglegesen magamhoz zártam. Pedig ritkán használok, s akkor is a régi magyar próza stílusformáit tapasztalom forró kávé mellett, vagy pohár bort ízlelgetvén nagy felindulásban. Olyankor aztán benne is felejem a tudás könyveit, hintázzanak maguknak valamicske időt, mint a befogott sólymok, ha vadászuk arra neveli, sapkát vonva éles szemükre, s rákötve őket mozgékony fúzágra, hogy megszokják, és ne riadjanak meg, ha lóháton, vágtaival viszi gazdájuk.

Írányt szabó, mérges idomár

Spanyolnádból metszett mutatóvessző áll a sarokban tekerccsé sodort plakátok, bedobozolt diaképek között. Ezzel kaptam körmöst bal kezem egybe fogott ujjaira, ha úgy ítéltetett, s ez kapargatta a fekete táblára rajzolt krétaporos, nagy magánhangzókat, amíg meg nem neveztem őket. Két vége vörös, keleti sárkányvérben ázott, az gyantásodott rá még Malajziában, hogy ne száladzódjon rostokra, ha egy mozdulat eredményeként mutatnia kell a lentet és a fentet, a

földet és az eget, a múltat és a jövőt, az errét és az arrát, az ittet és az ottot. Változzon bár sétatottá, horgászpálcává, porolórúddá, az marad, ami volt, irányt szabó, mérges kis idomár.

Az egy az, ami

Csak terpeszkedni a padon, alaposan beleterpeszkedni a tavaszi délelőttbe, élvezni az egységbe állást, a zsongást, az apró változásokat és a nagy mozdulatlanságot. És akkor elmegy előtted a szomszéd hároméves lánya, madzagon húzza a facsimaszt, belemosódik a fűszagba, az eső után illatába, majd feltűnik a kényelmesen vitorlázó sirály, majd több, még. Átveszed a pad melegét, tapogatód az izzó, pattogó festékfoltokat, csak ennyi, ennyi, ismételteted, míg föl-szikkadnak az aszfaltra kiterült tócsák, morzsolod a lábadohoz dűlt kölyökkutya pamutfülét. A vár szigorú vonásait leolvasztja a fény, a börtön rácsait kifűrészezi, csengnek a mélybe hullt vasdarabok, anapeszatuszokat koppannak az omlás ellen megerősített sziklákon, mészke-rövid, mészke-rövid, beton-hosszú. Betelepedtél. Kocsizaj, de az is olyan békességes. Innen nem elmenni, akkor sem, ha minden gesztusodat ellenőrzik, postádat kilopják, s nem kapod meg kedvenc folyóiratodat, ha langyos és habos a söröd, és éjszakánként rátámaszkodnak brigantik a kapucsegregre, kukákat gurigálnak, és kitépik az évtizedes levendulákat; itt maradni, közel a kolostori orgonához, amelyek virága inkább szürke, mint lila, a ketrecét elhagyni képtelen albínó tigris is elnyúlik a sarokban, középen tollhegy szántotta orra szivárogo. Döntened sem kell. Nincs erő, mely áttaszítálna a másik térfélre, hiszen az nincs, nem létezett és nem lesz. Csupán az egy az, ami van. Megdolgoztatott izmok remegnek a bőröd alatt. Még emlékeznek a félelemre, hagyd rájuk, nekik ez a feladatuk, ennyi benned, ami állati s atavisztikus.

Lóca

A betonkorlátra szerelt öt deszka része volt a lakók kevés közösének. Bekerítette a tévedésből az udvarra került feketefenyőt s az alája dobált csikkek, üdítőszüveg-kupakok, papír zsebkendők és óvszerek garmadáját. Ez utóbbiak az okai, hogy sosem ültek le a padok valamelyikére, sőt messze kerültek. Egyébként egy fel nem robbant szilveszteri petárda (melyett az oroszok harcászati események indítására használtak) is korhadt éveikig a fenyőfűk között.

Az udvaron a pihenőket is vastagon belepte a por és a korom, senki nem tisztította, mosta őket; ha valaki a kóceráj vásárlói közül nagy ritkán le akart ülni (általában nem tette, az ilyen boltokba járóknak erre nincs idejük), akkor tenyérrel lesöpörte. Az éjszakai vendégeknek, akik szabadban kívánták elfogyasztani sörüket, azoknak, természetesen, mindegy volt. Lassan a betonöntvény aljához telepedett a hónapok alatt meggyűlt hulladék, és visszaemésztődött földdé. Gyomok nőttek belőle, melyek aztán rendre virágoztak, s magot hullattak. Az udvar pedig olyanná vált, amilyenek a belvárosi udvarok szoktak lenni. Hasonult.

A környék lakóin rajta maradt a lócás ház bérlői kifejezés: pedig a pad nem lóca. S azután is a lócás házba mentek élesztőért, tejszínért, gyufáért, hogy a vastalpakból kiroszdásodtak a csavarok, s az ülőlapon hónapok alatt elvitte egy éjszakai vásárló. Kétségtelen, hogy éppen erről az ülőalkalmatosságról látható leginkább augusztus tizenhetedike és huszonegyediké között a Földet megközelítő Hattyú meteorrajdarabjainak csillaghullása.

Passzusok

Ha találkozunk, kutyákról beszélgetünk. Minden mással fölbosszant, oly határozott és egyképű a gondolkodása. Nem átalja a klasszikusokat kivonatossan közölni; hiszi, senkinek sem több az életműve húsz-harminc mondatnál. El is fogadnám, ha nem látnám, ezek a csonkolt passzusok csupán ráütnek, de akkorát, hogy agyonverjék e megyei irodalomtörténészt. Annyi a megjegyzésem ehhez az alakhoz, hogy ez az ifjanc, firkászból önképzett filosz Hamvas Béla özvegyének képzeletét magát.

Óriáskabóca

A kertbe tévedt óriás kabóca néma. Hetek óta él az Althan-ringlón, bármikor ellenőrizhetem, ott találok. Tihanyból érkezett. Ahányszor megpillantom, annyiszor jut eszembe, hogy csak magyarul tudok hallgatni. S hogy nem fogok tudni mit írni, ha majd lehet írni.

Napszél

Az arácsi nádasban a múlt század végén aranyakálok éltek. Ezek a puli nagyságú, de kevésbé szőrös állatok e század ötvenes éveiben kipusztultak Görögországból is. Ma csak Orebicen, dalmátföld kinyújtott félszigetén, Peljesac közepén élnek, egy magas hegyen. Nyáron oda szerettünk volna utazni, de nincs rá módunk – lakásunk vajdaságiakkal telítődött. Amitől tartottunk volna ott, az itt következett be: a házunk előtt parkírozó kocsinkba lőttek, s verték be jobb oldali ajtaját.

Még a kék autó mellett feküdt a megölt tizenhét éves fiatalember, lábát láttam az ablakból, zoknijába a jugoszláv zászló színei voltak belehímézve, amikor lilává vált a esti ég, és tajtékos felhők rohamozták a várost: a Bakonyból érkeztek, az ősbükkös felől, ahonnan még soha nem jött egy sem. Ólmosan állt a levegő, mégis zúgnak a bokrok levelei. Az ablakunk alatti berkenye koronája kettéhasadt.

Bekapcsoltam a számítógépet, de semmilyen program nem jelent meg a képernyőn. Telefonon riasztottam e masinákhoz értő ismerőst, akinek mindig úgy magyarázom el gépem hibáját, hogy mindazt az utasítást, amit begépelek, megismétli saját gépén. Most azonban az ő számítógépe is rossz. Másnap reggelig butykol, morgolódik, s ahány számítógépes szakembert csak felhív, mindegyikük arról panaszkodik, hogy használhatatlan a szerkezete.

Reggel, amikor az égről lekopott a fakólila, ismét tudtam dolgozni. Akkorra állt el a napszél.

Sörétgyár

A megdarabolt agyagdomb tetején áll, század eleji teleszkóp, modern Bábel tornya. Jófajta ellapított, vörös téglákból készült, messziről tűztoronynak vélnéd hatalmas és szögletes ablakai miatt. De ha közelről vizsgálod – ha fölkapattatl a vékony húsi cseresznyék, fosószilvák között a juhszaros ösvényen –, láthatod, ez valami más építmény, csalafinta torzó, sajátos szerkezet. Közepében, egészen az épület tetejéig, gyűrűs kút áll, igen, félig a levegőben, mert minden második abroncs hiányzik e hengerből. Ezt az oszlopot fogja és tartja a téglagúla, csapott csúcsán kicsi terrasszal. Ott áll a meddő asszony – mindig a szabad ég alatt –, orcáján kendővel, gyulladt szemmel, aki kézzel tekerte a sörétprest, melybe markos, púpos társa öntögette a sistersgő olmot. A friss, alig dermedt fém belepotyogott a kútba, hogy mire aláhull, kissé lehűljön, ezért a gyűrűk hiánya. Az épület alatt is mély üreg, vagy ötvenméternyi, persze vízzel telve. A közeli csatornából nem szívároghat bele annyi, hogy estére ne párolná el a belé zuhanó, több százezer forró ólomköpet. Naponta kétszer emelik ki – az épület alá fúrt pincében dolgozók – alkalmas szerkezettel a kút elhűlt, görgeteg kincset, és százasaival dobozóják diszkrét, zöld skatulyákba az úri vadászoknak.

Bámulom ezt a rettentő épületet. És nem értem a domb növényeit, sápadt leveleik mutatják: ólomhiányos mind.

Alkalmas szer

A révkapitány háza mellett, ahol háztáji Napokat szüretelnek februárban, lustálkodik egy szikla hátán a chrisanthenum-malom. Nem látom be, miért oly fontos ez a földrajzos cholnokynak, hogy féloldalt elmélkedjék róla. Miszerint tavaszvégtől gyűjtik össze a virágot a karsztokon, lefosztják róluk a fehér szíromleveleket és a sárgaszín közepet árnyas melegben átszárítják. A papirosra szikkadt csöves virágokat aztán kallós malomban porrá zúzzák, és különböző, házi csípő és szűrő rovarok ellen ajánlják alkalmas szerként. A földrajz tudósa azt is megjegyzi, hogy a februárban érő adriai mandarin héja hasonlóan jó a tetvek, atkák, szúnyogok, legyek és bolhák ellen, akárcsak a tihanyi levendula, de mégis a legkitűnőbb a chrisanthenumpor. A franciák is ezt veszik, pedig az ő déljükön is állítanak elő efféle házi praktikumot.

Sétálok az Óváros terén, jöttömre s kutyám kaffogására szétfröccsennek a purgyék – riadt itt a Dugó kiáltásokkal. A kővázás korlátan Siva-csöppség: anyja kurkász a hajában, s ha megtalál egy serkét, fogaival roppantja ketté. Minden nap találkozhatom tetvészkedőkkel. És ebben a pillanatban értem meg, miért van tele a századelő valamennyi veszprémi nyomdaterméke az egzotikus hangzású dalmátpor hirdetésével.

Vihar

Szerinte meg kellene írnom Veszprém-kalauzomat. Azért – idézi az általam lelt axiómát –, mert csak a kék szeműek látják a vihart.

Mozzarellás arany kenyér

A hirtelen estével érkeztek a térre, elegáns, halk járművekkel. A száznegyvenhét lakókocsi két órán át forgolódott, mígnem mindegyik megtalálta a neki alkalmas helyet. Mire leállt az utolsó motor, már bracioline d'agnello ai ferri illata szállt, meg csörögefánké és mozzarellás arany bundás kenyéré. Vacsora múltán a fiatalabbak lampionokat feszítettek a kocsik közé, kutyákat sétáltattak, és táncoltak a színes fényekben. A legnagyobb jármű ajtaja fölött vörös lámpa égett, sorba álltak a lépcsőn a családapák.

A növényevő hold

A japáncseresznye, amely virágzásakor csupa visító csecsemőrózsaszín, egyébként meg vadszilvára hasonlít (levélfonákja júniustól alkoholistavörös), csak azokon az éjszakákon suttog, amikor telehold kóvályog a Bakonyban. Ilyen szürkületekkor kezdi hullatni a leveleit, reggelre törzközépig áll az avarban. Aztán négy hétig semmit sem enged el gallyairól, elkerülik a madarak, csavart-görcsös tövébe sem húzódik kóbor állat. Koronája féloldalas, belerokkant a szél-nyomásba. Akárha viharokat ismerő hegyormon állna, pedig csak a szecessziós színházépület és a halászcseréda (itt Petőfi is aludt egyszer) közötti résben. Ahol senki nem szeret padra ülni.

Arany

Nagyon fáj. Nem megy.

Raszter

Az árvalányhaj tollas virágával nyárelőn raszterhálót feszít a hars zöld rétre. Teszi vagy százezer éve, amióta sztyepprét van ezen a tengeraljból kiemelkedett vidéken. (Illett hozzá az ősember vörös testfestéke, amit az árvalányhajás közeléből bányászott.) S teszi most ismét, hogy nem használják tenyészhelyét tankodromnak.

Hatkor a zsömlék illata

A Matulka-pékség, amit a 18. század elején alapítottak, lett a mi házunk. Értem, hogy reggelenként miért tudnak az udvarunkról annyi kenyércsücsköt kiánsni a kutyák. Matulkáék a függőkertszéli kamrában raktározták a Séd ókúti malmából hordott friss, teljes őrltetű lisztet, fehér kőkeretes kapun gördült be hétfő reggelenként a ponyvás szekér. Hét napra elég a készlet, amíg tart, a kétszárnyú ajtó zárva, csak az üzleten keresztül lehet az utcára lépni. De ki akar, ha jól érzi magát a süllő kerek kenyér kemenceszagában?

A legfiatalabb Matulkát elvitte a szíve: nézte az emeleti ablakból, miként robantják szét vasdoronggal búbos kemencéit. A feleségét kilakoltatták az épületből, s négy évvel később három családot költöztettek a megújított, átalakított házba.

Hajnali öt órakor rendre kelő kovászsavanyú tésztaaszagra ébrednek, s amikor hatkor a kukákkal csörömpölnek a kapualjban, érzem a zsömlék illatát.

Halastó

A laktanya magasra húzott betonkerítése mellett bombákkal kirobbantott – mert úgy az egyszerű – üregben a halastó. A közétkeztetésre szánt pontyok között aranyhalak, naphalak (ők a katonák gyönyörködtetésére is szolgáltak). De a haszonterület fölött a hadtáp főnöke a gazda, habár a díszhalakkal a macskáit és a kutyáit etette. Néha, magára húzva hosszú szárú, fehér molinó téli alsónadrágját, belemerült a vízbe, úszott két kört, s amikor kimászott a moszattól síkos oldalfalon, a fogai között mindig tartott egy óvatlan állatot. Ha ponty volt, fokhagymával kevert sós lisztben kisütötte magának, ha aranyhal, a kutyái közé vetette, ha naphal, akkor vödör vízbe csúsztotta, és azon szórakozott, az uszonyát dühében fölmeresztő állatot miként ügyeskedik ki belőle kiéheztetett macskáit.

A felmagzott fűben, ahol most a vagyonőrök horgászállásai vannak, naphalak bíbor vezéruszonytűskéi hevernek; fölveszek közülük egyet, mondják, a távol-keleti halászok ezt használják fogvájónak. Érzem rajta a militáns halgazdaság gázolajszagát.

Nyír

A plafonig ér, ott, a gondosan meghúzott vonal alatt hajlanak le az ágak, hogy visszalógnak egészen a hullámozó cementpadlóig: a lentet és fentet kötik egybe, gondosan megfestett nyír, szépen pingált levélzetű nyírfák. Az orvosi rendelő ennyi; fehér csempére fölmázolt képmás. A fatörzsből lóg ki a kerékfejú csap, ha megnyitod, virics csorog belőle, mint a szibériai regényszövegekből.

Piros macskák

Ha esik az eső, a lábazathoz húzódott kóbor macskák színt váltanak. A felsőőrsi őskori festékbányából (megközelíthető a nosztori kitérőtől az S turistajelzés mentén) elorzott, falra kent ásványt lemossa a kaszánya épületeiről a csapadék, és átszínezi a gazdátlan jószágok bundáját.

Berepülő

Vagyonőrnek mondja magát, berepülő pilótából kivetkőzött vagyonőrnek. Huszonnégyórázik, tizenkétszer kerüli Csepel női kerékpárján a tanyahelyet. S élvezi. Katonaszín anorákja szárából kivillog fehér zoknijai, amíg tekeri a lekopott

pedált. A vadászrepülőben akkor érezte jól magát – mondja, és beleszépül fogatlan arca –, ha a MIG 21 mögött fehér varrat bontotta meg a párnakék eget.

Sötétzárka

Cuppantott vakolat. Tenyéryi rácsos ablakrés. Fapriccs és lebetonozott ülőhely. De a koronás keresztes pók napra nap új hálót sző a régi elé. Háló háló előtt, az első fénylik, az utolsón föltrapadt por. Szárazdombokban szőtt szizálabakán.

A Margit-szeg templomából csak két szalagfonatos, 12. századi kőfaragványt ismerünk.

Gilisztáúzó varádics

Földfesték-piros macska napozik a patkánycsapda mellett. Valami amerikai cég csapdákat rakott szét az orosz (jutasí) laktanyában, az elfogott állatok szerveiből elemzik ki a környezetszennyezés mértékét. De most nincs szerencsájük: a vasállkapcsokba szorult patkányokat lopdossák, kieszik a macskák.

A piros állat pofája vértől izmos. Tisztogatja és dorombol. Pocakja hatalmas, lelóg a földig. Tigrismód nyújtózik, s kényesen oldallépdol az elbokosult növényhez. Eszi az illóolajokat és keseranyagokat tartalmazó bogernyős fészkeket.

Szüksége lenne a fájdalomfűre?

Viszem haza a növényt, ellenőrizni, pontosan emlékszem-e nevére. Ő az. Gilisztavirág, garádicskóró, gilisztahajtófű, mezei mimóza, radicskóró, varádics, gilisztáúzó varádics, fájdalomfű. S latinul: Chrysanthemum tanacetum.

A szántók, kertek, utak, vasúti töltések, törmelékek gyomnövénye mikor vándorolt föl ide dalmátföldről, s volt-e valaki, aki tudta, hogyan kell dalmátporra őrölni?

Volt? Miért, hogy ezzel mosták a hajukat a fakó, északi katonafiúk? Vagy csupán szőkitésre használták, mint az omlós, sajtővér tisztfeleségek?

Bazaltzúzalék

Csontos vállára két svábbogárszárnyat ragasztott Technokol rapiddal, marokszámra tömte magába a barna cukrot, túlhevülten virrasztott a bazaltzúzalékkal felszórt sarokban, de semmi fohász nem segítette a fölszállásban.

Suvick

Arcán égett a bőr, szemhéja lefoszlott, s világított – narancspiros izzóként – a füle. Pedig nem, nem így kívánta, ha akart valamit, akkor csak jól, mindent a színköri előadásért. Mégis tajtékozott a betanító mester, orrcimpáján borsnyi fíkával, laza haja hullámozott gombafoltos tarkóján. A szégyent nem lehet vissza-

húzni rókaüregébe, lompos farkánál fogva bevonszolni a föld alá, a veres szörpemzli a markába szakad, bizonyíték, minden bizonyíték. Az a pakk, az a kék-fehér kockás hókristály mokkacukordoboz botrány a dobogó közepén, a reflektorfényben, s hiába állták körbe a kollégisták, és zabálták ki akkurátusan csomagolt belsőjét, csak az az illetlen, oda nem való, korhűtlen doboz harsánykodik; lesülhet az arcáról a bőr, holott neki tudnia kellett volna, egy tízéves érezze a játékban, a szégyen az, hogy betolakodik a történet középpontjába, és megeszi a suvickot.

Flamingók

El kell mondanom, hogy telefonbeszélgetésünk után egy fiúval találkoztam a völgyhídon. Közöséges kamasz volt, pattanásos: csak (ugye, vártad ezt a csakot) éppen a viadukt vaskorlátján sétált. Azon a keskeny párkányon, amit te, rendesen, délszakra vágyódásod komiszabb pillanataiban vasúti sínnek nevezel. Ha belegondolsz, hogy sosem tudtál tizenöt lépésnél többet egyensúlyozni semmilyen vágányon, akkor csodálatra méltónak találad, ez a fiú kétszer is végigsétálta a kétszázhetven méteres távot, mielőtt a szurdok mélyébe vetette magát. Széttárt karjai nyomban szárnnnyá változtak, kört röpült a buszparkoló fölött, s odaült az állatkert friss vérrel befutott flamingói közé.

Ők

Nincs élőlény, amelyet ne személyenként tisztelnék. A múzsa meg ül, rádiót hallgat.

László

A munkabányában három kép őrködik fölöttem. A Szentháromság hónapról hónapra változik, de lassan fél éve nem cseréltem le őket. Weöres Sándor filcrajza lassan fakul Jokesz autóbusz-megállóban várakozó, megbillent, virágmintás ruhájú nőjének csípőfotója alatt; Illyés Gyula egyik utolsó kézirata mögött a Juhász Gyula-levél (így fedik le Szeged múlt század végi térképét, ahova magam rajzoltam be azt a százhatvannégy kocsmát, amelyek az én időmre fennmaradtak, s ültem bennük); és Szabados gilisztás grafitrajza egy Várnagy-hieroglifát takar (alattuk éppen egy Szemethy-grafika lapul). Mióta megjött az ősz, nem tudok dönteni, melyik pálcavékony keretbe szorított képet bújtassam el Cholnoky László arcmasával.

Vonz ez a másolat: befelé néző, fényevesztett szem, keskeny és erőszakos áll, világfihaj és szenvedő-hisztérikus szája. A cholnokyk egyike.

Forgatom-forgatom, nem tudom üveg alá űzni. Fölfedezek rajta egy újabb ráncot, egy elpúderezett vagy kiretusált sebhelyet – vajon miért ilyennek akar látszani? S ebből a munkából riaszt a sikoly: udvarunkon ismét megtörténnek a dolgok.

A gyerekmember, ahogy az újságok manapság fogalmazzák: sötét bőré ifjú vergődik a kövön. A vére a gang salétromfoltos oszlopain. De van ereje és akarat: bal kézzel emeli a baltát, és újabb csapással vágja le jobb keze harmadik ujját. Aztán a negyediket. Végül a hüvelyket. A tömpe ujjak sárga pondróként hevernek a barnuló kövön. Mire megérkezik a mentő – elfeketednek.

Faggatja az orvos: miért, miért, miért? Nem akar katona lenni – nyögi, és markolja a baltanyelet. És a biztosító fizet. Éppen annyit, amennyivel tartozik a szüleinek.

Visszavánszorgok Lászlóhoz. Él az arca. Hát bekerül a Jokesz-fotó fölé, onnan bámul át hátam fölött a kusza kézírásos, túlmeszezett kéziratlapomra.

Így, együtt, a munkabányában.

Díszmogoró

Kockás batyujába rakja, amit felszed. Igyekeznie kell, hogy a kutyák előtt fejezze be a fásztó szemelgetést; amikor gazdástól érkeznek az állatok, szüntelen kapkodnak cafrangokban lógó szoknyája után. Arról nem szólva, hogy szaros lesz a termés. A park bokrai két hete hullatják az arcidegzsábás anyóka megélhetését. Ahány mogoró, annyi szó – dicsekszik, mert megfogadta, hogy naponta ekvivalens mennyiségű szinonimát tanul az Örvényesház romjai közt talált s egyébként fejpárnának használt kézikönyvből. De retteg, mert nem érte még el a szótár felét sem, és már alig van mit lelni a varas avarban. S ez azt jelenti: mások is szüretelik közterületen a darálni való díszmogorót.

Péter-hal

Buzgó templomjáró és akvarista. Naponta felbotoz a várba a macskaköveken, gyón, de ideje zömét az üvegmedencék előtt tölti. Kizárólag tengerről hozatott Péter-halat tenyészt, s mindenféle jegyzeteket készít róluk. Szeretné megfejteni, kik és miért adták e halfajnak a nevet: csöppet sem mulatságos, hogy az egyedek hátúszójának és kopoltyúfedőjének tüskéi nehezen gyógyuló sebet ejtenek, mivel mérges váladékkal vannak bevonva. Nem egyszerű ez a probléma, mivel a hal húsa ízletes, tapasztalja, hiszen mással sem él, színezete fölbátorítóan élénk – mint a csitri lányok borzas haja és a szélfúttá ruhák –, a szeme pedig fölfelé néz.

Mandulafenyő

Ha kérded, most, három évvel később, mi maradt Ravennából, a pínéákat mondom. Minden mást földrengés bontott le bennem, csak a mandulafenyőt, ezt a közép-tenger-melléki, természetes, kéttűs fenyőt nem. Amely felnő 15 méter magasra, koronája szép ernyő alakú, levele frissen 2 mm széles, 1–2 dm hosszú, aránylag puha. A toboza 8–10 cm hosszú, tojásdad vagy majdnem gömbös, a

tobozpikkelyek éretten széthullnak, alsó lapjukon vöröslők, kb. 2 cm szélesek; címere barnászörös, közepén bemélyedt köldökkel; a magja majdnem 2 cm hosszú, keskeny szárnyú, mandulaízű, ezért nyersen és pörkölve egyaránt fogyasztható, sőt olajat is sajtolnak belőle.

Természetesen ma Portugáliától Szíriáig honos, de hogy hol csak ültetett, többé nem állapítható meg. Sok helyen a tengerparti homok megkötésére termesztik.

Láttam a legészakabbra élő példányokat is Meránban, de az igaziak, a ravennai negyven tengeri mérföld hosszú ókikötő partján nőttek, amelyeknek lombjába reggel a szárazföldi, este a tengeri szél turkál: és mégis ugyanazt a fényárny mozaikot vetik a Jakab-kagylós fövényre.

Lőtt seb

Hipóval öntötte le a hajnal a garázs falárnyékában nőtt pomogránátfát: azt, amelyik idén mutatta meg először pompáját. Csúf kis bokor volt a cseresznye tövénél, babéroroszlán és orgona közén, s júniusban húsos, alvadtvér-bimbókat nevelt, ághegyein csoportban, eltakarva a levélzöldet. És csak nőttek, dagadtak borsónyivá, mogyorónyivá, mígnem keresztben hasított, krki dió nagyságúak nem lettek. Ekkor pattantak fel a bőrkemény csészelevelek, a szirmok szétbomlottak, s izzó kármínból álló csomaggá maszkírozta magát a bokor. S októberig napra nap nyíltak a félőrült virágok, naponta vendégeskedtem az önfegyelem nélküli jövevényeknél, amelyek nem tudtak termésekké válni (csak megbarbulni, s az esti harmattól elpuhulva a csonkolt fűbe zuhanni), s vágyakoztam oda, ahol életveszély miatt nem lehettem.

Az éjféli híradásból megtudtam: ég Raguza. Képeket mutatott az angol beszámoló, száraz lőporfüst bugyolálta be vastagon a dalmát várost. S hajnali ötre kifehéredett a pomogránát. Egyetlen levele sem hullott el, csak száraz, zörgő és papírvékony lett, ilyen őszi aszályban, ha pontosan emlékszem, a machia. De köztük, mint lőtt seb, elevenen jelezve a nyár hiányát, ott az utolsó, fodor-szirmos virág. Ősz asszonyi tarkóhajban piros szívű kráter – amilyen véres csak egy megbicsaklott betű tud lenni újabb képverseimben.

Goli otok

Azon vitatkoztunk, miközben permetezett az apró szemű szűrős eső, hogy a hármas útkereszteződés-széli kereszt korpuszába vajon beleférne-e Krisztus. Bármennyire is méregettük a megkopott követ, nem találtunk olyan helyet, ahonnan embernyi tömegűnek állíhattuk volna, pedig ott volt mögöttünk szürke lódenkabátban az ősz, ami, ha már rápillantott valamire-valakire, akkor görcsnyivé csomóz, lerövidít, összezsugorít mindent és mindenkit.

Korábban nem fogadta el, s acsarkodott, hogy egy talált versobjektben is ott lehet a legpompásabb költészet. Utált mindent, ami a szövegroncsolással közelítette meg, mi mást, ha nem az áhított egézet. S mert a legegyszerűbb – és legostobább –,

azzal érveltem, minden gyűlöletének oka az, hogy maga is keresett és csinált ilyesféle experimentumokat.

Maradt belőle kevés levél, könyvbeírás, fénykép. De amit állandóan az irattárcámban hordok, a személyi igazolvány és az útlevel között, az a letépett könyvlap-sarok, amelyre kirajzolt grafitbetűkkel fölvéste azt a nevet, amelynek viselőjére ha rátalálnék, rájönnék, a legkisebb korpuszforma kőben is benne van Krisztus.

Élő adás

Története bebújt kilenc mondatba. Ami létezik belőle, nem több egy meggyűrt sál-nál, amely kilóg a Trabantja nyúzott kárpitú kesztyűtartójából. Avított. Kiszitásodott. Okkersárga. Éppen, mint a hűtőszekrény fénye, amelyben éjszakánként fürdeti rücskös arcát. Ha elalszik bútorostul, ablakszemestül, könyvestül és krakogásostul a ház, akkor becsusszantja lábát a puha keleti papucsba, és kicsoszog televíziózni: a megnyitott hűtőszekrényajtó deres fémlécéhez tolja halántékát, nyugodtan mosolyog, mert tudja, ilyenkor mindazok látják, akik éjjel után nézik az ekránt. Föl van háborodva, ha rászólnak a szülei. Elvégre mégsem illő, hogy ország-világ szeme láttára az élő adásban lebolondozzák.

Váz

Négy lába mellé helyezett, kilakkozott szarukörmök. Mint a török, halvaszín papucsok, illatosan, tisztán. A tehén fölējük magasodik, krétafehér, pontosan összerakott csontokkal, kaucsukrugalmas ízületekkel-porcokkal. Busa fejét fölveti, üres szemgödrei alján pici lyuk, a szemideg helye. Látom, felismert.

Tapogatom a csontvázat, vizsgálom a szerkezetét, gyönyörű fölépítését. Aztán a szarvára akasztott árcédulát: nyolc évig dolgozhatok, hogy megvegyem. Igaz, márkával fizethetek. De enyém lesz ez a valaha pontosan működő élőlény maradványa, befér a szobámba. Örökös majd, kérődzve vigyáz asztalomon a bocirajzos Berliet-radírra, nem kétséges, hiszen egyforma a kecsességük.

Hozzáérek a mesterien illesztett csigolyákhoz, felébred fölöttünk a riasztó-csengő, rohannak a kiállítást őrzők, lefogni. Magyarázhatom, nem én vertem darabokra Dávid lábának nagyujját, s a festett képekből sem szokásom kimetszeni tenyérmű foltokat. Mégis kiraknak a pavilonból. A látogatók meg elhűlve nézik, hogyan baktat mögöttem egy tehéncsontváz, lóbálva, hogy elhessentse oldaláról a böglyöket, a csiszolt gyöngyökként fölfűzött csigolyafarkat.

Mindenszentek

Vasárnap kora hajnalban, amikor véletlenül sincsenek emberek az utcán, men ki az építkezéshez, amelyet bádogparavánok takarnak. A festett dragonyosok, hattyús-vadkácsás tündérkertek, csíkokká hasogatott eső mosta plakátok és a krétarajzok alján, ahol a harmat ellenére dongók szárnyai villognak, mással

össze nem téveszthető fürtös virágokra lelhetsz. Sárga sarkantyúk pengnek (ha leguggolsz, hogy közelébe kerülj a földnek, hallod a rezek magas céjét), szálas-lándzsás levélkék döfkölődnek, s amikor a tátongó szirmok közt, az alsó ajkakon narancssárga foltokat találsz, tudhatod, a vadtátos, hét nap se kell hozzá, kiszárad. Pedig nagyanyád lángossütő kemencéje sincs meg, az évente kétszer kékre mázolt, hogy a kukoricaízik belobbanjon a marokkal szedett nyármaradványgasztól, amelyet, mint óneve is kíván, arra használt az öregasszony, hogy alágyújtson a befűtő nyesedéknek. A gyujtovány figyelmeztet, ha eddig nem vetted volna észre, idén nem készülhet több hamuban sült krumplis tészta, várni kell arra a jövőendő év júniusáig, mert elmúlt a shurtzkötényes október, s itt a birkabececsbe öltöztető mindenszentek.

Mit nem

Hajnali háromkor, ahogy félrevert, rángó szívem felijesztett, egy egészen picike angyal ült – láttam – az elalvás előtt padlóra helyezett könyv lakksíkos gerincén. Gondolom, maga a könyv fontos, mert egyéb helyet is választhatott volna az ujjamnál nem nagyobb lényecske: ott ingázta meztelen lábát a Times betűk fölött, sarka épphogy leért Ágneshez. Két apró tenyerével meg azt a kőrislombot simogatta (pontosan: azt a fényképbe jegecesedett laza lombkoronadarabot), amely felülről határolta a borítónyi látképet. A krisztinavárosi templomot s az előtte megbarnult, leveles gesztenyefát. Csöpp üreget éreztem a mellkasomban, kongót, hűvöset. Súlyosat. Miért nőtt meg, mint a holdfény a zongora alatt, hirtelen a tömegem? Hát ilyen egyszerűen távozna testből a lélek?

Az angyal komoly, tárgyilagos tekintettel vizsgálta veritékes arcomat. Homloka fehér volt, mint a norvég papiros. És olyan ránckaristolt, amilyeneket a kézírás szokott formálni a lapokon.

Szerettem volna ráfüggeszkeszteni valami tartalomra, mert nem értettem, hogy miért élek. Tíz könyvet írtam eddig, s hajnali háromkor tudtam meg, mit nem jelent írónak lenni.

Stilizáció

Miért nevezném szerencsésnek, hogy a hideg köd gyötrelmes fenyegetése ellen szigorú, zúzos nagypapaarcot kényszerít magára mindegyik főtéri árvácska?

Esztétika

Utcánk széplelke, a klozetosnéni naponta fátyolos aszparágusszal, teljes szegfűvekkel díszíti föld alá bújtatott munkahelyét. A vendégei mit sem törődnek a bokára fröccsenő ürülékkel, a ruhába szívódó áporodott-erjedt vizeletbűzzel, s hogy kézmosáshoz lavórban áll a kosztól és szappantól túrósan csapadékos víz. A klozetosnéni hidrogénezi a haját, enyhén pirosítja arcát, s lappedt jobb melle fölé tűzi a vadkanagyart magában foglaló antikolt ezüstbroszt.

Sermina

Évtizede keresem Közép-Európa falrakataiban, de csupán tegnap találtam s vásárolhattam a júliusban érő sárga ringlót.

Az igazság

Éjjel-nappal köszörüli érchangját lakásunk tücske. Nincs vendég, aki végig tudja tőle aludni az első éjszakát, de olyan se, aki ne nevetne föl álmában a második éjjel. Tücskünk a WC-ben lakik, ha valaki bemegy hozzá (például a sok sör miatt), előmászik aktuális odújából (az *Új Írás*, a *Nyugat*, a *Kincskereső* vagy éppen a hetiek kötegei alól), rezegeti téglaportól megőszült bajsztát, és rosszalóan (már-már pimaszul) ingatja az önmagával elfoglalt ember előtt nyakanincs fejét. (Azt a fejet, amely a delphoi, megégett elefántcsont formához nem köthető szürke laposkákra emlékeztet.) Tücskünk több író-tanítót arra, hogy az igazságot megírni nem lehet. Hisz a megnevezhetetlen ittből vagy (a szintén megmondhatatlan) ottból bukik ki (be?) a WC-homályba – ha mondom, ez a retyó, éppen a helyet nem határozom meg. A tücsök az igazság helyén létezik, leginkább az elviselhetetlen, halántékszaggató ciripelésben.

A pálmарost lábtörő

Fekete és vörös folt a citromsárgára deresedett cserszömörccs hegyoldalban. Lomha bivalyokat kerít Dugó és néhány napos ismerőse: a suszter szelídítette, házörzésre idomult róka.

A befogott vagy az elvadult kutyákkal élő róka átváltja a tutulást, és tisztán artikulálva ugat – tanultam volt nagyapámtól –, mert így valamivel többet tud megértetni magából. És, figyeljem meg, nem felejt. Nem mint a házhoz fogott őz, akinek naponta kell látnia az embert, hogy megismerje, de akkor is neki-riad a kerítésnek a piacon vett káposztafejtől, puttontól, sütőlapáttól.

Ülnek-szusznognak az elősziesedett bokrok közt, levéltörmelékesen, mindket-tőjükön bolha elleni nyakörv.

Dugó kéthónapos korában elhagyta a vonítást. Magam sem hittem, míg nem üzenetrögzítőről hallok: hangmagassága és hangpergése olyan, akár az enyém. De ha ételt kér, vagy vizet, akkor az őrmesteres szövegelése másnak a beszédére üt vissza.

Tudományát most származtatja át a rókának. Merthogy buzgón kergetik egymást, gyorsan elsajátítja Dugó hangjeleit – és ezzel együtt tanulja a rám figyelést. Kérhetem, utasíthatom, elfogad – ha nem is gazdának, de beszédpart-nernek. Értem, mit mesél arról a sok bivalylábú bükkösről, ahol született; ott akkora vaddisznók élnek, mint máshol sehol, bökös ár az agyaruk, hegyes cipő-vas a patájuk, sárkefe a sörtéjük, a szaguk pedig a pálmарost lábtörő.

Zolotaja Rübka I.

Mielőtt kiköltöztek, szemétvödörnyi anyagot mentett meg a laktanyából: belezúdította a vályogvető gödörbe, amit manapság szennyvíztározóként ismerünk. Onnan (hogy megnőttek) csatornákon és vízereken úsztak fel a gyors sodrú Sédbe.

Amikor áthajol bérházuk patak fölé nyúló teraszának korlátján, láthat néhányat. De sóvárgását nem veheti észre a férje. Merthogy ilyenkor párás a szeme, csukcsul kezd motyogni, tapogatja a lombhullató vörös szobafenyőt, és elsózza a tepsiben, salonnán sült halat.

Zolotaja Rübka II.

Senki szobrászt nem ismer, Csikászt kivéve. Őt is azért, mert lányalakja, a margitszigeti tó vizébe néző, véli, aranyhalakat számol. Megállapította, a hullámokat érintő bronz mutatóujj köré gyűlnek az üstökös farkúak és a hólyagosszeműek, a comb árnyékában pedig az osakai oroszlánfejűek és a csavartfarkúak.

Usankás vendégeit sétáltatja Csikász Imre szülőházához. Majd a szomszédos *Magyar tengerben* megisszák a hétdecis, transzszibériai soros rizlinget.

Évford

Pont nyolch ónapos voltam azon a napon: azzal tiltakoztam – s tettem hitet –, hogy beszartam. Hát, fiúk, ezzel ünnepeltem meg az évfordulót.

Amíg

Kopogósra fagytak a tócsák. A gesztenyelombba verebek gyűlnek – s perc alatt lepergetik a rótvörös, hirtelen kiszikkadt leveleket. Csupasz gallyak között... – folytatnám magamat, amikor megértem, hogy az idő, amelyet sosem mondanék diszkrétnek, csupán folyamatosnak, belefér a pillanatba. Amelynek most éppen annyi a kiterjedése, mint a négy betűnek, avagy – ha kiejtem – négy hangnak. Vagy éppen annyi, amíg lecsupaszodik egy októberi gesztenyefa.

Orvosi szem

A pulijukat akkor verték az idegenek agyon, amikor meghalt az utolsó magyar férfi tündér. A gyerekek (atavizmus!) pogány szertartás rendje szerint temették el a kutyát. Hangja szenvtelen és hűvös, akár az orvosi szem. Korábban nem értettem, miért éppen író. (Jobban szeretném, ha költő volna.) Ahogy *akkor* a gyerekeit figyelhette! Abban a *távolságban* elbújtatva, hogy miért adta a fejét a szövegmesterségre.

Felső-rajnai lábmérték

Egy dombnyi maradt belőle – egyébként a Tapolca felől jövő út mentén terült el a Szent Miklós-szeg. Miklós a kereskedők és az iparosok védelmezője (manapság minden harmadik fiúgyermek Miklós, s minden lakóház földszintjén üzlet). Miklós-szeget, az itt föltárt vaskohók alapján, kovácsok lakták, de írásos adat szól aranyművesekről és vargákról is (akik mellékesen Lajosok).

Templomukat felső-rajnai lábmérték alapján szerkesztették. Építése valószínűleg a vallon származású Robertus püspök (13. század eleje) nevéhez köthető. Az egyhajós, egyenes szentélyzáródású és északi oldalán sekrestyével rendelkező kőtemplomot egy 11. századi temető sírjai fölé emelték. A plébánia-templomot a 14–15. században nyugati toronnyal, sokszögzáródású és külső támpillérekkel megerősített, boltozott szentéllyel, valamint déli bejáratú csarnokkal bővítették, hajóját pedig oszlopokkal elválasztva, ugyancsak beboltozták. A templom mellé temetettek módosságára ruházatuk és a sírjukból előkerült nyugati veretű ezüstpénzek utalnak.

Falfestmény

Domitianus császár (81–96) abban az évben, amikor rendkívül gyenge volt a gabonatermés, a szőlő viszont gazdagon hozott, elrendelte, hogy a tartományokban vágják ki a tőkét, a szőlőskerteknek is legfeljebb a felét hagyják meg. A császár elmulasztotta ellenőrizni rendeletének végrehajtását. Ennek köszönhető, hogy Pannóniában a – valószínűleg már a rómaiak előtt meghonosodott – szőlő átvészelte az intézkedést, ugyanúgy a lugasos szőlőművelés emléke, a balácai szüretelője-lenetes falfestménytöredék is.

Filoxéra

E vészhozó rovar legelső alkalommal 1880. június első napján a sólyi szőlőhegyen, mintegy negyvenöt holdnyi területen konstatáltatott. A bajnak e helyen és Kenesén történt hivatalos megállapítása után a sólyi szőlőhegy zár alá vétetett, és a filoxérával lepett szőlőtövek még azon évben Kenese határában ki is irtattak. Az 1881. év folyamán már a papvásári, szentistváni, hajmáskéri, vilonyai és mámai szőlőhegyek is zár alá kerültek. Nyomán eltűntek a régi szőlőfajok (somogyi fehér, juh fark, tüskés szőlő, térdes kolontár, somszőlő).

Idegen fény

Imádok lopni. Azért is, mert tőlem is lopnak. Meg hogy nem. Felmentés – minek? Ebben a lomtárban minden elől el szabad bújni. Például a 3M-es mágneslemezek közé (miért nincsenek barázdái? – ekkor ez a kérdés). Vagy abba az újságpapírba, ami alatt a fűre bukott halott fekszik, vagy amelyben ott, mert-hogy odanyomtatták, a legfrissebb írásom. Iszony fog el magamat magammal

letakartan látni: ráadásul tudni, hogy ama vers éppen erről szól. Hogy egy halott, egy újság, egy vers. A lift sem áll meg a tizedik emeleten, húzza magát följobb, egészen a Kékes haváig. Ahol idegen a fény.

Műhely

A műhelyt, a maga műhelyszagával együtt, utálom. A puli él, szőrös, és szereti a szamócát (és a vadcseresznyét, ha van). Az indigólila égnek önmagában van jelentősége, még ha miatta be is zárja elszáradt fészekvirágzatát a bábakalács (higroszkópia). Az esztétikás úrhölgy meg a rézpárkányon könyököl, hétre hét nézi körmei fogyó és telő holdjait (mind a húszat), és nem feledi (meg sem lo-csolja) a lakásához nőtt cserepes növényeket (egy *Monstera deliciosa*, a *Kroton* sp., a *Orchidea nana*, a *Ficus benjamina*, egy ismeretlen nevű bromélia és a Palicsról átmentett, bonsainak nevelt gránátalma – mit méltán nevezhetünk haikunak).

1991

Ebben az egészben az a jó, hogy senkit nem zavar (magamat sem), ha hallgatok.

A dolgok neve

Vékony, áttetsző fényszövet: ritkásan esik a hó, s a város, mint egy mélytengeri hal, legbensőjéből világít. Korzóznak a macskakövön a lángostól zsírfoltos papirosdarabok, de igyekezetük ellenére szemét marad mind. Dugó fekete gomolyagként kóborol a decemberi havazásban, s nem érdeklí más, mint a zörgő-sodródó papírok. A legnagyobbikát kényesen fogja hegyes fogai között, el nem vehetem, hozza haza ajándéknak. Nincs este, hogy ne volna valami szerzeménye: tejeszacskó, kefiresdoboz, alufóliadarab. Most rázza magáról a havat, elfehéredik a szőnyeg, s ijedten vakog, hogy papirosával egyazon színű lesz hirtelen minden: ennyire egyszerű a dolgok neve.

Szaxofon

Nekem sírósarkam van, neked pamutpatkányod. Ha én ott állok nagy romantikában a tűzfalak tövében, nekidőlten a mester faragta kapufélfának, és hagyom, hogy csavargassa szívem a zsalugáter osztotta fény szomorúsága, akkor te a magadra kapott plüssköntösödben rohangálsz a gangon, féken tartod a patkányt, és addig mondogatod neki, hogy macska, macska, macska, mígnem kék szíami lesz belőle, amit aztán felvonszolhatsz az aktuális színpadra. De arról nem tehetsz, hogy mindkettőnknek háttérhangot ad a szaxofon.

Fejezés

Átolvassa a kéziratot, kényes grafitvonásokat rak, stilizál, egyenget, dörmög és ujjong. Három felkiáltójel tövébe apró betűkkel odaveti: *Na, azért mégis van, aki levest főz a csollánból.* Válogat a csipke- és a hársfatea közt, s ha sétál a levéltár és a lakóházunk között, minden zugot megjegyez, ahol csalán nőhetne.

Méz

Semmi, ami magához emelne, semmi, amit megölhetnék. Ikrás mézben folyik a napfény, a tárgyak tündöklenek és ragacsosak, a növények meghajolnak, a kátránybuborékos talajra dőlnek, majd lassú forgással belesüllyednek saját árnyékukba. A teraszon komoly apáca mélylélegez, és kalciumot szopogat, reményvesztett illatra hajol, de azért kisöpri szeméből a kendője alól előbukó hajszálakat – ahogy megkerüli őket a gyászlepke, látni, neki is megvan a maga pokla. Nincs helye a térdre boruláshoz, nincs helyem befeküdni a hálába. Ki kell várni a szürkületet, akkor magához inti a zajokat a folyó, közéjük locsognak a hullámok, egymásba nyugszanak, a bogarak lenyalják a dolgokról a méz bűvárruháját, hogy ott álljanak csupaszon, már már maguktól is megfosztottan, mint az Isten egy templomtalan városban.

Ismerem magamat: gonosz vagyok, akár a kivételek, szürke, akár a magzat-burok, és csúnya, ahogy lassú, cafatos mozdulatokkal lehámlók a múltamról. Egy mondatot szerettem volna írni a jövőről. Vagy egy oldalt?

HARMADIK KÖNYV

A város

A róka rögtön megsiketült. Valamely nem földi csattanás zajától bukott a némaság gödrébe a vörhenyes bundájú állat, de nem észlelte azonnal, hogy egyik érzéke kialudt. A járat nyílásából hófehér fény borult, halotti palást az egész üregre, minden lobot vetett, a félig tépett madárszárny valamennyi tolla tüzet fogott, a bűzös, megrágott csontok kék lánggal égtek el, és a róka nem egyszerre, hanem lassankint, sorrendben vesztette el érzékeit, úgy merült bele abba a lánynevé éjszakába, amit most éppen ájulásnak hívnak.

Először elhagyta a szaglása, majd ránehezedett az érzés, hogy ezer skatulya kénköves gyújtót kattintottak fel a rókalukban. Aztán elmúlt tőle a hallás, olyan véggel, hogy a fülsiketítő detonáció ringó csendülésekké vált: a tűztorony harangját verték akkor félre a közeli kis település sziklaplatón ülő székesegyházának tornyában. Legtovább maradt vele a látás, hogy a legszörnyűbb képet mutassa: a haragvó kinti világból, ahonnan eddig csak jó ízek és vérszagok, puha húсок és játékos kölykök vinnyogásai érkeztek, a föld színéről özönlő tűztenger folyt be, látta, hogyan kap lángra rőtveresre kopott, koszlott bundája, látta, hogy minden szőrszála meggyullad, és ezer apró nyelvű s ragyogó sziporkával égve, örvénylő szikraoszlop gyanánt emelkedik fel, s csapódik neki a föld alatti vacok tölgygyökerekkel átszótt mennyezetének. És azt is látta, hogy minden egyes szikraszem összeszalad, hogy aztán együtt, a vihar tombolása közben sercegeve átvágjon a hófehér fényen, amelyet az újabb mennykő becsapódása nyitott meg.

A rókalukból vékony szálú, fojtogató pára szivárgott elő és terjedt szét, miként az ősz vöröse szokott néhány perc alatt tenyeresen szétfutni a vadszőlőlevelekben, majd beszakadt az üreg, és ráfordult a göcsörtös tölgy, nagy és sötét árnyékával tovább oszlatva a feltört kőszénkeszerű, fátýolszerű kipárolgást. Embermagas tölcsérré formázódott aztán az a föld alatti kipárolgás, karcos füstté, amely ott állt mozdulatlanul az erdő délutáni tisztásán, s pállottsárgán remegett. Végül megmozdult, maga körül kezdett pörögni, a lassú örvény egyre gyorsult, elhullt leveleket, korhadt lepkeszárnyakat ragadott magával, belekapott a fekete szálú füvek rendjébe, a bokrok bogyóktól lehajló vékony gallyaiba, a fák fakuló levelét tépte le két marokkal, szörcsögő hangok keltek a torkában. Kihúzta magát, imbolyogva magasodott fel a fák tetejéig, de még mindig a tisztást használta táncterének, letarolta a növényeket, simává döngölte, dolomitpadlóvá egyengette magának a bakonyi, titkos, egyre zajosabban zúgó helyet.

A távolban mennydörgött.

A most még fióka, de a fiókák ártatlan és kíméletlen gonoszságával bíró szél

néhány kört repült szülőhelye, a levélzetétől kapkodva megfosztott bükkös fölött, fényesítette erdei szagokkal, felkapott boroszlánlevelekkel és kikericszirmokkal ékes sárga ruháját, zúgatta és forgatta leplét, pedig ekkor még nem homályosította el teljesen az eget, amelyről mást sem állított máris: az övé.

Felhőtől felhőig iramodva nekikapaszkodott a magasságnak. S mielőtt egybe-markolta és a szürke szín vödrébe belemártogatta volna az ártatlan cumulusokat, megnézhetette magának a lenti világot. S mert végigtekintett a szörnyű dolomitpusztaságon, a tó felé elterülő, silány erdőkön, a völgy szaggatta sziklatetőre felágaskodó kisvároson és a várost koszorúként körbevevő néhány telkes falvakon, méltán csodálkozva tehetette föl a kérdést: miért keletkezett itt mindez?

Hiszen a hegység nem hegység, a folyó nem folyó, az erdő nem rengeteg, a mezők nem képesek kifutni a végtelenig, mert mindig útjukat állják a vadkörte-fák és a vízmósások, s még csak térképet sem lehetne a tájról fölvezetni, hiszen napról napra átrendezi azt, minthogy nincs megelégedve vele, a teremtó.

A hegység hogyan is lehetne hegység, ha fennsík, s csak egyes részei emelkednek magasabbra? A Kőris-hegy vagy a Som-hegy is inkább csak csúcs, amelybe épphogy csak beleakadna a szem, ámbar az utak meg sem tapasztalják. Máshol pedig a mélyen bevágódott folyóvölgyekből tűnik a magas part hegységnek, vagy pedig délről, a tótól felkapaszkodónak, mert szüntelen a horizont fölé kell tekintenie. De ha bárki is fölmege e hegyekre – miként a három testvér közül a legfiatalabbik; maga sem tudja s nem is keresve az okát miféle készítésre – fennsíkot lát, alig-alig lejtős, hullámos területet.

Ez a szélnevelő hely pedig valóban széles, de megrokkant, összezúzott hátú fennsík. Sok dolomitból, felső része azonban túlnyomóan mészkőből áll össze, és emiatt van a fennsíknak ilyen nyomorék jellege. A mészkő nem mállik el, tehát nem is adhat termőföldet, és belőle nem keletkezik olyan képlékeny anyag, amely a mészkő repedéseit eltömné. A mészkövet a víz könnyen oldja, így a hasadécai nemhogy elzáródnak, hanem tágulnak, s a rések apró, szörcsögő torkai elnyelik az égi zuhatagok vizét! Nincs is vízfolyás, minden víz elszalad, s a hegység lábánál mint távoli emlékekkel dús karsztforrás bukkanik elő. Nincs e fennsíkon kék vizű forrás, nincs mormogó patak sem, nem lehet kutat ásni; hiába itt az a rengeteg nagy szemű tavaszi és őszi eső, az ember csak úgy élhet meg, ha összegyűjti az esővizet, az állat pedig ha hajnalonta lefut inni a tóra. A nyílt vizet nélkülöző fennsíkon erdő terpeszkedik csupán. Ember csak ott tud megtelepülni, ahol völgy vágódott bele a fennsíkba, s a völgy fejeinél vagy oldalán források bukkannak elő: a kutak mellett, amiként az a falvak nevében is bennfoglaltatik.

A Bakonyt senki sem mondhatja hegységnek tehát, hanem erdőségnek vagy kizárólag: erdőnek.

A hosszú szoknyás szél belehasalt az égbe, lebegtette a haját, és szempillantás alatt Eplény fölé suhant, az bükkerdő pereméig. Nyomorúságos kis falu! Semmi egybe nincs, mint az, hogy jó szemű ember jó időben ráláthat a perem alatt húzódó újabb fennsíkra, és a síkság szikláit által szétroncsolt városkára. A síkságnak fakó, sárgás, rozsdás színe van, itt-ott egy kis folt: erdő sötétlik rajta, de szántóföldparcellákat csak távcsővel láthatni a várostól. E rozsdás, fakó színű pusztaság a Nagymező, a legkülönösebb dolomitpusztaságok egyike Közép-Európában.

Tehát itt fekszik ez az átkozott város.

Nohát arról azonban helyesebb volna azt mondani, hogy „ágaskodik”, mert vízszintes utcája nagyon kevés, a legtöbbjük meredeken lejtős, sőt van sok lépcsős utcája is. E hely eredetileg fennsíknak mutatkozott (néhány százezer esztendővel ezelőtt, miként azt megállapította, hisz időközben geológussá vált, a család harmadik, a legkisebb fia, Jenő), de a Séd valami kalandosnak látszó kirándulást tett a fennsíknak ebbe a részébe, s függőleges partok közé szorított mély völgyet vágott bele. Valami 60-80 méter mély ez a kanyargós völgy, s éppen ide húzódott be Veszprém.

Délebbre a fennsík hullámos, egyenetlen, de lösz borítja, s földművelésre alkalmas: annak finom porából sokat tud a szélvihar fölemelni a nyári szárazság idején, a havát is át lehet lapátolni télen, rá a tó befagyott tükrére vagy a gardaszínű víz túlsó partjára.

Eplénytől lebucskázott a szél a tó halpikkelyes tükréig, hosszú fátyol lebeg a nyomában, hogy rögvest visszaszaladhasson a sötét Bakonyba, megmászhatta azt a három lépcsőt, amely csupán neki lépcső, hiszen kiterjedt, egymás fölött elhelyezkedő fennsíkok alkotják. Az elsőt, amely közvetlenül a tó partján emelkedik, a tó magas vízállásai idején a hullámok mosták meredekre, mintegy 10-20 m magas. A tó vizenyős, náddal, sással, kárával borított lapályairól lép föl a rókaszagú szél a Riviéra teraszára, ahol a Rodostó-ház (a testvérek családjának nyaranta bérelt lakja), az Eszterházy-vendéglő, távolabb a régi villák állnak. Riviéránk mintegy 2 km széles, s lassan emelkedve jut a hegyek lábáig, a város levénehezékével rögzített középső fennsík déli lejtőjéig. Alulról fölfelé, addig, amíg a lejtők homorúak, szőlők és pincék vannak rajta, a lejtő felső, domború részén erdők, bozót vagy pusztakertek, a párkányt azonban véges-végig erdő borítja.

Ez a párkány magasabb, mint városunk, drága Veszprémünk fennsíkjá, mert igen kemény kőzetréteg fut itt végig, nagyjából párhuzamosan a tóval. Ezt a felmagasodó perem Füreden a Tamás-hegy, Arácson a Péter-hegy, János-hegy, Csopak fölött a Csákány-hegy: s mindegyiket göcsörtös cserfák növik be, hogy legyen bennük még valami közös, ha már a fontosabb egységüket a táj lakói meg nem látták.

Nem fújtat, meg sem kottyán neki, s máris elkerülve a várost és a Séd völgyét, a jutasi lépcsőhöz, e bakafosos lépcsőhöz, közettöréshez ér, oda, ahol le lehet ereszkedni a Nagymező legalacsonyabb részére, a Séd vizével öntözött völgyfenékre, átlendül a völgyön, nekifut a lassan emelkedő, nagyon pusztadolomitmezőnek, majd feljebb is, a dolomitot takaró mészkövesnek, ahol azonnal megjelenik az erdő, hogy eltakarja a messze-messze, kedvező körülmények közt egészen a tóig terjedő kilátást.

A városlakók a szél szoknyájának első pördüléséből, amely a magas fennsíktól a kádártai árvalányhajasig, a paloznaki nádistól a Csátár-hegyi harasztosig körös-körben éppen csak megsuhogtatja a lombokat, és északról délnek hajtja az összes felhőt, megrettennek, évszázados tapasztalatból tudják, hogy a várost sunyin megkerülő, aztán a Bakonyról lezuhanó északi szél télen kemény, száraz hideget hoz, nyáron pedig veszedelmesen száraz vihar alakjában jelenik meg, s okoz, ha felkapja valaki gondatlan városlakó a szabadon hagyott parazsat, félelmetes tűzvészt. De ez csak a kezdet, békés lilás az ég alja, mint délutáni álom-

ből felébredő asszony puha arcgödrében az árnyék, amikor első pillantása ráesett az ágyfejhez helyezett rózsacsokorra, s amelyre rögvest, mintha csak szeretője szájára, ráhajol.

Mindezt tudva s a baljós jövőt megsejtve, a környező pusztaságokat ismerve, méltán gondolhatja bárki, hogy ugyan átkozott helyen épült a város! S ha mégsem mondja ki (úgy bele, a sorokba!), akkor is van, aki átkozza a településnek már helyét is. Mi mást tehetne a Séd, amely összevissza kanyarogva, sziklákba belebotolva keresi folyásának az irányát, s egyetlen pillanatra nem lehet biztos abban, hogy azt meg is találva eljut a sodrást csöndesítő lapályra. Ez a csermely, amely sosem képes folyóvá növekedni, nemhogy folyóvá vagy folyamává, a fennsík egyetlen számottevő vízfolyása: Herend fölött ered, a deve-cseri törésen zúdul alá, a városnál hosszú kiruccanást tesz a fennsíkra, házsártos vénasszonyként, fülsértő tirádák közepette végig is zsörtölődí azt, aztán tovább folytatja útját a törés mentén Hajmáskérig, ahol olyan keresztvájatot talál, amelyen át hirtelen délkelet felé fordulva, elhagyja a hegyvidéket, és a Mezőföldre fut ki. Itt lesz végre szabad, lélegzetet vehet, és komolykodón nekivágva ropant érdekes, nagy ívet ír le, tovább mélyítve a közetbe a maga nagy ómegáját úgy, hogy a több mint félkör alakú ívnek a nyílása észak felé tekint. Sóly, Vilonya, Papkeszi és Berhida gazdag községek mellett futja le ezt a különös kanyart, s Ősi községnél fordul csak kelet felé, hogy a Sárrét lapályára jusson.

Nem nagy folyó a Séd, bár tavaszonként, vagy a heves, Bakonyból érkező szemes zivatarok után igyekszik megáradni, és minél többet kimosni a sziklaközőkbe behúzódott talajból, hogy azokban soha többé meg ne telepedjen növény, ne heveredjen bele a rózsaszín kötőtűhöz hasonlatos gilisztá, de kicsiny volta ellenére elég nagy esésben ömlik ahhoz, hogy malmokat hajtson. A 39 malom közelében településeknek is kell lenniük, ezekre a fennsík és a Mezőföld nagyon rászorult. S a Séd mellett az évszázadok alatt vásárhelyek fejlődtek ki, amelyeken a különböző termőterületek áruit kicserélik, illetőleg ahova összehordják, hogy helyettük importált árut vagy helyben készült iparcikkeket adjanak.

Kevés olyan látványos sziklavidek van a Földön (állítja egyszer a geográfus fi, de mit is ígérhetne mást a szülőhelyéről – magának), mint a hektikus Séd völgye ennél a félbolond városnál, amelyet éppen most kerül meg a szél, csupán azért, hogy a korábbi vihar felhómaradványaitól megtisztítsa az eget, és kezdetként hegyikristály-átlátszóvá tegye, és hogy orvul előkészítse első alattomos attackját. A folyócska egyelőre a belezúdult sáros, törmelékes vízzel van elfoglalva, nem vesz tudomást a megállt, párától mentes, kifényesedett levegőégről: igyekszik víztömegét elvezetni, s nem törődik az általa festőien áttört dolomitfennsíkkal, amelybe mély völgyet vágott, a szeszélyes kanyarulatok partján köveket hajigál egymásra, úgy átkozódik. A leghevesebb kanyarulatába, mintegy öblbe nyúlik bele délről északra a Várhegy és ennek fantasztikus folytatása a Szent Benedek-hegy, erre épült tehát a vár, s körüle, a mély völgybe a város – ezt zúgolódja körbe a Séd, erről nem hajlandó tudomást venni már vagy ezer éve, ámbár minden erővel azon van, hogy kiverje, széthasogassa a köveket, s elhordja alóla a földet.

A környék sajátos tájképét csak úgy érthetjük meg, ha a fennsík szerkezetét megismerjük – írja majd egykor, hogy már sosem kíván visszatérni, sosem akarja ismét megkóstolni a pohár külső falára párát kicsapató édes vizét

a városnak, a geológus. A tó partjától föl egészen a Bakony tetejéig majdnem kizárólag a földtörténeti középkor elejéről, a triász korszakból származó kőzetrétegeket találunk. Nagyon változatos, érdekes rétegek ezek. A tó vidékén a nagy Lóczy Lajos, a város környékén a kitűnő Laczkó Dezső tanulmányozta őket olyan részletességgel, hogy szerte a világon mintául szolgálhatnak eredményeik. Csodálatos pontossággal ismerik e vidék szerkezetét. A triászban tenger borította a vidéknek majdnem az egész területét, s a tenger fenekén vastag mészkő, márga, dolomit és homokkőrétegek rakódtak le. Ebben az időszakban még nem éltek a Földön emlősök, csak nagy hüllők népesítették be a szárazföldeket, a tengerekben már éltek a halak, de különösen sok rák, csiga, kagyló meg a Nautilushoz hasonló, úgynevezett puhány fejlábúak. Éppen az e környéken található őssallatok maradványainak leírása és felsorolása négy vaskos kötetet tesz ki egy óriási monográfiában.

A városival szemben a tó partjának a legrégebbi rétegei azok a vöröskő rétegek, melyeket mindenki ismer Vörösberényben, hisz ez a falu a nevét ennek a homokkőnek köszönheti. A követ bányásszák is, és a sötét színű, asszonybőrű kőből nagyon szép épületek készülnek. Talán valamennyi közt a leginkább figyelemreméltó a városi kórházkápolna a temető mellett. E kis neoromán ízlésű kápolnát Hornig Károly báró, a minden jóért lelkesülő, bőkezű püspök építtette.

Vörös homokkőből építenek sok kerítést, kapubúlványt, villák alapzatát, lábazatát, párkányait, s ezek mindig nagyon mutatósak és tartósak. A sziklamáladék vörös homok, ezt festi meg a szőlők és szántók földjét s ilyen vörös por lepi el a dűlőutakat is a tó fölötti vidéken. Ebből van az Öreg-hegy, Felső-hegy, a Cserelak.

De ez a vörös homokkő nem a triász korszakba tartozik, hanem a geológiai ókor utolsó korszakába, az úgynevezett permi korszakba. Akkor még e terület szárazföld lehetett, hiszen ilyen sok homok tengerben nem, legfeljebb a tenger partján halmozódhatik föl. E kőre települtek reá a triász korszakbeli tengerek üledékei. Alul homokkő fekszik, aztán erre mészkő, majd dolomit, aztán megint mészkő, nagyon változatos minőségben, ezek fölött terjedelmes vastagságú márgarétegek, majd megint mészkő és márga vegyesen, ezek fölött a minket legjobban érdeklő vastag dolomit. A dolomit fölött még egyszer mészkő települt, ez az Alpokban óriási szélességben, úgynevezett Dachstein-mész, de városunk környékén csak jelentéktelen kis foltokban található.

Alsó, középső és felső triász zónákra bontva szét a tarka rétegsorozatot: az alsóhoz tartoznak a permi rétegekre közvetlenül rátelepült homokos sávok, ilyenekből van a tóparti Riviéra altalaja; a hegyek lejtői már változatos középtriász korszakbeli sávokból állnak, egészen a hegyek tetején túl, az északi lejtőkig. A középtriász rétegei közt elfekszik egy nem nagyon kövér, mintegy 4-5 méternyi, vöröses színű mészkőréteg: ebben sok tűzköves csomót lehet látni. A tűzkő májvörös színű, üveges kinézetű, kemény, kovasavas kőzet, vágja az üveget, és ideges tekintetű, pörgő nyelvű tüzet lehet belőle csiholni.

A felső triász rétegei a mészkővel váltakozó márgarétegek és ezek fölött az óriási kiterjedésű dolomit.

A márga nem más, mint agyagos mészkő. Puhább a mészkőnél, könnyebben elmállik, és pedig annál könnyebben, minél több benne az agyag. Amikor

kiássák, üde szürkés színe van, de aztán a levegőn elsárgul. Építőkönek használják, holott nem valami jó, faragni semmi esetre sem érdemes. Ebben a márgában találta Laczkó Dezső a város nevezetességét, a fogas teknősbéka maradványait. Bár mindenki tudja, aki látott teknősbékát, hogy annak nincs foga, csak kemény, éles, szarunemű anyag borítja állkapcsának azt a részét amelyben a fejlettebb állatok fogai szoktak ülni: Laczkó Dezső olyan nagy teknősbéka koponyáját találta meg a márgába belekövesedve, amelynek szép, erős fogai vannak, bár nem egészen úgy elrendezve, mint a mai állatok fogai. Az állat átmenő forma a teknősök és krokodilusok közt.

Veszprém körül a márga egyébként nem foglal el nagy területet. Sokkal több van Pécsely vidékén és a tóparti hegyek mögött. Mivel könnyen pusztul, mindenütt alacsonyabb a márgaterületek felszíne, mint a Veszprémi-fennsík átlagos magassága.

A márgarétegek fölött fekszenek a felső triász korszakban lerakódott, vastag dolomitrétegek, s ezeket okvetetlenül meg kell ismernünk, ha a városi tájképet meg kívánjuk érteni. Ez a kőzet különösen viselkedik a lepusztító erőkkel szemben, azért egészen egyedi tájképeket is láthatunk a dolomitterületeken.

A dolomit mint ásvány kettős só, kalcium-karbonát és magnézium-karbonát egyenlő arányú összetétele. Ennek a kettős sónak a kristályait rendszeren mészkőanyag, kalcium-karbonát tapasztja össze kemény kőzetté. A dolomit mint kőzet tehát dolomit ásványból és mészkőből van, azért vannak keményebb, szilárdabb dolomitok és porlékonyabb, könnyen darabokra aprózódó dolomitok. Külsőleg fehéres, szürkés, néha sárgás, esetleg halványan rózsaszínű, friss töréslapokon úgy csillog, mintha cukorból volna. Tapintása érdes, kellemetlen. Felszíne olyan száraz, reszelős, ha az ujját végighúzza rajta az ember, viszorog a háta. Építőkönek nem használható, mert mindig szögletes darabokra törik. Magától is széthull szemcsékre, ezt nevezik murvának. Kitűnő edénysúroló anyag, mert nem karcolja meg az edény mázát, de éles szemcséi lekaparják a zsíros, meszes csapadékot, ami a víz forralásakor és a hús főzésekor az edényre csapódik. A városi utcák közül a lejtősek rendszeren dolomit sziklákon vezetnek át, persze az út valahogyan burkolva van, de a dolomitmurva mindig ott varcog a lábunk alatt.

A szél mellett ez a város olyan jellemző vonása, hogy nem is lehet nélküle elképzelni.

A helyi márga még abból a szempontból is meglepetéssel szolgált, hogy a vidéken, nagy területeken dolomittá alakult, vagy mert helyette dolomit telepedett le ugyanabban az időben. A Szent Benedek-hegy ilyen dolomittá vált márgából van.

A mészkő kitágított hézagaiba behulló növényi korhadék, por és egyéb hulladék megmarad, s ezeken apró méretű növények telepsznek meg, melyek viszont más növények megtelepülését teszik lehetővé, s így az erdő lassan előrenyomulva belepi a mészkőhegyeket. Ezért a Bakony mészkővel takart részeit sűrű erdő borítja. De a dolomitban növény nem kapaszkodhat meg, gyökereit nem tudja a repedésekbe benyújtani. Málladék sincs rajta, ezért a dolomit lejtői kopárak, legfeljebb rövid kis fű teng-leng rajta. Csak ott nőhet üdebb növényzet, ahol a dolomit felszíne nagy darabon vízszintes, mert ott a

por, növényi hulladék összegyűl, s a fű gazdagabban terem. A sűrű fű még jobban megfogja a port és a száraz leveleket, s lassankint tenyérnyi televény borítja be a felszínét. De ide fákat ültetni nem lehet, mert a talaj vékony, s alatta a száraz, kemény dolomit fekszik, abba ugyan nem tudja beleereszteni gyökerét a zsege bujtás.

A dolomiton gyér a növényzet, kifehérlik a kis fűcsomók közül a megátkóztott világos kőzet. Ezért a növények nem tudják megvédelmezni a dolomitot a szél pusztító hatásától.

A szél, a szél, a karcsú, lánytestű, könnyen futó szél!

Épphogy visszaért a Bakony peremére, maga után kvarckristály tiszta eget hagyva, máris újabb fondorlatokra készül. De a városlakókat meg nem téveszti: azok tudják, ha megáll, és bálvánnyá merevedik a vad, akkor bármelyik pillanat megriaszthatja, és kitör. Maga körül mindent tör és zúz, fölsérti bőrét, vérrrel fröcsköli tele a fák kergét, s porondot tapos maga körül.

A szél feszegetni kezdi azokat a kődarabokat, amelyek a szikla felszínén meglazultak, s az ilyen letördelt, kis sziklalapokat maga mellé ejti, hogy rögvést felragadja, nekicsapja más szikláknak vagy épületeknek, s azt úgy megtámadja, mintha gépfegyver tüze alá vették volna.

Szélvihar lesz. S ilyenforma vihar idején a városban és a dolomitmezőn alig lehet megmaradni, mert borsónyi, sőt mogyorónyi nagyságú kavicsokat hord magával a szél, s a növényt, állatot, embert valósággal megbombázza velük.

Szélvihar lesz. Érdemes ezt a mondatot mint ruhát magunkra húzni.

A szél az oka annak, hogy Veszprém körül annyi kopár, különös szikla nevelkedett. A kőzetrétegek, kezdve a berényi vörös homokkőtől föl, egészen a dolomitig, nincsenek nyugodt, vízszintes fekvésben úgy, ahogy a tenger fenekére egykor lerakódtak, hanem összetörtek, vízszintes helyzetükből kibillentve. A rétegek errefelé úgy fekszenek, hogy déli oldalukon felemelkednek, minél kevesebbet fogjanak napot, tehát észak felé lejtnek.

A feltorlaszolt, összetöredezett kőzetlapok hajdan büszke hegységet építettek föl. Éles gerincek, merész csúcsok magaslanak rajta amelyeknek legmagasabb része éppen a tó helyén volt, de elsüllyedt mind, magával vive a mélybe az őzbakok nyomát és a gilisztaűző varádcikok kesernyős illatát. Az elsüllyedt hegységnek csak két csúcsa maradt meg a föld felszíne fölött, az egyik a Kő-hegy, a másik a polgárdi Szár-hegy. Fenn dicsekedtek valaha ezek a csúcsok hajdan a felhők fölött, több ezer méter magasban. De a szerencse forgandó: alacsony, szigetszerű, kis dombokká süllyedtek vissza, mintegy százharminc méter van a tetejük és a környező síkság között.

Az elsüllyedt hegység északi lejtőjén kuporognak azok a hegyek, amelyek a városnak tálcát kínáló fennsík helyén voltak. Ezek is behúzódtak a barna és meleg földmélybe, de nem annyira, mint a hegység fő gerince. Mégis annyira alacsonyra kerültek, hogy a lepusztulása után az akkori tenger szintjénél alig volt magasabb a hegység tönkje. De ebből is síkságot készített a pusztulás. A hegység lepusztulása után ez a földkéregdarab megint kiemelkedett, s jelenleg a tenger szintje fölött mintegy kétszázhatvan méter magasságban terül el.

A mohos, szüntelen rettegő város tehát e fölemelt tönkfelület települése, részben már összevagdodva a megújult erejű vízfolyásokkal. A város körül csu-

pa kemény dolomit, a tó felé pedig a régi és változatosabb triász kori rétegek felszínre bukott darabjai: szürke és fehér csontok.

A város – a hely, amelyről szó van, és lesz is még – a pleisztocén korszakban nagyon száraz, úgy nevezett pusztai, sztyeppei éghajlat alatt volt. Ekkor élt már a régi kőkorszakát élő ember, a Homo primigenius, és küzdött a barlangi medvével meg a mamuttal, vadászott a rénszarvasra, az ősbölgényre, s kőből pattogtatta durva, csiszolatlan eszközeit.

S a por fűbe hullván, ott épen megmaradt, mindig jobban és jobban fölhalmozódott, a szegény szálfüvek kénytelenek voltak mind magasabbra nyújtózni, régi gyökerei, szárai elkorhadtak a föld alatt, s ezek helyén temérdek apró csövecske maradt. Ez teszi a sárga, fakó, rétegetlen földnemet olyan porózussá, olyan könnyűvé, hogy szinte élvezet felszántani vagy kapálni.

Ezért, hogy a lösz szeret meredek falakban megállni. A vízmósás mindig függőleges falú szakadék, alig lehet kimászni belőle. Aki ilyent akar látni a városban, az sétáljon ki a külső Püspökkert nyugati fala mellett vezető út folytatásában, a mezei dűlőúton egyenesen dél felé. A Méhes alatt máris belejut az egyik löszszakadékba.

Nem tudom – írja a geográfus a lapszélre, hiszen lesz idő, amikor saját magához készít jegyzeteket csak azért, mert nem akarja tudomásul venni, egyedül hagyta az idő –, nem simították-e el ma már, de veszprémi diák koromban sokat jártunk ki oda cigarettázni meg barlanglakósdit játszani. A löszfalba barlangokat faragtunk, anyám nem tudta elképzelni, hogy hova tűnnek el a konyhakések. Sőt, a barlanglakóknak illik művészkedni is, úgy tanultuk áldott jó Tölcsey Ferenc történelemtanárunktól. Nos tehát mi is művészkedtünk. Különösen én kontárokodtam s az egyiptomi féldomborművek mintájára kifaragtam tanáraink kétségbeesetten hű torzképeit. A város közönsége fölfedezte, s egész népvándorlás indult meg, hogy mulassanak a torzképeken, s nem árultak el bennünket a tanár uraknak. Csakhogy egyszer egy tanfelügyelő is kitévedt oda – azóta irtózom a tanfelügyelőktől – s följelentette, kellő nagy képpel, a borzasztó dolgot. Szerencsére osztályfőnököm, a későbbi rendfőnök rendkívül okos, a gyermekelket nagyszerűen ismerő, bölcs férfiú volt, s nagyot nevetett a dolgon, leintette a nagyképűt, és félig tréfára vévén a dolgot, kicipelt engem oda, sejtette, hogy én voltam a főbűnös, és a művészre a lehető legsúlyosabb büntetést szabta ki: magamnak kellett a löszfalról a műremekeket lekaparnom. De annyira szeretttük osztályfőnökömet, hogy nemhogy haragudtam volna reá, hanem még csak jobban szerettem. Még a latint is megtanultam az ő kedvéért, hej, pedig de nem szerettem a klasszikusokat! Érettségi után ide, a barlanglakások elé hordtuk ki klasszikusainkat, s nagy máglyát rakva belőlük, elégettük, vad táncot járva a lángoló Tacitus, Vergilius, Celsus és Plinius körül.

A szél, mint róka, ha hosszú futásban kifulladásig, és lábaira hajtja nehéz fejét, belefeküdt a saját árnyékába, hogy erősebbé, vadabb csahosszá nevelje magát. A cserfák megrettenve álltak körül, s egy szarka, mert nem tudta elviselni a súlyát, legszebb tollát pergette alá a szárnyából, és gombszemével követte, hogy az miként jár körbe, szítálva egy láthatatlan függőlegest. Azt, amely a szél elomlott, fújtató testéhez támaszkodott volna, ha vonal képes lenne támaszkodásra, de így csak az antracitfekete toll hulltának irányát jelölte ki.

Messze, délen, a tó felett sem volt felhő, és északon, a Bakony magasságában sem húzott semmi apró párapamacs, hogy egyszer majd cumullus legyen belőle.

Három fölhajtott ernyőjű kocsi hagyta el hamarosan a várost, szinte egy időben hajtottak el. Az egyik a palotai, a másik a Csopakra vezető, a harmadik a Somlónak futó úton gördült. Messzi magasból, de még mindig a vár fölül fel-felvillant néha az éjszakai tivornyából hazatérő zivatar egy-egy kései szárazvillája, mintha a lejtőn meg-meglóduló jóllakott róka szagatott, önfedelt kaffogásai volnának. A levegő pedig hús volt, és leírhatatlan édes illatú, mint a keresztények vagy a muzulmánok húszszirmú fehér, káposztalevelekként összehorult, piros és kénsárga rózsákkal telt paradicsomában. A kocsik gördülésének a hangja csak akkor hallatszott, ha a kerék a frissen elterebélyesedett, csillagokkal megtelt pocsetták valamelyikébe gördült bele, máskor az a nesz, amely nyomon követte a három titokban menekülő haladását, nem robogás, nem tengelykepelés volt, hanem az elpusztult város elhalkuló, aritmiás, a fájdalom pályvájáról leoldott, félelmet már nem ismerő halálhörgése.

A zivatar, mint az egész testet uraló fájdalom a sebben, hirtelen összehúzta magát, de csak azért, hogy meginduljon róla a beszéd. Az éjszakába forduló estén nagy pusztítást vitt véghez Veszprémen és a Balaton mentén. A fergeteg, ami a Bakonyból vele jött, sok épületet tépett meg, gyújtott fel vagy sodort el, köztük a városka büszkeségét, a Ménkúfogós házat is, a jégverés nagy kárt tett a szőlőkben, a mennykő pedig, amely kétszeres becsapódásával adta nyitányát a pokolbéli forgatagnak, még többször is lesújtott, úgy hullott egy álló nap-hosszat a fennsíkra és a tó haragoszöld vizébe, mint a férges szilva, mikor a szél megrázza a fát.

G. története

Lent jártam a nyáron a Balaton mellett, és néhány napot – amíg megnövekedtek bennem a fények, hogy elég erősen lássak általuk az augusztusi, füstszín árnyak között egy asszonyt – a kicsiny fürdőhelyen töltöttem. A nyolc szobából és zöldre mázolt gerendarácsos tornácból álló hotelban nem adtak helyet, ezért az egyik szőlőben foglaltam szállást az Öreg-hegyen. Ezeket az utazóknak néhány napra kiadott pinceszállásokat ama boldog időkben, amikor a Balaton-kultusz még nem lendült fel mai diadalmas magaslatára, amely csaknem fölözi az Adria kihasználását is, másként hívták. Aszerint, hogy fönt voltak-e a hegy-oldalban, vagy pedig lent a tó visszahúzódó medrének náddal szegélyezett laposán, vagy pincének, vagy hajléknak. Ha az épület hátulja belefűrődött a hegy oldalába, akkor pince volt a neve, s vékony színű olaszrizling illata párolgott elő belőle, ha lent a mélyben épült, melynek nádasából néha aranszakálok vonítását idézték az éjszakák, akkor valami csudálatos érzékkel, a lekonyult tetejéről hajléknak nevezte a balatoni, tehát a paloznaki nép is.

Különös módon azonban azt a házat, amelyet kivettem, pincének nevezték, holott tán hajlék is lehetett volna tán. Éppen a nádas fölött, de a szőlők alját érintve állt a hosszúkás telek, s alul magas fűvű réten álltak a gyümölcsfák, de fentebb kétszázharminc szőlőtőkével ékeskedett. Lent, a lapon egy füttentésszónyi távolságra a Balatontól, fenn pedig a hegygerinc, alig seregélypercnyire. A nád susogása éjszaka felhallatszott hozzám, de nem értettem már meg ezt az éneket. Ahhoz vagy húszesztendősnak vagy Jókainak kell lenni. Ellenben megértettem a szúnyog dalát. Nagy, megtermett, komoly, hogy mondjam, az üzletük fontosságának tudatától teljesen áthatott, fontoskodó rovarok jelentek meg a gyertyagyújtás után nálam, a szobát körberепkedték, a kicsi és veres lángot meg-megtapasztalták, s késedelem nélkül estek – üzleti tőkéjüknek – nekem, és a ruhán keresztül kezdtek el marni. A balatoni szúnyog pedig, bárki megmondhatja, nem csíp, szúr, nem is harap, hanem mar.

Hiába dohányoztam, s füstöltem el rövid cigarettáim tömegét, a szúnyogok rettenthetetlenek maradtak, és hiába volt a két riasztó fáklya, kábító füstje nem a tömegével érkező állatokra hatott, hanem rám, a szenvedésem ellenére nem támogatta semmi szemem pilláját: tizenegy órakor így nem a megszokás, nem a természetes elálmosodás, hanem a láz, az a rettenetes mocsárdöglet, amit a szúnyog olt az emberbe, és amit a délkeleti vidéken pontuszi láznak, a Földközi tenger partjain pedig máltai láznak hívnak: ledobott lábamról. Bele, vacogó fogakkal és hidegen izzadó homlokkal, az ágyba. Mert a szúnyog mérge csaknem olyan gyorsan hat, mint a sztrichin vagy a Szent Ignác diójának mérges leve vagy maga az első

szerellem. A vér tüstént felszívja, és szinte másodpercek alatt közli az idegrendszerrel, hiába az ellenkezése, legyőzték. Lelt a hideg. Mert Pontus ide, Málta oda, ennek a szűnyog közvetítette mocsárbetegségnek magyarul hideglelés a neve.

Azonban a hideglelés nemhiába vámpír. Miközben pusztítja az ember vérét a forróságával, aközben legyezgeti, mulattatja az agyvelejét a hűsességével. Más lázbetegnek rettenetes, démoni félálmai vannak, hideglelős féleszmélete hol diadalmasan szép, új gondolatokat, hol mesebeli gyönyörűségű fantazmagóriákat terem. Emlékszem, elalvás előtt az utolsó előtti gondolatom is az a bölcs tantétel volt: „A Balaton mellett a vízhez közel venni lakást éppen olyan számárság, mint Velencében osztrigát enni.” És emlékszem az utolsó gondolatomra is: Korfura, a két félsziget között elterülő paradicsomra, ahol szintén oly sok szűnyog volt akkor, amikor több mint egy hónapon keresztül lehetőségem volt faunáját vizsgálnom.

Nem a kormányzói palota mellett álló, hanem az Eszplanád északi oldalán, az árkaos házior boltívei alá behúzódtott kávéházak egyike az Ichor: azért hívják így, mert nemcsak az ablakai, de az egész fala is ebből a fényes, üveglelkű féldrágakőből készült, amelyben jósnők és álmatag szépasszonyok mindenkor meglátják a jövőjüket. A Neon Frurion komor falaira innen nem lehetett rálátni, és a 16. században a velenceiek által készített Régi erőd oroszlanos kapuját is eltakarják a sétatér fái. Korfu főtere hajdan katonai gyakorlótér volt, csak a múlt század végén ültették be mindenféle szubtrópusi növényvel a franciák, hogy valamennyire otthon tudják magukat érezni. Nyári estéken az összes vendéglátóhely megtelt helybeliekkel és ismeretlenségbe burkolózó idegenekkel, a Neon Ichorba közülük is a legfurcsábbak tértek be, akik órákig képesek saját tükörképük kavarására a kávéjukon, vagy nehéz könnyecsképeket ejtenek a Szent Szpiridon csodatevő ereklyéjének fényképére, amíg a pincér eléjük hozza a gyümölcsöktől gazdag, édes fagyaltot.

Ebben a kávéházban eszméltem föl, és már a pincér is ott állt előttem, amikor észrevettem, hogy hazulról, a Balaton mellől nem hoztam magammal semmi egyebet, csak a lovagias magyar nyelvet. Képtelen zavarral kapkodtam a zsebemhez, azután rábámultam a sörtés bajszú pincérre, és végül csak ennyit bírtam dadogni:

– Izé...

A szomszéd asztalkánál ülő ember hangosan és bántóan fölkacagott: kínai és japán porcelánkiállítás katalógusát tartotta a kezében, s azzal igyekezett arcát eltakarni. Különös, sárga képű, szúrós szemű ember volt, akinek kék szeme olyan mélységet engedett sejtetni, amelynek nincs alja. Idegesen rángatta szemöldökét, majd letette a színes paksamétát, hogy a zavarom még nagyobb legyen, aztán föállt, s odalépett hozzám. Ilyen elegáns emberrel rég nem találkoztam.

– Ön Magyarországról jött? – kérdezte.

– Igen – feleltem. – Honnan tudja?

– Látom az ügyefogyottságából – azzal anélkül, hogy engedelmet kért volna rá, leült az asztalomhoz és a pincérhez fordulva folytatta: – Adjon két pohár uzót, két-két csöpp étterrel és citromszelettel.

A pincér elment, az idegen pedig bal tenyerébe hajtotta keskeny, megnyújtott fejét, és hosszan nézett rám olyan tekintettel, amely kíváncsi is volt, szomorú is, gunyoros is volt. Mint aki nagyon jól ismer. Lassan, félmosolygással megszólalt:

– Tehát maga az...?

Egyáltalán nem értettem a helyzetet, ezért a legtanácsosabbnak tartottam, hogy bemutatkozzam. Fölálltam, meghajoltam:

– Géczi János vagyok – mondtam.

– Tudom – felelte az idegen. – Géczy, de Géczről. Csak később Géczi. Hiszen a homlokán ott hordja származását. Engem meg Cholnokynak hívnak. Ön otthon, Veszprémben közalkalmazott tanár.

– Igen – feleltem megütközve az idegen arcpirító tájékozottságán. Ha már valaki idegen országba szakad, még ha lázbetegségben is, szereti megtartani az inkognitóját. – És ön mivel foglalkozik?

– Én... leginkább az emlékeimmel. De erre majd rákerül a sor önnél is. Hagyja el, egyelőre koccintsunk, azután beszéljünk másról. Valami vidám dologról, mert tudja, én nagyon keserű ember vagyok, szükségem van a jókedvű beszélgetésre. Mondjuk arról, hogy milyen hangulatos e régi házak között sétálni, a szűk és kanyargós utcácskákon lézengeni, amelyeken sosem lehet tudni, mikor akasztja meg a lendületet egy-egy keskeny lépcsősor, s ahol a fejek felett kitergetett, színes ágynemű és ruha áradata valóságos zászlóerdőnek hat.

– Látom, keserű ember – feleltem. – De mi a baja?

– Hm. Megtudja azt is. Egyelőre annyit mondok, hogyha egy adóvégrehajtót megszónának kininnel, az sem lehetne olyan keserű, mint én vagyok. Undok ember vagyok. Annyi bennem az epekő, hogy ki lehetne kövezni végig az Odosz Vrailát.

Elhallgatott egy pillanatra, aztán hirtelen fölkapta a fejét, és felém bökött a mutatoujjával. Nagy bütykös ujjai voltak, a körmei is laposak és hatalmasak, mintha dobverők nőttek volna ki a tenyeréből.

– Pedig, ugye, ön jókedvű, derült világú, mindenben sikert és mulatságot találó ember?

– Hála istennek, ha a szúnyogok nem csipkedtek volna így össze, nem volna nekem most semmi bajom.

– Szúnyogok? Arra bizony van elég szer: vöröshagymát kell kenni a szúrás helyére, vagy szivarfa levelét füstölteni – szivarfát, ezt az Amerikából származó növényt. De keleti gyógymódja is van...

– De mire valók ezek az összefüggés nélkül való kérdések? – csattantam föl.

– Azt hiszi, hogy nincs köztük kapcsolat? De hajh, mit is hihetne egyebet? Hiszen ez az ifjúságunk véres, gyilkos tévedése, ez az a botlás, amely tragédiává teszi minden olyan ember életét, aki az állatnál kettővel tovább tud gondolkodni.

– Nem értem, megint csak nem értem... – hebegtem.

– Majd megérti, ejh, csak igyunk előtte egyet. Még két angosturát! Az étert ki ne felejtse belőle!

Koccintottunk, és Cholnok egyetlen hajtásra kiitta a méregnél erősebb italt: az üvegkehely mélyén sötétzöld, vadmeggy nagyságú bimbó maradt, amit mi felénk kapribogyónak neveznek. Azután megint félig szomorúan, félig gúnyosan nézett rám:

– Mondja, szereti-e még? Szereti-e még azt a veres hajú leányt? S még mindig a lánybarátnéja címezi meg a leveleit, amelyeket önnek ír?

Fölugrottam a székről, és elborzadva néztem erre a kék tekintetű emberre, akik a legmélyebb titkomat ismerte. De ő szelíd energiával visszahúzott a székre, s folytatta:

– Vagy igaz. Már nincs szükség az idegen írással való címzésre, hiszen az a különös, változékony természetű asszonyi lény befejezte a tanulmányait, otthagya az intézetet, sőt már ki is nevezték tanítónőnek. Ugye, igen? Mutassa a halántékát!

Önkéntelenül fordítottam oldalt a fejemet, hogy Cholnoky megláthassa a fülem mellett a kora ősz hajszálakat.

– Igen, már ki van nevezve – konstátálta. De még, de még nem következett be a... – és elkezdett az asztal alatt rugdalózni, idegesen, váratlanul, míg végre eltalálta s érzékenyen megrúgta a lábszáramat.

– Kérem – szisszentem fel –, ne rugdalja a lábamat! – S magam számára is érhetetlen okból, könyörgőre fogtam.

– Pardon – felelte Cholnoky. Az ön lába volt? Azt hittem, hogy Pestalozzi sírkészíje.

Kezdttem egészen kábult lenni ettől az összevissza való beszédétől, amelyet nem értettem, és mégis olyan nagyon, olyan szívdermesztően értettem. Már tovább is akartam tudni, hogy mit hallok még, és én rendeltem újabb italt.

– Igyunk – mondtam –, beszéljen tovább! Mit tud a szerelmemről mondani? És miért haragszik Pestalozzira?

– Nem Pestalozzira haragszom én, hanem mindazokra, akik a „tanítás kenyérkereső pályáját megnyitották” a gyöngé női nem előtt, mindazokra a tanzsamarakra, akik...

Hirtelen elhallgatott, letekintett a fehér márványlapokból kirakott padlóra, és látszott az arcán, hogy feszülten figyel valamire.

– Mi az? – kérdeztem.

– Nem hallja? – felelte rekedten. – Nem hallja, hogy pörög odalenn?

– Ki? Hol?

– Ó. Lent a sírjában. Ha csak emlegetik is valahol a női foglalkozások témáját, azonnal elkezd forogni, hol dühében, hol kétségbeesésében, hol nevéttében.

Megtörültem a homlokomat, felhajtottam a pohár jeges vizet, azután nagy eltökéltséggel azt huhogtam társamnak:

– Hallja-e, nagyon tiszteletreméltó gentleman. Ön megmondta a nevét, megmondta, hogy Cholnokynak hívják. Igaz, úriemberek között ennyi is elég az ismerkedésre, de az ön különös, megmagyarázhatatlan és ijesztő viselkedése után ez nekem már nem elég. Én határozottan és egészen akarom tudni, hogy kicsoda ön? Ki ön? És mi ön?

Cholnoky arcán valami végtelenül elégedett mosolygás jelent meg, amint e kérdések után egész testével fordult felém méltósággal. Hirtelen tegezésre fordította a beszédet, úgy felelte:

– Nagyon örülök, hogy végre, ha nem is ellátsz, de legalább elsejtesz hozzámig. És hogy végre érdekellek. Kedves öccsöm, én senki más nem vagyok, mint te magad. Csakhogy abban a korodban, amikor a hajad nem szőke, és a lány asszony lett, régen férjhez ment máshoz, és nem a te életedet édesítette meg, hanem a fináncá vedlett katonatiszt vetélytársadét keseríti, amíg keserítheti, azzal, hogy

minden, de minden istenáldotta napon a szemére hányja, hogy tanítania kell, mert az ura nem képes eleget keresni. Érted? Én a megcsalt, cserbenhagyott, a hitében és lelkében becsstelenül vérig sértett János vagyok, aki már azt is tudja, az a dús hajú asszony alakot váltott...

– Hogyan? Hát engem meg fog csalni?

– Valóban, azt fogja tenni... – felhúzta fehér zakójának ujját, s rápillantott szőrös csuklójára erősített karórájára. – Nos, nem. Már megcsalt.

Megragadtam a karját, és nem engedtem szóhoz jutni. Az én történetem, amelyet hónapok óta álmodom, s amely miatt elszaladtam a városomból, hogy végre végig tudjam teljesen álmodni, majd megfejtetni, ismét eszembe jutott. S holott nem volt szándékomban bárkinek is elmondani, most, miként gejzírből a forrva lobogó, erősen gőzölgő víz, előtört belőlem. Belőlem. Mondom, beléfojtottam a szavakat a sajátjaimmal.

– Van egy álmom, amely nem hagyja el az utóbbi éjszakáimat.

– Nos, ilyesmije mindenkinek van – mormolta.

– Az, akiről beszélni akarok, Kínából jött, valahonnan a Sárga-folyó környékéről, úgy is zúg a beszéde, mint aki a nagy vizeket ismeri. Az álmom a csianghszi tartományból való tanulóról szól, aki cseppet sem hasonlít hozzám, mégis, mintha én járnék bele saját magamba: ő is minden ruháját és fehérneműjét becsapta a zálogba, a könyveit eladja, lakkcipőjét reggelenként saját kezűleg lakkozza, nadrágját naponta vasaltatja, és gumikerekű fiákerben kocsikázik be minden főutcat.

– Ez a Czi egy Cso nevű vizsgázott írástudónál szállt meg – az álmom szerint – a fővárosban – meséltem tovább. – Történt, hogy betévedtek egy kolostorba, ahol azonban nem voltak valami fényes csarnokok és elmélkedő cellák. Egyetlen öreg szerzetest találtak benne hiányos öltözetben. Mikor észrevette a látogatókat, rendbe szedte a ruháját, és üdvözölte a betévedteket, majd megkezdte mutogatni nekik a látnivalókat. A csarnokban egy állat szobra állt, nem volt nagyobb egy kutyánál, hasonlított is hozzá, meg nem is, kétoldalt a falakat pedig oly nagyszerű festett képek borították, hogy rajtuk az emberek és állatok mintha éltek volna.

Érdeklődéssel nézte az arcomat, mint aki ismeri azt, amit mondanak neki.

– A keleti faliképen égi virágszóró lányokat látnak... – s ezen a ponton belezuhantam az álomba. – Lányokat, akik közül az egyik még leánytincset visel, szedi a virágokat, és mosolyog, cseresznyeajka mintha mozogna, és a szeme nedvessége kicsordul.

Cso nem tudja levenni róla a szemét, egészen belekábul a nézésébe, elveszti tájékozódását. Egyszerre könnyűnek érzi magát, mintha felhőn szállana, és szempillantás alatt a faliképen találja magát.

Egymás mellett sorakozó csarnokokat és szentélyeket lát, de másokat, mint az emberi világban. Emelvényen ülve egy öreg szerzetes a tant magyarázza, és igen sok szerzetes veszi körül, hallgatva őt figyelmesen. Cso köztük keveredik. Egyszerre mintha valaki finoman megrántaná a kabátját. Megfordul, és a hajadontincses leányt pillantja meg, aki ránevet és elszalad. Cso utánaered, és egy kanyargós, nyitott folyosón át egy kis szobáig követi, ott azonban habozni kezd, vajon továbbmenjen-e. Ám a lányka visszanéz rá, és kezében a virágokkal int, hogy csak menjen utána. Így aztán gyorsan belép.

A szoba csendes, és senki más nincs benne, Cso tehát nyomban átöleli a lányt – így láttam az álmomban: azaz mégis jelen van kettőjükön kívül egy harmadik, még ha ez a Cso magamformájú is valamennyire – aki nem nagyon tiltakozik és szeretkezni kezdenek. Azután a lány elmegy, a lelkére kötve Csónak, meg ne mukkanjon, és bezárja az ajtót. Éjszakára azonban visszajön.

Így megy napokig. Akkor a lány társnői észrevesznek valamit, keresni kezdik és meg is találják az írástudót. Évődve mondják a leánynak:

– A hasadban már egyre nagyobb ez a kis úrfi, és te most is ezzel a kócos hajjal jársz, mintha szűz lány volnál? – Azzal hajtúket és fülbevalókat adnak neki, és gyorsan fel is tornyozzák a haját. A lányka szégyenében meg se tud szólalni.

– Nővérekim – mondja egyik társnője –, ne maradjunk sokáig, mert attól félek, ők nem örülnének. – S az egész csapat kacag és elszalad.

Írástudóm pedig nézi-nézi a lányt, akit most körkörösén feltornyozott és magasan feltűzött hajfonataival, a hajfonatok csúcsáról mélyen lecsüngő főnixdíszével még sokkal elbűvölőbbnek talál, mint lelógó hajtincses korában. Körülpillantanak, és senkit sem látnak, elkezdik a szerelmi enyelgést, a rózsza és a pézsma illata elhomályosítja elméjüket, gyönyörük már majdnem a tetőpontjára jut. Ekkor azonban bőrcsizmák erős döngése, láncok csörgése és heves szóváltás zaja üti meg a fülüket. A lány ijedten felugrik, mindketten kikémlenek, s meglátják az aranypáncélba öltözött porkolábót, akinek lakkfekete a pofája, láncsomó és furkósbot a kezében, mellvértjén annak az állatnak a körvonala, amelyről a szobrot is mintázták, és akit a lánycsapat vesz körül.

– Mind itt vagytok? – kérdezi a porkoláb.

– Mind – felelik a lányok.

– Ha mégis valami földi ember bujkálna itt – folytatta a porkoláb –, egy afféle álomlakó vagy álomjáró, rögtön adjátok elő, nehogy megbánjátok!

– Nincs itt senki – mondják kórusban a lányok.

– A porkoláb megfordul, rémisztő pillantással keresni kezdi a rejtőzködőt. A lány megretten, arca halottszürkére vált.

– Bújj gyorsan az ágy alá! – mondja kapkodva Csónak, azzal kinyitott a falon egy kicsi ajtót, és azon át elmenekül.

Cso ott fekszik, és lélegzetet venni is alig mer. És csak most veszi észre, hogy a fülke falát képek borítják, nagyszerűen festett mind, rajtuk mintha élne a két ábrázolt ember. Az egyik képen egy szentély fülkéje látható, egy állat szobra – nem nagyobb az egy kutyánál – alatta két szerzetes áll és figyel.

Nemsokára hallja, hogy a csizmák a szobában döngnek. Kis idő múlva hangjuk lassan elenyészik a távolban, s szíve ettől kissé megnyugszik; odakint azonban továbbra is jövés-menés, beszélgetés hallatszik. Cso sokáig kuporog-nyomorog, a füle zúg, mintha mediterrán tücsök ciripelne benne, a szeme lobogó tűzként ég. Úgy érzi, nem bírja már tovább, de azért csöndben marad, s hallgatózva várja, hogy a lány visszajöjjön, egyáltalán nem is gondolkodva azon, hogy neki magának miféle sorsa lesz.

Ezalatt a tanuló Czi a csarnokban forgolódva nézelődik, és nem találja Csót, s gyanút fogva kérdezi meg a szerzetest.

– Elment, hogy meghallgassa a Tanról való tanítást – mondja nevetve a szerzetes.

– De hová? – kérdezi a másik.

– Nem messze – hangzik a felelet.

Kis idő múlva az öreg ujjával megkocogtatja a falat, és így kiált:

– Cso uram! Mért kószálsz ilyen soká, ahelyett, hogy visszajönnél?

– S ekkor meglátják Cso alakját a falfestményen félrehajló fülekkel és lábujjhegyen állva, mint aki hallgatózik és nagyon figyel.

– Útitársad jó ideje vár rád! – kiált ismét a szerzetes.

Cso szempillantás alatt lelibben a falról, s ott áll dermedten, akár a fa, szeme kimered, lába reszket. Meng nagyon meghökken, de méltósággal tudakolja tőle, mi történt. Hát az, hogy amint ott feküdt az ágy alatt, a kopogást valósággal mennydörgésnek hallotta, így odaszalad a szoba faliképehez, hallgatózni a falon, mi ennek az oka.

Mindnyájan a képre néznek, és látják, hogy a virágos lány immár kontyba tornyozva viseli a haját, s nem szűz lány módra. Bénultan keres valakit a szobájában, s a lábánál egy vörhenyes szőrű állat fekszik hűségesen.

Cso földig hajol az öreg szerzetes előtt, és úgy kérdezi, mi ennek az oka?

Az öreg hangtalanul nevet és így felel:

– A varázslatok az emberből magából születnek, hogy is fejthetné meg ezt egy vén szerzetes!

Csónak elszorul a lélegzete, nem lesz jobb a kedve, Czi is csak bámul, és nem ért semmit.

Nyomban fel is kerekednek, alá lépdelenek a lépcsőn, és elmennek – fejeztem be a szinte egy szuszra elmondott történetemet.

– Igen, elmentek – szögezte le a végeredményt Cholnoky. – De te hazudtál!

– Hogyan? – hőköltem vissza!

– Elfelelted megmondani, hogy ez az álmodba Kínából érkező Csód, ez a fura férfiú éppúgy néz ki, mint, mint az a tanuló, az a Czi. Mintha két tojás volna... olyan hasonlatosak. Szóval, nem is olyan biztos, hogy Cso az Cso, hiszen lehetne Czi...

Ijedten vettem fel a rég elhagyott beszélgetés fonalát.

– Megcsalt? Másnak lesz a feleségévé?

– Szerencsénkre igen. Más veszi majd a festményeihez az olajfestéket. Más fog az allegóriák modelljévé válni.

– Szerencsénkre? – kapaszkodtam az első szóba. De már nem volt más választásom, erre vette végkép irányát az életem: szerencsénkre.

– Legalább az én szerencsémre. Amely, azt gondolnám, a tiéd is.

Kábult a fejem. Ismét italt rendeltem, ittam, idegesen haraptam le egy szivar végét, és indulatomban az asztalra csapva szólaltam meg:

– Nem értelek, megint nem értelek! Azt mondod, hogy engemet megcsal, vagyis tégedet megcsalt, azaz, hogy kettőnket meg fog csalni. Azt mondod, hogy más felesége lesz, és hogy piros sebeket fog hasítani a szívünkön. Gyalázatos árulásról, becstelen hitszegésről beszélsz, és akkor azt teszed hozzá, hogy szerencsére! Mi ez? Mit értek ebből?

– Te számár! A valóságot!

Sirályok és sarlós szárnyú fecskék tömege jelent meg a tér fölött, s a kései délután alkonyattá változott át. Kaucsuktejszagú fügékkal telt tálkát helyezett a pincér az asztalunkra, majd megfordult és sietve távozott.

– De hiszen beteg ember vagy, koravén, keserű, elrontott életű alak, aki magad mondtad magadról, hogy a kininnel behintett adóvégrehajtó cukorbaba hozzád képest...! Ez hát a szerencse?

Cholnoky nagyot, hangosat, kísértetiesen jóízűt nevetett, csak azután felelt a kifakadásomra:

– Te szerencsétlen figura, te! Csakugyan azt hiszed, hogy én annak az aszszonynak a hűtlensége miatt keseredtem meg, hogy az ő állati becstelensége tette tönkre az életedet?

– Azt, mert ha igaz, hogy hűtlen lesz hozzám, én tudom, hogy öngyilkos leszek miatta.

– Én azt is tudtam huszonöt esztendőös koromban. És lásd, mégis negyvenesztendőös vagyok immár.

– És elfelejtetted?

– No, nem egészen, hiszen látod, hogy eszembe juttattad. Hanem a keserűségemnek egyáltalán nem ő az oka.

– Hát mi?

– Nos az, hogy nem találom... az elejét, de a végét sem. Mint az antik görögöknél, hiszen úgy látom, minden történetnek visszakanyarodik a vége az elejéhez. Hát tudod, mindez elkeseríti az embert!

A Régi erődtől puskaropogást véltem hallani: a madarak vijjogni kezdtek, az időközben megtelt étterem vendégsereglete megdermedt.

– Hajtóvadászat – megnyugtató körbejárt, és mosolyogva világosított föl mindenkit a pincér. Augusztus hónapban mindig bejönnek a városunkba a róák, most azokat űzik el. Hiszen már a kutyáinkat, a macskáinkat is fölfalták.

– És ő?

– No, hiszen hallottad, megvan a magam baja!

– De neked sosem fáj a szíved érte?

– Nekem itt, jobboldalt, a bordáim alatt szoktak fájdalmaim lenni.

– Soha nem is gondolsz rá?

– De igen. Néha. Amikor veled beszélgetek.

Az órájára nézett, annak akkor már akkorra vízszintes bajusza nőtt, negyed kilenc volt az idő. Fölkelt.

– No, most már eredj haza, a Balaton mellé – mondta fanyar mosollyal. – Eredj, aludj!

Reggel, lázálombból felébredve, halott szűnyogok ezreit találtam a plédemen. Fekete rovarörmegben és alvadt vérben feküdtem, s nem találtam meg magamban azt az erőt, amely segített volna abban, hogy fölüljek, megmosakodjak, s elfogyasszam a reggelimet. Holott már döntöttem, tudtam, nem megyek vissza az én veres hajú tanítónőmhöz, nem úgy rontom el az életemet, ahogy a fák szokták, amikor behajolnak a saját árnyékukba, s nem tudnak többé visszahajolni a nyárba.

Jegyzetek a rókákról

Az aiszóposzi mesét, nemhiába állítják, nem kell és nem is lehet hosszasan elmesélni, azt maga a fríg rabszolga, a nyomorék, rút Aiszóposz sem tehette volna meg, lévén – a hagyomány szerint – néma vagy dadogó. Arkhilokhosz, a jambusköltő kellőképpen bosszút áll azzal is az apósjelöltjén, amikor a róka és a sas rövidke farkú meséjét mondja el, amiért nagyobbra vágyó menyasszonya kezét nem nyerhette el: a hagyomány szerint egy egész város nevette ki Lükambészt és leányát, s nem kell egy teljes láda ahhoz a kincshez, amely egy batyuba köthető.

Mind a meséket, mind azok mértékét, mind pedig a felhasználásuk lehetőségeit tanítják a rétoriskolákban: nagyobb az irodalma annak, hogy mindebből kire s miféle haszon származott, mint maguknak a történeteknek. De léteznek-e valójában ezek a tantörténetek a maguk eredeti valóságában? Az i. e. 4–3. század fordulóján élt Démétriosz Phalériusz, Arisztotelész tanítványa vajon az ősmeséket foglalta-e ezen írásokba, amikor először betűkké alvasztotta azokat, vagy csupán holmi másolatok, amelyekben egyetlen egy hang sem utal az eredetire? Hiszen hamarosan látni fogjuk, az iskolai oktatás azt eredményezi, hogy a különböző nevelési céloknak megfelelően különböző szövegváltozatok jönnek létre: ugyanazt másként fogja állítani az i. sz. 2. században szerkesztett *Collectio Augustana*, a 4. századi *Collectio Vindobonensis* és a 6. századi bizánci változat, a *Collectio Accursiana*. S ekkor még nem szóltunk a mesegyűjtemény egyéni alkotók által történt átalakításáról, bővítéséről, avagy saját változatairól.

Van tehát az ismert mesegyűjtemény, amelynek sem a körvonala, sem pedig a tartalma nem határozható meg, de az alkotójukról sem tudunk oly sokat, és semmi bizonyítékunk sincs arra, hogy valóban létezett. Mindezt az sem cáfolja meg, hogy a kora középkorban holmi antik előzményekre hivatkozva létrejön majd az Aiszóposz-regény s a bőven buzgó hagyomány nyomán számos és egyre számosabb földolgozás.

Így az a legtisztességesebb eljárás, ha az időbeliség figyelembevételével egymás után rakjuk az állattörténeteket, s magára hagyjuk velük az olvasót.

Aiszóposz: A sas és a róka

A sas és a róka barátságot fogadtak egymásnak, és elhatározták, hogy egymás közelében fognak lakni. Úgy tartották ugyanis, hogy az együtt lakás megerősíti a barátságot. A sas a magas fára telepedett, s ott költötte ki a fiókáit, a róka pedig az alatta levő bozótban kölykezett. Mikor azonban egyszer a róka kiment vadászni,

a sas élelem híján leszállt a bozótba, és elragadva a rókakölyköket, fiókáival felfalta őket. Amint a róka megérkezett, és látta, hogy mi történt, kölykei pusztulása éppen úgy elkésértette, mint az, hogy nem állhatott bosszút; földi állat létére ugyanis nem tudta üldözni a madarat. Ezért félreállt – mert csak ez marad meg a gyengék és tehetetlenek számára –, s megátkozta ellenségét. – A sasnak azonban nemsokára meg kellett bűnhődnie a barátság meggyalázásáért. A mezőn ugyanis kecskét áldoztak, s lecsapott, és elragadott az oltárról egy még tüzes belső részt. Ahogy fészkébe vitte, hirtelen felkapott a szél, és a vékony és száraz gallyak lángra lobbantak. A fiókák, amelyeknek még nem nőtt ki a szárnyuk, megpörkölődtek, s a földre zuhantak. A róka pedig odafutott, és a sas szeme láttára mindet felfalta.

A mese bizonyítja, hogy a barátság megsértői, ha el is kerülnek a megsértettek bosszúját, az isteni igazságszolgáltatás elől nem menekülhetnek.

Aiszóposz: A róka és a kecskebak

A róka beleesett a kútba, és kénytelen-kelletlen lenn maradt, mivel képtelen volt felmászni. Amikor a kecskebak a szomszúságtól hajtva ugyanahhoz a kúthoz ment, meglátta őt, és megkérdezte, jó-e a víz. A róka balesetét szépítgetve hosszasan dicsérte a vizet, elmondta, milyen jó, és biztatta a kecskét, hogy jöjjön le ő is. Az meg, hogy láthassa a vizet, és szomját is olthassa, meggondolatlanul leugrott. Mikor azután a rókával együtt a kijutás után kezdtek nézni, a róka kijelentette, hogy valami hasznosat gondolt ki mindkettőjük javára. „Ha te – mondotta – a falhoz támasztod első lábaidat, és lehajtod a szarvaidat, én a hátadon felfutok, és utána téged is kihúzlak.” – A kecske készségesen engedelmeskedett ennek a második javaslatnak is. A róka a lábáról a hátára ugrott, majd a szarvaira támaszkodva feljutott a kút szájához, és már távozott is. Mikor pedig a kecske szidni kezdte, amiért megszegte megállapodásukat, a róka visszafordult, s csak ennyit mondott: „Barátom, ha annyi eszed volna, amennyi szőr van a szakálladban, nem mentél volna le, mielőtt a feljöveteled lehetőségét meg nem vizsgáltad.”

Így az okos embereknek is előbb a dolgok kimenetelét kell megvizsgálniuk, és csak azután belefogniuk.

Aiszóposz: A róka és a párdúc

A róka és a párdúc a szépség fölött versengtek. Mikor a párdúc egyre csak testének tarkaságával büszkélkedett, a róka mosolyogva szólott: „Mennyivel szebb vagyok nálad én, akinek nem a teste, hanem az esze tarka.”

A mese bizonyítja, hogy a testi szépségnél több az észbeli kiválóság.

Physiologus: A rókáról

Physiologus szerint a róka álnok állat. Ha megéhezik, és nem talál magának zsákmányt, pocsolyát keres, vagy szalmakazlat, hanyatt veti magát, lélegzetét

visszafojtja, és teljesen felfújja magát. A madarak pedig azt hiszik, hogy kimúlt, rátelepednek, és fel akarják falni. A róka ekkor felpattan, megragadja és széttépi őket.

Éppily álnok a sátán is és annak minden cselekedete: aki a testéből lakmározni akar, halállal lakol, mert az ő teste a paráznság, a kapzsiság, a gyönyörök s a gyilkosságok. Ezért hasonlították Heródest is a rókához, az írástudó is ezért hallotta az Üdvözítőtől: „A rókáknak vagyon barlangjuk és az égi madaraknak fészükük.” Az Énekek énekében Salamon is így szól: „Fogjátok meg nekünk a rókafiakat, akik a szőlőket elpusztítják”, Dávid pedig a Zsoltárokból ezt mondja: „A rókáknak lesznek eledelei” és így tovább.

Helyesen szólt hát a Physiologus a rókáról.

Szádi: Udvaroncsors (Rózsáskert I, 17), 1258

– Hát igen, a te helyzetedre voltaképpen az egyszeri róka története illik, amely így szól: Látták egyszer, hogy a róka hanyatt-homlok menekül.

– Honnan a vész, mitől így kitört rajtad a félsz? – kérdezték tőle.

A róka így válaszolt.

– Hallottam, hogy a tevéket robotra viszik.

– Ó, te ostoba – korholták –, hát hogy jönnél te a tevéhez? Van egyáltalán akár egy közös vonás bennetek?

– Ugyan, hagyjátok – mondta a róka –, irigyeim rosszindulatból azt állíthatják rólam, hogy én is tevéfióka vagyok, s ha elkapnak, ki törődik azzal, hogy kiszabadítson. Amíg Bagdadból ideér a gyógyír, a kígyómartat rejti a gyógyító sír.

Albertus Magnus: A rókáról, 1262

[...] A rókák [...] magukat a földre vetve közösülnek, így férkőzik egyik a másikhoz.

[...] A latinul aesolonnak nevezett madár is megküzd a rókával, s ott árt neki, ahol tud: kitépi a szórét, s a kölykeit pusztítja, mivelhogy erős, görbe karmú madár. A fekete holló viszont a róka barátja, az ő pártján áll, s ezért támad az aesolonra. Az agotyloz, akit mi kecskefejő madárnak nevezünk, harcban áll a keleonnal, akit latinul a trochylonnal szoktunk azonosítani. Mindkét említett madár ellensége a rókának.

[...] A deboz nevű kígyóféle kövek és hegyek között él, és oly barátja a rókának, mintha csak egyenemzetségűek volnának.

[...] Noha elmondtuk, hogy a holló barátja a rókának, s együtt él vele, tudnunk kell, hogy ez nem igazi barátság, csupán arról van szó, hogy a róka a holló zsákmányára feni a fogát. Erre utal Apulegius meséje, melyben a róka ráveszi a hollót, hogy daloljon, majd a daloló madár szájából kiesett húsdarabot elragadja. Ezért mondja Avicenna, hogy szemtanúja volt, amint Esceny, Ulaföld királya egy közös kalickába tétetett egy rókát és egy hollót, azok pedig úgy

egymásnak estek, hogy a róka véresre harapta a holló fejét, a holló pedig körmeivel úgy megszorongatta a róka pofáját, hogy az ki se tudta nyitni – akkor aztán még jól meg is kalapálta a csőrével a ravaszt. Az archy és az anchyanoz barátságban élnek, s ugyanígy a tiruskígyó és a róka is, akik néha egyazon üregben is tanyáznak.

[...] A galé, akit mi rókának nevezünk, szintén megküzd bizonyos fajta kígyókkal, s ilyenkor rutát fogyaszt, mert, mint mondtuk, a kígyó nem bírja a ruta szagát. [...] A galénak, aki a rókával azonos, nemcsak bajainak gyógyszerezéséhez van esze, hanem a madárfogáshoz is. A földre fekvé holtakat tettei magát, s mikor a madarak rászállnak, mint a farkas a bárányokat, torkukat feltépve, megfojtja őket. Ez az állatnemzetség, noha mindenféle kígyóval szembeszáll, leginkább az egérevő kígyóval áll harcban, mivelhogy a róka is egeret eszik. Küzdelmükre sokszor fölfigyeltek a vadászok.

[...] Egyesek azt állítják, hogy a róka hímvevsejének morzsaléka italban fogyasztva ellenméreg, sőt Avicenna szerint a hobbantság ellen használ...

[...] A kutya általában igen tanulékony állat: még bohócmutatványokra is betanítható. Ha valaki egy kutyát erre akar idomítani, ha lehet, olyat szerezzen, amelyik rókakantól vagy rókanošténytől származik. Ha pedig ez nem megy, akkor vörös házörzöt szerezzen be, és szoktassa rá, hogy már fiatalságától egy majommal barátkozzék: mellette ugyanis sokféle emberi viselkedésmódra szokik rá...

[...] Minden sasnemzetség közös sajátja, hogy nagy kedvvel gyűjt rókaprémдарabkákat, amelyeket vagy leütött rókákból tép ki, vagy véletlenül talál, s úgy szed össze: erre a prémre vagy más lágy és meleg szőrmére helyezi aztán tojásait.

Ami pedig Pliniusnak az állítását illeti, amely szerint az északi sas rókaprémbe burkolja tojásait, és így akasztja ki őket a faágak közé a napra, míg a napmelegtől megérlelődven azok ki nem kelnek, s hogy a sas nem foglalkozik a tojásaival, hanem csak akkor tér vissza első ízben hozzájuk, ha a prém és a nap együttes melegének hatására a fiókák már kikeltek, egyszóval erről már tapasztaltam, hogy súlyos tévedés, mivel Livóniában, ahol ezek az északi sasok igen vadak, és nagyon nagyra nőnek, semminemű hasonló dolgot nem figyelhetünk meg...

Conrad Gesner: Fischbuch, 1589

A róka, ha sok a bolhája, egy darab mohát vesz a szájába, és elmegy egy folyóhoz. Szép lassan, fokozatosan merül a vízbe, s a bolhák persze mindig a szárazon maradt részek felé húzódnak. Azután csak a farkát dugja a víz színe fölé, s az összes bolha itt szorong. Most kidugja a fejét a róka a vízből, a moha a szájában van. Ezután pedig a farkát is behúzza a víz alá, s a farka végéről a bolhák mind átugrálnak a mohára, amelyet a róka most elenged. A víz elviszi a mohát a rajta levő bolhákkal együtt.

Miskolczi Gáspár: A rókárol, 1702

Hogy pedig ez igen ravasz állat légyen, megtetszik a sok felőle költött nevetséges mesékből, mellyek avégre költettenek, hogy azokból inkább kitessek, melly gonosz álnok s ravasz állat légyen ez. Hogy ártalmas légyen, megtetszik abból, hogy minden ravaszága más egyéb állatoknak ártalmokra és veszedelmekre célzó. Hogy pedig telhetetlen és nagy ételű légyen, megmutatkozik abból, hogy éjjel és nappal csak a préda után leselkedik, s mégsem elégedhetik meg. Ez ő három gonoszsági pedig illendőképen szabadhatnak a Hipokritákra. Mint Lukács *Evangeliumában* elsőben is pedig Idvezítőnk Herodesre szabja.

A róka annak okáért igen álnok, s mégpedig ártalmas álnoksággal telyes állat.

Mert amikor az ebeket látja, hogy őtet üzetni erednek, olyankor a farkát az utolja közé szorítja, hogy azt ne ragadhassák meg az ebek.

Felette nagy és lombos farka vagyon, de nem igen temérdek, nem is húsos, mellynek semmi alkalmaztatása nincs a fejéhez, midőn az ebek rajta kapdosnak, azt tudják, hogy igaz elég húst kaphatnak rajta, azonban csak csupa szőrrel telik bé mind szájak s torkok.

Vénen eszébe, hogy már tovább nem szaladhat, az ő nagy lombos farkát meghugyozza, és a közelben érdeklő agarakat azzal csapdossa arcul, mellynek bűdösségét az ebek nem szenvedhetvén, elállanak róla.

Midőn látja már veszedelmét közelíteni, az ebeknek utoljokat mardossa meg, hogy bőséges vér folyjon belőle, tudván, hogy annak a résznek a sebe mindenkor fájdalmasabb.

A Sül-Disznót az ő tövises volta miatt különben meg sem foghatván, mesterséggel veszi reá, s azt cselekszi, hogy hanyattá dőlti, és a hasát marja ki.

A vízparton járván, a halak után is csudálatosan incselkedik, az ő lombos farkát a vízbe nyújtja, melynek bojtos szőri közé az apróbb halacsák odaakadozván, hirtelen kirántja, és őket megészi.

Midőn a darázsoknak sokasága reá támad, olyankor valami szoros szájú lyukba rejtezik előttök, mellyből csak a farkát tartja ki. Midőn a Darázsok derekason farka szőri közé ragaszkodnak, onnét kimenvén, vagy kőhöz, vagy valami fához erősen hozzáveri a farkát, és így a darázsokat megbágyasztván, onnét kirázza és megészi.

Midőn megéhezik, azonban másképen prédát nem kaphat, látván az égi madarakat repesni, azok előtt magát holtá teszi, és midőn reá mint meghót dögre a madárkák felesen szállnak, azokat hirtelenséggel mind felfaldossa.

Éjjel a mezőről titkon néha a házakhoz is bécammogván, ahol tyúkoknak, lúdoknak, récéknek lakásokat tudja, azokat csudálatos álnoksággal megfojtván, mind elhordja. Sőt, néha még a nyulakat is álnoksággal reá vészi, és az egereket is megeszi. Nem is esik addig a tyúkoknak, míg mind egyig őket meg nem fojtja. Közöséges ellensége a páváknak, galamboknak, sőt, minden házi madaraknak, azonképpen a nyulaknak is, kik körül csak úgy tettet magát, mintha csak játszana vélek. Ettől vagyon, hogy kevés nyulat fognak ott, ahol sok róka lakik. Tudva vagyon ama jeles tanító tréfabeszéd, a hozzá gyülekezett tyúkok és lúdak előtt prédikáló róka felől.

Nem észik emberek láttára, hanem titkos rejtekben és emberek távollétében. Soha egyenes ösvényeken nem jár, hanem mindenkor tekergős és karingós

utakon jár-kél és lest hány. Mindenkor sántikál, mert jobb felől mind a két lábaszára rövidebb, mint bal felől.

Lehelleti őnéki igen bűdös, aminthogy vizelleti is igen nehéz illatú. Marása igen-igen mérges, amely határon megszaporodik, sovánnyá és pusztává teszi azt. A szükségnek idején házi, szelíd, megszokott állatnak tettei magát, de azért éjjel, ha teheti, menten az erdőt, magas hegyeket, szőlős kerteket veszi nyakába, mellyekben vagyon az ő barlangja, amely körül sokszor hét utakat is szokott nyomni, hogy a vadászokat inkább megcsalhassa.

Nagy barátságot tart a kígyókkal, minthogy mind a ketten föld alatt való lyukakban szoktak lakni. A róka mindazáltal olyan lyukakban lakik, mellyeket nem maga ásott, hanem vagy görény, vagy hörcsög készített magának, ő pedig álnoksággal foglalja el tőlök: mert midőn azok az ő lyukakon kívül vannak, a róka a lyuknak szoros torkolatját a maga bűdös ganéjjával bémázza, amazok hazamenvén, és az undok bűdösséget nem szenvedhetvén, kényszerítetnek saját lyukokat odahagyni, és a róka úgy foglalja el.

Barátságot tart a róka a hollóval is. Mert az ölyv a rókának nagy ellensége, és valahol éri, menten csapdossa, szőrit tépi, cibálja, sőt, kölykeit is megöli. Valamikor azért az ölyv a rókának eképpen viaskodik, a holló a rókának segítségére megyen. A róka ritkán fogatik el hasason. Mihelyen megkölykedzik, azokat csudálatosképpen elrejtí. Ha megaggik, akárminémű tőrrel ritkán fogattatik meg.

Ez főképpen döggel szokott élni. Erre néz Szent Dávid, midőn az ötet méltatlanul üldöző ellenséginek azt kívánja Istentől, hogy legyenek a rókának eledeli. Jóllehet itt e helyen Origenész az ő szokása szerint a rókák az ördögöket érti, kiknek prédái lesznek jövődében a hitetlenek. Mindazáltal helyesebb, ha ezen a testi és idő szerint való büntetést értjük, amennyiben az üldöző kegyetleneket gyakorta a fegyver szokta megemészteni, kiknek holttestek osztán a rókák és szarkák eledelivé lesznek.

Plinius azt írja, hogy a róka, mikor keserű mondatot talál enni, meghalna tőle, ha menten hideg vizet nem ihatna reája: azonképpen az eretnekek, ha igazsággal érdeklik, csak megnémulnak reá.

Jóllehet pedig az Írásmagyarázók szerteszéllyel írásokban ettől a ravasz állatról sok szép hasonlatosságot vesznek, mindazáltal a róka az ő nagy ártalmas ravaszágára nézve, akárminek nem lehet világosabb kiábrázolója, mint az ördögnek és annak tagjainak az üldöző Kegyetleneknek, az Eretnekeknek, a Hipokritáknak és az uzsorás Fösvény Gazdagoknak. Ezt így mutatom meg.

Elsőben is azt olvassuk, hogy Sámson háromszáz rókákat fogatván, és azokat kettőnként farkoknál öszveköttetve, mindegyik párnak farka közzé egy-egy égő üszköt kötöttetett, és szerteszéllyel a megért gabonák közzé bocsátván, aképen egeté fel ellenséginek minden mezei vetéseket.

Jóllehet pedig némelly agyafurt elmék ezt kétségbe merik hozni. Először. Hol tudott volna ugymond Sámson annyi eleven rókákat öszvekeresni? Másodszor. Ha szintén annyi számú rókának szerit tehette is, miképpen köthözhetta farkok közzé az égő üszköt, és azzal hogy gyújtogathatta volna fel a vetéseket? Mindazáltal mind a kettőre könnyű a felelet.

Az Elsőre. Mert amint Aelianus írja, a Caspium tenger körül a rókának ma is olly nagy bősége vagyon, hogy még a mezővárosokba is bémennek, nem is

ártnak az embereknek, hanem mintegy hízelkedvén nékiek, csendesen élnek. Azonban, aminthogy a mi szőleinkben ma is naponként a vad Kanok nagy károkat szoktak tenni, azonképpen Judeában régenten a rókák szintén azt cselekszik vala. „Fogjátok meg minékünk a rókákat és róka fiaikat, kik a szőlőt pusztítják.”

A Másodikra ez a felelet. Hogy a külső világi dolgokról való írásokban is olvasunk hasonló példákat a vetések közzé tüzes üszkökkel bocsáttatott rókák felől. Lásd meg Ovidiusnál.

Sámsonon érthetjük az igaz Tanítókat is, kik teljes minden erejekkel azon vannak, hogy az Anyaszentegyházat miképpen virágoztathassák fel legjobban. A rókákon pedig érthetjük az Eretnekeket, kik farkokkal öszveköttetnek, s farral öszveállnak, azaz ebben egymás között megegyeznek, hogy az Eklésiát egyező akarattal rontsák és pusztítsák. De fejük az egymásától igen távol vannak, azaz, vélekedésekben felette igen különböznek egymástól, de mindezeket az isten szép veteményének elpusztítására cselekszik. Sámson azért a rókákat öszveköttözi, azaz az igaz lelki tanító az írásokból megmutatja, hogy az Eretnekek mely igaz egyeznek egymás között az isten igaz Híveinek háborgatásában, egyebekben pedig különböznek egymástól.

A hamis Próféta és Eretnek Tanítók hasonlatosak a rókákhoz. Origenész pedig a rókákon érti az ördögöket. Mert miképpen hogy a róka szőlőgerezdeken él, azaz akkor pusztítja meg a szőlőtöveket, mikor már szép terméssel fakadozik, és jövése még csak igen gyenge, azonképpen szokott az ördög az ő barlangjaiban lappangani és az evangyéliomi csirkécskék után leselkedni, a tisztátalan gondolatok által a jó cselekedeteknek világát az emberekben eloltani.

Az ilyen rókafiaikat azért senki meg nem fogdoshatja, csak az isten Fia. Ő Felségét kell azért buzgóságos könyörgésünk által kérni, hogy a mi ifjúságunkat vezérelje, és Szent lelke által világosítsa.

Igen helyes szólás az is, midőn az igaz Tanítók rókafogó vadászokhoz hasonlítatnak, kiknek igen serényeknek kell lenniök, és egyszersmind ravaszoknak is, hogy a tromfot tromffal, a szeget szeggel helyesen tudják ütni. Mindazáltal ők csak rókafiaikat foghatnak, mert az öregeket senki meg nem foghatja, csak az Anyaszentegyháznak Vőlegénye, aki az *Énekek énekében* leirattatik, az istennek fia.

Övé legyen a dicsőség, Ámen.

Raff György: Természethistória gyermekek számára, 1864

Néha lefekszik a földre, elereszti lábait, visszatartja lélegzetét, s döglöttnek tettei magát. Ha azután a ragadozó madár dögnek tartván a rókát, előjön, s el akarja vinni, akkor a róka felpattan, megragadja és megöli azt.

A. E. Brehm: Az állatok világa, 1869

A közismert vörös róka (*Vulpes vulpes*) a hegyes fülű igazi rókák nemébe tartozik. Elterjedési területe magába foglalja Európát, Ázsiát, Észak-Afrikát és Észak-Amerikát; Ausztráliába bevitték, s ott erősen elszaporodott. A róka

Európa legelterjedtebb ragadozója, mivel az emberen kívül más ellensége nincs, kiváló alkalmazkodóképességével csaknem mindenütt talál magának megfelelő lakóhelyet, s még a berlini Grünewaldban, a római Aventinuson, a korfui fővárosban is megtalálható, ami annak a jele, hogy a sok ember közelségéhez is hozzászokik. Teljes hossza 95–135 cm, amiből 30–45 cm esik bozontos farkára; marmagassága 35–45 cm. Vastag prémje a rókát vaskosnak mutatja, bár valójában rendkívül karcsú állat. Súlya 4–7 kg közt ingadozik. Délen a rókák sokkal gyengébben fejlettek, mint északon. A róka bundájának a színe jelentős helyi és egyéni ingadozásokat mutat a világos okkersárga és a sötét gesztenyebarna között. Alapszíne vörhenyes sárga, feje, nyakának és törzsének alja, lábainak belői oldala és a farka hegye fehér.

Mind a hímnek, mind a nősténynek a farka tövének közelében van egy mirigye, az ibolyamirigy, amelynek a váladéka ibolyára emlékeztető szagú, sokak szerint azonban nagyon kellemetlen bűzű. Ez a mirigy feltehetőleg arra szolgál, hogy az állat jeleket hagyjon hátra vele.

A róka egész éjjel talpon van. Csak egészen csendes vidékeken találkozhatunk vele nappal is. Legszívesebben elhullott állatokkal táplálkozik. Felkutat minden dögöt. Minthogy így nem lakhat természetesen mindig jól, élő zsákmányt is kell ejtenie. Főleg egerekkel él, melyeket olykor déltájban is elkap a mezőn. Némelykor kiássa az egerek fészket. Rendkívül finom hallásával mindig megtalálja a rágcsálókat. Elegendő, hogy az egér egyet cincogjon, s a róka messziről ott terem. Ezért rendszerint elég könnyű az egér cincogását utánozva a rókát messziről a közelbe csalogatni. Ha a rókanősténynek kicsinyei vannak, több húst kell szereznie. Ilyenkor bogaraktól kezdve az őzgidáig mindent elhurcol, amihez csak hozzáfér, a madarakat, gyíkokat, békákat, mókusokat, nyulakat. Többnyire azonban a beteg vadak esnek zsákmányul úgy, hogy a vadakban tett kár a valóságban nem nagy.

Az Ezeregyéjszaka meséi. Núr ad-Dín vezír és testvéröccsének története

– Mi az értelme annak a szólásmondásnak, hogy „Suraih ravaszabb, mint a róka”?
 – Tudd meg, ó, király – a magasságos Allah legyen a gyámolód –, hogy Suraih a pestis idején kiment Nadzsafba. Valahányszor imádkozni kezdett, odament egy róka, megállt vele szemben, és utánozta, s ezzel elterelte figyelmét az imáról. Amikor megelégedte ezt a dolgot, egyszer levette az ingét, ráhúzta a botra, ruhaujjait kihúzta, a botra ráhúzta a turbánját, az inget derékban megkötötte, és az egészet oda állította, ahol imádkozni szokott. Közeledett a róka szokása szerint, és megállt a bottal szemben, Suraih pedig hátulról elkapta. Ezért mondják, amit mondanak.

Jorge Luis Borges: A Kínai Róka (Képzelt Lények Könyve. Buenos Aires, 1957)

A szokványos állattanban nem sokban különbözik a Kínai Róka a többi rókától; nem így a fantasztikus állattanban. A statisztikák szerint nyolcszáz és ezer év közt ingadozik az átlagos életkora. Baljóslatú állatnak tekintik, s minden testré-

szének sajátos képességei vannak. Ha a farkával megcsapdossa a földet, tűzvész keletkezik; és meg tudja mondani a jövőt, amint ezernyi más formát is ölthet, így elsősorban is vének, fiatal lányok és tudósok képében jelenik meg. Ravasz, óvatos és hitetlenkedő, csínytevésben és viharkeltésben leli legnagyobb örömét: legutóbb a római naplóját olvashattuk. A holtak lelke gyakorta rókatestbe vándorol. Sírok közelében tanyázik a Kínai Róka. Ezernyi legenda szól róla; idézzünk most fel egyet, mely nincs híján humornak:

Megpillantott Ja két rókát: a hátsó lábukon álltak, s egy fának támaszkodtak. Az egyiknek egy papír – a regény – volt a kezében, s mintha csak viccet hallgatnának, mindketten nevettek. Ja rájuk ijesztett, de azok meg se moccantak, így rálőtt arra, amelyik a papírt tartotta; el is találta a szemét, s elvette tőle az iratot. A fogadóban később elmesélte kalandját a vendégeknek. Még beszélt, amikor belépett egy sérült szemű férfi. Érdeklődéssel hallgatta Ja történetét, majd megkérte, hogy mutassa meg neki a regény kéziratköteget. Ja már-már elé tartotta, mikor a fogadós észrevette, hogy a jövevénynek rókafarka van.

– Hisz ez róka! – kiáltotta, mire a férfi menten rókává változott, és elinalt. A két róka azután többször is megkísérelte visszaszerezni a megfejthetetlen jelekkel teleírt papirosokat, de kudarcot vallott.

Ja végül elindult haza. Az úton szembejött vele az egész családja – apja, anyja, két testvérbátyja, akik még az ő születése előtt a mértéktelen pálinkavedeléستől meghaltak, felesége és gyermekei: abba a városba tartottak, ahol a legendák szerint valaha egy királyné azért élt, hogy minden reggel belenézessen a völgy azúrkék aljába. Az állították, hogy az ő kérésére indultak útnak, az anyja még azt a levelet is megmutatta, amelyben Ja arra kérte, hogy adja el minden vagyonát, könyveit, szőlőjét és kutyáit, s költözzenek hozzá a ködökből kicsúcsosodó, szirtfokon álló várú messzi városba. Ja szemügyre vette a levelet, s látta, hogy az csak egy üres papírlap.

Jóllehet már nem volt fedél a fejük fölött, ezt a parancsot adta Ja: Térjünk vissza!

Egy nap megjelent a házban Ja legidősebb testvérbátyja, a földrajzban tudós világutazó, aki hol barlanglakások képein levő tüzek tövében melegedett, hol az átható kék szemével figyelte a vihart, s akit már mindenki halottnak hitt. Mikor a család balsorsa felől érdeklődött, Ja előadta az egész esetet.

Ő – mondta a testvér, mikor a rókakalandhoz ért Ja –, ez hát minden bajnak a forrása.

Ja megmutatta a 486 lapból álló papírköteget.

A testvér pedig kitépte a kezéből, és sietősen elfutott.

Vercors: Sylva, 1960

A kaparászás többször is megismétlődött. Dobogó szívvel nyitottam ajtót. Sylva volt.

Árnyékként surrant be a szobába, és rögtön elterült a kandalló mellett. Kissé pihegett, de szinte nyugodtan. Szívfasztó látványt nyújtott: szegény inge siralmas cafatokban, alatta teste összekarmolászva, véresen, tüskékkel teletűz-

delve. Oldalvást nyúlt el, szelíd, elcsigázott tartással, egy kopó hajtóvadászat után ernyedten, fejét kissé hátravetette, sörénye ziláltan lebegett. Szemét lehunyta, nesztelenül lélegzett.

Mellékuporodtam, és hozzáfogtam, hogy megszabadítsam rongyaitól, amelyek helyenként alvadt vértől és nedvességtől tapadtak. Hagyta, alig-alig rezzent, amikor meg kellett rántanom a szövetet, hogy letépjem róla. Mosdótálat kerítettem, és szivaccsal lágyan dörzsölni kezdtem, kihúzva belőle itt-ott egy-egy hegyes tüskét, hosszú tövist. Túrte, egy kicsit nyöszörögve, de tiltakozás nélkül. Harapások nyomait is fölfedeztem rajta: nyilván meglátogatta odúját, rókáját és rókakölykeit – de nő volt, hogyan ismerhettek volna rá? Védekeztek ellene, mint valami betolakodott, mint valami ellenség ellen. Túlságosan megnőtt, ügyetlen lett, minden tövis megtépte, s mégis mennyi ideig bolyonghatott még így, mielőtt rászánta volna magát, hogy visszatérjen? Talán a hajtóvadászat elől is iszkolhatott.

Amikor jól megtisztogattam, horzsolásaira sebírt kentem, egész testét beszórtam hintőporral. A tűz közelében ültünk, kellemes melegben, Sylva mellém kúszott, elálmosodott, jól érzete magát: szelíd duruzsolásba kezdett. Karjaimba zártam, ringattam, mint valami gyermeket. Első ízben mertem őt magamhoz vonni, meztelenül és kiszolgáltatottan – tiszteletre méltó ember vagyok, de óvatos ember is –, mindig úgy vélekedtem, hogy a kísértetekkel való szembezállás legbiztosabb módszere, ha elkerüljük őket.

A rókák valóban kellő indokot szolgáltatnak tehát arra, amiért a történetet elmondó leginkább néma, avagy, ha képes megszólalni, akkor dadog.

A kísértetfeleség

Hiába kérdezed, barátom, mi marad a másik történetben, nem tudok rá válaszolni. Olyan kevés a formája, hogy nincs egyebe, mint a valósága.

De hiszen ebben a történetben sem bizonyos semmi, gondolom, csak én magam, az író, vagy, hogy egyelőre – az indulásnál – szerénynek mutakozzam, én, aki a történet elmondója vagyok. Most természetesen a háttér sem vázolható fel (amelyet pedig alaposan ismerhetek, hiszen íróvá válásom előtt számos alkalommal bejártam, s közönséges magánemberként is tanúsíthattam a létezését), nemhogy az alakok, a jellemük vagy éppen a csekély cselekmény. Állítom, rajtam kívül más senki és semmi sincs – ettől a mondattól kezdve pedig nevezzük így – a novellában.

Holott a mindenségemben határozott kontúrja van mindenemnek.

De bármennyire bizonytalan, tudható, a középföldön járunk, abban a fűtorzsyesedék-szagú, földbarna városban, amely annyi magyar regénynek adott és fog majd kínálni tág helyet, háttért vagy terepet, amelynek sószagú, mégis dohos levegőjét oly sok gyöngye tüdejű közép-európai hős lélegezte be, vagy talán még, ha a befoglaló műnek megadatott a néhány éves vagy évtizedes örökkévalóság, ma is lélegzi.

Egyébiránt egy másik történetben is ebben a papírvárosban jártam a víz fölötti, meredeken hegyre futó utcákat.

Mielőtt arról fogok beszélni, aki kísértetet vett feleségül, és ez a kísértet elrabolt tőle öt évet, egy újabb hely utcáiról szólok. Eddig minden írásomban előfordultak; elvégre arról a vidékről származtak oda át, ahol felnőttem. Gyerekkorom épületei és utcája lenne mindahány, ha azóta szétfakult és a sok emberlépés okán keskenyebbé is fogyott. Bárhol járhatok a fénytől csillogó köveken, mindig ugyanazon városét kopotatom.

*

Ha a teljes középhegységet beborító bükkösben felébred a szél, és ez bármelyik napszakban lehetséges, mert felriasztotta a saját, éhségtől korgó gyomra, rögtön dühödt futásba kezd, és lerohanja a fennsík városát, Veszprémet. A bakonyi szél, hiába nevelkedett a Bakonyban, nem élhet, mint a vaddisznók, bükk- és tölgymakkon, akácfa- és ízikefűstre vágyik, s azt csupán a városi kéményekből tudja elragadni. Ha élni kezd Veszprémben egy ormányán négyosztatú sapkát hordó kémény, biztos lehet az ember, még ha papírlakó, akkor is, hogy hamarosan megérkezik a füsttel szálló ételszagra a hegyek metsző, élénk szele, ha pedig megérkezett, megtömve bendőjét, majd vonul tovább, egészen a Balaton

északi partjára, hogy szomját oltani odahasaljon a lapos hullámokra fogott vízhez.

Veszprémbe létezik olyan lakótelep, amelynek lakói a levegőmozgás útján keresztbe húzták meg az utcát, mert abban bíztak, a szél megunja a sok botladozást, és nem jön arra ételszagot lopni. Mások okosabbak voltak, s úgy tervezték az utat, hogy azon mindenféle lomot, papírt, zászlós port, jelet és felesleget magával ragadva, gyorsan végigszaladhasson. De az északi szél nemhiába viseli az északi nevet; rafinált, számító, kegyetlen. Mindig megtalálta az alkalmat, hogy a polgárokat bosszantva felfordítsa a mindennapi élet menetét. És úgy sikerült neki becsapnia egy-egy ablakot, hogy kirepül és szilánkjaira törik a katedrálüveg, le-leemelte – mert tudta, hogy nem őt, hanem a ház gazdáját szolgálja – a kontyos tetők kéményeiről a réz szélkakasokat, ólba kergette a kutyaikat, és éjszaka felijesztette s a városra lezavarta valahány, a temetőszélre hantolt kisgyermek ártatlan lelkét.

Mert igaz, hogy a Dunántúlon nincs olyan város, amelyet ne lehetne a szelesnek nevezni, de valójában Veszprém a szelek városa. A bakonyi szél pedig vagy ezer alakban, változatban létezik, másként csíp a Papod felől érkező s másként a Som-hegyről, más a lehelete annak, amelyik csupán az óvárosi piachelyig akar érni – ott hajnaltól sütik a lacipecsenyét, a cserszömörce parázsára helyezett rostont a bő zsírú, zamatos kolbászt –, vagy annak, amely az Öreg Futóné szoknyája mellől menekül, s magával hozza a források friss vadállatszagát. A szelek egyetlen családba tartoznak, s mint minden családot, össze is lehetne valamennyit gyűjteni, akárcsak a bakonyi naplementéket, egy kisantológiába.

A szelek megosztják maguk között a munkát. Vannak, amelyek tavasszal járnak el, és Lókút felől, a Vajdaságból áttelepült Szajkó festő házatól kezdik a portyázást, mások, leginkább a nyáriak, először leszaladnak Aszófőig, vízbe borogatják a vitorlásokat, beleölnék egy-két önhitt embert a tihanyi kútba, hogy aztán a Balaton felett elvágtazzanak Arácsig, szétrioztatják a fürdőzőket, onnan Vörösberényig szállnak, s visszafordulva, délről veszik be a védtelen kisvárost.

Veszprém háztetői, épületei, terei, utcái a dúvad szelek nagyra sikerült nyomait viselik magukon. Ha az egyik háznak megomlott a vakolata, bizonyos, hogy a komisz viharok előbb-utóbb tovább feszegetik a réseit, és lekaparják a csillámpalás kőport: néhány nap múltán a teljes épület csupaszon, téglavörösen áll majd; ha pedig a nyárvégi forróságtól felpúposodott aszfalt télen beszakad, felszínre bukkan a porlékony talaj, a gyors, fagyos viharok felkapkodják, s nem marad ott más, csak a láb- és tengelytörő kátyú.

Megállapíthatjuk: ezekben az utcákban a szél az a mester, aki megmondja, minek hol a helye. És amire rámutat, mintha csak a gondoskodó Isten tenné, annak e tájról el kell tűnnie.

Aki ilyen helyen nevelkedik fel, nem tehet mást, író lesz. Céltudatos gondolatok huzatolnak ezek után a fejében, és ha elég gyors a jobb keze, papírra vetheti mindazt, ami benne megteremtődött, és koponyája boltívei között randalíroz. De vigyázzon, bal kezével érdemes fognia a finom ívpapírt, mert azt könnyen elragadja előle és a Sédbe ejti a kötekedő szél. Aki ilyen helyen éli le első húsz évét, megtanulja, hogyan kell merev háttal és enyhén szétvetett lábbal járni ahhoz, hogy a lejtős utcákon is egyenes ember maradjon. Az öntudatát a

szél meghatározta sikátorok, közök, utak és járdák alakítják ki, konokul teszi a dolgát, földhöz is vágja, akit le akar teperni, és ha iszik, akkor három napig nagy kortyokban nyeli a paloznaki rizlinget.

Menjünk végig egy veszprémi utcán! Megláthatjuk, háztól házig araszolva – szembeszelben –, mi ebben a mediterrán, formás városkában a gyönyörű. Mert bizony a szélviharok elültével otthonosakká válnak a völgyek és a szirtek, minden rést, hasadékot, közt megtalál és bevilágít a melegítő napfény, fölneveli a meztelen, templomok freskóin élő Ádámok és Évák ruháját, a soklevelű fügefákat, nem beszélve a gránátalmabokrokról és a hálószobák kemény deszkájú szekrényében szárított, virágjával illatozó, Dél-Franciaországból ideszármazott, ezüstszürke lombú levendulákról.

Ha napközben ennyire arányos és szép Veszprém, joggal látjuk meg az eső utáni félhomályos csillogásában, hogy milyen kegyetlen kísértetjáró hely, ahol a várban estére kivilágítják a számos ablakú kanonokházakat (színpadi díszlet, amelyet bármikor összedűthetnek a bennük játszó képviselők, vállalkozó lelki bonvivánok és a cipőboltokban nagyságoskodó, kikapós színésznék).

Karolj bele, olvasó, főhősömbé, s induljatok együtt, a meredek utcán óvatosan a várhoz. Bár most még nem látod, eltakarja a takarékpénztár császársárga, magas homloka, bízzál Trivulzióban, a hórihorgas, fekete és kampós orrú dalmatában, ha már célt adtam neki, el is fog oda, veled együtt, találni.

Én ugyan tudhatom, mint annyi jövő városi eseményt, e keskeny közből, ahol a mennykűfogóval felszerelkezett szülőház áll, sétatér kerekedik egyszer, kutyák és macskák kedves kergetőző helye, s holmi betonteraszra kiülő fagyaltnyalogatóké, most azonban faltól falig macskakővel kirakott sikátor, ahol a valódi időnél fél órával kevesebbet mutatnak az órák. A napsugaras-stukkós, boltíves kapuk alól koldusok szólnak, akiknek, szerencsére, nincs szaguk, azt helybérként adták oda a tulajdonos szélnek.

Ha bárki pénzt vetne nekik, rosszul teszi, éjszaka megtalálják az alamiznasztót, s újabb adományt követelnek.

Az egyemberes balkon alatt, látom, sietve haladtok el, Trivulzió gyorsította a lépteit, hiszen ő, mint minden érzékeny kvarnéo-kreol, bőrével érzi a veszélyt, ha nem is tudja megmondani, honnan fog az kitörni. E balkon valóban leomlik, nem is egyszer: szocialista sejt gyűléshelyéből nyílik, leskelődő pont, s ahányszor a magyar történelemben csetepaté lesz, ezt a balkon mindannyiszor megszenvedi: zászlókkal együtt zuhan alá, mert a városi felkelők első dolga mindenkor az lesz, hogy lerombolják.

Az utca aljában álló takarékpénztárnál, a legterjedelmesebb városi épületnél – szemben a kaszinóval – jobbra kell fordítani utatokat, s néhány lépés után, a háromágú, hínárvillájú elágazóban a középsőn tovább, éppen a helyi szomszédvárak, a két újságszerkesztőség között.

S innen következik az az utca, amely alig tíz házból sorakozott egybe, melyek szorosan egymáshoz tapadnak, s bennük megtalálható és felmutatható az a majdnem ezer év, amely valóságosan megformázta Veszprémet. Itt, az alacsony plafonok alatt éltek időkezdet óta a városi, dolmányos notabilitások, a szűrkészítők pénztárnoka, a zsidó kereskedők, az Auerek, Hellerek, Sidók és a városházi hivatalosok, a főorvos és Matulka pék családja: hiszen ebben a rövid

utcában minden kényelmet megtaláltak. Egyik végén a kaszinó, másik végén a piac, ahonnan föl lehet járni a papokhoz, a várba, s a templomok legfényesebbikébe, a Szent Mihály székesegyházba. Az utca közepén, az 5. szám alatt, emberemlékezet kezdetétől a városmester hivatala működik, e madárcseresznyével árnyalt udvarú, csehboltozatos házban intéződnék a hely és a polgárok mindennemű ügyei, itt róják ki az adót, adják ki az állatok passzusát, fogadják az egyházi és az állami revizorokat s a vidék nagykereskedőit.

De, hogy ne legyen olyan előkelő az utca, a városházzal szemben, a Sörházlépcső szájánál, kissé féloldalasan s eldugva egy vendéglő működik, hiába is mondják kiskaszinónak, s hiába, hogy napközben ott megtalálhatók mindazok, akiket este a nagyobbik kaszinóban illik keresni, kocsma maradt az, fröccsös, petróleum- és gyertyafüstös, ahová a nagy testű piaci kofák, száz évvel később pedig a hozzájuk hasonló népművelő asszonyok is beugorhatnak egy-egy stampelli büdöspálinkára.

Trivulzió, olvasó, itt áll meg veled először, hogy tekinteted megismerhesse az emeletes házakkal közrefogott, cseresznyefáktól árnyas, háromszögletű piac-teret. Jobbra a rómagbarnára meszelt városi fürdőt láthatod, majd nem sokkal utána a hatcsúcsú csillagos zsidó imaházat. A sarokban Franciaországból idevetődött grófék áloromzatos udvarháza. Házi szent nem áll a falfülkében, nincs nekik több szegényes portájuknál, hacsak nem csapjuk a vagyonukhoz a dicső múltat: ők azok, akik Tihanyba behozták a levendulát, ők tanították a szerzeteseknek, hogyan kell a virágos hajtásokból olajat csavarni, s ezért van állandó padhelyük a bencések oltárának bal oldalán.

A szemközti, tölgyhamutól szürke falú, komor épület a jogászoké, bíraké és mindenféle kósza felügyelőké. Nemhiába magasodik cseréptetője fölött, de már a várfalba beépülve az a minaret, amelyet régóta tűzfigyelő helynek használ a város.

A tér nyugati felén terpeszkedik, szinte elfoglalva az egyik teljes oldalt, az a madaras-láncos palota, amely tulajdonosához illő módon barokk ízlést formáz. A Pósa-házban senki szabályos ember meg nem fordult még, oda csak a bankárok és a kétes ügyekben járó vigécek járnak. Őr áll előtte, szűrős tekintete böködi az arra sétálókat, kibontja a csontot az arcukból, felsérti a tarkójukat, el is kerüli a palota kapuját mindaz, aki nem kérte a múzeumtól kölcsön valamelyik régi zsoldos kapitány sodronyingét, páncélgatyáját.

A piactér északi sarkához apró, szabálytalan szögeket kiadó, egyik végén lejtő, másik végén az ég felé kapaszkodó tér csatlakozik, s onnan fut fel a várkapuhoz az utca. Elején, a tűztorony alján, a fecskendőház: eddig vezetett Trivulzió útja, ezt a helyet kell neki, olvasóm, megmutatnia, hiszen ebben rejtőzik annak az ősoka, amiért nem mondhatom, mint annyi más mozgató, én sem lakhelyemnek s Veszprémet csupáncsak hajdani városomnak.

A fecskendőház falában egy sakálszemű szobor, Flórián lakik.

Flórián, aki valaha Rituper, e ház gyilkosságba keveredett lakója volt, de hogy kísértetté vált, már se nem Rituper, se nem Flórián, csak lidérc, aki bárkit, ha ellenségének vél, vidékről vidékre követ és megtalál.

Amint főhősömet, Trivulziót, s általa engem is.

Hiszen őt egykor én írtam meg.

S ha szoltam felnevelő, sok dombra épült városomról, ahol a templomok és kápolnák száma majdnem annyi, mint Rómában, s általuk szoltam a mindenek felett uralkodóról, a Nagy Regényíróról is, beszélhettem az utcáiról, következőzenek az e novella jelenidejében bejárható területek.

Így kezdődött.

*

Az augusztusi hőség elől abba a városba utaztam, ahol a legtöbb épület vörösbarna, a sárgává öregedett márványoszlopok árnyékában macskák hevernek, a tereken szökőkutak vannak, és az esti dombokról lezúduló szél kisöpör minden aggodalmat az ember fejéből. De a kánikula utolért. Az évszázad legmelegebb nyárvégeje foglalta el a települést, párás levegőjű, nehéz szagú, délutánonként semmi élőlényt nem tűrt meg a keskeny, járdátlan utcákon. Testhajlataimat szertemarta a csípős izzadság, amikor csak tehettem, feküdtem az elsötétített lakásban, fehérbortól súlyos végtagokkal, nyákos szkafanderben, elnehezülten, mint aki dagadt, nyomasztó hasonlatok közé zuhant. Ott, délen, ebben az évszakban már későn, fél hét felé kelt a nap, és korán nyugodott, este nyolckor sötétség borult a mediterrán vidékre, de a hőség szűnhetetlen volt. Fájtak az ízületeim, ujjamba bedagadt a gyűrű, lábfejemem millió hangya korzózott – a helyiek szerint az itteni nyár kedvez a reumának.

A palotáról, amely melléképületének földszintjén szállást kaptam, senki nem élt, aki ne a csodálat hangján beszélne. Asszonyommellő sólymok álltak a sarkain, volt belőlük vagy tizenkettő, és a homlokzatát, valamint a várost szelő folyóra néző háromárkados loggiáját a barokk egyik kedvelt olasz mestere, Francesco Borromini építette.

Felmásztam a háztető teraszára, a környék messze híres kilátópontjára, de alig vehettem valamit is számba, mert szédített a tériszony. Egyébként a lakott táj, a magasból nézve, szép – minden háztetőn zöld, cserépben nevelt futónövények, kábitó jázminok, skarlát trombitafolyondárok voltak, és törpe, folyton termő citrusfélék burjánzottak a tenyérnyi teraszokon, ahová naplemente után kiültek a családok, s aztán vígan boroztak. De senki sem volt, aki a sólymos palotánál ne találta volna jobb mestermunkának az utca átelleni oldalának méreates épületét, az évszázada francia nagykövetségnek helyet adó Palazzo Farnesét, amelyet a kor legkiválóbb művészei terveztek és alakították olyanra, amilyennek ma látjuk.

Itt, a gettó közelében minden órában történt valami, ha más nem is, de megállt a vándort szállító jármű, kiraboltak valakit, vagy éppen eltapostak egy járókelőt, hogy aztán hangos és méltatlankodó veszekedés után kártérítést kapjon a kocsis a letört ostoráért. E vitatkozások jelentették az utca lakóinak a legnagyobb élvezetet, az ablakokból, teraszokról szurkoltak a feleknek, bár eleve biztosak lehettek abban, hogy az idegen nem fog győzni, igaz neki horzsolódott le a könyöke, szakadt szét az inge, csupán azért, mert ő a jöttment átutazó, a senkiházi idegen. A városba tódulók mindegyike, ki így, ki úgy, megfizette a vámot, rendszerint kamatos kamattal, és a helyiek szentül meg voltak győződve róla, hogy így van ez rendjén, éppen ennek lerovására érzézik hozzájuk a tömeg, s hogy ebben rejlik a hely vonzereje. Ha csendőr akadt a

baleseti helyszínén, s látta a megbillenő járművet, hallotta a sétáló ijedt sikoltását, senki nem tapasztalta, hogy csak egyszer is a várostalan jövevénynek adott volna igazat, de az egyezés után még külön büntetést rótt ki a vándorra: a közrend megsértése miatt. Mindez titkos egyezmény következménye, gondoltam, és hűvösebb délelőttöknél, valamint alkonyatkor a faltövekhez tapadva sétáltam, ha pedig meghallottam magam mögött a robogók hangját, igyekeztem behúzódni a legközelebbi kapualjba. Törvényként fogadtam el mindent, ami itt történt.

Ahol reggelente megvettem a napi másfél liter fehérboromat, amelyet a Pápa forrásvizének neveznek, feltehetőleg azért, mert áttetsző, mint a hegyi patakok, és akkor is hús képzetet kelt, ha meleg, a kimérésben nem köszöntek, és nem fogadták a *jó reggelt!*-et. A piacon rám szóltak, ha válogatni mertem a nagy szemű szőlőfürtök között, holott a helybeliek széttúrhatták a teljes gyümölcshalmot, a bankban pedig rendreutasítottak, ha fél méternél távolabb álltam az előttem levőtől, és bárki elém tolakodhatott a péknél. A másodrendűséget – amelyet otthon egészen könnyű szívvel elfogadtam – naponta tapasztaltam, de még mindig jobb sorom volt, mint a frissen érkezetteknek, mert legalább megismertek a galambok, a vállamra telepedtek, ha morzsát szórtam eléjük, s a patkányok se tértek ki rémülten előlem, ha a lerakóhelyre cipeltem a szemetet. A koldusok nem tartották mocskos tenyerüket, és minden találkozáskor biccentettek.

Néha rejtett cél mágnes irányította lépteimet. Óvatosan kerestem sarummal a tisztább köveket, nehogy belelépjek a lakók bűzös hulladékaiba, merthogy cipőt nem tűrt a lábam, attól pedig irtóztam, hogy a poron kívül más mocskok is érje a bőrömet. Széterjedt, megrágott fűgék, véres köpetek, nedves vatták, ürülékhalomok és rágcslótetemek között vezetett az utam a hat dombtető valamelyikére, hogy onnan aztán biztosan a raktárak közül felmagosodó Aventinus halma felé vegyem az irányt, ahol a sok örökzöld növény közül néha előbukkan egy kolostor fala vagy templom tornya, s olykor harangszó szűrődik át a lombkoronákon. Minden szél ezen a helyen ébredt, itt gyülekezett minden hőség elől menekült ő, innen figyelték a lent nyüzsgő embereket, amíg orruk alatt egy-egy narancs vagy citrom félérett termését nyomkodták, hogy felüldüljenek a kipréselt illóolaj szagától. Itt senki nem törődött a másikkal, nem mintha csak közép-európaiak keresték volna ezt a helyet. Magam alá húzott lábbal ültem a folyó fölé magasodó bástyán, bámultam a tétován kóborlókat addig, amíg el nem zsibbadtam, vagy be nem sötétedett.

Máskor ehhez sem volt erőm. Szobám sárga kanapéjának öblében elnyúlva néztem a magas ablak függönyréseit, azt, hogy milyen kevés látszik a szomszéd ház középkori okkeréből. Csak annyi, hogy meg tudjam állapítani, a becsukott zsalugáterek mögött életnek kell lennie – néha megnyílt, kiflidarabkákat szórtak az aszalterítőről, ruhát teregettek, vagy megöntözték az ablakláda fonnyadt, vézna, vérekes vadszőlőjét. A házfalon függőleges repedések voltak, amelyben hüvelyknyi, izzó szemű gyíkok laktak. Ők túrték a meleget. A heverőről – a függönyrésen át – láhattam, szaporán nyelik a levegőt, és azt is, ha a folyópart platánjáról idevitorlázott, leszakadt levél a falnak csapódik, s zuhantában magával sodor a gyíkok közül egyet-egyet. Az ablaktáblák mögül, mint hegedni nem tudó sebből a savó, olykor zene szivárgott.

Az utóbbi napokban szürkülettől éjjelig szólt a gordonkahangverseny. De hogy ki vagy kik hallgatták, azt sosem tudtam meg.

Itt jöttem rá, mennyire egyedül vagyok.

*

S a folytatás következik.

Törvénytörően következett be, hogy egyik este, valahol a via Banchi elején ismét összefutottam hajdani hősömmel, aki előttem ismeretlen helyre menekült öt éve: Amanchich Trivulzióval. Találkozásunk öröme apró vendéglőbe vonszoltam be, bort rendeltem, három poharat, s hogy töltöttem neki, magamnak és a múltunknak, figyelni kezdtem barátom arcát. Sovány volt, mint mindig, de a bőre alól valami kirágta a belső fényt, lereszelte csontjai életét, hogy vonásai fáradtak és kontúrtalanok legyenek. Öt éve nem gondoltam rá, hiszen azóta, hogy nem talált meg, s nem tört borsot se főhőseim, se az én orrom alá a fecskendőház alakváltó lidérce, nem lehetett vele semmi gondom. Joggal hihettem, vagy messzi trópusi tájakra vitte magával azt a gonosz Flórián-Ritupelt, és egy hajóúton együtt süllyedtek el, vagy a lidérc megunt a kísértést, és nem talált bennem már semmi kísértetnek való fantáziát.

Enrico Caruso-hangú énekes dalolt a szélfogó előtt, rekedt és mély hangon harsogta a *Tu, ca nun chiagnét*, a *Mamma mia che vo sapét* és az *O sole miót*, mi pedig a balatoni nyáresték emlékére kortyoltuk a fehérbort.

És amire rámutattunk, amit kapkodó szavainkkal megneveztünk, mintha csak a gondoskodó Isten tenné, annak a múltból elő kellett tűnnie.

Rádöbbsentem, van egy selyemgubóforma, amit a dolgok, ha már elfeledték őket, magukra öltenek: ehhez hasonlatos voltam én az elmúlt öt évben. Bár örültem, hogy a veszprémi kísértet elhagyott, a múltam ilyenén bebábozódását kissé bántam. Ugyanis Trivulziót szerettem. Hősöm volt, a barátom, cimborám, s mindenek előtt alkotóm, aki írja a sorsomat.

Nekem pedig nem volt meg az utóbbi fél évtizedem.

*

Egy órával később, miután tekintetével alaposan felmért, és térképet készített gyűrött, római arcomról, megvacsoráztunk, összerendezte a gondolatait, és hozzákönyököltünk a második kancsó pincehideg bornak, megszólalt.

– Azt hiszem, nagyon beteg voltam – emelte fel poharát Amanchich Trivulzió. – Öt éven keresztül nem tudtam, mi volt velem korábban. Kitérőldött belőlem minden és mindenki, bár megvallom, egészen addig, amíg nem futottunk össze, nem rejtőzött bennem semmi úr. Most meg, mintha megtaláltam volna: rögtön visszaforrnt a testemhez a hiányzó múlt.

Mesélt.

Tekintélyesnek látszott, ezt én is láttam, talakírás tarkasággal volt összehasonlítható a fiatalága. Szerette a grogot, ezt a par excellence kalandorok italát. Szláv beszélőképeséggel és olasz fantáziával mondta el, hogy megszökve – mert úgy szökött meg – Budapestről, Fiumében felszállt egy gyógyulni vágyókat ringató hajóra, s mint földrajztudományra éhes utazó, járta végig az Adriai, majd pedig a Jón- és a Tirrén-tenger kikötőit, szigeteit, készített jegyzeteket és rövid

cikkeket a vasárnap megjelenő újságok számára. Végére, egy rendkívül bonyolult rendszerű labirintusban bolyongott, amelyben csak azért vállalta a kóválygást, hogy megszabaduljon daimonától, s pénzhitelezője ugyancsak nyomát veszítse. Merthogy mindkettő elől menekült.

Találkozott egy lánnyal, aki széles karimájú, gombaszín kalappal a fején heverészett a keskeny hajóorr egyik napozóágyában, mindig a part felé fordult, és kitartóan számlálgatta a fehér csúcsú hegyeket. Ruhája, vállra borítható utazóköpenye is gombaszínű volt. S Trivulzió észrevett egyetlen, az öltözék és a lányt körbelengő illat közötti ellenmondást. A lánynak ezenkívül nem volt semmi egyéb sajátos tulajdonsága, s ezért már meg is lehetett szeretni.

Így vette végül magához.

S kormosan fekete szemében egyszerre olyan mosolygás csillant meg, amilyen csak a leglágyabb kék szemben ragyoghat – ez is kvarneo-kreolságnak bizonyult.

– Akkor, Riminiben nagyon tudtam élni.

És immár ő kérte a pincértől a legújabb litert bort.

– Ugyan?!

– Akkor azt hittem, nagyon a magam javára házasodom.

Hitetlenkedve hallgattam elbeszélését.

Ugye, ott volt ő, a tapasztalt, de arcán mégsem látható tapasztalatú fiatal, veszprémi hős, név szerint Amanchich Trivulzió. Féktelenségét, ahogy a hajóra szállt, maga mögé dobta, nem ivott sokat, halkéssel ette a halat, és sétáin lehajolt minden csillogó érchez.

A hajón nem volt nehéz tudósnak mutatkozni. A fedélzeten utazott egy térképész, híres és megfizetett tudású férfiú, aki gyorsan megkedvelte őt, kutatásaiban kísérőjének és barátjának fogadta. Hamarosan Trivulzió is annyira ismerte a vizek és a hegyek titkát, mint J., a tót felmenőire büszke magyar szakember.

Tehát volt még J., aki ritkásan, kedvtelésből a haditudományt is művelte, minden, arra alkalmas terepen elképzelt s képzeletében lejátszott egy háborús összecsapást, s ugyancsak szerette a bort és az asszonyokat.

A kilencedik héten, egy nap, talán éppen május negyedikén, Korfu szigetén kötött ki a hajójuk, s együtt igyekeztek, a főváros utcáin, énekelő borozásra a virágos görög negyedben, ahol éppen kéményseprők és tűzoltók ünnepelték bárgyú képű szentjüket. Egy élő fa vastagabb száraz ágán kötelet vetettek át, és ezt a két végénél fogva addig húzogatták, míg a fa tüzet nem fogott.

Trivulziónak dolga akadt valahol, s a görög negyedtől délre, a szentjánosfa tövénél elvált mesterétől és barátjától, mondván, a mulatságon találkozhatnak.

A városszáron három lány jött Trivulzióval szemben, köztük a gombaszín kalapú, egyébként, éppen talpig fakó íriszekben, és még mindig csodálni valón szépen lépdelt, a kicsi csigákba göndörödött haja a füle mögött szépen hullt a vállára, szép volt palackalakú csípője és szép a hamvas bőre. Meglepetésében Trivulzió anapesztusosra fogta lépteit, hol eléjük, hol meg mögéjük került. Szerette volna megszólítani őket, de ehhez nem volt se gyakorlata, se bátorsága.

A kalapos lány azonban oly biztatóan nézett rá, hogy Trivulzió tréfálkozva mégiscsak kérdőre fogta:

– Ilyen szép lányok miért járnak gyalog?

Katerina a szemébe hullt lángveres haját igazgatva rámosolyodott:

– Mi mást tehetnénk, ha a hátasállatok gazdái nem olyan udvariasak, hogy szolgálatukat felajánlanák?

– Ilyen szép lánynak különb állat dukálna, mint bármely itteni görög göthös számara – mondta –, de szívesen felajánlom, szerzek neked egyet, és boldog leszek, ha magam gyalog követhetlek.

Amanchich és a kalapos lány egymásra néztek, és elnevelték magukat. Hogy a lány két kísérője is belenyelvelt a beszélgetésbe, hamarosan szót értettek. Élénk beszélgetés közben, szinte az útra sem figyelve, Trivulzió elkíserte a lányokat a Jázmin-kertig. Mire odaértek, egészen besötétedett. Gyönyörű, földszintes, mediterrán ház előtt álltak meg, az épületnek vastag, felül apró tornyocskákkal díszített falai voltak, és hatalmas, szögekkel kivert kapuja. Amikor a kék éjszakába ruhája színe miatt szinte teljesen beleolvadt lány átlépte a kapu küszöbét, így suttogott:

– Várj egy kicsit.

A következő percben Trivulziót be is szólították.

A ház harminc körüli asszonya köszöntötte – Katerina nővére. Gyertyát gyújtottak, asztalt terítettek. Több pohár bort megittak már, amelynek zamatát addig sosem ízlelte Trivulzió, és ízhez se merte volna hasonlítani, csak egy hajnali temető hangulatához, amikor Katerina ismét megjelent, holdfényszínűvé átöltözve. Jócskán ittak, ugyancsak vígan mulatoztak, s késő éjszaka együtt bújtak ágyba.

Katerina kedvessége és kacérsága, ahogy énekelt és kacagott, a tengermelléki asszonyok kimért és határozott, mégis puha mozdulatai – mindez valami rendkívüli, túlvilági gyönyört ígért és adott. Hajnalban azonban Katerina lefejtette derekáról Trivulzió erőszakos karját.

– Most jobb, ha elmegy. Nem szeretném, ha itt látnának.

Miután sűrű csökök között megbeszélték, mikor tér vissza ismét, Trivulzió távozott. Az utca végén a városnegyed kapuja még zárva volt. De ott, az arab lepénysütő boltjában világosság égett, a kemencét fűtötték. Odahúzódott a ponyva alá. S Trivulzió beszélgetni kezdett a boltossal, gondolta, nála várja ki a reggeli kakasszót. Arra mutatva, ahol az éjszakát töltötte, kérdezte:

– Kié az a hatalmas ház, amely jázmin- és íriszillatot áraszt magából, a teteje meg mintha tömény holdfényvel lenne cserepezve?

– Rom az csak – mondta a boltos, és titkon keresztet vetett. – Nincs ott már ház.

– De hiszen ott voltam egész éjszaka – makacszkodott Trivulzió.

Az arab rögtön megértette, mi történt, hiszen az arabok születésüktől fogva ismeretségben vannak a túlvilági lényekkel.

– Egy aranysakáltündér él arra, valahonnan keletről jött, állítólag keres valakit, gyakran elcsábítja az embereket egy-egy éjszakára. Háromszor is látták. Így hát te is találkoztál vele, no lám!

Trivulzió szégyellte beismerni az igazat, inkább, ahogy a délieknél szokásos, handabandázott és nagy hanggal tagadott. Ahogy kivilágosodott, és Korfu városa felett láthatóvá váltak az alva is repülni tudó sarlósfecskék, újból megnézte azt a helyet, ahol elvették tőle és kifordították, mint kecskehúst a bőréből, az éjszakáját. A falak és a kapu valóban ott álltak, mögöttük azonban burjánzó

gyomot, derékig érő, tövises és visszahajló levelű akantuszokat – Plinius kedves nápolyi villájának vágónövényét – és elhagyott kertet talált.

És egy szövetdarabot a nadrágjából, az pedig abba a lyukba illeszkedett, amely akkor keletkezett, amikor az előző délután beszállt a csónakba, hogy a hajóról eljusson a kikötőbe.

Visszatérve a hajóhoz J. már várta, s rá is támadt, amiért előző este nem ment a megbeszélrt találkozóra. Trivulzió valami kifogást motyogott. Még mindig el volt bűvölve a tündér szépségétől, hát igyekezett, hogy a reggelinél, a hajó éttermében ismét találkozzon vele.

De – szomorú – megtudta, hogy a rózsaszín kalapos lány hirtelen elhatározásból végleg elhagyta a hajózó társaságot.

Trivulzió azonban nem akarta kitörölni képét a szívéből. S vagy két hét múlva, Nápoly és Pompeji között, egy külvárosi hal- és virágpiacon egyszerre megint csak ráakadt.

Amikor megszólította, a lány próbált eltűnni a sokadalomban, de Trivulzió ismételtén a nevét kiáltotta, és imbolygó lépésekkel odatörtetett hozzá. Ekkor Katerina, arcát illatos virágcsokorba rejtve, megkérdezte:

– Hiszen tudod, hogy ki vagyok. Miért követsz mégis?

– És ha követlek? – kérdezte Trivulzió.

– Szégyellek a szemedbe nézni – dadogta a lány.

– Annyira szeretlek! Hát el tudnál hagyni? – tiltakozott.

– Nem akarok elhagyni, de félek attól, hogy gyűlölsz.

Trivulzió megesküdött, hogy változatlanul kedveli, s rendületlenül kitartott kérése mellett. A lány végül megfordult, és kiemelte arcát a csokrétaból. Ugyanolyan kápráztató volt, mint első találkozásukkor.

– Sok aranyakáltündér él a világon, s mind valahonnan Kínából származik, s onnan népesítették be a földgolyót. Mindenki a saját sorsa elé megy – magyarázta Trivulziónak. – Csak nem ismeritek fel őket, mert egész életetek során mindig valami különlegeset kerestek. Olyan alakunk is lehet, mint azoknak a dolgoknak volt, amelyeket már rég elfelejtettek.

Amikor Trivulzió kérlelni kezdte, hogy térjen vissza hozzá, Katerina, keskeny és ügyes ujjai között pörgetve a napernyője szárát, élénken szabadkozott:

– Az emberek nem szeretik a sakáldaimonokat, mert azok gyakran ártanak nekik. De én nem, mert nem afféle vagyok. Ha a továbbiakban is vonzódasz hozzám, szívesen szolgállok. És akkor így lesz ez életem végéig.

Amikor Trivulzió arról kezdett beszélni, hogy hol lakjanak, Katerina leszögezte:

– Innen északra van a nagyváros, bár nem akkora, mint amilyenek az én hazámban vannak, abban találsz egy házat; teteje fölé, hogy ne lássanak bele az alatta élők napjaiba, hatalmas fa tornyosul. Csendes kis utcában áll; miért nem veszed azt bérbe? S miért nem kérsz attól a tudóstól ehhez pénzt, akinek a segédje vagy? Neki van bőven.

Katerina tanácsára Trivulzió felkereste J.-t a kajütjében, és megkérte, adja kölcsön neki azt a pénzt.

– Gyönyörű szeretőt szereztem, és lomb alatt épült házat akarok bérelni. Az ő számára kérem a pénzt.

J. elröhögte magát.

– Amilyen deli legény vagy, biztosan valami förtelmes nőre találtál. Még, hogy gyönyörű!

Trivulzió Rómában bukkant a keresett házra. Kibérelte, lakhatóvá tette, kapott pénzt a berendezéshez is. J. ajándékozott néhány ágyfüggönyt, egy hajlított vaslábakon álló, széles és hangtalan ágyat, szívekkel televarrt ágyneműt, és elküldte mindezt értelmes emberével, de azzal, hogy nézze meg, vegye alaposan szemügyre a lányt is.

Jön vissza a küldönc, liheg és izzad.

– Láttad? Igazán olyan szép?

– Csodálatos. Soha nem láttam hozzá foghatót.

J. sokat próbált férfiú volt, számtalan kalandja során nem egy nővel akadt dolga. Bejárta, mert szüksége volt rá a természetének, a Duna partján levő városok valamennyi kupleráját, de Rómában, a Spanyol lépcső környékének intézményeiben is otthonos, nemcsak a városszéli katakombák és a via Appia környékén. Megkérdezte hát, Trivulzió szeretője van-e olyan szép, mint azok közül a szagos és kikent, megvehető nők közül valamelyik.

– Össze sem lehet hasonlítani őket!

– Lehetséges volna ez? – kiáltott J., összekulcsolva kezét bánatában. Aztán gyorsan hideg, buborékok nélküli vizet kért, nehogy magához közel engedje az idegen, ártó szándékú lelkeket, megmosta a nyakát és az ágyékát, kalapot csapott a fejébe, és indult Trivulzió házához.

Trivulzió történetesen nem tartózkodott otthon. Mikor J. belépett, csupán Katerinát találta az ajtóban, ott söprögetett piros szoknyában. Úgy látta, annál is szebb, mint ahogy neki lefestették. Szenvedélytől esztét vesztve átölelte a lányt, hogy magáévá tegye – csakhogya ellenkezett. Dulakodtak. Addig-addig szorongatta azonban, mígnem a lány így suttogott:

– Legyen meg, amit akarsz, csak hadd jussak egy kis lélegzethez.

Amikor J. ismét megrohamozta, a lány ugyanúgy ellenkezett, mint előbb. Ez háromszor vagy négyszer megismétlődött. Végül J. minden erejét összeszedve lefogta, s Katerina kimerülten és verítékben úszva úgy érezte, aligha menekülhet. Teste egyszerre elernyedtt, és úgy nézett J.-re, mint akinek a szívét törték össze.

– Miért nézel ilyen szomorúan? – kérdezte J.

Sóhajtozva felelt a kimerült lány:

– Trivulzió miatt bánkódom.

– Hogy érted ezt? – firtatta a férfi.

– Két hüvelykkel hosszabb az embereknél, de nem tud megvédeni egy asszonyt. Mármost férfinak nevezheti-e magát egy ilyen? Te fiatal vagy, tudós és gazdag, sok szép szeretőd volt. Nem egy hozzám hasonló asszonyt láttál. De Trivulzió szegény fickó, s csak te tudod igazán, mikor lesz belőle valódi tudású mester. És csakis engem szeret. Hogy tudnád elrabolni egyetlen szerelmét, amikor neked még annyi van? Ő persze szegény, és másokra szorul. A te pénzedből vásárol magának ruhát, a te pénzedből veszi meg az élelmünket, a hatalmadban vagyunk.

J. nagylelkű és igazságszerető ember akart maradni. Felhagyott próbálkozásával, s bocsánatot kért. Amikor pedig Trivulzió hazatért, szívélyesen üdvözlötték egymást, és a Santa Cecília melletti kocsmában, ahonnan rálátni a negyed

egyházi iskolájára, hármásban töltötték az estét. Ettől kezdve J. gondoskodott az egymáshoz ennyire ragaszkodó szerelmesekről.

Katerina és J. gyakran találkoztak, s együtt sétálgattak, hol gyalog, hol kocsin. J. jóformán mindennapját a lánnyal töltötte, végül elválaszthatatlan barátok lettek, mindketten határtalanul élvezték egymás társaságát. Katerina lett J. mindene, csak éppen szeretője nem. Semmi kívánságát meg nem tagadta. J. már enni vagy inni sem tudott anélkül, hogy közben ne gondoljon az asszonyra.

Végül Katerina, látva J. visszafojtott, de hevesen parázsló szerelmét, egy nap, a folyóparton üldögélve, odaadott neki egy ezüstből készült, vastag gyűrűt.

– Szégyellek elfogadni tőled ennyi kegyet. Nem érdemlem meg ezt a kedvességet. Trivulziót sem akarom megcsalni, nem tehetek hát kedvedre. De hogy mégis eljöhess hozzánk, máskor, ha indulsz, illeszd ezt a tagod tövére, mert visszafogja a vágyaidat. Ha pedig találnál egy lányt, és nem tudnál a közelébe férkőzni, én megszerzem neked. Szívesen teszem, hogy megháláljam annyi kedvességedet.

J. elfogadta a lány ajánlatát. Figyelmét a Campo dei Fiori varrónője ragadta meg, világos bőrével, rengő mellével és remek alakjával. Megkérdezte hát Katerinát, ismeri-e az asszonyt, s a következő választ kapta:

– Unokatestvérem! Őt aztán igazán könnyen megszerzem neked.

S nem telt bele tíz nap, vitte hozzá a zöld szemű varrónőt. De néhány hónap múlva, amikor J. ráunt, hiszen a nő mindig erős sajtदारabkákat vagy csípős mentaszálakat rágcsált, Katerina félrevonta a férfit.

– Ezeket a piaci varrónőket könnyű megszerezni, és még könnyebb elhagyni. De keress magadnak valami finomabb nőt, talán a Labicana utca vagy a Maggiore tér környékéről, akit megközelíteni szinte lehetetlen. Én megteszek érted mindent, ami tőlem telik.

– A karácsony előtti első, esőtől tiszta pénteken – mondta J. – elmentem néhány barátommal a Cafe El Grecóba, s ott voltunk, amikor valami magyar, dr. Lénárd Sándor és zenésztársai játszottak. A hozzájuk tartozó fiatal lánynak nádorgonája volt, és Bach h-moll miséjének 5. szopránáriáját, a *Laudemus Tut* zenélte rajta, haját pedig két fülére fésülte.

Katerina ettől a naptól kezdve gyakori látogatóvá vált a magyar orvos házában. Egy hónap múlva J. sürgetni kezdte, és megkérdezte, mit tervez. A lány két végselymet kért tőle az érdekeltek megvesztegetésére, s ezt meg is kapta. Két nappal később Katerina éppen együtt ebédelt J.-vel, amikor az orvos érte küldte barátját, zenekaruk csellósát. Hallván a meghívást, Katerina rámosolyodott J.-re, és csak ennyit mondott:

– Megvan.

Úgy látszik, olyan betegségbe esett a nádorgonán játszó lányka, amire nincs Lénárd doktornak orvossága. S amikor minden tudományából kifogyott, varázslókat és a tudás birtokán belül levőket hívatott; Katerináról pedig az a hír járta – s ezt maga Katerina terjesztette el az orvos házában –, hogy segít kigyógyulni az ismeretlen betegségekből.

– A lány nem maradhat itt. Vigyétek abba a házba, amely a Tevere partján áll, és platánfa borul az udvarára. Magam is odaköltözöm gondját viselni. Lakjék ott, hogy magába szívja a környék életadó levegőjét.

Alighogy odaértek, a lány menten meg is gyógyult. Néhány nap után Katerina titokban bemutatta neki J.-t, s egy hónap múlva a lány várandós lett.

Ekkor a doktor megrémült, és sebtében hazavitte a lányt a via Marguttára. Így végződött az ügy.

Egy nap Katerina így szólt Trivulzióhoz:

– Tudnál-e szerezni öt-hat ezer ezüstpénzt? Mert ha igen, hasznot hajtó üzletet tudok.

Trivulziónak tetszett a dolog, kölcsönként hatezret.

– Menj ki a piacra, a Porte Portésére, hátul, a lócsiszárokhoz. Találsz ott egy foltos farú lovat, azt vedd meg.

Trivulzió kiment a vásárba. Jött is a nádszálvékony ember, aki a lovát akarta eladni, s a ló farán valóban virított a fekete jegy. Megvette, hazavitte.

Nem sokkal később arra utasította Katerina, hogy adja el a lovat, de harmincezen alul senkivel se álljon szóba.

Trivulzió kihajtotta tehát az állatot a piacra. Valaki húszezret is kínált már érte, de ő nem adta annyiért. Az emberek csak ámultak.

– Miért akar ez ilyen drágán lovat venni? S az meg miért nem adja oda?

Mikor Trivulzió, szíve mélyén némi bosszúsággal, hazaindult a lóval, a másik, egészen a kapuig követte, és már huszonötezer ezüstöt ígért. Trivulzió nem engedett.

– Harmincezer alatt szó sem lehet a vásárról.

És hazavitte a teljes összeget.

Később azután rájött, vevője miért ragaszkodott annyira a lóhoz. A pápai kincstári lovak gondnokaként kereste a kenyerét. Néhány éve kidőlt egyik hátasa, annak a farán jegy volt. Most, a gondnoknak, hogy a felmentését és a járandóságát várja, érdeke volt, hogy megszerezze a hiányzó lovat, nehogy levonják az árát a fizetségéből.

Katerina egyszer új ruhákat kért J.-től, miután a régit mind elnyűtte. J. drága, suhogó anyagokat akart neki venni, de a lány jobban szerette a készruhákat. A két férfi egyaránt értetlenkedett, amiért Katerina nem akar szépségének megfelelő, saját szabású ruhákat viselni, s annyira ragaszkodik a konfekcióhoz.

J.-t hamarosan kinevezték a távolba induló expedíció vezetőjévé. A szicíliai vulkáni utóműködésekről egy nagyobb tanulmány írására bízták meg. J. tehát arra kérte a lányt, kísérje el útjára. De Katerina nemet mondott.

J. vitatkozott vele, próbálta rábeszélni, de a lány rendíthetetlennek bizonyult. Ekkor J. Trivulziót hívta segítségül, aki megpróbálta rábeszélni a lányt az útra. Végül is megkérdezték, miért nem enged?

– Egy boszorkány megmondta, hogy szerencsétlenséget hoz rám az utazás. Ezért nem akarok elmenni.

J. azonban annyira szerette volna, ha Katerina vele tart, hogy napról napra csak ezen járt az esze. J.-vel együtt kinevette Katerinát Trivulzió is.

– Ha mégis igazat mondott a boszorkány – szólt a nyolcadik napon Katerina –, és én meghalok, mert veled mentem, nem fogtok búsulni?

– Badarság! – mondták azok ketten, és tovább erősködtek. Végül Katerina akarata ellenére hozzákészült az utazáshoz.

Trivulzió kocsit bérelt. Szeretőjét és barátját maga is elkíserte a tengerig, de még este visszafordult.

J. és Katerina másnap a tengerparthoz kiült településhez értek, amelynek kapuja előtt a vadászok éppen kutyáikat idomították. Amikor a szekér odaért az agarakhoz, a vadászkutyák egyszerre kiugrottak a bozótból, és J. azt látta, hogy Katerina a földre szökken, aranszakállá válik, és dél felé próbál menekülni a kutyák elől. J. rohant utánuk, kiáltozott a kutyákra, de nem tudta visszatartani őket. Néhány száz méter száguldás után elkapták és megfojtották a sakált.

J. könnyezve vette elő a pénzt a zsebéből, hogy legalább a tetemet visszavásárolja. S ahogy eltemette, hegyes karót szúrt a földbe, hogy a helyet megjelölje magának.

A kocsi előtt ott heverték a lány ruhái a földön, cipője és harisnyája az ülésen csüngött, mint valami vedlett siklóbőr. Ékszerai szétszóródtak a magas szálú, árnyékot mégsem vető fűben, de minden egyebe eltűnt.

Körülbelül tíz nap múltán J. soványan, szakállt növesztve, tépett ruházattal és félig tébolyultan tért vissza a fővárosba. Trivulzió boldogan látta viszont, s amikor elébe ment, hogy üdvözlje, mondatai közé nem kötött görcsöt.

– Hát Katerina? Jól van-e?

– Katerina meghalt!

A hír Trivulziót is gyászba döntötte. Átölelték egymást, úgy keseregtek.

– Vadászkutyák ölték meg – adott J. magyarázatot Trivulziónak a lány halálára.

– Nincs olyan ádáz kutya, aki képes lenne megölni egy embert – tiltakozott Trivulzió.

– Csakhogy ő nem volt ember.

– Micsoda? – kiáltott fel Trivulzió megdöbbenésében. S ugyancsak elámult, majd megrémült, amikor J. elmondta neki a teljes történetet. És egyre sóhajtozott. Másnap együtt mentek el a sírhelyig, amelyet addigra befutott és virágba borított az átható illatú vadjázmán.

Felnyitották a sírt, megnézték a tetemet – kétségtelenül aranszakállé volt –, majd visszahantolták. S ahogy felidéztek Katerina egykori életét, csak azt az egyet nem tudták megmagyarázni, hogy miért nem akart soha mértékre szabott ruhát viselni.

J. később Belső-Ázsiába utazott, mondják, igen gazdag lett, mert mindenféle barlangokban régi írásokat és kultikus tárgyakat talált, amelyeket hazahozott.

Trivulzió hónapokig élt zavaros gondolatai között, nemegyszer kétségbeesve és tehetetlenül. Elhagyta a platán árnyéka alatt meghúzódó házat, átköltözött a Spanyol lépcsőnél álló rózsaszín házba, ahol mindig volt hely a kóbor utazóknak. Legtöbbször agyon tudta ütni az időt, tartott még a pénze is, de Katerinát kereste mindenhol. Gyakran nézett a kutyák és az állatkert farkasféleinek a szemébe, de sosem látott bennük mást, mint sóvár, borostyánfényű ragyogást, s körülötte valami mézsárga villanásokat.

Megdöbbenem Trivulzió sorsán. S mert tehetetlenségemben mást nem tudtam kitalálni, a pincérrel újabb palack bort hozattam asztalunkra. Töltöttem, és szomorúan néztem barátomat. Tudtam, milyen múltat adott vissza neki a találkozásunk, és ha akaratlanul is, mit vettem el tőle.

– Azt hiszem, nagyon beteg lehettem – emelte fel végül poharát Amanchich Trivulzió. – Öt éven keresztül nem tudtam, van-e múltam. Kitörlődött belőlem minden és mindenki, bár mostanáig nem voltam tudatában, mi hiányzik belőlem, s minek a helyén élt az én kísértetem, ez a vörös hajú arany sakál. Az övé volt az a könyv, amelybe, bár tiltott lett volna, mint a keresztények számára a meztelenséget ábrázoló képek, beleolvastam, és attól, amit olvastam, minden korábbi olvasmányomat elfelejtettem.

Elbúcsúzott, új utazáshoz készült. Mondta, a testvéreit fogja megkeresni, s mert ők is nagy világcsavargók, nem lesz könnyű a feladata, hosszú évekig is eltarthat, amíg felleli nyomukat, s azon utánuk indul. És még akkor sem biztos, hogy reájuk talál.

Az ő családjuk már csak ilyen bujdosó fajta.

Magam a Corsón téblábolva még elgondolkodtam azon, hogy az emberi alakot öltött állat ellen tud állni minden erőszaknak, s hű és állhatatos marad urához haláláig – de szomorúbb, hogy ezt asszonyként már nem tudja vállalni. S milyen kár, hogy Trivulzió vagy J. sem volt értelmesebb. Őket csak Katerina bájai érdekelték, de sajátos természetével nem sokat gondoltak. Pedig az igazi bölcs ember azt is megfigyelte volna, milyen törvények szabályozzák Katerina átváltozásait, kutatta volna a természetfeletti lények természetét, és netán gondos – az enyémnél mindenesetre gondosabb – megfogalmazásban hagyta volna ránk e titkok lényegét ahelyett, hogy csak a lány szépségével törődjék, és beérje ennyivel.

Ez bizony pótolhatatlan mulasztás. S ezért is mondtam el neked, olvasó, s végtére most is csak magamat ismételhetem, de nem tudom, mi maradt a – továbbra is láthatalan – másik történetben.

*

Ami pedig engem illet, hogy rám ne találjon senki és semmi, s mint könyvet, el ne olvassanak, ezt a sok dombot benőtt várost, hiába ismerem utcáit és azt, hogy miféle romok közé gyökereztek a növényei, s mint esznek a lakói, el kell hagynom.

Széttemésztettük egymást.

*

Másról sem fogok ezek után beszélni, csak arról, hogy olyan próza nem létezik, amelyből bárki szerencsétlen szerzőt megkísérthet hőségnek daimona. S egyébként is! Én, az eseményben helyet foglaló, náluk jóval távolabbra álltam, s nem véletlenül állapíthattam meg, hogy nem vagyok azonos azzal, aki ezt a 44 928 betűt leírhatja.

Az írisz árnyéka

Az írisznek, ha beleáll a szélcsendbe, édes, már-már fojtogató az illata. De ha a háta mögé fekszik a tenger, s mögéje gurul a jódos sósín vagy olajos, nagy-oldalnyi kamion, rögvést átváltozik, és a végtelenség fülledt, boldog szagát bocsátja ki magából. Az íriszek nemcsak átalakulásra képesek, maguk is átalakítják a dolgokat, tövükben elfekszik, lecsukja álmos szemét a beszéd, hosszú füle nő az arany sakálnak – legyenek együtt bár a balatonfüredi öbölben, ahol teljes estén át iható bort nem készítenek a szőlőskertekben, de a föld mélyéből nagy zsirogással tör fel a borvizet adó forrás, vagy az Agios Matheos hegyen, ahol a beszélgetéshez illő, testes veresborokat adó szőlők futják be a köves hegyoldalak parcelláit, de a tengerén kívül nincs hozzákeverhető víz.

Az íriszekhez Szelenének köze van, hiszen a holdnak van árnyéka, habár nincs saját fénye, amivel árnyat lehetne nevelni.

A rendben persze mindig mindennek megvan a maga helye, még ha a rendezőelv csak itt-ott tűnik is elő, mint szikkadt és repedezett hegyoldal agyagtalajából néhány vulkánbarna szirt: e kövek a mélyben összeérnek, egyazon tömb felszínre bukó részei, amelyeken aztán megtelepedhet a bozontos mókus-farokmoha (Korfu) vagy a sárgazuzmó (Balaton-felvidék).

Tudható, a testtel rendelkező dologban benne kuporog legalább egyetlen aludttekék árny, s van olyan, amikor elrohad a test, de megmarad, és hosszú kóborlásra indul a magányos szellem, próbálja újból létrehozni azt, amihez valaha tartozott, amelynek habár nem volt része, de nem egyszer kiderül, hogy az alkotója.

I. A képvers növénye

A képversben két hosszú árnyék vetődik el.

A munka tíz éve készült akkor, amikor létrehozóját nem fogadta magához a szólni tudás, de lenni akart, hát rajzolt, a falakra s a fakéregre ábrákat véselt, az alacsonyfüvű réten kavicsokból történeteket rakott ki, de meglehet, tizenegy éve, mert akkor tájt ajándékozta neki egy asszony a puha merítésű papírt, amelyről tudni vélte, nincsenek benne savmaradványok, s nem fog szétkorhadni, amíg világ a világ. Tehát, erre az anyagra vázolta fel a néhány büszke vonásból, feltörő jelből és eldőlt, szaggatott vonalakból egybetömörödő alkotást.

A képvers alól mégis kirohadt a cellulóz, a rostokat a szépiafestékkel vázolt ábra tartja össze, vagy ha az sem, akkor az egymásba roskadt szálak fogják egymást,

hogy közös sorsukat majd odaadják egyszer egy könyvtárat elpusztító tűzvésznek vagy a könyvoldalakba belelapozni képes, hajnalban ébredő fuvalatnak.

Az egyik árny tó, a másik tenger vizén hullámszik, s a fáról nem lehet eldönteni, hogy az a mindig azonos irányból fúvó szél formázta olajfa-e, amely bőven terem, vagy pedig fehérfűz, amelynek fél koronáját lecsapta a villám, ezért szomorú formájú.

A fa tövében pedig – mind kecsesen, már-már japános finomsággal megrajzolva – íriszek nőnek.

A képvers finom lelkű mestere ennyiben van jelen a képversben.

De nem titok az sem, mi mindenben nincs ott; s maga a történet akkor fog természetes ragadozó állatként kényelmesen elnyúlni, előre és hátra érni az időben, ha éppen rálelt a zsákmányára, és szétmarcangolta, és csak akkor mutatja meg bundája pompás mintázatát, sárgásbarna, szabályos foltjait, ha képes lesz lenni, már ahogy az emberek megszokták, tehát tapinthatóan, testként megteremtődve.

A képvers a történet szíve. Vagy bármi más – szólal meg *A nőszírom illata* szerzője, hogy aztán rögvest visszavonuljon, olyannyira, hogy többé meg se mukkan e szövegben, átadja szerepét a szégyenlős elbeszélőnek, a negyvenkét éves férfinak.

S az alkotáshoz – immár az elbeszélő jóvoltából – főhős kapcsolódhat, így, ez esetben, lényegüket tekintve sincs köztük különbség. Egyformájú ismereteik vannak, a világról nincs külön tudásuk, saját életükről sem. Ha okosak, akkor ugyanazonmód okosak, ha ostobák, akkor is azonos arcúak. Igen, mert az istenek egyidőben teremtődtek.

Házgyári elemekből összeállított épület második emeleti lakásában készült ezen képvers – addig ott is volt, amíg el nem adták egy olasz műkereskedőnek –, abban a barna tapétájú félszobában, amelyet a csupa zöld polc szűkké tett, a színek pedig, lássa be az olvasó, a délvidéki tavasz színei. A szoba lakója hónapok óta gyártotta a képeket a szavakból és a jelentésszerű formájú betűkből, g-ből hangyát vagy a ólomnyomatos oldalakra fél lábon figyelő gólyát, a kétpúpós, sárga m-ből sivatagot, Times t-ből bombázó repülőgépet, a ládabetű t-jéből pedig temetői keresztek.

A rákvirágra és az indonéz eredetű koton vérpettyes leveleire műanyagból kivágott betűket ragasztgatott, aztán napokig várt, hogy alattuk kifakuljanak a levéllemez letakart foltjai. Így aztán, ha levette róluk a szavakat, ha nem is tudta az értelmüket, napokig emlékeztették arra, amit mondott volt néhány napja a növényeknek.

De akadt, amikor a kibombázott belvárosi házak helyén, a bekerített s elvadult romokon elburjánzott, zöld, fásodó szárú élőlényeket figyelte a szoba ablakából; azokon rövid időkre fennakadtak a környéki lakásokból kihajigált, elszórt, felesleges holmik, egyszer használható, nagytartályú injekciós tűk, zsír-tól áttetsző lánghőpapírok, galambtollak és műanyagpalackok maradványai vagy a szél által elloptott ruhadarabok, amelyek ha lehulltak, akkor is emlékeztek kevés időig rájuk a növények. Ő ezekre az emlékekre, lenyomatokra volt kíváncsi, összegyűjtötte azokat, feljegyezte vastag rongypapírból kötött naplójába, hogy aztán, rendszerint hosszas töprengés eredményeként rátaláljon

a lényegükre, s osztályokba sorolja, katalogizálja őket, és megállapítsa lehetséges származási összefüggéseiket.

Mindez – számára – akár a történet mögötti történetbe engedhetett bepillantást.

A képverskészítéstől egyébként hamarosan eltávolodott: ráébredt, ahhoz, hogy az így teremtet munkák létezni tudjanak, teóriával kívánatos támogatni őket – a megmaradásuk és értelmük egyiknek sem hasonlatos a természeti tárgyakéhoz, az ásványokéhoz vagy a tudat nélküli biológiai lényekéhez. Gondolati támasztékok nélkül esélytelenek az önálló létezésre. Mégis megmaradt néhány munkája, és nem azok, amelyek leginkább képeseknek mutatkoztak a független életre. A véletlen – egy verskötet, egy kiállítási katalógus és egy pusztlásra érett könyvtár – vált megőrzőjükké.

A kétárnyékos munkáról, merthogy néhányan hitték, titkokat rejt magában, az alábbi feljegyzések maradtak meg.

Vers, képvers, képebbvers

...C..

.....

.....

.....

...

.....

.....

.... F... ..

Ha bárkinek megmutatjuk a fenti nyolc sort, és megkérdezzük tőle, mi ez, az – ha korban és végzettségben felette van a középső óvodai csopornak – habozás nélkül azt fogja felelni: vers; és közben értetlen gyanakvással fog szemlélni minket. Ha pedig az illető ráadásul még éppen esztéta is lenne, vagy egyszerűen csak négyesnél jobb volt magyarból, akkor máris kiselőadást kanyaríthat a műről, megemlítvén a költői leleményt, a szóhiányokat, a ponthonalatokat, a motívumok egymásba fonódását, egymásra való utalását, a versből kibontható úgynevezett mondanivalót, a költő üzenetét és a többi hasonlót.

Nem is lenne baj mindezzel, ha a szerző így, szép rendbe szedett sorokban jelentette volna meg *Apokrif* című versét; azaz úgy, ahogy egy rendes verset meg kell(ene) jelentetnie egy rendes költőnek egy rendes irodalomban. A dolog azonban nem így történt (és ennek csak részben oka, hogy a szerző nem rendes költő – legalábbis nem abban az értelemben, ahogy az illető a fenti elvárásokat megfogalmazó rendes olvasó elképzelheti, sőt egyéb elvárásaival együtt el is várja –, hanem rendes, a különböző evolúcióról tapasztalatokkal bíró biológus; s tudja, ami ma ilyen, holnapra ilyenebbre változik. A szerző ugyanis *Apokrif* című versét összevevő írt formába szedve jelentette meg. Aha, képvers – bólogat bennfentesen az (előbbieken *rendesnek* aposztrofált) olvasó, és lapoz tovább, merthogy lusta ide-oda forgatni a könyvet, hogy fel tudja fedezni a

különböző (letraset) betűkkel írt, fel-le hajló, pláne ollóval meghasogatott, betűnyi sorokat. Pedig ha ugyanezeket a bevezetőben leírt módon, azaz egyenesen, egymás alá szedve látná, akkor biztosan elolvasná őket (nyolc sort még kibír az ember), sőt valószínűleg értené is, és talán tetszene is neki. De akkor meg minek töri magát a szerző, hogy direkt elrontsa az olvasó örömét, elvadítsa tőle a művet, azaz pontosan az ellen dolgozzon, amit elvileg egy rendes költőnek maga elé kell tűznie célként, vagyis hogy minél többen olvassák el, amit ő írt, és ezáltal minél több emberhez jusson el az, amit ő mondani akar.

Az hiszem, így gondolkozik az átlagos (rendes) olvasó. Az ebből a szempontból viszont nem rendes olvasó, azaz az az ember, aki már találkozott mondjuk Apollinaire (tetszik emlékezni: negyedik gimnazista anyag, *A megsebzett galamb és a szökőkút*; „klasszikus” irodalom, érettségi tétel is, aztán mégis összevissza van írva) azon gondolatával, miszerint a „tipográfiai eljárások, ha merészen élnek velük, azzal az előnnyel járnak, hogy olyan vizuális líraiságot szülnek, amely napjainkig (vigyázat, ez a »napjaink« itt az 1910-es évek legelejét jelenti) csaknem ismeretlen volt”, az másként gondolkodik. Úgy például, ahogy Géher István is, aki szerint ugyanis a dolog pont fordítva van, mint azt hinnénk, merthogy ezek az összevissza szedett sorok sok esetben „nem is nehezítik, inkább könnyítik a közlést: lehetővé teszik, hogy a költemény minél kevesebb szóval minél többet mondjon”.

Nézzük meg akkor, vajon mennyivel mond többet a cikk elején leírt nyolc sornál a szerző műve. Emeljük ki először az első sort a versből: ...c. , s látjuk, itt van a vers talán legszebb képe (vigyázzunk, itt költői képről van szó). Nézzen fel mindenki holdfogytával az égre: mintha csak latin ábécénk kifli módra meghajlított, görbe c-jét látnánk. S a képet a látvány hasonlóságán túl még a pontokból (szóhelyekből) álló sorok összetartozása is erősíti. És az alsó betű felett a hetedik égen ragyog az a hold, mint a népmesékben! A versnek ez az egyik központi pillére (hogy megmaradjunk az építészhasonlatnál). A szerző pedig nem tett mást, mint le is képezte ezt a gondolatot: kiürült, C betű holdfényében derengő tengerparti táj, jobbra a sima víztükör, balra a szárazföld horizontja; s ezzel első ránézésre, azaz egyetlen betű elolvasása előtt közvetíti verse egyik legfontosabb (költői) képét – egy (valódi) kép segítségével. Vagyis pontosan úgy jár el, ahogy azt Géher megfogalmazta: a tördeléssel segíti olvasóját a közlés befogadásában. És ugyanez a gondolatsor lehet elmondható a vers utolsó soráról, a szimmetriáját elvesztett, féloldalas, szél torzította verzál F-ről s az ezt megformázó képről (mely egyúttal képi megfogalmazásában is ugyanolyan „hasonlat”, mint szövegében).

Olvassuk el újra a nyolc sort, s döntsük el: vajon jó-e a vers. Aztán nézzünk rá a műre, és állapítsuk meg magunkban, tetszik-e nekünk mint – a kipontozott sorokat elhagyó (azaz a fekete pontokat negatívvá tevő) – kép, a költő alkotása. S végül vessük egybe a két véleményünket; azaz gondolkozzunk el a nyolc sornyi szöveg és a költő által megalkotott végső mű kapcsolatán. S ha ezt mind megtesszük, akkor már nem volt hiába a szerző pepesése.

Ráadásul ez a munka egy további szempont miatt is érdekes a vizuális irodalom birodalmában. Szerzője ugyanis az első megjelenése után egy kicsit tovább alakított rajta; ahogy más költők átírják egyes munkáikat, úgy a szerző

átrajzolta az (egyébként változatlan szöveggel meghagyott) *Apokrifot*, s ezt az új változatot már az egyszerű *Képvers* címmel jelentette meg, illetve később állította ki.

Ebben az új változatban a költő számára szemmel láthatóan a vizualitás fontosabb, mint a szöveg. Az F tükröződik, az egyik irányba úgy, ahogy már a finom hullámokon szokott az árnyék, s mert ott víz terül el, a hold betűje is darabokra törik; a másik oldalra meg, mint egy imaginárius térben, egyszerű földi árnyékként, csak éppen nem úgy, ahogy a fényforrás indokoltta tenné. A mű tehát valamennyit veszített versjellegéből, ugyanakkor sokkal inkább képszerűbb lett az átalakítással: a tengelybe helyezett, zárójelszerű íriszlevelek magát a mozgást (mint az avantgárd festőinek egyetlen vásznon több mozgásfázist ábrázoló munkái), az evolúció lényegét mutatják. Tehát képebbé tette a korábbi képverset (ezért is lehet már inkább *Képvers* a címe az előző, még sokkal inkább a témához, azaz a szöveghez kötődő cím helyett), gyengítve, de fel nem adva a munka korábbi versségét; vagyis szinte tökéletesen teljessé téve mutatta be azt az egyébként nagyjából a barlangrajzok keletkezése idején elindult művészeti folyamatot, mely megpróbálja a költészetben a szöveg egyenrangú partnerévé tenni a látványt. És – figyelem! – nem azért, hogy egy-egy ilyen művet megpillantva automatikusan továbblapozzunk.

A levél Janus, te kétarcú G!

Paloznaki kerted vöröskő teraszán, amikor az árnyak valamennyije kibújt a résekből és repedésekből, s szétterítette, kibontotta testét, hogy tömbbé állva éjszakává nevezzék át magukat, enyhén boros állapotban kérdezted, amit feltehetőleg évtizede kérdeztél volna meg, lehet meg is kérdezel, ha erre alkalom kerítődik.

A kertben telehold volt, s az a telehold láthatólag a kerthez tartozott annak ellenére, hogy a teljes hegyoldal, a mélyben elnyúló egész tó folyékony ezüstben fürdött – a trópusi délutánra emlékeztető langyos, lassan mozgó levegő, a jóleső csönd, a túlsó part érzékelhető, derengéses repcesárgája összességében fogta s érintette meg az embert.

Valami éjszakai állat kiabált a lápról.

Nagyon régről szólt, és nagyon sokáig lesz még hallható. Hangja a holdra vonító kutyáéra emlékeztetett, vagy a társ után sóvárgó szürke farkas üvöltésére. Kérdésemre azt felelted, a nádi farkas indult meg, meglehet, éppen Arany János *Toldijából* futott ki éppen hozzánk. Mert minden nyáron megszólítja egyszer, legalább egyszer a hegyoldalt. Az pedig válaszol neki, először apró göröngyök, kőmorzsák indulnak futásnak, majd a kődarabok és földlabdák falkája ered utánuk, hogy a zsidobongó-surrogó vándorrajt rohanásba hajszolja a hegytető pereméről leváló, bazalttufa sziklája.

A szikla, amíg maga előtt hajtva az omladékot alágörög a hegyoldalon, bokrokat, mandula- és őszibarackfákat zúz szilánkokra, futtában érinti meg és repesztí szét a pincék rakott falait, s közben magas hangon énekel. Közönséges sziklatulajdonságai ellenére énekel, válaszol a nádi farkasnak, s a két dalban a

különböző dallamok ellenére azonos a szöveg. A sziklakő lezúdul a lápig, ahol addig pörög, míg le nem héjazza a fűzligetet, s utol nem érik az apród törmelékek, aztán lecsillapodva megforgatja magát a sásosban, és belehasal a sártócsába.

Azokra az egymásra felelgető hangokra a házban alvók – gyerekek és feleségek – is felriadtak.

Egyébként a hely indokolta, hogy éppen az vagy ahhoz hasonló legyen a kérdés: bizonyos pillanatokban hátra lehet hajolni a múltba, és persze előre, a jövőbe is.

Miért nem válogattam be az összeállításba néhány munkádat? Pontosabban, miért azok kerültek be a kötetbe, amelyek bekerültek, a testszövegek, a nem lineáris versek, a betűképek, s miért nem azok, amelyeket éppen megnevezel, az írógépszalag, a két árnyékot is vető *Ismeretlen Olvasó Monogramja* vagy a *Vadnarancsok*-ciklus szonettet felpumpáló hosszúverse?

Akkor a gyerekeket kellett megnyugtatni, majd tovább boroztunk, ezért se választam. Te pedig nem erőltetted a választ.

Holott a dolog megválaszolható. Azokat a képverseidet válogattam be az antológiába, s ellenőrizhetően szép számmal, amelyeket akkor, a szerkesztés idején jónak és sajátosnak találtam. Azokat pedig nem, amelyekkel szemben kifogásaim voltak.

Legyen itt szó az utóbbiakról.

Az általad küldött hatalmas dobozban, amely nagyobb részében üres volt, s csak a sötétség alján feküdt néhány eredeti rajz, illetve egy tárgy, semmi levelet, feljegyzést vagy utasítást nem találtam. Azokat tudtam elbírálni, amelyekhez a magam tudása, illetve a társszerzőidtől kapott képversek vonatkozásrendszere segített hozzá.

Valóban meghökkentett, s értetlenkedtem az írógépszalag miatt, amelyről gyorsan kiderült, hogy celofáncsomagolása ellenére használt, sőt agyonhasznált.

A szalag rossznak bizonyult, használhatatlan volt. Bár be lehetett helyezni az írógépembe, nem fogott. És a szalagot fény felé fordítva sem voltam képes leolvasni. Azt sem tudtam megállapítani, miféle szöveg gépelődhetett a segítségével, eszembe se jutott, hogy a mellette levő ezernégyszáz soros hosszúvers lenne éppen az azonosító.

A szalag méretére – 5 méter – emlékszem. Most kiszámítom neked: mintegy 1500 írógépbetű – mégpedig a portugál Red Silver írógépé, amelyet én vásároltam egykor neked, emlékezz, a megbízásodból magam éppen ilyen gépen dolgoztam annak idején – fektethető reá, ha egymás mellé kerülnek. Ha, amint állítod, azon a *Vadnarancsok* eredeti verse van, akkor az a vers legalább huszonnyolcszorosan lehetett összehajtván, s a szövegtest huszonnyolc rétegűvé kövesedett egybe.

Létezik-e annak a gépetnek jelentése?

Akkor mindezt nem bírálhattam meg. Csupán a kopott szalagot.

Ami azonban – most – megriasztott: ha jól érttem, a *Vadnarancsok* verse nem azzal a szöveggel – habár *Vadnarancsok* címmel – jelent meg, amellyel íródott. Hogy ki változtatott rajta, jó lenne tudni, bár abból valódi eredményre, mondjuk a szöveg rekonstruálására bizonyosan nem telne; tudom, indulásunkkor annyi-féle szerkesztő, korrektor, hivatalos olvasó és tanácsnok szólt az anyagainkba,

tett és követelt szövegjavaslatot, amelyet aztán általában elfogadtunk, megtettünk, vagy írt át benne engedélyünk nélkül szavakat, mondatokat, hogy végeredményként az a jobb, az a kevésbé megalázó – hiszen valamilyen kollektív alkotásra utalhat, amely szándékában nem állt annak idején olyan távol tőlünk, ha a megjelent szövegeket teljesen magunkénak ismerjük el.

Annyian és annyiszor írtak át bennünket, hogy nem biztos, benne van-e még abban az életünk? Érdemes-e azt keresni?

Hogy milyen volt az a vers – csak az írógépszalag tudná. De elveszett. (Elvesztettem? Elvesztetted? Elvesztette? Elvesztettük? Elvesztettétek? Elvesztették?)

Más sem maradt, csak a története, amely akár leírható, és akkor se lesz több, akár ama eredeti szalag, egyszerű dokumentációnál, amelynek mélyén az ismeretlen, tektonikus folyamatok szorgos szerkesztőkézzel más-más alakzatokká rakosgatják át az eseménydarabokat.

De hogyan viszonyuljunk immár a fennmaradt vershez? Amely alapjaiban mégis azt az írógépkarkopogást, betűket, festéket idézi vissza, amelyre az írógépszalag emlékezhetett?

Erről nem fogok neked beszélni.

Bizonyosan azonos véleményen vagyunk.

Végül, ami kialakult belőle, az megjelent, amennyire lehetett, el is híresült, néhányan felismerik benne saját magukat.

Egyedül az Ismeretlen olvasó monogramja maradt nálam, mármint egy másolati példány.

Láttam, annak ellenére, hogy nem került be a *Ver(s)ziók*ba, megkezdte önálló életét, megjelent egy velencei albumban, egy olasz kiállításon szerepelt, habár a tárlatnézők több változatot fedezhettek volna fel. Mintha arról is beszéltél volna, hogy eredetileg ezen képvers nyomán jutottál el Korfura, ahol három hetet pihentél feleségeddel és barátaitokkal, egy házaspárral. De arról is beszéltünk, hogy a korfui bemutatóból, valami fatális okból, nem lett semmi.

Nem tudom, érzékelték-e a képversben azt, amit te eredetileg megalkottál? Vagy felfedeztek-e egy folyamatot – amelyet te sem követtél végig.

Ellenőriztem, ezt a munkádat újabban *Képvers*nek nevezed, minden közelebbi értelmezési segítséget elragadtál előlünk, minden fogalmi kapaszkodót megtagadtál a reád figyelőktől.

Látod, nem csak tőlünk lopják el az életünket, van, amikor mi is elsajátítjuk azt másoktól.

A telehold idején hallható nádi farkas kiáltása abba a pontba fut, ahol a leomlott szikla futása kezdődik. Léteznek helyszínek, ahol összetalálkozunk. De olyanok is találhatók, ahol nem leszünk együtt soha, s már az elegendő öröm, ha felfedezzük a másik kihűlt lábnyomát. Ez a lábnyom, ha a saját lábnyomom előtt fekszik, fontosabb, mint maga a nyomot hagyó láb vagy az, aki ezen a lábon jár.

*

A fenti két vetülethez – ha tetszik, két nyúzathoz – némileg illeszkedik az a szöveg, amely jegyzet egy az európai vizek természetrajzáról szóló tudós tanulmányhoz. Kétoldalas, kézzel írott eredetije – ugyancsak – a Veszprém megyei levéltárban található. De, hogy az a fenti levélhez tűzve, annak a mellékletét

képezi-e, vagy a véletlen sodorta, s egy nem eléggé gondos irattáros csatolta hozzá, az eldönthetetlen.

Egy gyűjteményben sosem lehet tudni, milyen véletlenek helyezik egymás mellé a papírkötegeket s a kötegekbe csomagolt embersorsokat, történeteket.

E rövid írásban – az olvasó csalódását elkerülendő, előre kell bocsátani – semmi másra nem találunk bizonyítékot, mint az árnyak kettéhasadásának lehetőségére.

De a történetmondó számára kétségtelen, hogy egy árnyék csak a Balaton vagy csak az Adria–Jón tenger határvizében moshatja kontúrosra magát.

Más víz mind széthasogatja, folyékony, úgy fogadja be maradéktalanul üvegűsába.

Jegyzet

Ha az Adria és az Jón tenger vízszintje hatvan métert csökkenne, eltűnnének a szigetek, s a tengerbe ömlő folyók ismét hosszabb, régi medrükben folynának. Így például az Isonzó százötven kilométerrel több lenne, a Neretva pedig, amely manapság Plocénál ér a tengerbe, akár a Würm-jégkorban, a Korcula-szigeti Vela Lukánál torkolna az Adriába.

Korfu száraz lábbal lenne megközelíthető. Nem lenne többé öböl, ahol Nauszikaa megleshetné a liget fái alatt kimerülten alvó Odüsszeuszt.

Azt senki nem tudja, hogy az ilyesformán ismét megteremtődött sós szárazföldet milyen élőlények, milyen ízeltlábúak és gerincesek, teleptestűek, és mondjuk, halacszkákat formázó levelű fák laknák.

Hol változna meg annyira az egybefüggő vidék, hogy az olajfákat felváltsák a füzesek, és a sziklákat ne aranyló zuzmók, hanem bozontos mohok borítsák? Hasonló lenne-e ahhoz helyzet, mint amikor hajnalban egyszerre elfogy az összes holdárnyék, s kinőnek a napárnyékok a vörös földből: s a napárnyékok ugyanazt a növényt tudják lemásolni, amihez a holdárnyékok tartoztak?

Vagy nem lennének hasonlóké?

Az élővizek tulajdonságait van olyan tudós, aki eleget vizsgálta, a választ tehát tőle kellene várnunk: de őt meg lehet-e találni, vagy csak azokat a könyvtárba zárt könyveket, amelyeket ő írt (s amelyekben ő hallgatott el)?

A hullámok természetéről elmélkedve különbséget tett-e vajon a Balaton és az Adria vizének hullámai között?

Őt pontos megfigyelőnek és alkalmas leírónak ismeri a tudomány, az, amit rögzít, igaz. Ezért tőle bizonyosan megtudható, hogy az öreg tengerészek otthona mellett crisantenummalom működött-e, ahol a házi vérszívók elleni dalmátport őrölték (a francia mediterrán se termett jobbat), hogy milyen tájolású az albán partok alatti sólepárló, és miként ébrednek az évszakoktól s napszakoktól függő, soktermészetű szelek.

Egy- és kéttarajos hullámokat, váltakozó fodrokat, éppen csak megcsillámló vízremegéseket, szikladöngető hullámokat is leírhatta, és vajon összevetette-e az adriai és a balatoni víz tulajdonságait.

Neki minden bizonnyal orvosi szeme volt. Másképpen nem volna képes különbséget tenni a poreci és egy raguzai fügefafa között, és nem tudja rögzíteni

vonalaiban a különböző éjszakai szelek megnyomta magányos fákat. És, ha megmondja, miért éppen olyan kék a két víz kékje, az Adriáé a sótól és átlát-szóságától, a Balatoné a felhőégtől és iszapos-planktonos vizétől, akkor ez csupán szenvtelen rögzítés, vagy annál, éppen a megértéssel, az eredet értésével több? Merthogy okokat keres és folyamatokat tekint, finom átvonatkoztatás-e ez, azon megélt tudásnak az életjelensége, amely állítja, hogy valaha, a felső triász idején a Tethys-tengerben egységen létezik az Adria a Balatonnal?

A hullámok természete közti különbségeknek mégsem lett volna dokumentált értője?

Se annak a tudója, hogy ott tenyésznek a legszebb fügefák, ahová legtöbb fényt tükröznek a vízfelületek? S hogy az ilyen helyen álló füge levelei a gallyvégen más alakúak, mint a lomb belsejében?

II. A nősirom könnye

Ha történetről esik szó, akkor abban legalább egyetlen fátum lakik, amely eléggé európai is, hogy üreget vájjon a történetben ahhoz, hogy az óvatlan arra járó alatt bizonyosan beszakadjon a föld, és el is nyelje, vagy az ártatlan képű mondatból a lábát a rohanó főhős elé nyújtsa ki, vagy feljegyzést készítsen például a jövőnek, a főhős viselt, de nyilvánosságra nem tartozó dolgairól.

Ennek a történetnek nem fátum a lakója, hanem az a még fiatal, de egyszer majd hirtelen korosodó, megérdemelten hírneves és népszerű férfi, akinek (akkor) le se kell hajolnia, hogy kifordítson a földből egy mosott követ, hogy tudja, a kő föld felé fordított arcán mi látható, s el sem utazik belső szövegekbe, hiszen sok, hosszú évekig tartó expedícióiról még nem érkezett egyszer sem haza, akinek nincs egyetlen egy emberszívú tapasztalata, mert hiába bukkant arra rá valaha, azt meglátni sosem volt képes.

Mondják, ő azonban az, aki választ tud adni arra a kérdésre, hogy egy kép fájának az árnyékát – akár tíz vagy tizenegy év álhatatosságával – melyik víz ringatja, s képes azt a fajt is meghatározni és megnevezni – egy kúszó gyök-törzses növény lesz az –, amely árnyéktalan sziklák alatt kuporog, s már ezért sem nevelhet magának társul árnyékot. Ugyanakkor ő az, aki nem látja a saját árnyékát, ezért kíméletlenül letiporja a benne növekvőt.

A férfi előtt azonban semmi sem marad titokban, akkor sem, ha a titok a sajátja.

Vannak, akik azt hírelik, mindazt, amit ő tud, azt Williams 1876-ban megjelent összefoglaló könyvéből, a *Middle Kingdomból* tudja Kínáról és az Adrián – Földközi-tengeren – Szuezi-csatornán át keletre vezető utak világáról. Holott Williamsnél nincs semmi arról, hogy nem boszorkánymester az, aki a vörös fényben, tálcák fölé hajolva nyúzatokat készít a közelmúltban látott és alaposan megnézett emlékeiről, amint arról sem, miért változtatja futását folytonosan a Huang-folyó, miért tavon keresztül bocsájtja a legegyszerűsebb mellékágát a tengerbe a Sárga-folyó, vagy éppen hogyan folyik keresztül vizét el nem vegyítve azzal, a Genfi tavon a Rhone, illetve hogyan lehet kétezer koronával nekivágni egy tizenötezer koronába kerülő vándorútnak.

A dagályhullám homlokfala magasságát éppúgy megmérte, mint az adriai tengeröblökben feltörő édesvízforrások vízhozamát, a szőrösögő tiszai örvények pörgését, és feljegyezte a balatoni viharok viselkedését, összevetve az észak-amerikai, tavakat békákkal, halakkal, hínárral együtt fölszippantó, dombokat áttelepítő forgószelek tulajdonságaival, s ismerte a betegségeket s azok gyógyítási módjait. Teodolitja, szextánsa, finom hőmérője és az aneroidja, a kompaszok, a sebességmérők és a hűvös sztetoszkóp folyton a keze ügyében voltak, s naplójában egyre terjedelmesebbé növekedett hidrográfiaja és egészségtani (főleg járványügyi) megfigyelései.

Először rövidnadrágos gyerekként szülővárosa földfelszínét tanulmányozta, aztán hamarosan a várost S alakban el metsző Séd fölé meredeken magasodó szélfúttá sziklák barlangjaiban is alámerészkedett, megtalálta és megfestette a víznyelőket, hogy aztán a kisváros lakóinak vizet adó forrásfőkből, a katolikus lakosság vallási buzgalmát megnövelve, piros víz bugyogjon fel. Ifjúkorában, két fitestvérevel együtt barangolta be Salföldet, meglelte a fennsík kocsánytalan tölgyesében a felsőőrsi ősember festékbányáját, Öskü határában valaha elterült római halastó medrét és gátmaradványát, végigkopogtatta nikkelkalapáccsal a kővé dermedt tenger teknőcmlékezetű, bőrcipőbarna szikláit. Egyetemi tanulmányai befejeztével írta volt le városa történetét, hogy aztán soha többet ne térjen vissza e témához – és ehhez a vidékhez.

Európa déli partjait és a sápadt arcú, nem földi tudású, vékony darázsderekű nőktől lakott regényeket járta mindaddig, amíg Kőrösi Csoma Sándor, Vámbéry és Széchenyi gróf nyomdokai után a maga számára fel nem fedezte Mandzsúországot, Tibetet, a teljes, ismeretlen Kínát, hogy attól kezdve ne akarjon többé mindent megérteni, s annyira vakmerő se legyen, hogy csupán leírja mindazt, amit megértett.

A mediterrán vidék és irodalom és élet legjobb szakértőjévé képelte magát, de ez a tudása, mondhatni helykutatóvá válásával egyazon időben, annak ellenére, hogy alapos, rendszerezett és tudományos értéket képviselt, elporladt, minden esetben ugyanúgy és hasonló titokzatosságokkal övezetten, ahogy például elillant a városismerete. Bár befejezte a máig használható és sokat is citált monográfiáját a szülőhelyéről, de az abban felhalmazott anyagot sem idézte vagy dolgozta be későbbi, jelentősebb munkáiba, bizonynyal tudós megfontolásokból. De munkásságának ezen része, a cikkek, a néhány rövid tanulmány, a kis ismeretterjesztő könyv, amelyet aztán a század kilencvenes éveiben a veszprémi Szokoly and Szokoly antikvárium, bár méltatlan nyomdai kivitelezésben, de ismételten kiadott és terjesztett, a monográfia mellett sem veszett kárba, abban az értelemben, hogy belehullt volna a feledés feneketlen, ember nélküli úrjébe. Ami tudást élete első felében felhalmozott, s valami oknál fogva nem vetett papírra, azt, mondják, sátáni praktikák segítségével megírta más. S éppen a testvérei.

Az is tény, hogy a testvérek az összes éjszakájukat, hol az egymás iránti gyűlöletől, hol pedig az eksztatikus rajongástól elkábítva, ébren töltötték valamelyik velencei, firenzei, római vagy veszprémi bor- és füstszagú kocsmában, és mint akiknek diktálnak, körmöltek, hol ugyanannak az útirajznak a különböző állomásait, hol pedig a különböző természetrajzi cikkeket egy készülő

magyar enciklopédiába: miközben hősük, akit meg kellett volna írniuk, valamelyik Európa partjait mosó tengeren hajózva igyekezett a megfigyelhető világ tényeit kis mellékmondatokkal felöltöztetett szövegdarabok zugaiban elraktározni.

Az ország művelt olvasóközönsége mindig jobban tudta, mi történik valamelyik szövegíróval, mint a távolba szakadt főhőssel, és mindenképpen pontosabban, mint azt a főszereplőnk, az árva cholnokynk tudhatja.

Ami az ázsiatan anyagát, egy élet második felének tudását illeti, az (majd) – teljes mértékben – egy kéz nyomát viseli magán. Ez a munka akkor kezdődik, amikor meghal az apró titkok miatt alkoholistává vált idősb testvér, s miután néhány hónapra – szintén az el nem mondott, mert szégyellt történetektől megfolyt, szeszekben szétolvadt idegrendszerű – a másik testvér öngyilkosságot követ el. De mindez másfelé vezetne: így e tanról most nem esik több szó.

Elkövetkezik tehát annak is az ideje, amikortól egyedül a főhős írja a három emberre kimért életet.

De egyelőre az idő középpontja előtt vagyunk, csöppnyi hírnévvel, ami minden világjáró úri embernek kijár, ha nagy orra elég határozottan ívelt, cserzett az arcőre, több nyelven társalog, és kitűnően táncol, s aztán fiatal kora ellenére tudja, hogy a Lloyd Imperator nevű, lassú járatú hajón este hat óra után nem lehet másban megjelenni, mint frakkban fehér nyakkendővel.

*

A hajó az Appenin-félszigetet körbefogó tengerek nagyobb kikötőit érintve, valójában Velenca–Fiume–Patrasz–Nápoly–Ostia között szállította a ráérősebb kereskedelmi ügynököket és azokat a világfiakat, akik valami oknál fogva világjárónak akarták tudni magukat. De, amint az ilyenkor szokásos, mindazok megtalálhatók voltak a fedélzeten, akik kényelmesen s olcsón kívántak nyaralni vagy pedig tengeri levegőt javallt számukra az orvosuk.

Íris ez utóbbi okból utazók egyike.

Széles karimájú, csigaszín kalappal a fején heverészett a hajóorr keskeny fedélzetének napozóágyán, a part felé fordult, és kitartóan számlálgatta a fehér csúcsú hegyeket. A ruhája, vállra borítható utazóköpenye is csigaszínű.

Jelenlegi hősünk – a cholnokyak egyike – azonnal felfedezte az öltözék és a lányt körbelengő illat közötti ellenmondást.

A lánynak ezen ellentmondáson kívül nem volt semmi originál tulajdonsága.

Mondhatni, a szépsége sem, amely az övé lehetett volna, hiszen azt szétosztotta; számosan voltak gavallérjai, mivel jellegtelenségében minden férfi képes volt fölfedezni saját értéke vagy becsvágya visszfényeit.

Azonos asztalhoz ültettek – jegyezte fel a hős a füzetében.

Az asztalnál étkezőket egymásnak a hajómester mutatta be, aki aztán a teljes utazás alatt nem törődött többé az utasokkal: valami nagy bánatba burkolta alakját, akkorába, hogy látni sem lehetett. Íris, ahogy az asztalnál ülők egyike sem, nem volt képes héjából kiemelni s elfogyasztani az előételként feltálatl kékagylót.

Meg kellett mutatni nekik az illő eszközhasználatot.

Íris borzongva piszkálta az opálfehérre párolt, rezegő kagylóhúst, villájával igyekezett a héjról lekarni.

Felhívtam a figyelmét, hová kell a villahegyet bökní, s milyen kis csavar-mozdulattal célszerű a falatot úgy kiemelni a héjból, hogy ne pattanjon át a szomszéd étkező tányérjába vagy a part képeire fél óra múlva is emlékező, bohémiai kristálypoharak valamelyikébe.

A lány minden falatra ivott egy-egy korty fehérbort: de arcán látható volt, a borivás fortélyait sem ismeri.

A vacsora végéig Íris nem szólalt meg, s a kagylót követő fogásokhoz hozzá sem nyúlt. Távozáskor megköszönte a segítségemet.

Hiába hagyott el, egy teljes délszaki, füledt és lassú éjszakát nálam maradt átható parfümillata.

A reggeli étkezéskor asztaltársaim számára tisztázódott foglalkozásom, fény derült utazásom céljára, ezért csöppet sem csodálkoztam, amikor Íris, zöld róka-szemét arcomra függesztve, arra kért, ha időm engedi, ülnék nyugszéke mellé, s mondjam el mindazt, amit a tengerpart egymás után fölvonuló, a kék színekbe és a fehérbe áztatott, azokkal átítatódott helyszíneiről tudok. Kívánságának, mi mást tehettem volna, eleget tettem.

S lefestettem neki e táj leghalálosabb ellenségeit, a füsthajú szeleket.

Elmondtam, akármiféle ok kényszeríti a levegőt arra, hogy a karszton átkelve, a magyar medencéből az Adria felé ömöljön, abból mindig bóra lesz. Gyengébb vagy erősebb, de mindig csak bóra. S ez rettenetes erejű szél!

A magyar medencében feltorlódtott levegő, mint a gátján túlömlő víz, roppant sebességgel zuhan az Adriára. A hegység megszűkíti a szélfolyam medrét, hisz ott vesz el jelentékeny helyet, ahol legsűrűbb a levegő, tudniillik alul. Hogy a mozgásra kényszerített levegő megfelelő mennyisége átjusson a hegységen, sokkal sebesebben kell futnia, mint a síkságon. De egyszersmind késlelteti is a hegyi levegő futását, emiatt növekedik az ok, ami a szelet indította. Rendesen kicsi légnyomás van ilyenkor az Adria fölött, és ha nem tudja a szél pótolni az itt megkevesbedett levegőt, akkor még kisebbé válik a légnyomás, még hevesebbé a levegő rohanása.

Mint a vízesés zuhataga, úgy omlik alá a levegő a Kvarneron. Legszebben látni a Buccari-öbölben, amelyen éppen áthaladtunk, amint lecsap, s vízforgatagokban szórja szerte a vizet lerohanása helye körül minden irányban. Mert olyan rohamokban száll alá, mintha egy-egy lövés volna.

A felfelé szálló levegő lehűl, és kiválik belőle a pára, ezért mindig óriási felhőtömeeggel lepi el a hegyet, és szakadni kezd belőle az eső. A lefelé szálló levegő fölmelegszik, azért elnyeli a felhőt, ködöt s a hegy lábánál derült az ég. Bóra idején látni, hogy fenn a karszton sűrű felhőbe burkolódik minden, szakad az eső, a rohanó felhők azonban a hegy sziklás peremén egyszerre szertefoszlanak, egy-egy rongy kavargva, rohanva szakad le, aztán szertefoszlik, eltűnik.

Fenn a hegyen hihetetlenül heves a szél rohama. Kocsutatót, vasutat falakkal kell ellene védelmezni a szélnek jobban kitett helyeken. A házakat gödörbe vagy a sziklák szélárnyékába építik, különben szétszedi az egészet. A tetők kövekkel terheltek, alacsonyok, s nehéz cserépfedél vagy eredetileg lapos kövekből készült fedél födi. A dolinak szélárnyékos, délnyugatra tekintő oldala tele van függőkertekkel, ott húzódnak a falvak is. A szélnek kitett, tehát az észak-keletnek néző dolinaoldalokon alig szomorkodik egy-két megtépett bokor,

s mindenütt fényesen fehérlik elő a megromcsolt mészkőszikla. Fenn a hegyhátakon csak úgy lehet kertet művelni, hogy ormótlan méretű kövekből, szárazon rakva, védőfalakat építenek föl. Így a magas falak közt meg lehet őrizni a földet, s megmaradnak az ültetvények. De ha falak nem védelmezik a fennsíkot, akkor a szél először a kizöldült növényt, a gyöngye kerti veteményt, utána a földet hordja el, s ha a szél után az oktalan kertész kimenne földjét megnézni, járhatatlan karrmezőt talál a helyén, s talán meg sem tudná mondani, hol volt?

Ilyen teljesen lekopasztott karrmezőt éppen eleget lehetett látni a hajóutunk során is.

A bórá természetesen az Adria dalmáciai partjain vagy a Quarneróban nem kelt nagy hullámokat. A bórá keltette hullámok Itália partjain nagyok, különösen Velence környékén. A szél jól elgyöngül, mire addig ér, de a hullámok nagy erővel rontanak neki az alacsony, turzásos partoknak, meg Ancona mólóinak. A partvidék öböltelen, kiegyenesített voltát nagyrészt ennek az erős hullámverésnek szabad tulajdonítani.

Igen erős szokott lenni – folytattam a vad hegyek aljába kuporodó, kihaltnak látszó halászfalvakat figyelő Íris felvilágosítását – az Adrián a sirokkó, a délies irányú szél is. Akkor keletkezik, amikor a Földközi-tengeren nagy a levegő nyomása, magyarhonban, valamint a többi környező medencében pedig alacsony. A szél a partokon fölemelkedni kénytelen, aztán tengerről jön, tehát nedvességgel telített, azért szakad belőle az hosszú alsó lábú eső. A szél heves zivatarokkal, felhőszakadással vagy pedig ősszel, zuhogó, napokig tartó esővel jár. Ködben, felhőben gunnyaszt a világ, óriási a hullámverés a partokon. Ilyenkor rendesen derült meleg, de zivatarra hajlandó idő van otthon. Az Alpok északi oldalán a fónszél dühöng, a bórá párja. Rettenetes hevessége meg a magas hőmérséklete okozott hirtelen hóolvadás miatt igen veszedelmes.

Persze van az Adrián még mindenféle egyéb szél is. Az adriai hajósok jól ismerik a szelek járását, változásait, a halászbárkák még mind vitorlával járnak. A szelek olaszos elnevezései a velencei hajósoktól maradtak ránk.

A rá következő napokon magától értetődőnek találta, hogy idősb barátnőjét, aki e nyárra kísérőjévé szegült, elhagyva, velem barangolja be a szurokszagú kikötőket, járja végig az évezredes kisvárosok száz lépésnél sosem hosszabb, de rendesen közbe, lépcsőbe, zugba torkolló sikátorait. A fejemben mindig ott volt egy térkép, amelynek irányítását követve jártam az utamat, ő azonban szüntelenül attól félt, hogy eltéved, vagy legalább elkésik a vacsoráról, de ha azt sem, bizonyosan nem lesz elég ideje az étkezéshez illő öltözetet fölvenni. Hogy aggodalmát csökkentsem, s ha lehet, figyelmét eltereljem nevetséges és baljós gondolataitól, hol az üres halpiac egyetlen nyitva tartó boltjában szultánát vásároltam, hol a vámház kötélraktára kőboltozatának résében nőtt, illatozó, apró, lila szirmú virágszálat téptem neki, hol csak olyan mondatokat mondtam nekik, amelyeknek nem volt aljuk, így a belőlük zuhant gondolatok zuhantukban hosszan visszhangzottak, s e számára képtelen helyzetektől megrettenve inkább reám figyelt.

Magamban nem egyszer eltökéltem, többé nem teremtek alkalmat arra, hogy a megfigyeléseimnek ne tehessek eleget: újabban nem jegyeztem fel se a bennszülöttek ruházatát, viselkedését, se a helyi építészeti szokásokat, nemhogy

a település fölé magasodó karsztok jellemzőit. Estével nem találtam semmit, hiába merítettem emlékezetem apró lukú hálójával a délutánba, amit ki tudtam volna abból emelni. Íris, csupán azzal, hogy volt, elragadtott a saját életemtől.

Ha Íris velem volt, céljaimhoz nem jutottam közelebb, nem figyeltem a vidékre, az emberekre, a mondatokra s különösen nem figyelhettem mindarra, ami a vidék, az emberek és a mondatok mögött hevert. S ami a legbosszantóbb volt: Írisre sem.

Majd egy reggel olyan kék volt az ég, és olyan folyékony üvegnek látszott a tenger, mintha nem is vasárnap, hanem a hét nyolcadik napja kezdődött volna. Hosszú törzsű csónakot fogadtam, hogy a kikötő előtti öböl szűk torkában megakadt, a vízpezsgéstől messzire ellátszó, a hullámok dőrejével távolba beszélő szirtre menjek. Leginkább a Balaton-felvidéki udvarháznál nem nagyobb szárazföld élővilágra vonzott – ilyen helyeken mindig akad egy görcsökbe kötözött, könyöknél nem sokkal nagyobb évszázados fa vagy valami sosem látott színekben rikító, botanikusoktól sem ismert kristályvirág, és vár az az élmény, nem mellékesen, amelyben megtapasztalható, hogyan szürcsöli a tengert a szárazföld.

Valamint, hogy milyennek látszik róla a mély vízíg kifutó félszigetet benövő halászároska.

A városról, különösen, hogy hátulról világította meg a fény, tudható volt, hogy nem geográfusok, hanem dramolettek és komorságukba belerokkant, abból azonban kigyógyulni akaró festőművészek kedves helye lehet évtizedek múlva, talán lesz majd egy negyvenéves korára megkopaszodott írója is, akit magához ragad, s aki a megérintettségéről tisztességes nyelvezettel számot tud adni. A tengerbe szakadó ormon kőfödéstől komor, harangtornyos székesegyház ágaskodik, a torony csúcsán a hajó kormánykerekeit erősen megmarkoló és tekerő, nagy, érzéketlen arcú, márványszárnyú anygallal.

A város jövőjét azonnal láttam. Talán Íris is, aki hívatlan lépett utánam a két evező emberrel együtt kibérelt csónakomba, s velem együtt indult a rövid, veszélyes vízi útra.

A szirten egyetlen szárazföldi élőlényt sem találtam, csak hét leégett, kiszáradt, szénfeketére aszalódott fát. Az evező embereket rendkívüli próbára tette a vidék, a szigetet számos alattomos, víz alatti szikla övezte, amelyek fölött arasznyival lépkedtek a nyurga, rosszul felmérhető tulajdonságú hullámok – a szemlélődő szinte észre sem vehette, hogy mégis átgördülnek valami szilárd anyag felett.

Csuromvizesen, s annak ellenére, hogy eddig sosem látott nagyságú osztrigapadot fedeztem fel, kielégítetlen érdeklődéssel tértem vissza hajónkra. Ahol aztán Íris zilált ruházata miatt föltűnést keltettünk.

Ezen az estén nem tudtam, a vacsorához melyik nyelven lenne legjobb leülni. Se magyarul, se németül, se olaszul, de franciául vagy angolul sem. A lány is érezhette, hogy terhemre van; ezért aztán sokat és közönségesen beszélt. Íris, aki a hajó utasai és személyzete magatartása szerint hozzám tartozott az utóbbi időben, holott korábban bárki férfi, aki az első vagy a második osztályon utazott, s jogosult volt a szalonban szórakozni, táncba vihet.

Ostoba történetet mesélt el, olcsó könyvben olvashatta vagy leánybarátaitól hallhatta, egy kísértetféle alakról meg annak lehetetlen viszonyairól.

Különben a napon, amikor Ravenna külső kikötőjében horgonyzott a Lloyd Imperator, ahonnan negyed járónapnyi távolságra terül el az a város, amelynek utcakövei képesek a cipőnek felelni, a templomok kövei felett pedig egytől egyig saját nevelésű szivárvány feszül, nem készültem elmenni a messze híres templomokba. Inkább Európa kiterjedt s ráadásul ősi mandulafenyvesébe hajtattam a kétkerekű szekérrel.

Mindent eltervezve úgy alakítottam a helyzetet, hogy Íris ne tudjon kirándulásomról, nehogy ismét a nyakamba akaszkodjon. A Pinetában egyedül lehettem ismét, s tudományos ambícióimnak éltem.

Visszaérkezvén, a hajó emeleti teraszán várakozott – reám. S olyan kihívóan elhagyatott, hivalkodóan árva volt, hogy maga a kialakult helyzet bosszantott fel, s nem kellett Íris közelébe se érnem, hogy feltöltsön, és majd hogy nem szétvessen a dühhé változott tehetetlenség. Meglátott, de csak percekkel később látott meg annyira, hogy odafusson hozzám, s utóbb mindez annyi időbe se került, amennyi alatt a kékszajkó elkiáltja magát. Pihegett. Zsebkendőbe bugyolált, súlyos, mert tömör ezüstgyűrűt mutatott; hogy teljes napra magához láncolta a föld a tekintetét, ezt adta neki cserébe, az ókori kikötő elhagyott romjánál, nem messze a kikötőnkől.

A fonatos gyűrű nagyobb annál, mint ami férfi hüvelykujjra illene, de kisebb bármely női karperecnél. Tövises, vésett akantuszlevelek borítják, és centiméterenként nyílik rajta egy-egy lepellevelével két körben álló, hatszirmú virág.

Tiltakoztam, de mégis arra kért, az ékszert mindaddig tartsam magamnál, amíg azt megfelelő, értékéhez illeszkedő, országos gyűjteményben biztonságosan el nem tudom helyezni. Mert bizony Íris tudta, hogy mennyit ér ez a tárgy, amint arról is sejtése lehetett, mire szolgálhatott, s antik korban élt elődeink miért és hogyan használták. S hogy erre ígéretet kapott tőlem, boldoggá tette. Arcát elfoglalta a jókedv, bolondozása és hangos nevetése, amint az várható volt, föltűnt utastársainknak is.

Sietve hagytam egyedül.

Kabinomban, hogy onnan soha többé le ne húzzam, a gyűrűt rendeltetészerűen helyeztem hímtagomra, s egészen a tövéig feltoltam.

Először fordult utazásunk ideje alatt, hogy senki se kérte fel Írist táncolni, én sem. Holott szokásosan ezzel, ily szociálisan felkínált és elfogadott módon köszöntem meg, ha kéretlenül munkám követésére szánta teljes napját.

Amit ő szerelmi vonakodásként élt át, az számomra csupán kíméletes férfiudvariaskodás volt.

Délnek haladtunkban magam számára egyre több megtekinteni- s feljegyezni valót fedeztem föl. A hajósok rémtörténeteiben mindig értelmes fénnel csillan meg valami, a tengerpart lakóinak mozdulataiban izzadságtól zsíros bőrrel napoznak a szabályok, s a serpenyőkben magukra találnak a bonítók, a szardíniák, a szardellák, a lepényhalak és az arasznál nagyobbra nem növe szivárványhalak. Az apály és a dagály a korábbiakban tapasztalhatóknál láthatóbbá vált, s ezek a szabályokba foglalható mozgások, mintha csak a szavakban lötyögő ritmusból a régi munkadalokat, kilopták a part menti szigetektől mindazt, ami növény és zöld; s egyre kietlenebb és szikkadtabb hegyhátok alatt, földdarabok és kopárrá hevült szirtek között úszott el a hajónk.

Íris, amint a sértett, de sértettsége okát fel nem táró s azt el nem fogadó asszonyok, útítársaihoz lassan nem szólt egy szót sem. Engem is került, s ezt megkönnyebbüléssel vettem tudomásul. Csöppet sem bántott, nem is törődtem ezzel a ténymegállapításon kívül, mert megszólított s egyre hosszabb mondatokkal kezdett beszélni hozzám a vidék; felismerte, milyen víz nevelt felnőtte, s melyik volt az, amelyik ilyen kitartóan ringatta bennem nagygyá az utazót. Megmutatta a fészkesvirágzatú, egész nyáron virító vadkrizantémokat, azt is, milyen messze kerültek erős szagát a szűrő-szívó szájszervű rovarok, rámutatott azokra a sötétkék, part menti víztorkokra, ahová szeret benyúlni a hold, és minduntalan szerelmi szenvedélyben vagy vérbosszúban elhaltak hulláját halássza elő a mélyükről, s nem szakadt be alattam a föld, ha az ösvény végét elérve olyan kunyhóba léptem be, amelynek ablakát belülről folyton vérző törrel támasztották ki. Különös, hosszú kristályokat találtam, köztük lila ametisztet, amely nyelv alatt szopogatva alkalmas bárki alkoholfüggéséből való kigyógyítására. És olyan sárga erű, nehéz testű, az ujjakat magához ragasztó ércet, amelyet ha a gömbszilvából kilépő éjszakai démonok elé ejtek, szilvakká változtatják vissza őket, még ha némelyik ezután is képes maradt megkergetni az embert: tapasztaltam, tehát tudom.

Ha tehetem, hajónkat sietve hagyom el, nyakra-főre járom a partot, fővő fazekekba nézek, és illóolajat gyűjtök a lenvászonból varrt, kék szegélyű zsebkendőmbé. Íris elmaradt mellőlem.

Arra azonban ügyeltem, reggel véletlenül se legyen módja találkozni velem, este pedig, ellenkező jelek híján, mindenesetre úgy érzékelem, ő kerüli a találkozást. Sosincs jelen a vacsorákon, ételét talán a kajütjébe viteti, vagy egy falatot sem eszik.

Végtére: megkönnyebbülök.

Annak szentelhetem az időmet, ami okot adott az utazásomra, s ami a legdrágább nekem.

Az ezüstgyűrű a testrészemmé vált. Nem veszem észre, hogy magamon viselem, nincs észrevehető tömege, súlya, nem akadályoz, ingerlő dudoraival nem kelti már fel a figyelmemet. Ezzel szemben, mintha növelni kezdte volna, hogy végül megsokszorozza munkakedvemet és a teherbírásomat. Végső soron mindezért hálás lehetek Írisnek.

Egy reggel már akkor bent volt a csónakban, amikor a vízre ereszkedtem. Éppen az evező embereket utasítottam, amikor észrevettem: ott ül az orrban semmi kis rongycsomóként, viaszfehér az arca, s a szeme pedig izzó malachit. Ez a lány oly heves szenvedélyű, hogy a szemérmesség nem maradt meg benne. Vértelen, összepréselt ajkáról látom, bármire eltökélte magát.

Mindenhová elkísért. S én úgy tettem, mintha az elmúlt tíz nap is útítársam lett volna, markába nyomtam a teodolitot, utasítottam a kalapács elővételére és elcsomagolására, feljegyeztettem a mérési adataimat, és felvágattam vele a bokámon – hiszen akadályoz a mozgásban – a medúzacsípés növesztette hólyagot.

Mindenben pontosnak bizonyul, habár kimért. Felesleges mozdulatok nélkül, jó tanítványként hajtja végre az utasításaimat. Megérti az összes szakkifejezést, és használja azokat. Nemegyszer olyanra hívja fel a figyelmemet, amelyet kábult kapkodásomban nem vettem észre.

Amíg eltűnt, szakkönyveket tanulmányozhatott, és annyi ismeretet szedett össze, hogy ne legyen laikus. S most ezt az elméleti tudását kezdte a gyakorlatba átültetni. Meg kellett hagynom, nem mutatkozott tehetségtelennek.

Egyre többet s vakmerőbben segített, nemegyszer magam érezhettem azt, hogy immár én szolgálok ki őt.

Ettől természetesen csak nőtt a vele kapcsolatos zavarom. Bár a jelenléte mindig ingerelt, sosem mondhattam meg neki ezt, nem lett volna férfiemberhez illő. S ő, láthatólag sosem zavartatta abban magát, éppen azért, mert mintha mindazt tudná, amit én gondolok felőle, hogy szétrombolja mediterrán napjaimat.

Amikor a nap simára feszítette a tenger felszínét abban a déli albán kikötőben, ahol két napra kötöttünk ki, esernyőjével egyensúlyozva a hajót és a rakpartot összekötő pallón indult utánam. Senki sem volt a közelünkben. Megkértem, többé ne jöjjön velem. A megdöbbenéstől sóbálvánnyá vált, csigaszín ruhája akárha bádoggá dermedt volna. Esernyőt tartó keze alázuhant, másik keze ujjaival lassan megérintette márvány homlokát, s halkán tört föl szájából a hitetlenkedés.

Akkor láttam először, hogy pupilláját áttetszően fehér sávok szabdalják darabokra, akár a szkipetárok apró termetű teherhordó szamarainak a szemét vagy a kis termetű ragadozó emlősökét.

A néhány hete idetelepedett bordélyházat látogatom meg – feleltem –, ahová most érkeztek meg azok a szabadkai Bosán és Hirt lányok, akik szájában nem csak magyar nyelv van, s mert képesek minden érett narancsnak utánamenni, a tudás biztos forrásai lehetnek. Íris szégyentől pirosan fordult el és hagyott egyedül.

A kuplerájban töltött napra következő éjszakán, talán mert a hajót is elérte és körbelengte az albán parttal szemközti sziget kábítóan édeskés növényillata, talán mert álmukban is repülni tudó tengerifecskék suhantak a kajütblakom előtt, talán mert először valódi hasznát láthattam ezüstprotézisemnek, megírtam eddigi legjobb tanulmányomat az Adriáról.

Öngyilkossága készületlenül ért.

Bőséges vacsoránkat követően asztaltársaságunkban, bár szórmentén, a minden kikötőben megtalálható, változatos nemzetiségű perszónákkal zsúfolt nyilvános házakról esett szó. Ezen intézmény fontosságát immár magam sem tagadtam.

Amíg lelkesen beszámoltam földrajztudósként és publicistaként szerzett húsos tapasztalataimról, szinte elfeledtem, hogy Íris ott ül mellettem, és keményítőtől ropogós damaszt asztalterítőtől eltakart keskeny kezét izomláztól merev combomra fektette. Ujjait hiába emeltem onnan számtalanszor le, ott tartotta azóta, hogy elfogyasztotta görögdinnyéjét, s a kést és a villát finom koccanásokkal kísérve, tányérjára, a nedvesen csillogó magok közé helyezte.

Hirtelen jött fejfájásra hivatkozva vonult vissza.

És reggelre, amikor a tengeren ringó hajónkig kiszaladt a vadnőszirmok illata, s én az Albániával átellenben elterülő Korfu kikötőjének megtekintésére indultam, halott volt. Egy szenvtelen matróz közölte velem a hírt, láthatólag nem tudta, mondataira hogyan fogok reagálni.

Már Nápoly kikötőjében horgonyzott a hajónk, s én néhány szép sétát tettem a közeli, vulkánkitörés elpusztította településeken, amikor eszembe jutott az a

történet, amellyel Íris, illetlensége folytán, egy vacsoránál oly mértéktelenül felbosszantott.

Nem mintha valami múlt eseményét magyarázó okra találtam volna a történetben; de azért, mert mint utazó társaimtól is tudható, minden, emberrel történt dolgot fel kell jegyezni, azért, mert egyben-egyben bizonyosan megcsillan valami, ami a jövőt indokolja.

Így szólt valahogy (ha jól emlékszem) Íris asztalnál elmondott nekem szóló, butácska és opálosan áttetsző meséje.

*

Nagylánykora első napján éjszaka egy kísértettel találkozott. Megkérdezte, ki az?

– Kísértet – mondta a kísértet, majd visszakérdezett:

– És te, barátom, ki vagy?

– Én is kísértetet volnék – füllentette Íris.

– Hová tartasz? – faggatta a szellem.

– A legszebb városba, ahol az emberek elfeledkeznek arról, hogy élnek – felelte.

– Én is épp oda igyekszem – mondta a kísértet, és együtt mentek tovább.

Néhány kilométer után megszólalt a szellem:

– Szerfölött kimerít a gyaloglás. Nem volna jó, ha fölváltva vinnénk egymást a hátunkon?

– Bizony, nem volna rossz – válaszolta Íris.

Előbb a kísértet vitte őt a vállán, de néhány lépés után megszólalt:

– Barátom, te túlságosan nehéz vagy. Tán nem is volnál kísértet?

– Friss halott vagyok – magyarázkodott Íris –, ezért nagyobb a súlyom.

Ezután Íris vette hátára a kísértetet, ki csöppet sem volt nehéz. Háromszor is váltották egymást.

– Friss halott vagyok még – kezdte ugyanannyiszor a szót Íris –, nem tudom, hogy a kísértetnek mitől kell óvakodnia?

– Csak az emberi könnyet nem állhatjuk – oktatta a szellem.

Közös útjuk ekkor egy folyóhoz ért, és Íris hagyta, hogy előbb a társa keljen a vízen át. Hallgatózott, de a víz meg se csobbant. Bezzeg mikor rá került a sor! Csobogott, locsogott a víz a lába alatt!

– Hát te miféle zajt csapsz? – kérdezte a szellem.

– Ne furcsáljad, hiszen még friss halott vagyok – nyugtatta útítársát Íris.

S hasonlóan indokolta azt, hogy ő képes árnyékot vetni, s olyankor, ha a hold és a nap egyszerre uralkodik az alkonyatban, egyszerre két árnyat is nevel.

Az utolsó városnál jártak – mert minden utazónak van egy utolsó városa – és éppen Íris volt a cipekedésben a soros. Vállára kapta a kísértetet, s mikor már az a nyakában volt, alaposan megmarkolta. A kísértet nagyokat sikoltott, kérte, hogy tegye le, de Íris rá se hederített, míg be nem ért vele a vásárba, ott aztán letette. Akkor a kísértet ijedtében kardokkal körbevett virágszállá változott, majd meg kecskévé, aki lerágta a növénycsomót, majd meg veres rókává, aki fölfalta a kecskét, vagyis önmagát.

Akkor Íris eladta, s nehogy visszaváltozzék kísértetté, alaposan meg is siratta.

Nem kívántam megnézni, végtére semmi közöm a múltjához, a jelenéhez, miért is volna a jövőjéhez; egyébként pedig elég hullát láttam az életemben –

ez a helyzet újabb tapasztalatra nem kínált alkalmat. Azon fajtájú fehér nőknek, akik közé Íris tartozott, halálukban hosszúra és keskenyre nyúlik az arccsontjuk, fogazatuk, akár a ragadozóké, kissé előreugrik, s drótként erős hajuk és felső ajkuk pelyhe vörhenyessé fakul.

A sziget fővárosát sikerült gyorsan megnézni. Az Esplanádon angol lovas katonák gyakorlatoztak, a vízi erődítménybe nem juthattam be, a királyi palotát pedig eltakarták a babbüvelyhez nagyon hasonlatos, lecsüngő, sárga termésekkel megrakott oleanderek és a gyökereit minduntalan föld fölé kidugó indiai fügefák. – A románcból ennyi maradt írásban.

De hogy mindezt ki vetette papírra, azt meg nem mondja az írás, a testvérek keze írása a kor grafológiai szakértői számára megkülönböztethetetlen. A történetvezetés pedig a Cholnokyaknál hasonlatos – igen, vannak, akik még egymás elől is elírják az életüket, s ebből a kapkodásból ered, hogy innen is, onnan is hiányzik náluk mindig valami, legyen az akár a kezdethez, akár a végehez tartozó.

Tehát e történet fátumát most sem lehet tudni, miként kell nevezni. Azt sem tudni kit vádolhatunk azért, amiért ennyire hiányos a tudásunk. Hogy csak itt-ott érzékelünk, de leginkább csupán sejtünk valamit. Az, hogy a szöveg jelen idejében ki vagy mi a fátum, az ugyanúgy nem mondható meg, mint hogy ki alszik az egyszer csak nyakba csapódó kés alatt elhasaló sötétben, de nem tudható az sem, ugyan mi okozza olyan hamarosan, miféle balsors, miféle szenvedés a történetek borzasztó halálát, s mi alakítja rögvest sorsunkat úgy, hogy egyedül éljük tovább azt az életet, amelyet három embernek kellett volna élnie.

Érthető, egy cholnoky soha többet nem akarja megérteni a világot, bár elfogadni sem tudja, hogy vannak napok, amikor nem fehér, hanem kékszín virág árasztja az átható nőszíromillatot. Így hát ebben a mondatban keresendő a felelet arra a kérdésre, hogy miért lett az, ami. A főhős pedig nem hiszi többé, hogy bárki megírja a történetét; tudja, ő sosem teheti meg azt önmagának, épp elég munkát ad neki a másokról megírható.

Holott látható és olvasható: titok pedig nincs.

Mert például arra a gyerekre emlékezik (bizonyítja ezt élete legutolsó írása, a búcsúlevele, amelyben majd csakis virágszíromfehér bőrű feleségéről fog beszélni), akiről bár szó sem esett az előbbi feljegyzésben, mégis ott van, sőt csak ő van valóban jelen a hír közlésekor.

Igen, hegyes kis állat előrevetve egy négyéves leánygyermek bámul zöld szemével, minden figyelmét a szép cholnokyra összpontosítva, s nem vet pillantást – nem tudhat róluk semmit – a mellette üldögélő toprongyos, erős szagú orosz vándorra.

Korfu pedig, mert előző napon zivatar áztatta el, s az esők után mindig kinyitja kecses szirmait, nehéz illatot ontott magából, s ez az illat azonos volt azzal, amely bizonyosan érezhető lett volna Íris kihűlt testén, ha lett volna valaki, aki virrasszon mellette, és sirassa; s most végre valaki valóban a kiszolgáltatottság és végtet emberszagát szippantotta volna be orrába s tüdejébe.

III.

Nemegyszer fordul elő, hogy a könyvszekrény megfelelő polcáról emelve le a kedves, szétlapozott könyvet, s felütve a keresett oldalt, nem az a történet bukkan napvilágra, amelyre olyannyira vágyott a könyv felnyitója. Sőt, nem is az, a másik, amelyet bár ismer, de nem akarja fellapozni, merthogy éppen nincs vele semmi kapcsolata; de ott áll a helyén egy szokatlan, egy vadidegen, egy új. Amelyet aztán – hogy visszaidézzem – hiába keres később, ismét eltűnt valami úgy, ahogyan megteremtődött, hirtelen és visszavonhatatlanul.

De akár az értelmezésért, de akár azért, ami megelőzi: a megértésért – mily sajátos ellentmondás! – olvasni kell!

Van tehát olyan könyv, amelyben a történetek látszólag minden előzmény nélkül születnek és elhalnak, s szó ami szó, valaki mindig viharos változásoknak lehet a tanúja, ha már bátorságot merített, és a betűk közé nézett. Merő rettegés az ilyen élet, sosem tudható milyen történelemből marad ki, de azt sem, hogy a felcsapott lapok jóvoltából menten milyen tragédia vagy komédia részesévé válik a szemlélődő, amint az sem, hogy egyszerre csak elkezdődik vele valami, vagy csupán éppen vége lesz.

Nemegyszer érezni, hogy az ilyen könyvtárban, illetve a könyvtár könyveiben egyszerűen nem lehet jelen lenni. Talán mert nem található abban saját történet, miközben ahelyett ott áll – feketén, fehérén – az a szószedet, amely bár a történet szavaiból rendeződik össze, valódi történetet mégsem kerít egybe.

Sosincs kétség azonban afelől, hogy aki az ilyen könyvtár könyvét emeli le, az a saját könyvei egyikének lapjait üti fel – a saját polcai egyikéről.

A könyvtárban éppen: mindegyik könyv fedőlapjának belső oldalán ott található az a saját kezűleg beragasztott – tíz vagy tizenegy éve nyomtatott – ex libris; negyedíves, diósgyőri, sárga, puha és vastag merített papír, rajta képvers, család- és utónév kezdőbetűi.

Néha azonban, könyvek között ülve – ismételjük át és jegyezzük meg jól, ezek mindegyike monogrammal jelölve –, a könyvszag arra figyelmeztet, hogy lemaradunk az életről. Mintha a könyvek valamiben megelőznék az olvasóját.

A képvershez, amelyet nem sokkal a velencei Palazzo Venier dei Leoni egy példányos futurista könyvbemutatója után, a városi galéria nyári kiállításán fedeztek fel, lehet ragaszkodni. És nem tulajdonítandó semmi jelentés annak, hogyan is lenne tulajdonítható, hiszen a metafizikus érzések csak a 20. század közepi olasz festők képeiről ismeretesek, hogy a Palazzo Venier dei Leoni kiállítása után ama galéria tovább utaztatja (e képvers híjával) az anyagot, először Firenzébe, majd Rómába, Rómából – mintha csak valami centrum felé haladna – Korfu városába, igen Korfuban készülnek kiállítani a kollekciót – ha el nem süllyedne Nápoly kikötője után az a hajó, amellyel (biztosítás vagyis érték nélküli megjelöléssel) szállítják. A dolgok ilyenén menetének van jelentése.

A teljes anyagból a sajnálatos katasztrófa következtében ugyanis csupán ez az egyetlen mű, amely eredetiként – tehát nem fotó, xerox vagy más eljárással duplikáltan – létezik.

Egy könyvtárban – és annyi másolatban, ahány könyv található a polcokon.

Az egyszerű és kifejező ábra olyan vagy olyannak érezhető, akár a könyvekkel egybekötött élet: szikár, komor és határozottan egyszerű.

Amely képversi ábrának – aszerint, hogy kezdetnek vagy befejezésnek tudjuk – több értelme, de bármelyik esetben mindig két olvasata van. Az ábra F-je ugyanis két árnyékot vet, az egyik bal oldalra vetődik, a másik pedig jobbra.

Szó ami szó, akiről eddig szó esett, talán azért is, mert minden könyvben benne van, az akár a szerzőnk lehetne. Ő lehetne az, aki tétova, aki előre olvassa könyveiből a jövőt, és mert saját jegye van a könyvekben, azt is tudja, abban a jövőben saját élete is benne foglaltatik.

Ráadásul olyan férfiú volna ő, aki a könyvtára által (is) szerzővé válik, bárhol kinyithatja a lapok világát, mindig teremti. Nem mintha a teremtés volna a szerzőség lényege. Vagy a mozdulatokban kell ezt megtalálnunk, amelytől kizárólag függ, mi jelenik meg a szétnyíló könyvekben? (Ha már egyszer eljutunk addig, tekintsünk majd azokba is, amiket összeolvasott magának.)

Most tehát a könyvtárban vagyunk, egy olyan könyvtárban – vagyunk! –, amely könyvtár telehold fényében fürdik. Igen, a könyvtárban telehold van, s ez a telehold láthatólag a könyvtárhoz tartozik annak ellenére, hogy a könyvtárszobából kitekintve a teljes hegyoldal s a magasban elnyúló egész csillagos éjszakai égbolt is folyékony ezüstben lubickol.

Valami éjszakai állat kiabál a kertből.

Ha pedig bármelyik könyvbe belelapozunk, látni fogjuk, minden egyes könyvön belül világít egy hold, és ez a Hold ugyanaz, amely egyébként sápasztó fényével magát a könyvtárat is bevilágítja. Azt is mondhatjuk, hogy e különös könyvészeti gyűjteménynek ugyanaz a belső fénye, amely a külső fénye is; s bizony ezt nagyon kevés közép-európai könyvtár mondhatná el magáról. Hiszen az ilyen gyűjteményeknek kell hogy legyen egy saját szíve.

Nem is csoda, ha benne különös dolgok esnének meg.

Nézzük meg egy-két bekezdésig azt az életet is, amelyről lemaradtunk. (Látjuk, hogy van egy másik élet, amellyel az övé éppen *Az írisz árnyéka* megjelölte kiterjedésben azonos. Aztán egy újabbat is felfedezünk, amellyel a közös részt éppen az *Írisz* mutat meg. S egy még újabb, amely immár az övé kívül a harmadik életé, és éppen a *Tiltott Ábrázolások Könyve* a közös kettejükben.)

Nos, mi az, ami a fentiekbe – *A nősirom könnye* kivételével, hiszen abban éppen történünk – nem foglaltatott bele, mi az, ami e könyvtártulajdonosról még, éppen a könyvtára által, tudható?

Mindenekelőtt azt, hogy a könyvtár tulajdonosa, s ezt éppen a könyvtára bizonyítja, másban sem hisz, mint a nyelvben. Kizárólag abban, az alfája és ómegája, s végső soron nem hisz a nyelv önmagán túlmutató lehetőségeiben sem, amilyen például a valóság közvetítése vagy netán az ábrázolás. A könyvtárrá egybeálló könyvek másról se beszéltek, csak arról a nyelvről, amely önmagára figyel.

Mondhatjuk azt, a nyelv arra való, hogy tisztába tegye szaros saját magát.

És a holdfényben született sok árnyék megmutatja a padlástéri, ódon szagú könyvtárban, hogy ez feladatnak nem is olyan kevés.

Ezek után természetes: a fejezetben nem szabad történetnek lennie.

Története a könyvtárnak van, de az egyelőre (joggal) rejtve marad.

Ami mégis látható most belőle, nem több, egy-egy a kapkodva becsukott könyv lapjai közül kilógó mondatnál, csapzott sornál, padlóra lehullott s a takarításnál szőnyeg alá söpört gazdátlan kijelentésnél vagy éppen az ahhoz hasonlatos madárhangnál, amelyet a rigó akkor felejtett a hegyoldal lapulevelei alatt, amikor a lesből rátörő macska elől riadtan és némán fölszállt, s maga után csak egy, a levegőben lassan vitorlázó faroktollat hagyott.

A könyvtárban a könyvtárlakó vagy annak könyvei által elhagyott mondatzerű feljegyzések vagy éppenséggel szabályosnak látszó mondatok a következők.

1. A szerző sejtí, hogy lennie kell történetnek (amely talán a könyvtár sajátja).
2. Legalább három használója, tulajdonosa van, akik – kétségtelen – nem tudnak egymásról.

3. Az álomkönyv az olyan, hogy még éjszaka, álmában jegyzi fel az álmát. S reggel ott van az éjjeliszekrényen az álom – megírva.

4. De néhány jegyzet máshol is megmarad. Például: *Hiába kérdezed, barátom, mi maradt ebben a történetben, nem tudok rá válaszolni.*

5. De hiszen nem bizonyos semmi; kizárólag én, az író, vagy, hogy egyelőre, az indulásnál szerénynek mutakozzam, én, a történet elmondója sem. Most természetesen a háttér sem vázolható fel (amelyet pedig alaposan ismerhetek, hiszen íróvá válásom előtt számos alkalommal bejártam, s közönséges magánemberként is tanúsíthattam a létezését) nemhogy az alakok, a jellemük vagy éppen a cselekmény. Állítom, rajtam kívül más senki és semmi sincs egyelőre, ettől a mondattól kezdve pedig nevezzük így: a novellában.

6. A mindenségemben meghatározott kontúrja van mindenemnek.

7. Mielőtt beszélni kell arról, aki a saját jövőjét veszi feleségül, és ez a jövő elrabolt tőle néhány évet, a másik hely utcáiról essen szó.

Eddig minden írásomban előfordultak; elvégre arról a vidékből származnak át, ahol felnőttem, s amely nekem ígérte a jövőt, természetesen a sajátomat. Azóta is, a fénytől csillogó köveken bárhol járok, mindig ugyanazon városét koptatom.

8. A tájamban játssz!

9. A pusztulásé, a képversé s a többié, a korfus, reggeli fuvalatban – a történet is vele pusztult. Az, amelyben nem tudható, hol van a fátum (bár egyébiránt az alakítja).

10. A szerző egy történetet olvas össze

- arról, aki az íriszek forgatókönyvét írta,
- az olvasóról,
- az íriszről,
- a szöveglakókról.

Azt azért ismét el kell mondani, hogy ez a könyvtár könyvtárs is.

IV.

A két árnyék a könyvek legtöbbszörében azonos, ami természetes, hiszen a könyvtáros, amikor a Velencében kiállító mestertől potom pénzért megvásárolta a tölgyfából metszett dúcot (az első levonattal együtt – s a kiállított levonat helyére maga a mester helyezte el a másolatot, amely aztán a nápolyi hajótörésben a

dolgok rendje szerint megsemmisült, s immár, ahogy azt a kép olajfája minduntalan szeretne volna magának, a sós vízben lebeg az idő végéig), különösen ügyelt arra, hogy ne csupán a neki valóban tetszőt, hanem az őt ki is fejezőt válassza könyvei azonosítójául: a két oldalra azonos árnyékot vető jel erre alkalmasnak bizonyult.

Azonban ha a könyvtárat valaki szorgalmasan végiglapozza, láthatja, ez a döntése nem illeszkedett akaratához. Ugyanis léteznek olyan könyvek, amelyek ex librisei az eredeti ábrának a másolatai, s vannak, amelyek azonosságuk ellenére mások. Így például a görög, a latin és a délvidéki szerzők könyveinek, illetve a mediterrán kiadványok ex librisének bármely F-je határozottan olyan, mint egy évezredes olajfa árnyéka, s a közép-európai kiadványok, illetve szerzői anyagok jobbra vetődő ábrája fűzfaserű.

A könyvtárat, bizony, megosztották, és ezáltal kirabolták. Sőt némely könyvét is, hiszen például vannak könyvek, amelyek egyszerre szólnak a mediterrán világról és a rideg mérsékelt öv medencéiről, hogy példaként csak a Cholnoky fivérek kézíratait hozzuk fel, akik ha egy oldalon itt, gyakran a következő oldalon már ott vannak. Az ilyen könyv elején az ex libris fája másként hajol, és veti a mását, mint ami az utolsó oldalon van. Sőt, ezt a sajátos tulajdonságot a lapok képesek lennének felmutatni.

Igen, ismételjük meg és nyomatékosítsuk, ezt a könyvtárat megosztották!

Éppen az ex libris, amelynek nem ilyen feladatot szántak. Az íriszes ex libris, amely annak ellenére azonos tud mindig maradni, hogy egyre-másra különböző formákat vesz fel.

Amire sosem talált azonban – se a szerző, se az itt-ott megszólaló főhős – magyarázatot: mitől tudta az ex libris, hogy éppen például görög nyelvű kiadványban van-e, vagy másban. Hiszen ő maga egyformán szeretne mindahányat, nem tett köztük különbséget sem gondolatban, sem olvasásban, és mástól sem tűrt el diszkriminációt.

*

Az íriszek bár a kifejlett napfény növényei, s a száraz és meleg zugok, platók és kőomlások forráságtűró lakói, változékony szirmaikkal a teljes holdfényben új titkokat mutatnak meg.

Most például az a titkuk, hogy a történetbe betelepedett fa tövében – amelyről nem tudjuk, hogy bőven termő olaj- vagy fűzfa-e –, amelyet nevezhetünk az ábra középpontjának vagy szívének, éppen a kard alakú levélcsoomó mögött, eltakarva, nehéz fejét kölyökmancsaira hajtva egy aranysakál alszik.

Az íriszek, bizonyos már, kétértelmű növények, Szeléne hatalma miatt ugyanarról a dologról – nevezhetjük talán az életnek – éjszaka mást tudnak, mint nappal. Mert éjszaka hátulról, nappal pedig előlről világítják meg a dolgokat.

De az aranysakál a napfényben és a holdfényben is aranysakál marad, akár Korfu olajzöld ligeteiben, akár nádi farkasnak nevezve, Balatonfüred nádasáiban. És hiába takarták el a szavak, s nem lehetett semmi szerepe, mégis csak volt, ahogy a lexikonok elején is van az alsó nyelvállású, hátul képzett, ajakkerékítéses rövid magánhangzónak, az a-nak.

*

A képvers mestere így is jelen volt, nem véletlen, hogy a neve isten kegyelmét jelenti, amilyen, ha még élő zsákmányt talál, és táplálkozása előtt kettéharapja a torkát, ne szenvedjen annyit, például az az állat, amely délen az aranysakál, Balatonfüred környékén, előfordulási helyének legészakibb terén pedig a nádi farkas nevet viseli.

És jelen is tudott maradni, amíg a képvers – a gyenge fuvallat előtt – létezhetett.

Ami pedig a történetét illeti, látható, azzal, hogy hosszas mondatok után most befejeződik, maga után hagyva mindenféle ételmaradványt, lerágott dögöt, elharaphatatlan csontokat és véres-zsíros ínszalagokat, elrágatlan mócsingokat, s megtörtént, joggal következett be a vége, a vég, és csupán annyi remény maradhat, de az is neked, Olvasó, hogy hamarosan meg fogod találni a kezdetet is.

J.

Vannak szavak, amelyeknek két arcuk van, két történetük is, mégis mindig ugyanaz a jelentésük. Ilyen a tűzé is, amely gyakorta egyszerre jelenti oly sok dolog végét és kezdetét; holott ugyanaz a nagy lángokkal lobogó, minden élet és élettelen elemésztő. A tűz kimondása afféle önmagát beteljesítő jóslat is, elég rágondolni vagy csupán a szó első hangját kiejteni, valahol máris láng kél a kimondatlan szóból, s mire elhangzik, mert a végéig jutottunk, már elhamvadt egy város, zsarátnokába omlott a teljes erdő – csak maga a tűz nem; az megmarad örök veszélynek.

De ehhez a tűzhöz nincs sok köze a hősnek, bár ő is a szavak és folyók keresésének szentelte életét, mindenhol a maga mondatát és a medrét keresi. Egyébként sem tudható, hogy hős-e, amint annyi más minden sem sejthető róla, nem mintha nem lennének tulajdonságai, vagy netán ne volna valamiféle megragadható személyisége: csak éppen szüntelen elrejtőzik – és nem csupán előlünk, de maga elől is, sosem néz bele a tükörbe, nehogy kénytelen legyen maga helyett azt látni, ahogyan őt nevezik meg a vakító mediterrán nap-sütésben a haloványabb színek, azok a pasztellesek, amelyek félhomályban oly szívesen üldögélnek a kékes árnyékperemek közelében vagy a tintakék vízben úszkáló halak pikkelyes hasán.

Mesélik, elvégre egyszer minden mesét elmondanak, hogy olyan ember ő, aki ha egy helyen végre megtelepszik, bizonyosan arról a másik helyről fog meditálni, amelyről éppen elmenekült vagy nagy melankóliák közepette elhagyott. Azt mondják róla, olyasféle volna, akinek változékonyak a tulajdonságai, s hogy éppen milyen, az nagyon különös dolgoktól függ, például hogy miféle üvegtörmelék-szerű hangok között vonulnak az éjszaka kifényesedő Ikek alatt a vadludak, melyik oldalukra fordulnak a nyári napforduló előtt a tengerpart veres pettyektől nehéz testű kavicsai, vagy pedig a sólepárló márványból összerakott kalyibájának melyik nyílásán szalad be s melyiken szalad ki a nagy nyelvű szél. S bizony még abban sem lehetünk bizonyosak, ha ma az olajfák alatt tekergő vipera éppenséggel az ízes lakomába küldi, és sok bort itat meg vele, ugyan holnap is az jelenti-e, s nem pedig elsötétedett arcot, haragot, veszekedést.

Most mindenesetre az a felirat jár az eszében, amelyet az érdi lejtőn, Veszprémből jövet a fővárosba bevezető út torkolata táján figyelt meg, s éppen azon a napon, amikortól kezdve már nem vezetett vissza számára semmi lehetőség városába. Nem mintha eddigi városközi utazásaikor nem nézhette volna meg azt a tölgyek fogalmazta állítást, csak éppen mindaddig sosem látta meg, amíg nem érezte, hogy e vidékre nem tér vissza többé.

A szó ott zöldellt a domboldalon, tele volt madárdallal és égő vadrózsákkal. Nagyon távolról lehetett csupán észrevenni és kisilabizálni, holott egyértelműen szegte körül a kökényszilva sávja.

Merthogy Tartini városában, ahol minden zaj előtt ott állt a híres hegedűs valamelyik hegedűhangja, s ahol a város legszebb palotácskájának számárhát-íves ablakai mögött, a dagadó, habos függönyök takarásában egy különös nőalak hallgatta szüntelen a zokogásszerű hangversenyt, itt, ebben a szülőhelyénél csöppet sem kisebb, de természetesen egy lélekkel sem nagyobb városban kötött ki, itt, hitte, önmagával találkozhat, s hitte, hogy végre azt az árnyékot fogja megtalálni, amely a saját nevelt fájáé, s az asztal is, amelyre jegyzetei megírásakor könyököl, bizony nem más tájak más idője székének árnyát formázza. Ezért rendezte otthonához kötött emlékeit, ezért vette számba a bakonyi szeleket és számlálgatta a Buhim -völgybe lefutó lépcsők vöröskő fokait.

Azzal az önmagával kívánt egy lépcsőfordulóban összetalálkozni, akit valaha elvesztett. Hogy mikor és hol, azt ugyan nem sejtette, ugyan ki gyanítja azt, melyik lépésnyomában marad ott a sok ezer sárba taposott közül – egy súlytalan és tömegtelen test is, az, amelyet megragad és nem enged el többé a sár, s amelyet mindenféle névvel lehetne nevezni, akár a múltnak vagy éppen a bakonyi levegőégnek. Úgy vélte, valahol azon az északi tájon lehet az, akit keres, ahol, ha kimondják a szót, cseresznyefa, akkor egy valódi cseresznyefa és nem egy szó árnyékában lehet húsölni, s ahol a dolgok ruháinak ráncából fényes szemű titkok, drágakövekkel csörgő karperecek, jáspisszemű beszélgetések peregnének alá, nem pedig a tudósok szikár és ráncos bőré nyelvényei.

Tudós ő, hiába tagadná, a geográfia szavainak mestere.

Nem volt reggel, amely ne a Svetega Jurija-templom sós viharoktól fényes kőfalú udvarán találná, hol kapribogyót gyűjtögetett a kötömbök nedvességtől fénylő réseiből kinőtt és súlyos lombját aláhullató bokorról (szobácskájában aztán borecetbe tette, amelyből egy-egy kanálkányival a juhsajt mellé került, ha éjszakai munkája mellé ételt készített elő az asztalának sarkára, s közben maga is el-elrágcsált néhány kifelés előtti, kesernyés bimbót, vagy csupán a megbontott hegyoldal alatti, tengerparti város nézésébe feledkezett, mint szerelmes a szerelmébe, bele, ott, ahol a napfény először ért karsztot, s olyan magnéziumfénytel tudott ragyogni, mint az esküvői fotográfusoknak, ha dolgoznak, a háttérként kifeszített lepedő. Ott nézte azt a keskeny, északi égaljat, onnan várt jelet, amelyik csak hajnalban érkezhét, amikor alant még alszik a középkorból itt ragadt velencei városka, bár ha a tengeren kinn is vannak férfijai, halászni. Aztán, hogy nem érkezett üzenet, semmi, amiért más keskeny utcán, fénytől síkos lépcsőn indulhatna a kikötőbe, a tetején szélkakasként forgó anglyalt tartó harangtorony előtt fordult le a bástyasétányról, még a delfines keresztelő medencét is láthatta, ha sietve utána nézett a munkáját ilyen tájt kezdő sekrestyésnek, s leereszkedett a Bolnis ulicán a főtér kicsi, piros palazzójához.

Az ablakokat ilyen tájt zöld spaletták takarták még, de a zene, az a szüntelen elhalni kész hegedűszó már hallatszott: a sakálásszony a nap huszonnégy órájában húzatta magának a hegedűt, s mindig ugyanazt az édes-bús dallamot, egy délszaki menüettet. A palota tulajdonosának címerében pedig a következő felirat hirdette, amit hirdetni se kell: *Lassa pur dir*. Velencei ez a dialektus,

miként erre a félszigetre ült halásztelepülésen minden ablakfélfa, halaskofa és halbőr fedelű könyv.

A napok megfigyelései szakszerű leírásával teltek. Mint afféle földrajztudós, kicsi kirándulásokat tett a városban, és hosszú följegyzéseket készített róluk, rendkívül ügyelve arra, hogy minden, ami személyes, különösen ami a személyéhez kötődött, be ne kerüljön okos dolgoktól egyre súlyosabb naplójába. De hát nem ezért menekült volt el Veszpréméből, nem ettől lett keserédes az élete? Hiszen bármennyire nem látta is a dolgokat, a tárgyakat, a puha porral beborított ösvényeket és a hexameterekben beszélő visszhangot, csupán azokat, amik előttük pajzsként álltak, a szavakat, azért mindig is sejtette, homályosan sejtette, ő nem a világról, hanem kizárólag a világ elnevezéséről tesz megállapításokat.

De hiszen másoknál tudta, mi ez az érzécsalódásos betegség, bátyjánál azzal is tisztában volt, ki az oka ennek a kórnak, csak éppen azt hitte volna, a járvány megelőzéséhez a járványtan megismerése a fontos – s nem pedig a gyógyszerek és a gyógyítás.

A városka lakói megszokták hóboritos vendégüket; örömtelenül vették tudomásul, hogy megörökítik életüket, a közös csónak szigonya bekerül egy magyar mondatba, ahol aztán nem eszi tovább a só, és nem rozsdásodik az évente újravert vas, a királylányosdit játszó csöppnyi gyermekek, amíg világ a világ, folytatják kedves színházukat, és a bíbor királyi lepel, egyébként ágytakaró is, addig lesz vállra borított palást, amíg el nem tűnik a Földről az emberiség, vagy legalábbis a könyvtárai.

Számára ott ért volna véget tudósi munkája, ahol megtalálja testvére szétszéledt alakját, s azt az asszonyt, aki ezt a ködből, tömjénfüstből és páras illatokból összeállt figurát őrizte – hogy aztán elvegye tőle, s hazavigye annak a roncs, alkoholtól gyötrött képzeletű valakinek, aki kóbor vigécként járkál, néha, tisztább időszakában novellákat és újságcikkeket ír, hogy családját és saját magát valahogyan eltartsa. De mégsem ilyen a sorsa. Ő már csak a szavakkal képes foglalkozni, s mindaz, ami kikerüli a szavak házát, s mindaz, ami még csak közelébe se juthat a szavaknak – tehát maga a teljes élet –, az idegen maradt a számára: és ez a veszte.

Pedig sejtette, tudása ott ér véget, ahol a szavai, és nem tudhatja meg sosem, mi van mögöttük, nem ismerheti fel sosem, milyen dolgok szerint keringenek az égen a csillagok, mi alapján virágzik ki s majd pedig érlel termést hirtelen az almafa, de mégsem hitte el, hogy a világ nem az, amit a szavak mutatnak belőle. A bátyjából azt kereste, amit a mondatok mutattak belőle, s nem azt, amelyik élt, boldog volt, szenvedett és másoknak szenvedést okozott. Szóval tudós volt ő a tudósok tudásával, és semmi köze nem volt mindahhoz, ami az emberekkel történni szokott.

Akkor hagyta el családját a bátyja, amikor még az apja volt, és úgy jött hozzájuk vissza, hogy rögtön a gyermeke lett. Egy délszaki városban felejtette az összes mondatát, senkit és semmit sem hozott évtizednél is hosszabb útja végén, talán semmije sem maradt, kizárólag egyetlen története, az is csak azért, mert megjelent egy fővárosi lap vasárnapi mellékletében, bár novellává átformázva, de sejtethetőleg egy olyasféle igazság állt az irodalom háta mögött, amely minden

módon, mint a bogáncs beleakaszkodott a valóságba. Évente egyszer, azon az éjszakán, amikor a Csátárhegy két púpja felett megjelent a vajsárga hold, és a szülőház udvarán a platán az éjszakával összefont ezüst holdfénytől megőszült és suttogott, vonítani kezdett, és el nem hagyta az értelmezhetetlen vonítást napkelteig.

Mit sem ér mindaz, amit a természettől tanult és tud, morfondírozott hősünk, ha nem elég neki ez a kétpúpú hegy és a keserves vonítás ahhoz, hogy megkeresse azt a helyet, ahol bátyja ottfelejtette magát. Így jutott el azokba a hajdan velencei uralom alá tartozó városokba, ott mindig volt a címerekben, a festményekben vagy a kutak száján két púp, s így találta meg Piránt is, ahol teljes napon keresztül ugyanaz a zene szólt, ha dallamosabban is, mint amelyet közös otthonukban a testvére zongorázott.

A zenéhez egy sakálpuha léptű asszony tartozott, aki estenként, ha eltakarta alakját a függöny, maga is sakálformát öltött – s olyankor még hangosabban szólt a menüett, és senki városlakó nem bírta zárt lakásban hallgatni, s kime-nekült mindenki a terek, árkádok, kiszögellések egyikére. A terecske vörösre festett oszlopú csarnokában furcsa szerzetek hallgattak, és néztek maguk elé, egyikük másikuk szájszögletében hol rózsaszín dalmát szegfű gombnagyságú virága, hol alvadtvérszerű foltja a gránátalma leszakajtott virágának.

Jenő tehát fölfedezett egy asszonyt, akit csak annyira ismerhetett meg, mint a szelet, annyira érinthetett meg, mint a felhőket, úgy közelíthette meg, amint csak a múltat lehetett volna. Ennél tovább azonban nem jutott. Ezért aztán az sem volt biztos, vajon jó nyom-e ez, vagy csak a nehéz szagú, hagymahéjbarna föld kipárolgása okoz neki mindenféle, de feltétlenül valami szabályoknak engedelmeskedő látomásokat. Fél évet is eltöltött ilyenén módon, töprengett, és akárhány kérdést is hajtott töprengése kútjába, egy sem érte el a kút alját. Feneketlen az a kút, még csak víz sem lakott benne.

Ismerte az asszonyt, megszerette, és minden meg is tett volna érte – ha kérte volna tőle. De nem kérték semmire, s nem fogadtak el tőle semmit – Jenő nem tehetett mást, mint hogy teljes egészében magát ajánlotta fel a heves és kínzó szerelemnek. Így aztán minden éjszaka, ha befejezte a kutatásai eredményeinek följegyzését, és megsápadt a világosodó tengertől a hold, átsétált a nyitott ablak mögött reá várakozó asszonyhoz, s a reggeli idejére is ottmaradt nála. A meztelenül elköltött étek után tőle indult fölfedezősétáira, hogy annak végével bérelt szobájába, a tűző fény elől megtérve, dőljön le sziesztázni, és úgy aludja ki boldogságos fáradalmait, hogy közben erőt is gyűjtsön az újabb boldogsághoz.

Viszonyuk negyedik hónapjában, a rózsaszín viharral ébredt reggelen Jenő hosszan elnézte szeretője nedvdús kagylóját, majd a várost. Délelőtt megtekintett egy közeli jégbarlangot, amelynek koncertteremnyi üregében a víz szilofonozott a cseppköveken, és ráébredt, hogy nem azt látja, ami a dolgok valódi rendje. Szavak állnak a létező dolgok és viszonyok elé, és ezek a szavak más-milyennek mutatják a dolgokat, mint azok valójában. Láttá, hogy a vízben az összes h hangos szó alkonyban összegyűl, felfedezte, hogy a spirális mintázatúak együtt kerengnek a néma sarlós fecskékkel, meglehet azért tűntek el a g betűs szavak az újságokból. Odaállt az asszony elé, aki az utóbbi harmad-évben elfelejtette a lélegzetkapkodó hegedűszót, és megvallotta a sejtését: a

családjában akad egy férfi, akit nem ismer még az asszony, így nem is volt a szeretője. De tudja, ő, Jenő, csupán a második. Hiszen a bátyja volt az, akit az asszony először meglátott, s nem Jenő lesz, akit közülük utoljára szeret.

A sakálhallású nő ekkor meghallotta a távoli sírást. Elmagyarázta, hogy az a két domb, amelynek kontúrját mindenhol fölfedezni vélte Jenő, nem más, mint egy hosszú és tökéletesen vízszintes vonal ritka periódusossággal ismétlődő szakasza: egy szinuszhullám, egy távoli szívdobbanás áthullámozása. És ölébe ejtette a kezét, violaszín körmeire kuporgott öt-öt fénypont, s mielőtt belekezdett a történetébe, a testüregeit kimosta, majd kitömté hajlékony, szagos rozmaring-hajtásokkal.

*

A diák megbukott az államvizsgán. Hazaindult hát a folyójuk völgyébe, de úgy gondolta, útközben beköszön földijéhez, aki a közeli településen lakott. Vagy hat-hét mérföldet lovagolt már, mikor egy fölröppenő madárka megriasztotta lovát. Az állat megbokrosodott, és újabb hat-hét mérföldet futott vele, mire Cso meg tudta állítani. Ekkor az út mellett egy lányt pillantott meg, aki a juhait legeltette.

Csodálatos lány volt, de összevont szemöldökkel, szennyes ruhában állt ott, és feszülten hallgatózott, mintha várna valakit.

– Hogyan jutottál ilyen szomorú sorsra? – kérdezte Cso.

A lány legelőbb is rámosolyodott hálája jeléül. Azután, nem tudva visszatartani könnyeit, ezt válaszolta:

– Szerencsétlen teremtés vagyok én. S ha már az okát kérded, hogyan hallgathatnám el, milyen harag ég szívemben. Figyelj hát! Én a tóparti rókakirály legkisebb lánya vagyok. Szüleim férjhez adtak e föld királyának legkisebb fiához, de az uramat barátai rossz útra vezették, egyre csak az élvezeteket hajhássza, s velem napról napra rosszabbul bánik. Elpanaszoltam ezt a szüleinek, de azok sokkal jobban imádják a fiukat, mint hogy a pártomra álltak volna. Amikor tovább panaszkodtam, megsértődtek, és ide száműzték.

Ahogy mindezt elmondta, újra kitört belőle a zokogás.

– S a tó, amely mellett születtem és éltem, olyan messze van ide – folytatta. – Túl a messzi láthatáron, és én még csak üzeni se tudok az enyéimnek. Szívem megszakad, és szemem belévakul, annyit meresztgetem, de senki sem jön, akinek elmondhatnám bánatomat, és megsajnálna. Úgy látom, te éppen délnék tartasz, nem eshet messze utadtól a tó. Megkérhetnélek, hogy vigyél magaddal egy levelet?

– Az igazság embere vagyok – mondta Cso –, s felforr a vérem, ahogy hallgatlak. Bár szárnyaim lennének, hogy odarepülhetnék! Még hogy megkérhetsz-e? Hanem a rókaüreg igen mély, én meg csak a föld felszínén tudok járni. Hogy adhatnám át majd az üzenetedet? Attól tartok, nem érek célba, s méltatlannak bizonyulok bizalmadra, és kárba vész őszinte igyekezetem, hogy segítsen rajtad. Nem tudnád megmondani, mit tegyek?

– El nem mondhatom, mennyire hálás vagyok jószágodért – felelte a lány könnyeket ontva. – Ha valaha választ kapok erre a levélre, életem árán is meghálálom. Amíg nem tudtam, segítesz-e rajtam, nem mertem elárulni, hogyan

juthatsz el a szüleidhez. Ám ha így áll a dolog: a tavat megközelíteni semmivel se nehezebb, mint a fővárosba eljutni.

S mikor Cso megkérdezte, merre menjen, a lány a következőket mondta még:

– Van a tó déli partján egy terebélyes platánfa, a falubeliek szent fája. Vedd le az övedet, végy fel egy másikat, azután háromszor kopogtasd meg a fa törzsét. Hívásodra előjön majd valaki: te meg csak kövesd, semmi bajod nem lesz. S most, hogy feltártam előtted szívemet, rád bízom leveletem. Kérlek, mondd el a szüleidnek, mit láttál. Ne tagadd meg tőlem segítségedet!

Cso megígérte, hogy mindent a mondottak szerint tesz majd. Ekkor a lány meghajolt, elővette kebeléből a levelet, átadta neki, s mindegyre keletnek fordult, és könnyezett. Cso mélyen meghatódott. Eltette a tarisznyájába a levelet, és így szólt:

– Megkérdezhetem-e, miért legeltetsz juhok? Húson élnek az istenek is?

– Nem – felelte a lány. – Ezek nem juhok, hanem esőhozók.

– Micsodák?

– Mennydörgés, villámlás meg effélék.

Cso jobban megnézte a juhokat, és látta, hogy büszke a nézésük, haragos a léptük. A füvet is másképpen legelték, de egyébként éppen akkorák voltak, mint a közönséges birkák, s éppen olyan gyapjuk és szarvuk volt.

– Most, hogy a követed lettem – mondta Cso –, remélem, szívesen látsz majd azután is, hogy visszajutottál a tó partjához.

– De mennyire! – kiáltott föl a lány. – Úgy fogadlak majd, mint kedves rokonomat.

Azzal elbúcsúztak, s Cso ment tovább keletnek. Néhány lépés után visszaneézett, de a lány meg a juhok eltűntek.

Még aznap este megérkezett a megye székhelyére, és elbúcsúzott barátjától. Több mint egy hónapba telt, hogy hazatért, s első útja a tópartra vezetett. Megtalálta a platánfát a tó déli partján, övet cserélt, s megállva a fa előtt, háromszor megkopogtatta. Erre egy harcos, fekete képű és görbe lábú, sárga agyará emberke bukkant föl a földből, meghajolt, és megkérdezte:

– Mi járatban vagy, tiszteletre méltó uram?

Anélkül, hogy elmondta volna néki a dolgot, Cso egyszerűen azt felelte:

– Királyoddal akarok beszélni.

Ekkor a harcos szétválasztotta földet, s miközben lefelé igyekeztek, mutatta néki az utat, mondván:

– Hunyd be a szemed. Egy pillanat, és ott vagyunk.

Cso engedelmeskedett, s hamarosan nagy palota elé értek. Rengeteg tornya és erkélye volt a palotának, millió kapuja meg ablaka, s körülötte a világ minden ritka virága és fája. A harcos megkérte, várjon a csarnok egyik szögletében.

– Hol vagyunk? – kérdezte Cso.

– Ez az Isteni Úr palotája.

Ahogy körülnézett, Cso látta, hogy a palota telides-teli van minden drágasággal, amit csak emberi szem valaha láthatott. A pillérek fehér jáspisből voltak, a lépcsők zöldből, a pamlagok korallból, a mozdítható válaszfalak pedig kristályból. A smaragd ablakkeretben metszett üveg pompázott, a szivárvány minden színében tündöklő mestergerendák meg borostyánkővel voltak kirakva. A palota határtalan távlatai valami különleges szépséget árasztottak, szinte le sem lehet írni. S a levegőben finom ibolyaillat úszott.

A rókakirály sokáig váratott magára, s Cso végül is megkérdezte a harcost.

– Hol marad a tópart ura?

– Őfelsége a sötét városban van, amelyet az árvalányhajás dombok öveznek – hangzott a válasz. A tűzről beszélget a szél papjával. De hamarosan befejezik a trécselést.

– Mi az a tűz, amelyről beszélni kell?

– Királyunk róka – magyarázta a harcos –, tehát eleme a föld, s egyetlen morszájával hegyeket és völgyeket teremt. A szél papjának az eleme meg a tűz, s egyetlen fáklyával egész palotát felgyújthat. Az elemek sajátosságai különbözők, s különböző a hatásuk is. A szél papja járatos az emberek világában, ezért beszél most vele a királyunk.

Alig fejezte be, nyílt a palota kapuja, köd szállt fel, s egy bíborba öltözött alak jelent meg, kezében jáspisjogarral. A sárga agyará, keskeny szemű harcos tisztelgett:

– Jön a király! – s ment elébe, hogy jelentse Cso érkezését.

A rókakirály végignézett Csón, és megkérdezte:

– Az emberek világából jöttél, ahol egyenlően van elkeverve a négy elem?

Cso azt válaszolta, hogy onnan, és meghajolt. A király viszonzta az üdvözlését, és hellyel kínálta.

– A mi föld alatti királyságunk sötét és mély – mondta. – S jómagam tudatlan vagyok. Mi hozott ide, uram, oly messziről?

– Magam is erre a vidékre való vagyok, csupán egy szinttel feljebb, mint felséged – kezdte Cso. – Itt születtem, délen, de északnyugaton jártam iskolába. Nemrég történt, hogy megbuktam a vizsgán, s hazafelé ügetve a folyó partján találkoztam a lányoddal. Juhot legeltetett kint a szabad ég alatt. Szél tépi, eső veri; bizony nagyon szomorú látvány. Amikor megszólítottam, elmondta, hogy férjének szívtelensége és férje szüleinek nemtörődömsége juttatta ilyen állapotra. Szeméből patakzott a könny, míg beszélt, majd a szívem szakadt belé. Végül rám bízta ezt a levelet, és én megígértem, hogy elhozzom. Ezért vagyok itt most.

Azzal elővette a levelet, átadta a királynak. A király elolvasta, majd köntöse ujjával eltakarta az arcát, és sírva fakadt.

– Bár én vagyok az apja – szólt –, mint aki vak és süket, nem is sejtettem, mennyit szenved a gyermekem messze innen. Te pedig, idegen létedre, megsegítetted. Míg csak élek, el nem felejem jószágodat.

Azután tovább sírt, s vele könnyezett az egész udvar. Majd egy eunuch lépett a király elé, a király átadta neki a levelet, és megparancsolta, mondjon el mindent a belső palotában az asszonyoknak. Hamarosan kihallatszott a sírás onnan is. A király erre megrémült, és parancsot adott a kíséretének:

– Mondjátok meg hamar az asszonyoknak, ne sírjanak olyan hangosan, mert attól tartok, a herceg meghallja.

– Ki ez a herceg? – kérdezte Cso.

– Az öcsém – magyarázta a rókakirály. – Valamikor az északi part erdejének hercege volt, de már visszavonult.

– És miért kell titkolnod előtte a dolgot?

– Mert rettenetesen forrófejű – mondta a király. – A régi bölcs uralkodó idején is az ő dühöngése okozta a földrengést, a szélvihart, az árvizet és a futótűzet. Múltkor meg összeveszett az égiekkel, és elbontott két hegységet. Szerencsére

van néhány régebbi és újabb jó cselekedetem, és a mennyek ura megbocsátott az öcsémnek. De itthon kell tartanom, bár a népe ma is visszavárja még.

Alig fejezte be, hatalmas robaj hallatszott. Mintha ég és föld összedőlt volna. A palota megrázkódott, gomolygó pára csapott föl, és egy vörös sárkány rontott a terembe. Hossza több mint ezer láb, s egy jáspispillért hurcolt maga után – nyakába kötött aranylánccal erősítették hozzá. Szeme villámként fénylett, nyelve piros volt, mint a vér, testét skarlát pikkelyek borították, nyakán lángolt a sörény. Zengett az ég, és villámok csattogtak körötte, nyomában hóvihar megsetéztöld jégeső járt. S egyszeriben felszállt az azúr levegőbe.

Cso rémülten vetette magát a földre. De a király maga segítette fel, mondván:

– Ne félj, nincs semmi baj.

Jó időbe telt, míg Cso valamennyire magához tért. Amikor végre megnyugodott, engedélyt kért, hogy távozhasson.

– Jobb, ha megyek, amíg nem késő. Nem élnék túl még egy ilyen élményt.

– Maradj – szólt a király. – Öcsém így szokott távozni, de vissza nem így jön. Maradj még egy kicsit.

Megparancsolta, szolgáljanak fel italokat, és ivással szentesítették barátságukat.

Ekkor lágy szellő támadt, jámbor felhőket hajtván az égen. Röpködő zászlók és lobogók alatt, fuvolás és sípok hatására sok ezer fiatal lány lépett be ragyogó öltözetben, nevetgélve és csacsogva. Közülük is kitűnt az egyik. Szemöldöke szépen ívelt, ékszerei villogtak, öltözete finom fátyolból készült. Cso csak akkor látta, amikor éppen előtte volt, hogy ez ugyanaz a lány, aki őrá bízta az üzenetét. Örült is meg bánkódott is, és a könnye csordult, mint selyemfonál. Egy szempillantás alatt vörös köd fedte bal felől, bíbor pára takarta jobb felől, és édes, jó ibolyaillat lengett körötte, mikor a belső palotába vonult. A király nevetett, és így szólt Csóhoz:

– Itt jön a fogoly!

Bocsánatot kért, és maga is bement a lánya után a belső palotába. Odakint is mindenki hallotta boldog sírásukat. Majd a király visszajött, és együtt lakomáztott Csóval.

Egyszer csak egy bíborruhás férfi lépett be, és megállt a király előtt, kezében jáspisjogart tartott, sugárzott róla az öröm és az életkedv. A király bemutatta Csónak:

– Íme, a herceg.

Cso felállt, illően meghajolt, a herceg ugyancsak meghajolt, és így szólt:

– Az a gazfickó bántalmazni merte szerencsétlen unokahúgomat. A te érde-med, uram, az igazság barátjáé, hogy elhoztad szenvedéseinek hírért ilyen messzire. Ha te nem segítesz, eleped szegény a folyó partján. Nem tudjuk szavakba foglalni, milyen hálások vagyunk neked.

Cso meghajolt, és megköszönte szavait. Ekkor a herceg így szólt bátyjához:

– A sárkányórában indultam innen, és a kígyóórában értem az északi partra. A lóórában még ott verekedtem, a juhórában már jöttem haza. Közben a kilencedik égbe repültem, hogy a mennyei uralkodónak is elmondjak mindent. Amikor hallotta, hogy milyen sérelem esett rajtunk, megbocsátotta vétkemet. Sőt, a múltbeli vétségeimet is megbocsátotta. De rettentően szégyellem, hogy fölháborodásomban csak úgy elrohantam, nem is köszöntem, az egész palotát felforgattam, és tiszteletre méltó vendégünket úgy megijesztettem.

Azzal ismét meghajolt.

- Hányat öltél meg? – kérdezte a király.
- Hatszázezret.
- Mennyi földet pusztítottál el?
- Nyolcszáz mérföldnyit.
- S hol az a gazember, a lányom férje?
- Széttéptem.

A király elkomorodott.

Cso aznap éjjel a Megfagyott Fény csarnokában hált, s másnap újabb lakomát rendeztek a smaragdpalotában. Ott volt az egész királyi család, szólt a zene, s bort és édességeket hordtak fel. Majd megszólaltak a trombiták, kürtök és dobok, s jobbról tízezer harcos vonult be tánc lépésben, zászlókkal, kardokkal és alabárdokkal. Egyikük előrelépett, és kihirdette, hogy ez a herceg győzelmi felvonulása. A látványos és tiszteletet gerjesztő fegyveres parádét soha nem felejtí el, aki látta.

Azután harangok és gongok, húros és fúvós hangszerek muzsikájára ezer, fényes selyembe öltözött, és ékszerekkel ékes lány jött be tánc lépésben balról. Egyikük előrelépett, és kihirdette, hogy most a hercegnő hazatérését ünneplik.

Dalaik oly megragadók és barackként édesek voltak, úgy áradt belőlük a bánat és a vágy, hogy könnyekre fakadt mindenki, aki hallotta. Mikor a táncnak vége volt, a rókakirály jókedvében egy-egy vég selymet ajándékozott minden harcosnak és táncosnőnek.

Majd a vendégek helyet foglaltak a lakomához, és borral köszöntötték egymást, szívük nagy meglegedésére.

Eleget ittak, mint a fűzfák éjszaka, s a király megkopogtatta az asztalt. Lebototta a haját, a fekete éjszaka sátorába belépett, és énekelni kezdett:

*Széles földön, szürke égen,
Hallsz-e sírást messzeségben?
Róka bújhat odújába,
Mennykő ott is megtalálja.
Igazságunk hű lovagja
Édes lányunk visszaadta:
Mi lehet ily tett jutalma?*

A király befejezte dalát, a herceg meghajolt, és elénekelte a maga válaszát:

*Sorstól élünk, halunk:
Méltatlan vejt találtunk.
Hercegnőnk a tóvidékre
Ment esőben, fagyba, szélbe.
Hogy ez úrtól hírét vettük
És e földre vezethettük –
Soha, soha nem feledjük.*

Ismét felállt a király, és mindketten egy-egy kupát nyújtottak Csónak. Cso egy pillanatig szégyenlősen habozott, majd elfogadta a két kupát, kihörpintette belőlük a bort, s azután mindkét edényt visszaadva ezt énekelte:

*Mint viharban tört virágok,
Hercegnőnk sírt, hazavágyott:
Én szereztem hírt felőle
S íme gyásza messze tőle.
Ünnep ez, de véget érjen,
Mert hazámba visszatérnem
Keserű, nagy vágyat érzem.*

Az ének, mint a tapasztalható mindenség, véget ért, s valamennyien megélenezték.

A király nefritkő dobozt hozatott elő. A zöld dobozban unikornisszarvak voltak, érintésükre szétnyíltak a hullámok. A herceg pedig piros borostyánkő tányért hozatott be, s a tányérban egy szem gyöngyöt, amely éjszaka világít, s tiltva van akár szóval, akár képpel való ábrázolása. Mindezt Csónak adták, aki megköszönte és elfogadta az ajándékokat. A palota lakói pedig garmadával hordták elébe a selymet és ékszeret, szinte már elborította a sok ragyogó holmi. Cso nevetett, és enyelgett az ajándékokhozó palotalakókkal, s egy perc nyugta sem maradt. Mikor aztán megelégtelte a sok bort meg a mulatozást, bocsánatot kért, és visszatért aludni a Megfagyott Fény fehér csarnokába.

Rá következő napon a Fény Lugasában rendeztek lakomát a tiszteletére. A herceg bortól forró fejfel hevert a pamlagon, s kihívóan így szólt hozzá:

– A kősziklát porrá lehet zúzni, de nem lehet megpuhítani. A bátor embert meg lehet ölni, de nem lehet megszegyeníteni. Ajánlanék valamit. Ha neked is tetszik, minden rendben lesz közöttünk. Ha pedig nem, vesszünk el együtt. Mit szólsz hozzá?

– Hadd halljam, miről van szó – mondta Cso.

– Tudod, hogy a folyó urának felesége a föld rókakirályának szeretett lánya – kezdte a herceg. – Kitűnő jellemű, nagyszerű asszony, rokonai mind nagyon szeretik. Szerencsétlenségére sok nyomorúságot szenvedett attól a gazembertől, de hát ez már elmúlt. Most szívesen reád bízánk, és örökre rokonságba lép-nénk veled. Ő úgyis hálával tartozik neked, s akkor tiéd is lenne; mi pedig, akik szeretjük, tudnánk, jó kézben van. Aki nagylelkű, ne álljon meg félúton. Áll-e az alku?

Cso egy pillanatig komolyan nézett rá, azután elnevette magát, és odahajolt önmagához, s mikor eggyé váltak, így szólt:

– Bizony nem hittem volna, hogy egy herceg ilyen hitvány ötletekkel állhat elő. Elmondták nekem, hogy egyszer átszelted mind az öt földrészt, és megráztad valamennyi hegységét, csak hogy haragodat kiszellőztessed, s magam is láttam, hogy tépted szét a nehéz aranyláncot, és vonszoltad magad után a jáspispillért, csak hogy kiszabadítsd unokahúgodat. Azt hittem, nincs bátrabb és igazabb nálad, és nem félsz a haláltól se, ha a jót meg kell védeni a rossz ellenében, s életed is szívesen feláldozod azokért, akiket szeretsz. Mert erről ismerik meg az igazi nagyságot. Most mégis megpróbálsz sértő módon rám kényszeríteni akarodat, miközben szól a zene, s háziak és vendégek a legnagyobb egyetértésben élnek együtt. Ezt nem hittem volna rólad. Ha odakint találkozom veled a háborgó tengeren, vagy a sötét hegyek között látom uszonyaidat, lengő

szakállad, a ködben és záporban, amely olykor körülvesz – ha életemet fenyegeted is, csupán közönséges vadállatnak tartalak. Nem rónám fel viselkedésedet. De most emberbőrben vagy. Nagyon jól tudod, mi illik és mi nem az emberek között. Különb módon tudsz viselkedni, mint akárhány bölc s vagy nemes az emberek világában, nem is szólva a földszörnyekről. S most mégis visszaélsz erőddel és hatalmaddal, és részegnek tetteve magadat, rá akarsz kényszeríteni, hogy elfogadjam ajánlatodat. Ez bizony nem szép dolog. Szó se róla, amilyen kicsi vagyok, eléfnék egyetlen pikkelyed alatt, de én szembe merek szállni haragoddal. Remélem, visszavonod ajánlatodat.

Ekkor a herceg bocsánatot kért:

– Itt nőttem fel a palotában, mindig tudtam, mi az illem. Először történt meg velem, hogy nem ügyeltem nyelvemre, s ezzel megbántottalak. Rászolgáltam a dorgálásra. De nem szeretném, ha ez megrontaná barátságunkat.

Aznap éjjel ismét együtt lakomáztak, éppoly vidáman, mint máskor, s Cso és a herceg végképp összebarátkoztak. A rá következő napon Cso engedélyt kért, hogy távozhasson. A királyné még egy lakomát rendezett a tiszteletére a Rejtett Fény csarnokában. Tolongtak a vendégek, férfiak és nők, valamint a szolgák és a szolgálók. A királyné könnyekre fakadva búcsúzott Csótól:

– Lányom mindent neked köszönhet: jószágodat soha meg nem hálálhatjuk. Nagyon sajnáljuk, hogy meg kell válnunk tőled.

Azzal szólt a hercegnőnek, hogy ő is köszönje meg Cso jószágát.

– Ugyan találkozunk-e még valaha? – kérdezte.

Cso már bánta, hogy nem fogadta el a herceg javaslatát. Nehéz szívvel búcsúzott. Mikor a lakoma végén elkészönt tőlük, az egész palota visszhangzott az ólomszürke sóhajoktól, s még megszámlálhatatlan drága ékszert kapott búcsúajándékul.

Ugyanazon az úton hagyta el a földmélyt, amerről jött, csak hogy most tíz-va-lahány szolga kísérte; hazavitték csomagjait, aztán magára hagyták. Cso elment egy ékszerészhez, hogy pénzzé tegyen egy-két drágakövet, s bár századrészét sem adta el kincseinek, többszörös milliomos lett, sokkal-sokkal gazdagabb, mint a vidék leggazdagabbjai.

Később megnősült, feleségül vett egy Er nevű lányt, de az asszony nem-sokára meghalt. Újra megnősült, feleségül vett egy Ó nevű lányt, de néhány hónap múlva az is meghalt. Harmadik házassága sem volt sikeresebb: néhány hetet élt együtt Kával, annak halála bekövetkeztéig. Cso ekkor elutazott.

Nagy magányosságában ismét házasodni kívánt, s egy közvetítőtől a következőket hallotta:

– Van itt egy lány, az apja elöljáró volt, aki a bölcseket tanulmányozta, s remeteként halt meg az erdőben. A lányt tavalyelőtt az anyja férjhez adta, ám a férje, sajnos, pestisben meghalt. De a lány fiatal, okos és kellemes, anyja szeretne hát jó férjet találni számára. Nem érdekelne téged?

Cso ekkor egy szerencsés napon feleségül vette a teljes nevű lányt. Mindkét család jómódú volt, az ajándékok meg a hintók pompája ámulatba ejtette a vidék minden lakosát.

Körülbelül egy hónappal házasságuk után, amikor Cso egy este hazatért, meglepődött: mennyire hasonlít felesége a rókakirály lányára. Csak a színe volt

egészségesebb, s ő maga még szebb. Elmondta hát mindjárt az asszonynak, mi történt vele annak idején.

– Ez csak mese – mondta az asszony. Azután közölte vele, hogy gyermeket vár, s Cso ettől kezdve mindennél jobban szerette.

Egy hónappal a gyerek születése után Cso felesége szépen felöltözött, felvette ékszereit, és meghívta valamennyi rokonát. Mikor mindnyájan együtt voltak, rámosolygott férjére, és megkérdezte:

– Ugyan emlékszel-e még régi találkozásunkra?

– A rókakirály leánya rám bízott egy üzenetet – mondta Cso –, ezt soha nem fogom elfelejteni.

– Én vagyok a rókakirály lánya – szolt az asszony. – Te mentettél meg előbbi férjem bántalmaitól, s akkor megfogadtam, hogy meghálálom jószágodat. De mikor nagybátyám, a herceg, azt javasolta: házasodjunk össze, te visszautasítottad. S hogy azután elváltunk egymástól, két különböző világban éltünk, még csak üzeni sem tudtam neked. Szüleim utóbb férjhez akartak adni egy folyó istenéhez, de én hű maradtam hozzád. Elhagytál ugyan, és reményem se volt rá, hogy újra lássalak – mégis, inkább meghaltam volna, mint hogy más szeressek. Végül szüleim megsajnálta, és elhatározták, hogy megkeresnek téged. Csakhogy te közben beházasodtál egy családba, mi tehát mit sem tehetünk. Mikor aztán asszonyaid meghaltak, te meg ideköltöztél, szüleim úgy vélték, most már lehetséges ez a házasság. Én remélni sem mertem, hogy egyszer még a feleséged legyek. De most boldog és elégedett leszek egész életemre, és könnyű szívvel halok meg.

Azzal sírva fakadt. Majd így folytatta:

– Eddig azért nem mondtam el neked, ki vagyok, mert azt hittem, úgyse tetszem neked. Most már tudom, mennyire szeretsz, hát megmondhatom. De sokkal méltatlanabb vagyok, semhogy meg tudnálak tartani magamnak, és csak abban bízom: úgy szereted majd gyermekünket, hogy hozzám is hű maradsz. Hogy féltam és aggódtam, amíg nem tudtam, szeretsz-e! Amikor átvetted leveletem, rám mosolyogtál, és megkérdezted, szívesen látlak-e majd azután is, ha visszajutottam a földemre. Arra gondoltál már akkor, hogy még férj és feleség lehet belőlünk? S később, amikor bátyám följánlotta, hogy vegyél feleségül, te meg visszautasítottad – csakugyan ellenedre volt a dolog, vagy csak megsértődtél? Kérlek, mondd meg!

– Mindez így volt elrendezve – kezdte Cso. – Amikor először találkoztunk a folyó partján, összetört és sápadt voltál, s nagyon megsajnálalak. De azt hiszem, akkor még nem akartam többet, mint megvinni üzenetedet, és jóvátenni a világban, ami benne miattad baj esett. S ha azt mondtam, hogy remélem: máskor is találkozhatunk, ez csak udvariasság volt, nem volt mögötte más. Amikor a herceg megpróbálta rám kényszeríteni a házasságot, úgy éreztem, hogy csak erőszakoskodik, és megdühödtem. Engem igazságérzetem vezetett; hát hogy vehettem volna feleségül azt az asszonyt, akinek a férjét közreműködésemmel ölték meg! Mindig jellemes ember akartam maradni: hogy tehettem volna valamit lelkiismeretem ellenére? Őszintén beszéltem, akkor, poharazgatás közben, s csak az igazat mondtam, és nem féltam nagybátyádtól egy cseppet sem. Mikor azután jött az indulás ideje, és láttam marasztaló tekintetedet, bizony

bántam a dolgot. De hogy hazajöttem a föld mélyéből, nagyon elfoglaltak ügyesbajos dolgaim, nem adhattam jelét szerelmemnek és hálámnak. Most úgy látom, amit annak idején éreztem irántad, sokkal több volt, mint múltó szenvedély. Ezután is mindörökké szeretni foglak.

Felesége mélyen meghatódott.

– Ne gondold, hogy hálát csak embertől várhatsz. Én meghálálom jószágodat. A rókák tízezer évet élnek, én megosztom veled életem tartamát. Szabadon mehetünk szárazon és vízen bármerre. Csak bízzál bennem.

– Sohasem hittem volna – nevetett Cso –, hogy egyszer a halhatatlanságra csábítasz!

Ezután lementek a platánhoz, és ismét olyan fejedelmi fogadtatásban volt részük a föld mélyében, hogy annak leírásában minden szó szegényes.

Később egy nagyvárosban éltek negyven évet: palotájuk, hintójuk, lakomájuk, öltözetük – mindenük oly fényes volt, akár egy hercegé, s Cso rokonain is mindig tudtak segíteni. Örök ifjúsága mindenkit ámulatba ejtett. Amikor emiatt egyre többen faggatták, visszatért feleségével a föld alá.

A történetet itt hagyta abba az asszony. Nem volt képes Jenő kezét fogni – de nézte az arcát, mint aki az arc mögött meg tud látni egy másik arcot.

– Ez az elbeszélés azt bizonyítja – és közös életük utolsó reggeliéhez elővette a porcelántányért, az evőeszközöket s némi ételt, hogy az élőlények valamennyi csoportja természetfeletti erők birtokosa. Hogyan tehetnének szert különben ordas ragadozók emberi erényekre? Mert a rókakirály igazán nagylelkűnek bizonyult, a herceg meg buzgónak és egyenes lelkűnek. Ezekre az erényekre pedig nem tehettek szert akárhol. Csón kívül azonban senkinek sem sikerült a föld felszíne alá jutni, hogy ott éljen, a római birodalomban.

*

Jenő, miután fölállt a damaszttal borított reggeliző asztaltól, a kikötőhöz ment, s délben már nyílt tengeren ringatózó hajón ebédelt. A sakálforma asszony útmutatása alapján Kínába indult, hogy elveszítse őt és testvérbátyját. A Lloyd Imperator nevű, gyorsjáratú hajó mindvégig kínzókamra volt, mindenki megkapta a saját tengeri betegségét. Egy csinos olasz fiú, aki Massauába igyekezett kereskedőnek, egész nap az ágyában fetrengett, ha csak a fejét felemelte, megvolt a skandalum. Az egyik misszionáriusnak nagyon vörös szőrzetet és csúnya szeplős arcbőrt adott a sors. Szeplői a hullámjárás legjobb mértékei voltak. Ezek sima tengeren alig látható, enyhe, barnás foltok. Kissé mozgó tengeren sápadt alapon ridegen sötétlő, csokoládészínű mozaik lett az arca. Nagy hullámveréskor a szeplők zöld alapon kidülledt, tüzesbarnán égő hepehupák, hozzájuk a lángveres hajzat vulkáni vést jósló keretet szolgáltatott.

Egyszer arra ébredtek az utasok, hogy kellemetlen, hideg szél füttyül a kötelek között: a téli monszun érkezett meg a szárazföldről. Kína sziklás partjaihoz értek. Jenő amikor először találkozott élő kínaival, elképedt rajta: valóban sárga volt a bőre, kékesfekete a haja, és az arca mélyén ült az orra. Hasonlóként megdöbbenett a kínai írás, amelyet ugyanúgy megért a koreai, a kínai, a japán vagy éppen a mongol, de mindegyik más-más nyelven szólaltatja meg.

Jenő nem tudta a miértet megválaszolni, holott ez az egyszerű szócska volt eddig az élete iránytűjének a mozgatója. Ugyanazt a békát, az egeret, a madarat, az ekefogat és az íjat a magához szólított dél- és észak-kínai, a koreai és a japán más szavakkal nevezett meg, de amikor le kellett írniuk, azonos jeleket rajzoltak a papirosra. Innen tudta, hogy ősi területre érkezett, s hogy akikhez jött, azok még emlékeznek a dolgok általi beszédre, amelynek szavai mögött, nem úgy, mint az Európában beszélt nyelvek esetében, nem állnak megfejtendő titkok, és szakrális jelentései sincsenek a szavainak.

S még meg sem kezdődött Jenő expedíciója, máris tudta, miféle eredményei lesznek. Láta a deltát, amelynek leírásához fontos adatokkal fog szolgálni, tapasztalta a kínai forgatagot, amelyet a legnagyobb szakszerűséggel fog leírni és megjeleníteni, sétált az árvizek szintje fölött épített temetőben, ahol évezredes kriptákat tart fenn a kegyelet, s amelyekből ritka iratok és tárgyak vihetők el, s meglátta a kőzeteket, amelyek gazdagok voltak ásványerekben. Jenő a vaktérképén már az első nap beszínezte a tengert úgy, hogy annál sötétebb kék legyen, minél mélyebb.

Szélvihar

– Ez a nyár, ez az idei nyár, ez a Balaton igazi nyara – nyújtja a kehelybe rózsaszín, keskeny nyelvét a lány. Haját szétszálazta a bakonyi szél, finom, vékony selyemvonalak osztják darabkákra arcbőrét. Élvezi az enyhe időt, megforgatja nyelve hegyével a húsító édességet, habzsolja a fagylaltot. – Ez az idő, ez az övé, most, ilyen nyarakon látszik meg, hogy mi a Balaton, és hogy ennyire egyedül való vize a világnak. Amikor gyilkolhat, és azután elmosolyodhatok rajta. Amikor minden nap feltámadhat délutánra a haragos zöld szenvedélye, és szétküldheti szürke-sárga egyenruhás, kakastaréjos sbirrijeit, a hullámokat az emberért, lehetőleg a fennsík városából érkezettért, ennivalóért, a verekedő agyagparttól le egész az engedelmes, ijedten simuló homokig, a vízverésre csattogva visszafelelő tihanyi sziklától a hátát hullámszántásra melegtől aléltan odaadó veszprémi és felső-zalai partokig. Amikor estére jóllakva – ő, világ egyetlen szép emésztője! – a romantika kék virágjánál is szelídebb, öntudatosabb kék mosolygást ölthet, hogy *én ártatlan vagyok*, és másnapra, napfeljöttére ezüstkoporsót fedhet a halottja fölé, ezüstkoporsót bronzverettel.

A fiatal úr fehér öltönyben ül, mellette a lány csupa rózsaszín – kanálkáját bal kezével tarva fagylaltoznak; ezt az időtöltést választották a tóparti alkonyatban. A teraszon ülnek, egyedül, a fák mögött talán valaki még lehet, egy hangot kapdos onnan fel a szél, hogy szertemorzsolja, s rögtön a bokrok közé is hajtsa.

– Ez a nyár a Balaton nyara – sóhajt a lány. Keskeny metszésű, zöld szeme villan. – Ezek a hirtelen támadó északnyugati zivatarok, ezek az ő igazi cinkosai, akik az északi dombkorona mögül váratlanul, lesből törve elő, egyetlen ordítással keltik echóra a mélységeket, hogy az előbb még néma, lusta víz szempillantás alatt visszaharsanjon az égre, és éhségének a fogkoronája ott csattog minden hullámának a fehér taraján. A született gyilkos, a vizek e degeneráltja, aki nem ostoba fenevad módjára öl, mint a telhetetlen, állatnak született tenger, hanem mint a bűnt kikacagó, öntudatosan élvező lángele: a gyönyörűség és örültség hatalmas együttes jelensége.

– Figyeljétek meg, hogy nyári, álmos, fürdőre hívó délutánon vagy vízi sétára csalogató naphajlaskor hogyan játszik össze a Balaton a két cinkosával, a földdel meg a levegővel. Szinte azt hinnéd, hogy asszony ez a víz, ha így magába tudja bolondítani a közös bűnig két másik elemet is. De nem, nem asszony ez, sekély testének nincsen melle, csak emésztőrészei szűk csípején. Tihany nem fűző, hanem kifordult borda, csontmutogatás, minden asszonyi húsfogalomnak a haragos cáfolata. Férfi, elfinomult lángelelmeje a gyilkosságnak, és vigyázzátok meg, hogyan játszik össze a bűntársaival.

Almoszölden fekszik, sütteti magát a nappal, mint a gyík, és mint a gyík hátpáncélján, tarka az ő hátán is itt-ott a bőr, valami rózsaszín, egy kis fehér, sávvá

foszló narancsszálak: mind arról beszél, hogy a Balaton most alszik, egész színeket még álmodni is lusta. A nap pedig, az ostoba nap, amelyik csak az eget meg a rögtöt tudja pörkölni, bambán néz rá alá, és mászás helyett esésre hajlóan fordul a szemhatár fölé, látszik, hogy ő maga is unja ezt a szakadatlanul, amerre nézel, mindenfelé kék eget. A domb hallgat, a levegő olyan sűrű a mozdulatlanságtól és a hőségtől, hogy a parti mocsár szitakötője kétszer is nekirugaszkodik, amíg berregő repülésével keresztül tudja vágni rajta magát. Ekkor az álmos Nap egy pillanatra behunyja a szemét. Valami felhő keveredett eléje; honnan jött ez ide, a kábítóan fehérkék égre? De ezt a pillanatot használja fel a Balaton arra, hogy ő is megmozdítsa a szemét. Gyorsan, jeladásul leereszti a pilláját, hogy egészen szürke lesz az arca tőle, hanem amire a nap kisüt, már megint a régi, ártatlan szemével mosolyog vissza reája. Mikor ezt a játékot látjátok, akkor ne menjetek a Balatonra, mert a víz most hunyorított oda a bűntársainak, hogy: *kezdjétek csak!*

A lány jobb kezét a fiú ölében tartja, matát, boldog ujjak bókásznak a nadrág testmeleg ráncai között.

– És elkezdik. A lassan árnyékba boruló hegy megnyílik, feketébb és nagyobb lesz, hogy jobban el tudja rejteti a háta mögött az északnyugati égen feltolongó, felverekedő viharfelhőket. A levegő pedig lassan, hangtalanul megmozdul, még csak szellő, nem is szél, lassú rengés, és csak sóhajtásnyival lesz hűvösebbé. De előtte lent, a parti réten már fut a fű, megrebbennek és elindulnak a kis gyávák – a kemény útifű még semmit sem tud –, egymást taszigálva le, gyors borzongással a vízpartig, hírül adni, hogy: *már jön, már jön!* Bolondok, mintha nem tudná azt jobban a Balaton! Hát nem látjátok, hogy behúzza a mellét ordításra? A partjáról visszahúzódik a víz, üresen hagyja a kavicsot, a nád törekcsutáit, a hosszú lábú vízibogarak meg a bőrt ellepő csúnya dobrucbetegség sekély, iszapszagú tanyáit. Most mindjárt kurjantani fog. A lovát úsztató paraszt hirtelen visszafordul, amikor látja, hogy a ló szügye alól fogyik a víz, és felrántva a csizmáját, üget hazafelé, mert a fű meg ő már tudják, hogy mit akar a Balaton.

A nap meg, akinek pedig mindent kellene látnia, nem tudja. És az arca füstösbarnára pirul, a dühös meglepetéstől, amikor egyszerre csak belepottyan a felnyomakodó tintakék felhő első gomolyulatába. Vitatkozni sincs ideje, még csak szét sem üthet még egyszer maga körül: ki kell hunynia, nyugovóra kell térnie, mert most szükséges itt a szín más világításra. Anélkül, hogy előbb morgott vagy dorombolt volna, egyszerre akkorát csattan az ég, hogy maguk a cinkosok is megriadnak tőle, a domb dübörögve jajgatja vissza a hangot, a felhő pedig sírva fakad. És csak azután jön a szél, akkor is úgy, hogy először csak látod. A ház előtt a magas szilfa nagyot bókol, a fűzfa pedig hirtelen lekapja a zöld süvegét, és alázatosan a szürke haját mutogatja: kifordult a levele. Azután lecsap az északnyugati roham, a rettenetes balatoni *fölszél*. Sívítva csap le a víz színére, a Balaton, a mámortól zöld Balaton részeg jókedvvel harsan vissza rá, kacag minden foga fehérével, és csak úgy öleli magába a levegőt, csak úgy harsog a bugyborékolása, amelyet teleszített a pajtása lehetetével.

Az eső, merthogy sokat aludt a hegyek alján, az álomtól kicsit merev lábon jár. Kip-kop, kövér cseppekkel lépked, de a negyedik-ötödik lépés után hirtelen kienged a lába: egyszerre elkezdd szaporázni, az első rohamban olyan súllyal, hogy függőlegesen vág keresztül még a rohanó levegőn is, de azután meg-

hajlik, hosszan szertefoszlik a levegőben, és mint a sörét kezdi el paskolni a Balaton vizét. És ekkor azután jön az a jelenet, amely páratlan az egész természetben, amely kizárólag a Balaton felső hajlásán látható. A tó vize egy pillanatra összeborzad, lúdbőrössé lett a beléje hulló esőtől, azután kidomborítja a mellkasát, és dühösen felhördül:

– Víz vagy! Te nem kellesz! Én elég vagyok magamnak!

A szél bődülésből visítássá részegült hangon mond rá igent, a villám pedig egymás után hármat, nagyot hunyorít, s mind a három nyilat a Balatonba ereszti bele, megmutatni, hogy annak most tüzes levegő kell csak. És az eső megrettenik, a felhő megtorpan. Látod, amint egyszerre kanyarulóra fordítja a fejét, a part fölé szegi a szárnyát, és ámbár a szél nyílegyenesen sivít keresztül a tó tükre felett, az eső valami más, nem megérthető hatalom eredőjén vágat tovább a part fölött. Látod, amint Alsóörsöt borítja el, azután eltűnnek oszlopvastag szálai a hegy mögött, de feltűnnek megint a kanyarulatban, az aligai agyagpartok fölött, megdőlvé, oldalra hajolva, úgy kerülve tovább, mint a gyorsan kanyarodó bicikli váza. Azután mind rövidebb lesz a lába, csupán a felhő feje látszik, végre Siófok fölött az is eltűnik, hogy belevesszen a Mezőföld mindig szomjas humuszába. Az eső megkerülte a Balatont.

És a vele és a mögötte és a szemébe táncoló fürgeteg összeterelei ebből a rettenetes halálsarlóból mindazokat, akik a vízen veszték – még nem bele, csak rajta –, az éhség torkába, a Balaton közepére. A csónak fel nem tud borulni, úgy vágat vele a víz, az úszó meg sem tud fulladni, úgy ad neki mindig újabb levegőt a hullám kaján gödre, mert mindenki oda kell, egy helyre, a legmélyebbre, és minden halálhörgésnek akkor szabad majd elhangzani, amikor maga a Balaton is hallja.

Mert amint elbukott Siófok fölött a sárban a menekülő cinkos, az eső, egyszerre akadozóvá válik a szél süvöltése, a mennydörgés messziről csak akkordokat játszik, a faág felegyenesedik, és halk, érchangú kopogással rázza le magáról a felesleges esővizet, a Balaton pedig bógésből, harsogásból vinnyogássá fogja vissza a hangját. Most gyilkol. Most már csak: akkora a hullám, hogy beléfullad az úszó, most már csak olyan taszigáló a járása, hogy felfordul benne a csónak. Azután lassan bezáródik a víz torka, a nagy tükör fölé odaemeli fejét – ki is az első? – Vénusz, az esthajnali csillag, felcsillan az égen a Cassiopeia meg a szomorú Fiastyúk, s a Balaton egyszerre elneveti magát. Az elcsituló hullámverés nevetésnek hallatszik, azután az is letompul mosolygássá. A nagy degenerált, a perversus gyilkos olyan ártatlan csillagszemmel néz vissza az égre, mint aminővel az hajlik le reája. Most emészt – ó, egyetlen szép emésztő! –, és majd csak holnap, holnapután fogják ki a déli part fővenyén itt is, ott is a felpuffadt, elkékvült hullákat, köztük a fennsík városának egyik fiatal lakóját.

Ez a nyár, ez az idei nyár, ez a Balaton nyara – piros nyelvét előretolja, majd rögvést vissza is húzza a lány. Felkacag. Maszatos ujjait beletörli a ropogós asztalkendőbe: hátracsapja a fejét, bronzvörös haján nem csillan semmilyen napfény, a barna köpenyben érkezett szürkület megkezdte tóparti regnálását. A férfi még nem tudott nyugodni, ernyedten dől hátra a székében, s tehetetlenül bámulja a szögfejekként elővillanó korai, spermaszagot árasztó csillagokat.

– Hűvös lett – pattan fel a lány, s vállára borítva kendőjét, elfut az asztaltól. A fiatal úr egyedül marad a vétekekkel.

Tizenegy óra és naplemente

Könyvtárba menet az egymástól ék alakban elváló két utca közül ismét azt választottam, amelyben tizenegy óra volt: így aztán délelőttel telten érkeztem meg, hogy meghosszabbítsam a könyvkölcsönzésemet; sehogy nem haladtam az ünnepek alatt a munkámmal, továbbra is szükségem volt egy tanulmánygyűjteményre. Szabad napjaimon inkább egy földrajztudós hagyatékának kiadásával foglalkoztam, nem a rózsákkal, amelyek története egyébként készült eltemetni. Így, mintegy a dolgozószobámban fölhalmozott cédulák, jegyzetek, idézetek, hevenyészve fölskribált följegyzések, ötletek rózsaszagú, mégis cellulózlapokból s nem virágszirmokból összepréselődő, meglehetősen ingatag romja mellől, az nehogy véglegesen maga alá temessen s megöljön, a vidék geomorfológiáját először tanulmányozó és a tudását monográfiában közreadó híresség könyveihez pártoltam át. S az egyetemi vizsgaidőszak alatt, ha éppen nem a hallgatókkal kellett foglalkoznom, kora reggel, nap mint nap elmentem valahova – könyvtárba, múzeumba, levéltárba, bárhova –, ahol nem láthattam rá a saját múltamra.

A Virág utcát választottam arra, hogy feltöltődjem az igazi délelőttel, mert legyen nyár vagy tél, hóvihar vagy nagy buborékos eső, a mi kisvárosunkban ott minden reggel héttől déli tizenkettőig tizenegy óra van.

Jenő ennek az asztrológiai jelenségnek kibogozta volna az okát, egyáltalán, a családjában ő volt az egyetlen, aki mindig mindenre megtalálta a magyarázatot, s ezt korán felismerve fitestvérei meg is hagyták neki feladatul: őket a tényeknél illékonyabb dolgok, a szavak foglalkoztatták. Az ötből kettő, Viktor és László olyannyira előrehaladt a világ szavak segítségével való értelmezésében, hogy joggal tételezték írónak magukat. Abban azonban mindhárman megegyeztek volna – velem együtt –, ha a családon belül sor kerülhet egyáltalán arra az eseményre, amikor egyidejűleg mindenki ugyanabban a térben tartózkodik, hogy ez a dunántúli, a természetes dolomitszika peremére kitelepedett s onnan mindenkor elszállni kész, s mint a székesegyház levegőkékbe öltözött kerubjánál is tapasztalható, hatszárnyú város, a szülőváros egyként rászolgál a magyarázatra és az értelmezésre. A város beszélget bennünket – állítják, még ha különböző formájúak is ezek az állítások, a testvérek s magam is aláhúzom aranyceruzával (naplementével feltöltött írószeremmel) mindezt.

Ma reggel aztán, hogy a kölcsönzési időt megtoldattam, más feladatot nem találva, visszatértemben benyitottam abba a szolgáltatóházba, amely a testvérek családi lakja helyén áll a Virág és a Horgos utca ékében, a második telken. Talán öt éve, amikor Viktorról jelent meg egy nagyobb figyelmet keltő könyv a szer-

kesztésemben, kezdték el az épület fölhúzását, de évekig csupán szerkezetkész maradt, tőke hiányában senki sem volt képes megvásárolni és befejezni, s csupán a közelmúltban alakították ki benne – némi polgármesteri segítséggel – az aprócska üzletemberek igényének megfelelő, egérluk méretű irodákat és üzlethelyiségeket, hogy rögvest be is népesüljön, s a város legújabb kereskedelmi központjává váljon. Síklub és parfüméria, antikvárium, ügyvédi iroda, gépipróonőket közvetítő szolgáltatás lelt itt alkalmas helyet, mindenki megtalálta magának azt az alkalmas metaforát, amely rögvest elkezdte falni, s amelynek egyszer végleg az áldozatává válik.

A három, életében hírneves testvér ügyelt arra, hogy az utánuk maradó dokumentumok, amelyeket magam kezdetben ámbár háromlebenyű, de mégis egytestű testamentumnak találok, kétséggé tegyenek minden tényt: egyáltalán, semmi sem tűnt valószínűnek, ami velük volt kapcsolatos – se a múltban, az ő jelenükben, se a jelenben, amely egyszer majd az engem befoglaló múlt lesz, se abban a homály finom szagú szalmájával kitömött bábban, amelyet jövőknek mondunk. Amiként nem maradt utánuk egyetlen saját történetet sem, úgy nem készült róluk szobor, plakett, emlékérem, nem viselte a nevüket ékszerbolt, utazási iroda, könyvkiadó, múzeum, utca vagy a városlakókból alakult egyesület, iskolások dalárdája – csupán egy lakótelep kapta a családról az elnevezését, a nevét, hogy abban aztán ne csak a három fivér emléke oldódjon eggyé, de a kórházalapító nagybácsi és a mitológiai ködökben vesző, az árvízi hajós nevű, magyaros elveket hirdető baráti körbe tartozó dinasztia alapító nagyapa alakja is. S ez a fajta leszámolás nem lehetett – tudom – a testvérek szándéka ellenére, minden kudarcuk azt üzeni: maguk akarták, hogy miként mások egy dűlő, a hegyoldali bükkösben a felcseperedés végéig létező tarvágás, virágos ágyás növénySZÖNYEGÉBEN egyetlen bokor verbéna, ők e gyárban készülő házakból összeáll, a múlt és mindenféle perspektíva nélküli telepnek a megnevezésévé, a helyszínre jelentés nélkül is rámutató névszóvá legyenek.

A városunk mindennapjaiból kihull a család, s ha az eredetileg reá valló elnevezések megjelentek is, már nem volt egyikőjük része sem: vajon, ha valaki azt mondja cseresznyefa, ugyan a gyerekkori, terebélyes, nagy szemű, ízekben gazdag gyümölcsöt bőven termő lombos korona vagy pedig egy szó alá áll-e hűsölni? Senki sem él köztünk közülük, utódok sincsenek, ahogy nincs meg a családi birtok, az arácsi szőlő, a váraljai szülői ház, a sárga nyaraló és a folyondárokban megbújt kerti lak sem, és nem emlékezik senki sem rájuk a gyermeki kószalások kedvelt helye, a löszdombba vágott mélyúton végig menve, a magasba fölfutó várfalak alatt, a veres kövektől pettyesnek tűnő bástyák tetején sétálva, a Bakony vadregényes ormaira tekintve.

Tudtam, hamarosan befejezem a geográfus munkásságával foglalkozó kiadvány összeállítását; így semmi akadálya nem lesz annak, hogy azt – harmadik kötetként – megjelentessem. A két előző még kapható volt: azaz egyetlenegy sem fogyott el a bolti, az áras példányok közül, nem akadt vásárlójuk, de az ember nem azért ír, hogy az írásműve árából éljen. A visszhangtalanság sem riasztott el attól, hogy dolgozzam: dokumentálódjam – már csak azért sem, mert kizárólag azért dolgoztam e szakmunkával, hogy ne jusson idő a saját, a valódi feladatomra, a rózsatörténetemre.

Mi az oka annak, hogy nem hagytak jeleket, hogy eltüntettek mindent, ami személyes, amiben megnyilvánulhat az, ami az alkotó bennük? Miért kell őket békén hagyni? S miért, hogy egyszerre állnak ki mindhárman a művek mögül, s eltűntek a semmi füzesének ligeterdejében, így aztán a lehető legritkábban nyílik lehetőség arra is, hogy egyáltalán megállapítható legyen, kihez melyik mű tartozik, ki az, aki valamit (de mit?) teremtett, s mit hozott (ha egyáltalán hozott!) létre.

A kortársak szerint kitűnő ábrázolók és ártatlan tekintetű, ezért nagy szemű, csinos és viselkedni tudó urak voltak, tudták az igazságot, de nem hittek például abban, hogy beteljesedhet a szerelem, a szelek városában meggyógyítható a szélben meghűlt beteg, letisztulhat a vihar által fölhevített tó tejkék vize, s szabad befejezni akár egyetlen füzetnyi könyvet is, ha annak a mondatrengésében rókák is laknak. Mintha cirkuszi szabadulóművészek volnának, minden láncot és órát, amely az életükhöz tartozott, letéptek magukról, de hogy milyennek látszanak azok nélkül, mondhatni ruhájuk és történetük híján meztelenül, arról nincs semmi emlék, nem maradt tapasztalat.

Amennyire egyszerűen kimondható: az én lakóhelyem a három testvér szülővárosa, olyannyira lehetetlen településünkön fellelni a szülőházat. Nyolc helyet neveznek meg együttesen, mindegyik valódisága mellett érvek szólnak. Jenő hitelesnek elfogadható részletekkel szolgáltatt kettő esetében is, amelyeket magam sosem vonnék kétségbe: például azt állítja, hogy papiruszfa nőtt az olasz módra zárt, kifeszített, száradó lepedők csattogásától hangos házudvaron, s ez olyan egzóta, amelynek árnyékában nincs mód, bármilyen kegyes a cél, hazudni.

„Mi a Virág utcában laktunk, ott volt szülőházunk kapuja, de az épület ablakai a Horgos utcára néztek” – állítja (szakmunkába nem illő módon) híres városkalauzában, s fényképet mellékel a fejezethez az utcaelágazásról. A fényképen látható hétablakos, földszintes, illetőleg magasföldszintes ház a családi ház – amelynek a kapuja a Virág utcából nyílik. Az előtte álló sarokházban született a hírhedt Kecskeméti Győző, a hajdani iskolai padtárs, aki félmilliót sikkasztott a postán, majd – miként a pletyka tartja, a szeretőjével – nyomtalanul eltűnt. A Virág utcai bejárattal szemközti házban pedig a derék Kurz Rudolf asztalosmester élt, s ennek a legénye a hírhedt kilencszeres gyilkos, Hoszter Fülöp – aki nemegyszer segített Jenő természetrajzi gyűjteményei számára a könnyű skatulyák és masszív polcok készítésében.

E családi ház kényelmes, nyolcszobás, nagy épület, udvarán a mászásra alkalmas Catalpa bignonioidesszel, amelynek fajtestvéreivel oly sokat találkozik majd későbbi életében Jenő. A fafaj vastag gyökerekké széteső fatönkje búvóhelyekkel, odvakkal és védett barlangokkal szolgál, s nemcsak egy-két gyermek, de mindenféle szelíd és ordas vad számára is, és mélyedéseiben megáll az esővíz s napokig frissen marad, hogy olthassa a magányos vándorok és a hússal telt bendőjű ragadozók szomját – írja majd le néhányszor Jenő, miként leírja ezt a mondatot László és Viktor is. Ámbár a legszebb közös mondatuk mégsem ez. A legszebb egészen másként hangzik.

Könnyű e lakásból a Horgos utcát és a Piac teret határoló, szakadékkal tetejére épült házsort szemmel tartani, s amikor senki sem láthatta, az ablakon át kiug-

rani, ha éppen a lecketanulás gyötrelmei elől akartak a fiúk megszökni, levegőzni indulni a Séd völgyébe vagy a szél koptatta sziklák valamelyikét megmászni.

Jenő máshol, a város egyetlen kelet–nyugati tájolású utca, a széles Palotai utca egyik házát nevezi meg születési helyének. „Az utca jobb oldalán (lefelé menet) van a régi, úgynevezett Ménkűfogós ház. Azért nevezik így, mert amikor építették, ez volt a legmodernebb, legnagyobb ház a városban, s mivel nagyon kiemelkedett a környezetből, építése után, az 1886-os évek végén, mindjárt villámhárítókat szereltek rá, ezek ma is megvannak. Az emeleti lakásban lakott apám mint fiatal házaspár, s itt született Viktor bátyám, az író, 1868. december 23-án, meg én, 1870. július 23-án.” S végezetül, egy helyen a nagyszülők a vár nyugati fala alatt meghúzódó lakását is megnevezi, mint ahol ő megszületett. Igaz azonban, hogy erről azt is állítja, születési helye öccsének, Lászlónak is.

A három testvér összességében nyolc házat nevezett meg tehát az évek folyamán szülőházaként, tanúsítva ezzel, hogy azon felhő alá áll minden hegycsúcs, amelynek a megkarcolásával a legtöbb csapadékból részesül, hogy életben tudja tartani, szűrke, sima kérgű faóriásokká tudja nevelni ritkás erdejének bükkfáit.

Rég elbontott zsidó boltok gabonaszagát és fahéjillatát éreztem, amikor kiléptem a Virág utcai szolgáltatóházból, egy pillanatra a századforduló három-ezres lélekszámú városkájának utcájában szimatoltam, mint véreb, ha felismeri az avaron a számára jót és rosszat együtt jelentő, de mindenképpen ismeretlen és felkavaró emberszagot. A város januári kipárolgása volt ez, a kihűlt ünnepek maradványa. Liszt, só, vas, szerszám, ruha és edénykereskedők boltjai előtt mentem el, amelyben nem annyira a városi lakosságnak, mint inkább a falusiaknak adták el az árut, s itt vették meg a beszállított fát, gyümölcsöt, élőállatot. Az előkelőbb boltok nem itt, hanem a Piacon voltak, innen nem is olyan nagy távolságra, állapítottam meg, de hogy elodázzam magamat, befordultam a keskeny Horgos utcába, sietős léptekkel haladtam a völgy alján álló, annak kezdetét jelző Anna térre, Puxpángné boltjához.

A diák Jenő, ha pénze engedte, nála vásárolt. A Piac tér északi végén, a takarékpénztár épülete mellett futó meredek utca torkolatától fut le egy lépcső, a másik lehetséges út a város központjából, amely az Anna-térhez vezet. Jenő, iskolából jövet, szükségképpen ezt a járást használta Puxpánné kiskereskedéséhez. Puxpángné, helyesebben Budisbaumné Kemény Júlia őszeres zsidó asszony volt, mindenkire nagyon nyájas. Nagyszerű üzleteket lehetett vele kötni évvégeként a tankönyvekkel, máskor pedig az elhasznált ruhákkal, aszalt gyümölcsrel vagy éppen üres petróleumkannákkal. Jenő sok emléke fűződik e bolthoz, sokszor elnézegette benne a régi bútorokat, edényeket, dísztárgyakat, s innen kölcsönözte László több novellája hőse környezetéhez a szőnyeget, pipákat és ezüst evőeszközöket. Jenő itt vett távcsövet, nagyítóüveget, régi könyveket a zsebpénzén – abból, amelynek legnagyobb részét maga kereste azzal, hogy a rokonságból az érdekes arcúakat szénnel és krétával, fényképük után lerajzolta. Szívesen megvették, ámbár kezdetlegeseek voltak, mégis sokkal jobbak, mint azok, amelyeket drága pénzért készített bárki, hivatalos elismertséggel dicsekedni kész veszprémi művész.

Puxpángnétól felkaptattam a vörös kőből faragott lépcsőn a Piachoz, átvágtam rajta, s az északkeletre lefutó, kocsiközlekedés elől elzárt meredeken haladtam

hazafelé. Nagyon érdekes ezen az úgynevezett Rozmaring utcán lemenni a Buhim völgybe, a huszárlaktanyához, mert lépcsősen egymás fölé épített házai és kis kertjei emlékeztetnek az olasz városokra. De itt a házaknak magas tetejük van, mert a hónap le kell csúszni róla, tágas a padlás is, ahol dió szárad és szelődzik a fateknőkben, s a kőből rakott kerítések tetején mindig felbukkan egy kék szemű macska, amely a bundáját tisztítja, a talpát nyalogatja, avagy kecsesen nyújtózkodik.

Ebben a közben éltem én, hosszú szárú, haloványszín rózsabimbók vagy kíméletlenül zörgő, leveleit elhullajtani nem képes rózsaszágak között, nyáron és télen ugyanabban a félhomályban, amelyet a házam fölé terpeszkedő tűztorony, a levéltár és a piarista gimnázium egybefogódzó épülettömbjei őriztek.

A ház, amelyet egyik oldalról keskeny sávban határol a zöld színekben gazdag mélykert, másik – a keskenyebb – végéről pedig a hegyoldalra felfutó, mediterrán hatású, hármás, növényekkel rakott terasz (a szintkülönbségeket levelesen pergő mészkőből épített falak fogják körbe s különítik is el, és meredek, egyenes, illetve önmaguk fölé kényelmesen visszakanyarodó lépcsők kötik össze). Csak reggel van benne, és este, a többi napszakot elragadta tőle a komor hegy: déltől kezdve csupán fentről, a gimnázium mályvarózsaszínű tömbje engedélyével, a füzéreket tartó puttók magasából esik át ide valami surlófény. Éjszaka pedig a megvilágított tűztorony s a vár palotáinak ólmos, sötét fémfényeket visszatükröző ablakai keltette derengésben ázik az épület és környéke. Ebben a csupa reggel és este házban élek, ahová kapkodó lábakkal lefut az utcából lépcsősorrá keskenyedő útvonalon a feljebb és mindenestre szinte elérhetetlen magasban terpeszkedő, a városháza előtti Piac tér s a hozzája kapcsolt oldaltér, a hajdani halpiac nyüzsgésének zaja, éppen úgy, miként a várfalak alatti, hársakból, akácokból, kőrisekből és juharokból összerendeződött erdősáv madarainak csivitelése. Itt élek immár fél évtizede.

A délelőttök fényekkel, a délutánok árnyakkal gazdagok erre – így tudom ezt minden évszakban annak ellenére, hogy különböző városokban vagy az egyetemen töltött nappalaim után, amikor általában senkivel sem találkozom, csupán az éjszakákra érkezem haza. Valódi külvilágomat, a színeit, a formáit, a lélegzetelállító fakó faltjait, részletben gazdag közelképeit nem látom, csak a nehéz, mellkast megnyomó televény szagát érzem, miként régi prédikátorok káromló, szép magyar szövegeiben a világi bűn párlatának illatát. De miként sosem tudnék pontosan arról beszélni, miért és hogyan szeretem a sült paprika félig szenessé pörkölődött magvának ízét, s arról, hogy milyen egy-egy nyári éjszakai séta során a hangtalan s láthatatlan, füstös szőrű puli kutya forró lehetét érezni meztelen, jobb lábikrámon, arról sem tudok bizonyosat állítani, amit a legjobban szeretnék: a szüntelen esteledő Veszprémemben milyen lenne a kertemben és a házamban egy valódi, egy narancs-, vörös-, acélbíbóros színekben pompázó és retorikailag pontos közép-európai naplemente.

Életrajz. Egy, kettő, három vagy négy

A/ Révai Nagy Lexikona. Az ismeretek enciklopédiája, IV. köt. Brutus–Csát. Budapest, 1912

Cholnoky

3. C. Jenő. Egy. tanár, szül. Veszprémben 1870. júl. 23. 1892-ben a Ferenc József-műegyetemen mérnöki oklevelet nyert. Előbb Klimm Mihály mellett a műegyetemen, azután Lóczy mellett a budapesti Tud. Egyetemen volt asszisztens; részt vett a Balaton tudományos tanulmányozásában, s apróbb jelentésein kívül erről több, nagyobb szakmunkát írt.

4. C. Viktor, hírlapíró, szül. Veszprémben 1868. dec. 23. Az előbbinek testvérbátyja. Jogot Győrött és Budapesten hallgatott. 1894-ben átvette a *Veszprémi Hírlap* szerkesztését; 1898. Budapesten a *Pesti Napló* segédszerkesztője lett; azóta több napi és hetilap munkatársa. Megjelent szépirodalmi művei: *Füstkarikák*, elbeszélések (Veszprém, 1896); *Tammúz*, elbeszélések (1910); *Beszélgetések*, tárcacikkek (1910); *Az Aleiron-madár vére* (1911). Több színművet átfordított a fővárosi színházak számára. Írói álnevei: Paganel, Pelargus, Arne.

A/ Tolnai Új Világlexikona. Az általános tudás és műveltség tára, III. köt. BUR–DON, Budapest, 1926

Cholnoky Jenő, földrajzi író, szül. 1870. Veszprémben. László és Viktor testvére. Okleveles mérnök és filozófiai doktor. A budapesti Műegyetem elvégzése után előbb a Műegyetemen Klimm Mihály, majd a Tud. Egyetemen Lóczy Lajos asszisztense volt, és részt vett a Balaton tudományos vizsgálataiban; a Magyar Földrajzi Társaság Balaton-bizottsága kiadásában megjelentek tőle: *A Balaton limnológiája*, *A Balaton szintüineményei*, *A Balaton jege*, *A Balaton hidrografikája* tanulmányai. 1896–1898: állami ösztöndíjjal Kínát és Mandzsuoországot tanulmányozta, bejárta a Jang-ce-kiang deltavidékét, majd Pekingből a mongol pusztákra utazott, hogy ott hidrográfiai és geográfiai tanulmányokat végezzen. Útja eredményeiről több munkát írt; világszerte ismeretté váltak a futóhomokról, a népvándorolásnak a mesterséges öntözéssel való összefüggéséről szóló tanulmányai; külön magyar kiadásban megjelentek: *A sárkányok országából* (1902); *Talajjavítás és folyószabályozás Kínában* (1905). 1903-ban jelent meg a *Levegő fizikai földrajza* c. műve. 1903-ban a budapesti Tudományegyetemen magántanárrá ha-

bilitálták. 1905-ben a kolozsvári egyetem meghívására ott az egyetemes földrajz nyilvános rendes tanárává nevezték ki. 1910: a Spitzbergákat, 1912: É-Amerikát járta be. Előbb főtitkára volt, 1914-ben pedig elnöke a Földrajzi Társaságnak, később a budapesti Pázmány-egyetem r. tanára. Tagja a M. Tud. Akadémiának és több külföldi tudományos társaságnak tiszt. tagja. A Műveltség Könyvtára c. gyűjteményes munka II. és III. kötetét: *Világegyetem* és *A Föld hegyei és vizei*, szintén ő írta. Ezenkívül számos tanulmánya jelent meg földrajzi és geológiai folyóiratokban, valamint napi- és hetilapokban.

Cholnoky László, író, szül. 1879. Veszprémben. Jenő és Viktor testvére. Jogot végzett, eleinte tisztviselő, később újságíró és író. Több kisebb, egészen egyéni hangú elbeszélés után a *Bertalan éjszakája* c. kötetével tűnt fel (1917), azóta sűrű egymásutánban jelentek meg tőle: *Piroska*, *Ingovány*, *Pillangók*, *Régi ismerős*, *Oberon és Titánia*, *Szeptember*, *Mefisztófelesz vendége* c. regényei és *Fűrészpor* c. elbeszéléskötete.

Cholnoky Viktor, hírlapíró és író, szül. 1868. Veszprémben, megh. 1912, Bp.-en. Jenő és László testvére. Jogot hallgatott Győrött és Budapesten. 1894. A *Veszprémi hírlapot* szerkesztette. 1898. Mint a *Pesti Napló* segédszerkesztője Budapestre költözött. Élénk fantáziájú, színes tollú és termékeny tárcaíró volt; önmagában megjelent elbeszéléskötetei: *Füstkarikák*, *Tammúz*, *Beszélgetések*, *Az Aleiron-madár vére*. Öngyilkos lett.

C/ *Új Magyar Lexikon*, I. köt. A–C. Budapest, 1979, Akadémiai Kiadó (kilencedik, változatlan lenyomat)

Cholnoky (Csolnoki) Jenő (1870–1950): földrajztudós, egyetemi tanár. 1896–98-ban Kínában és Mandzsúriában tett tanulmányutat. Nagy jelentőségű műveket írt a klimatológia, hidogeográfia, geomorfológia és a leíró földrajz tárgykörében. Népszerű művei: *A sárkányok országából*, 1902; a *Világegyetem és a Föld múltja, jelene és felfedezésének története*, 1907–08; *A Föld titkai*, 6 köt. (1926–30) stb. Öngyilkos lett.

Cholnoky László (1879–1929): író. Hányatott életet élt, sokat nyomorgott, öngyilkos lett. Különös, zilált fantáziájú novelláiban beteg és elhibázott életű emberek, alkoholisták, örültek járkák haláltáncukat. Némelyikben (*Prikk mennyei útja*, *Bertalan éjszakája*) remeket alkotott. Stílusa érzékletes, gazdag bőségben ontja a képeket. Regényeket is írt (*Ingovány*).

D/ *Bevezetés*, 1999

Géczi János (1954. május 4., Monostorpályi) író, szerkesztő. A József Attila Tudományegyetemen 1978-ban kutató biológus diplomát kapott. Tanulmányai után a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ munkatársa, majd az

Oktatáskutató Intézet, utóbb az Országos Köznevelési Intézet szerkesztőségvezetője. Jelenleg a pécsi JPTE adjunktusa, a JATE BTK és a Képzőművészeti Főiskola meghívott tanára. Az *Iskolakultúra* című havilap főszerkesztője. Veszprémben él. A *Vár ucca 17.* kiadó alapítója és vezetője.

Fontosabb munkái: *Vadnarancsok* (élettörténet-rekonstrukciók, 1982, Szépirodalmi), *Léghajó és nehezeke* (versek, 1983, Magvető), *Kezét reá veté, hogy lásson* (regény, 1984, Szépirodalmi), *Elemek* (versek, 1986, Szépirodalmi), *Vadnarancsok, II.* (beszélgetések, 1987, Magvető–JAK), *Gyónás* (versek, 1988, Magvető), *Látkép a valóságról gepárddal* (versek, 1989, Szépirodalmi), *Vadnarancsok, I–II.* (élettörténet-rekonstrukciók, beszélgetések; második kiadás, 1990, Szépirodalmi), *Patkányok* (rövid történetek, 1991, Pátria), *concrete* (képversek, 1992, Magyar Műhely, Párizs–Bécs–Budapest), *A torony* (regény, 1992, Széphalom Könyvműhely), *magánkönyv* (versek, 1993, Széphalom Könyvműhely), *Mágnesmezők* (versek, 1993, Tevan), *[fonalvers, figurával]* (versek, 1994, Vár ucca 17.), *fegyverengedély* (regény, 1994, Pesti Szalon), *21 rovinj* (vers-, esszé- és novellarovinj, 1994, Jelenkor), *A kékszemű Napló* (meseregény, 1995, Fabula), *Tihany* (esszé, grafika: Somogyi Győző, fotó: Székely Péter, 1995, Kortárs Kiadó), *Esszék* (esszék, 1995, Orpheusz Könyvek), *Angyalhéj* (esszéregény, 1996, Nap Kiadó, Dunaszerdahely – Szlovákia), *Képversek, Róma* (képvers és regény, 1996, Orpheusz Könyvek), *Versek* (versek, 1996, Orpheusz Könyvek), *Képversek* (csúsztatás, hasítás, tépés, 1997, Vár ucca tizenhét), *Prózák* (prózai munkák, 1997, Orpheusz Könyvek), *Részlet* (esszék, 1997, Vár ucca tizenhét), *A kancsólakó kígyó* (versek gyerekeknek és felnőtteknek, 1997, Lilium Aurum, Dunaszerdahely), *Vadnarancsok, I.* (1998, Orpheusz Könyvek).

Ugyan ki az, aki eltűnik? Látom. Kajánul, merthogy az olvasó sem ússza meg, előbb a végtagjai, aztán a törzse, végül a feje is eltűnik abban a semmiben, amelyet éppenséggel szövegnek nevezünk. Azaz a megjelenési formánknak. S szöveg, mint géczy jános, avagy Géczi János. Szép ez, megnyugtató, mint télen a Veszprém fölötti felhőtlen égbolt.

Ha vár

Ha visszaindulunk a világ végéről, a hátunk mögött ott marad a szakadék és bennünk az a vonzalom, amely mindenkor arra kényszerít, hogy farkasszemet nézzünk a feneketlen mélységgel – gondolta, és tekintetével belekapaszkodott a székesegyház tornyának árnyékába. A zöld folt hegye a cipője orrát szimatolta, ahogy ott állt tétovázva, hiszen képtelen volt eldönteni, a némán röpdülő varjakat bámulja-e tovább, amint szítálva lebegnek a Sédet beszorító sziklafalak között, jóval a kolostor méregzöld fenyőfái előtt vagy a török temető maradványai fölé állított kőkereszt fényháját, amelyet a mézként csorgó napfény kent oda fel. De leginkább azon töprengett, ugyan miféle gyantás és édes szag-élmények ébrednek benne a látványok lehetőségeitől. Szél fútt, de csak a világ végén, ahol állt – lejjebb, a völgy fenyőcsúcsainak magasában s a Benedek-hegyet beborító száraz, hosszú szálú füvesében azonban minden mozdulatlan volt, a hidegtől dermedten állt a levegő, erre utaltak a gallyak, a varjak körözése és a suttogni képtelen száraz gyeper: ámbár ebben a városban, inkább mindenki azt ismeri, ahogyan jajgatnak a kacska lombok, kárognak az ég hordákba verődött, fekete angyalai, és jóslatokat sugdosnak a zizegő, magas szálfüvek.

A Vár utcát végigfutotta a szél, megtapogatta a dérről és a salétrom zúzmárájával bevont kanonokházak falát, mintha vénemberek lassan növekvő, szürke, szúrós és rossz szagú szakállába túrna bele, kiragadott a szőrszálak közül ezt azt, ami abban fennakadt bennük, kenyérmorzsát, vékonyra vágott dohány sárga szálát, párna anginján átfúródott s elröppent, hajnali álmoktól könnyű pihetollakat. Az utca olyan hosszú, hogy a székesegyház és a várfeljáró között kétszer állnak meg a lovak, egyszer, hogy sörhabos hűggyal öntözzék meg a bazaltkockákat, másszor, hogy leszálljon a szekérről, ezzel kisebb legyen a teher, a gazda, a röpterüket nem keverték egybe benne a verebek és a csókák, és ha a Havranek-ház előtt az ügyvédbojtárok az úristen vérveres faszára kívántak valakit hangosan, mire a Szentháromság tér aranyarcú szentjeihez értek a mondatok, imádsággá csendesültek.

Visszanézett a mélyben duhogó városra, a kémények füstje függőlegesen emelkedett föl, s nagyon-nagyon fenn, hol a holdsarlót már ujjal lehet érinteni, s ugyanazon magasságban kettétört mindegyik, mutatva, hogy sodró légáramlatra találtak, s akkor ahogyan voltak, sárgán ráhasaltak arra a Bakonyból zúduló széles vállú szélre és kékes szálakra bomolva széteszlottak: csak a szaguk, a kénes, fojtó, köhögtető szag emlékeztetett hosszú időn át a lenti, a nyomorúságos kisváros poklára, s ez az odor borította be a sziklacsúcon álló, magasba törő vár egyetlen utcáját s az utcáson lecsukott szemű, halott palotáit.

Ha a fivérek életére gondolunk, akkor úgy kell azokat látni, mint három darabbá esett egyetlen tükröt. Ámbár, bármelyik tükörcserép, ha az optika törvényei érvényesek rá, egyként képes ugyanazt a képi látványt megmutatni az előttük álló tájról, a három fivér tükördarabja nem ilyen: nem azonos a rájuk rajzolódtott kép. De ha ezt a három kép éles peremeikkel összeilleszkedik, akkor megtalálható bennük a táj, s a felvázolódtó látványban a természetes rend szerint egymás mellé kerülnek a dolgok.

A mosoly

Ebben a történetben nincs benne a történet, amint annak hősei sem találhatók meg. S a nagy léptű hősök a közös história ruháját máshol viselik. Itt csak élénk szirmú, messziről látható, lampionos virágú növény nőhet, akár bokorban is. S a bokor alatt enyhe illatú gomba.

– Elvirágzanak a rózsák – állapította meg utóbb egyre gyakrabban, alkonyati sétái végeztével. S lenyugvása előtt, amikor hosszú, veres hajából kifésülte a napi gondok csimbókjait, ismét leszögezte:

– Elvirágzanak a rózsák.

Harminchat éves, mint mindig, a világ kezdetétől a világ végezetéig ennyi marad, csupán a hajkoronáját növeszti, azáltal, hogy hajszálaait meg-meglengeti a szél, a körmét, amikor a széles vállú, néma és izmos férfiak hátába mar, s a szeme közepén a karimás tükrű pupillát, amely éjszakánként olyan tág és zöld, miként álmában szokott lenni a júniusi Balaton. Harminchat éves, hiába nyüvi el iszfaháni selyemruháit, mossa varádicsszirom-illatú szappannal pompás sörényét, vágja gyorsan növekedő körmeit, tépi sűrű szemöldökét, s hiába érzi néha, nyárelőkön, amikor váralji sikátorokban magányos sétákon vezekli le friss bűneit, hogy törekeny testének szaga ezeregy éves, elég, ha belenéz az alacsony homlokú veszprémi házak egyikének ablaküvegébe, tudja, a megbánás ideje számára sosem jön el.

Egykor, öt, ötven vagy ötszáz, ötezer éve, annak a hegynek a barlangjában született, amelynek a gerincéről két irányba folyik el a lehullt eső vize, de így is ugyanazt a patakot éri el. E hegy szikláit, amelyek bár tűhegyesek és gigászi méretűek, de a szülőhely bejáratát állják körül, minden éjjel harangszó repesztgeti és mállasztja tovább. Korán hozzászokott az éles, magas hangokhoz, az édes nyers húshoz s a domonkos és a ciszterci szerzetesek rendházaiból kidobált tiltott kéziratok olvasásához. Hihetni, mindehhez idő kellett. Idő a fülnek az elhalált hangok fölfogásához, a fogazatnak a véres falatok szétdarabolásához, a segítő nyelvnek a nyállal való elkeveréshez, az elmének, hogy magába foglalja a betűkkel körbefogott tudást.

Holott gyorsan élt, mint az idő. Ismerte, hosszú utazások alkalmával miként kell lágy bélű kenyeret enni a tizedik nap után, miféle praktikákkal szabad a lédús gyümölcsöket megaszalni, s hányszor szükséges megrágás előtt a kamraszagú aszalványt megforgatni a szájbán, hogy ne csak a nyelv, de a szájpaddlás és az ajkak is beszívhasák a régi nyarak ízét, s az orrba fölpárálljon a hajdani körte kábító illata, a napszínű sárgabarack andalító odora. Nagy levelű hársak alatt nődögélt árokszéli csalánba csomagolta a kifogott halat, hogy friss maradjon, amíg meg nem

szentelheti, füstbe mártogatta a rövidebb szavait, meg ne бүдösödjének, és segített a markotányosnőknek, ha azok a harctereken maradt, jajgató, vérben fetrengő sebesültek lött sebeit látták el. Elviselte, ha kézről kézre adták egymásnak a fuvarosok, megtúrta maga mellett a borotvált mellkasú, pengemozdulatú törököket, s ha észbontó szörnyűségek estek meg vele, mint más a könnyet a szemből, úgy törölte ki annak csípős emlékét is, a lúdnyakú borosüveget akként ragadta meg, mint a levágásra szánt szárnyast. Ha fáradt volt, igyekezett visszafordítani a hegyéhez, hogy a platon, az elpusztult temetőből földfelszínre került hamvak finom csontporát szórja kézfejére, s megnyalja, nyelve hegyére vegye az otthonát.

– Elvirágzanak a rózsák – adta át estéli mondatát a reggelnek, hogy az teljes napon keresztül néma maradjon, s csak alkonyatkor kezdjen ismét megmoccanni, alakot öltetni, hogy újból kimondódjék, s pontosan akkor, amikor a város felett csókákként köröznak a fekete éjszaka vijjgó fellegei.

Azonban, mert nem ismerte sem az anyját, sem az apját, sem embert, aki fölnevelte, azt sem tudhatta, hogy teste ugyan emberé-e, vagy sem. Nézte a tükör ezüstjétől szürke, keskeny arcát, nézte a víz felszínén hullámzó domború homlokát, az ásványkristályok villogó oldallapján az arányos metszésű asszonyorrát, a levelek peremén hízó harmatcseppekben azt a nagy, figyelő szemét, és tudta, hogy nem hasonlít senki emberhez, még ha az emberek embernek találják is. Végighallgatta a réti peremizsek suttozását, a goromba viharok idején a kémények zsörtölődését, hóhullásban a бүккös mocorgását és a vaddisznókat, ahogyan ricsajjal és szuszogással bontják ki a fagyott földből az összetöppedt, föld alatti gombákat, megértette mondataikat, és felfedezte, ugyanaz a világ van a növényekben, az állatokban, a kőzetekben és a levegőben, mint az emberekben. Egyedül a tűzzel nem talált közös nyelvet, bármennyire igyekezett is, hogy saját dolgát rendbe tegye véle. A tűztől, bárhol csapott fel, megrettent, és éppen a benne fölriadt érzés elől igyekezett elrohanni akárhová, ahová nem kíséri a lángok színe, szaga, melege.

De akárhol élt, mindenütt megérezte, ha ott, azokon a helyeken, ahol valaha megfordult, amelyet valaha megismert, tűzvész tört ki. Ilyenkor leült az asztalhoz, az asztalként szolgáló farönkhöz, testes kólaphoz, víztől lesimított fővenyhez. Férfi módra rákönyökölt, és kézfejére támasztotta a fejét, hogy addig nézze a felületet, amíg meg nem érzi benne a dalt. Sóhajtozott, nyögött, vinnyogott, sírt, majd a magasan szárnyaló dal lábára kötötte a batyuja száját egybefogó madzag szabad végét, s a madarát elröptette. Hasította a levegőt a dal, a vijjogástól megijedtek a környék lakói, házukba húzódtak a parasztok, odúikba a baglyok, elnémultak a hársfák fekete rigói, abbahagyta dagadását a búzaszem, s elfelejtett kicsírázni, és az ametisztek mélyebbre fűrték magukat a kőzetek réseiben. Addig röptette az ének madarát, amíg ott, az elérhetetlen távolban fel nem perzselődött a hegyoldal, le nem égett a város, majd az álom tollpelyhébe forgatta magát, s ráborult az asztallapra, kőre, rögre. Reggel, amikor az álom ólomsúlya alatt beszakadt az asztal, s a deszkaforgácsok közül kikászálódott, a törmeléktől megtisztította a haját, nem tudott többé visszaemlékezni arra a helyre, amelynek föllegetését végigkísérte a dalával.

Asszony léteire nem szeretett, nem is tudott máskor énekelni. Szégyellte énekszava rettenetes hibáját, azt, amely a világ végeztéig sem derül ki mások

számára: nem ismert egy hangot, így azt nem volt képes soha kidalolni. Ha valaki figyelmesen meghallgathatta volna, akkor sem veheti észre, hogy ez az egy hangocska sosem zendül felt a száján, holott a dala mindig ugyanazon magasságban elnémul. Oly rövid e némaság, hogy az ének folyamatosnak tűnt – rajta kívül – mindenki másnak. Ő azonban tudta, e hanghiány miatt minden dala rövidebb a dal hosszánál, minden sétaútja rövidebb néhány lépéssel, s minden szeretője, aki vele együtt lélegzik, vele lépkedi az éveket, e titokhoz vagy legalább is annak közelbe férkőzhet.

Elvirárganak a rózsák – mondta mind a négy alkalommal, amikor mit sem sejtő férje mellől fölkel az ágyból, és sietős léptekkel egy csésze teáért indult, hogy aztán soha vissza ne térjen egyik hitveséhez sem. Az a pillanat következett be ilyenkor, hogy a hosszas együttélés után a férfiú már nemcsak egyre másra a maga számára építette fel a gyönyör fészket, de végre együtt érték el a szerelmi együttlét csúcsát, s amikor a férj hihette, magvát úgy bocsátja az asszony méhe felé, hogy annak kapuja kitarult.

De mindhárom férje sejtette, s talán, bizony tudta is, mert ha máshonnan nem is, a testüket elborító ezeregy évű szagból megbizonyosodhattak, a szeretkezés sikolyaiba belekeveredett dallam miatt megnyílt ugyan az asszonyi méh kapuszárnya, de a hiányzó énekhangok miatt gyorsabban be is zárult.

Szerette a kék szemű férfiakat. A férfiak pedig szerették őt, belefektették fáradt arcukat világszép hajába, csókolták pillekönnyű szemhéját, könnyű ujjakkal csiklandozták tarkója pihéit, s vadul magukhoz ölelték. Teát ittak teaillatú tenyeréből, virágot téptek illatos lábnyomából s hosszú, érzelmes verseket írtak merész vágású szeméremtestéről. A szerelem puha, keleti szövetébe volt bebugyolálva, állította, ha kérdezték kora felől, emiatt nem fért hozzá soha a májfoltos bőrű, hosszú karú öregedés. S a kék szemű férfiak, akiket ő szeretett, hallgatagoknak mutatkoztak, s még inkább azokká váltak, amikor elhagyta őket, de leginkább akkor, amikor évek múltával arról is megbizonyosodtak, hogy a feleség, a hitves, a szerető, az asszony nem tér vissza többé, s immár a férfiúi álomra sem csap le.

Álomjáróként egyszerre valamennyi férfi álmában jelen lehetett, egyazon időben szeretkezett velük, ugyanabban a pillanatban több száját csókolt, több vállba harapott, négyszer tárult ki, és négyszer ernyedte el az ölelő karok között, miközben egyik férfi sem tudta a többiről, hogy ugyanabban a pillanatban ismeretlen férfiak esznek az asztalnál, isznak a pohárból, alszanak véle együtt az ágyban. Máskor a férfiak álmai között zizegő szárnyakkal cikázott, kicserélte az önfeledt urak vágyait és eszméit, akaratukat és szándékukat. Igyekezett mindegyiküknek megkegyelmezni, így megtörtént, hogy az egyik, ki éppen Velencébe indult, ébredése után Kínába vette az útját, s hónapokkal később a nagy folyó deltájában folytatta geometriai munkáját a tengerár mozgásáról. A másik ugyan Korfura hajózott, de egy római platán alatt találta magát, a harmadik, s aki az anyját indult meglátogatni – szegény, örökké síró özvegy, aki előbb halt meg, mint a férje, s mégis utána temették el –, a halála percében ébredt fel a Budapestet elkerülő északi vasúti hídon, nyakába követ kötve, lába alatt az apatikus Dunával, levegőbe lépő lábbal.

A negyedik kék szemű kezéből kivette a kopott mókusszőr ecsetet, a szivárványosan tündöklő olajos palettát, poros utat terített a lába elé, szűk lagúnán

csónakáztatta, morgó vasmadarakba ültette, és olyan sereget kerített köré versekből, novellákból és drámákból, hogy hiába állt lábujjra, nem láthatott át a saját műve kerítése felett.

Mint álmjárónak, az a képessége is megvolt, hogy kitörölje magát az elhasznált és megunt álmokból, s úgy csapta be maga mögött az édes pillanatok ajtaját, hogy a rés rögvest beforrt, s nem látszott ott más, csak a mohos fal, az áttörhetetlen cölöpkerítés, a kemény beton. Saját álmai azonban nem lehettek. S nem is hiányzott neki azokból egy sem, amúgy is elég szépnek találta az operatársulatok előadásait, a kiskocsmá borfoltos étlapját, az eső halk kopogását a lapulevélen és a könnyes gyerekeket. Ha megállt mögötte a hajlott hátú sóvárgás, csak rálegyintett legyezőjével, hátrabökött a halkéssel, letörte a nagy szárú levelet, és a feje fölé emelte esőfogónak, avagy elővette a zsebkendőjét, s az ölébe vont kisembernek elsuttogott egy mesét a Hét hajszál-sziget felett kitört viharban hajlongó olajfákról, s a szétáztatott gyerekarcról letörölte a maszatot.

Aztán a sós könnyeket magába szívott zsebkendőjét odaadta a szélnek, de vissza már nem kérte.

A mosolya a legbecesebb tulajdona. A mosolytól, amely ott derengett az ajkán, az arccsontja alatti mélyedésben, az arcát nem tudta senki leírni, hiába csüngött rajta éveken át tekintetével. Hol azért, mert oly pontosan akarta meghatározni e mosoly természetét, hogy nem jutott túl az ajak finoman ívelő részleténél, az enyhén duzzadó száj vérszínénél, hol pedig mivel nem maradt emlékkép a homlokáról, arca gödröcskéiről, gömbölyű álla mértani arányairól. A besúgók sem, akiknek természete a jó megfigyelés, így aztán a titkos iratokban, amelyeket épp úgy őriztek az odesszai, mint a lipcsei irattárak, a szegedi levélládák és a kiel páncélszekrények, csupán hasonlatok gyűltek róla össze, miként állóvizek fölött az alkony naplementés fényében irizáló szúnyogfelhők. Arany metaforák, ékszerekkel kirakott kelyhek halmozódtak fel évszázadok során útjai mentén, nyomában énekeltek a déli városok utcáit borító kövek, orrának érintése után két napig tartották meg illatukat a kaméliák, s gólyalábra álltak a mondatok. Mosolyára, ha meglátták, behunyták szemüket a cacanskai szilvák és a haldoklók, s e mosoly, mint vagyon, gyarapodott. Halmozódott, ahogyan szenvedés és a gyász szokott, mert ott, ahol megfordult, ahol ő letelepedett, ahol meggyűrűzte a férfit, akit pillanatnyi szeszélye szerint párjává fogadott, hamarosan fekete betűkkel kezdtek vaskos könyveket írni, s hasznos és hiábavaló tanácsokat rögzítettek a szenvedélyes, pusztító szerelem ellen.

Hogy megértse a világot, valamikor a 11. században, kabbalával foglalkozott. Úgy forgatta ujján a gyűrűket, hogy melegek maradjanak annak ékkövei s a méreg, amely az ékkövekben lapult. A méreg, vélte, nem szabad, hogy hidegebb, avagy forróbb legyen a vérénél. Bahja Ibn Paqúda spanyolországi zsidó misztikust olvasta, s a *Bevezetés a Szív feladataiba* száraz lapjait forgatta éjszakánként, és tíz fejezeten át követte a tökéletesedés jámbor útját. A judaizmus elsa-játításával jutott el az arab bölcsesletig, aszkétává vedlett, megismerte a görögöket, de végül mégsem jutott el az istenével való egyesülésig. Teljes erejével törekedett, hogy felemelkedjen a magasabb régiókba, s elérje a csúcst, az Egyet, végeredményként azonban csak magát ismerte meg a vízben árnyékát mosó fában, a diófa alatt ki nem növő fűben. És nem tette fel többé a kérdést, miként

jelenhetett meg ő ebben az rettenéssel és szennyel telt emberi világban, és hogy lakozhat itt, az anyagban, ahol bűnösök – szépségét és mosolyát használók – laknak, és azok, akik haragot szítanak, mert a lelkét nem tekinthette ezek után a sajátjának. A test támadásainak, elvégre semmissé tette, engedhetett. Felkereste Wormsi Eleázárt, megértette, hogy a tisztátalan helyen is terem ametiszt, muzulmán is ehet disznóhúst, zsidó dolgozhat szombaton, és az összetört edények tovább őrzik gazdájuk kéznymát. Hosszas töprengés után kiválasztott magának százötven évet, egy földdarabot és egy körtefát, amellyel megjelölhette birtoka határát, letelepedett, hogy legalább egy alkalomra, miként az embereknek, egyetlen élete legyen.

Ettől kezdve, aki csupán hallott tündöklő mosolyáról, az teljes odaadással vágyott arra, hogy láthassa, s aki egyszer megpillanthatta, sejtette, ki azonban mégsem jelenthette, hogy a mosoly betegség. A mosolygó asszony mindig több férfié.

Érthető tehát, hogy ennek az asszonynak virágneve volt. A virág pedig sosem mondja ki a növény nevét, csak arról beszélhet, aki kiejti a száján virágot nevelő pompás és derűs nevet.

Fa és a fülemüléje

A legenda szerint, amikor első férjének, amiként nevezte, Vének, az életéből véglegesen kiszaladt, ugyanakkor bevaccolta magát annak az éppen formálódó, rótvörös novellájába, s rózsaeső hullott a fűtetlen kamarában munkálkodó férfira. A megrettent író, mivel nem tudta eldönteni, mi az oka az illatos virágok télvíz idején való megjelenésének – az íróasztal, a gyertyafüstös kamra s a kamra előtt elterülő, puszpángsövénnel körbekerített, behavazott kert piros szirmokkal lett teleszórva, s a hosszú szárú bimbós virágok egyre-másra nyíltak és illatoztak, hiába rettentette a városka lakóit a farkasordító fagy, tíz évre abba hagyta az írást. Nem tudott, nem mert a tollba kapaszkodni addig, amíg el nem dönti, azok a szüntelenül szállingózó koszorúnövények az életre vagy a halálra hulldogáltak-e? Ugyan, őreá, az asszonytól végre elkülönült, könnytől sókristályos arcú emberbe pilinkéztek hópelyhekként, hogy csillapítsák magányos fájdalmát, vagy a novella sorai közé, amelyek szurdokaiban hosszú alkonyati sétákat tett az életből kifutott, bő köpenyes asszony.

Tíz éven keresztül mást sem tett az író, mint asszonya legendájának a nyomában járt, hogy egy verőfényes mediterrán alkonyon utolérje, és higgye, hogy az ágyába visszakényszeríti. S az író azzal a tudattal fog meghalni, hogy élete első asszonya, az, aki lefogja a szemét, csupán az lesz, akit élete utolsó asszonyának szabad neveznie.

Rózát követve indult el az útján, augusztus huszonharmadikán, amikor a harmadrendi domonkos apáca ünnepét tartották, s a virágárusok és kertészek Peruban éppúgy, mint a Fülöp-szigeteken vagy Egyházashetyén a főoltár mögé temették kertjük legszebb csokrait, fűzfagallyból font koporsóba, suttogó muszlinok rétege közé. A gyötrelmekből boldoggá vált, a szenvedések miatt misztikus látomásokhoz jutó, szent asszonyt követte az író, és eljutott Madridba, hogy rábukkanjon C. Coello vásznán az ismerős alakra, de mert fekete fátyol takarta, nem szerzett bizonyosságot arról, hogy sikerrel végezte-e be munkáját. A firenzei Palazzo Pittiben, két évvel később rózsakoszorúk, rózsafüzérek között érezte meg újra a virágparából az asszony átható illatát: C. Dolci barokk festménye azonban olyan hívalkodóvá faragott aranykeretbe került az oltár fölé, amelyet nem talált asszonyához illőnek – hiszen az, ha viselt is valaha ékszert, az ezüsből volt. Ezután a remete Palermói Rózában vélte fölbukkanni üldözöttjét. A cseppkővé vált testű szüzet temetőkápolnában lelte föl, azok oltárképein láthatta, amint földön fekve bal karja vánkossal szolgál, jobbában pedig feszületet tart, vagy Szentháromság-szoborcsoportok résztvevőjeként. Felsőörsön azonban – állapította meg – oltárképre került, s az író ezt nem találta sem pontosnak, sem ízlésesnek.

A Mars-mező dömés apácáinál, Róma egyetlen gótikus istenházában, festett ablakrózsák, karcsú pillérek között, a hálószerű gótikus ívek alatt, a mozaikkal díszített, csavart oszlopocskák tartotta oltárlap fölött bukkant rá arra a márványalakra, amely újból a sudár termetű, de a bútól csonttá és bőrré aszott, fekvő asszonyt idézte. Homlokán virágkoszorú, arcán a megbékéltek nyugalma. Az író odaroskadt a síremlék elé, fel akarta mondani tíz sóvár éve keservét, amelyet az asszony kutatása közben szenvedett el, de irtózáttal vegyes undorral kellett megállapítania, semmi mást nem tud immár fölpanaszolni, mint az írástól eltagadott idejét. Megszégyenülve tápáskodott fel, s eloldalogni készült, amikor figyelmét a műemlékek sokasága ragadta meg. Pápák nyughelyét, a keresztet tartó fiatal Krisztust – Michelangelo Buonarotti szobrát: amelyet túlságosan kis fejűnek talált –, Beato Angelico kőből faragott, ravatalon fekvő csuklyás alakját vizsgálhatta meg, kislábizálta a mély értelmű sírvers üzenetét, és rögvést el is felejtette. S már kint állt a templom előtt, a „Minerva csibéjének” becézett obeliszket tartó elefantszobor talapzatát betűzte: *Jóllehet az állatok legerősebbje vagyok, mégis türelemmel viselem a súlyos terhet. A bölcs mindent elvisel – jajdult fel, s futott vissza a kereszthajó utolsó kápolnájához.*

A S. Maria Sopra Minerva rejtegette számára tíz évének megoldását. L. Baldi festménye az, amelyen a megváltó rózsákkal koszorúzza meg a leányt.

Nem érezte magát többé sem bűnösnek, sem magányosnak.

Arcáról lefoszlottak a bőr ráncai, szeme visszanyerte régi ragyogását, nem érdekelte többé a rózsalugasban ülő Madonna, a rózsakertben olvasó Ágoston – amelyet San Gimignano-ban mutogatnak –, sem az Árpád-házi hercegnők rózsacsodái, átsétált a Tevere fölött kifeszült hídon, s betért a platánoktól fanyar árnyékú kisvendéglőbe, ahol keserű borral locsolgatta kultuszhelyének bimbózó növényeit.

Ugyanazt keresem, s mindig mást találok. Ugyanazt látom, és mindig mást. Ugyanazt olvasom, s mindig másként. Nem találok se a testet, se a képet, se a szót – jegyezte naplójába az utolsó mondatokat, majd a naplót széles mozdulattal odakínálta a városiakok valamennyi szennyét sodró Teverének. S mire elolvasta a vaskos füzetben napról napra vezetett, terjedelmes feljegyzéseket a sárga tekintetű, bűzös leheletű, részegen kanyargó folyam, a lapokról leoldódott a fekete kínai tus, szerteolvadtak s a vízben szétszéledtek az írásjelek. Majd a lapok is szétmálltak, s miként a testet nem öltött gondolatokkal szokásos, elmúltak és semmivé foszlottak.

Vé pedig árkuspapírt kért a kocsmárostól, visszaemlékezett Rózájára, a hollócsontból égetett kormot feloldotta két korty Lacrima Christiben, és szavakká írta át a történetet, azt, amelyet a kép háttérébe festett az alkotója.

Volt valaha egy favágó – mert mindig van egy favágó, aki volt –, s volt egy felesége, aki mindennap elvette tőle a levegő, a víz, a föld és a tűz felét, de pénzt nem hagyott neki egy fityinget sem. Az asszony néha elsózta az ételt, de ha ilyenkor a favágó megjegyezte:

– Ma egy kicsit sós ez az étel – másnap az asszony só nélkül főzött mindent, hogy megmutassa, mennyire szereti a férjét.

Nem akarom hosszan magyarázni, mert akkor sosem érjük utol az állat farkát, de olyan sajtitalanul főzött, hogy szegény ura egy falatot sem tudott jóízűen enni.

Egyszer a favágó eldugott egy kevéske rézpénzt, olyat, amelyet a szerelmes asszonyok szeméből gyűjtenek a férfiek, de miután lefeküdt aludni bárányszőrére, az asszony a ruhák között meglátta a ragyogó csillagos eget.

– Hej, te jársz valahova titokban, és a pénzt, amit eldugsz előlem, odahordod. – Hiába esküődözött a férj, az asszony nem hitt neki, de nem bízott volna a madarak víz feletti énekében, az ásványok gyógyító erejében, a császárok parancsában sem. Végül kibökte az ember, hogy kötelet akart venni, arra gyűjtötte a csekély összeget.

– Akasszanak téged arra a kötélre – mondta az asszony, és úgy villogott a szeme, mint zsákvászonban a tű.

– Hogy mondhatsz ilyet, kedves feleségem? – kérdezte a favágó, és a szívében háromszor fordult hátára, majd a hasára a mondat.

– Még kevés is, amit mondok – vágta rá az asszony. Szó szót követett, a favágó végül alaposan eldöngötte a feleségét. Reggelig tartott a perpatvar, mint szegényebb helyeken a menyegző, akkor a favágó fogta az egyik, a feketével foltos sást, és fölült rá.

– Meg ne próbálj a másik sassal utánam jönni, mert óriási füled nő, mint az éjszakának, sötét lesz a bőröd, akár árnyékban az alvadt vér, s hideg orrodba rágszálók fészkelnek – mondta az asszonynak, azzal elment.

Több se kellett az asszonynak, fölült a sasra.

– Ki tudja, mit művelsz, amikor nem vagyok melletted – fortyogott magában, miként a babos fazék szokása, gőzoszlopokat lövellve, s ment az ura után. Hátrafordult a favágó, s látta, hogy jön az asszony, de nem törődött vele, folytatta útját a hegy felé. Követte őt az asszony, azután, miközben az ura vágta a fát, ő céltalanul járkált a hegyen. A favágó észrevette, hogy egy kút felé közeledik. Nagyot kiáltott:

– Hé, asszony, vigyázz, gyere el onnan!

De az asszony nemhogy eljött volna, még közelebb ment a kúthoz.

– Hé, asszony, megsiketültél, vagy csak a magad feje után mész megint, miként a szamarak? Fordulj vissza, azt mondom. Vigyázz, túl közel értél a kúthoz! – kiabált a favágó.

Az asszony, minthogy tükröt tartott maga elé, s a saját szembejövő képével akart találkozni, nem hallgatott rá, csak törte és törte a cserjést. Egy kövön, színe a kínai jáde, megcsúszott a lába, s zsupsz beleesett a kútba. Az ura meg, aki torkig volt már az asszony életének italával, a poharat elhajította, s a kisujját sem mozdította. Folytatta a munkáját, mintha mi sem történt volna. Dőltek a fatörzsek, s ahányszor leborult a földre egy-egy rönk, annyszor könnyebbült meg, s ázott át a fehérenműje. Este fölrakta a fát a két számarra, és hazament.

Elmúlt az éjszaka, könnyű volt, mint a hűs selyem. Másnap kiment a hegyre az állataival, megállt a kút szörcsögő-bugyborékoló szájánál.

– Hadd, lám, mi lett az asszonyommal – gondolta, de bizony nem látott semmit. Eszébe jutott valamennyi édes pillanat, csak megesett a szíve, ezért lebecsátotta a félretett pénzen vásárolt kötelet a kútba, s lekiáltott:

– Kapaszkodj meg jól, asszony, kihúzlak!

Érzi a favágó, hogy jó nehéz a kötél. Nagyon igyekezett, s nehezen, nyögve felhúzta a kötelet, hát mit lát: egy vigyorgó alakot – egy csúf, ördögforma figura bukkan fel a kötélbe kapaszkodva. Megijedt a favágó, a démon azonban így szólt hozzá:

– Ne félj tőlem, hős vitéz! Olyan nagy csapástól szabadítottál meg, hogy a világ végeztéig nem felejtem el a jótettedet.

– Miféle csapástól? – morfondírozott a feleségétől elhagyott férfi.

– Itt lakom régóta ebben a kútban. Tegnap egy asszony rám esett, és ott is maradt ülve a vállaamon. A fülemnél fogva tartott, és nem eresztett el, hol a hajamat tépte, hol a vállamat marta, máskor az orromat tekerte. Most gyorsan megragadtam a kötelet, te meg kihúztál a régi életemből. Hála néked, megszabadultam.

A favágó nem találta a szavak kapuját, annyira félt. Miközben azon járt az esze, hogyan szabaduljon meg a szurtos képű, elgyötört démontól, az három kemény levelet tépett le a hervadásnak indult magyaltölgyről, s átadta a favágónak.

– Én most bemegyek a városba, és belebújok a császár leányába. Egyetlen porcikáját se fogja tudni megmozdítani. Akármilyen orvosságot adjanak majd neki, nem fog az használni. Akkor te jössz, az egyik levelet vízbe morzsolod, s azzal a gyógyírral a lányt nyakát bedörzsölöd. Akkor én kimegyek belőle. A császár pedig annyi pénzt ad neked, hogy életed végéig gazdagságban élhatsz – ha éppenséggel vágynál arra.

Igy szólt a démon, s kesernyés füst maradt a nyomában. A favágó fogta a leveleket, de még mindig úgy meg volt rémülve, hogy eszébe se jutott kútmélyi asszonya. Hanyatt-homlok sietett haza, mintha kecsketejet forralna.

A démon egyenesen a császár palotájába ment, s a kertben sétáló leányt, akit kiszemelt már, megragadta. Megszorította valamennyi porcikáját, görcsöket kötött izmaira, hasogatta izületeit, tűkkel szurkálta, és színes lángú fáklyákat hordott fel s alá a szeme előtt. A lány végigvágódott a földön.

– Jaj a fejem, jaj a lábam, jaj, végem van – sírt és jajveszékelt. Senki nem értette, mi baja lett. Hírt vittek a császárnak, aki sólyomszárnyakon sietett szeretett lányához.

– A feje fáj... – aggódott, és azonnal orvost parancsolt mellé. De akárhány orvos jött, egyik se tudott segíteni, csupán a szomorúságot és a sírást hagyták nyomukban. A felsült medikusokat a betegágytól hátracsavart kézzel vitték a hóhér bárdja alá, hogy kiröppenő lelkiüket követve, távozzon el a császárlányból a betegség rossz szelleme.

Jajgatott a lány, s ettől a császár szenvedett.

– A te zokogásod a szenvedésednél jobban fáj nekem, édes lányom, de mit csináljak? Hozzatok ráolvasókat.

Ráfújtak, imákat mormogtak – még inkább nádszállá soványodott és sárgult a lány, olyan náddá, amelyet kiszáradt tó partján tördel a duhogó szél.

Igaz, hogy a démon elmondta a favágónak, hogy mit is csináljon a levelekkel, de ő a maga gyöngé eszével hitte is az egészet, meg nem is. Ugyanúgy keményen dolgozott, mint azelőtt. Gyűjtögette a munkás órákat, fonatra fűzte a lépéseit, távolból már nem az erdő, hanem csupán a hegy sziklái látszódtak. Miközben a munkáját végezte, levél érkezett az ő városának bírájához. Abban pedig ez állt: „A lányom nagyon beteg. Orvosokat és varázslókat hívtam, de egyik sem tudta kihallgatni a betegségét, s meggyógyítani. Aki segíteni tud, jöjjön, akárki legyen az. Ha hitünk szerinti, neki adom a lányom, ha más vallású, sok pénzt, nagy vagyont ajánlok a számára” – írta a leány apja.

Tudomást szerzett a főlhívról a favágó, s elment a császár udvarába. Hosszan forgolódott a kertekben ismerős fákat talált bennük, hát bátran odaállt az udvari emberek elé:

– Ha mindenki úgy akarja, én meggyógyítom.

Üzentek a császárnak, aki megmutatta neki a leányt. A favágó elkészítette az orvosságot, ahogyan a mély kút démonától tanulta, s a lány abban a minutumban meggyógyult, amikor a nyakát megkente vele. A császár látva, hogy a lánya jól van, megrendezte a kézfogót – de a favágó sem akart már mást, hiszen a gyógyítás során kézzel ért a lánytesthez,

s érezte melegét, a hajlatok páráját, s látta a pihék sűrűjét. Negyven nap és negyven éjjel tartott a lakodalom.

Volt azonban a hatalmas császárnak egy barátja, szintén császár, és az is nádszállként törekeny leányt nevelt. A démon, hogy egyedül maradt, hirtelenjében megszerette ezt a széltől is óvott lányt, megbetegítette, s nem hagyott neki békét. Üzenetet küldtek hát: „Küldjétek át hozzánk azt az embert, aki a lányotokat meggyógyította, mert az én lányom is nagyon beteg. Tegyétek meg nekünk ezt a szívességet!” A császár, minthogy nagyon szerette a barátját, azonnal átküldte hozzá a vejét.

Meghallgatta a favágó a fülemüle alkonyati énekét, majd meg a hajnalit is, s mert nem talált a kettő között különbséget, útjára indult, hogy teljesítse a feladatát. Amint belépett a beteg lány szobájába – kék csempékkel volt az belülről-kívuírról borítva, akárha akvárium mélyén élne a lakója – azonnal látta, hogy a démon ott lakozik, hallotta szuszogását a lány nehézsége mögött, az ő szemvillanását láthatta a leány halvány tekintetében.

– Hej, te ilyen-olyan adta! Akivel én annyi jót tettem, most idejössz, hogy elvedd tőlem ezt a leányt is: csinálhatsz bármit, én őt szeretem, s el nem hagyom! De még azt a másikat is elveszem tőled, meglásd, csak ültess el benne a magvadat...

A favágó ezeket a szavakat hallván megdöbben, kiszaladt arcából a vér, olyanná vált, mint a hajnali fehér róza. Most mit tegyen? Összeszedte magát, és így szólt:

– Én nem ezért a nőszemélyért jöttem. Az asszony, aki abba a kútba hajdanán beleesett, az én feleségem volt, akit magam meguntam már, s többé nem szenvedhettem. Most megint kijött a kútból, s visszaérkezett hozzám. Nem tágít mellőlem, bárhová is menjek, bármit végezzek, bárholnan merítsem a levest a kanállal. Most is nagy nehezen szöktem meg tőle, s nagy rohanással ide jöttem hozzád, hogy értesítselek, s hogy segíts valahogy rajtam. Mindjárt itt is lesz, mert olyan, akár a forgószél.

Följajdult erre a démon:

– Mit szenvedtem én attól az asszonytól, míg meg nem szabadultam tőle! Most meg idejön? Akkor én nem maradhatok tovább egy percet sem itt.

A lány megszabadult a démontól, és a favágó élete nehezebbé vált egy újabb asszony sorsával. A császár örömeiben ugyanis háromnapos vigasságot rendezett a városában, s hálából hozzáadta a lányát a gyógyítóhoz. Negyven nap és negyven éjjel tartott a lakodalom.

Vé elvitette az asztaláról a tisztán maradt árkuspapírt, visszaemlékezett Rózájára, a hollócsontból égetett maradék kormot feloldotta a pohara alján maradt édes fehérborban, s gyorsan fölhajtotta. Végezetül átfutotta a szavakká ártírt történetet, mintha az életét ábrázoló kép háttérében látszó mellékjelenetet pillantotta volna meg, de mert nem hallotta meg annak a hitvány kinézetű madárnak a dalát, amely ugyan őszre kelve nem mégyen el messze tartományokba, ellenben egész tavaszig elrejtezik, s az idő alatt a színét is megváltoztatja, egy gyufaláng fölé tartotta a meséjét, s parancsot adott neki, piros színnel lángoljon.

A platánágra, éppen Vé fölött, kiült egy madár. Ez a madár az emberek ítélete szerint minden egyéb madárnál ékebben és gyönyörűbben énekelt. Teste mindazáltal csak igen kicsiny és minden ékesség nélkül való, úgyhogy, aki a csalogányt nem ismervén, nagy hangos szaváról akarna teste felől szabályt venni, azonban azt egészen egy tányéron sülvé eleibe vinnék, s látná, mily kis

falatocska légyen egy embernek megétetésére, kétség nélkül azt mondaná felőle: „Lám csak, merő dal volt ez, azonkívül semmi.”

A madár az elfeketedett papírlap hamuvá roskadásával együtt elszállt. S amint a hamuban többé nem láthatta Vé a tussal rótt írásjeleit, úgy a madárban, a fájdalmasan éneklő csalogányban sem fedezhette fel a fülemülét.

Egyszer, évekkel később, amikor öccse komor végkifejletű házasságának történetét átszította, hogy kinyerje belőle az aranyport, eszébe jutott az előbbi történet, amelyet hajdanán mesének akart átírni, s amikor papírra skribálta, még annak tudta. Sírva fakadt, mert belátta, nem jó író: a történet ugyanis a megírása idején nem lehetett máshol, mint a kép előtt mint fölajánlott áldozat az oltáron.

S azóta, hogy kipusztult belőle a szerelem erdeje, amelynek fái alatt sokat andalgott, gombáit szedte, és buja illatú gyógynövényeit gyűjtötte, jártassá vált az álomfejtésben, s értelmét lelte a dadogásnak, a hol sárgán, hol pirosan, hol fehéren kivirágzó rózsafának, nem kellett sokat igazítania a novelláin sem, hogy tudja, a favágó a feladatát elvégezve a világfának gyökerét kiszakította, s az élet kútjának vizét elapasztotta. S ehhez elég volt két embert föláldozni, kettőt – kiabálta bele az éjszakába gyakran –, kettőt.

Az egyik ő.

A másik pedig az asszonya volt.

A kijárat

Mindenki megnyugodhat. A harangozóval nem történt semmi. Mellékes alak, nem eshet meg tőle a vároldal alatti putriban élő cigánylány, nem vágják le zsíros haját, s marad, ami eredetileg volt, meghatározhatatlan statisztá, savanyú leheletű adófizető.

Puxpángné Kemény Júlia eltűnése napján és éjszakáján megrettent a kisváros összes lakója: mind a nyolcezer izgó-mozgó lelkű ember, aki a sorsát akarva s akaratlanul e kietlen, ámde szent helynek ajánlotta fel. Egy szót hallottak, amelyet eddig sosem, egytől egyig ugyanazt, s bár korábban nem használták a mondataikban, le sem írták, el sem olvasták, mégis felfogták az értelmét, hogy aztán rögtön elfelejtsék, miként a mindennapi bűnt szokás.

A magyarázat, amely – mint gyűrű a kövét – befoglalja a néhány hangnyi időt, amely visszazökkenti a világmindenség folyását működése eredeti rendjébe, elkövetkezik. Nem fog egyéb történni, mint hogy hatalmas, éles ollóval kimetsződik az időből az aprócska szakasz, éppen annyi, amennyi tartama alatt kiejtheti az ember saját hősei, például élete hősei nevét, megpillantja a naplementét, vagy a séta közben, haladtában szórakozottan beleszagol a Szerelem-sziget egyetlen szomorú-füzének a lombjába, s ettől ráébred arra, mit leplez a fűz, miért oldja fel testét a vészínben a nap, s könnyebbülten veheti tudomásul, hogy a lomb illatától megszűnt a fejfájása, amiért sétára kelt. S ha már kimetsződött, mint egy rövidke színes szalag a pillanat, a múlt és a jövő egymáshoz érintve összeforr, heg nélkül, nyomtalanul.

– Például a latin u betűt a franciák ü-nek, az angolok iu-nak vagy a-nak; a latin c betűt a franciák néha k-nak, máskor sz-nek, az olaszok hol ka-nak, hol cs-nek ejtik. Hát ugyanez történt az asszonyommal – szögezte le Vé, s busa fejét megbilintve hosszan bámulta az asztal lapján a nedves pohártalpak pecsételte képet. – Ugyan sokszor találkoztunk, de sosem ismertem fel, sosem tudtam helyesen kimondani a nevét, nem bírtam, nem voltam képes megszólítani.

Három férfi ült az asztal körül, bort ittak, úgy, amiként az a magányos férfiak szokása: a színültig töltött poharakat csöndesen nézték, s ha a nagy ritkán kimondott szavak messze röptültek, s nem hallatszott a szárnysurrogásuk sem, ismét megragadták az üvegpoharat, s az egyszerre hűsítő és hevítő italt komoly és gyors mozdulattal magukba döntötték.

Az arcuk, a termetük, a testtartásuk azonosnak mutatkozott, szenvedélyeik és bánatuk is rokon. A szőrszálak megegyező módon kunkorodtak elő orrlükükből, a bozontos szemöldökökben egyként megtalálhatónak mutatkoztak az ősz szálak, s nem takarékoskodtak azzal a fakósárga színnel, amely a csopaki rizlingé. Ugyanazt a mandulakeserű utóízű, felvidéki bort kedvelték, pinchidegen, és

dölyfösen elutasították, ha túlhűtöttnek találták: ezért állt pohárban előttük most a bor perceken át, a bor, amely a jéggel hűtött latyakban hűlt eddig a konyhában. Az alacsony mennyezetű konyhában, ahol évek óta porosodnak a használaton kívül maradt rézedények, üstök, mozsártörők és evőeszközök, öntötték át a bort az üvegkancsóba, s abból töltögették a poharaikat. Mindhárman dohányoztak, feszes ujjtartással, s amolyan nemtörődöm alakokként a földre verték a hamut.

Ha valaki rájuk nézne, menten tudná: testvérek. Ha ők pillantanak egymásra, mintha lencsét emelnének arcuk elé, s a megnövekedett végtelenbe látnak.

Vé a legidősebb, Jenő a középső, László a legfiatalabb. Inkább látszottak mégis egy alak három különböző korú másolatának, akik éppen ugyanazon térkép fölött összeborulnak, s egybevetik, mely szurdokon átvezető utat találták az életükben ugyanolyan ametisztfényűnek, mely Balaton-hullámot érezték ugyanúgy zöldnek, ugyanegyként mely fájdalom hasogatta másnapos agyukat. Emberi arcuk volt, kétségtelen, mert szenvedtek, és ezt a szenvedést titkolták.

– Nem tetszel, testvérem – szögezte le éles hangján Jenő, s mutató uja begyével megtapintotta a pálás, hús poharat.

– Nem tetszem neked, testvérem? – hitetlenkedett Vé. Belerágott a bajuszába, majd nyelvhegyéről leköpte a szőrdarabot az asztallábihoz.

– Nem. S nekem sem tetszel – mordult László.

S feléledt hármójuk között a harag.

– Mohamed szakállá sem tetszene – Vé elfújta a szája elé került ecetmuslicát. Utóbb már rovarfelhő vette körül, feketén röpdöstek arca előtt az apró jószágok, s mintha csak a füléből özönlenének elő, testét és lelkét egyre nagyobb és nagyobb rajokban döngicsélték körül.

A kései meleg teperte le a cholnokyakat, s hosszabb beszédre nem jutott erejük. Várták, múljon a fojtogató délután.

A Pápai utcában azonnal elterjedt a hír, hogy látták a három testvért! A városi főügyész három fia, a kórházigazgató fiúunokái, hej, azok a nagy kujonok hazajöttek, visszajöttek, mert ebbe a városba mindenki visszatért, évek múltán is, amikor már-már a ködbe veszett az emlékü. A városnak szüksége van arra, hogy ismét belepillantson az arcokba, amelyek vonásaira nem jól emlékszik. Aztán a hír felgyalogolt Puxpángné Kemény Júliába, a Sörlépcső torkolatánál egzisztáló szatócsbolt tulajdonosának özvegyiségre jutása után is jó húsból maradó személyébe karolva az Óváros térre, szertekiabálták a Tűztorony rozsdás erkélyéről, a világvégének nevezett várfokról, s hamarosan elérkezett az iparosok lakta, völgymélyi szögekbe is.

Puxpángné Kemény Júlia, a lisztes láda előtt, a petróleumos téglék között, a keleti fűszerek sorjázó dobozai mellől elújságolta – pedig milyen öreg már! –, hogy két szemével látta a fiatalurakat, akik merő meglett urak, s azt is, hogy egymás után léptek be a család omlatag házába. S nem szólalt meg a kapufélfára akasztott kicsike csengő, az, amelyet máskor a legkisebb szél képes félbolondul rázni, nem csikorodt meg az ajtópánt, noha a főorvos halálát követően senki sem olajozta meg repcéből készült gépolajjal, nem vonított fel a magánytól megöszült kutya, pedig más sem tesz, mint fájdalmasan panaszkodik, amióta a főjegyző úr kiitta magát az életből, s átvitték a kőszín miatt vörösnek nevezett templomba s onnét a városi temetőbe.

Puxpángné Kemény Júlia tudni vélte, hogy Vének lukas a kalapja, Lászlónak kiszitásodott az ülepén a porcelánnadrág, és foltozott az inge, s egyedül Jenőnek

mutatkozott úriember formája, hiszen elefántcsontfejú pálcára támaszkodott, és a szájából lógó cigarettát aranyszínű papirosöv ékesítette. Terjedt a hír, egyesek bűbájról suttoztak, mások a helyzet alaposabb megvizsgálására szólították fel szomszédjaikat, kétségtelen azonban, hogy a fivérek feltűnését hosszú idők legnagyobb eseményeként könyvelte el mindenki, aki tudomást szerzett a legendákból visszaérkezett jövevényekről. Kovács Zoltán újságíró senki sem tudta eltéríteni szándékától, hogy rögvest ne fogalmazzon rövidhírt a *Vármegyei Közlöny* hátsó oldalára: a tudósítás meg is jelenik, ámbár álnévvel, nehogy az a csalóka látszat keljen, hogy az ő, Kovács Zoltán, estére tervezett névnap ünnepelésére toppantak be a látogatók. A vármegye kultúratanácsosa, a Székelyföldről áttelepedett költő üdvözlő strófákat fogalmazott a régi ivászatokra emlékezvén s az elkövetkezők reményében: egyszerre teremtve – e teremtést dokumentálva – kétes múltját s még kétesebb jövőjét.

A szülőházba visszatérőkn az öreg házörző kutya ugyanazt a régi szagot fedezte fel, amely a főügyészt lengte körül. Áporodott, korhely estéket idéző tisztátalan, átható odort, nikotinbúzzal kevert kipárolgást s a nadrágszárbba beitatódott vizelet bűzét. A fiatalabb kutya, amely afféle kóbor ebként élt az utcákon, s egyszer csak beóvatoskodott a chólnokyak kiürült udvarára, hogy aztán végleg ott maradjon, az okos tekintetű, sovány állat azonban megriadt a feltűnő s otthonosan mozgó garabonciásoktól, s bekúszott az óljába, hogy onnan leskelődjön a hatalmas fa alatt összeszűkült kertben tébláboló, a szobában eltűnő, kijövő, majd a jégverembe derékig beálló férfiakra. S a helyre, ahol eltűntek.

Puxpángné Kemény Júlia török szavakat mormogott, mintha egy álom mondatait állította volna össze belőlük, amelyben sokkal messzebbre lehet látni, mint az Óváros térről, ahol a látóhatár elé tornyosultak a polgárházak roskadozó kéményei s a szüntelen feketén kavargó csókák. A szatócsüzletéből elégedelő asszony asztmásan lihegett, aprózva szaporázta a lépteit a Lejtős utca bazaltkövein, és józan magyarázatot keresett, miért, hogy szokásától ellentétben, az ég teteje lett kormos, s az alja kék. A városi alkony leszálltakor a háztetőket és az ég peremét színezik sötétre a madarak, s a kupola, a közeli csillagok s a még közelebbi hold jóvoltából szinte szüntelenül hálóingkéken dereng. Szatócsos lelkében féreg túrta a maga sötét járatát, az asszony ezt nem tudta elviselni, s emiatt rohant bele vijjogva a Séd-völgyi világba.

A pataknál, a vízkiemelő épületnél, a Szabó-Brányi-féle háznál megsejtette, nem véletlenül ficáncol, s akar belőle kitörni a léke férge. A Benedek-hegy alatt, a magára maradt, romlófélben álló kis házban föléledt, a szobáiban élt s mozgott valaki. Az ablakból alvadt fény szivárgott, és sűrű mézgája szétfolyt az elvadult előkert növényein.

– Nos? – ragadta meg könyökénél a mellette lihegő harangozót. – Kiderül az igazság.

Az idős férfi hümmögött, elég kápráztatnak lehetett részese ebben a városban. A toronyból kinézve fekete hattyúkat látott, amelyek, amikor leszálltak, jegyzőkönyvvé összeálló fehér papírokká változtak, s a Gyilkos Asszony ívájából is épp hogy kilépett az új asszony, látta rögvest megvénülni, s hiába ment át az apácárom előtti hídon, s pillantott bele a vízbe, nem fordíthatta meg a varázslatot.

Sok mindent láttak, de nem eleget. Odabent karcsú alak mozog, de alakját a függöny eltakarja. Ahogy a bútorok között járkált, fiókokat húzott ki, s taszított

vissza a helyükre, párnát vert fel, és letörölte a székeket, abból arra következtek, hogy csinoska a nőszemély. A ház fölött, a Benedek-hegy oldalában pedig három férfi tűnt fel, őket az orgonabokrok takarták el, a hangjuk sem hallható, talán mert nem beszélnek, talán mert ellopta tőlük a szél. A tekintetük is eltévedhetett a sziklák között. Puxpángné Kemény Júlia meg nem állapíthatta, merről bukkantak fel, honnan léptek elő: a barlangból-e, vagy a platóról ereszkedtek alá az üreg előtti acatos, apró tenyerű térségre.

– Utánuk kéne menni! – unszolta Puxpángné Kemény Júlia a harangozót, de maga már képtelennek mutatkozott a meredekre teremtettségre.

A férfiak kimerészkedtek a sziklafal peremére, görnyedten lepillantottak a mélybe, ahol a házacska kéményéből vékony füst tört fel, s hasalt vissza máris a völgyre. A völgy, mint mindenkor, most is füstruhát húzott magára, s vad és buja asszonyillata kélt, és lehajtott fejű fái nem akartak észrevenni semmit.

– A földből jöttek! – erősködött, de tudta, nem győzheti meg érvelésével a harangozót.

– Lehet – és a zsebében lapuló bicskát megtapintotta.

– Lehet?

– Biztos! – csattant fel, és először gondolt arra, hogy mégis jobban döntött volna akkor, ha elvállalja a följánlott palotai harangozást.

S amint kimondta a szót, áttetsző, szőke füst emelkedett ki a hegyoldalról, felmagasodott, s mintha nyüzsgő, surrogó, fénylő és mozgó pontokból, zizegő szentjánosbogarakból állt volna kürtővé össze, belülről derengett. Az örvénylő, alakját szüntelen változtató, körvonal nélküli fényoszlop meghatározhatatlan formájú féregállatként nyújtózott, ingott és rángott, elhomályosította a csillagos eget, és megjelölte azt a pontot a hajdani török temető sziklaplatója alatt, ahol a három testvér állt vagy állhatott volna.

– A kijárat! – álmélkodott az asszony a megoldás egyszerű voltán.

Itt tehát összeért a múlt és a jövő, s hogy hegtelenül forradt össze, tapasztalható, hiszen eltűnt, felolvadt, mintha ki sem ejtették volna azt a néhány hangot, amelytől annyira megrémült a város. Az értelmét sem foghatta fel senki.

– Megfejtettem! Van... – de nem fejeződhetett be mondata. A fényoszlop megnyúlt, magasra nőtt, elvékonyodott, majd visszagörbült, s szörcsögve és sziszegve, mint egy kígyó, az asszony fölé hajolt. Valóban örvény volt, amely magába szippantotta a szatócsboltos özvegyét, s az asszonnyal együtt elnyelt mást is, a rémülten sikoltozó nő hátralevő – tudható: silány és nélkülözésektől sem mentes – éveit, a padlásszoba félhomályában a csöndes, kitartó, estéli sírdogálásokat, azt is, ahogyan a könnyek apadtával bőgréjéből szürcsölgeti a pépes ételt, a keserves panaszkodását és a megfjejtethetlen, de a megfjejtett titkokat is.

Puxpángné Kemény Júlia egykor, van annak harminc éve, a Cholnoky fiúk dajkájaként cselédeskedett, s az ő rengő melleinek tején nevelkedtek, szoknyája mögé bújtak, s tőle is elmentek, ugyanúgy, mint a családjuktól, hirtelen és véglegesen.

A harangozó összehúzta magán az emléktelenség kabátját, a vöröslő lépcsősonon fölkapaszkodott a Szent Mihály-székesegyházba, s pontosan tízkor, miként más napokon, beletörölte a kezét a bejárat előtt nőtt trombitafolyondár bokrába, majd megragadta a hangot, és megrántotta a kenderkötelet.

Halleluja.

A jóság

Város, város, hová tűntek a te fiaid?

Megőrizted őket, miként a titkokat szokás, és elfelejtetted, miként a rontást. Letarolták a kertjeidet, görög nyelven írt kódexek lapjaival gyűjtötták fel, és föl-égették a nádtetős házaidat, széttörték zöld mázas edényeidet, s dögöket hajigáltak a kutakba, lóháton járkáltak utcáidon, s a lépcsőkön görgették alá a színültig teli boroshordókat, durva szavakkal káromkodtak az ablakaid alatt.

Pedig ennek a kisvárosnak saját alkonyata volt, és saját estéje, saját mosolygó asszonya s a tizenkét zsidó családnak saját fokhagymaszagú gettója. Saját pestis-oszlop állt a katolikusok számára a Szentháromság téren és saját német piacán a székér derékajából, merthogy úgy nem romlott meg, csalánok közül árulták a balatoni halat. Hír nem zaklatta hely lehetett valaha, s a napok olyanok voltak, mint a józan és kitelt napok. Vers lehet olyan pontos, amennyire tökéletesen kitöltötte strófaival magát a település. Kutya lehet olyan hűséges, amilyen önfeledtséggel és kitartással örködött a város önmaga fölött.

S az állat ott kuporgott az ólban, de tekintetét fogva tartotta a gödör szája, amelyben eltűnni látta a három gazdát. Úgy érezte, egyik pillanatról a másikra, három gazdája termett, magától értetődően fogadta a parancsokat, a kézből fölajánlott kenyeret, s a szagot, amely a ruhákból áradt, összevethetőnek tudta a ház ősi szagával. S kívánta, hogy a gazdák, ha már voltak, visszaérkezzenek.

Ott hevert, de az orr finom mozgása, a bőrén át-átfutó remegés tanúsította, hogy teljes lényével összpontosít. Várazozott. S összegyűlt benne ősei valamennyi akarata, azé, amelyik Anubisz fejét adta, azé, amelyik Íziszt hűen követte, amikor a szeretett hitves és testvér feldarabolt testének darabjait, hogy összegyűjtse, gyászolva kereste, hiszen ismerte az újjáélesztés varázslatát, azé, amely a puszta népének állatait áthajtotta Ázsiából Európába, azé, amely a balatonarácsi nádasban addig vonított, amíg nádiféregként bele nem írta *Toldijába* Arany János. Egyedül ő volt, aki testből testté válva, műből műbe vándorolva, kőből növénnyé, növényből szarvassá, szarvasból kukaccá változva valóban élte az örök életet, hiszen nem tudta, csupán az örökkévalóság partjánál hever-e, s ha átesik egyszer majd valóban a túlsó partra, s nem lesz belőle semmi, már nem fogja tudni sem azt, hogy oda átkerült, sem, hogy valaha is szerelmes hűséggel vigyázott egy élet paradicsomi birodalmára.

Tömjénfüstöt sodort az éjszakai szél, de hogy a tölgyfáit zúgató Bakonyból érkezett-e, a dúvad vihar előjeleként vagy a székesegyház éjközépi miséjének végeztével himbált füstölóból, nem lehetett eldönteni, ha egyáltalán az érzékszervi tapasztalatok messzi utcákon túlról eredő okát képes egy kutya megke-

resni. A keskeny fejű, felálló fülű jószág e szagot, hiszen az a saját, kiégett múltjából érkezett, megismerte, mindez a lélek égbe emelését, az áldozati tűz hasznát, a duruzsoló emberi imákat jelentette számára, azt a feltétlen biztonságot, hogy a szeretett lények, a mélyben elbújt lények mindig s mindenhol jelen lehetnek.

A mosoly emlékével az arcukon léptek elő a fivérek, s mindegyikükről sugárzott, hogy e mosoly csak a sajátja. Bort kerítettek, és asztalukhoz ültek. Szalonnát és kolbászt vágtak a kenyér mellé, zöldpaprikát szeleteltek a tormalevélhez, és ráleheltek a tükörrre, hogy legalább annyi időre, amíg a pára lefut róla, s visszaszívódik a levegőbe, ne mutasson számukra semmilyen képet, amelyben jácint és muskátlis kertudvar díszelg, kisfiúk rohangálnak kantáros rövidnadrágban, s vasárnapi ebédre készül a család, amelyre aztán az apával való szunyókálás, majd a mamával és a dajkával együtt eltöltött séta és fagylaltozás következik.

A kései idő ellenére hosszasan vacsoráztak, hatalmas étvággyal falták az ízekkel telt étket, s mikor odadobták a kutyának a füstös szalonnabőrt, piros zsíros kolbászhejat, elrágcsálták a gyerekkoruk kanáriájának sírján nőtt csipős fű levélnyelét és a paprika erős csutkáját is, lesöpörték az asztalról a legutolsó morzsát, a hasonlat kusza bokrárt kivágták, és nyugovóra tértek. Három szobát nyitottak ki, a sajátjukat. Saját vetetlen ágyukra zuhantak, de mégis egyugyanabba a mítoszba aludták bele magukat. Horkolás szaggatta a kerítést, riadt leánykák könnyes szeme követte a hajnalban megjelenő hold útját, s lehajtott fejű marhák vonultak át a városon, a Buhin-völgy patakra állított vágóhídjára. Hajnalra hűvös lett, mint a tűz a vértanúk szemében, s reggelre mindhárman megvakultak.

A bor volt az oka, és a keserű mandulamag, amelyet mellé rágtak.

Szemük világának elvesztését nem vették észre. Abban az udvarban voltak, ahol jól érezték magukat, hiszen éltek, amelynek zegzugai között otthonosan tájékozódtak, s a reggel a vár alatti házban mindig is sötét volt.

Apánk a fenyőlécből készített ládát a kizöldült fa tövébe helyezte, óljába zárta a kutyát, s maga elé ültette a családját. Arról beszélt, hogy nem mindegy, mely nyelven szólítjuk meg a malmot, a kést vagy a mezei iringót. Az élő és élettelen dolgok bizonyos része mindig homályban marad. Attól, hogy a bevakolt falból kilógó szépen faragott kőtömböt kőtömbnek mondjuk, s a további életünkben mindig annak a kőnek a képével azonosítjuk a tömböt, nincs semmi tudásunk a fal habarcsába befoglalt részről. A világ dolgai ugyanígy egy láthatatlan falba vannak beágyazva, s csak egy-egy darabjuk villanhat ki belőlük, s éppen a zseblámpa reá fókuszált fényének tekinthető szavak segítségével. Nem mindegy tehát, hogy milyen nyelv szólítja meg a dolgokat, mert a nyelvek ezt nem azonos módokon teszik. Az egyik által az egyik sarka, a másik jóvoltából a másik oldala, hol az ércgazdag felszíne, hol súlyosabb tömege kerül a fényre – az emberi értelem számára megtapasztható világra.

Majd arra emlékeztetett, amelyről piarista tanárainktól már magunk is – a várban működő gimnázium szorgos diákjai – tanultunk. A muszlim területeken megalkotott középkori matematikáról: amikor hol arab, hol az iszlám országok tudományáról beszéltünk. Ugyanis mindkét kifejezésnek vannak hiányosságai:

a két tükörben nem ugyanúgy látja a belenéző a saját arcát. A mohamedán területeken a matematikai felfedezések sok nemzet tudósainak alkotó együttműködése nyomán jöttek létre. Az arabok közül viszonylag kevesen lettek tudósok és filozófusok – ők leggyakrabban a hódító hadseregben, a közigazgatásban és az udvari posztokon tevékenykedtek, a tudományos munkát pedig az adott ország értelmisége végezte. Idővel természetesen az arabok keveredtek a helyi őslakosokkal, mint például a szíreknél, az irániaknál, a görögöknél és a zsidóknál – akik többsége nem volt mohamedán. A matematikai irodalom legfeltűnőbb sajátossága az, hogy hamarosan arab nyelven írók. A kérdés csupán a következő: mennyire határozza meg a matematika tartalmát az arab nyelv, s mennyire, hogy a szerzők java olyan mohamedán, aki más vallásúnak született.

Apánk levonta a következtetést is, hogy bizony a dolgok sokrétűségére nincs soha teljesen pontos, rövid elnevezés.

Odavezetett bennünket a ládához, amelynek rései közül mintha egy leányka szeme villant volna ki egyre gyakrabban, s felnyitotta a tetejét. Barátságosan figyelő, szerfölött mozgékony, elégedetten szuszogó lényt pillantottunk meg, ugyanakkor mindannyian mást láttunk. Anyánk lehajolt a földre, belemarkolt az ősvény gyöngy kavicsába, de nem tudott abba belekapaszkodni. Elájult, mert belelátott a veres sörényű jövő időbe. Apánk szivarra gyújtva dőlt a fatörzshöz, hagyta, a szolgálók vigyék be s fektessék anyánkat a mentaszagú szobába. A tűztorony zenéje egy bécsi keringő dallamát ismételte, s csókák raja koreografáltan röpködött körbe a bronzal bevont kupolát.

A ládában két lábra állt a jószág, beleszipantott a levegőbe. Kiugrott belőle, s körbeszaglásztta a cipőnk. Belepillantottam a tákolmányba, ráhajoltam, s egyensúlyomat elvesztve két tenyeremre esve belezuhanam. Apám nevetett, feltámogatott, majd tenyereim lenyomatára ráhelyezte a ládatetőt, és gyorsan leszegezte. Az érintésemet magába záró ládat könnyen emelték fel a szolgálók, de úgy vitték fel a padlásra, mintha értékes kincset rejtenének el.

Anyám zokogása nem halkult. Először csak könnyeket sírt, aztán olyan színes köveket, amelyekkel a bizánci mozaikok emberalakjainak szeme alját volt valaha szokás Ravennában és Bizáncban aprólékosan kirakni, s amelynek technikáját rég elfeledték a mesterek, s végül forró olajat, amely nem keveredett el a könnyel. A szobában derékgig állt a könnytenger, s a tetején ikrás, mézszerű cseppekben lebegett a keserves zokogás olaja.

Negyednapra meghalt anyánk, és ötödnap föltámadt. Püffedt arccal, zöldes bőrrrel járkált föl s alá, s hiába botladozott lába körül a vörhenyes állatka, nem vett róla tudomást. Számára nem létezett, ezért se nem etette, se nem itatta, se nem játszadozott vele, amikor gerincére fordult, s felkínálta puha hasát némi vakargatásra. A kutyát is kiengedte, holott az szétéphette volna a jövevényt: az eb azonban olyannyira utánozta anyánk hektikás természetét, hogy maga sem érzékelte az állatkölyköt, annak semmi mozdulatára nem válaszolt, ha tejtét kezdte a csecsét rágcsálni – de hamarosan megindult nála a tejtermelés, s a tudomásul sem vett kölyköt hetekig szoptatta –, a farkát rángatta, a szőrét tépdeste, vagy gyöngyfogaival láncot harapott lábikrájára, kalárist rakott a nyakába.

Föltámadása pillanatától anyánknak vérvörös maradt a szeme, mintha a keserűségnek köszönhetné csak az életét. Apánk tengeri sós pálinkájába is vér-

csöppek keveredtek, egyre sötétebb italokat fogyasztott, míg egy nap, reggel, tiszta vért vett a szájába, alapos ízlelgetés után lenyelte, és meggyet evett hozzá. Nem szégyellte többé a szegénységét, naponta látogatta a vázsonyi út nagykanyarjának bordélyát, ahol olyan ketrecekben éltek a lányok, amelynek lakatát csengő aranyakkal lehetett lepattintani, öblös hangja éjszakánként szétügyetlenkedte a hazavezető utcák lakóinak álmát, s titokban alkímiával foglalkozott. Munkáját elhanyagolta, altiszt vitte utána az aláírandó ügyiratokat, s az úrkútnál állomásozó bérkocsisokkal tegeződött.

Az állat napközben a bokrok alatt szaladgált, mindaddig hajkurászta, amíg el nem kapta s végezetül kifulladásztotta a csirkéket, éjszakára pedig beköltözött mellém, az ágyamba. Általában szerette a sötét vagy félhomályos zugokat, ettől aztán mindig olyan volt, mint aki a tiltott és a szabad dolgok határán szaladgál. Ha az udvar nyílt területein iramodott át, s amikor idegenek akarták megsimogatni, hamar odakapott bárkinek a fogával – cselédnek, baromfinak, pöszörléynek vagy tétován cikázó, kék szemektől nehéz atalantalepkének –, velem szemben azonban minden tekintetben pontosan úgy viselkedett, mint bármelyik kölyökkutya, még a ragaszkodását illetően is.

Azt sosem tudtam kideríteni, hogy személyiségét milyen arányban határozzák meg az ősei. Egyszerre volt mindegyik állatjegy törvénye alatt, ugyanúgy hatott rá a Hold, a Nap, a Szaturnusz, s hol topázokat rágcsált, hol kotyogó saskövet, hol pedig antracitba harapdált, szívélyes érzelmeket táplált a békák, a falevelek és a halak iránt, s ha megszólalt, éppúgy képes volt gyöngéden nyökögni, mint, akárha nagy havazások lennének, tutulni és sikoltozni. Tehát aureusvérű és lupusvérű és vulpesvérű volt, szétválaszthatatlanul. Ámbár a tulajdonságainak megnyilvánulásait nem egymásba elegyedetten tapasztaltam, hanem külön-külön, mint a színfémekét. Szempillantás alatt képes volt viselkedést váltani, s magát más-más meghatározottságok törvénye alá rendelni. S másfél év múltán, amikor felnőtt, egyik szempillantásról a másikra járt át köztük, mondtam, afféle gyorsasággal, ahogy az árnyék pereme hol a fénybe, hol pedig az árnyékba beleszalad.

Az aureusvonaltól hozta a falkavezér személye iránt tanúsított engedelmességet és az ahhoz kötődő személyes szeretetet, ez esszenciálisan leginkább abban a módban tapasztalható, ahogy a fiatal jószágok anyjukhoz kapcsolódnak. A lupusvonal abban nyilvánult meg, hogy bármikor felmondta az engedelmességet, a rosszindulat vagy a barátságtalanság minden jegye nélkül, igyekezett leigázni, a maga számára megszerezni a vezéri posztot, s bizony ennek véres és agresszív jegyei is megmutakoztak. A vulpesvonal hatása jelentkezett legkésőbb: minden feleselés, morgás, ellenszegülés nélkül törődött bele a büntetésbe, de mihelyst vége szakadt a leckéztetésnek, rázott egyet fénylő bundáján, barátságosan csóválta a farkát, és játszani akart. Hangulatát a legcsekélyebb mértékben se befolyásolta a büntetés, sőt még annyira sem izgatta, hogy ne próbálja meg például kitekerni valamelyik szépséges kopasz fejű keleti tyúkom nyakát.

Különc volt, talán gyermeteg. S veszedelmes: hiányzott belőle mindenféle alázatosság, egyszerűen semmit nem talált abban, ha az álmomból durva harapással ébresztett, vagy torkon ragadott, s úgy marcangolt és rázogatózott, mintha

magafajtája volnék. S ilyenkor sem lehetett rögvest tudni, a gyerekes, odaadó, vagy a vezér – sejteni vélt – akarata szerint való megnyilvánulás, a hűség manifesztálódott-e?

Vé szerint, mert így, s ennyire szeparáltan nevelkedett, s éppen az emberek között, számára az ember jelentette az anyaállatot, a falkavezért. S Vé volt, aki azt is megjegyezte, talán fölé nem is egy, de három fölöttes hatalom tornyosul, s egyszerre három kötelékben vergődik.

Ez a kinézete szerint leginkább róka azonban olyan érzékeny és szép volt, mint apánk nyelvről való bölcsekedése vagy a harmadfokú egyenletek gyökeinek megszerkesztésével megvalósuló kúpszeletek. Ez a róka kiegyensúlyozott, pontos számításokkal létrehozott tökéletessége és kedvessége által akár Omar Khajám-vers is lehetett volna, olyan, amellyel együtt búvik ágyába bárki komor férfi.

A hajnalok azonban rettenetessékké váltak. Rókaforma kutjánk, amikor kikászálódott az ágyamból, enyhe szagát hosszan otffelejtvé az ágyneműn, mintha a Bakonyból szimatot kapna, kőszoborrá dermedt. Sörénye vadul szétmeredt, farka a lába között, fülét laposan hátracsapta, csak az orrcimpái kezdtek táguolni hirtelen, s szívták magukba mohón a szélhozta üzenetet. Aztán kisimult a bundája, testén remegés futott át, füle hegyesen felállt. Mintha bánat szállta volna meg, amely olyan mély volt, hogy összetörte az egyéniségét, s elfeledtette vele a törvényt és a szokást. Ez a bánat párolgott el aztán nyomtalanul s néhány perc leforgása alatt, amikor a hátsó lábaira roskadt, fejét felvetette, orra az ég felé meredt, a torkában működni kezdett valami, s aztán kitört belőle a szívszorító fájdalom. A ragadozóüvöltés hátborzongató, mégis megrendítően szép hangjával könnyített magán.

Az állat, ha elsírta a bánatát, két napon át került. De a következő éjszakákon is kivonult – egyszer mélyebb, másszor magasabb hangon – belezokogni a bánatát a fölkelő napba, s a nap mindenkor fölkel, megjelent a város keleti oldalán, öles léptekkel átvonult az árvalányhajas sziklagyepen, s odakötötte léggömbjét a tűztorony csúcsán villogó aranylő nemzeti címerhez.

Utóbb a vonítás véghangjaival egyidejűleg jelent meg éjszakai portyáiról apánk. Mocskos volt mindig, ruhája gyűrött, s alázatos képpel, megtört mozdulatokkal lépkedett a kerten át, anyám tornácról nyíló hálósobája felé. De egyre többször találta zárva anyám kamrájának ajtaját, s reggelenként a küszöb előtt fekve bukkantunk rá, szemét leragasztotta sírástól dagadt, vízenyős szemhéja, szájából savanyú nyál csorgott a téglából rakott padlóra, s feje alatt tenyeréből, amelynek öblében felgyűlt a könny és a nyál, hangyák és merev lábú futrinkák ittak.

Vakon folytatták a napjaikat, és a süttében nem kellett tapogatózniuk, hiszen ez az éjszaka tele volt csillagragyogással. Üstökösök tűntek fel az augusztusi égbolton, meteorok raja vonult, s a hold is olyan fénnel sziporkázott, mintha a homályt lenne dicsérni kedve.

A testvérek visszasimultak a városka mindennapi életébe, hajnalonként házuk küszöbén megtalálták a mázas kannába öntött friss tehéntejet, péntekenként a teljes őrlésű lisztből sült kerek, palotai kenyeret, és szombat délelőttönként takaros, szentgáli menyecske ganézt ki szállóhelyüket, mosogatta a felgyűlt, piszkos edényeket a konyhában, és seprűjével előbb az udvar, majd a

lakóépület előtti járda porát verte el. Mire déllé torlódtak össze az órák, az utca túloldalán kinyitó kisvendéglőből, a Kis Pipából festett porcelán tálkákon át küldték a meleg ebédet, pincepörköltöt, mindig ezt a sűrűre fogott egytálételt, s délután ismét elkezdődött a hétvége, s annak nyomában a következő hét.

Naphosszat hallható volt a házból a borkortyolás hangja, s a kortyok közötti csend is sokatmondóan beszélt. Akár a Horgos utca meredekén igyekeztek, akár a nagy lélegzetet vett, de egyetlen kanyarban kifulladt Vas Gereben utcában, a járókelők mehökkenten regisztrálták, a két évtizede kihalt ház, amely a régi lakók emlékeitől volt hangos, most vészterhes némaságba burkolózott. Az időnként vékony sugárban csörgedező bor csilingelését utcagyerekek vagy menyétek pisilésének vélhették a mindig siető márkói piacolók, ha nem lettek volna nyitva az ablakok, azok, amelyeken át valaha a család növőfélben levő gyermekei szöktek ki a szigor elől, kóborolni, s amely ugyanolyan készségesen fogadta őket csínytevéseik után vissza, amiként el is engedte őket. Mások azt is kihallották az elcsöppenő folyadékban, miként váltódnak kisebb címletekké a fémpénzdarabok, s hogyan csilingelnek egymásra hullva, s gurultak el a kerek forintok. A szerencse forgódott a ház körül, köznapi szavakat mondott, s egyelőre nem döntötte el, letelepszik-e a ház tövébe, vagy odébb vánszorog, ahol nagyobb szükség mutatkozik rá.

A hosszú koponyájú, ékhez hasonló fejű állat ott aludt az épületszárnyak közé bújtt, belső kertecskében. A sötét leple alatt a düledező falak közé visszaérkezett, s ki tudja, milyen réseken, hasadékokon, lukakon és járatokon át belopózott a visszavadult növények közé, s arra emlékezett, miképpen ellette s falta fel első kölykét.

Szemlátomást sietett, arra sem jutott ideje, hogy némi szaglászással megállapítsa, vajon a tehetetlenül fekvő újszülött az ő véréből való-e, hanem szélesre tátott szájjal nyomban a nyöszörgő kicsi fölé hajolt, és fel akarta kapni biztos fogással, vagyis igyekezett a szájába venni a szállítandó kölyök fejét, hogy meg ne nyomhassák az eléje kerülő szemfogak. Ám akkor megcsapta az orrát a vad, idegen emberszag, amelyet a kis újszülött a méhéből hozott magával. Irtózva hátrált pár métert, s közben, akár egy macska, tátott szájjal, köpködve, sziszegve fújta ki a levegőt, majd óvatosan szimatolva ismét közeledni kezdett. Több percben telt, mire az orrát egészen odadugta hozzá, aztán egyszerre nyalogatni kezdte, lendületes, szívó nyelvmozdulatokkal, amelyek rendeltetésük szerint arra szolgálnak, hogy az újszülöttről eltávolítsák a burkot. Hiszen a kölyök burokból jött a világra, s ezt a burkot le kell fosztani róla. Szívó nyelvmozdulatokkal nyalogatni kell mindaddig, amíg sikerül a burok egyik ráncát annyira felhúznia, hogy metszőfogai közé szoríthassa. Ez a feltüremelő orral, kivicsorodó szemfogakkal történő elővigyázatos harapás hasonlít ahhoz a mozgáshoz, amellyel bolhászkodni szokott. A burkot sikerrel nyitotta föl, s lassan-lassan behúzta a szájába, és megette, majd ugyanilyen mozgulatokkal eltüntette a méhlepényt, valamint a köldökzsinór csatlakozó részét. Amikor odaért, egyre óvatosabban rágott és nyalogatott, ily módon a köldökzsinór szabad végét a hurka csücskéhez hasonló képződménnyé sodorta össze. S itt nem tudta befejezni a műveletet. Nemcsak az egész köldökzsinórt falta fel, hanem felnyitotta a kölyke hasát is.

Orrával a kölyök hasa alá bökött, hanyatt hemperítette, majd pontosan a köldökénél kezdte nyalogatni. A kicsi sírt-rítt, sivalkodott. Ismét hátraugrott, mintha rádöbrent volna, fájdalmat okozott. A kölyök felé fordult, mintha be akarná vinni a vackába. De amint kinyitotta a száját, hogy megragadjá, ismét megütötte a rosszindulatú, idegen szag. Megint elkezdődött a heves nyaldosás, megint a hasbőr enyhe harapdálásáig fokozódott, a kölyök ismét fölvisított fájdalmában, s az anyja meghőkölt. Mozdulatai idegesebbé váltak, és mind gyorsabban váltotta egymást a két ellentmondó ösztön: az, amely az újszülött hazaszállítására meg az, amely a nem kívánt, helytelenül illatozó, idegen újszülött felfalására készítette.

Egyszerre összeomlott az érzelmi zűrzavar tömege alatt, orrát az ég felé nyújtotta, és vonítani kezdett.

László szomorúan csóválta a fejét, s reszketeg ujjal turkált ritkás hajában. Kiválasztott egy árván kunkorgó hajszálat, rátekerte a gyűrűs ujjára, majd, hogy kitepte, újabb szál keresésébe kezdett. Homloka gyöngyözött, tarkóján és halántékán patakokban folyt az izzadság.

A ládára gondolt, amelybe testvére kezének lenyomatát zárták le, és sírt. Sírt, mint mindig, ha a halálra gondolt, de akkor is, ha az életre, a testre, avagy a lélekre. Sírt, mert megtanulta, ez egyetlen módja annak, hogy mégiscsak éljen, s gondolkozzék a halál, a test és a lélek felől, mintha ezek mind-mind következmények lettek volna, s az életet nélkülözve nem lenne mit állítani róluk. Aztán hamarosan mosolygott, mint a gaz a beomlott fal tetején, bazsalygott, hamisan somolygott, jóízűen nevetett, szívből göcögött, gurult a hahotától, hosszasan nyerített, vihogott, nyihogott, vigyorgott, és kitepte a romlott fal kövei közé terebélyes gyökézzel kapaszkodó árva fűszálat: fogai közé dugva szétmorzsolta, megrágta, lenyelte. Szerette a fű ízét. Mindenkorra jóllakott vele.

Úgy lesz, ahogy lesz. Mert eddig is úgy volt, ahogy volt.

A város beszélt, és mocskos mondatokat mondott? Ugyan, senki sem figyel arra!

A mondatok nem hazudtak, mert a mondatok nem tudnak hazudni. Legfeljebb nem hallgatják meg őket.

Ponyvás szekerek kanyarodtak a piactérre, s hírt hoztak, hatalmas kötegekkel, s hírekkel rakodtan gördültek ki a városból, mielőtt bezárták volna a kapukat. Szűrők, kulacsok, posztótekercesek és kékfestő anyagok, cotlis bundák között lapultak a pokolról szóló tudósítások, fejkendők alól hulltak ki az illatos, rózsaszínű levélkék, ostor végével csíptek, nyári estéken az országút mellékén felcsapó lángoknál a kései böglyökkel, korai szúnyogokkal együtt szerelmeskedtek.

Az egyik újra föltámadt hír szerint Jenő a vízmosás függőleges falú szakadékaiban, a püspökkert nyugati fala alatt, majdnem a mezei dűlőútnál, ahová a diákság cigarettázní és barlanglakósdit játszani szokott, konyhakéssel egész barlangot faragott, sőt művészkedett: miként a történelemtanárától tanulta, az egyiptomi domborművek mintájára kifaragta a notabilitások kétségbeesetten hú torzképeit s köréjük növények és állatok sokaságát. A város közönsége fölfedezte, s népvándorlás indult a rendfőnökkel együtt, hogy fölfedezzék a gyerek lelkének kaján árnyait is.

A másik szerint Homérosz, Vergilius és Ovidius versein sütöttek szalonkát, bottal leütött üregi nyulat Iuvenalis lángjain, s löszbabákkal dajdajoztak.

A harmadik szerint ők az okai a Szent Benedek-hegy látványosságainak. Ők fogják meg s cipelik oda az öngyilkosokat, hogy éles biztatások rúdjaival letaszítsák valamennyit. Így hoznak szegyent a szikla alatt levő, a dolomitörmelékbe bevájt ház udvarára és annak szegény gazdjára. A ház tulajdonosának nagyon kényelmetlen lehetett a röpködés – utóbb őrangyalok tömege telepedett a galambdúcba, s éjszakákon át verdestek riadtan, összetörték a galambtojásokat, megzavarták a tojókat, nyugtalanul csapdostak, ezért nagy halom szalmát rakott oda, ahova le szoktak ugrani. Ámbár azt a szalmabálát is felgyújtották, s mondják, éppen Jenő tette volt.

A ládáról azonban nem tudott senki. Arról, amelyből kiemelték a jövevényt, s cserébe odaadták a ládamélynek a család fiának kéznymát: amely egyébként bármelyik gyermeké lehetett volna.

A fenyőlécből tákolt ládában valami mozgott. Apánk a kizöldült fa tövébe rakta, magához hívta, megnyugtatta, szelíd erőszakkal az óljába zárta a csaholó kutyánkat, s maga elé szólított minket, őt meg leültette. Arról kezdett beszélni, hogy nem mindegy, hány nyelven szólítjuk meg a malmot, mennyi szóval szólítjuk meg a tört vagy a felnőtkort. Majd arra emlékeztetett, amelyről a várhegy platóján terebélyesedő gimnáziumunk csókaszerű szerzetesánáraitól magunk is tanultuk: egyes civilizációk eltérő és gyakran ezért érhetetlen vagy látszólag értelmezhetetlen sajátosságairól.

A dohányból nyert nikotinnal az indiánok, és hogy tőlük eltanulták, a keresztények élnek. A keresztények a szőlőből bort erjesztenek, s maguk kedvére fogyaszthatják – de az ahhoz oly hasonló mámor kiváltására tiltott a mákgubó rágása, a beszárított máknedv elfüstölése. A mohamedánoknál a borivás a tilos, ezzel szemben kocsmák vannak, ahol ópiumot szolgálnak fel a feledésre vágyóknak. Tulajdonképpen mindegyik civilizációban ismerik a mámort, de más-más szerekkel és szavakkal váltják ki, nevezik meg azt. Kérdés, hogy ugyanarról az érzésről van-e szó, vagy inkább különbözőről?

Apánk végül levonta a vékony bőrű következtetést, hogy bizony, a dolgok sokrétűségére nincs soha rálátásunk. Nagy szemével bámult minket, mintha nekünk kellene tovább folytatni a mondatait, amelyek elmondásába talán még bele sem kezdett, és mi visszaneézünk reá, álltuk némán a tekintetét, ahogy elvárta. Jaj lett volna, ha tudjuk a folytatást, vagy ha tudjuk is, kimondjuk, mert ráborul a kövekre, és piros nyállal vonja be kemény húsukat.

Odavitt bennünket a titokzatos ládához, amelynek rései között hatalmas pupillájú két zöld szem világlított. Zsebéből, amelyet egyébként szokása volt a múltnak nevezni, nehézkes mozdulatokkal ki akart valamit emelni, de csak hosszas ügyeskedés után tudta előhalászni a bőrből, gerincében aranyceruzát rejtő noteszt. Lapozgatta, és rátalált – mint kacsokkal ágaskodó szőlőinda a lugasra – a szörnyű feljegyzései ketrecai között a kicsi, a rácsok közt átbújni kész meséjére, amelyet hosszan, elgondolkodva, értelmezően taglalva, a sorok közül gyakran ránk pillantva olvasott fel.

„A Physiologus szerint a róka álnok állat. Ha megéhezik, és nem talál magának zsákmányt, pocsolóját keres, vagy szalmakazlat, hanyatt veti magát, lélegzetét visszafojtja, és teljesen felfújja magát. A madarak pedig azt hiszik, hogy kimúlt, rátelepednek, és fel akarják falni. A róka ekkor felpattan, megragadja és szétépi őket.

Éppen ilyen álnok a sátán is, és minden cselekedete: aki a testéből lakmározni akar, halállal lakol, mert az ő teste a paráznság, a kapzsiság, a gyönyörök s a gyilkosságok. Ezért

hasonlítták Heródest is a rókához, az írástudó is ezért hallotta az Üdvözítőtől: A rókáknak vagyon barlangjuk, és az égi madaraknak fészküik. Az Énekek énekében Salamon is így szól: Fogjátok meg nekiünk a rókafiakat, akik a szőlőket elpusztítják, Dávid pedig a Zsoltároknak ezt mondja: A rókáknak lesznek eledelei és így tovább.”

– Helyesen szólt hát a Physiologus a rókáról – mondta, és kíméletes mozdulatokkal felnyitotta a láda tetejét. Barátságosan figyelő, szerfölött mozgékony, elégedetten szuszogó lényt pillantottunk meg, mégis – nem tudhattuk ugyan még – mindannyian mást láttunk. Anyánk izgalmaiban fölsikoltott, megragadta, s a térde fölé húzta kötényét, lehajolt a földre, belemarkolt cipője orra előtt felgyűlt kavicsshalomba, de nem tudta a különös, kicsi domborzati térképet átrendezni. Elájult, mert belelátott a veres sivatagi jövő időbe, ahol nem találta az utakat, nem ismerte az ösvényeket, a vízfolyások irányát s a gondolatok hegycsúcsait és napos, derűs lankáit. Apánk visszacsúsztatta noteszét a zsebébe, szivarzsebéből előkotorta délelőtti füstölőnivalóját, rágyújtott, és hátát nekidűtötte a fatörzsnek. Hagyta, hogy a szolgálk emeljék föl anyám elalélt testét, s bevigyük a gyógynövényeszagú, sötét szobába.

Amint leemelték a deszkafödelet az erős vasakkal megpántolt ládáról, kidugta a fejét egy rókakölyök, és vidáman beleszipantott a levegőbe. Kiugrott, körbeszaglászta, majd vizeletével megjelölte cipőnk, visszakukucskált korábbi börtönére. Utánaléptem, de egyensúlyt veszítve a róka helyére zuhantam. Apánk nem tudta abbahagyni a nevetését, fízéremet feltámogatta ugyan, s miközben elhessegetni igyekezett a lábához dörgölőző kis állatot, csak nevetett és nevetett. A ládát aztán fölemelték és elvitték a háziszolgálk.

Anyánk zokogása nem halkult, belesírta magát a betegségbe, amellyel együtt hamarosan a másvilág vizére evezett. A róka érkezte után a negyedik napon elájult, s önkívületi állapotba zuhant, s egy nappal később ugyan jobban lett, idővel föl is kelt, de soha többé nem változott vissza élő asszonnyá. Kalácsként püffedt arccal, pergamenszáraz bőrrel föl s alá járkált, s hiába botladozott lába körül a vörhenyes állatka, nem vett róla tudomást. Számára többé nem létezett ez a világ.

Halála pillanatától anyáknak vérvörössé változott a szeme, mintha csak a keserűségnek köszönhetné ezt. Apánk sós pálinkájába is vércsöppek keveredtek, sötétedő italokat fogyasztott, míg egy nap, reggel, tiszta vért vett a szájába, és száraz, korábbi évekről visszamaradt meggyilekvárt evett rá. Nem szégyellte többé a szegénységét, naponta látogatta a városi bordélyházat, ahol meleg ételt és jó szót kapott, s annyit dohányzott, amennyit csak akart. Munkáját elhanyagolta, altiszt vitte utána az aláírandó ügyiratokat, mígnem aztán, hogy gúny és élc tárgyává vált, megunta, s egy maga készítette radírral nyomtatta az iratokra apánk aláírását, hogy legvégül, füle mögül kapta elő a tintaceruzát, megnyalta a csonkot, s hatalmas betűkkel odakanyarította minden eléje tolt papirosra, akárha a főjegyző, a saját nevét. A városban senkinek sem tűnt föl, hogy immár nem dr. Cholnoky László neve szerepel az aktákon. Lassanként a vaját, a túrót, sárga bőrű tanyasi csirkét, a tejes bárányt és a hordós káposztát sem a mi portánkon rakták le a parasztok, akik hajdanán, mindig korán reggel, a piac megkezdődése előtt jelentek meg a Vas Gereben utcában, kalaplevőve, szemlesítve beszéltek a holmikat tőlük átvevő cselédekkel, elmaradtak a házunktól a vendégségek és a kártyacsaták.

Az állatka napkeltétől napszálltaig az udvar bokrai között bujkált, szaladgált, mindaddig hajkurászta, amíg el nem kapta s végezetül kifulladásra a baromfiakat, éjszakákra pedig beköltözött mellém, az ágyamba. Kedvelte a sötét, meleg, párás, fiatalúr-szagú zugokat, ettől aztán mindig olyan volt, mint aki a tiltott és a szabad dolgok határán szaladgál. Nappal csupa vibráló tekintetnek tűnt, sosem állt meg valamin a szeme, mégis

mindent látott – és amit egyszer megnézett, emlékezett arra –, éjszaka azonban, ha föl-fölbredtem, zöld, belső fényű kőként szegeződött rám, valahonnan az ágyneműm ráncai és halmai közül, a tekintete. Szuszogása volt a párnám, langyos lélegzete könnyű paplannom. Minden elalvás előtt új nevet adtam neki, volt utcasarok, amelyen nem mertem befordulni, korsó, amelynek letörtem a fülét, moszatokat sodró tengerár, csikosra festett sziú indián a prérin, leszúrt király, egy vízbe hajított mohos kő, Káin, Ábel, aranyat őrző titkos könyv, és miként gazdáját a tulajdona, reggelenként mindenkor megtalált.

Személyiségjegyeiről följegyzéseket készítettem, mint bátyám a térképeiről, s a hosszú mondatok között végtelen éjszakák és nappalok hátizsákját cipelő utazásokra indultam. A barátaim elvesztették az arcukat, csupán az övé élesedett.

Azt sosem tudtam kideríteni, hogy tulajdonságait milyen arányban határozták meg az ősei. Egyszerre mutatkozott mindegyik állatjegy hatása, ugyanúgy kiütözött rajta a Holdé, a Napé, a Szaturnuszé, s hol fácáncsontokat rágszállt, hol emberi lábszárát, hol pedig udvarunk sápadt angolperjecsomóiba harapdált, szívélyes érzelmeket táplált az árnyékok iránt, de azt sosem tudtam megfejtetni, vajon ezek, vagy éppen a tárgyak és élőlények, amelyek egyre másra különböző színű árnyékokat szültek, voltak-e valójában a fontosak számára, s ha ritka alkalmakon megszólalt, éppúgy képes volt gyöngéden nyökögni, mint akárha nagy, huhogó havazás volna, s tutult és fejhangon sikoltozott. Egyként megmutatkozott benne az aranyaskál, a farkas és a róka. Ámbár a tulajdonságait nem elegyedetten, mint reggeli hársfateámban a virágmézet kellett megtapasztalnom, hanem külön-külön, mint a színfémekét. Szempillantás alatt vált képessé viselkedését megcserélni, s magát más-más törvények alá vetni. S másfél év múltán, amikor felnőtt, egyik szempillantásról a másikra járt át köztük, mondtam, afféle gyorsasággal, ahogy az árnyék mezsgyéje hol a fénybe, hol pedig az árnyékba beleszalad, s a kandiscukorból süvegcsukor válik. Azonban sosem futott át a centrumon, mindennek a peremét súrolta, amikor áthaladt rajta vagy épphogy csak érintette, mint falevél a fuvallatot.

Különként és gyermeteg fiként viselkedett, néha az asztal alatt a lábamhoz ült, s végigszorgolatta a testemet, amennyire csak fel tudott hozzám ágaskodni, nedves, mozgó orrát odadugta valamennyi testrészemhez, hajlatomhoz, máskor pedig simogató kezembe mart, hogy a fognyoma örökre a húsomban maradjon. Napokra elfelejtett, és átpártolt testvéreimhez, hogy aztán mindent felejtve s mintegy megbocsátva féltékenységet, visszaoldalogjon, s fültövét fölkinálja némi vakargatásra. Egyébként hiányzott belőle mindenféle kegyes alázatosság, egyszerűen nem talált semmit abban, ha álmomból durva lökdöséssel ébresztett, vagy állon ragadott, s úgy harapott és rázogatózott, mintha eltűrhethném hegyes fogazatát, és magafajtája volnék.

Ez a – kinézete szerint leginkább – róka azonban olyan érzékeny és szép volt, mint apánk magyar nyelvről való bölcselkedése vagy a harmadfokú egyenletek gyökeinek megszerkesztésével megvalósuló kúpszeletek. Tökéletes lényt láttam benne, akit igyekeztem szolgálni – hogy odaadón szeressen, és hűséggel kövessen bárhová.

A láda magába rejtette a család titkát. Nem volt az több, mint egy izzadt tenyér lenyomata, amely azonnal fölszáradt, ahogy a tenyért elemelték felőle. Súlyja sem volt, kiterjedése sem: az emléktől nőtt csupán olyan hatalmassá, hogy lehetetlenné vált a chohnokyak fejéből kitörölni. A tény, hogy ott lapul a sötét ládában, összekapcsolódott a rókalányka életével, egymást föltételezték, mint az ember jobb füle a bal fülét.

Viktor rémálmaiban azt képzelte, hogy ahányszor fölébred az alvásából, annyiszor lesz több egy tenyérnyommal a láda kincse. Jenő tenyeréből szűnhetetlen patakzott a sós izzadság, hogy folyóvá gyűlve egy teljes tengert feltöltsön, amelyen hajórajok közlekednek a távoli vidékek között. László ugyanabból a tenyérből mindig más-más jövődőt olvasott ki: s ebből tudta meg, hogy a szerencséje, akárcsak a napjai, forgandók. A tenyér három életet élt, s mindannyiszor kissé más mintázatot és sorsot vett magára, hogy a fiúk rátekintettek, s végül más, valóban három tenyérre változott, egy kérgessé, egy nőiesen puhává s egy krémszínűvé.

Város, város, hová lettek a te fiaid? – zúgta bele egyre másra a kéményekbe a kérdést a szél, de válasz helyett csak füst csapott ki a kormos lukából, keserű, tömött és fekete, amilyen a völgymélyben lakó cigány lányok haja. A szél nem lehetett elégedett a feleletekkel, ismét végigjárta a kéményeket, újra és újra beléjük kiabált, de csak nem hallotta ki az üregekből a választ.

Pedig egyszerű az.

A három testvér, miként ígék a bokrban, együtt éltek abban a nagyszülők építtette épületben, amelyet leginkább sajátjuknak tekintettek. Igaz, más-más helyen születtek, egyikük a Ménkúfogós házban – így ismerték a város egyetlen villámhárítós épületét, amely a Palotai utcában állt sárgán; a másik a mészkősziklákra kifutó Jeruzsálem-hegyen, a harmadik, nos az is valahol, de hogy merre, arra többféle – ámbár mindenkor homályos – családi magyarázat született. Mivel azonban kisgyermekkorukat az orvos nagyapától megörökölt Vas Gereben utcácska különös tetejű házában töltötték, előszeretettel ismerték el szülői otthonuknak, a család változékony tehetőségében ez volt a mindenkori biztos pont: ezt sosem zálogosították el, mint a többi, így sosem kellett az időnként visszavásárolni, miként a külső városrészben állókat. Mégis, ez az otthon az otthontalanság bizonytalan érzését sugározta magából, ideiglenesen húzták a kukoricadarálót a csűr sarkába, ahol egyébként a lovak etetővályúja árválkodott, a rocskát ideiglenesen állították a tornácvégbe, hogy aztán negyven éven át kerülgessék, s a kerti padot, amelyet két lóca fogott közre, ideiglenesen ékelték alá tégladarabokkal, hogy aztán azokat a cserepeket telepesen nője be a hajnali harmat gyöngycseppjeit szorgalmasan gyűjtögető mohapárna és a délutáni fényben aranypénzekként fölizzó sok, korongos sárgazuzmó. A tárgyak szanaszét heverték, mintegy indulásra készen, mégis beleágyazódtak abba a biztonságba és nyugalomba, amelyet az elmozdíthatatlanságuk ajánlott számukra fel. Ha belefeledkezett valaki egy könyvbe, s mégis megzavarták, hetekig lapozgatta föl alá a szellő az oldalakat, hogy visszataláljon az elhagyott mondat-hoz, a locsolókannával megöntözni kívánt keleti hibiszkusz a nyárvéggel lehulajtott sápadt leveleit, s tavasszal erőtlen hajtásokat nevelt, hogy virághozás nélkül hamarosan ismét leszáradjon, várja az életet ígérő új, tavaszi esőzést, miközben őrizte a vízköves kannát, számlálgatta a bádog horpadásait és a forró pléhen lábait kapkodó pöttyös, piros bodobácsokat.

A fiúk megérkeztek, s a múltjukba toppantak vissza. Állt az idő, nem ölték embert még, nem ettek majomvelőt, s nem járták be a Sárga-folyó mellékágainak ligettelen partjait. Nem tapasztalták meg a szökőárak pusztítását, kék szemmel nem tekintettek bele a közelgő vihar arcába, hogy meglássák annak kínai

embereket rettentő dühét, s nem írtak könyveket, amelyekben másról sem esik szó, mint a kínzásról és szenvedésről.

A ház várta őket, el nem ejtette volna lógó, a lehullt és elkorhadt levelektől nehezedő csatornáját, tartotta salétromos vakolatát, s a pince is megőrizte a barna varangyokat, sőt még meg is sokasította azokat. A ház szaga, az ágynemű szaga, a bor íze, a dohány íze, az ajtószárny színe, a mázas lábas színe elegendő izgalmat jelentett, nem kellett egyiket sem görögként szagolni, dalmátként ízlelni, spanyolul vagy portugálul látni, még mindig magyarul adtak jeleket, s azon a nyelven, amelyet gyűlölni nem lehet. Fáradtak voltak a testvérek, s mert megtudták, amire kíváncsiak voltak, nyugodtak és kíméletlenek.

A lécből összetákoltt ládát apánk a kizöldült fa tövéhez húzta, óljába zárta a komondort, s maga elé hívott valamennyiünket. A családból anyákon kívül már csak hárman laktunk otthon, a három egymás után született fiuk. A lányok a budapesti rokonoknál, öcsénk a temetőben. Apánk arról beszélt, hogy nem mindegy, mely nyelven szólítjuk most majd meg a vendégeinket, de úgy válasszunk, hogy attól a pillanattól kezdve – mint csiga a tornyos házát – magukkal vigyűk a választásunkat, és életünk végéig az lesz az otthonunk.

– Az élet végéig! – emelte föl a hangját, amelyben egy csöppnyi sértődöttség is lebegett.

– És mikor lesz az életnek vége? – öketetlenkedtem, s hogy bátorságomat megtartsam, belecsíptem a combomba.

Apánk elnevette magát, és lassan összecsuklott: kicsinnyé vált benne az a felnőtt, aki a testében lakott: láttam, hogy lötyög azon az összetöporodott emberen, akivé hirtelenjében vált, a test. És a ruhája is bő lett, hogy nem feszítette-tartotta belülről az izmait, a bőrét szinte semmi, ruhadarabjain észrevétlenül megjelentek a tökéletlenségek, az új szövet elgyávult, s ezzel minden tönkrement, mert ellenségesen lógott apám vállán, hátán, s rémülettel verte a kabátzárny a combokat. Inas volt a ruha, semmi más, láttam, inas, mint minden egyéb, ami a közvetlen környezetünkben van. Elnyűvődött, mert megérezte a benne tartózkodó lélek gyors romlását.

A ruha elállt apám nyakánál, s messziről rikoltozta:

– A gazdámnak ura lett!

– Az élet végéig? – hitetlenkedett anyám, s rögtön könnybe lábadt híresen szép szeme.

– A ti életek végéig! Igen.

Apám összeszedte minden erejét, és visszahízott a ruhájába. Maga lett a bölcsesség, a nyugalom és a tökéletesség. Cigarettára gyújtott, a finom török dohány – évente négy alkalommal Puxpángné Kemény Júlia a számára rendelte Edirnéből a papírvékony falú fadobozba csomagolt füstölőnivalót – édes és fanyar illata belengte a kertet.

A ládában valaki egy leányka hangján tiüsszentette el magát.

Egy róka kucorgott a sötétben, s helyet cserélt egy tenyérnyommal. Amikor megfogtam és ki akartam emelni a riadt kis állatkát, hogy megtartsam egyensúlyomat, tenyérrel megérintettem a legsós, széles deszkát.

Gyorsam érkezett és teljesedett ki a nyár: reggel még június volt, délben már július, délután kettőre augusztus. Az őszibarack zsendülő gyümölcsseit kikezdték a seregélyek, az ormótlanul rücskös, piros termésmagvak maradtak csupán a halacska alakú levelek között, a hegyoldal somjainak összefüggő lombja elsárgult, majd összetöppedt, s hamarosan meghallottam, hogy lépdel, tördeli a száraz gallyakat benne az este. Beköszöntött a szárazság, sárgán és teljes egyéniségével, akárha egy korai Giotto-freskóról érkezett volna,

termetes, forró sziklatömböket rakott egymásra, amelyekből, mint az átfűlt kövekből szokásos, a csillagok felé sugárzott a kánikula. A rókánk fölvette a lustaság bundáját, egyszerű lényre belesimult a hőségbe, s odaheveredett a tanácsaim alá, hogy hűsöljön: a lábamnál szunnyadt napokig, mert magam sem mozdultam a kerti karosszékből. Lapozgattam apám külföldről hozatott képeskönyveit, mindenekelőtt a francia nyelvű enciklopédiát, amelyben valamennyi dolog példás rendben sorakozott az érdeklődésre számot tartható világból. Aztán úgy kezdtünk beszélni, mint a tikasztó mediterránum emberei: kevés beszéddel, rövidke szótagokból álló mondatokkal, s magunk sem vettük észre azt a pillanatot, amikor a nyelvünk vakogássá vált: de olyanná alakult át, amelyben hely jutott a rókánk közléseinek is. Érteni kezdtük egymás mondatait, és ő a létét szüntelenül jelezte köztünk, hol azzal, hogy falatnyi ételt kért uzsonnástálcánkról, hol, amikor fölkinált egy-egy szem szőlőt a ki tudja, honnan elorzott otellógereszéből, hol akkor, amikor azt a homályt dicsérte, amelyben megtalálta lábamnál a maga szellős vackát.

Apánk egyre gyakrabban közölte, hogy bizony a dolgok sokrétűségére nincs soha teljesen pontos, rövid elnevezés.

Csak anyám zokogása nem halkult. Tarkójára ecetes vizes ruhát terített, azzal járkált föl s alá az elsötétített szobákban, kötetlé gyűjtötte síráimait. Először csak könnyeket sírt, aztán olyan olyan színes köveket, amelyekkel a bizánci mozaikok emberalakjainak szeme alját volt szokás valaha aprólékosan kirakni Bizáncban, s amelyeknek technikáját rég elfeledték a szír mesterek, végül forró, nehezen csöppenő olajat, amely nem keveredhetett el a soha a könnyel. A szobáinkban derékig ért a könnyek tengere, s a tetején, ikrás, mézszerű cseppekben lebegett a nehéz zokogás szezám-magszagú olaja.

Negyedrét hajlott a nyár, s egyik utolsó napjának hajnalán meghalt drága anyánk. Estével azonban föltámadt, de soha nem lett az, aki halála előtt volt, aki határozott mozdulataival mindenkor rendet teremtett a mi hektikás életünkben, aki rendben tartotta ingeinket, s csak a gyermekei számára főzte – nehogy túl keménnyé tegye a lenvászont – a gallérkeményítőt, s reggelenként ellenőrizte, elég fényesre pucoltuk-e a külön a méretünkre marhabőrből varrott cipőnket. Püffedt, kelttészta-szerű arccal, zöldes szem-bőrrrel járkált föl s alá, s hiába botladozott lába körül a vörhenyes állatka, nem vett róla tudomást. Számára nem létezett, ezért se nem etette, se nem itatta, nem játszadozott vele, amikor gerincre fordult, s felkínálta hasát a vakargatásra. A kutyát is kiengedte, holott az széttéphette volna a jövevényt: az eb azonban olyannyira utánozta anyánk érzékeny természetét, hogy maga sem érzekelte az állatkölyköt.

Anyánk értehetetlen viselkedésében, mint a végtelen havon az alvadt vérdarabok, történetrögök tűntek föl. Pár ruhadarabot emlegetett, néhány hatost, amelyet a Baumgarten-alapra kell hagyni, s némelykor olyan kőről – máskor fémöntvényekről – beszélt, amelyek segítségével saját holta után senkinek nem okoz gondot a temetésével. Kitűnő üzletekről adott számot, a becsületlenség adásának remek változatát, amelyet a jövő hónap elsejével sem lehet szegyenben hagyni, s az Újság vasárnapi ifjúsági és gyermekrovatából hamis írásművek mondatait idézte, amelyekben – szerinte – lelepleződik a csalás. A csere! Nyugodtabb pillanataiban a fáknak a suhogásáról beszélt, amelyet még gyakran fogunk hallani álmainkban: azokról a fákról beszélt, amelyet a hegyjáró favágó a szörccsögbugyborekölő szájú kút mellől kivág, s azokról a rózsabokrokról, amelyek e tarvágáson lombosodnak s virágoznak ki minden év tavaszán újra és újra.

Végül mégis mindenkor a láthatatlan rókánál kötött ki, amely fondorlatos módon egyberagasztja és szétbogarozhatatlanná teszi gyerekei életét. A rókánál, amelynek léptei

nyomán vízfoltok támadnak, amelyben előcsillámlik a Balaton, a Duna és a Tisza halványiszürke tükre.

Föltámadása pillanatától anyáknak vérvörös maradt a szeme, mintha csak a keserűségnek köszönhetné az életét. Apánk tengeri sós pálinkájába is izzadságcsöppel keveredtek, egyre sötétebb italokat fogyasztott, míg egy nap, reggel, sűrű szálú, tiszta szeszt vett a szájába, alapos ízlelgetés után lenyelte, és cigánymeggyet evett rá. Nem szégyellte többé a szegénységét, naponta látogatta a bordélyt, ahol olyan ketrecekben éltek a lányok, amelynek lakatját csengő aranyakkal lehetett lepattintani, éjszakánként szertekurjongatta a kisváros lakóinak álmát, s titokban fejben sakkozott.

Munkáját elhanyagolta, altiszt vitte utána az aláírandó ügyiratokat, s az úrkútnál állomásozó bérkocsisokkal tegeződni kezdett. Mikor sötét ruhában, híhetetlenül vékony, nemes, finom alakja végigsiklott a homályos, keskeny hajlalon, bárkinek az volt az érzése, hogy vigyáz, senki se lássa. Diszkréten odahajolt az akácfákhoz, és hosszan, de csöppekkel vizelt, leborult a járdára, mintha a kódarabok között pénzt sejtene, s annak, aki a zugkimérésekben a pénzt kezelte, azt súgta:

– Mondja, kérem, mi volna a módja annak, hogy némi anyagi javakhoz jussak?

Vagy:

– Mondja, kérem, hogy bocsátották el hazulról?

S ha kilátástalan volt a kérdés, nyomban mentegetőzve tette utána:

– No, az egészen más, akkor természetesen nem szóltam semmit, köztiünk marad...

Felpattanok az elektrotechnika csodájára, és távozom. Ruganyos léptekkel távozom.

Apánk veszedelmes, úri alkoholista volt. Nem olyan ember, aki leissza magát, tivornyázik, s azután kialussza a mámort, mint ahogy az Óváros téri gőzfürdő után alszik az ember mélyen, hanem olyan, aki orvosságként, szinte cseppekben szíttá a bort, hogy állandóan, éjjel és nappal, éveken és évtizedeken át azonos feszültségi fokon tartsa lelki energiáit, mert ha a feszültség csökken, elborítja őt azonnal a halál. Így libegett ő ruganyos léptekkel ezen a hajszálkeskeny ösvényen, józanság és mámor között, soha nem részegen és soha nem józanon.

Volt neki két csillaga, azokat a csillagokat a mi csillagainknak is hitte, talán ezért is állította róluk, hogy kékek, mint a hűs, mérhetetlen mélységű vizek. S ez éjszakai színhez illőnek vélte az ajándékba hozott lényecskét, még akkor is, ha a rókának – mint minden ragadozó állatnak – büdös volt a lehelete.

Az állat napközben a bokrok alatt szaladgált, mindaddig hajkurászta, amíg el nem kapta s végezetül kifulladásztotta a csirkéket, éjszakára pedig beköltözött mellém, az ágyamba. Általában szerette a sötét vagy legalább is félhomályos zugokat, ettől aztán mindig olyan volt, mint aki tiltott és a szabad dolgok határán szaladgál. Ha az udvar nyílt területein iramodott át, s amikor idegenek akarták megsimogatni, hamar odakapott a fogával bárkinek – cselédnek, baromfinak, pöszlörlegénynek vagy tétován cikázó, kék szemektől súlyos atalantalepkének –, velem szemben azonban minden tekintetben pontosan úgy viselkedett, mint bármelyik kölyökkutya, még a ragaszkodását illetően is.

Azt sosem tudtam kideríteni, hogy személyiségét milyen arányban határozták meg az ősei. Egyszerre volt mindegyik állatjegy törvénye alatt, ugyanúgy hatott rá a Hold, a Nap, a Szaturnusz, s hol topázokat rágszált, hol kotyogó saskövet, hol pedig antracitba harapdált, szívfelyes érzelmeket táplált a békák, a falevelek és a halak iránt, s ha megszólalt, gyöngéden éppúgy képes volt nyökögni, akárha havazások lennének, s tutult és sikoltzott. Tehát aureus- és lupus- és vulpesvérű volt, szétválaszthatatlanul. Ámbár a tulajdon-

ságainak megnyilvánulásait nem elegyedetten kellett megtapasztalnom, hanem külön-külön, mint a színfémekét. Szempillantás alatt vált képessé váltani viselkedését, s magát más meghatározottságok törvénye alá rendelni. S másfél év múltán, amikor felnőtt, egyik szempillantásról a másikra járt át köztük, mondtam, afféle gyorsasággal, ahogy az árnyék határvonala hol a fénybe, hol pedig az árnyékba beleszalad.

A hajnalok a lelkiismeret-furdalásoktól váltak rettenetessé. Mihelyt kikászálódtam az ágyamból – anyánk a kelő nap fényének érintésétől épp hogy elnyugodott, s kézen fogva újabb labirintusba vezették a rémálmai, apánk éppen hogy hazavergődött, s leánya magáról savanyú szagú, dorbézolástól szétmállott gönceit –, átható alomszagom eltiün-tetésével foglalatoskodhattam. Erjedt, penetráns, bűzös anyagtól kellett magamat megszabadítanom, amely a testemre kenődött, s beivódva a pórusaimba az egyes számjegyű órák előre haladtával együtt erőteljesebben áradt ki belőlem, s amelytől mindenáron meg kellett szabadulnom: ha csak a világosság idejére is.

A szeretett róka sem tűrte a reggelt. Téblábolt az ágyaink között, hol Véről, hol Jenőről húzta le a suhogó lepedőt, szűnhetetlen játszani támadt kedve, s ha nem ragadtuk vissza a mindig gyűrt és gyorsan mocskolódnak ágyneműt, kihúzta fogai között tartva az udvarra, s mint egy corpus delictit, az időtől és a víztől feketén nedves, beroggyant tetejű kút mellett elásta. Végül ráfékiadt a megbolygatott földre, és türelemmel hallgatta, miről fecseg a sötét kútmélyben a bőven feltörő s az őt régtől tegező víz.

Gyakran bánat szállta meg, amely olyan mélynek mutatkozott, hogy szerterepesztette porcelánfinom egyéniségét, és elfeledtette vele a törvényt és a szokást. Ez a szomorúság párolgott el nyomtalanul, s néhány perc leforgása alatt aztán, amikor izmos hátsó lábaira roskadt, elegáns fejét felvetette, orra a teremtő ég felé meredt, s a torkában működni kezdett valami, hogy kitörjön belőle a szívszorító, agyvelőt szaggató, elmét repesztő fájdalom, s a ragadozóüvöltés hátborzongató, mégis megrendítően szép hangjával könnyített magán. Amint elsírta a bánatát, ismét magányossá vált. Napokon át került az embert, de hamarosan elkövetkezett az az éjszaka is, amikor ismét belezokogta egyedüllétének bánatát a fölkelő napba, s hozzám – ismét, ismét, ismét – visszatért.

A vak férfiak között boldogságtól izzadó nyelvvel rohangált a házörző eb, aki sosem hitte el, hogy gazdátlan marad, s ebben igazat kell neki adnom. A vezérek visszaérkeztek, ételt borítottak az etetőtáljába, hűvös vizet adtak neki, hogy oltsa a szomját, s levették nyakáról, hogy szabad legyen, a láncot, s bejárja és őrizze a birodalmakat.

Fiúk, mert nem látták, hogy nem éjszakában ülnek, amióta visszaérkeztek a Benedek-hegy meredélyéről, amelynek temetőjében török agák, janicsárok és kerengő dervisek számlálgatják a csontjaikat, ha egyszer valamennyi meglesz, békével támadjanak föl, tovább latolgatták a teendőiket, és előre örültek, amint az ezeroldalas családregénynek szokás, az élvezetes ébredésnek, a bekövetkező, derűs egü nyári napnak, amelyen azáleával a gomblukban – a virágbolt vasárnap is kinyitott –, egykedvűen belépnek a belváros Habsburg-sárgára meszelt falú kávéházába, pecsétellen kendővel borított asztalukhoz ülnek, jamaikai rumos feketét kérnek, s mire megérkezik a forró, méregerős ébresztő ital, rágyújtanak a szőke levélbe tekert médiaszivarra, s nekilátnak a szokásos napjuk elkezdéséhez. Kicsit körülményeskednek még, hogy legyen ideje az álomnak elég messze futni tőlük. Nagystílú, mélyen járó újításokon törik majd a

fejüket, az élet alapbajait kezdik tudósmódra orvosolgatni, s ha a könnyű, szabad élet élhetésére – biliárd, tarokk, kugli – ismét nem marad fedezetük, hosszú, egzotikus utazásokat terveznek délvidékre és távoli keletre, ahol müezzinek kiabálják ki, ha ismét eltelt egy óra, s a bennszülöttek szemzugában olyan bórsövény nő, amely – látatlanul – megakadályozza a könnycseppek előgördülését, és senki sem kérdezi a másiktól, miért nincs pénze, csak lelke.

A hajnali világosság azonban nem érkezett meg a ponyvás szekerekkel együtt, és a nyár édes illata egyre nyomorúságosabb szaggá alakult át, hogy a széllel együtt fel-alá szaladgáljon a szűk, kisvárosi utcákon. A tömörebb italok barátai a cégfelírásokat kezdték silabizálni, s mire kiolvasták, hogy a konyak, likőr, rum és ecetszesz raktárának ajtaja melyik szent órában tárul föl, nemcsak arra kellett rádöbbsenniük, hogy e fényes napon nem lesz semmilyen nyitva tartás, hanem arra is, ha már összegyűltek, ők, az éjszaka emberei, többé nem hagyhatják el egymást. Hiszen oly sok kedves dolgot éltek át közösen, hogy az emlékek egymás mellé ültek, délelőtt a pohárka konyak emléke mellé, délután a spiccerhez, hogy este a csopaki rizlinggel fejezzék be a múlt katalogizálását. A pohárkákat poharak, a poharakat kancsók, a kancsókat literes üvegek követték, a régi jókedv, az élettől fanyar humor is megérkezett, hogy aztán mégiscsak helye legyen a végtelen szomorúságnak.

– Vasárnap nincs kimérés. A vasárnap csak az úri népeknek vasárnap. Nekik jut a kaszinó.

A város, hiába engedte be kőfalak közé szorított kapuin a fényt, hiába oldalazott be az Ostrom és a Sörház lépcsőn a kora reggel, kilenc óráig nem nyitotta fel a szemét, s akkor is csak arra, hogy a Szent Mihály-székesegyház nagyharangja óvatosan megkondult, s elzengte-bongta a marcona, álmatlanságtól szenvedő harangozó üzenetét: ideje kelni, mosdani, öltözködni s a misére készülődni. Fél óra múlva, a második harangszónál aztán fölpattant az álmos szemhéj, a házfalak tövében guggoló csatornaszájából vékony ereken folyni kezdett a szappanos mosdólé, s az evangélikus hitűek kitért konyhaablakaiból szalonnás és vöröshagymás rántotta zsíros illata gomolygott elő, hogy megkor-
dítsa a dombtetőkön álló istenházakba igyekvő katolikusok szűk gyomrát.

Az éden

Meghitt beszélgetésbe keveredett a fülemüléssel, elvegyült a kert rózsailatával, mégis mintha megromlott volna az idő, szüntelenül azt kérdezte:

– Hol van a gyűrű?

A gyűrűjét kereste mindenkinél és mindenkor, mert emlékezett, hogy azzal jegyezte meg kedvesét, a gyűrűjét arra húzta, akit szeretett, akár hevesen, akár csak nagyon, akár kevésbé s akár éveken át, akár annyi idő alatt, amíg teste felől elhúzódott a férfi teste, s a felhő árnyékának adta át a helyét az árpával érő körtefa árnyéka. Csupán annyiban lehetett bizonyos, valamikor tavasztáj végével ajándékozta el a peremén dudorokkal díszített, sárgarigó-karátos aranygyűrűjét, amikor Szászországban megáradtak a fürge és jeges vizű patakok, Moldvában, avagy a Balkánon hatalmas, öldöklésbe torkolló felkelések támadtak, s a Földközi-tenger partján a bozótosban körmeit sárgította a hegyes láng, hogy végül vörös agyaraival habzsolja fel a kiszikkadó vidék erdeit, Budán pedig kisemmizett zsidókat vertek, mint a boszorkányos szélvészek szándékos okozói. Tavasz végével estek meg vele a legborzasztóbb, képtelen dolgok: a természete elé állt egy régebbi természet, mint a nyíló pipacsok, úgy kezdte a csókokat rabolni, s mint a kutyák, úgy kezdte fölhajtani a saját üzekedését. Aminek aztán az lesz a vége, hogy pusztá kezével húzza rá szeretőjére a saját gyűrűjét, hogy év múltán, ha izzani kezd az arany, és szorítja a viselőjét, visszafusson az hozzá segítségért, vegye le róla a rabjegyet, s neki ne kelljen sokáig várakozni, keresgélni. Hitte, van olyan szótár, amelynek lapjaiba, ha beleszúr egy – kicsi vagy terjedelmes – szócikkelyt, mert valaha ő fogalmazta meg, vissza is hozza számára a könyvet. De sosem hozta vissza egyik szeretőjét sem a gyűrű. Hiszen olyan nehéz súlyú volt az, olyan fájdalmas a viselése, hogy a kóbor peregrinus diákok inkább Padovába vitték vagy Montpellier-be, hogy az árán hónapos lakhatást vegyenek, s elkezdjék hallgatni a studium generálét, kiképeztessék magukat orvosnak, jogásznak, avagy klerikusnak, Bácskában pedig mélyen a föld alá temették, de ha kiáradt, mindig megtalálta a Tisza, és átadta a Dunának, a szír iniciáléfestők sem tudták korongnyi lapkákká hengerelni, hogy aranyfátyolnak ragasszák a festett emberalakocskák hátterébe: az aranygyűrű minden évben messzi földre vándorolt, hol háromarbocos hajóval, hol karavellával, hol kecses ívű repülőszárnyon, hol pirospozsgás mesteremberek lábán, hol a hallgatás köpenyébe burkolódzó tudósok szekerén. S neki, a gyöngye szárú liliomnak, hajlongó tubarózsának, harmatos szegfűnek, büszke margarétának kellett érte menni, neki, s a hetedhét határt aprólékosan átkutatni, megfogatni a borostyánleveleket, hátha gyűrűnyom ragadt a

hátlapjukra, belenézni a kővé fagyott csigák tengerfényű kanyarulataiba, a koszos ruhájú, pállott szavú szolgálók közt tudakolózni a gazdaurak ilyen-olyan fehéreneműje után, lábnymról lábnymra végigkutatni a kiterjedt Európát egészen addig, amíg szíve helyén a semmi idegen anyaga veri a ritmust, s fel nem ébred egy olyan fogadóban, ahol a vérekes szemű, drabális testű, nagy mellű vendéglősné éjszakánként dalra fakad. Kereste a szélről formázott sziklák között Karintiában, megfordította a mudejár csemperakók fején a piros turbánt, a császári szolgálatba állt jezsuiták reggeli vizeletére rutafű nedvét csepegtette, olyan aggályosan tett tűvé mindent, olyan aprólékosan vizsgált meg minden félreeső szicíliai lakóbarlangot, cigányputrit és folyó menti kastélyt, hogy el sem akarta hinni: nem találja elbitangolt kincsét.

A gyűrű pedig nem vezett el. A gyűrű mindig megvan.

Annál, akit évente elhagyott, és évente zavart bele a világba.

A világot kellene keresnie, az az ő hűtelen szeretője! Azon ragyogott, mint a mindenség sárga közepe, a gyűrű, fényesedett a fehér lenvásznak dörzsölésétől, kopott az ütemes, kitartó mozdulatoktól, s aludt a végtelen, meleg, párás és szerelemszagú sötétben.

A gyűrű helyett mindig újabb gyűrű kerül, pontos másolat, amelyről, bár maga készítette el, mindenkor azt hihette és állíthatta, az eredeti, s amely – utóbb – elődjéhez hasonlóan elveszett: vagy talán belehullt az édes illatú, kéjes jajgatású, selymes ölelésű semmibe. A semmi! A semmi, amely az ő szívét is megzakatoltatta némelykor, és számos alkalommal nyugtalan, végenincs keresgélésbe hajszolta bele.

Ahogy a gyűrű megromlott az alakváltogatásban, az ő szíve is a sok szenvedelmes szerelemben. Hát hogynem romlott volna el maga az emberi történelmet hangtalanul elviselő idő is, az idő, amelynek zugaiban talizmánok – csontkocka, Szent Jeromos foga, keresztes lovagok tengeri sókristálya, egy betű Paracelsus kódexéből, a mészárszék tuskójának faforgácsa – zörögnek, pénzek gurulnak, s a rontó tekintet magához ragadó, a gonoszt magukba fagyasztó jádekövek. Az idő meg-megrázta magát, ilyenkor balladák ritmusát zörögtek benne a kincsek, zöld völgyeket, a *Képes Krónika* iniciáléinak lovai robogását, a legutolsó napot, amelyet magába foglalt az olvasó éjszakája, álmos boroskupát és pogány istenek dominólapjait. Mindig s mindenkinek ugyanaz a zenei ütem pergett belőle elő, ahányat lépett, annyiszor, ahányat pördült, ugyanannyit – jaj volt annak a férfinak, aki megkapta a gyűrűt, tagjáról soha le nem húzhatta, el nem vehette, át nem adhatta, el nem ajándékozhatta. A gyűrűvé lett az élete, s gyűrűvé kerekedett maga is.

A gyűrű asszonya mégsem mondhatta:

– Milyen egyforma minden!

Mert nem egyforma. Ahány regény, annyiféle történet. A Duna, ez a délkeletbe szaladó folyam hiába indul mindegyikben a Fekete-erdőben, még ha azonos is a különböző lapokon a neve, sohasem szelte ketté ugyanazokat a városokat – Bécs, Pozsony, Budapest, Belgrád –, nem ugyanazokat az úszó szigeteket lebegtette vízhusú hátán, nincs bennük két azonos arc, amelyet ugyanúgy simogattak a fűz barkás kesztyűi, miként a folyók kék halálai sem voltak ugyanazok a beléjük halóknak. S végül, jóval a Vaskapu után, a szétisza-

posodott deltát követően nem ugyanabba a tengerbe futott a folyó, mert hol vizákat, hol pedig nyelvhalakat ringatott, vadkacsáknak adott otthont, avagy pólingoknak, egyszer lipovánul beszéltek a halászhajók, máskor darabos bolgár módra, csupán a vak tekintet látta, a süket fül hallotta, a néma nyelv szólította ugyanúgy.

A gyűrű asszonya ezért sopánkodott azon, hogy elvirágzanak a rózsák! A rózsákat – a sok-sok szálú bokrost, az évente csak egyszer vagy a folyamatosan virítót, a sárga, piros, fehér, a szírom külső és belső oldalán más-más színben tündökölő, a szív, a tányér, a káposztafejecske és süveg alakú rózsákat – ugyanis nem tudta pontosan megnevezni, ahogyan a képek sem lehet neve, amely a tükrörben fölrémlik, csak a tükörnek és csak a tükrözésnek.

A rózsák szépek voltak, a rózsza neve – a rózsza nevei – már nem volt se színes, se illatos, se kedves.

Pedig olyan asszony volt, takaros, akinek lépteit nyomán is források fakadtak, nem csak az ölében, nem csak a szavaiban. Neki bánat nem jutott, hiszen aki örök életet kapott, nem ismerkedett meg a hűség szívenedével: a baj, a rontás, a sírás, a fájdalom csak a halandók sajátja. Úgy érkezett Veszprémbe, mint akinek mindegy, hova is megy, hol születik meg ismét, s úgy ment el, mint akinek az is mindegy, mit hagy maga után: fölégett várost vagy sívó pusztaságot. S amikor betoppant egyetlen batyujával, amelyet lehúzott a gyűrű emléke, frissen lépdelt, bekószálta a hét dombot ellepő, nádfedele házak sok közét – az utcák délnek, a nyomorúságos épületek északnak tartottak –, s amikor rátalált a Szerелеm-szigeten a csermely nagykanaryának néhány ölnyi, de zsírosan fénylő földjére, amelyre délutánonként – tavasszal, nyáron, ősszel és télen – a Benedek-hegy árnyéka vetült (ő pedig ilyenkor a korai ebédet követő fertály órácskát, amelybe belegömbölyödött, mindenkor felajánlotta az álom istennőjének, tehát igényelte a muskotályos peremű félhomályt), szeszélyesen fölkapagott, mert megtalálta a boldogságát. Nem tudott – nem volt képes! – betelni az örömmel: sárga hagymákkal ültette tele a hegy meredek oldalát, a görög apácáktól kis levelű, szürkéslila szirmú, bódító odorú orgonabokrot kért és ültetett a szirt alá, cigánymeggyösvények kora tavaszi virághabzásában akart gyönyörködni, poszméhek dongását hallani, szenderek röptében gyönyörködni. Leander is került, s muskátli, zsálya, tulipán, árvácska, borzaskata, margitvirág és pettyegtetett tüdőfű. Poszáták és kékcinegék, ökörszem és vörösbegyek, aranymálkó, szajkó, fekete rigó, kármin pirók, telente pedig csonttollúak, mezei és házi verebek, csókák s a múlt recsegő hangján kiabáló vetési varjak. Kiskertjére, gyümölcsösére, zöldes ágyásaira, hogy a termékekből vásároljanak, lejártak a kanonokpalotákból, sváb menyecskék válogattak a dús salátafejek, hars pórégagymák, gyöngyös bőrrigók, kelkáposzták, meleg vizek ízét magába gyűjtött paradicsomok és méregérős macska pocse paprikák között, hogy végül hosszú ujjú, bordó padlizsánokat, légazdag almákat és körtéket, mézhúsú szilvákat is vásároljanak. Elnézte, hogyan járult elébe a város apraja és nagyja, s hogy emlékezzen a látogatóira, mindegyikben megfordított – észre sem vették – egy kéztőcsontot, ujjpercet, higgycet, nagy munkában fáradtak ki, nagy utat tettek meg, ide, hozzá, s az az érték, amelyhez jutottak, nagy, már-már megfizethetetlen és ismét megszerzhetetlen.

A gyapjútakácsok – akiket, amióta a városba telepedtek, minden században másként neveztek, a 17.-ben gyapjúműveseknek, a 18.-ban posztókészítőknek, a 19.-ben szűrvégszövő a nevük, s a 20.-ban szűrccsapók, holott nem végeztek egyebet, mint ugyanazt a gyapjúművelést – és egyéb kézművesek szögében találta meg otthonát, a házfala színe is olyan volt, mint az abaposztóé. Nemegyszer elnézte, miként tisztították a nyomorúságos műhelyekben a csapók a feldolgozandó szőrt, miként mosták, kapkodták a hullámok előtt a tisztuló gyapjút, s hogyan tapasztották és gubancolták össze a hosszú szálakat. A csapást kedvelte leginkább, amikor a mester egy nagy íjhoz hasonló, mintegy két méter hosszú rugalmas fából készült, ideggel, húrral vagy dróttal kifeszített szerkezet húrjára terítette a feldolgozáshoz előkészített, megtisztított gyapjút – angyalbundát –, az íjat a lábával egy földbe vert tönkhöz szorítva megfeszítette a húr, majd elpendítette, s így belelőtte a gyapjúcsomót a levegőbe. A szálak a levegőben szerteperdültek, s könnyű, bontható, laza pelyhekként hullottak a széles asztalra. A fellazított anyagból körömpőn, a tépőszéken húzták a gyapjuszálakat, hogy a fonalat rokkán fonják, szövőszéken szőjék laza lapokká. A kalólomalmokban a megszőtt szövetet tömörebbé, ellenállóbbá hengerelték, verették, nehezekekkel sulykolták, hogy a préselt, tömörített anyag szinte vízhatlanná és eltéphetetlenné alakuljon. A kallatásnál a szélek kiálló részei lehulltak, a darabkák az anyag anyjától elvesztek: elkallódtak.

Tavaszi reggelenként parlagi juhok, merinói birkák, bakonyi kosok hangjára ébredt: a káptalani bérleményekről, a kádártai legelőkről, a jutasi határból terelték be a nyájakat a völgyi apácák kolostora elé, a megáradt Séd elterítette a már kiszáradt porondra, és szekérszámra nyírták le a bűdös gyapjút a jószágokról. A tavaszi hetekben kondérszámra hordta haza a lanolint, azzal töltögette a mécseseket, abból főzte a szappánát, öntötte karvastagságú – gálíccal kékre színezett – misegyertyáit (ő tanította meg a kék lángú gyertyák gyártására az alvárosiakat, s ő szoktatta a szenteket a bárányszagú, lassan égő szentségekhez), s azzal kente be hervadhatatlannak tűnő, rózsás arcbőrét. Gyertyáiért cserébe lópokrócot, ágytakarót, cifraszűrt kapott – mindezeket sötétre festve, kivarrra adta tovább mint hadfelszerelést, parasztok ünnepi viseletét, iparosgöncöt. Kék posztóiért csikók nyakán csilingeltek a csengők, szánokon kolompoltak a kisharangok, pénzek csörrentek egyik tenyérből a másikba, mint a meseszerű mesében vagy a prédikátorok könyveiben.

A zöldségek, a ruhafélék biztosították a megélhetését, a kékfestéssel csupán saját igényei kielégítésére foglalkozott. Csikász Imre mesterember udvaros telkén szerezte be az egy-egy vödörnyi indigót. Addig, amíg – eltelt már akkor húsz év is, hogy a veszprémi, csillagokkal teli égbolt alá költözött – egy hirtelen kerekedett vihar ki nem mosta vagyonából a mestert. A kipákban fölhígította, majd szertevitte a festőanyagot a gyorsan kerekedett fürgeteg, s attól fogva a festéktartályok örökre üresek maradtak. Fél óra alatt vált koldussá a mester, fél óra alatt dőlt el, hogy a magányosan élő asszony nem jut többé a ritka indigóhoz, s fél óra alatt halt ki a városi kékfestőipar. Indigószínbe öltöztek a patak kövei, a csikók és a keszegek, a hátrafelé úszó rákok, a sédkender alja, a gyékényes, de a fűzek is derékig csurom kékké változtak. A házak töve is kikékiült, s mert az esőtől felferődő sár nem látszott meg rajta, azóta olyan is maradt.

Ha kezét homlokához közelíti, alkarja kék erei, ha ír, tintaceruzájának nyoma, ha belenéz szeretői szemébe, azok karimás és tág írisze, amíg csak meglesz a múltja – és azt ugyan el nem tudta veszíteni –, mindenkor jelentkezni fog szapora emlékei közül a vászonfestés. Miként a kékre festett anyag a fehérneműn, a szövetet megropogtató, minőségét úgy ellenőrző tenyéren vagy a porcelánon, ha törőrúha futott át rajta, emlékezete magáénak fogadta el ezt az ibolyakék árnyalatot: a levenduláit is emiatt tartotta háza előkertjében s a méhesben – hogy a szorgalmatos méhek gyűjtötte mézben is érezze nagy, hóval pustorgó estéken, zimankós teleken a kék engedelmes és számtalanszor kipróbált ízét.

Sosem akarta a múlt megváltoztatásának isteni műveletét gyakorolni, elég volt neki a jelené. Abban bizony gangosan járkált, magához hajlította a virágok szárát, a fűz derekát, a legények karját. Ha rábukkant a neki tetsző pillanatra, alaposan megragadta a nyakörvét, a csahosan acsargót megszelídítette, megjuhászodtak tenyere alatt a darabos, vad mozdulatok, s a pillanatokat éjszaka labirintusokká, nappal fényteli, szabad mezőkké varázsolta át, s maga volt, aki legelőször bevetette magát az útvesztőbe, vagy kifeküdt a fűszálak közé, számolni a felhők és a széptevő, hernyóbajszú legények századát.

Tavaszi, nyári, őszi, téli: mókuserék vagy vékony drótú madárkalicka? Mikor s hogyan! Kinek mi! Ha kívánta, tetszőleges színekkel megfestett egy egész várost – még úgy is, hogy nem látta soha, ha kell, utcasarok képét vázolta oda, ahol nem is állt derékszögben egy sarok, és senki meg nem mondta, valódi-e, vagy sem. A házát is így, tündérre teremtette, s amit a mesterek, a belváros polgárai vagy a hegycsúcson álló vár kanonokpalotáinak reverendásai az ő otthonának véltek, s megesküdtek arra – föltartott, két gótikus ujj, zongorista módon rövidre vágott körmök –, hogy az évszázadokkal korábban épült, s azóta ott áll a Szerelem-sziget felső csücskének duzzasztógátjánál – ahol kettéválik a Séd, s a harsányabb beszédű ág a sziklák alá húzódik, azokkal jobbizúen tud elbeszélgetni, s a gyengébb, a lassúbb, a terebélyesebb a malomárokban ringatja magát tovább, hogy végül mégiscsak bátorságot merítsen saját színéből, s meglódítsa a malom nagy vízkerekét, kiemelje, csőbe töltögesse és felnyomja az édes vizet a várba, a püspöki palota ciszternájába. Holott nem. Azt a házat egy éjszaka skribálta színes krétával, szurokba mártott pálcavéggel, korongecsettel a fehér porba, egyetlen setét éjszaka, amely telis-tele volt látomással, lidérccel, mellkasnyomással, s igencsak ügyeskednie kellett, hogy a szedett-vetett iparosportát – elől a műhely, mögötte a raktár, hátul a lakótér, a pincében a nyersanyag, a pajtában a késztermék – reggelre létrehozza, s úgy rendezze a dolgokat, mintha ezer éve változatlanok lennének. Végére is gyűttment volt ő, csak éppen gyűttmentségének bizonyítékai nem látszottak ki a házacskája vakolata alól.

Még a Szent Benedek szikláján is alakított egy keveset – szombat délutánonként túl nagy árnyat vetett a kertjére –, azt sem vette észre senki. Belepiszkált a középkori vasakba – kengyelvas, zabla, nyílvég, kapocs, gyöngy és kerámia zörgő halmába –, a napnyugta felé húzta néhány lábnyival a csúcson álló, négyzetes, tornyocskás, gúla formájú, zömök, kőkeresztes kriptát – az egyik oldalt kétszer is megigazította, de végül is piszkozatként otthagya az átrendezett épületet, mert belebotlott a hajdani temető köveibe és az elhantoltak

porladó csontjaiba. Az ékszereket összekapdosta – almandin- és türkizlapú aranygyűrűk, igazgyöngyös füzér, karmos saslábban végződő kucsmafogó, füles gomb, félpitykegomb, ezüsttű, dudorokkal díszített vaskos aranykarika, talán akkora, amilyen az ötéves lánykák alkarjára is húzható –, azok közül egyet-egyet alkalomadtán a ruhájára, karjaira, ujjaira is tűzött, avagy – ünnepi táncdalként – a hajában viselt. A sírmaradványok jóvoltából lett a városban honos, a cukrászdában elfogyasztott búrkiflik és tejeskávék okán ismert s portája változatos termékei után kedvelt.

Fa nőtt az udvarán, dió. Nagy a lombja, szagos a levele, évről évre gazdagon termett, ezért idővel még kiterjedtebb udvartartást kerített magának a legkülönbözőbb fajú madarakból. A madárdalból ugyanis nagy esőzések idején, amikor szünetet tartottak hulltukban a csöppek, kristálytisztán hangzottak fel a madárhangok, henger, kocka, gömb és gúla: az euklideszi geometria négy tiszta formáját farigcsálta olvasóvá, így ha vasárnap hajnalonként elindult a templomba, cinegék és poszáták, rigók és csalogányok éneke csörgött az övén, s az oldalsó kápolnában – oltárán rózsák pompáztak, kertje virágai –, ahová igyekezett, s amelynek lépcsőjére ájtatosan letérdelt, minden mozdulatával felhangzott az arkangyalok mennyei éneke.

Némelykor – ha kinyílt a gyújtóványfű, s a vaddisznókondák bemerészkedtek a város alá, ha az elzörgő szekerek után már nem röptek a gyurgyalagok, s a fény, hogy ledöntse, oldalról vágott alá az udvar diófájának – szomorú volt, asszonyi bánatnak vélték volna ismerősei, s ilyenkor kék szemű férfiak arcát érezte az arca fölött, pedig nem hajolt rá megcsókolni más, mint a veszprémi égbolt. Szertelenné változott, cigarettafüst fúvásával rémítgette a kaszinó délutáni kisasszonyait, vagy barna csuhába beöltözött visszasetált az Árpád-házi királyok idejébe, s elzarándokolt a királynéi szövőműhely szentélyéhez, hogy képzelgéseit csokrát odahelyezze az oltár márványlapjára. Különös tekintettel figyelte a közeli erdő avarját, mikor villan meg benne a vörös foltja, türelemmel várta, hogy megszámolja, hány lépés veri s csörgeti a száradt cseravart, kutyakoponya szájjpadlásának ívéből jósolt, és Kamillának szólíttatta magát, mintha kecsesen, rézmetszett alakkal, fájdalmas képpel egy reneszánsz herbáriumtól lépett volna elő. De a titkát a pálinkaszag is megőrizte, a pántlikái sem lobogtatták szerte, s a pára, amely tarkójáról szállt fel, nem beszélt arról a hőségről, amely kiadta számára az utat.

A hasonlatgyűjtő

A Csomay-strandot, akkori nevén völgykúti fürdőt 1933. június 9-én nyitották meg, akkor volt a hivatalos ünnepség, melyen több nevezetes személy is megjelent, köztük Bély Lajos, a Magyar Úszó Szövetség társelnöke, és dr. Bárány István, a MUSZ úszókapitánya, maga is híres sportoló. Ő egy kis bemutatót is tartott. De emellett a megnyitón úszóversenyt rendeztek, és vízilabda-mérkőzést játszottak. Meghívták ifj. Horthy Miklóst is, de a kormányzó sportért rajongó fia – betegségére hivatkozva – nem tudott eljönni.

A fürdő ötlete a Csomay családtól származik, elsősorban Csomay Kálmán építőmesteré az érdem. És hogy mennyire fontos egy polgárosuló korban egy ilyen intézmény létrehozása, mely jó szolgálatot tesz a városiaknak, ugyanakkor itt tartja a vendégeket, arról beszéljen Héjj Gyula cikke a helyi Hírlap június negyedikéi számából:

„Városunk, a Bakony legelső városa, az ezeresztendő település, amely központi fekvésénél fogva hivatott lett volna, hogy a hegyvidéknek, a közeli Balatonnak és az ország északi részének metropolisza legyen, az idők folyamán egyszer csak elmaradt természetes fejlődésében, lemaradt a reá mint hivatottra váró szerepről, s a környező városok messze megelőzték. Az elmaradás akkor kezdődött, amikor Veszprém vasútját Jutason, a Balatonnal összekötő vasútját igen nagy kerülővel az Öreg-hegyen, illetve Alsóörsön át vezették, messze elkerülve a természetesnek kínálkozó, a város érdekeit szolgáló vonalvezetéseket. Hozzánk nem került semmi, ami új életet, frissebb vérkeringést jelentett volna. Mi a régi századok emlékein, romjain élünk csupán.

Százaszoros örömmel kell tehát üdvözlönnünk azt, aki a régi varázst igyekszik megtörni azon a területen, amelyen eszközök állnak a rendelkezésére. Csomay Kálmán építőmesteré az érdem, hogy visszaszerez Veszprémnek egy olyan területet, melyet a Balaton hódított el tőle akkor, amikor a mai értelmű, napsugarat, levegőt, vizet, természetet és nyugalmat egyesítő fürdőzés megszületett” – írja és idézi majd hatvan évvel később egy tanár és újságíró, aki úgy ragaszkodik a lehetőséghez, hogy a város múltját vājarként föltárja, mint a sötét bányajáratok a fekete színével még nem szembesült kőszénhez.

Az ünnepségen az asszony is jelen volt – gombszegfücsokrával foglalatoskodó, harminchat éves, ragyogó nő –, feszes, vállát is eltakaró, fodros úszóruhában, veres haját gumisapka alá szorítva, öltözkéivel mindenki tudtára adta, hogy számára nem a megjelenő, szmokingos notabilitások a fontosak, hanem a kristályként ragyogó vizű úszómedence. Egyébként is a vízbe ugrás rövid pillanata alatt villant át rajta, amikor éppen a levegőbe kapaszkodott, s a levegő puha karjai nem tartották meg, hogy köze lehetett a létesítményhez: ő volt, aki ötven éve – s éppen a főjegyző fiai közül a legidősebbnek, aki éppen a helyi

újság megalapításával foglalatoskodott, s minden piszlicsáré javaslatot, hírt feljegyzett nagy kockás noteszába – ötletet adott, amely aztán szépen beágyazódott – magként – a talajba, az ásványvizektől, tavaszi záporoktól megduzzadt, s egyszer csak kihajtott.

Viktor oly hirtelen szeretett bele, mint a júniusi reggelek az egyre sárgább és cukrosabb nap fényébe. A vár utcájában sétált – amely valaha utzaként kezdett a lejtőn fölfelé tipegni, hogy idővel uccává szélesedjen, valahol a Jánossy Gusztáv-ház boltíves kapuja előtt, s végül (az agg papok sóhajainak elég teret adva) utcává dagadjon, s a paloták kezét fogva maga mellé állítsa az épületeket –, árgus szemekkel figyelte, a szüntelenül fúvó szél mikor sodor lábai elé egy hírt, mikor súg a fülébe valami holnapig is fontos információt, s hogyan lebben meg a függöny némely ablakban, hátha egy történet található ki annak könnyű mozgásából. Koldusokat látott a templomok előtt – a felvidék legtisztább, legsnájdigabb semmirekellőit –, alamizsnátégelyeket, szabadon kóboroló kutyákat, hamuszürke egyenruhás gerléket a pestisszobor körül; de nem látta, mert még el sem lett ültetve, a jezsuiták előtt idővel feltörő és a torony gombjáig fölküsző trombitafolyondár sárga harsonáit. A séta hasznos volt. A séta annak az útvonalnak a nyomában haladt, amelynek eredményeként már a gyerekorában megalkotta legelső, a családban nagy sikert arató művét, a veszprémi cselédműszótárt. S akkor pedig, ott, a világ végén, ahol csak a pokol szikláira lehet zuhanni, vagy a felhők lépcsein a mennyország kékje felé szaladni, megpillantotta az asszonyt – iszfaháni selyemből varrott ruhában –, ahogy Szent Katalin-szegből a vár hátsó följáratán közeledett.

– Nem lesz föltámadás – dünnyögte, s leginkább magának dünnyögte, hiszen a vár épületeiből sosem loccsant a kőre mosogatólé, nem bújtak elő a résekből bogarak, félrebillentett fejű macska sem ingerkedett senki templomjáró vénasszony kendőjével a vakablak üregéből, s Flórián, a gipszszent egykedvűen öntögette alá gipszvedréből a gipszbe fagyott vizet – s a folyadék megragadt a veder peremén, kissé belenyúlva a levegőbe. A vár lakói annak ellenére titokfalú házakban éltek, hogy nap nap után találkozni lehetett velük – főpapokkal, apácákkal, ispánokkal és szolgaseregükkel –, s a cselédek hada is a városka lakói közül verbuválódott. De némán s a némaságtól bután ragaszkodott egymáshoz minden magas szemöldökeresű épület s az épület valamennyi lakója, mintha a szó kalapácsként szétverhette, rommá dönthette volna a patinás, büszke, magányos várnegyedét.

Az ifjú szerkesztő úr – újság ide vagy oda – leginkább a lányderekakra írt jobb kezével áhítatos, nagy szavakat, tekintetével katalogizálta s rövid hírekbe fogalmazta, a legjelentősebb szavakat félkövérrel kiemelve, a hosszú szoknya alól kivillogó bokákat, s mindenféle leadeket szerzett a nagykendő alatt hullámozó mellekről. Nem lett volna idegen tőle merészebb vezércikkek írása, huncut és kacagtató mesék költése, arcpirosító anekdoták szerzése sem – csakhogy az újság, a hatoldalas *Vármegyei Közlemények* akkor függesztette fel tevékenységét az ígéretes indulást követően, éppen a negyedik szám után, amikor özönlőniük kellett volna az előfizetőknek, a hírlapos példányok száma is növekedésbe fogott, s a jó szagú asszonyok, bársonyos tenyerű nagylányok és iparos apauruk is beleforgattak volna a rotációs oldalaiiba. Viktor másodszor is bukott férfi volt.

Először azért, mert otthagyta a jogi egyetemet, aztán pedig mert elúsztotta, nyomdagépek hathatós segítségével eljátszotta indulótökéjét, amelyet – hozomra ugyan – apjától kapott, a város egyik első emberétől.

– Nem lesz föltámadás – legyintett a főjegyző, de kinyitotta Bibliáját, és előszámolta azt a pénzt, amelyet fia kért tőle. Annak nagyobbik fele ugyan az adósságok törlesztésére ment – kártya, kártya, kártya –, kisebbik negyede az alakuló szerkesztőség bankettjére, de nem akart senki sem bonyodalmat, se a fia kitagadását fontolgató atya, se a homályba kapaszkodó szemű anyja, se öccsei, holott nekik biztos ismereteik voltak, mitől is kerül ekkora összegbe a lapcsinálás.

Viktor megemelte tekintetével a vörös lépcsőn fölfelé jövő asszonyt, hogy repüljön. De az asszonyt, hiába is volt olyan törekeny és kicsi, csak lehúzta nehéz sörénye, a kőhöz tapadó cipők talpa és a bánat, amelynek súlya csak a férfiak hiányával mérhető. A férfi fixírozta a nőt, s a nő érezte, hogy a közelében nagyokat ver valaki szíve. Mire elsorolta a lépcsők utolsó számát is a szattyán-cipellő – annak akkora mindig a talpa, mint a fájdalomé –, lehullott a cinegét elfogó sas csőréből az utolsó madártoll, minden elvégeztetett.

Tájékoztak a szerelemben, habot vertek, s csak jót tett az ügyüknek, hogy Viktor húszéves volt, s Róza tizennégy évvel több, a férfi a nőhöz idősödött, a nő az ifiúhoz fiatalodott.

Titokban esküdtek össze, amely titkot éppen az esküvőt követő óráig tartott meg a templomi oltár – dáliák fehér lampionjaival világították ki –, amely elé a fogadalomtételhez térdepeltek.

Az újság nem folytatta működését, az ifjú férjet kitagadta az apja, s életében ki nem ejtette többé az elsőszülött fiú nevét, csak a nyálában forgatgatta, s Betekints-völgyben, a magány burájával lefedett ház körül egyedül a közönyös szél huzatolt. A fiatal pár a városból elköltözött.

Elérkeztek a hosszú himnuszok, elégiák és ódák éjszakái: egymás után születtek a költemények, hol hexameterek aranyláncra fonódott a meztelen csípő köré, hol gázol fahéjszínű fátyola. Trocheusok libbentek a hatos, hetes, nyolcas sorokban, hol Vörösmarty Mihály, hol Arany János hangján, máskor pedig Czuczor Gergely és Babits Mihály orgánumán zengtek fel, Venantius Fortunátus énekelt – *Pange lingua gloriosi praelium certaminis!* – egy tizenhatos szótag-számú sorban. Nem hiányoztak a rímtelen anakreóni metrumok, a Balassi-szak és a Himfy-szak, s ó stanzák, tercínák és ritornellek, a mélyvörös, olasz formák egyike sem. A hajnalok egyre-másra ugyanarra a triolettre ébredtek, a délutánok pedig egyazon mesteri rondeau-ra. A világirodalom valamennyi poétája odalépett hozzájuk, s váltakozva olvasták a költeményeket, hogy aztán átengedjék számukra a lelkes szavakat, mondják tovább, mondják újra, tegyék át a mondatokat a maguk mondataiba, a literatúra valamennyi formája hozta a maga boroskupáját, töltsék meg szintisza – édes, féledes, félszáraz, száraz – borral, amely a testük szőlőtökéjén termő gyümölcsből erjedt, s létükből bőven patakozott.

Charles d'Orléans sokszor szólalt meg, s nem zavarta, hogy Velence kövei között, Rovinj halászkunyhói egyikének fala mentén, Budapest vagy a misztikával átitatott Boroszló utcáin gurultak szét – mint gyöngysorból a gyöngyök – verssorai, mert azokat mindenkor összeszedték, s gondos türelemmel új láncná fűzték, s a nagy szemek rímeire, a kisebbek sorismétléseire gondosan figyelve.

*Le temps a laissé son manteau
De vent, de froidure et de pluie,
Et s'est vestue de broderie
De soleil rayant, clair et beau.
Il n'y a beste ne oiseau
Qu'en son jargon, ne chante ou crie:
Le temps a laissé son manteau
De vent, de froidure et de pluie.*

*Rivière, fontaine et ruisseau
Portent en livrée jolie
Gouttes d'argent d'orfèvrerie;
Chacun s'habille de nouveau
Le temps a laissé son manteau
De vent, de froidure et de pluie*

– ismételte tovább a padovai és a montpellier-i fűvészkert sok ciprusa, ahogy a koronák fekete csúcsai köröket karcoltak a legfényesebb csillagok köré, csillogtatta meg hullámain a Rajna, a Temze és a Guadalquivir, s a legszánalmasabb teremtmények is, éljenek bár az elemei a világban, avagy a szellemiek legsalsóbb szféráiban, jambusok összeszámlálásába fogtak, ha újra és újra felhangzott a költemény.

S ha mégsem, a boldogság kárpitja akkor is minden szót eltakart.

Hosszú utazások következtek a másoknak szürke délutánokban, és csonka történetek sehol nem maradtak utánuk. Nem kísérte őket gyilkos, nem látták Palermót, a kátyúkat és a viskók sárga börtöneit, amint nem látták Velencét, Rovinj, Párizst, Cordobát, Krakkót, járhattak azon az úton, ahol a kés jár, nem látták a barátságtalan helyszíneket, az arcokat, régen elmosódtak azok egyébként is, és a zsoldjukból, amelyet kaptak, idővel semmi sem maradt, csak a pénz csörgése, csak az idő, amelyben kopott a márvány, s csak egy szó, amely zengett, akár a szerelem.

Legendát farigcsáltak a puha fügefagallyból, alakokat formáztak kenyérbélből, s mert alig hat hónapot töltöttek együtt, kitágították közös múltjukat, s megismerkedésük időpontját majdnem egy teljes évtizeddel korábbra, egy téli napra helyezték át. Eszerint, amikor Róza – amiként férje szólította, röviden, hogy hosszabb legyen a vele töltött ideje – Vé életébe belépett, bevacolta magát az éppen formálódó, rótvörös novellájába is. A találkozás pillanatában rózsaeső hullott a fűtetlen kamarában munkálkodó férfiúra. Vé, mivel nem tudta eldönteni, mi az oka az illatos virágok télvíz idején való megjelenésének – az íróasztal, a gyertyafüstszagú kamra s a kamra előtt elterülő, puszpángsövénnnyel körbekerített, behavazott kert piros szirmokkal lett beszórvva, s a hosszú szárú, bimbós virágok egyre-másra nyíltak és illatoztak, hiába rettentette a városka lakóit a farkasordíttató fagy –, tíz évre elhagyhatta az írást, megszabadult rabságától. Nem volt szüksége sem arra, hogy a tollba kapaszkodjék, sem hogy megengedje, a toll fogja meg a kezét.

A kamrában hagyott novella azonban kiszabadult a falak közül, fehér papírszárnyait meglengette, mint a nagykovács, amikor fölrepül, belekörtölyt a szélbe, hogy megállapítsa, a négy világtáj mely mutatópálcája vezényeli röptét, s néhány nappal később a Kvarnero-öböl sólepárlójának sekély vizébe szállt le, s gázlólábait ismét használni kezdte. A novella, az asszony és Viktor ismét összeházaszkodott.

A barokk városkapu címerállata, a sas akkor is ott gubbasztott a feldöntött korszón, s jelszava – denficienter – őrzésével foglalatoskodott, amikor áthaladtak az óratorony boltíve alatt. Hármában tekintették meg az Ágoston-rendi kolostort, a hozzá tartozó Szent Jeromos-templomot, kézen fogva szörnyülködtek a Természettani Múzeum kitömött szárnyein, bolondos maradványain, formalinban úszó, meseszerű lényein, s néztek alá Trsat várából a házrengetegre, a játék-hajókat fogadó és elengedő kikötőre, Krk és Cres szigetére, s a nyugati Monte Maggiore töve mondén pálmáira, amelyek alatt napernyősen pihegő úri-asszonyként ott volt Abbázia.

Róza és Vé belefeledkeztek a trsati Szűzanya szemébe, Názaret fényeit keresték benne, s annak boldogító adományát vitték magukkal, amikor 561 lépéssel visszaeszkedtek a lépcsősoron a városka központjába. Könnyűek voltak, miként a kőlapok, ha kerekített glagolicával vannak teleróva, hiszen az írás átvállalta a rájuk nehezedő terhet, s nem kell többé kegyhelyekre járni, szentélyek kincsei közt forgolódni.

– Dolgoznod kell – hajolt hozzá az asszony, s a vacsora tányérját eltolta keze alól. – Mit szólnál ahhoz, ha megint író lennél? – mosolyodott Vére.

Viktor visszapottyantotta a tálba a mutató- és hüvelykujja csipeszében tartott szem fekete cseresznyét.

– Mindig író kívántál lenni – folytatta az asszony, és cigarettára gyújtott. – S azt hiszem, képes vagy erre a munkára.

– Igen? – de a férfi kérdésében több volt a nem.

– S a novellákból nem, de az árukból meg tudunk élni – suttogetta tétován a mondat végéről a kérdőjelet bizonytalanul elhagyó asszony, s nem említette, hiszen az övé volt, a vagyont, amely elkopott.

S amilyen hirtelen, nagy suhogással érkezett a szerelem, olyan hirtelen állított be a csend, tompa szemmel, zilált frizúrával, ócska cipőben, még Fiumében, ahol csupán három napot tartózkodtak – mert már nem volt város, amely több napnál tovább tartotta volna a száját, s nem harsogta szét pénztelenségüket, szertelenségüket és fátumukat –, s éppen a halszagú Gomila egyik pocsék osteriájában, ahol reájuk talált meséivel a kalandor, a hazug olasz–horvát–dalmata Trivulzió; s e csend hosszú botjával kipiszkálta a verses könyvekből a szavakat, hiába is kutatta a tekintet a keskeny papiros oldalait, nem talált azokon semmi boldog olvasnivalót.

Viktor nem hitte el, hogy fehér lehet a világ. Azt sem akarta elhinni, hogy cellulózfehér lett. Levegőnézésből, idegesen rágcsált Brittanica szivarokból, a *Meyer's Conversations Lexicon*ból kipingált nemesi címerekből, éjjelizenékből és borokból következett a komplikált szerkezetű semmi.

Elkezdődött a láncszemek elején: a megszületéssel, a maga rendkívüliségében. Ahogyan 1868-ban világra jött. De lekészt. Már néhány száz évvel azelőtt kellett volna megszületnie. Kétségtelen ez, mert a mában soha, egyetlen percre sem lehetett otthon úgy, amint itthon van a többi ember. Hinni kell – bár a regényolvasónak nem szokása mindent elfogadni –, hogy az ő kínos életének minden belső hánykódása vergődő küzdelem volt a meg nem egyező korrallal, ami végül is kezdte legyűrni és rákényszeríteni a szép, nemes rezignációra. De úgy látszik, csak formálisan adta meg magát, a lelke mélyén nem halt el a korábbi század visszhangja. Később, amikor már szétépte az élet, furcsa kis szobáiban

középkori várúr volt, és kedvét a zord napokon is barátainak megvendégelésében lelte; az éjszakában, itt és ott, a Lajosok korából pajzánul kiszökött pozőr volt, amikor csodálatos történeteit képzelte, az apró szoba falai szétnyíltak, és ő szomorú, kék szemével Szeszosztrisz fáraó piramisának dohos belsejébe látott bele, vagy a fakó messzeségben megpillantotta Kökküregén kán tatár hordáit. Amikor egyedül volt, Shakespeare lelkével beszélt, vagy elküldte a képzeletét, hogy járja be Babilon napsugaras utcáit, keresse fel Mekát a szent Kába kövének érintésére. Az isteni eredetű kónél sokszor járt kósza képzelete, amíg az szerelmessé nem tette magát, és nem is engedte el többé.

S folytatta tovább a lánc közepével. Vágyó szeretet fogta el minden iránt, ami a kabbalisztika országába való, attól kezdve gyakran tárt fel képzelete csarnokait a tudós ramban fogadására. És mindezekbe a megnyilvánulásaiba egész lelkét belevitte, szinte nyugtalanul várta, amíg átlépheti a túlzás határait. Kevés ellensége volt, hiszen szeretetre méltó tudott lenni, de ezek közt a kevesek közt bizonyára a legunottabb – ez több, mint a gyűlölet –, a legunottabb ellensége az aurea mediocritas, az arany középser volt, aminthogy minden aranyból valót sietve eltolt magától. És ez egyben a sors kegyelme volt iránta, nem sok eltolnivalót torlasztván útjába.

Egyet azonban biztosan. Azt megkapta és el is háritotta, amint nőtt – és nőttön-nőtt – a súlya. A gyűrűt, amelyet Róza húzott reá, csupa élvezetből, s amely gyönyörökhöz is juttatta mindkettőjüket, de bizony elvette az összes erejét tőle, boldogságát, s továbbadta a feleségének, hogy ott maradjon az elválaszthatatlan kísérőjével, malaclopóban lopódzó barátjával, a közönnyel, s a másikkal, aki cilinderben járt, a vágyakozással.

Viktor a lánc végének utolsó aranszemét is megvizsgálta. És abbamaradt a lánc olvasása, de ottmaradt nála – s elkezdte, mint a múlt az értékeit, karátjai számát növelni az arany.

Róza vállára terítette az este első fuvallatának vállkendőjét, beleharapott a fügébe, s lenyelte a gyümölcs vérszínű húsát, beleszagolt Vé cigarillójának sovány füstjébe – avarsága volt, mint az ősznek –, és annyit mondott, hogy meg kell keresnie egy hasonlatot, s fölállt, hogy elsétáljon a sarkon túlra, ahol a zsinagóga tövében nagy kanálával főzött fagyaltot osztogatott a turistáknak egy italino. A gyermekek alkotta sorba azonban, amely a nyaláncság pultja előtt kanyargott, már nem állt be, a homályt választotta – egy erkély alatt vagy egy kapuzugban –, egy lépcsősorét, avagy az oleanderekét, azt már nem tudja senki, mert senkire sem tartozik.

Vé két héttel később visszavedlett Viktorra, s táviratilag pénzt kért szüleitől, hogy legyen miből megváltania Dalmáciából Pestig a vonatjegyét. A szülőktől ugyan nem érkezett semmi hír, de Jenőtől igen, tőle sem ropogós bankók, de a jegy, amellyel felülhetett a harmadosztályra, s kishivatalnokok rózsavíztől szagló feleségei és terebélyes szoknyájú parasztasszonyok között egyéjszakányi idő alatt visszaérkezett abba a világba, ahol magyarul írták az újságokat. Beköltözött egy hónapos szobába, s hogy magyarázatot keressen – amelyet aztán mégsem talál meg –, nekikezdett megírni egy történetet, mert tudni akarta, mi lesz benne az utolsó mondat.

A történet

Amikor az asszony megérkezett, a vállára iszfaháni selyemből készült kendő terült. Három évet – talán hármát, talán annyi időt, amennyi három évnek tűnik – lehettünk együtt. Amikor elment és magamra hagyott, nem maradt utána más, mint a szél hangja, ahogy utánozza a ruhadarab suhogását. A viharé, amely csapdossa a kert kapuját. S a tűzvész, amely sárga, mint a női tekintet villámfénye. Nem maradt utána más, csupán a mese, olyan egyszerű mondatokkal, amilyen egyszerű a mély zseb aljának nehezéke, egy bugylibicska, egy mozdulat, amelyre indulatosan összerándulnak az izmok, s máris összeugranak a vitába kerültek.

Mielőtt elindul az utolsó történet a feleségről, még megáll – a történet, velem együtt, mert utolsó pillantást akarok vetni a városra, amelyet végül magam is el kell, hogy hagyjak –, éppen azon a városháza előtti, kagylószerűen kialakított, finom hullámvonalakban mélyülő fennsíkon, ahonnan belátható a település legnagyobb része, azaz a múltnak nevezett idő helyszíne. Igaz, innen nézni nem ugyanaz, mint annak az utazónak, aki kívülről közeledik felénk, akár Palota, akár az Apácák völgye, akár pedig Arács felől: számára, ámbár nagyobbnak mutatkozna a panoráma, nem adatik meg az értelmező szem helyszínekre rászögeződő, határozott pillantása.

Ha bárki turistát a jutasi vasútállomástól zötyögő kocsin a város felé hozna a vágy, hogy a világot, annak elejét és végét, alját és tetejét tökéletesen megismerje, a vasútállomás fenyőerdeje után következő útkanyarulatnál (ahonnan a nyolcezer lakosú városon messze kívül fekvő állomásra vissza lehet pillantani) minden mesebeli flegma dacára tágra nyitná szemeit, és ledörmögné szája szögletébe:

– Szavamra, regényes kép!

Lakhelyem képe csakugyan olyan regényes, akár a svájci hegyvidék városkái. A félsziget alakú kiugró sziklatömbön épült évezredes vár képe az első, mely megfogja a tekintetet. A főszékesegyház két természetes tornya uralja a többi magas épületet: e két torony évtizedenként váltja alakját, színét s mindenekelőtt kupolája fedőanyagát, hol pala, hol cserép, hol zsinde, hogy pedig megzöldült bádog. Most éppen – 1899 valamelyik nyári napján vagyunk itt, a történet és én, s nincs velünk az asszony, ezért szeme nem követheti szemünk haragosan szemlélődő villanását sem – krómzöldre színeződött fémlapokkal borították, mintha a színe és az anyaga taszíthatná, távol tarthatná a tüzet. A templomot körbeálló épületek közül a hatalmasságát unó püspöki rezidencia frontja fordul a vasúti út felé; mellette a piarista rendház és főgimnázium, ahol a hős már nem tanul, mely az út felé forduló lazacszín falával szintén a hajdani várbástyára támaszkodik.

A várhegy oldalán, mint odatapadt fecskefészek, olaszos – mások szerint keleties – költői, hanem egyúttal tűzveszélyes rendetlenségben is, kisebb-nagyobb épületek kapaszkodnak a sziklás talajhoz és sarkaikat, szabálytalan udvaraikat egybefogó kerítéseik között lebegni látszó, vörös kövekből rakott lépcsők futnak a magasba.

A vár foka és a körülötte húzódó mély, esővíz és szél vájta völgyben épült viskók mellett elhaladva, ahol a vasútról érkező befutna a városba, ott kezdődik csak egy kis közép-európai városi kép.

A fennsíkon fekvő vásártér csinos, egyetlen emeletes tisztviselőházaival s a palotai utca két oldalán levő, jobbára gabona- és lisztüzletekkel, ismerős mindenkinek, aki már valamelyik apróbb vidéki kereskedő városban megfordult. Ismerős a szag is, a frissen sült kenyéré, a petróleumé, a mézes-ánizsos bocskorszije és a poros-nedves, fölúgató könyvek buta bűze egybekeverten, a színek is, a salétromtól hólyagos falakon a monarchiasárga, a kőporral fedett kapu zöldje, az ablakkeretek koszos barnája s az ablakokba virágtartónak kitett és a siető járókelők csizmái által még tavasszal, sárral lefröcskölt fazekak egykori zománckékje.

A legnagyobb, a Ménköfogósként ismert ház elől merész lejtőn bocsátkozhat le az utas a főtérré, amelyet piacnak nevez a helyi ember, s melynek modern a külseje: négy lámpa világítja meg, és a várból csövön levezetett víz a kőből forrásként bukkan elő. Csinos divatáru-, fűszer- és egyéb üzletek, kávéházak, takarékpénztárak, emeletes bérházak fogják közre a tágas főteret, amelyről mint középpontból több irányba lehet bejárni a várost. Jobbkézt a török mecsetből átöltöztetett magas tűztorony tövéből fölvezet a keskeny, rosszul kövezett út a várba. Balkézt, ellenkező irányba, a Szabadi utcán feljuthatunk a temetőhöz, s azon innen az úgynevezett cigánydombi városrészhez. Ugyancsak bal kézre, egy darabig a kies püspöki park körül, az ólomablakai miatt impresszív vármegyei székház előtt elhaladva felkapaszkodhatunk a Jeruzsálem-hegyre: egyelőre azon a földúton, amelynek egyik sávját tíz év múlva rózsás csokorfákkal fognak beültetni (hogy száz év elteltével, az ezredforduló táján a rozsdagomba pusztítsa el a lombozatot), a másik részt pedig bazalttal kikövezzék. De innen közelíthető meg a Bakony felé eső temetőhegy is.

Hanem ez – alkalmas látogató híján – mind hiábavaló, regényes beszéd. Az írás szabályai szerint egymás mellé fűzött betűk sohasem fognak megismertetni senkit azokkal a terepviszonyokkal, melyek a várost a vidék egyik legérdekesebb, de nem mondhatni, hogy a legkellemesebb településévé teszik. Látható a mondatokba visszatekintve: a város főterére leérő utasnak hányféle irányban kell fel-, le- és ismét fölbandukolnia, hogy eljusson mind a hét városrészbe. Festői ecset tehetetlen ezzel a topográfiai vagy jobban ortográfiai helyzettel szemben, mert városkánkat a festőművészet is csak úgy tudná szemléltethetővé tenni, ha vásznát hasonló hepehupás formára készítené. Nem tagadható, lesznek majd festők, akik mégis megpróbálkoznak az ábrázolással, ámbar tudják, tiltott az, s közülük az, aki a dombok tetejére kiülő hamisciprusokat kedveli leginkább, mert azok nyújtózkodnak legközelebbre az Istenhez, talán képes lesz egy-egy utcarészletet, parkot, sétányt a maga természetes szépségében megörökíteni. Végeredményben hiábavaló minden akarat, s az ezerek száz év alatt, ameddig e város létezett, nem lehetett illő képi dokumentátora.

A formája tehát a városnak legnagyobb mértékben regény ugyan, de ez a regényesség abszolúte nem kényelmes. Sok benne a füst, a bűn és a lassan csordogáló, tohonya hétköznapi.

Hanem az élet, az egészen más!

Egypár kifogástalan jó láb az, amellyel itt mindenki jól érezheti magát. A tüdőnek nem kell okvetlenül túl erősnek lennie, mert a hegyláncból első kézről jövő ózondús bükk-, tölgy- és fenyő- és a hozzájuk tartozó gombáktól szagos levegő hamar megacélozza a kevésbé tágas légzőszervet is, a kénytelen hegy-mászási gyakorlatok pedig a gyomor pontos és kifogástalan működéséről gondoskodnak.

Jó tüdővel és jó gyomorral pedig derűs, hangulatos és íriszlevelekkel árnyalt humor jár.

Lehet-e a hangulat más, mint vidékiesen kedélyes ott, ahol az ember kinéz a földszintes lakása ablakából, s a szomszédos ház kéménycsúcsa fölött siklik el a tekintete, a második szomszéd udvara pedig emeletnyi mélységben van alatta: de mindig akad egy-egy tündöklő napszak, amely a fényben fürdik, és részletesen megleshető a bennük lakók élete. Szegény szerelmeknek itt kell csak igazán bujkálniuk, mert egy futó csók csattanását öt-hat fölöttes szomszéd ház ablakaiból kíséri a farizeusi megbotránkozás.

Ebben a városban pusztított a minapi – immár 1893-ba csúszott vissza – szörnyű tűzveszedelem. S hol van ez a később elkövetkezőkhöz: az 1903-as, az 1917-es, az 1919-es, az 1944-es vagy a valóban rettentő legutolsóhoz képest, amikor a Biblia lapjait is elégeti a sátán tüze!

Ott, ahol a vasúti útról beérne az ember a városba, jobbra, a Cserhátnak nevezett városrész fecskefészek viskói között fog tüzet egy szalmatető kunyhó. A dühöngő orkán keresztben végighajtja a tüzes szekeret azon az utcán, mely a főtérré visz, s a két napi veszedelem elhamvasztja az azon túl fekvő városrészt egészen olyannyira, hogy a temető fejfáiból sem marad semmi: így veszi el a város nagyobb részt a múltját, nemcsak az utcáit, lakóit s a velük együtt élő állatokat, de még a sírhantok szellemei, lidércei, boszorkányai és jóságos manói is továbbállnak, nekirohannak a világ valamennyi égtájának a lángoló pokol elől, s maguk mögött húzva a rongyos fátylakat, rókaszínű, földszagú parókákat, léghuzatot keltő legyezőket, a kísértetjárás valamennyi kellékét.

A hírlapi tudósítások különben bő és hű leírását adják a pusztításnak, itt csak az jelezhető, hogy mennyiben változtatja meg a katasztrófa a város képét.

Az a kis kereskedelmi városrész, melyet először ért el az utas bejövet, most a tűzvész után, füstös romhalmaz. Mindkét oldalon, egészen a főtérré vezető lejtő aljáig. Innen bal kézre rézsút irányban, kezdve az evangélikusok dombtetőre feltolt, csinos templomától, egészen az Arácsra vezető országúttól jobbra eső Cigánydomb városrészig, üszkös, kormos fekete sáv kínálkozik szomorú látványul az olvasó szemnek. A főtér, a vár, a Jeruzsálem-hegy és a nyugati Temetőkert ép, azoknak a képe régi, csak a város déli részét forgatta ki formájából a rettenetes tűzvész.

A katasztrófát követő napokban bizony szomorú, levert ez az örökké közönyös, léha város. A szörnyű izgalom, a folytonos rettegés, a seregnyi polgár nyomorának tudata megbénította a hagyományos olaszrizlinges vigadós méla-

bút, s az emberek aggodalmas, elborult arccal úgy járnak-kelnek az árnyaktól elhagyott, de az árnyékokkal feltöltött szűk utcákon, mintha valamennyi temetésről indulna, vagy onnan jönne.

A kormos falakon dolgozik a szorgos emberi kéz, a leomlott tetők helyén nyers gerendákból domborodik az új födél váza, elkészül egy-egy bekezdés, s mire véget ér az évtized, meg kell hogy szülessék a mű.

Az öregurak régi szokásukat elővéve nyugodtan tipegnek rendes időben a főtéri Nemzeti Kaszinó erkélyes, nagy sárga házába, egy kis tarrokra, újság-olvasásra, a fűzfás püspökkertben meg a sétateren déli verőfényben csak úgy megjelennek a kacér virágos tavaszi kalapocskák és tavasz hirdető sárga cipel-lőcskék, valamint a képtelenül világos tavaszi kabátok, s mint korábban, a bakák dobszó mellett, rendes lépésekben, hetykén vonulnak keresztül a piacon a békés napi gyakorlatra, mint azelőtt, az állatkert köpködő lámáját, az utca-gyerekek zsivájának kendőjével bekötözve, évente egyszer felvezetik a várba, szóval a kép tökéletesen ugyanaz, mint három hét, nyolcvan év, kilenc évtized és néhány évszázad előtt, leszámítva az égett városrész bűzhödő fekete foltját, no meg azt a szomorú embercsapatot, amely a városháza előtt tolong a nyomór-
adományok kiosztásakor, s a másik csapatot, amely már nem vár senkitől sem-
mit, s még a nyomorúságos vackát is odaadta egy ismeretlen jövőért.

Ezek azok, akiknek ma nincs úgy, mint azelőtt, ezek azok, akiktől nem egészen kétszer huszonnégy óra alatt elvette a tűzfolyam vagy a tűz teremője az élet munkájának gyümölcsét, elvette a hajlékot, a ruhát, a betevő falatot: elvette a belakott helyet, amelynek megvolt a saját szaga.

Ebbe a városba, sem a vasúttól, sem a Palotáról, Arács irányából vagy a völgyi dömés apácák kolostorának romjaitól nem érkezik immár senki, senki azóta, hogy elhagytak, s magányomban a legutolsó zugot is fölperzseltem.

Ekkor írtam az utolsó történetet az emberről, aki leginkább nem én vagyok, s a neve mint a Tiensan-beliek legtöbbszörének.

Ja, nem csupán szeretett, de tudott is varázslatokkal foglalatoskodni. Találkozott azzal a szerzetessel, aki a rózsák szemét hosszasan nézve mindig két perccel korábban látta meg maga körül a dolgokat, mint ahogy azok a valóságban is megtörténtek, aki felfigyelvén fürgé eszességére, tanítványul fogadta. Kibontott egy könyvtartót, és két kötetet szedett elő. Az egyikre az volt írva, Rókaűzés, a másikra pedig, hogy Kísértetűzés. Ez utóbbit e szavak bársonybelsejű tokjában adta át Jának:

– Becsüld meg ezt a könyvet, s lesz ruhád, ételed és szép feleséged!

Megkérdezte a szerzetes nevét.

Ja néhány napot töltött nála, és a szerzetes varázsfogásokra taníttatta. Így aztán járatossá vált a tiszta tekintetű amulettek és a borongós kedvű varázslatok dolgaiban, kapujában tolongtak a népek, akik ajándékaik fejében nagylelkű segítségért könyörögték.

Egyszer egy öregember állított be hozzá, s kérte, hogy Ja vizsgálná meg démon kísértette gyermekét, aki már-már, mint varrásban a cérna vége, a végéhez közeledik. Ja azonban hallván, hogy mily komoly a kislány betegsége, nem fogadta el az ajándékait, hanem azonmód indult az öreggel. Tízórányi távot tehettek meg, amikor egy bükkfákkal körbenőtt faluba értek, s beléptek az öregember takaros házába. Odabent megpillantotta a

fátyolfüggöny mögött fekvő, fonálvékony leányt. Megérintette, hogy megvizsgálja, s a leány az érintéstől kinyitotta a szemét s csöndesen így szól:

– Á, jó doktor érkezett! Hárman is megférnek benne, mind olyanok, akik egymásnak jó testvérei.

A család megörült, hiszen ahogy mondták, az utóbbi napokon a szavát sem hallották gyermeküknek. A doktor kiment a leány csupa virág szobájából, és az apát kérdezgette a betegség tüneteiről.

– A legénye szokott jönni hozzá – kezdte az öreg –, melléfekszik, meg is fogja, majd egyszerűen köddé válik, és eltűnik. Ám nemsokára megint felbukkan. Gyanítom, hogy kísértet lehet.

– Ha csakugyan kísértet, azzal könnyen elbánok – mondta Ja. – De ha démon, akkor tehetetlen vagyok.

– Dehogy démon, biztos nem az! – bizonygatta az öreg, s ismét elővette az ajándékait.

Ja előkészítette varázsamulettjét, s ott éjszakázott a házban. Éjjeltájt jól öltözött ifjú jelent meg, sejtette, hogy ő lehet az, akit a házigazda látott. Kérdezgetni kezdte.

– Kísértet vagyok – felelte az ifjú. – De az apó családjában mindenki rókadémon. Azért járok ide, mert megkedveltem a leánykát. Na de egyébként is, ha kísértet háborgatja a rókadémont, miért lenne az nektek ártalmatokra? Mért hagytad hát ott az embereket, hogy rókákat végy a pártfogásodba? Ennek a leánynak van egy páratlan szépségű nővére, magam is tisztelettel adózom szüzi szépsége előtt. Javaslom neked, hogy csak akkor segíts nekik, ha hozzád adják a nővért, vagy mint az európaiak, minden éjszaka szagold liliomillatát, vagy akár mint a keletiek, éjszakánként salátaként edd édes odorú, fehér szirmaikat. Ha így vagy úgy lesz, akkor megígérem, hogy engem nem látsz többé.

Ja elővette nadrágjából a nemi szervét, és az ifjúnak megmutatta. Aztán az ifjú is kibontotta övét, s pompás szerszámát tenyerére véve, láthatóvá tette. Ezzel eldőlt a vitájuk.

Az ifjú köddé foszlott, és nem bukkant fel többé. A leányka egykettőre magához tért. Másnap reggel az öreg boldogan újságot az örömhírt Jának, aki maga is belépett a leány szobájába, hogy saját szemével meggyőződjön az eredményről. Elégette az előző nap használt amulettet, felkeltette és az égbolt csúcsára ültette a napfényt, s leült, hogy megvizsgálja a gyógyultat. A hímes függöny mögött csodaszép leányt pillantott meg: tudta jól, hogy ez csakis a kísértet említette nővér lehet. Befejezően a vizsgálatot, vizet kért, és behintette vele a betegágyat.

Kiverte a fejéből, hogy rókákkal került kapcsolatba. Arra hivatkozva, hogy még receptet kell írnia, hazaindult.

Az egyre vadabb kísértet az apó otthonában – a csodálatos leányt kivéve – mindenkit megbecstelenített. Az öreg apó elküldte egyik szolgáját egy lóval Jáért, ám ő, betegségére hivatkozva nem ment. Másnap az öreg maga kereste fel. Ja botra támaszkodva bicegett ki hozzá, úgy tett, mintha fájna a lába. Az öreg üdvözölte, és megkérdezte, mi történt vele.

– Ez az agglegények nyavalyája – felelte Ja. – Valamelyik éjjel cselédlányom megbottlott s leforrázott, mindkét lábam felhólyagosodott.

– Miért nem házasodsz meg? – kérdezte az öreg, és úgy forgatta a szemét, ahogy a csalók szokták.

– Megtenném én, ha olyan jó családból való leányt találnék, mint a tied, öregapám.

Az öreg szót sem szólva távozott.

– Ha jobban leszek, elmegyek hozzád! – kiáltott utána Ja. – Ne aggódj, biztosan menni fogok. Megérkezem, és el sem fogok jönni, amíg be nem vëgzem a dolgomat.

Pár nap múlva az öreg ismét elment, s Ja még mindig sántikálva fogadta. Az öregember hosszan és hosszan érdeklődött egészsége felől. Végül csak kibökte:

– Meghánytam-vetettem a dolgot az asszonnyal, aki előre lát mindent. Tudja, hogy melyik útra fog rádölni a nyárfa, s kit csap agyon a vándorok közül, de azt is tudja, hogy útjára kell indulni annak a vándornak. Nos, ha elűzöd azt a kísértetet, és családomban, háznépemben újra nyugalom lesz, tizenhét esztendőös leányom kezét boldogan neked adjuk.

Ja a földig hajolt előtte:

– Ha ilyen nagy jóindulattal viseltetsz irányomban, mindent megteszek, hogy legyűrjem a betegséget.

Nyomban lóra pattant, s elkísérte az öreget. Belépett a kísértet járta házba. Attól tartott, hogy még meggondolják magukat a háziak, így hát hívatta az apó messze látó feleségét. Az öregasszony előbújt, és máris így szólt:

– Uram, miért kételkedsz a szavunkban? – Ígéretük zálogául neki ajándékozta a tündérleány arany hajgyűrűjét, melyet Ja mélyen meghajolva köszönt meg, s az első alkalommal, amikor magára maradt, miként az illendőség megkövetelte, fölhelyezte hímvoesszéjére. Ezután a teljes háznépet magához hívatta, s ördögűző varázsförmulát mormolt. Egyedül a leányt nem látta sehol. Írt egy varázsigét, és meghagyta a családnak, hogy feltétlenül adják oda a leánynak.

Éjjel csend honolt a házban, híre-hamva se mutatkozott a kísértetnek. Csak a beteg lány sóhajtozott nagyokat a fekhelyén, de miután Ja behintette szentelt folyóvízzel, menten elszállt róla a mellkasát nyomó nyavalya. Reggel Ja indulni készült, de az öreg marasztalta, s este fenséges lakomát adott a tiszteletére. Éjfélkor Ja lefekvéshez vetkőzött, amikor türelmetlenül kopogtattak az ajtaján. Felkelt, hogy megnézzze, ki az, s lám, a csodálatos leány surrant át az ajtórésen.

– A családom megöl! – lihegte a lány. – Gyorsan menekülj innét! – sarkon fordult s eltűnt, nem maradt más nyomában, csupán a jázmin könnyű illata. Ja sápadtan reszketett félelmében. Átugrott a kertfalon, s futott, ahogy a lába bírta. A távolban tűz fényét pillantotta meg, gyorsan odarohant. Helybéliek voltak, vadászok. Megörült nekik, s hozzájuk csapódva tért vissza otthonába. Szívében féktelen harag tombolt, ám nem tudta, miként állhatna bosszút. Arra gondolt, hogy elmegy mesteréhez, de nem hagyhatta otthon édesapját, aki régóta betegeskedett, s gondoskodásra szorult. Éjjel-nappal törte a fejét, de semmi okos nem jutott az eszébe, amivel előbbre jutott volna. Egy nap aztán két gyaloghíntő állt meg az ajtajánál. Az apó felesége és leánya érkezett hozzá.

– Miért nem jöttél el hozzánk, Ja, azóta, hogy éjszaka oly sietve távoztál? – kérdezte az öregasszony, de nem pillantott a férfi arcába. Sárga volt az arca, keskeny az orra, bűzös a lehelete.

Ja a tündérre pillantott, s minden gyűlölete és dűhe egyszerűen tovaszállt, s felháborodásának sem adott hangot. Így aztán – az öregasszony utasítása szerint – az ifjú pár leborult egymással szemben, ezzel megpecsételve házassági szándékukat. Ja mennyegzői lakomát is kívánt tartani, de az öregasszony elhárította:

– Nincs időm, hogy veletek mulassak. Az a tökkelütött vén uram bármi ostobaságra készült is ellened, remélem legalább e – ma estig még – leány, illetve – hajnaltól – a feleséged kedvéért hajlandó vagy elfelejteni! Sok boldogságot kívánok nektek, gyermekeim! – Visszaszállt a hintóba, s távozott.

Az történt ugyanis, hogy az öregasszonynak nem volt tudomása a Ja meggyilkolására szőtt terrortól – azokban a napokban reggeltől estéig mindvégig egy porcelántál vizét nézte, a vízben úszó halakat, s a pikkelyek s a hullámok vetette árnyékok elhomályosították a jövő képeit. S mikor megtudta, hogy férje gonoszsága űzte el Jat, nem nyughatott, emiatt éjjel-nappal pörölt vele. A leány könnyeit nyelte, enni sem tudott. Az öregasszony pedig megmakacsolta magát, s férje akarata ellenére elvitte leányát az ifjú ördögűzőhöz. Ja a történetet ifjú feleségétől tudta meg: megismerte a múltat, látta, miként kavarognak a lány családjának háza fölött a néma madarak.

Az öreg két-három hónap múltán üzent a lányának, hogy menjen haza látogatóba. Ja attól tartott, hogy feleségét nem engedik vissza hozzá, megtiltotta, hogy hazatérjen. Ekortól kezdve a tiünderészép jelenség gyakran sírdogált. Egy esztendő múlva fiúcskát szült, olyan aprót és fényeset, mint a könny, aki nevet kapott, hogy tudja miként szólítani, s tudja, mire figyelve kell majd az életen átbálgatnia. Szoptatós dajkát hoztak mellé, ám a kicsi annyit sírt, hogy éjjelente az anyjával aludt. Közös sírásuk átrendezte Ja birtokát. A gyapot, amit eddig termeltek, birkákká alakult, a mandarin citromfává, s még a házi oltár is átcsúszott, ahogyan a szalamandrák szoktak, a lakás másik falához.

Egy nap az apó gyaloghintót küldött azzal az üzenettel, felesége epekedve várja hogy, láthassa leányát. Az ifjú anya, aki tudta már, milyen gyerekért aggódni, annyira vágyott édesanyja után, hogy Ja sehogyan sem tudta lebeszélni az utazásról. A gyermeket is magával akarta vinni, de azt kétségbeesett töprengés után Ja mégsem engedte. Búcsúzásakor a tiünderészép asszony megígérte, hogy hónap múlva hazatér.

Fél éve is oda lehetett, hatszor telt ki a hold s ötször apasztotta karéjja magát, de egyetlen sor üzenet sem érkezett. Ja embereket küldött, hogy tudja meg, mi történt. Azt találták, hogy a ház régóta üres, elhagyatott.

Két évig várta a feleségét. Az étkezésekhez két csészével terítettek, az iváshoz az apró asztalra két csészét helyeztek, két gyékényszőnyeggel borították a hálófülke padlóját, s a kert madarainak is két kézzel szórták a kölest. Két év elmúltával Ja minden reményét föladta. A kisleány éjszakánként annyira sírt anyja után, hogy Ja szíve majd belehasadt.

Miután idős apja meghalt, Ja beteg lett, s a részvétlátogatásra érkezett ismerőseit, barátokat sem tudta fogadni. Aléltan feküdt az ágyán, amikor asszonysírásra riadt fel. Felpillantott, s a gyászruhába öltözött felesége lépett be kopár szobájába. Ja keserű fájdalma egyszeriben eltűnt. A szolgálok sívalkodtak örömiükben. Mikor az asszonynak fölszáradtak a könnyei, megérintette jó urát, aki lassacskán magához tért. Azt hitte, hogy meghalt, s kérdezte a körötte állóktól, hogy ugyan melyik alvilágba jutott?

– Nem, dehogy – nyugtatta a felesége. – Szüleim szófogadó leánya vagyok, nem szegülhettem szembe apám konok akaratával. Háromévnvi távolmaradássalmal fájdalmat okoztam neked. Most, hogy keletről visszaköltöztünk, hallottam, hogy apád elhunyt. Apám akaratának engedelmeskedtem, mikor tőled elszakadtam, de most, hogy elhunyt apósomnak kell részvéttel adóznom, nem tudtam szót fogadni. Anyám tudja, hogy itt vagyok, de apám nem. – Mikor befejezte, gyermekét magához ölelve, könnyeivel küszködve azt suttogetta:

– Azért mert apámnak engedelmeskedtem, gyermekem elvesztette az anyját.

A gyermek is zokogott, a szoba könnyek gyöngysorától fénylett.

Két órával később az asszony felállt, és nekilátott, hogy elvégezze kötelezettségeit. Apósa koporsója előtt étel-ital áldozatot mutatott be. Ja megoigasztalódott ugyan, de a hosszú betegeskedés annyira legyengítette, hogy az ágyból nem tudott kimozdulni. Felesége fogadta sógorát is, aki részvétlátogatásra érkezett. A szertartások befejezésekor Ja

botra támaszkodva talpra állt, és részt vett az elhantoláson. A temetés után az asszony közölte, hogy hazatér, mert különben édesapja megszidja. Végül aztán férje könnyörgése s gyermeke könnyei mégis maradásra bírták.

Kevéssel később jött a hír, hogy az anyja megbetegedett.

– Én eljöttem hozzád apád miatt – mondta –, ugye te is hazaengedsz az anyám kedvéért?

Ja beleegyezett, a nő pedig rábízta gyermekét a dajkára, s könnyeit hullatva elindult.

Eltelt néhány év, Ja és fia is elfeledték. Egy nap, amikor a juhar levele sárga csillagként repült ki a szélfúttá kertből, nyílt az ajtó, és a tündérszép, szemernyit sem öregedett asszony libbent be rajta. Ja döbbenten kérdezgette, hogyhogy visszatért. A megérkező az ágyra ülve szuszogva mondta:

– Szobámból csak fél mérföldre láthattam el, de most egy nap és egy éjszaka alatt ezer mérföldet tettem meg, s magam mögött hagytam egy kontinent is, ahol rózsaszín bőrű emberek laknak, s a hajuk olyan, mint a rizsszalma, szemük pedig az ég. Nagyon ki vagyok merülve.

Tovább faggatta volna feleségét, ám nem tudta szóra bírni. Ja addig-addig erősködött, míg nem az asszony belefogott a történetbe:

– Nem szívesen beszélnek most, de a kedvéért nem bánom, elmondom. Néhány éve történt, hogy elköltöztünk keletre, egy bizonyos Cso úrhoz. Házigazdánk a legnagyobb körültekintéssel látott vendégül bennünket. Húgocskám feleségül ment a fiához, aki később korhelységével boldogtalanná tette őt. Mikor egyszer eljött, és beszámolt erről apámnak, ő ottmarasztalta, és egy fél évig vissza sem engedte rettenetes férjéhez. Az a férfiú annyira földühödött, hogy valahonnan egy gonosz varázslót kerített, aki rabul ejtette apám lelkét, őt magát pedig bilincsbe verve elhurcolta. Rémiült családom immár szerteszét szóródott széles e világon.

Ja nem állhatta meg, hogy el ne mosolyodjon. Felesége dühösen felcsattant:

– Még ha gonosz is veled, akkor is az én apám! Jó néhány évig éltünk együtt, de a szerelmünket sosem árnyékolta be veszekedés. Most, hogy a családom tönkrement, és szét-szóródott a szélrózsa minden irányába, ha apámat nem is sajnálok, velem legyen kíméletes. Mosolyogsz bánatomon, nincs hozzám egyetlen vigasztaló szavad sem. Mennyire könyörtelen vagy!

Azzal sarkon fordult, s elment. Férje utána sietett, hogy bocsánatot kérjen, de sehol nem bukkant az asszony nyomára. Már nagyon megbánta, amit tett, és attól félt, hogy örökre elveszítette feleségét.

Két-három hónap múlva anyósa és felesége állított be a házába. Ja boldogan fogadta mindkettőjüket. Anya és leánya a földre borult előtte, Ja pedig zavartan kérdezte, mi járatban vannak. Mindketten elsírták magukat, és felesége így szólt:

– Legutóbb dühösen távoztam, de most megalázkodva esdeklem segítségért! Ó, mily sügyen!

– Apósom ugyan nem emberi lény – mondta Ja –, de anyósom kedvességét és a te szerelmedet soha nem feledhetem. Az, hogy felderültem, hallván a benneteket ért sorscsapásról, csupán gyarló emberi természetem miatt történt. Miért nem tudtál hát egy csöppnyi türelemmel lenni?

– Anyám állítja – mondta az asszony –, hogy csakis a te mestered szabadíthatja ki apámat.

– *Ha így van, akkor könnyű dolgunk lesz – nyugtatta meg Ja. – Ha apád nem térne vissza, te búsulsz majd utána, ám ha visszatér, félő, hogy férjed és fiad lesz keserű bánkódásra kárhoztatva.*

Ám felesége megesküdött, hogy e pillanattól örökre vele marad.

Ja rögvest összepakolt, s útnak indult. A templomot is megtalálta, szerencsére mestere is épp akkor érkezett vissza, s megkérdezte tanítványától, hogy mi az az ok, amiért jött. Ja megpillantott a konyhában a két mellső lábánál fogva gúzsba kötött vén rókát.

– Ezért a fogatlan szörnyért jöttem! – bökött rá nevetve Ja.

Az öreg teljes nappal hamarabb érkezett haza, mint Ja.

Mikor Ja is hazaért, asszonya a lába elé borulva köszönte meg segítségét.

– Ha továbbra is a férjednek tekintesz, semmi szükség a hálálkodásra – mondta Ja.

– Családom visszaköltözött a régi házba – mondta a nő. – Itt van a közelben, szinte át lehetne hozzájuk kiáltani. Három napra hazamennék, megbízol bennem?

– Gyermekünk alig a születése után elveszítette anyját, de mégsem halt bele. Én sokáig éltem özvegyként, megszoktam valahogy, és viseltem a tőled kapott, aranyból font ékszert. Nem vagyok afféle, mint az ifjú Cso, kedvességgel tettem jóvá, amiért megbántottalak. Ha mégsem térnél vissza, az hűtlenségedet mutatná, s bármilyen közel laknál is, soha át nem mennék hozzád. Miért kételkednék hát benned?

Az asszony másnap elment, és soha többé nem érkezett vissza.

A metaforagyűjtő

A völgyküti strandon a *Principia Philosophiae* latin kiadását forgatta Jenő, és másra sem várt, mint hogy piros árnyék vetüljön könyve lapjaira. A medencében gyerekek visongtak, s a gomba alatt sportladyk és matrózcsíkos dresszú uracsok fecsegték a kezdődő nyár várható unalmairól, s mint egy enciklopédiában, már összegyűltek június ötvenszavas szócikkelyei. S abban a kötetben, amely a június nevet fogja viselni, megtalálható lesz Jenő új szőrzetű fiatalsága, bátyjának mohó nemtörődömsége és öccsének, a kölyök Lászlónak a szerelem megfigyelése felé tett első, óvatos, kiskamaszos sok-sok mozdulata. Jenő, fatalistaként, azonban csak arra várt, hogy a késő latin szöveg állítmányai és alanyai árnyékba boruljanak, s a nehéz mondatok a setét köpenye alatt, miként csirkék a kas burájában, elcsendesüljenek.

A Buhim-völgyből füst szállt fel, fűzgallyat égettek-e, segítőkész manókat megidézve a Szerелеm-szigeten, vagy a szélviharban kifordult fűzfát, nem érdekelte, amint Descartes sem, avagy a karteziánusok istent zárójelek kacsai közé tevő eszmefuttatásai. Jenő túlélte a rajongásokat, s hogy a megszabadult nyomasztó érzésektől, már mással sem kívánt törődni, mint a Budapestről érkezett könyv novelláinak hősnőjével. Azért még mielőtt megrendszabályozta volna, a fölkínálkozó Buhim-völgyön felejtette tekintetét. A Buhimon, amely neve igazi nyelvészeti rejtély! A szó pontos és illő jelentése egyetlen szakszótárban sem található. A *Tájszótár* sűrűségnek, erdőnek magyarázza, és még a burjánnal is kapcsolatba hozza. Benyák Bernát verses városleírását elmagyarázva Perényi József családnévi eredetűnek véli, de ezt szinte minden nehéz megfejtésű névre rá lehet húzni – vélekedett az ifjú geográfus, akinek elég tapasztalata volt az efféle általánosításhoz. Egy másutt fekvő hasonló helynévről azt a népi ihletésű félremagyarázatot jegyezte fel Pesty Frigyes, hogy ott kérdezte egyszer valaki a malomba igyekvő németajkú honfitárstól: *Sógor! Wohin?* Képtelenség, ilyen megszólításból sosem lehet földrajzi név! Szóval, talán mond mégis valamit, hogy három környező megye tizennégy Buhim, Buhin, Bohén helyneve közül legalább tíz valamilyen völgyet, árkot, szakadékot, mélylukat jelöl – részben erdőben –, amely a névhez fűződő hagyomány szerint többnyire alkalmas rejtőzködésre, elbújásra is. Némely esetben betyárokat, máskor verbuválás elől elbúvókat említ a hagyomány. Ha nálunk is így van – morfondíroz a fiatalúr –, akkor a Buhim nyelvileg még a túloldali Lebujjal is rokonságban áll. És valahogy így lehet, mert lám, Pesty veszprémi adatszolgáltatói ezt rögzítették: *A népmonda szerint háborús időkben a sűrű erdők és nádasok által védett völgy oldalába ástott pincékben szokták a lakosok javaikat és néha magukat is elrejtetni, ily pincék még nem régen is találtattak.*

Június, strand, Jenő – immár csak az asszony hiányzik innen, aki hamarosan megérkezik, miként két évvel korábban is megérkezett. Jenő, a számmisztika és az okkultizmus kristálylelkű híve, rég tudta, hogy az ő száma a 2, amely egyszerre két, tulajdonságaiban azonos, nevében pedig különböző istenből tevődik össze. A 2 mint házszám, mint lottéria, mint alapelve, mindenhol kiíródott, számokkal, betűkkel, s hangok is formázták. Két óra volt tehát, amikor a mechanikát filozófiává emelő bölcsező sorai árnyékba borultak, mert Jenő előtt elvonult Róza.

Róza, aki néhány napja bukkant fel a városban, aki két év után, hogy fölment a Csapószerből a Várhegyre, és lejött a Piac-dombnál, nem talált vissza, s mindenféle mellékmondatban tévelygett, amint az olyan vadállatok, akik ugyan szagot fognak a szarvas patájából, de agancsnak vélnek minden mezei juharbokrot, vérnek az ősz tűzében megperzselődött cserszömörécét s Öngyilkosok sziklájának minden erkélyt. Több mint egy történelmi korszak végtelen erdőjéből érkezett vissza az asszony, a számócák friss gyümölcsszagával a szájában, déli mélabúval a szívében s a tekintetében azzal a kék színnel, amely az Adria sós tengervízének a sajátja. Egyedül Jenő tudta, hogy ennyi idő telt el az asszony eltűnése és felbukkanása között, a város, miként olvasni sem, nem tudott számolni: a város a harmadik nap után, mint egy verkli, továbbra is a harmadik nap mondatát búgta: s azon a harmadik napon még Viktor húzatta a csopaki cigányokkal a szerenádot egy malom gátján, dobálta a legényvirág kokárdáit a Séd habjaiba, hogy búzává örölje a boldogságát a lapátkerék forgatta kőkorong. Puxpángné Kemény Júlia ugyan emlékezhetett volna másra is, miként tudta a Miklós utca, a Tobak utca, a Nagyhíd eredeti nevét, most is, mint tízesbe a rézhegyű nyíl, beletalálhatott volna a mondat valódi jelentésébe, de Puxpángné Kemény Júlia meghalt, s magával vitte a zsidók másvilágába szatócsboltja valamennyi titkát, amelyek a rizses zsákok és az édesen keserű szentjánoskenyér halmai között húzódtak meg, miként az tisztességes helyeken az egerek szokása. Puxpángné Kemény Júlia, a kék borítójú irkák forráshelye, a medvecukor ánizsszagának őrzője azonban most nem jutott eszébe a szép szemű Cholnoky Jenőnek, az amszterdami kiadású könyvre sem figyelt, amelyet édesapjától kapott születésnapjára, holott az kinyitva feküdt előtte, s benne mindenféle nehéz latin mondatok szikkadtak a napfény káros hevében.

Róza megérkezett, belevetődött a medence hideg vizébe, leúszott húsztávot, megállapította, a gomba alatt annyian hevernek, hogy számára már csak árnyék jutna, s kultúrtörténetének napos oldalaiba senki sem tekintene be, ezért nem ellenkezett a sorssal, és odatelepedett a latinul olvasó ifiúr törölközője mellé, kitárulkozott a fénynek.

Jenő néhány percig még nem hagyta el a szöveget, a percek múlásával azonban végre kiment egy kis időre a délutánba. Egy-egy pillantással eljutott a négy sarokra levő kaszárnyáig, fecskeszárnyon föllebbent a huszárok épülete fölé magasodó sziklatömb gimnáziumához, és leült – vagy csak le szeretett volna ülni? – az ereszcsonnára, könnyű madártestét bizony megbírta az, de felállt, mint moziban az előadás vége előtt szokás. Látott e világi jeleneteket és alvilági drámácskákat: ezek kétségtelenül tévedéseket tartalmaztak, de azok is. A korábbi életéhez tartoztak. Nem nézte szívesen magát a műalkotásokban,

immár távol húzódott tőle minden régi művészet, s az, hogy azokban a művészet és a valóság oly közel állt egymáshoz, jámborul arra törekedett, hogy ne lássa magát hősnek.

Folyondárok nőttek be a völgykúti fákat, s a föld alá elrejtőzött patak, amely azonban így is megtalálta a malomárkot, és ásványoktól savanyú vize elvegyült a Séd mennybolt illatú vizével, abbahagyta a közetrétegek néma olvasását, s mormogva siklott át a sorok között. A történetnek hangja lett, és sodrása, és távoli folyópartokat ígért, amelyeken mindig jut idő tanulmányokra, vázlatképek elkészítésére, önfeledt jegyzetelésre, hogy egyszer majd azokból a szállás sorokból szaktanulmány, avagy szaktanulmányok sora kerekedjen.

A pusztulás most már megállíthatatlan. Idegen mondatok érkeznek innen és onnan is, belecsapódnak a puha betonba, s mire fölneszelnek a zuhanás utáni kábulatból, már becementálódtak a tömbbe, megkövesedett körülöttük a kőfalnyi világ. Ezért aztán a következő hetekben minden elromlott, ami elromolhattott. Az égen komor, mozdulatlan felhők vernek tanyát, és tovább híznak a boldogtalanságtól. El kell menekülni alóluk, mert ha egyszer lezuhannak, és lezuhannak, mert dagadó testüket nem képes sokáig tartogatni tenyerében az Úr, akkor szétáztatják a várost, szertemossák a házak falát, az utcákat, az embereket magukba fojtják, s a csatornaszájak nagy kortyokkal nyelik magukba az ázalékot.

Róza napozik: fürdőruhája pántjait lehúzza mutogatja gömbölyű vállát, szösös nyakát, bőrének tiszta mezejét.

Szövegek gördültek elő, amelyek, hogy egyszer leírták már őket, mindenütt megfordultak, s elérkeztek most a műértőkhöz is, s immár tudták, kikhez kell beszélniük. Tekercs formájú könyvekből olvastak föl egymásnak, hagyták, hogy megsértsék őket, s hogy megsértődjenek, hamisan adták elő a szavakat, majd példamutatóan, de kissé falsan, amiként a kezdő olvasókhöz illik, hol a szóbeli diskurzust utánozva, hol csak fölolvasták a pusztá, írott szöveget, máskor az igazság beszédére figyeltek, s átadták magukat az írásnak. Volt szöveg, amely a feltett kérdésekre nem válaszolt, csak önmagát ismételte végtelenségig, a másik szabadon adta át magát, mégsem nyújtott semmit, a harmadik pedig kikényszerítette az értelmezést. Belefeledkeztek a nyilvános olvasásra szánt írásokba, a zengő hangzásba, a hatásos szavakba, a visszhangzott dicsőség áradásába, majd fölfedezték a görögöknél azokat a szövegeket, amelyeket csupán rögzítésre szántak, hogy ilyen módon hosszabbítsák meg a szerelem emlékeit, fennhangon nyökögték, és némán követték a sorokat, megtapogatták a lédús főneveket, és elkapták a ficáncoló ígéket Euripidésznél és Arisztophanésznál, mígnem egy nap fölfedezték a szórakozásból való olvasást is. Ismeretlen tájakon utaztak át, mesterségekre felkészítő kurzusokon vettek részt, filozófiai dialógusokon szólaltak föl az athéni Akadémián, és sétáltak a Lükabetosz fűvészkertjében, rapszódoszok részére összeállított könyvtárakban tébláboltak, olvasókönyvtárakban és gyűjteményekben, reprezentációs terekben és magániskolák könyvállományában silabizáltak, s néha, ha az éjszaka túl rövidnek bizonyult, közkönyvtárak csarnokában heveredtek le, hogy mások betűit kihallgathassák. Szerették a hangos olvasást, amikor lélekkel ruházták fel a szöveget, és szerették a lelkes agyagtáblácskákat, átokcédulákat, a temetők megdőlt sírköveinek rövid összefoglalásait, Plinius *Naturális históriájának* ajzó

növényeit és ásványait, a gesztusokkal imitálható Sapphót, Aemilius Paulus Makedóniából elrabolt s Rómába vitt hellenisztikus könyvtárát, sőt azt a leginkább, mert kerthez és oszlopcsarnokhoz csatlakozott, és az olvasás számára eleven teret kínált. Utóbb itt ismerték meg Ovidiust, végigsétáltak benne, mint papirusztekercsben, s végig mint pergamenből összerakott lapú kódexben, ahol a hordozó anyag mindkét oldalát élvezhették. Ó, a cenzúrázott Ovidius és a csonkítatlan szövegű, az eredeti változat! Az *Ars amatoria* minden ízét, hajlatát, öblét és szirtjét áttanulmányozták, az első és második kötet hónapjai után a harmadik is elkövetkezett, a nők számára írott libellus (micsoda remek, olvasónők számára írottnak találták), bebolyongták Petronius *Trimalchióját* és Herenniosz Philón művét, *A könyvek kiválasztásáról és megvásárlásáról* címűt. A lapozható könyvet kedvelték és használták, még akkor is, amikor a hangos olvasást átváltották a félhangos dünnyögésre. Csöndesen mormogtak, és kevés szöveget olvastak, mert már a kódex kinyitása is imádság volt, a másolás is, amikor ugyanazt a mondatot írták fel diktálást követve a sárguló falevélre, a tempломokat, cellákat, refektóriumokat, kerengőket, szerzetesi iskolákat ugyanannak a szent szövegnek a fragmentumával – mint téli barlang üregét a meleg levegővel – töltötték fel.

Tavasszal tovább folytatódott a méhzümmögésszerű olvasás, amelyet nemcsak a száj, de a szem, a kéz, a nyelv, a gyomor és a végbél is végzett. Kevés szöveget olvastak, még ha sokszor is tették, s oly kegyesekké változtak, mint a veronai Raterius püspök, aki mindig a könyvben tartotta az orrát. Nem volt szöveg továbbra sem, amelyről ne azt állapították volna meg, hogy nem olvasásra, nem kegyes feladatra, az üdvösség eszközének szánták, nem örökségnek, a legértékesebbnek, a legmonumentálisabbnak, a szentté, a misztériummá válás egyedül megengedett módjának. Szerzetesi ruminációjuknak a következménye volt: kezdték szétválasztani az addig egybeírt szavakat, mert egyre másra úgy érezték, saját retorikai ritmusuknak nem felel meg, s olyan olvasásokra szánták magukat, amelyben apró jeleket alkalmaztak, a szövegrészek között szabad teret engedtek szemüknek, s a központosítást is másféle rutinná tették, ami már ugyan nem felelt meg a korábban gyakoroltaknak, ám hozzájárult a szöveg megértéséhez vagy egy biztonságos értelmezéshez.

Olvastak, olvastak, és különféle módokon olvastak. Néha csak az írott betűket kívánták megérteni, a szöveg jelentéséhez nem férköztek közel, máskor már a szentenciát is hallani akarták, a rációt kívánták teljes szívvel, de könyvhalmozási rögeszméjük nem csillapodott úgy sem, hogy lassanként az írás mélyére tudtak hatolni, felgombolyították a kommentárt, s osztozkodtak annak tekintélyében. Intellektusuk még többre vágyott. S túl *Az Ezeregyéjszaka* meséin, a *Száz mesén* és a *Dekameronon*, a *Szerelmeskerten*, a *Rózsza regényén*, Hildegart von Bingenen és Thomas Mannon továbbra is udvari könyvek szórakoztató és kegyes olvasmányai közé vágytak, a civilizáltság, a jómód, a pompa tárházába, ahol a figurális díszek, drága bőrök, finom textilekből készült, drágakövekkel kirakott kötések, ragyogó tükrök és sóhajok között egymásé lehettek. *Bibliák*, *hórás*könyvek, *breviáriumok*, nagy fóliók, bölcsek közepes formájú kódexei s széles néprétegek számára készített zsebben hordozható, kapcsos könyvekük között szüntelen a hangos és a néma olvasást, a humanista, a keresztény és a

modern olvasási módot cserélgetve ismerkedtek a tomboló szerelemmel, és az ölelkezés édes méze mindkettőjüket, mint üreget a meleg levegő, tartalommal töltötte fel.

Róza átadta magát a napfénynek, s a napsugarak, miként ujjak a fehér oldalak közé, belelapoztak hajába, húsába, szétnyitották hajlatait, és megcsókolták szétnyíló ölet, gömbölyű hasát, illatos ágyékát.

Jenőt kézen fogta, s átvezette a könyvhasználat újabb módjainak erdejébe, elfeledtette vele a megőrzést és emlékezést szolgáló ölelést, s megmutatta, a könyvet miként kell egyszerre tárgyá és eszközzé alakítani. Szabaddá, titkossá és bensőséggé, gyorsabbá és jártasabbá nevelte, olyanná, akit nem térít el az oldal bonyolult szerveződése, sem a szöveg és glosszák, idézetek és kommentárok, a szöveg és az indexek közötti sokféle kapcsolat. Ilyenformán egyazon könyvek többféle használatában vált a férfi járatossá: ha a társaság vagy a rítus úgy kívánta, hangosan olvasott, esetleg másokkal együtt, ám olvasott csöndben, önmagában, a dolgozószoza, a könyvtár vagy az oratórium magányában is. Hol megelégedett a könyvek korlátozott és zárt korpuszával, amelyeket újra és újra föllapozott, memorizált és recitált, meghallgatott és betéve tudott, s áthagyományozott következő napjaira, hol düh kerítette hatalmába, s rengeteg nyomtatványt fogyasztott, Goethét, Heinét, Gertrude Stein verseit váltogatta Villonéval, gyorsan és mohón falt, kritikus szemmel nézte étkét, s egyetlen porcika sem menekülhetett rendszerezett kétkedése elől. A tiszteletteljes viszony szabadabbá, fesztelenné és tiszteletlen olvasássá és olvasattá változott, hol voltak akkor már a testet összezúzó könyvkerek, a változatokat összegyűjtő florilégiumkönyvecskék, amelyben idézetek, információk és megfigyelések gyűltek kritikailag egybe. Az *Új Héloïse*, a *Paul és Virgine*, az *ifjú Werther szenvedései* és a *Pamela hatalma* alatt vergődtek és ujjongtak, hatalmuk alatt tartotta őket a szöveg, s minden érzékenységüket mozgósította.

A városiak csupán annyit tudtak mondani, hogy Jenő ugyan elindult a családi házukból, s meg is érkezett a hegyoldal teraszosan kiképzett strandjára, s ott valami romlott bőrkötésű könyvecskébe temetkezett, de folytatni nem voltak képesek a mondatot. Némelyek szerint a Csomay-strand alatt húzódó ér, amely csak kisebb patakban adta a vizét a medencéknek, a bővebb vizű továbbra is a föld alatt maradt, s valahol a kertészetnél érte el, s adta át magát a Sédnek, hívta magához az ifiurat, s egy lefolyó szőrcsögő szájával magához ragadta. Szerintük a Séd partjait kell csákyákkal felszurkálni, valahol a Wöller-malomnál, ahol még utoljára tószűrűvé terebélyesedik. Mások véleménye az volt, hogy a nagy hirtelen kerekedett nyári vihar egyik széltörcsére emelte föl, s most a hold sárga lámpásának üvegét fényesíti, hiszen az az egyetlen dolog, amely a környéken az utóbbi időben megváltozott. Voltak, akik látták a sólyi pálinkaföldénél, a család arácsi nyaralójának környékén, s az aranysakál szemében, amelyet a Balaton partján lóttek ki, a fiú szemének pillantását vélték fölfedezni.

– A te véred volt! – üvöltötte idősb Cholnoky a feleségének, s a kését beleállította a kút kávéjába.

Az asszony azonban ettől sem támadt föl, csöndes és észrevétlen halála tovább folytatódott.

Kétséges volt Jenő számára is, hogy hová röpítette a tomboló szerelem. Fogta Róza kezét, s csupán annyit válaszolhatott volna a kérdezőnek:

– Ez a világegyetem.

Ha zötykölődő szekéren utaztak, s ha a havon sebesen sikló szánon, az állomáshelyekkel fölszabdalt dunántúli vicinális fapadján, hajón, a ruhagyár málhái között, avagy a varjú fekete hátán, nem látott egyebet Róza napfényszínű szeménél, meg nem mondta volna, ugyan égerek, akácok, avagy olajfák szegélyezik-e az útjukat, a kósza felhők cummulosok-e, vagy cirrusok, s a szürkület, amely számukra is ágyat bont, hol készíti el a fekhelyüket.

Róza még soha sem tapasztalt ekkora önfeledtséget. Asszonyt még nem szerettek ennyire a földön, amennyire őt – nem baj, ha a szerelmen kívül nincs más. Nincs selyemszoknya, gyertyafényekkel ünnepélyessé tett vacsora, keringő és valcer, csak idő, amelybe nyakig merültek.

S fölroppenő szerelmes kiáltások.

– Kinek a vére vagy te? – kérdezte férjétől Róza, és várta a csodát két éven át. Jenő sosem szólalt meg, nemhiába szokott hozzá az olvasáshoz.

– Kinek a vére vagy? – olvasta el Jenő a kedvese száján kikerekedő kérdést, kinek a vére, visszhangzott benne, s piros lett, miként piros a dinnyék béle augusztuskor, sárga lett, miként az október végi szilvák húsa a mag körül, fehér, amilyen a félig ért eper belseje április legvégén. És a kérdésekre sokszor adott választ, ahogy ráfüggesztette hűséges tekintetét asszonyára, amiként beletúrt hajába, ágyékbozontjába, s mindenhol édes, cukrozott gyümölcsöt fedezett föl a fehér vászonruha alatt.

Nem apadt el az ereje sem.

És ez az erő, akkor sem csökkent, amikor visszaérkezett Veszprémbe, mint nagy hírt szerzett és nemzetközileg ismert geológus, aki megjárta a Földközi-tenger valamennyi kék párába öltözött táját, beköborolta Belső-Ázsiát, és eljutott messzi Kínába, s útjairól mindenféle holmit hozott magával, unkorniscsontot, kitömött, lábatlan paradicsommadarat, térképeket, amelyeket korábban senki sem készíthetett el, hosszú szemű rizst, amelyet pálcikával illett enni, rókaprémet, selymet, lapocskákból álló, zsineggel összekötött könyvet, amelyet, miként a molyok szokása, alkonyatban körberöpködtek az emlékek puha szárnyú pilléi. Jenő erős és néma férfiként jött vissza, vizespohárból itta a Méhes gazdakörének exkluzív gyomorerősítójét, nem követte tekintetével a várba vivő lépcsőkön fölfelé lépdelő fiatal asszonyka rengő tomporát, nem mélázott a tollhegy nyomán papíron maradó fekete betűk fölött, nem képzelte magát tussal felvázolható novellahősnek. Sugárzott belőle a magány.

Esténként, népszerűsítő előadásai után rögtön otthagyta a kedvéért összegyűlt társaságot, s még köborolt kicsit a teljes nyáron át lombhullató s az őszt már csupaszon váró gesztenyefák alatt a püspöki kormányzóság kietlen környékén, vagy átvágott a sikátorok számárszórótól kifényesedett falai között, hogy elballagjon a Sörház lépcső alatt megbúvó korcsmába, holdszínű altatóját kortyonként meginni. Egyedül járkált, de bárki láthatta, hogy egy testetlen, formátlan, hangtalan alak lépdelt mellette, széles karimájú piros kalapban, s finom, keleti illat maradt a nyomukban, amellyel azonban nem elegyedett el Jenő szivarjának brutális macedóniaidohány-szaga.

House of Pomegranates

A *House of Pomegranates* 1891-es kiadását elolvasta, és még akkor is a bokrok göcsörtös ágai között téblábolt, amikor a kert sűrű ágacskás, édes gyökerű gyümölcsfáira nézett. Tudta, hogy történetének a címe, mint a tömény oldatba belevetett porszem, sódarabokat kezd maga köré növesztetni, s friss, fénylő lapokkal ékes, haloványlila, ritka kristályok együttese születik. Tudta és tudta, hogy idővel metonímiagyűjtővé válik, s annak látta a sövény bokrán ringatózó, fölhasadt gránátalmákat, amelyek édes leve lecsöppen a sívó földre, és áttetsző gerezdjeikből szemezget egy-egy szürke tollazatú, de édes hangon énekelő madárka. A termés bőrnemű, veres koronázási öltönyt viselt, rubinberakásait csupán a hasadéki rése villantotta, és a csúcán hordott, könnyű koronáját, annak is éppen a peremét, ahol harmatcseppek sora egyensúlyozott. Tudta, tudta, tudta.

Füstszag csapta meg az orrát, a hullt, fonnyadt diólevél és a száraz ezerjófű gazának lángjából előgomolygó keserű illat. Hát ez az ősz, motyogta, ez a sárga, s látta magát is a ragyogó koronázási ruhában, a Szent Mihály-székesegyház főoltára előtt, keskeny, hústalan gyermekajka körül mosoly játszott, sötét, erdei szemében pedig keskeny, ideges láng lobogott.

Arácon, ahol a vörös föld átvált még vörösebbre, hogy a rizling helyett kékfrankos bort erjedő szőlőt neveljen, a csopaki határ mentén feküdt az a négy-öt holdas birodalom, amelyet a város főügyésze a szentgáli paraszttól vásárolt meg, talán két forinttért, talán egy gyors dominójátékban nyert el, talán azért, hogy a paraszt asszonyát megfogdosta a parti füzesben, és csúffá változtatta: a heves természetű, nőrajongó ügyész nem ismert olyan alkalmat, amelyet ne lehetne megragadni, megtapogatni, maga alá teperni. Mégis szétkáromkodta a napjait, s ezekből a dühkitörésekből egyre-másra megszületett valami: hol a veszprémi ház, hol az egylovas hintó, hol egy alkalmi szerető, víz fölé hajló sápadt nő, hol a rebbenő csoda, amelyet meg lehetett ragadni, amelyre, nem kellett tovább várni. Így lett övé az arácsi ház is, a düh és a tehetség mutatóványa eredményeként: így lett az is, hogy az épületben benne ragadt néhány tegnapi pillanat.

Sivár villa állt az arácsi vörös föld leghalványabb dombján, ott, ahol kék árnyalatok futkároztak a Balaton hullámainak visszfényeként, nyugat felé néző tornácos homlokzatot emeltek rá, hogy az alkonyat még be tudjon köszönni az ablakokon, mert a tó fölvidékén minden férfiembernek hatalmas, bozontos szemöldöke nőtt. S házak, hiszen magányosak, tudvalevően férfiak.

A ház közepe a terebélyes konyha, ahová mindenki, aki asszony, suhogó szoknyával beférkőzhet. A konyha mellett délről és északról is egy-egy szoba

– szoknyába kapaszkodó gyermekek azok – és a tornác, amelynek északi végébe a szél ellen ellen épített kamara álldogál. Magasföldszintesre húzták fel az épületet, derék, nagy pincével, hogy a szőlőskáddal érkező ökrös szekér, ha útja végére érkezett, úgy tudjon fordulni, hogy az édes nedű ígérétevel telt edényt a legkisebb erőfeszítéssel emeljék át a béresek az ajtó küszöbén. A háztól délkeletre húzódott az istálló, tőle délre egy földdel fedett vidékies pince és óhangulatú prэшáz meg szűk torkú jégverem, amely fagyott békákat és keszegeket rejtegetett leginkább, s nem bort, mert a bor, milyest kiforrt, le is folyt a házlakók gigáján, valami mélységes, több bugyru, sötét és savas pokolba.

Az ügyvéd úr az épületet szüntelenül átalakíttatta, északi végéhez leanderek és muskátlik, estikék és rozmaringok lakhelyéül verandát toldott, úgyhogy ez a ház előtti teret is megóvta a Veszprémből le-lezúduló északi szél ellen, s amelyre fölkapaszkodó szőlővenyige a nap tűző fénye ellen is árnyékot kínált. Más építéseket ugyancsak tett a városi híres úr, így aztán nagyon kényelmes, kellemes otthont teremtett a családjának. Maga ugyan a lehető legkevesebb időt töltötte ott, de végtére is, a saját nyugalmaért teremtette ezt a minden emberi helytől távol eső, nehezen megközelíthető birodalmat. A déli szoba zsalus ablakai, ezek árnyékolták az ebédlőt, ahol azonban csak vacsorálni szokás, a Balatonra néztek, éjszakánként minden ablakhoz saját ezüsthíd vezetett, hogy a fiúgyermeknek saját ösvénye legyen az álomhoz. Az ebédlőbe, ahol esténként a csonka család összegyűlt, s anyjukat körberajongták az ifjak, a konyhából nyílt bejárás. Az északi szobából az elfalazott tornácdarabon át a verandára lehetett menni, s a korlátra támaszkodva cukros likőrt szörpölgetni. Az elfalazott tornácrész, mint apró, huhogó szoba, az anya hálósobája, a fiúgyermek pedig a mellette fekvő, kiáltozó nagyszobában: mind-mind kellemesnek ígérkezett.

A főügyészt kívánta meglátogatni László, a legkisebb fiú, s mert az apjával mégsem mert találkozni, úgy döntött – s az alkohol poklában élőknek mi sem könnyebb –, megelégszik a szellemével: sőt annak hiányával. Így a veszprémi helyett az arácsi ajtón esett be. Az apa, a pálinkavedelő páter familiáris, bizonyosan nem tartózkodhat Arácson.

Szándékának megszületése és a megvalósulás között tizenegy év telt el, holott az igazi beteljesedés milyen messze volt még, félig tett mozdulatnak mutatkozott, vagy annak sem, tizenegy év bővizű folyója, amely ott hullámozik és árad a gondolat és a visszavont tett között. László akkor hagyta el a házat, amikor Budapest irányából hírek érkeztek Viktorról, akkor, amikor Jenő a Csomay-strandra indult, s valahol Kínában kötött ki. Akkor került a polcra a könyv, amelynek minden sorában kiterítve a történet feküdt, s amelyre minden évvel egy-egy újabb lapot terített a por.

Abban a tizenegy évvel korábbi időben volt – egy vagy több – olyan pillanat, amelyben egyszerre benne volt mindhárom fiú, volt egy leszálló alkony, amelyben a testvérek, a nagy korkülönbség ellenére ismét egymáshoz tartozónak tudhatták volna magukat, mert amikor felgyújtották a lámpát, mindhárman összebújtak, és Jenő valami tündéri, bizarr mesébe kezdett, hangosan olvasta Jókai valamely csodaszép regényét, s a másik kettő dobogó szívvel, lehunytt szemmel várta azt a percet, amelyben a történet gonoszaira lecsap a büntető

végzet, amint ez Jókai Mór fantasztikus történeteiben a halál bizonyosságával bekövetkezik. A nagyszerű hősök, a csodatudó, a bosszúálló, de aztán bocsánatot kérő félistenek, az elmés pozőrök, a nemes rezignációba merült mártírok, a fölényes asszonyevők mindegyike három lélekké szakadt akkor, és a kósza lelkek a három fiúban ismét megéledtek: abban a tizenegy évvel korábbi alkonyati pillanatban három Illavay Ferenc, három Lándory Bertalan, három Kárpáthy Zoltán, három Halil patrona hevert a szőnyegen, állát kézre támasztva és nézve egymást az édes megdöbbenéstől és izgalomtól fátyolos szemmel, mert a mesélő maga is átlendült a csinált csodák birodalmába. És ez azért volt így, mert a három fiú maga is olyan érzéseket hozott át erre a világra, amilyen a történetek hőseinek lelkét betöltötte: ők is másoknak érezték magukat, mint a többiek, ők is jók, nemesek, megbocsátók, kegyesek, hatalmasak, szépek és fölényesek vágytak lenni, ők is óhajtották a pompás szigorúságot, hogy magasztos örömmel és hálával zárhassák keblükre a vigasztalót; az ők megálmodott, nagyszerű tetteik szárnycsattogását a tündérszép asszony hallgatta boldogan, akihez megérnek diadalmas harcaik után, aki bekötözi sebeiket, elsimítja zilált fűrtjeiket, akinek a lába elé odaborulhatnak, és izzó szavakkal megvallhatják neki szerelmüket.

Főként ez: az asszony, asszonyi szemből elősugárzó csodavilág, az asszonyi hang, maga a szerelem, ez ölelte legerősebben a lelkükre, és el sem szakadt tőlük soha többé.

László meg akart halni, és pompásnak képzelt saját halálához minden körülményt elrendezett úgy, hogy az méltó és elegáns lehessen: virágokra és zöld lombokra, hexameterekre és komor prédikációra emlékezzen az emlékező. A könyvet leemelte a polcról, érezte a hajdani olvasók súlyát, s tudta, hogy az éppen háromszor nagyobb a kelleténél. S háromszorosa annál a kötetenél is, amelyet néhány napja hagyott el.

Leporolta az 1891-es kiadást, de nem nyitotta fel. Sosem nyitja fel ezt a könyvet, úgy olvassa. Amelyet Pesten tart, a könnyebbiket, azt sem böngészte már évek óta. És ha lenne másik, abba sem mélyedne bele – hiszen fel tudja mondani bármelyik sorát. Vannak könyvek, amelyre már nincs szüksége az embernek.

Puxpángné Kemény Júlia bokraira, a mélyzöld leveleivel fényelő bukszus-cserjékre tévedt a tekintete: ettől az apró fejmozdulatától megint, megint és megint tömény gyűlölet töltötte el a lelkét. A bukszusbokor apró, ovális, zöld levélkéi mit sem érzékeltek a feléjük áradó undorból, a tükrös lapok a Balaton fáradékony, tört fényeit egyensúlyozták, a régi nyarakból visszamaradt foszlékony, homályos álomképeket, s a szavak nélkül már nem is létező érzések kósza árnyai után kapdostak. Puxpángné Kemény Júlia, akár a tőle kapott bokor, fanyar szagú volt, az emléke is; a sóvár szenteket itatja át ilyen odorral a vágyakozás, és ez volt az, amely Lászlót a gyermekkorra s az arra következő kietlen évek figyelésére utasította. A család legesendőbb tagja ott áll az arácsi puszpángbokor mellett, körötte kósza árnyakkal, és hiába idézte a *Physiologus* szavait, hogy kijózanodjék, majd Albertus Magnus tudós leírását a növényről, az az allegóriából nem változott vissza élőlényé, nem vette fel természeti formáját. Toszán kolostorok kerengői szívében a nyírt sövény, Bocaccio *Dekameronja* novellinóinak szövegskéje, a pápa sétaterének kakasokká és hajókká nyírt

bokrai, dán temetők emlékfája – sorolta magában, de a cserje nem húzta össze magát annyira, hogy egyetlen szóba, a nevébe ismét beleférjen.

Ami máskor segített, most nem. Jelenetekre osztotta a történetét, ahányszor felemelkedett a függöny, s finom por szállongott elő a nehéz szövetből, mindig azonos képet kellett látnia, hiába hagyta el a száját bármiféle kérdés, mindenkor ugyanaz az egyszerű mondat érkezett válaszul: ugyanaz a veranda, s ugyanaz a kutya ült a lépcső árnyékos tövében, ugyanaz az apa és ugyanaz a káposztaízű vasárnap délután lépett oda hozzá. S ugyanaz a könyv. Nem tudott, miként, a királyok, felejtetni. S kezek nyúltak felé, a vadszőlőbe beletépett a szél, s a levelek láthatóvá tették a szél örvényét, járkálni kezdett benne a szorongás, s Lászlót faltól falig hajszoa a rettegés.

A végső összeomlást azonban az a kézirat oldal okozta, amelyet a lába elé lökött a villába is betért, rettentő szélvihar. Sárga papíron feketével írt sorok, a polcra, ahol eddig a könyv alatt lapult: bátyja, Jenő önéletrajzának egyetlen bekezdése, amely majd hetvenöt éves korában, 1944–46 között, gyöngye kézzel skribál, s csupán 1998-ban, a nyomtatott betűk gonoszsága következtében jelenik meg. A jövőjét olvashatta el egy szuszra, s az nagyon megmarkolta azt, ami a mellkasában dobogott, s amelyet a kisvárosokban még mostanság is a szívnek szokás nevezni.

Bohém, könnyelmű ember volt László. Bár beírtam a jogi karra, nem végezte el, csak az állami számviteli vizsgát tette le nagy kinnal. Otthagyta MÁV-nál nyert állását, és felcsapott írónak. Kellő tehetsége azonban nem került hozzá, s élete csupa nyomorgás és könnyelműsködés volt. Nekem nagyon sok bajom volt vele. Anyámnak ő volt a kedvence, s valósággal szegény öregasszonyon élősködött. Amikor nem kapta meg a Baumgarten-féle ösztöndíjat, öngyilkos lett, előbb végigjárta azokat a helyeket, amelyek megmaradtak a család veszprémi birtokából, utoljára még Arácson látták, majd visszautazott Pestre, de nem kereste föl családját, a fiára sem volt kíváncsi, az összekötő vasúti hídról beleugrott a Dunába. Anyámnak nem mertük megmondani, azt hitettük el vele, hogy szanatóriumba kellett vinni, mert az elmebetegség kezdett mutatkozni rajta. Anyám élete végéig ebben a hitben élt, s nekem minden héten meg kellett Lászlót látogatnom a budaörsi szanatóriumban, s referálni, hogy alakul a sorsa, gyógyul-e stb. Ha megtudta volna, hogy hogyan fejezte be életét, az bizony az övébe került volna. Laci öcsém elbeszéléseket és néhány rövid elbeszélést írt. Örökösen előlegekben fuldoklott a szerkesztőségekben, s bizony nem tudott zöld ágra vergődni. Munkái közül a következőket szabad megemlíteni:

1. *Leandervirág. Elbeszélés. „Éjfél” magyar írók misztikus novellái (ultramodern illusztrációkkal),*

2. *Bertalan éjszakája. Novellák. Budapest, 1918, Táltos kiadása, 198 oldal,*

3. *Piroska. Regény. Budapest, 1919, Athenaeum, 314 oldal,*

4. *Régi ismerős. Regény. Budapest, 1921, Genius kiadása, 221 oldal,*

5. *Pillangók. Pán könyvtár 1. sz. Budapest, 1921, Pán könyvkiadó, 67 oldal,*

6. *Ingovány. Regény. Budapest, 1922, az Érdekes Újság kiadása, 178 oldal,*

7. *Kísértetek. Regény. Budapest, 1926, Grill Károly kiadása. A kötetben még három elbeszélés. A könyv 285 oldal, a regény maga 210,*

8. *Tamás. Regény. Budapest, sajtó alá rendezte és kiadta az özvegye, 79 oldal.*

A redukció, ahogy a könyvtárat, a várost összevonja, és könyvnek, illetve várnak látja, s a vár, amint székesegyházzá összpontosul, a könyv, amint cetlivé változik, bizony királyi hagyományt folytat – tudta ezt László, s a megoldások kövecskéi között mégis hosszan matatott, amíg meglege a tűzködarabokat, amelyeket aztán egymáshoz verve, szikrákat pattintgatott. Igen, az érintkezési társítások, házak s a házakat fölemelő dolomitszikla, székesegyház s a világ-faként feltörő torony, a sárga festékekkel megmocskolt falak s a tűz, a tűz és valamennyi, az égbe törő, áhítatos láng, sóhajtotta, és indulatosan csapdosta össze a szikrákat ígérő köveket. Mindazt utálta, amelyek a hasonlóságokra utaltak, s mindenhez ragaszkodott, ami kemény marokkal megragadta, és valóban kézen fogta: ez a különös történet így vezette szájak börtönétől újabb szájak börtönéig mindahhoz, ami fertelmes vagy cifrázott, ami ritka és drága, a durvától és bűzöstől a bűvösig és perzselően édesig. Lászlóra nagy hatást gyakorolt, ami ritka és különös, a holdfény egy ifjú királyné ezüstsobrán, egy ige kristályának lapján lecsorgó méz színe, a borban és az asszonyi ölben lebegő bíbor, s mohó vágyában, hogy mindent megszerezzen magának, egész sereg novellát küldött szét a világot jelentő folyóiratoknak, hogy azok lapjai tudósításnak tengernyi igyekezetéről és munkálkodásáról, szolgálják ott is őt. Néhányat, hogy az északi tengerek faragatlan halásznépével macskaszemű borostyánra alkudozzanak; néhányat Egyiptomba, hogy kutassák azokat a zöld peremű türkizeket, amelyeket csak a fáraók sírkamráiban lehet találni, s amelyeknek állítólag hűtő erejük van; másokat meg Perzsiába, ahonnan a halál kilovagol, hogy selyemszőnyegeket vegyenek, meg vérrel festett elefántcsontot, fahéjzú kőüvegeket és táncritmusú nefrit karkötőket, szantálfát, kék zománcot és finom gyapjúkendőket – a tűzáldozat kellékeit. Indiából fátyolszövetet várt, és festett agyagot, amelyen négyszegletes, vízben bővelkedő kertek ábráit lehet találni, s amely kertekhez, ha nagyon közel hajol az ember, nem, nem csak úgy érzi, hogy olyan, mint ha a közelében járna, de rögvést az édenben találja magát.

S elindult az utolsó történet, a feleségről, de még megállt a történet, mert utolsó pillantást akart vetni a városra, amelyet végül magára kell hagyni, éppen azon a városháza előtti, kagylószerűen kialakított, kecses, keleties hullámvonalakban mélyülő fennsíkon, ahonnan egyedül átlátni a települést, azaz a múltnak, a jelennek és a jövőnek egyszerre nevezett idő vadvirágok hímezésétől pompás helyszínét. Igaz, innen nézni nem ugyanaz, mint annak a literátornak, aki kívülről közeledik, akár Palota, akár a völgyi apácák klostroma, akár pedig Áracs felől: számára, ámbár nagyobbak mutatkozná a panoráma, de nem adatik meg az értelmező szem helyszínekre részegeződő, határozott pillantása.

László fogta, és a korsajából vizet csorgató bronzlányhoz csapta a zsebtükrét. A szilánkok foncsorából még visszanézett rá Miroár Jakab, de miután utcai szemetet rugdosott rájuk, a zsíros papírdarabok, barnára ázott cigarettavégek, fóliadarabok és lötytyedt kondomok halma alá süppedt a vádló tekintet.

Miroár összeszedte minden erejét, rekonstruálta arcát, majd alakját is egybekapta, hogy nem tudott már átfújni rajta a szél, s odalépett gyilkosa mellé. Megérintette a karját, majd magához ölelte, s fülébe suttogta az utolsó, rövid regényt.

A House of Pomegranates a Benedek-hegy alatt húzódott – s máris megszakadt a história, mert nem akarta senki és semmi, hogy történetté kerekedjen.

Pedig bíborszínre meszelt falú épület az a ház, ahol a reggel és este bíborszín ruhát viselő asszony élt, aki csak akkor viselt más színű öltözetet, amikor nagy ritkán látogatói akadtak, vagy maga sétált el valamelyik sportklubba, teaestélyre, avagy a helyi tudós társaságba. Ilyenkor alkalomhoz illő öltözetet vett magára, de mindig föltűnt valami bíboros rajta, néha csupán a száját festette meg, máskor a hajába tűzött virág szirmai idézték föl a paradicsom árnyalatát, hol szattyáncipője bélésében és talpán rejtőzött a cserszömörceből nyert s lúggal elsötétített festék. A háza kertjének bokrai a gazdájukhoz hasonlóan viselkedtek. Csupán ősszel lehetett látni, néhány nappal a fagy érkezte előtt, hogy ők is bíborszínűek, azt, ameddig csak lehet, rejtegették.

Asszony, te, aki úgy illegeted magad, mint a Szerelem-sziget szomorúfüzesének gyöngye vesszőin a függőcinke! Ó, nyár, te forró, ahogy magadba foglалod a szorgos cinege esti csipogását, a hangok, amelyben visszasétál legalább egy mondat a lélekig! A ház, hiába zörög el előtte szekér, s az ülésről hiába kínálja emelt hangon mézét a szeg lakóinak a Méhesből érkező termelő, csendben marad, a sárga napfelkeltékre és naplementékre sem riad fel, mert néma. Néma, mint a föld, a víz, a levegő és a tűz, ha egyik a másik elé áll, hogy megmutassa magát, s ráébred, nincs, aki más minőségét is megértse. S hiába is mondanák el egyszer, kétszer, háromszor magukat, az értelem számára fölfoghatatlanok maradnak. A földet nem látja meg senki a ló szarupatája alatt, a cinegébe kapaszkodó fűz gyökerei között, a vizet az ég gyöngyházas kékéjében, a méhészt vágya könnyeiben, a halacska levelek közében, a levegőt a suttogásban, a tüzet a templomszolga magányos énekében. Asszony, miért viseled az októberi égne, a Hellászt körbeölelő tenger mélye csigáinak, a római tógának, a hegyi rétek pislogó ördög szemének színét? Miért, ha e szín egyébként is ott rejtezik szájad barlangjában, öled mélyén és szívkamráidban, amelyben megállíthatatlanul surrog és áramlik a lélekkel telített, bíborforró vér?

Ki ez az asszony, aki László és László Miroár Jakabjának éppen úgy hőse, amint lakója a *House of Pomegranates*-nek, miként annak a történetnek is, amelyben él, amelyhez, mint élő ember az árnyékához, ragaszkodni látszik, de nem hajlandó elmondani azt. S azokhoz a férfiakhoz is, akik arca egyre elmosódottabb és izzadságtól fényesebb?

Körbefonják a növények, ropogós szoknyájú dália, büdös és napsárga kassai rózsák, amelyekben alkonyatokon, amikor pörgő nyelvű szender formájú boszorkák surrognak körötte, az Indiák fénye visszaragyo, a levegő ezüstös szálai, amelyet a szél sodort a hold porából, a malmokkal strázsált patak párájából, fölszáradt csiganyálból és abból az üledékből, amely egyazon történetből pergett alá, s amely történet azt a ragyogó asszonylétét megtartani immár nem tudja. És illatok, hűvös és törékeny érzetek, erős vágyak, amelyekben szünettelenül esik az eső, fájdalmak, amelyekben mindig zúg a félhomályos erdőmély, neszeznek a hirtelen növekedő gombák, zizeg az avar, és erős a szívdobogás. Mellé igyekeznek állni, hogy megérinthessék a házak és az ösvény gondos bokrai, a vadribizli piros gömbcsöppeket kínál számára, viszont azt is elviselik, ha az ujjá, ruhája fodra, haja szála mégsem érinti meg a testüket, meglegszenek annyival, ha jelenléte rájuk mutat, és így nevezi meg őket. Lábához dörgölőzik a kóbor kutya, a kiveret macska, ölébe hajtja a fejét az elfáradt unikornis, ha

mohapárnára hever, s lehunyja fáradt szemhéját, és érzi, milyen fájdalmas az élet.

Senki nincs, aki megérti, s mindenki. Zsörtölődik a kéménylukban a bakonyi szél, és nem zsörtölődik. Süt a nap, majd abbahagyja. Valaki érkezik, melléhull a zöld ágyra, majd elhagyja, de akkor már ő is ellépett, meglehet, abban a pillanatban haladt tovább, amikor a mag belépszaladt. Illékony, miként a rózsza illata, hasonlat, amelyben sok-sok hasonlat lehet, igenek és nemek rengetege, amelyben bozontos medvék és pergő nyelvű manók huzakodnak a piros, egyetlen málnaszemen. Városok lakója, Itáliát járt asszony, aki ismeri a tót mezővárosokat éppúgy, mint a szászok településeit, Kínát látott alak, s Rovinj, keresztes lovagnak szőtt zászlót és szaracénnak kendőt, sört fejtett, és a novemberi hidegben bort égetett Bácskában. Kicsoda hát?

Most nem több mint a *House of Pomegranates* asszonya, László *House of Pomegranates*-ének nője, aki megszeppenten bukkan föl az arácsi lakban. S füstszag csapja meg az orrát, a lehullt fonnyadt diólevél és a száraz ezerjófű gazának lángjából előgomolygó keserű, nehéz illat, hát ez az ős, motyogja, ez a sárga, s képzeletében ott találja magát László mellett, ragyogó koronázási ruhában, a Szent Mihály-székesegyház főoltára előtt, keskeny gyermekajka körül mosoly játszik, sötét, erdei szemében fényes, ideges láng lobog.

Nefreteti lánya, a rózsakvarc arcú egyiptomi asszonyé. Apja talán Constantinus Africanus, aki titkos medicinák és szövegek fölé hajolva töltötte ki azt az időt, amelyet a földi életnek nevezett, talán a minden idők egyik legnagyobb városát, Iszfahánt, tágas karavánszerájjal, ragyogó bazársorral, csatornákkal és utak mentén platánsorral építő Bahá' ad-Dín Monammed Ámili sejk, talán az a Caius Plinius Secundus, aki Európa utolsó kétezer évében bárhol és bármikor tűnt is föl, utódok sokaságát nemzette. Egyetlen gyermek, aki szüleitől az öröklétet, suhogó szoknyától a tánclépéseket, a könyvektől a septem artes liberales, a studium generale és a studium humanitas örökségét kapta, és azt a hóbortot, amely bátorságot kínált egyként a keleti s a keresztény szabadsághoz. Így aztán büszkén és kényesen járt fel s alá a korokban és irományokban, sorsa mentén mindenféle vers és regény, tanulmány és lábjegyzet maradt fent: aki elolvassa a rókákról tudósító szövegeket, rettentő gyűjtőkönyvtárnyi anyag az, mind az ő lépteinek sárgult nyomában kullog. Pedig olyannak mutatta magát, mint bármelyik asszony: munkában szorgosnak, táncban pörgőnek, szomorúságban elhagyatottnak, szerelemben égető lehetőségnek. A szitáló permetben buja illatúnak, nyáron a tollpihével együtt repülőnek, a sörtés szakáll villanyos sercegését gerjesztőnek, a lombikok alatti gázcső meggyújtójának. Tejen nevelkedett, mint minden ember.

Asszony, aki tudja, milyen a fehér, miféle árnyalatok bújnak meg a szemben, a fogban, a papirosban és a hóban: a rájuk rakódott lepedék eltávolítása után miként ragyog a mackófehér, s hogyan válik el a neonfehér a mogyorófehértől. Ismeri a margaréták szíromcsúcsán az olajfehéret, s határozottan elkülöníthetőnek állítja a fészek sárgája mentén lapuló fahéjfehért a cimpák dohányfehéretől. S a margarétát habzsoló, az eléjük hányt virágot tipró disznók agyarvillogásából is kilátja a mustraféhér veszedelmet, a saharafehér reménytelenséget és kénköfehér poklot és az ázott, szalmafehér nyomorúságot. A pestihó-fehér telek

éjszakáink a brandyfehér mámort, a sörhabfehér kószálásokat a nyár alkonyaiban, a kikericsfehér tavaszt és a csontvázfehér telet. S ha kínafehér selymet teker hattyúnyakára, máris száguld, hogy az esőfelhőfehér zivatar elől megmeneküljön, máskor alumíniumfehéren vacog a lerobban Trabantfehér jármű mellett, falfehéren éhezik vagy aludtejfehéren habzsol. És a fafehért is ismeri, tudja, akkor, amikor nem marad több a fehérek nevében, mint a fehér.

Asszony, aki 1281 és 1300 között, élete boldog szakaszában, amelyet aztán megismételni járt vissza Rómába, annyi áhítattal itatott át száz, a kolduló báráttól az uralkodóig, a magas rangú egyházi személyiségtől a falusi özvegyasszonyig szóló, szellemes, fanyar, pajzán vagy éppenség brutális novellinót, hogy alig akad író, aki képes felsorolni, miként szólította, Szinte mondatonként másként, a hol epekedő, hol szitkozódó, hol gyűlölettel, hol pedig imádatlaltelített opera minor író. A megszólítási formák garmadája végül körberajzolta az asszony híres alakját: kétségtelen Róza ő már akkor is, amikor az oksztán nyelvből eredő mes sire, mio sire kifejezés messeréje lesz, s a szerelemben hol mint messre, hol serre, sere-re vagy sire-re szépül, és szólítják meg úgy, miként a nemes lovagok fordulnak magázva az uralkodóhoz, avagy kedvesen tegezve, de úgy is messerének tisztelve. Messere volt ő akkor, amikor a vándor-kereskedőkkel beszélt, a szűkszavú Frigyes császár szólította meg, keresztnévén hívogatta Bálám prófétát, s vízzel itatta meg a koldust, s hűbéresként fogadta fess hódolóit, s hálósobájában püspököt fogadott, és a rakoncátlan udvaroncai senek ismerték, a néki gyónók sere-nek, a kóbor lovagok sire-nek, hosszú haja ellenére. Alázat, tisztelet, hódolat – mindez járt neki, de részesült a signoréból, hiszen a cimbríaniai, majd weisbrunni birtok tulajdonosa, és segnorság is lábához kuporodott, s kutyaként megnyalta karcsú bokájának fényes bőrét. A megkínzottak dominének, demenediónak, domine deusnak, minha ékszerésznek ismerték, udvariasan maestrónak. És cavalierének mutatkozott a király kíséretében, ahol nem lehetett része a félelemben, annál több a hűtlenségben, s a holdvilágban messerré nemesedett, ha gavallér kapkodott a szoknyája széle után. De a szokásosan uraknak kijáró megszólítások mellé szép sorban odaálltak a hölgyekre, asszonyokra érvényesek is. Dame és domina(m) hódolt előtte az elgondolt, a leírt és kimondott mondatokban, ilyenkor férjes asszonyként tűnt fel, mia donna s madonna lett máskor: kóbor lovagok szölongatták így, szerelmesen koslatók, leshelyről orvul figyelők. Damaként magázták a pávasültes vacsoránál, buona feminának becézték a fátylaktól megemelkedni kész ágyban, vita miának a csapzott, harapásízű hajnalokon.

Róza az, aki megállt az irdogáló hősünk háta megett, hosszú ujjaival megérintette László keskeny, a Cholnokyakra oly jellemzően áttetsző bőré, izzadt homlokát, s keszkenővel törölte le onnan a kín harthatcseppjeit.

A kertről, ha rátekintenénk a Benedek-hegyről, nyírott sövényeiből, bonyolult mintázatú ösvényeiből és szabálytalan virággyásaiból, látni lehet, hogy labirintus. Persze mi mindent látott már a dolgok hámló felszínén áthatoló tekintet: könyvtár, utazás térképe, hangyaboly vagy rózsa is a labirintus képét vette fel, nem szólva a simogatásokról, oszlopok félhomályában elsuttogott szavakról vagy azokról az imákról, amelyekben a keresztények szűkkeblű istene lakozik. De a labirintusról az, aki benne sétál, nem tud. A részletek pompája eltakarta a bonyolult egészet.

A különös kertben, amelyről ugyan a mélyen látónak tudható, hogy mint minden kert, ez is labirintus, de arról a benne élők, így a tulajdonosai sem értesültek – sem a levelek suttozásából, sem a boglárkalepke nyugtalan röptéből –, benne foglaltatott a teljes múlt. A város színes fonalakkal kivarrott szűrt viselő lakóinak múltja éppúgy, mint a notabilitásoké, a Davidikum imádkozásra fogott, a pater nostert tanulni kezdő árváinak nyöszörgése, a szegények kórházában haldoklók zabolátlan káromlása, sőt még a Sédén felúszó pisztrángok nászi pikkelyhersegése is. A 20. század elején a Jeruzsálem-hegy homokbányájában föllelt fogas teknős, a Plakodonta-faj egyik egyede hajdan ebben a nyugalmas kertben sétálgatott, miként István király koronázási palástját hímző görög apácaolostor sororjai is ide menekültek a nyári nap arany hősége elől. És benne áll, középen, kárminpiros virágokkal teletűzve, a délszaki gránátalma, amelynek, mert ott él, ahol, a hideg telű tájon, sosem érik be a termése. A kert sötétén kavargó, keserű álmokból gyökerező, fekete ciprusai alatt mindenkor megtalálható valaki, akinek ajka szögletében hosszú fűszál billeg, s a gondolatok malmának munkáját felügyelő dallamok bánatot őrlenek, s nézik a cukros fényfoltban izzó gránátalmabokrot. Itt sors jutott a letört fagallynak is, belemerült a kavics a kőbe, s a titkos barlang bejáratára szüntelenül vigyázott egy pihegő gyík, kétfejtű kutya, rettentő arcú sziklafal.

A burjánzó kert egyszerre a múlt, a jelen és a jövő kertje, ahol a csontok, emberé, állaté egyaránt, összekeveredtek a növényi hamuval, a felhők lábnyomával és a jövőbe vitorlázó szitakötőkkel és a könyvborítóról lehulló skarlát betűkkel. Nem volt ugyan nagy ez a kert, éppen akkora, hogy egyetlen asszony munkájával legyen megművelhető, a beavatatlanak mégis mértéketlennek mutatkozott, mert nemegyszerű asszony gondozta, s tizednyi idő is tiszta jobban látszott meg ott, mint másoké más helyeken. S volt benne minden, amit az évezredek felhalmoztak, a hegyoldalra a szelek kertje húzódott, a Sédnél a hullámok kertje terült el, a suttozások ligete a Szerelem-sziget mellé húzódott, s mindenhol pihenőpadok, kőasztalkák, bazaltoszlopok és általában zöld, de egy-egy pillanatban harsány szirmokkal virágzó, különleges ápolást kívánó növények kerültek. E kertet ugyan kőfal kerítette el, de a kőfal magasságát belülről megduplázó örökzöldek, tiszafák, ciprusok, bukszusok és fenyők sorakoztak a fal tövénél, a lomb árnyékot vetett a falon túl sétálóra is, s maga alatt helyet engedett a sárguló rókaagombának. A virágágyakat, a patakmedret, a pergolát azonban, meg kell vallani, nem kellett az asszonynak gondozni: ahogy létrejött e kies hely, úgy is maradt. Ha a múlt, a jelen és a jövő egy helyen megfér, akkor ott különösen, ha fülemüle dala borítja le áttetsző üvegharangjával, nincs jelen a változás.

A kert asszonya sem lakta mindig a kertet, és sem a hortus északi végében felhúzott, a kertet a szél ellen is megvédő házat. Évekre egyedül maradt az ősi hely, s maradhatott, akkor sem pusztult, elhagyatottságának nem mutatkozott jele. Olyankor gondolataikba merültek az enciánok, szenderegtek az égerek, s a békák unottan úszkáltak a pocsolyákban. A lonc nem nőtte ki a helyét, meglelt életéről dűnnyögött a nagy fejtű bazsarózsa, s pihenésbe feledkezett a sok verőköltő bodobács. De fel voltak ám ingerelve, amikor váratlanul visszaérkezett a gazda, és a szoknyája szélére kapaszkodott férfiszagok bogáncsa hozzájuk ért.

Sistergett a kígyó, a nyírfák lejjebb hajoltak, és a nőtény vidra egyetlen harapással metszette ketté az eléje kerülő tejes pisztrángokat. A Séd tükre, ha visszatért a kert úrnője, napokig vércsíkoktól volt szennyes, halpikkelytől tört, hím állatok rettegésétől borzolt. Csupán a szélharang nem tudott változtatni magatartásán, bolondos elképzeléseit a várkapitány és nyelvész Verancsics Faustusról, a kutyavonítású Vazulról vagy a turbánliliomok heves virágzásáról mindenkor elmondta, vastag és szálvékony hangjaival azonban sosem tudta a Lókútról alászaladó szélnek útját akasztani.

A kertről azonban, ahogy visszarémlett Lászlónak az arácsi dombról, semmi sem mondható, miként a város, a család, az apa is szavát veszítette a fennsíkon áthaladtában. A vihar ugyan át tudott szökni a kietlen vidék borókásán, de csak azért, mert szájába kapta az apró tobozokat, és azokat rágva-mormogva szökellet bokortól bokorig, s le nem hajolt volna a terpedt lenekre, meg nem érintette a nyulaktól apróra rágott vadrepce torzsáit s a kapálgató paraszt széles karimás kalapját.

*

Amikor elolvasta és felpillantott a könyvből, a kertben nem látott mást, mint a lapok fekete mondatait. Tekintete a mellékmondatok göcsös ágú bokrai között kószált, amikor a kert sűrű ágacskás, édes gyökerű gyümölcsfáit nézte. S amikor a halacska alakú falevelek hátán megvillanó reggel darabjait számlálgatta, mintha könyve ígét terelte volna egybe. S a legszebb fácska, amelyen temérdek kárminsín bimbó hintázott, a tömény oldatba belevetett porszem szokása szerint, kristállyá növelni kezdte a látványt és minden ágat, minden falevelet, minden félig és teljesen kinyílt bimbót megsokszorozott.

A családjuknak hosszú nemzedékek óta a gránátalma-nevelés volt a szenvedélye. S nem lehetett ez másként hősiünkkel sem: ha hírért vette egy-egy különlegesebb fajtának, úgy érezte, rögtön meg kell szereznie, s ha már birtokába jutott, gyorsan porhanyós földbe ültette, kádban állott, langy és lúgos vízzel öntözte, s óráról órára ellenőrizte, mikor jelennek meg az új hajtások, amelyek színe megelőlegezte a virág véres színét.

Történt egyszer, hogy a Földközi-tengertől érkezett vendége megemlített néhány ritka fajtát, amelyek rovinji rokona tulajdonában vannak, és azokat itt, északon még csak nem is ismerik. Több sem kellett Ja hősiünknek, nekiveselkedett, összepakolta holmiját, s vendégével együtt a távoli Rovinj környékére indult. Keresgélt, érdeklődött, bejárta a homályba szerelmes udvarokat és a súlyos árnyékoktól kék kerteket, a fehér csupasz színéhez ragaszkodó sziklafalakat mászott meg, hogy ellenőrizze a kőrepedésekbe gyökeret eresztő csenevész növények valamennyijét, míg végül sikerült szert tennie néhány valóban különleges tulajdonságú csemetére. Úgy bugyolálta be azokat, mintha valami kincs volna, beszélt is hozzájuk azon a gordonka hangján, amelytől mindenki mindenkor bánatba esett.

A hazájába vezető visszaúton fedeles hintó mellett gyalogoló ifjúra figyelt fel, aki ismerősnek tűnt számára. Ismerős volt a hajszíne, mélyen ülő szeme és merészen előre ugró orrának alakja, ismerős volt komótos járása, sőt még a ruháján az a folt is, amely a szíve fölött éktelenkedett. Ja beszédbe elegyedett vele, s hogy megtudta az idegen útjának a célját, így szólt hozzá:

– Én jó felem, te bizonyára a különleges növények szerelmese vagy.

Rögvest a gránátalma nevelésének titkos fortélyairól társalogtak, s úgy fonták egymásba a szavakat, mintha azok hajlékony vesszőkből állnának. A társalgásban igencsak föllelkesült Ja, s megkérdezte:

– Merre visz az utad?

– A nővérem megunta lakhelyünket, s annak a tónak a partján szeretne letelepedni, amelyen, ha nagyon füstös az éjszaka, hídon lehet átjárni.

Ja előállt javaslatával:

– Bár oly szegény vagyok, hogy tükörre sem telik, de a házamban szállást kaphattok. Ha nem riaszt el az egyszerű élet, ha nem zavar, hogy sosem nézhetitek meg az arcotokat a tükörben, s így önmagatok megismeréséhez nem kaptok tőle segítséget, ne gyötörjétek magatokat tovább a helykereséssel.

Másik – mert ez volt születésétől fogva a neve Ja újdonsült ismerősének – fürgén a hintóhoz szaladt, s közölte nővérével a hírt. A hintóban utazó félrehúzta a függönyt, s így Ja megpillanthatta a leányt, aki alig lehetett húszesztendő. A leány foga csillogó igazgyöngy, homloka margaréta, arca rózsza, szemöldöke holló, és a nevetése, nos, maga volt a földi paradicsom.

– Nem számít, ha nyomorúságos az a ház, s olyan hegyorom alatt áll is, amelynek északánként korog a gyomra, de vízközei, nagy kertre mindenképpen szükségünk lesz – jelentette ki, s minden szavánál virágok özöne hullt illatos ajkáról.

Ja sietve megnyugtatta ismerőseit: nagy a kertje, közel a Séd, s a szomszédos telkek között is találni olyan elhagyatott területet, amely megfelelő áron bérbe vehető. S miután hazaérkeztek Jáék, Másik és lánytestvére rátalált arra a parlagon heverő alkalmas földterületre, melyen csupán egy roskadozó, három-négy helyiségből álló vízimalom csapdosta lapátjaival a patak hátát. Ja megegyezett a tulajdonosokkal, s bérbe vette. Másik, mint a rügy tavasszal, elégedettnek látszott, és be is rendezkedtek. Naponta átjártak Ja kertjébe, hogy gondozzák annak szépen cseperedő gránátalmafáit.

A régi bokrok már mind elszáradtak, így aztán gyökerestől kihúzgálták őket a földből, s helyükre a Rovinjból hozott újakat ültették. Nem maradt ott egyetlen törekeny gally, zörögve fecsegő levél sem. Jóllehet Ja családja egy kenyeret evett, és kettőt látott, ám esténként mindig áthívták Másikékat, hogy együtt figyeljék a harmadik cipőt. Idő múltán azonban szemet szúrt nekik, hogy a testvérpár házának kéményéből sosem száll ki a füst fekete tollú madara. Ja felesége megkedvelte Másik nővérét, így gyakorta ajándékozta meg néhány tálka főtt étellel, darab hússal, kosárka friss zöldséggel.

Egy nap Másik így szólt Jahoz.

– Barátom, te sem vagy gazdag, s a mi szánk és gyomrunk igényei is csak fokozzák a terhed. Nem lehet ezt így tovább folytatni. Úgy gondolom, hogy a gránátalma virágjait eladva keresném meg a saját betevőnkre valót.

Ja ugyan meghallgatta Másikat, de bosszankodott és leintette:

– Barátom, téged kifinomult ízlésű, nagyra hívatott férfiúnak ismertelek meg. Azt hittem képes vagy méltósággal elviselni a szegénységet. S lám, most meg a gránátalmavirágot mint holmi közönséges portékát a piacon akarod elkótyavetyélni. Ez megalázó lenne a virágoknak.

– Az, hogy a saját kezem munkájával akarom eltartani magam, nem nevezhető haszonlesésnek. Így aztán, ha a növényeket árulnám, nem lenne alávaló cselekedet – jegyezte meg Másik, s először fordult elő, hogy nem pillantott barátja arcába. – Az embereknek valóban nem kell mindenáron a gazdagságért törni magukat, ám ha egyáltalán nem iparkodnak, nyomorban maradnak.

Nem szólt erre egy szót sem Ja, Másik pedig felállt, és szemlesütve kiment a szobából. Ettől az időponttól kezdve Másik összegyűjtötte valamennyi szétlőtt letört, fölöslegesnek

ítélt és ezért metszőollóval levágott gránátalmaágot, amelyeket Ja egyébként csak eldobott volna, vagy azokat, amelyeket silányabbnak tartott, s a házába vitte. Már nem jártak át naponta Jáékhoz, csak ha meghívták őket.

Nemsokára virágba borultak a fák. Egyik hajnalon Ja élénk sürgés-forgásra figyelt fel a testvérek portája előtt, ahol máskor a szél sem állt meg, hogy megrázza a szuvas faajtó kilincsét. Olyan nyüzsgés volt ott, mint Pest Duna-parti piacán. Furcsállva átment, hogy megtudja, mi történt: igyekvő kofák végtelen sorát látta, akik a Másiktól vásárolt virágokat szállították füles kosarakban vagy rekeszes dobozokban. A gránátalmavirágok mindegyike oly ismeretlen kinézetű volt, melyeket Ja eddig soha nem láthatott. Irigy is lett, de sokkal inkább dühös, amiért Másik eltitkolta előle a káprázatos fajtákat. Bezörgetett hozzá, hogy szemrehányást tegyen. Másik kijött, üdvözölt és betessékelte. Ja csak ekkor látta, hogy az udvar és a kert tele van ültetve gránátalmákkal, tenyérnyi hely nem maradt ott szabadon. A frissen lemetszett ágak oldalán rögzest új bimbók nőttek. S a bokrok között egyet sem lehetett találni, amely ne valamilyen ritka egyednek mutatkozott volna. Másik besietett a fehérre meszelt falú, hűvössége fölött örködő házba, s a virágágyás melletti kőasztalhoz és padhoz korsó borral tért vissza.

– Képtelen voltam megőrizni egyszerű életemet – mondta, és helytel kínálta a sápadó Jat. – Az elmúlt néhány nap alatt szerencsésen elegendő vagyont gyűjtöttem össze, amelyből futja az együtt borozgatás költségeire, de annál többre is.

Föléje hajoltak a pohárnak, aztán egyetlen, árva szót sem szóltak. Az ital csillámló felszínén Ja megpillantotta saját arcképét, mutató ujjával belenyúlt a borba, mintha muslicát halászna ki belőle. Föl is emelte az ujját, s úgy tett, mintha lefújna róla az elázott, szárnyain szerencsétlenséget hordó rovar.

A házból hamarosan kijött Másik testvérnénje. Ínycsiklandó ételeket tálaalt a férfiaknak, amelyeket ízlésesen halmozott föl a tálcán, s e gazdagságtól értelmet kapott az együttlétük.

– Nagyra becsült nővéredet még nem jegyezték el? – kérdezte Ja.

– Még nem érkezett el az ideje.

– Nohát, mikor lesz az?

– Még negyvenhárom hónap – felelte Másik.

– Mit akar ez jelenteni? – tűnődött fennhangon Ja, ám Másik, mint idővel szokásává vált, csak nevetett, és válasz nélkül hagyta a boldogtalan kérdést.

Ja másnap reggel ismét felkereste barátját, s látta ám, hogy az előzőleg virágujuktól metszett hajtások könyéknyit nőttek az éjszaka, s hamarosan virágba borulnak. Elcsodálkozott ezen a varázslaton, s rimánkodva kérlette Másikat, árulná el kertész művészetének mibenlétét.

– Aligha lehetne azt szavakkal átadni. De hát úgy se ezzel keresed a kenyeredet, akkor meg mi hasznát vennéd? – gúnyolódott Másik.

Október jött, fellegetek hozott magával a hónap, s a szürkében eső, a feketékben hó volt. Pár nap alatt Másik háza előtt megfogyatkoztak a virágkereskedők. A gyűttment férfi, mert ez lett Másik neve a városkában, batyuba kötötte holmiját, és útnak indult. A következő év tavaszán, egy rigófüttybe kapaszkodva tért vissza, s magával hozott egy köteg ritka bokrot: jenesztert, mályvarózsát, szerelemvirágot és törökmogyorót. Ezekkel aztán a piacra ment, és egy délelőtt elég volt neki ahhoz, hogy valamennyi számára vevőt találjon. S újból visszavonult a kertjébe, mintha csak a lelke volna, hogy a gránátalmáit nevelje. Ismét fölkeresték őt azok, akik még emlékeztek a tavaly vásárolt virágok mézédés illatára. Másik napról napra, hónapról hónapra gazdagodott, mint fénnel a kövek, amelyen

átbukik a tiszta patakvíz, az egyik évben új malmot épített, amelynek a kereke favályúba emelte a vizet, s közben fehér liszté őrlte az egyszemű búzát, a második évben újabb birtokot szerzett, a következőben pékséget nyitott, ahol illatos, gránátalma formájú cipókat árult. Ekkortól fogva csak úgy dolgozott, ahogy a kedve tartotta, legtöbbször a szolgálknak adott utasítást, s nézte és etette patakjának ezüstös halait, számlálta a virágok bohókás szirmait. Nem fogadta meg Ja elsuttogott tanácsait sem. Az udvar egykori virágágyasai helyén nagy kanyarokat tévő sétálóösvények kúsztak, nyári lakot is épített, piros tornyosat, zöldre festett korlátú erkélyest, a déli sarokba. Megvásárolta a ház mögött álló területet, azzal bővítette a kertjét, fallal vette körbe, s az egészet a fáival ültette be. Elérkezett a nyár, s az ősz, s egyre nagyobb rakományokkal fordultak ki udvaráról a kereskedők: októberben maga Másik is elment. Tavasz is elmúlt már, de nem tért vissza.

Időközben Ja felesége megbetegedett és meghalt. Ja korábban is vonzódott Másik nővéréhez, de immár, közvetítő révén, az asszony tudára hozta nemes érzelmeit, aki azonban mosolygott az ajánlaton úgy, hogy akár beleegyezésnek, akár elutasításnak lehetett venni. Holott csak testvére visszatértéig akart várni. S kerek esztendő gurult el, ám Másiknak se híre, se hamva nem mutatkozott.

A nő munkába temetkezett, megtanította a szolgálkat a gránátalma nevelésére, s azok olyan ügyesen tették a dolgukat, hogy asszonyuk a környék leggazdagabb kereskedőjévé vált. Háza és birtoka egyre jobban virágzott, s nem kellett szédelegve botorkálnia, hogy megtalálja a kamrában a füstölt húst, kitépje a földből a petrezselymet, a serpenyő aljára öntse az olajat.

Egy alkalommal vendég toppant be az asszonyhoz, aki Másik levelét hozta. Abban pedig az állt, hogy a nővére bízza, egybekél-e Jával. Ja szemügyre véve a levél dátumát, fölfigyelt, hogy az megegyezik felesége sosem feledhető halála napjával. S arra is jól emlékezett, mit mondott neki Másik a nővére házasságáról, mikor együtt boroztak a kertben –, s nagy meglepetésére azóta éppen negyvenhárom hónap telt el. Izgatottan tárgyalta a levél tartalmát, és Ja tisztelettel faggatta az elhagyatottságának falai között tébláboló asszonyt, küldhet-e számára jegyajándékot.

A nővér habozott, hiszen korábban többször kérte Ját, költözzön hozzá, s düledező, emberektől elhagyatott viskóját hagyja az enyészetre. Ja elutasította a vágyott nő szemérmetlen ajánlatát, ám az esküvő napját azért kitűzték.

Mikor a nővért Ja feleségül fogadta, házának falán egy ajtót vágtak, amelyen át a múltba lehetett visszajárni, s amely egyenest a régi udvarba vezetett. Itt járt-kelt minden nap a szolgáló, hogy mindkét – a jelen és az elmúlt időhöz tartozó – ház tennivalóit elvégezze. Ja szégyenkezett felesége gazdagsága miatt, ezért döntött úgy, hogy ezentúl az ő déli birtokának és felesége északi birtokának könyvelését egymástól elkülönítve vezessék. Az asszony, akinek, miként a réten a fűszálnak, bozótban a cserjének, a madarak röptében egyetlen szárnycsapásnak, továbbra sem jutott név, elégedetlenkedett, hiszen az ő nagyobb birtoka a háztartási költségre fordított pénz több mint felét emésztette fel. Hat hónap így múlt el, s egyszer Ja házába került valami boldogtalan holmi, ami eredetileg a másikhoz tartozott. Ja visszaküldte ezt a jelentéktelen apróságot, és nyomatékosan kérte, többé ne kerüljön át hozzá semmi. A rendet felborítani nem szabad, mert szenvedés annak az ára, s abban a szenvedésben rettenetes és borzasztó magány fog lakni. Ennek dacára alig tíz nap múlva megint csak ráakadt valamire a házában, s Ja érezte, hogy milyen megvetően pillantanak rá régi házának az ablakszelei. Ez a kellemetlen ide-oda küldözgetés jó párszor megismétlődött, míg végül Ja megelégtelte a dolgot. Felesége erre csak ennyit mondott:

– Olyan vagy, mint az apád, aki bár éhezett, de kiköpte az ételt, mikor megtudta, hogy azt kitagadott fia küldte. Mit bosszankodsz az apróságokon?

A célzás megszegyenítette Ját, és ezután gondosan elkerült minden további beszélgetést a családjáról, s hagyott mindent, hogy felesége kedve szerint történjék. Hagyta, hogy munkásokat fogadjon fel, faanyagot halmozzanak fel a birtokon, és az építkezés ellen sem emelt kifogást. Elkészült tehát a ház, a két birtok ismét eggyé vált. Nem választotta el többé egymástól semmilyen határ. Az asszony megmondta a férjének, hogy a kapukat bezárják, s többé nem kereskednek gránátalmavirággal. Ennek ellenére továbbra is jólétnek örvendtek. Ez sehogys sem hagyta nyugodni Ját, és panaszkodott:

– Kedvesem, harmincévnyi erőyes életem foszlott semmivé. Azt kell látnom, hogy olyan lettem, akár egy élősködő, aki felesége szoknyáján csüng, hogy enni kapjon. Hát nincs már bennem fikarcnyi férfiúi büszkeség sem? Az emberek meggazdagodásomhoz gratulálnak, de én azt kívánom, hogy bárcsak azért kívánnának nekem minden jót, mert szegény lettem.

– Én nem vagyok kapzsi – felelte az asszony –, de ha nincs elegendő vagyonkám, az fogják mondani rólam, hogy a gránátalmaliget római gazdájának, Pliniusnak kétezer év után fölbukkant utóda vagyok, aki nyomorban tengette életét, s családja nem tartott még egy nemzedéknyi ideig sem. S tudható, mi, Pliniussal ellentétben, kedveljük a gránátalmafákat. Elejét veszem tehát a gúnyolódásnak. Másrésről pedig, ha a szegény kíván meggazdagodni, azt bizony elég nehéz elérni. Ám ha egy gazdag kíván elszegényedni, nos, nem kerül az semmibe. Az ágyunk végében van minden összegyűjtött pénzünk elrejtve, afölött alszunk el, afölött ébredünk. Tégy vele belátásod szerint, nekem nem lesz ellenvetésem.

– Másoknak adni pénzünket, hogy ők tékozzák el, az még gyalázatosabb dolog lenne – mondta Ja, és szégyene a korábbinál nagyobb árnyékfoltot vetett az udvar földjére.

– Te nem szeretnél gazdag lenni, én nem akarok elszegényedni. Nincs mit tennünk, éljünk hát külön egymástól. A szegény élje a maga tiszta életét, a gazdag pedig a maga romlott világát.

Az asszony meghagyta a kert közepén a férje építette kunyhót, szépséges szolgálólányát pedig megkérte, viselje Janak gondját. A férfi belenyugodott a történetke, együtt hált a lánnyal, ám alig egy-két nap elteltével kínzó vágy gyötörte asszonya után. Mikor meg akarta látogatni, a szolgák kiutasították: annyit mondtak neki, hogy férje arcképét magához véve távoli vidékre utazott, hogy alkalmi szeretőt találjon, de hamarosan vissza fog érkezni.

Ja makacs kitartását mégiscsak siker koronázta. Ismét naponta járt át feleségéhez, aki, sok időre rá, nevetve megjegyezte:

– Keleten étkezel, de nyugaton laksz. A tisztességes élet nem ilyen.

Ja kacagott ezen, de nem szólt rá semmit: torkában a vére túlon túl forró volt, s a lehelete bűdös. Hanem egymásra rakosgatta a napjait, összekötözte iszalagháncsral, hogy hátára emelve szét ne boruljanak, s visszaköltözött feleségéhez.

Éppen ősz kezdődött, amikor a gránátalma a legpompásabb veres virágait nyitja, és az édes illat, mint méz a tálat, megtöltötte a kertet. Ja dolga végett a közeli városba utazott. Ott aztán kora reggel kilátogatott a virágpiacra. Sok-sok virágot látott a kedvencei közül, ám egyszer csak az egyik üzletben olyanokat fedezett fel, amilyeneket annak idején Másik nevelt. Sajgó szívvel ott állt, míg kisoáratva a tulajdonos előjött. S lám, csakugyan Másik volt az – öregén. Fölötte, gondolta magáról, nem múlt el az idő, s ez így is volt,

hiszen sosem nézett tükörbe. Nagyon megörültek egymásnak, és elmesélték, hogy időközben mik történtek velük, kénkö hullt az égből, de a terebélyes birtokra nem esett; jezsuiták építették fel a közelben kolostorukat, s tőlük béreltek munkásokat, s igénylik a gyümölcsöt, krumplit, napraforgót; császári kalapot kapott le egy fejről a szél, de akadt olyan, aki meg tudta azt ragadni, s a saját fejébűjára biggyesztette, várkapitány érkezett a mesék Sibenikójából, de két évvel később, mint főpap, Prágába menekült, magával vive az alkémisták évszázados, életet hosszabbító receptjét. Ja az éjszakát sógora házában töltötte. Másnap, mikor visszaútra készült, így szólt hozzá Másik:

– Ez a nagy lélegzetű város az otthonom, itt szeretnék családot alapítani. Már kisebb vagyunk is van. Kérlek, add át üdvözetemet nővéremnek, s üzenetemet, hogy az év végén, amikor a hó amúgy kiradírozna a tájból a tárgyakat határoló felületeket, éleket és sarkokat, rövid időre ellátogatok hozzá.

Ja hallani sem akart holmi futó vendégségről, s egyre rimánkodott, együtt térjenek inkább haza.

– Családom jó módú, jöjj hát hozzánk, nem kell munkával törnöd magad, élvezd a pihenést.

Az üzletet Másik a segédjére bízta: lejjebb engedték az árakat, s így pár napon belül mindent eladtak. Majd sietve összepakolta a holmiját, több volt abban a csengőhang, mint a csengő, de igaz, hogy az aranyból volt, és az aranyból is értékeesebb drágakövekből, s járművet bérelve elindultak északnak: követték a darvakat, tekintetükkel beleakaszkodtak a gyorsan vonuló felhőkbe, segítségül hívták a szeleket, és maguk mögé dobálták a gondolatokat, hogy kisebb legyen a súly, ne terheljék annyira a hintójukat. S nem is látták a fákat, olyan gyorsan hagyták maguk mögött az erdőt, nem figyelhették meg a mező virágait, annyira százugdolt velük a ló, s nem ihattak az út mellett kanyargó patakból, mert mire lehajoltak volna a víz fodrozódó tükrére, szájukkal a sivatag porát érintették.

Mikorra hazaértek megdermedt az idő: áttetsző dolgok fogadták őket, barátságosak és egyértelműek, mintha borostyán színű, fenyőszagú kocsonyában lépkedtek volna maguk is, lassan bár, de nyugodtan, derűsen és jó érzésekkel telten. A ház, a kert, az asztal, az ágy, a szőnyeg és a párnák méltósággal töltötték ki saját helyüket, rendben felsorakoztak tiszteletükre, mintha csak Ja felesége előre tudta volna, hogy szeretett és hiányolt öccse betoppan. Másik érkezése után csupán egyetlen cseléd viselte gondját a gránátalmáknak, sarabolta a bokrok közt nőtt, mindig hars zöld füvet, tépte a csípős csalánt, csinosíftgatta az ágyásokat és a buja kertet. Másik naphosszat sakkozott és borozgatott, s minden pohárka borban megtalálta a rég elvirágzott szőlővirágok illatát. Ja hozzá illő menyasszonyt akart számára keresni, ám Másik minden igyekezetet visszautasított, s arról beszélt, hogy éjszakánként, ha belekapaszkodik a lepedője sarkába, az messzire repíti, oda, ahová rajta kívül nem mehet más. Nővére úgy intézte, hogy a hálószobájában két szolgálólány is dolgozzon.

Három-négy esztendő telhetett el, amikor az egyik kislányt szült, aki azonban nem tudott átlépni a hajnal közbén, s egynaposként meghalt. Másik azonban most már mérhetetlenül ivott, s mindenrová magával hurcolta a hálóágyának mocskos lepedőjét.

Ja ugyancsak nagyívó hírébe keveredett. A két férfinak egyébre sem jutott ideje, mint hogy a jáde kancsót – a sötét fergetegben zölden világító lámpát – emelgessék. Nagy vidámság közepette ittak versenyt, álló nap vedeltek, reggeltől másnap hajnalig, százszor is kiürítve poharaikat, s nem tudták többé megszámolni a kerítés léceit, a háztető cserepeit, az esztendő napjait. Ja végül egy korty rizlingtől is csaprészeg lett, s ültő helyiben zuhant a saját álmába.

Másik, ha megunta az egyedüllétet, a szobájába botorkált, de onnan éppen a magány, s az idővel szétfoszott lepedőjére emlékezés hamarosan visszakergette a tornác asztalához, a kancsóig, a borig. Egy alkalommal, amikor Másik föltápáskodott, hogy a hálószobájába vonuljon, s már kitántorgott a kertbe, összerogyott, és elterült a virágzó, pompás gránátalmafa között. Ruhája lecsúszott róla, a földön sosem lehet másként, mint ahogyan van, ő maga pedig embermagas gránátalmafává változott. Számátalan ököl nagyságú virág díszlett rajta, olyan élénk és fénylő színnel, mint a hóra éppen kiömlött vére. Ja rémülten, dadogva és izzadva számolt be a történetekről a feleségének. Az asszony ijedten kereste meg az öccsét, s kitépte a talajból a növényt.

– Ide vezetett az iváztatotok!

Egy kabáttal – a segítségére siető lányszolga, Másik egykori ágyasa válláról kapta le – szípgova takarta le a földön heverő gránátalmafát, s elrángatta onnan a férjét. Hajnalban, amikor nem kellett mécses, Ja kióvataskodott a kertbe, s megnézte sógorát: ember formában feküdt és hortyogott, ugyanott hevert, ahol hagyták, szája körül akkora muslicafelhő keringett, hogy abból a lélek formájára is következtetni lehetett.

Ja biztos volt abban, hogy a felesége és a sógora gránátalmatiündérek. Így aztán jobban ragaszkodott asszonyához. Másik, hogy önkéntelenül lelepleződött, még inkább ivott, s nem volt olyan hét, amikor ne vette volna fel természetes alakját, ne változott volna át gránátalmafává. Ja is hozzászokott a nyugtalanító látványhoz, így aztán meg sem ijedt, s hagyta, hogy felesége egyre-másra kitépje a növényt, s várta, hogy az visszaalakuljon emberré. Egyszer azonban hosszú idő telt el, és a fa virágának szirmai hervadozni kezdtek.

– Megölted az öcsémet! – sikoltott felesége.

Odarohant megnézni a növényt, de addigra annak a gyökérzete elszáradt. A fájdalomtól meggyötörve vágott le egy nedvűsabbnak mutató hajtást, egy cserépbe ültette, szobájába vitte, és naponta öntözte, pátyolgatta, s örködött fölötte. Ja bánta az elmúlt éveket, és iszonyúan gyűlölte magát.

A cserépben a virág lassan megerősödött és a kilencedik hónapban a rövidke száron egyetlen piros virágot bontott ki, amely borillatot árasztott magából. Ha borral öntözték, mindig hozott egy újabb bimbót, de csupán egyet – s a házaspár élete, mindaddig, amíg meg nem haltak, mással sem telt, mint a bokor ápolásával, borral locsolgatással s az egyetlen virágban való kábult gyönyörködéssel.

*

Lászlót úgy találta meg a reggel, hogy forró homlokát egy régi márványszobor hűs halántékán nyugtatta, s aludt. A világban nem létezhet két teljesen azonos dolog, elég, ha a költő fennhangon elmondja a versét, és a palota, a nő, a délután, amelyről a vers szól, elenyészik.

A füst könnyű selyemtakarója továbbra is beborította a bűnös várost, de a figyelmes szemlélő fölfedezhette: a lepel szélét üszkös romok, elparázslott gerendájú házak, megolvadt és az olvadék görcseibe dermedt ólomajtók álltak körül. A tűzvészben egyetlen éjszaka alatt felépült Veszprém, s ugyanúgy hamvába is roskadt.

A kérdés varjúhangon károgott a felperzselt föld fölött:

– Kinek a vére?

S tovább.

– A tiéd?

László kérdést álmodott. Jenő bátyja ugyan miért hagyta el önéletrajzának testvéreiről szóló passzusából a legfontosabb, az utolsó munkaként megszülető írásának, a kezdetben *Metonímiagyűjtő*-nek, utóbb és végezetül a *House of Pomegranates*-nek nevezett műnek a bibliográfiai adatait? Hiszen az a könyv, Isten szent nevében, bár a szövege a kommentárok, kompilációk és torzult idézetek, szöveggyűjtemények közetrétegei alatt hever még, amint kiadásának adatai bizonyították: megjelent.

NEGYEDIK KÖNYV
DÉL

A kézirat lapjait számos egyéb papírköteggel, kartonnal, dossziéval együtt a levéltár udarán szedték össze: ennyi maradt a történelem legnagyobb tüze után a városi intézet állományából. Ami irat a hajdani várban álló barokk épületben maradt, az teljesen megsemmisült. Azok a papírok, amelyeket a raktárhelyiségekből a négyeszetes kolostorudvarra kiszippantott a tetőn futkározó, melegörvényeket keltő láng, megpörkölődtek, töredezték ugyan, de mert gyorsan egymásra hulltak és összetapadtak, majd meg cserépdarabok estek rájuk, kő és korom fedte be őket, így tehát megmaradtak.

Az eredeti kézirat – valószínűleg – 99 egyforma A/4-es, 80 grammos famentes, 1999-ben gyártott, a fűzői papírgyár vízjelével ellátott papírlapból állhatott. Mindenesetre a füstszagú, kormos köteg első és utolsó lapjait a világosan kivehető oldalszámozás meghatározza, de azt kevésbé, hogy a szövegtestben hogyan is követhetik egymást a fragmentumok, s valójában hol helyezkednek el a hiányok. 45 oldalnyi szöveg maradt, és 54 oldalnyi véglegesen elpusztult.

Az első lap felső szélére a szerző sárga színű tintával kört rajzolt: az ezredvég jelképrendszerének ismeretében bizonyosan a napot ábrázolta. Egy nap a sorok fölött, éppen a papírszélnél, tehát éppen delelő állásban, a horizont fölé legmagasabban kiemelkedőn. A levéltárosok által egyre inkább megkedvelt és olvasgatott kéziratnak ezért ajándékozta valaki a *Dél* címet, s ezért kezdték így hivatkozni rá, ha szó esett róla. Márpedig beszéltek róla, és gyakran értelmezték a számítógéppel nyomtatott, ismeretlen szerzőjű szöveget.

Az apokrif anyagban, amely mindenképpen az édenről és az ő uráról szól, egy történet szabja meg az olvasás irányát: a férfi históriája. Ezzel a hőssel – aki egyes szám első személyben jegyzetel – azonos-e a szerző, vagy sem, nem tudni. A középkori városlakónak megvoltak a maga különös démonai – ezekről szól a második, a talán hihetlenebb történet. A harmadik történet teljesen hiányzik: ezért azt tökéletesen megvalósultnak és ideális szépségűnek képzelhetjük el. Megírása óta arról a nőről folyik benne a beszéd, akit az első történetben keres az ismeretlen foglalkozású (általában minden emberi vonástól és részletezéstől mentes) és a kiállításokat sorra látogató úr.

A szöveghez 57 jegyzet csatlakozik, többségük az eredeti helyen található, némelyiknél azt nem lehetett megtalálni. Valaki ismeretlen úr analógiás kapcsolat révén illesztette az idők folyamán a sorba rendezett, nevet kapott kézirat locusaihoz, abból az egyszerű okból, hogy a romos levéltár hamujában azonos eredetű és állapotú kézírattörmelék is felbukkant – hiszen mindegyik helyszín részt vesz saját mítoszának megteremtésében –, s a nagyobb töredék törvényeit figyelembe vevő kezelési mód talán megérthető (de nem egyedül lehetséges) eljárás.

I. délelőtt

Minekutána a legkedvesebb nap eltávozott a nyárból, és a kert valamennyi fűszála, valamennyi bogara és pillangója, valamennyi szellője özvegyen maradt, megfosztva minden vagyonától: múltjától és jövőjétől; én, saját poklomnak ismerője, odaültem a cseresznyefa fekete árnyéka alá, megírtam egyet s mást, a kezdő sort a világ fejedelmeinek címezve, ámbár azt tőlük vettem kölcsön, hírmondó lehetek így is, és az a fa, ahogy ernyedten lógó leveleit észrevétlen tartotta, s mégis tömeget adott a térnek – önfeledten, az üres térnek! –, leginkább az a fa lett tanúm, amíg pár szó sodródott a veres kövön (beleakadtak a hullt és széttaposott, vértócsákban ázó gyümölcsszemekbe, nyomot hagyott mind, édeset, erjedőt, tán még árnyalatosabbat is, mint amilyet valaha elképzelhetett magának a tő felé kifutó terasz) egészen az akadályt képező, a kőlapokat szegélyező csenkesztelepig, citromfűig, rozsdás levelű mályváig.

Csupa részlet volt minden.

II. délelőtt

Pálíngagőz szállt a kertben, ispánok készítettnek égetett szeszt az özvegyasszonyokkal.

Néhai Heltai Gáspár fabulájából gomolygott elő a kékes, kábító pára. Csöves rézüst kongott, csengett, két időt kötve össze: múltat a jelennek, egybegabalyítja azt nemhogy kóválygó, de harmattiszta fejjel se lehessen többé ketté: tisztává és tisztátlanná választani. Rizlingborból párolt alkohol kesernyés szaga itatta át a nyár szegényes kocsmahelyiségeit, kikapós asszonyok és duhaj urak gyors beszédeinek alacsony mennyezetű tereit.

Élek?

Legyen, gondoltam.

Ilyen perzsa álmokkal szédítettem-hitegettem magam, ilyen jóvágású mondatokkal felöltöztetett képekkel, mert nem csupán sejtettem, de biztos bizonyossággal tudtam, amíg ezt teszem, nyerhetek tőle csontkockán, sokféle színes és színtelen italt fizethetek neki, túlélhetem a pillanatot, azt, amelyben éppenséggel lakom, s talán elérhetem az ezeregy éjszaka végét, mint mester a művét azzal, hogy él, él, él s túlélte,

II. délután

s némelykor mégis azt mondta, de úgy, de úgy mondta – derék lovag vala Narcissus, és fölötte szép, aki egy nap, miként ha mesében volna, a gyönyörű forrás partján heverészett, s egyszerre csak megpillantotta tükörképét a vízben, s olyan nagyon gyönyörű volt az, hogy nézte, elnézte napestig, örvendezett ott a forráskép fölött, azt hitte, eleven ember az ott a másvilági vízben; nem vette észre, hiszen nem ismerte, mikor is ismerhette volna meg magát, hogy csupán az ő saját tükörképe az, s úgy megtetszett neki, oly erősen belehabarodott, hogy

legott érte is kapott, a víz pedig megzavarodott, a tükörkép eltűnt a fodrok, hullámok és a nagy gyöngyökkel kélő hab alatt, ő meg sírva fakadt, s mikor a víz újra szintbe verődött, s visszanyerte azt az ékszeret, amelynek topáz a neve, látta, hogy ott sír előtte a tükörképe is, akkor egészen a testmeleg vízbe ereszkedék, s ott benne meg is fulladott (tavasz volt éppen akkor), fehérrépjött a forrásra, egész csapattal, hogy ott múltatná magát; hát mikor megpillantják a halovány bőrű szép Nárcessust vízbe fúltan, nagy sírással kiemelték a vízből, letették a part könnyen törő szárú fűvére, hogy rögvest szép mandulafa, igen szépen zöldellő s jó magos eredjen belőle – és mondta, és mondta volna az idők sötétbársony végezetéig,

III. délelőtt

s köszönte öt rövid szóval.

III. délután

Dél: az a pillanat, mikor a Nap középpontja átmegy a megfigyelési hely délkörén, amikor tehát a horizont felett való legnagyobb magasságát eléri. Két-két átmenete közt az idő azonban nem egészen egyenlő az év minden szakaszában. A középdél oly képzelt nap átmenetét adja, melynél az átmenetek folyvást egyenlő időközben következnek be. A valódi és középdél különbsége az úgynevezett időegyenlítés, mely legfeljebb 16 percre rúg. A dél időpillanatának meghatározására szolgál az átmeneti műszer vagy passage-cső, mely a délkör síkjában fölállítva, egyenesen szolgálja a Nap két szélének átmeneti idejétől a delet. Igen jó módszer a dél meghatározására a megfelelő magasságok módszere. Egyenlő időekkel a dél előtt és a dél után a Nap egyenlő magassággal bír; ha tehát az időket feljegyezzük, melyekben a Nap dél előtt és a dél után ugyanazon (különben nagyságára nézve közömbös) magasságot eléri, akkor igen csekély javításoktól eltekintve, a két idő közepese a valódi dél pillanata, mely az időegyenlítés hozzáadásával az óráinkkal közvetlenül összehasonlítható középidő szerint vett delet szolgáltatja. Az asztro-nómiai időszámításnál a dél képezi a nap kezdetét, innen kiindulólág 24-ig olvas-suk az órákat, míg a polgári életben a napot éjféltkor kezdjük, és kétszer 12 órát számítunk. A nap délutáni óráiban a két számítás megegyezik, míg valamely nap éjjeli 12-ön túl terjedő órája polgárilag véve már a következő napi kelet délelőtti órájához tartozik (március 6-a 20 óra 50 perc: polgári számítás szerint március 7-e délelőtt 8 óra 50 perc). – Dél továbbá azon világtáj is, mely a déli pont szomszéd-ságában fekszik.

IV. délelőtt

Hajnalba láttam meg az őszibarackfát. Éppen virradt a hegyoldalon, bár a vár tornyainak néma szélkakasai percek óta fényben áztak. A fa – inkább csak fácska, alig embermagas, a törzset háromfelé szedő erősebb gallyal és néhány

ággal, megszámlálható mennyiségű levéllel – a legalsó teraszon állt, egészen közel a peremhez, ráhajolt a mélyudvarra, úgyhogy szüntelenül ellenállt a mélység vonzásának. A fa első rózsaszín gyümölcseit érlelte, s a derengésből váratlanul kivilágított barackok nagy nyugalmat árasztottak. Nem gyengülő és nem erősödő nyugalom ült bennük, látni lehetett azt a kitarzott, változatlanul intenzív helyzetet. A kert tarkasága s benne a nyüzsgés nem érdekelt, azok okát az időm kezdetétől ismerem, magamat találok minden mögött, de ez az önmagába zárkózó, rózsaszín, hat- vagy hétgömbnyi sugárzó nyugalom új jelenség volt.

Nem volt semmiféle története.

Nem hiányzott belőle semmi.

IV. délután

A feketés lombú fa, ha megjelenik a költők verseiben, mindig az örökkévalóság, a komorság, a gyász és a szomorúság érzetét tudja kelteni. A formás fa, amely szálegyenesen és tornyosan áll, és olyan feketébe hajoló zöldben, amelyet csak mélyvízi éjszakák alján lakók láttak, ismert növénycsaládot alkot, hiszen a mediterráneum – egyik, erős illatú – szimbóluma. Tizenkét faja is ismert, de nem tudjuk, és ezt egyetlen festményen sem lehet meghatározni, hogy melyikből készítették az ősi egyiptomiak a koporsóikat, mifélére írták – amint Plutarkhosz állítja – a törvényeket, az illatos fa téves megnevezése ugyan mely változatára vonatkozott, vagy Homérosz ligete melyekből állt, s az Augustus császár korának halotti máglyait milyenből rakták.

Egy ilyen fa – hogy melyik fajú, nem tudni – áll a képben, kilenced magával, közrefogva a terasz magas talapzatára helyezett szobrot. A fénynek nincs helye, de minden résből, zugból, felhőközből sugár szalad ki, melegítő, fakó napfény. Itt nem lehet vidámnak és fölszabadultnak maradni, derúsnek igen, a bölcsességből megmaradhat ennyi hagyomány.

V. délelőtt

E történet akkor kezdődött, amikor a nyári balatoni viharban kidőlt a Gödrösben az első fa, s az utolsó mondattal fog befejeződni. Én vagyok az, aki tartozom neki. Én vagyok az, aki nem tudja fölfedezni a győzelmet a vesztesben.

Késő délelőtt elmentem a Füredi-öböl nád szegélyezte nyugati partjára, majd az apátság melletti – mindenkitől nagy lélegzetet elváró – teraszról és az elhagyatott Óvár tetejéről is megnéztem, miféle rombolást végzett előző napokban a szöges bakancsban tomboló szél és az asszony sírású eső, de egyebet sem láttam, mint a száradó falevelek sirályszerűen riadt forgását a levegőben. E boszorkánypörgés ellenére néma maradt a vidék, a kabócák, amelyek pedig e vidék lelkének – igaz, kissé rosszul hangolt – hegedűszavú megnyilatkozásai, nem cirpeltek, nem görgették az avart énekes és fekete rigók, hogy előkapirgálják az ajtósházú csigákat, s megtalálják puha haslábuikat, belecsípijenek és

kivájva a fiókáiknak adják. Álltam a leszakadt partfal felett, ahol máskor rókák tanyáznak, és virágzik az ördögsemm; a dombos tetők tele voltak már szürke pusztai örömmel. Vad nőszirm levelével, letört szárú zsályával, kövekhez lapított varjúhájjal, daravirággal, fátolvirággal, apró kötörőfüvekkel. Panaszkodott a vidék, magam sem tudom felsorolni a lengő, rezgő és megpocsékolt füveket, a kopár mácsonyákat és bogáncsokat, a kitépett tavaszi héricszet, a terméstelenül csüngő, sötét hunyort, a barlanglakások ibolyáit. A döbbenettől megdermedtem: semmi nem maradt épen.

Megrettenve ültem a gépkocsiba, szorongva markoltam a máskor oly könnyen porgethető kormányt, s az sem józanított ki, hogy a tó peremhegyei mögül felfelvillant néha a véget ért tivornyából hazatérő zivatar egy-egy villáma – mintha a tovaotorkáló korhely szaggatott, jókedvű kurjantásai volnának –, és szépnek mutatkozott.

A levegő fojtott volt, de hűvös és leírhatatlanul édes illatú, ilyen szaga van az elhagyott, és a gazdája nélkül egyszerre csak fonnyadni és burjánzani kezdő mennyországnak: egyként időzik abban a halál és a feltámadás. Pocséták vizében látszott az ég: sok kis égboltdarab feküdt az úttesten, s mindegyik a teljest ígérte, hogy aztán áthaladjon rajtuk az autóm kereke, és szertefröccsenve, felkavarva soha többé ne emlékezhessen a tócsák egyvelege arra, minek a tükrözésére valaha is képes volt. Csak a nagymacskaszzerű nesz követte nyomon járművem, amikor bekanyarodtam a mellékutcaiba, hogy hazaindulásom előtt Diós mesteri módon kialakított telepét is ellenőrizsem: ekkor találkoztam egy kert kőfalán átbukott, az úttestre rádőlt hatalmas, fekete ciprusfával. A kert lándzsás vaskapuja nyitva volt, és hintázott rajta valami láthatatlan alak: de nem ez ragadta meg a figyelmemet. A kapu előtt tenyérnyi, virágzó éden fogadott: a száraz és zöldes színek után csupa harsogó folt. Három szikladarabot három törpe fa, egy vízszintes ágú, nehéz szagú boróka, egy törpefenyő és egy vörös levelű sóska bolya határolt és választott el. Néhány tó bíbor pázsitviola, palakék és rózsaszínű törpe flox, nagy, sárga kelyhű ligetszépe, egy tűzeső, s rózsapiros szappanvirág, törpe, nyári aszterek és két-három zsombékos csenkesz élt ott: éppen a kidőlt fa lábánál, mintha koszorúként. A két zömök kapuoszlopon egy-egy üldögélő kutya őrködött. Alattuk vésett epigrammák, a belépőnek szólnak, ha valaki értené azt a nyelvet, amelynek szépen formázható, lassú szavait ez a kert is – a maga nyárfáival, olajfűzeivel, békaszemek kőből rakott házával, pergolájával és szobraival egyazon dialektusban – beszéli. Negyvenöt évesnek kell lennie az embernek, hogy megtudja, nemcsak azt, hogy mi lakik egy térdig felszökő tearózsában, de hogy meglássa a romok, roncok és törmelékek rosszabbik felének betört szemű, vadvirágillatú albérlőit is. Negyvenötöt pedig el kell hagynia, hogy kobaltnék üvegkorsót fogjon, s a hosszú szárú bimbós ágat beleállítva, figyelni kezdje azt.

A ciprus halott volt: a vihar áldozata. Beljebb, a kert egyik szobra – Verocchio firenzei Puttójának másolata – szintén halottan feküdt, a szárnyacsók belenyomódtak az iszamós, kénbűzös földbe, s a göndör fürtökkel körbefogott pufók arcon hangyák és vérpettyes bodobácsok rohagáltak.

Nem lehetett több keresnivalóm. Visszaszálltam a Fordba, és hazautaztam Veszprémbe. Utam mentén mindenhol láhattam az előző napok fergetegének

nyomát: Arácson háztetőt sodort el, jégverése után csak a venyige maradt a csopaki szőlőkben, s a Balaton haragoszöld vize még mindig nem találta meg nyugodt lánytekintetét, s a Nosztori kitérőben leégett a feketefenyves.

V. délután

Beálltam a garázsba, s éppen kitört a vihar a városban. A közelmúlt napjaiból jött utánam, s beért a balatoni szörnyeteg: mintha valamelyik Cholnoky-szövegéből gomolygott volna elő, olyan félelmetes akart – s tudott – lenni. De nem voltam képes sehogyan sem megállapítani, ezek a sárgás szélrohamok, ahogy fölszaladnak a vár épületeinek tetőgerincére hónuk alatt a tetőcserepekkel, s ahogyan a csatorna- és lécdarabokkal visszaugranak a mélyben vacogó utcák riadt kis városlakóira, ugyan melyik testvértől származnak, a szájában mindig üvegcserepeket morzsolgató Viktortól, az édes mérgeket szopogató Jenőtől vagy Lászlótól, akinek nyálától, miként a kígyóétól is, minden kis élet elpusztul?

A vihar azonban, amely a városra, a felvidékre s a riviérára zúdult, cholnokys volt, gonosz, kíméletlen és hóbörgő. Nem afféle hirtelen haragú kitörés – s ez már akkor is látszott, amikor mindennek kezdetén, csupán előjátékként, lefordult a tűztorony csúcsáról a címer, s a derűs napok fényszínű jelképe megzöldült a zuhanástól –, hanem megfontolt, méltósággal eltervezett és óráig eltartó.

E vihar száraz kezdetén dől ki a kertünk feletti hegyoldalról büszkeségem, a madárkolóniák – dallamos csízek, fürgé vörösbegyek, kékcinegék és pirókók – nemzetségeit pompásan eltartó, nagyvonalúan uralkodó, évszázados hársfa: maga alá darálva egyetlen, nyújtózkodó ciprusunkat. A kecskerágókra zuhant, s ahogy görgött-forgott alá a hegyoldalon a fa, törte zúzta a bokrokat, lágyszárúakat, s mire kőkoloncok, sárcfatok és növénytörmelék kíséretében leért a mélyben meghúzódó házunkig, s annak falától megrekedt; nyomán széles csapás tárult fölt, s a erdő húsából nyílt, és fájóan lüktető sebnek mutatkozott.

Ugyanígy dőlhettek halálukba a Gödrösben is a fák – de az elmúlásuk pillanatát nem tapasztaltam, szemben az én hársaméval és erdőmével.

A lakásunk üres volt: a feleségem, mire megérkeztem, már elköltözött. Nem akart engem maga mellett tudni, s asszonyi életének menetén fordítani kívánt. Évtizeden át, napról napra próbálta igaz irányba terelni közös sorsunkat, de minden mozdulata balszerencsés volt, minden akarata porrá omlott, s minden igyekezete elé víz terült. Ő csak aszfaltos járdán, délutáni fényben, szép fejcskéje fölött könnyű és feltűnő napernyővel tudott lépkedni, semmi tehetsége nem bizonyult a sivatag- vagy a vízjáráshoz. Rég sejtettem, hogy nem lesz elég a szeretete. De ettől az én iránta való szerelmem nem tűnt el. Minél jobban távolodott nappalaimból és éjszakáimból, annál hevesebben vonzódtam hozzá, hogy mire végleg elhagy, eszeveszett fájdalom teperjen maga alá, és összezúzzon, megkínozzon, félhalottá verjen.

VI. délelőtt

Álltam a kifosztott lakás ajtajában, két vihar találkozási pontján, egymás után gyújtogattam rövid szálú cigarettáimat, s mindegyik tüzét kioltotta valami folyadék: hol az, amely az ég szeméből, hol az, amely a saját – valaha kék – szememből záporozott.

Halott madarak hulltak a kertünkbe, s fertelmes, barna és bibircses-mirigyes bőré békák görögtek elő a csatornákból: zúgott és hörgött a táj, s kihallatszott, hogy fentről rögvest öreg szemű – az ég krisztusian tiszta színét ismerő, az éteri magasban kifagyott, onnan zuhogó – jegekkel fog beköszönni az égi-földi háború második, az ismeretlen Úr által döntőnek szánt rohama.

VI. délután

Nem volt más választásom, hogy ezt a külső és belső zajos és kaotikus rémséget ne halljam tovább, s mert többször meggondoltam, ugyan, alkalmas cselekvési módot választok-e a helyzethez, és igenlően válaszoltam magamnak, előke-restem a szent színjátékot, Richard Wagner a bayreuthi Festpielhaus számára komponált darabját, a Parsifalt. Alkalomhoz, amely összetettségében kizárólagosan az enyém volt, illőnek találtam ezt a kompozíciót, leginkább – talán – azért, mert a szerző kívánsága ellenére mégis London volt – 1884-ben – az ősbemutató helye, kisebb részben pedig, mert a három felvonás olyan módon tükörszimmetrikusan van elrendezve, hogy arra az én konstrukciókat kereső gondolkodásom s némileg pedig világképem is rá tudott hangolódni.

Kiszámítottan teátrális vagyok – mondta volna a feleségem, ha valamiképpen képes lett volna visszaszólni régi idejébe és terébe, és éppen ezért negyedrangú. Engem sosem zavart, ami tovább növelte feleségem miattam való bosszankodását, hogy mindenféle sor negyedik tagja vagyok: szakrális mozdulatlan-ságomhoz éppen ezt találtam megfelelőnek. Végül is azok a terek, e körültekintően megvalósított színpadok, s a mély jelentésű, sugallatos természetű – ám mégis emberkéz nyomait magán hordó – díszletek álltak körém, amelyekben a negyedikség vezérmotívuma a legmagasabb szinten bontakozhatott ki.

Négy parsifalnyiig tartott a jeges ítéletidő.

Ennyi idő kellett ahhoz, hogy tudjam, rossz szívem és baljóslatokkal terhes érzéseim ellenére életben tudok maradni: ha dolgozom. Mondattól mondatig, órától órára, napról napra, heteken át munkálkodom szorgalmasan: addig, amíg elfelejtem, vagy beletörődöm annak az asszonynak az elvesztésébe. Annak, akinél senkit jobban e világon már nem lehet szeretni. . .

Az eszembe sem jutott, hogy akár egy mondatot is utána vessek, hogy annak pányváján – akár erőszakkal – visszavezzem őt magamhoz. A szeretet önmagammal szemben keményre tett.

VII. délelőtt

Festő barátomat azért kerestem meg, mert híres hallgatagságáról. Órákat tudtam vele egy asztalnál tölteni úgy, hogy egy-két 'Úgy van', 'Nem úgy van', 'Nagyszerű!' és ezekkel ikertestvér mondatok kivételével semmit sem szólt, csak hűséges kutyatekintetét kitartóan szememen tartva kitartóan figyelt, s hol nagyokat sóhajtott, hol pedig kacagva csapkodta széke karfáját, miként azt az én bánatom vagy örömöm kínálta. Máskor csak dödögött, és vörhenyes szakállát ráncigálta. Most sem volt szükségem vigasztalására, pörösködni sem akartam senki és semmi érdekében, sem holmi lelkiző párbeszédbe mélyedve keseregni, amiért másokat követve – házasságom tönkrement. De szükségem támadt egy olyan emberre, aki segédkezet nyújt: mihez is?

Talán: a munkához. Ahhoz, hogy el tudjam kezdeni.

Nem készítettem tervet, leginkább vártam, hogy bűvös hangján megszólítson egy téma vagy egy tárgy, pállott sárga fűz vessző, vagy a fullasztó hőség, amelyben a téma – tanulmányként, esszéként, novellaként, de akár kerti munkaként – rejtőzhet.

Eltakarítottam a vihar okozta romokat. Felfűrészeltem a hársfát – üres helyén aranyszínű, zümmögő méhek sokasága kering azóta is –, összehordtam és kosárba rakva visszaszállítottam a hegyoldalra az alágördült, lemosott köveket, elégettem a száraz leveleket, és a meghajtogatott, levéltelenített növényhajtásokat karókhöz erősítve igyekeztem formát találni számukra a kertben. Néha olvastam, néha ittam, lemostam az autót, és takarítónőt fogadtam, hogy a rám maradt házat ne zabálja föl a nagy pofájú kosz. Néha szenderegtem, máskor pedig behúzott függöny mögött bámultam a sötét sarokban élő pók lokátornyi hálójának ezüst középpontját.

A festőt régről ismerem, egyszerre nőttünk bele a városunkba. Ő is azt szeretne benne, amit én: a zabolázatlan formájú tereit, a ritkásan virágzó gránátalma-fáit – amelyek azért mindenkor gránátalmafának mutatkoztak, s a legvadabb tél gallyveszejtő terrorja után is kihajtottak –, a citromfűves verandák előtt ülő öregasszonyok sehova sem néző tekintetét és a ragyogó arcú gimnazista lányokat.

Néha hónapokra elkeveredtünk egymás mellől, máskor, ha kiállítás rendeztek neki, vagy nem talált meg egy képzőművészeti albumot a könyvtárban, megkeresett, amint én is megtaláltam őt mindenkor, ha akartam.

Nem kérdezte, honnan jövök, s miféle ütések megkékvült nyomai rajzottak a bőrömrre, leültetett egy hűsítő bördíványra, piros bort is kínált, és hallgatta a némaságomat.

Mégiscsak nagy uszályú bűnpert kerítettem magam köré, bár bűnös nélkül, büntett nélkül: és ahogy halkan előre lépkedett az idő, vele együtt hátráltam kiszenvető magamtól.

VII. délután

Mielőtt elmondtam volna neki mesémet a déli tartomány kormányzójáról, arról beszélt – igen: a nyári hőségben egyszer, életében először hosszan beszélt hozzám –, hogy mindig epigrammák posztamensén állnak az emberfaragta tár-

gyak, a műköves fehér cementből öntött és csiszológéppel felfényezett felületű fejkövek éppúgy, mint a mérges ambíciójú allegorikus szobrok, az állat formájú. Húségek, a szivarra gyújtó Kényelem ugyanúgy, amiként a finom jelentésektől harmatos combú, márványrózsaszín Három Gráciák.

VIII. délelőtt

Ja, aki a sztyeppén született, és híres szőmester volt a folyó vidékén, felettébb kedvelte az italt, heves vérű emberré vált, s ha egyszer-egyszer nekibuzdult, nem sokat törődött az illendőséggel. Temérdek vagyont halmozott fel, és sok lelkes fiatalembert vett pártfogásába. Tekintve, hogy bátor katonaként élt és harcolt, kinevezték hadsegédnek, de egyszer részeg fejfel megsértette a tábornokát, ezért elbocsátották. Ekkor bánatában – vagy mert egyébként is hajlamos volt rá – ivásra adta a fejét, és naphosszat csak ivott.

Háza tíz mérföldre volt a fővárostól keletre. A ház déli oldalán hatalmas ciprusfa állt, finom, legyezőszerű ágai, sűrű lombja egész hold földet árnyékba borított.

A fa alatt iddoggált Ja naponta cimboráival, ivott amennyi csak beléje fért. Az év kilencedik havában Ja megint berúgott. Két barátja hazacipelte, s keleti szobájában, ahova senki sem tudott a fénynél korábban belépni, lefektette.

– Jobb lesz, ha alszol egyet – mondták. – Mi addig abrakot adunk a lovadnak, azután pedig lábat mosunk, hogy tisztán lépjünk a sötét lavórjába. De nem megyünk el, amíg jobban nem érzed magad.

Ja leoldotta turbánját, a párnára hajtotta fejét, s mint aki berúgott, úgy feküdt ott félig álomban, félig ébren. Egyszer csak azt látta, hogy két bíborruhás futár lép elé, letérdelnek, és így szólnak:

– Őfelsége, Ciprusország királya küldött minket, szerény alattvalóit, hogy téged szépséges országába hívjon.

Ja fölkelt a heverőről, felöltözött, és követte a két futárt a kapuig, ahol négy-olvas temetőzöld hintócska várt rájuk, még a kereke is olajzöld volt, éppen hét szolga fogadta, akik besegítették a fényűző járműbe. Kifordultak a kapun, egyenest a ciprusfa irányába, és Ja nagy ámulatára lehajtottak a fa tövében tátongó üregbe. Ja nem mert kérdezősködni. Az utat szegélyező vidék, a hegyek és a folyók, fák és alacsonyabb termetű növények – minden más volt, mint az emberek világában. Mikor megtettek vagy tíz mérföldet, sötétvörös város falai tűntek fel, s az út megtelt kocsikkal és járókelőkkel. Fullajtárjai egyre kiáltoztak, hogy szabadon tartsák az utat, s a gyalogosok sietve tértek ki előlük.

Címerrel ékesített torony felvigyázta térre értek, majd magasba törő úton eljutottak egy kapuig, amely fölé feketeribizli szagú betűkkel azt írták: Nagy-Ciprusország. Ezen a kapun jutottak be az egyetlen utcájú belső városba, a kapuőrök nagy igyekezettel mélyen meghajoltak előttük – ruhájukon kellemesen csilingeltek a föld mélyén oly sok helyen gyűjthető, könnyörtelen tekintetű fél-drágakövek.

Egy lovas léptetett hozzájuk, s így szólt:

– A hercegnő fenséges férje messziről jön, ezért őfelsége úgy rendelkezett: vezessük a Keleti Vendégházba, hadd pihenjen.

S mindjárt mutatta is az utat. Ja előtt újabb kapu tárult fel. Leszállt a hintóról, és belépett a cseh boltozat alá. Ritka gyümölcsfák virágoztak a függőkertekben, ragyogóan festett rácsokat és finoman faragott oszlopokat látott, ismeretlen szövegű emléktáblákat tekintett meg, egy nagy csarnokban pedig asztalok, pamlagok, párnák, függönyfalak és gazdag lakoma várta készen a vendégeket.

Ja el volt bűvölve. Hamarosan jelentették, hogy megérkezett a miniszterelnök, és Ja előrelépett a lépcső lábához, hogy tisztelettel fogadja.

Prémbe öltözve jött a miniszter, kezében évezredek súlyától feketére érett elefántcsont kormánypálca, s kölcsönös hódolattal üdvözölték egymást. Mikor ez megtörtént, a miniszterelnök így szólt:

– Noha országunk messzire terül a tiédől, királyunk, akinek a zöld szeme világít, a kék pedig befelé pislog, ide kéretett, mert nagyon szeretne házasság révén szövetségre jutni veled.

– Magamfajta közönséges ember hogy törhetne ilyen magasba? – válaszolta Ja. A miniszter kérte, kövesse őt a palotába. Vagy kétszáz lépést mentek – az úton rég nem lakott város köből kirakott térképén jártak –, s átléptek egy szűk hasadékon: lándzsák, hadszekercék, arany figurákkal zsúfolt oszlop és alabárdok díszítették. Az oldalsó házba mentek be, s újabb, önmaga fölé visszakanyarodó lépcsőn át újabb terembe jutottak. Kétoldalt több száz tiszt sorakozott, utat nyitva Jának, közöttük volt egyik régi ivópajtása is. Ja először megörült, csak amikor eszébe jutott, hogy barátja rég meghalt, riadt meg kissé. Nem mert odamenni hozzá, hogy megszólítsa.

A miniszterelnök bevezette Ját abba a terembe, ahol glédában álltak a testőrök: immár az uralkodó színe elé kerültek. Ja magas, tekintélyes alakot pillantott meg a trónon, fehér selyem köntösben és fényes, csúcsos süvegben. Úgy megszállta a félelem, hogy rá sem mert nézni, hanem meghajolt, amint kísérői kioktatták. Úgy érezte, végleg megállt a szíve.

– Három testvéred kívánságára – szólt a király –, ide kérettünk méltatlan királyságunkba, hogy feleségül ajánljuk neked negyedik lányunkat, a drágakő illatát. Ja továbbra sem emelte fel a fejét, és felelni sem mert. A király a következő szavakat intézte hozzá:

– Kérlek, menj a vendégházba, és ha majd kiadtad a múltat kéttucatnyi könyvben, készülj föl a szertartásra!

A miniszterelnök visszakísérte, s Ja közben igencsak elgondolkodott. Testvérei a századelőn éltek, s a jelentések szerint már akkor eltűntek, amikor ő megszületett – de nem lehetetlen, hogy valami békés királyságban mégis élnek, és ő nekik köszönheti ezt a meghívást. De továbbra is zavarban volt, és sehogy sem tudott számot adni a történekről. Mire hazaért, már kötegekben heverték az asztalán a könyvek.

Este sárga szívű fény és pompa közepette mutatták be az eljegyzési ajándékokat: bárányokat, hattyúkat és asszonyszavú, a testre borulva halkán énekelő kelméket. Zenészek játszottak húros és fúvós hangszereken, gyertyák fényénél lakomáztak, majd kocsi és agárverseny következett. Egy csapat lány is szórakozott ott. Egy részüket nimfáknak szólították, másokat huriknak, a többieket pedig felső és alsó régiókból jött tündéreknek. Jégmadárszín fejdísz viseltek, aranyfelhőre emlékeztető öltözetet, a szaguk pedig a föld nehéz illatára emlé-

keztetett. Szemkápráztató csecsebecsékkal ékeskedtek, és mindenütt viharos szelet keltő kíséret járt nyomukban. Olyan elbűvölően és édesen csevegtek, oly bátran és szellemesen tréfálkoztak Jával, hogy alig tudott nekik megfelelni.

– Tavasszal – mondta az egyik lány –, a Tisztulás ünnepén, elmentem úrnőmmel a Kék-sziget házába, hogy megnézzük, hogyan táncolnak a sakálok. Az udvar északi sarkán ültem, az úrnő nővérének takarásában, amikor te odaértél, hogy a táncot lássad. Talán még emlékszel rám, hiszen rákötöttem egy skarlát szalagot a lábaid között himbálózó pálcádra. Majd elmentem egy piacra is, ahol sokan vásároltak, s onnan egy platánfás házba: megnézni életem előadását. Ott voltál te is, kérted vendéglátóidat, hogy megnézhesd az ajándékokat. Rinocéroszszarvakat és élő unikornist csodáltál meg, hosszan dicsérted a kézművesek munkáját – majd hozzám fordulva így szóltál: „Ezek a bájos dolgok és gazdáik bizonyára nem is földi világból valók!” Azután a szemeddel a nevemet tudakoltad, s látni akartad, hol lakom, de én nem árultam el. Te meg csak bámultál rám, mint aki sejti, szerelme ügyis reménytelen. Nem emlékszel rám?

VIII. délután

A lányok egyike pedig így beszélt:

– Ki hitte volna, hogy a rokonunk leszel?

Ekkor három kitűnő ízléssel öltözött férfi jelent meg. Meghajoltak Ja előtt, úgy jelentették:

– Öfelsége parancsára jöttünk, hogy vőfélyeid legyünk, hoztuk a rozmaring-ágakat és mirtuszgallyakat. Az egyik férfit Ja ismerősnek találta.

– Nem az én városomba való vagy? – kérdezte tőle.

Mikor a másik igennel felelt, Ja hozzálépett, hogy kezét fogjon vele, de nem tudta megszorítani ismerőse tenyerét. El akart beszélgetni a régi eseményekről, de nem emlékezett egyikre sem. Amikor megkérdezte, hogyan került oda, a vőfély válaszolt:

– Utazgatásaim közben találkoztam a miniszterelnökkel, és ő vett pártfogásába.

Ja azt is megkérdezte, hogy tudja-e, a testőrtiszt ismerősük szintén ott tartózkodik.

– Sének ugyancsak jól megy a dolga – felelte Se. – Ő most a városparancsnok, és igen befolyásos ember. Több szívességet tett már nekem.

Vígan beszélgettek, míg végre jelentették, hogy a hercegnő férjét kéretik az esküvőre. A három vőfély átadta neki kardját, lobogóit, köntösét és fejdíszét, és segített neki magára öltetni, Se így szólt:

– Sosem hittem volna, hogy egy nap ilyen nagyszerű szertartáson veszek részt a tiszteletedre. Kérlek, ne feledkezz meg régi barátodról!

A szolgáló tündérek csapata különös zenébe kezdett: meghatóan és végtelenül szomorúan pengették a húrokat, fútták a kürtöket. Ja soha nem hallott ehhez foghatót. Sok-sok inas tartotta a gyertyákat, és lóbálta a füstölőket a mérföld hosszú út mentén, s az utat mindkét oldalon élénk színűre festett meg cifrán kifaragott díszfalak szegélyezték.

Ja egyenesen ült az ágszerű, keskeny kocsiban, és meglehetősen izgatott volt. Se meg egyre tréfálkozott, hogy barátját valamiképpen megnyugtassa.

Fácánszárnyú kocsin jöttek a lányok is, akikkel az előbb találkozott. A Végső Igazság kapujánál a tündérlányok is ott voltak már. Ját felszólították, szálljon le a kényelmetlenül kemény kocsiból. Éppen olyan szertartáson kellett átesnie, mint a közönséges emberek világában szokásos. Végül félrevonták a díszfalakat és legyezőket, s ő megpillantotta menyasszonyát. A hercegnő talán tizenhárom éves lehetett; bájos volt, mint egy istennő, szűz, miként a virágbimbó is az, és tüzetesen ismerte az esküvői szertartást.

A menyegző után Ja és a hercegnő szívből megszerették egymást, s a férfi hatalma és tekintélye napról napra nőtt. Díszfogatát és lakomáit csupán a király díszfogata és lakomái múlták fölül, ágyasainál csak a király ágyasai voltak többen. Egy nap a király néhány előkelővel együtt őt is magával vitte nyugatra, testőrként az embervadászatra. A magasra nyúló csúcsokon, kiterjedt ingoványokban és buja erdőkben hemzsegett a rengeteg vad. Nagy zsákmánnyal tértek haza aznap este a vadászok.

IX. délelőtt

Ja megszólította a királyt:

– Esküvőm napján felséged említette, hogy három testvérem kívánságára küldött értem, a negyedikért. Ők valaha a határon teljesítettek szolgálatot, de azt jelentették róluk, hogy eltűntek, és én sosem láthattam őket. Tekintve, hogy felséged ismeri tartózkodási helyüket, szeretném családomat meglátogatni.

– Testvéreid az északi határon szolgálnak, ahol kéken ég a tűz, akár a szesz, s a kimondott szavak közé kődarabokat szórnak, hogy kitörjön minden szólni tudó foga – válaszolta gyorsan a király. – Állandó kapcsolatban állunk egymással.

– Jó volna, ha írnál nekik, de arra semmi szükség, hogy odamenj.

Azzal parancsot adott, hogy a hercegnő készítsen ajándékot Ja bátyjai számára, s néhány nappal később már megjöttek a válaszok is a fivérek keze írásával. Azt írta mindegyik, hogy nagyon vágyódik öccse után, és érdeklődtek, vajon ez vagy az a rokon él-e még, s mi újság otthon, a ménköfogós házukban, a szülővárosban. Igen messze vannak tőle, s ezért eddig bajosan tudtak hírrrel lenni magukról.

Szomorú három levél volt, csupa bánat. Végül azt üzenté mindegyikük, ne menjen el hozzájuk Ja, de megígérték, hogy egyszer találkozni fognak. Ja – kezében a levelekkel – nem tudott uralkodni magán, és csillapíthatatlan sírásra fakadt.

Néhány nap múltán a hercegnő megkérdezte:

– Nem akarsz valami hivatalt vállalni?

– Megszoktam a gondtalan életet – felelte Ja. – Meg nem is értek a hivatali munkához.

– Vállald el az állást – biztatta a felesége –, én majd segítek neked.

Szolt is királyapjának, s ő néhány nap múlva hívatta Jat.

– Déli hűbéres tartományomban valami baj van – mondotta –, könny mosta szét azt a gazdag földet. A kormányzót már föl is mentettem. Szívesen kipróbálnám képességeidet, hogy rendbe szedjem ott a dolgokat. Lányomat is magaddal vihetnéd.

Ja belegyezett, s a király parancsot adott az illetékeseknek: készítsék elő az útimálháját. Arannyal, drágakővel, asszonyhangú selymekkel, dobozokkal megrakott kocsik, egész szolgahad, valamint lovasok sora várt rájuk, amikor elindultak.

Ja egész ifjúságát mulatozással töltötte, és még csak nem is álmodott arról, hogy valaha hivatalnok lesz belőle.

Feliratot küldött a királynak: „Mint katonacs család sarja, soha nem tanultam a kormányzás művészetét. Most, hogy ilyen fontos megbízást kaptam, félek, nemcsak magamra hozok majd szegényt, hanem még az udvar tekintélyét is aláásom. Ezért közel s távolban érdeklődtem bölcs és tehetséges emberek felől, akik segítségemre lehetnének. Tudomásomra jutott, hogy eS városparancsnok hű és derék tisztviselő, a törvény szigorú őre, kitűnő miniszter válnék belőle. Itt van azután Se nemes, értelmes, körültekintő férfiú, igen járatos a kormányzás szabályaiban. Tíz éve ismerem mindkettőjüket, és megbízom bennük. Kérem tehát, hogy Se tétessék meg tartományom főtanácsadójának, eS pedig pénzügyminiszterének. Ebben az esetben nem kétlem, hogy kormányom jól fog működni, s biztosíthatja – mint a mondatok rendjét a legkecsesebb betű – a törvények tiszteletét.”

A két férfiút kinevezték a javasolt tisztségre.

Indulásuk előestéjén a király meg a királyné a fővárostól északra búcsúlakomát rendezett.

– Déli tartományom jókora terület – mondta a király. – Földje gazdag, s lakossága jómódú. Ne tegye tönkre sós emberi könny. Légy kegyes uruk és parancsolójuk. Remélem eS és Se segítségével minden rendben lesz, és megfelelsz várakozásunknak.

A királyné ugyanakkor e szavakat intézte a hercegnőhöz:

– Férfjed heves természetű, szeret inni, és igen fiatal még. De az asszony legyen mindig szerény és engedelmes. Bízom benne, hogy gondját viseled. Bár nem lesztek nagyon messze tőlünk, ezentúl mégsem láthatlak minden reggel és minden este, s bizony nehezemre esik könnyeimet visszatartani most, hogy elhagysz bennünket.

Ja és a hercegnő meghajoltak, beszálltak hintójukba, s dél felé indultak. Egész úton vígan beszélgettek, s néhány nap múlva megérkeztek rendeltetési helyükre.

IX. délután

A tartomány hivatalnokai, a szerzetesek, a papok, a vének, a zenészek, a szolgák és testőrök mind megjelentek fogadásukra. Az utcákon tolongott a nép, s több mérföldnyire elhangzott a dobok meg a harangok szava. Ja belépett a nagy városkapun, s mintha ugyanarra a településre tért volna vissza, ahol korábban lakott, csak éppen a kapu felé ezt írták aranybetűkkel: „Déli tartomány”. Szemközt vörös ablakokat látott, meg egy hatalmas teret, ahonnan kilátás nyílt a múltra. Megérkezése után tanulmányozni kezdte a helyi viszonyokat, és segített mindenkin, aki beteg volt vagy szűkölködött. A kormányzást

eSre meg Sére bízta, s ők kitűnően intézték az ügyeket. Negyvenöt évig maradt kormányzó, s a nép jótéteményeiért dicséretét zengte, erényeit föliratokon magasztalta, és templomokat emelt tiszteletére. Mindezt a király egyre nagyobb tisztességben részesítette: birtokokat és címeket adományozott neki, s az állami főtanácsadó rangjára emelte. Jának öt fia és két lánya született. Fiai a nemesség számára fenntartott magas állásokba jutottak, lányai pedig a királyi családba mentek férjhez. S bár Ja híre és dicsősége páratlannak bizonyult, sosem nyílt arra alkalma, hogy a testvéreivel találkozhasson. Egyszer aztán Platánföld Királysága rátámadt a tartományra, s a király arra kérte Ját, toborozzon védősereget. Ja kinevezte eSt harmincezer ember parancsnokává, így tartóztassa fel a betolakodókat. De eS elbizakodottságában – mivel azt a munkát kapta meg, amelyhez valójában Se értett – és vakmerőségében lebecsülte az ellenség erejét, a seregét szétverték, s ő fegyverét elhanyagolva egymaga futott vissza éjnek idején a tartomány fővárosába. A támadók zsákmányul ejtették a sereg élelem- és fegyverkészletét, és visszavonultak. Ja letartóztatta eSt, és kérte megbüntetését, holott saját magát kellett volna rossz döntéséért hibáztatnia. A király azonban mindkettőjüknek megkegyelmezett.

Még abban a hónapban kelés támadt eSnek a hátán, s meghalt. Tíz nap múlva meghalt a hercegnő is a névtelen betegségben, és meghallgatták Ja kérését, hogy tartományát elhagyva, a gyászokcsi kíséretében visszatérhessen maga is a fővárosba. Sét neveztek ki helyetteséül. A bánattól roskadozva kísérte Ja a koporsót. Sokan sírtak az út mentén, tisztelték és egyszerű emberek adtak végtisztességet, és gyakran tömeg állta el a kocsi útját. Mikor megérkeztek Ciprusországra, a király s a királyné gyászruhában és sírva várták a főváros határában. A hercegnőnek halála után új rangot adományoztak, gondoskodtak díszkíséretéről, baldachinokról és zenészekről: a hercegnőt a várostól mintegy tíz mérföldnyire keletre temették el.

Jöllehet Ja majdnem fél évszázadot töltött az országhatáron túl egy adózó tartományban, sikerült jó viszonyban maradnia a nemesekkel és az udvar befolyásos tisztviselőivel. A fővárosba való visszatérése után is közvetlen maradt mindenkihez, s annyi barátot és hívet gyűjtött maga köré, hatalma oly rohamosan nőtt, hogy a király gyanakodni kezdett rá. Egyes polgárok jelentették a királynak, hogy titokzatos előjelekből arra következtetnek: katasztrófa fenyegeti az országot, a főváros elpusztul, s az ősi templomokat le fogják rombolni. S mindezt egy idegen származású férfi idézi elő, aki közel áll a királyi családhoz.

Némi tanakodás után a miniszterek megállapították, Ja fényűző és nagyravágó életmódja veszélyes, következésképpen a király megfosztotta őt kíséretétől, megtiltotta neki, hogy hú embereivel közös dologba fogjon, és megparancsolta, éljen visszavonultan.

Ja, aki annyi éven át jó kormányzója volt tartományának, s most mégis megrágalmazták, nagyon elkedvetlenedett. Mikor ezt a király észrevette, így szólt hozzá:

– Velem lehettél több mint negyvenöt évig. Sajnos, leányom meghalt, és nem maradt veled öreg éveidre. Ez bizony nagy szerencsétlenség. És én nem szeretném, ha ez a szerencsétlenség hozzám is közelebb férközne.

Ezért a királyné maga vette gondjába Ja felnőtt gyermekeit és a gyermekek gyermekeit, a király pedig kijelentette:

– Bizony jó ideje, hogy elhagytad hazádat. Jól tennéd, ha visszatérnél oda, és meglátogatnád rokonaidat. Gyermekeidet hagyd itt, és ne aggódj unokáidért sem. Három év múlva visszahozunk.

– Hát nem itt van az én hazám? – kiáltott föl Ja. – Ugyan hová mennék vissza, miféle hazába?

– Az emberek világából jöttél – felelte a király nevetve. – A hazád nem itt van.

Ja eleinte úgy érezte, mintha álmodnék, azután eszébe jutott, hogyan került ide, s elfelejtett élete miatt – s mert azt is el fogja felejtani, amelyben éppen élt – könnyeket ontva kért engedélyt, hogy hazatérhessen. A király megparancsolta szolgálóinak, hogy kísérjék el.

Két bitorruhás futár kísérte át a kapun. A kapu előtt azonban rögtön meghökkent, mert csak egyetlen kopott hintó várt rá, de se szolgálak, se cifrán öltözött kísérők, akik vele tartottak volna. Felszállt a hintóba, s néhány mérföld után a város felszívódott a múltban. Ugyanazon az kanyargós úton haladtak, amelyen valamikor ideérkezett. A hegyek, folyók és mezők mit sem változtak, csak a két futár volt olyan ágrólszakadt, hogy bárki, aki látta őket, felismerte, megcsalatott alakot kísérnek.

Ja ugyan kérdezte tőlük, mikor érnek haza, de azok inkább csak dúdolgattak, és nem sokat törődtek vele. Másodszor is feltette nekik a kérdést, s ismét kitérő választ kapott:

– Számunkra nincs olyan hely, amelyet hazának nevezhetnénk.

Többször megismételte a kérdést, mint aki hosszan rágja a citrom héját, végül csak ezt a választ kapta:

– Mindjárt.

Hirtelen kijutottak az üregből, s Ja előtt ott állt szülővárosa, amely mit sem változott: közepén karcsú, fehérre meszelt falú torony magaslott, amelynek tövétől ferdén vezetett fel az út a belső város kapujáig. Elfogta a szomorúság, és nem tudta visszatartani a könnyeit. A két futár lesegítette a hintóról, és a falépcsőkön át bevezette a hegyoldal alatt meghúzódó házába. Ja ott találta magát a keleti szobában, abban, ahová a fény bárki előtt be tudott menni. Látta önmagát, éppen feküdt. S ettől úgy megijedt, hogy nem mert beljebb lépni. A két futár többször nevén szólította, mire fölébredt.

X. délelőtt

Hosszan tanulmányoztam újabb festményeit és nyomatait. Kevés színnel s még kevesebb formával dolgozott éppen, de a legfinomabb árnyalatokat és a legnyújtottabb alakokat választotta ki: miként költő a papírhéjú szavak között, úgy kotorászhatott ő is olajtubusai, a cinóberek, a zöldek és a kékek között, míg megtalálta a belső látványához legpontosabban illeszkedőket, vagy az azzal

Azonosakat, s elkülönítve a feleslegesektől birtokba vette motívumait. Látam, vannak köztük olyanok – leginkább a kékek és a hengeresek –, amelyeket nagy ecsetekkel hord fel a vászonra vagy a falapra, s vannak mások, amelyhez hol két sertéjű mókusfaroceketet, hol a felületen suttogva osonó hermelin-

pemzlit használ. Láttam, hogy indulatból fest. Utálja a kis mozdulatokat, a részletezgetést, igyekszik hősies gesztusokba fogni azt, amit meg kívánt magának jelölni ebből a rohadt világból. S azt is felfedeztem, hogy az utóbbi évek munkáiba engem is belefestett. Hol egy gyökérbe, hol egy bronzsín kontúrú magas hegyi felhőbe, hol a falomb alatt elájult kármin foltba. Máskor meg egy hektikus szobor árnyéka olyasmi formát vetett, amilyen az én írógép fölé görnyedő alakom. És ezek a törmelékek másféle történet cserépdarabjainak látszotak, mint amelyre magam emlékeztem a saját múltamból. S ez megrettentett.

Szétszálaztam az aggodalmamat. Végére is, festőm a jeleit önkényesen választja meg, s ennek alkonyi fényében mindegyik átértékelődhet – és bizonyosságom lehet afelől is, hogy új értelmezést hoz a vacak foltjai számára az, ahogyan a nézők majd látni fogják. Emlékszem, azok, akik az ember termetét csodálták, egyenes termetű élőlényt értettek emberen, akik pedig valami mást szoktak benne szemlélni, más közös képet alkotnak róla, például azt, hogy az ember nevető vagy kétlábú tollatlan állat, esetleg eszes, eszközöket alkotó állat: s így egyebekben is mindenki a maga testének adott állapotához képest alkotja meg a dolgok egyetemes képeit. De éreztem, nincs és nem lehet igazam így, az ezen okfejtés keskeny és hegyre kanyarogva fölkapaszkodó ösvénye mentén. A festő más se akart, minden mozdulata és képteremtő eljárása azt állítja, hogy számára csupán azok a hős jelek a fontosak, amelyek a lehető legtöbb embernek – még ha sokszor nem is azonos erővel és egybevágó tartalommal – tudják ugyanazt jelenteni. Így találhatta meg, a maga mediterrán fáit, mosolyait, égbe kapaszkodó tekintetű szobrai, így tudta megadni a sötét allét, amelyen a horizont alá lehet elsétálni egy, ha nem is sokkal jobb, de mindenesetre bizakodással teljesebb, önmagát erőteljesebben megfogalmazni képes, vízkéken derengő életbe.

Tudtam, hogy ilyen világban van helyem, mégsem akartam tudomásul venni. A saját életembe csak nekem legyen bejárásom!

Amikor észrevettem, hogy a legtöbb festményét nem mutatja meg, mert megakadályoztam benne, befagyott a széles vízfelszínű, apró hullámokat vető délelőtt.

Hagytá, hogy elmenjek.

X. délután

Értettem, persze, hogy értettem, hogy minden egyes élet munkája a mindenség egy modelljét, a világ bizonyos rendszerét tükrözi, s ha a világot millió különböző módon írhatjuk le, ettől csak gazdagabbak leszünk: de felháborított, mi több, felbőszített, hogy mindazt, ami az enyém, mert hozzám tartozott valamikor, más, éppenséggel e festő barátom használja föl. S nem mellékesen vagy mégis, csak úgy mellékesen, szenvtelenül, mintha semmilyen érzelmi – vagy egyéb – megfényesíthető értékük nem akadna.

Végső soron nem az bosszantott, hogy tárgy lettem, hanem, hogy e tárgy létrejöttéhez nem volt rám szükség. Olyan anyagnak tekintenek, amelynek fölhasználásához, a belőle készült termék jellegéhez semmi közöm.

Semmi közöm nem volt önmagamhoz!

Nagy rakás festményt láttam, amelyek azt sugallták, hogy jóval több festményt eltitkoltak előlem.

S attól a pillanattól arról szóltak a napjaim, összezavarodott telefonjaim, könyvtárközi kölcsönzéseim és a kiállítási katalógusok utáni hajszáim, hogy megismerjem az előlem eltitkolt, tőlem határozottan elzárt műveket – hátha általuk olyasmit ismerek meg magamról, amit, ha nem is kíváncsi, de tudnom kell. Úgy éreztem, ezek a festmények, feleslegesen fecsegnek rólam, s végtére is – azáltal, hogy sokkal erősebb a létezésük az enyémnél – kétségbe vonnak engem.

Nem kívántam szent lenni, taszított minden olyan, ami sok lelket összekapcsol. Aprólékosan dolgoztam ki a tervemet a megismeréshez.

Heteken át gyűjtöttem a pöndörödő sarkú kartotékokat, az újságcikkeket, s minden reggel meghallgattam a rádió kiállításokról szóló híradását, átlapoztam a nagyobb napilapok ilyen tárgyú tudósításait, és elolvastam a szakkiadványok recenzióit, kritikáit. A festő életművére vonatkozó valamennyi dokumentumhoz hozzáfértem; hiszen oly fiatal volt, hogy nem áttekinthetetlen és kezelhetetlen az életműve. S azon kiállításainak dokumentációjához igyekeztem jutni, amelyet ismeretségünk óta – egyre növekvő figyelem és népszerűség mellett – rendezett. Azt hittem, ezek megteremthetik azt a szövetséget, amely az új megértés felé visz.

XI. délelőtt

Azt az erdőt körbejárva, amelyet én ültettem, de fái sötét árnyába nem heverhetek, hús leheletét nem élvezhetem, gallyát nem gyűjthetem, egyre-másra bizonyítékokat találtam arról, hogy a festő az én életemet festi. Elfesti tőlem a világot. Nagy hatalmú úrként kisajátít mindent, a napjaimat, az élettörténetemet, a házasságomat, a barátaimat és az ellenségeimet, a könyvtáramat és leginkább azokat a tereket, ahol negyvenöt év alatt megvalósultam. Szülőfalumat és lakhelyemet, azokat a városokat, ahol nyaraltam, írtam vagy amiket csupán elmentem megnézni. S mindezt a maga szenvtelen módján tette: tudomást sem akar venni arról, hogy mindez nem az övé. Vagy hogy nagylelkű legyek: nem csupán az övé.

S hiába embertelen – átvitt és nem átvitt értelemben – minden munkája: sok természeti formával körberajzolt alak hiányzik azokról a képekről, ezt még azok is észreveszik, akik nem figyelték alkotásait olyan módszeresen, mint én.

XI. délután

Ebben az erdőben háromféle fa élt és másolgatta egymásra a sorjázó napokat. Közös azonban a fák árnya, abban már nem lehetett megkülönböztetni, ciprus vagy fenyő terítette-e le szélesebb mozdulattal. Ha a sötétjébe beropült egy kósza rókalepke vagy a fémkék sávot viselő csüngőlepke, már az egész erdő árnya fogadta. Ebben a közösségben nevelkedett tavasszal az ibolya, ősszel itt túrták a gyökerekért a földet a borzolt szőrű vaddisznók, s kampós botjaikkal itt tépték le a gömbszerű tobozokat a világos tűjű, örökzöld gallyakról a maggyűjtő népek.

Mindenekelőtt itt állt az a fa, amely nem fél semmi szent könyvtől, éjszakánként maga is zsoltárokat énekelget, s törzsén feszülő kerge belső oldalára hosszú novellát írdogál holmi el nem múló, égi-földi-pokolbéli heves szerelmekről.

A *Cupressus sempervirens* ez, aki a kelet-mediterráneum összes népének nyelvén tudja ugyanazt a mesét elmondani a három testvéréről, a vesszőfutásról és megdicsőülésükről: már ha megdicsőülésnek nevezhető az, hogy az örök élet kiváltságát kapják meg – s nemcsak a mese által, de azzal is, hogy nyomtatott könyvbe kerülnek, és éppen fenyőfából készült papírlapokra. Máshol templomok és múltörző kertek sorfái állnak, ők azt is ismerik, hogy istentisztelet után milyen szagúak a kimosakodott lányok. Tudják azok rettegésének illatát is, akik ha már átmentek a kapun, amelyre hiú szavak vannak fölvésve, nem térnek soha vissza, van véleményük arról az izzó hiányról, amely a legtöbb ember szíve helyén lebeg.

E *Cupressus*, ha évekig nem itatják, akkor sem szomjas, de ha bort – sűrű, vérszínű bort – öntenek neki, akkor hozzáfekszik a folyadékkal telt edényhez, és hosszan szüröcsöli: de csupán a színre vágyakozik, s nem a bódító italra. Maga egyébként illatos, töményen aromatikus, s magvaiban, amelyek csak minden második évben érnek be, ha valaki beléjük hallgat, apró, sok szívdobogású madár lakik, amelyeket, ha ünnepeken mindenki jelen van a családból, úgy lehet kiröptetni, hogy magukkal viszik a férfiak vétkét, asszonyok bánatát.

Aztán ott nőtt a második faj, a *Pinus halepensis*, amely távirópóznaként, bányafaként vagy hajódongaként járta a maga mennyországát. Lapos koronájában molyok raktak fészket, s csokrosan elágazó gallyai tövében mókusok éltek, nimfák és hegedűk. Az aleppói fenyő csak egyetlen dialektusban beszél, ezért mindig közelében áll egy-egy duzzogó ciprus, hogy a többi nyelvből fordítson neki.

Az erdő árnyékához legtöbbet a pínearnyó ad: de ehető magvakat is, amelyek gyantaízűek, táplálók: ezektől voltak töprengő szavúak a rómaiak, hiszen mézben forgatva mindig ott tartották a szájukban. Ernyőszerű koronájuk alatt Plinius hűvös napszemű nyárról beszélt, s ez a nyár tart azóta is, lassan kétezer éve.

Elkövetkezett hát az idő, amikor éjjel és nappal ennek a három fafajnak adtam minden mozdulatomat, az ebből a három fajból álló erdőben akartam járni, és örültem, hogy tanúi vannak meddő töprengéseimnek.

XII. délelőtt

Mintha ugyanazokba a cellákba tértem volna vissza folyton-folyvást: néhány hét alatt végigjártam mindazokat a magyarországi helyszíneket, ahol a három növényfaj bármelyike is élhet. Fülemben fenyőrigók énekével szüntelenül azt éreztem, hogy csattogó daluktól megsüketülök: csacsogó hangokat, sak-sak-sak és magas krij csettegetéseket hallottam akkor is, amikor kiléptem a fényhasábokkal körbekerített erdei tisztásra, átvágtam a borókáson, és otthagytam az erdőt.

És rozsdasárga torok- és melltollazatú madárnak láttam bármely percemet, amelyen, amikor a hátam mögé repült, jól látszott a sűrű pettyezés. Az időm

szárnyának fehéres alsó oldalán apró rézcsengők voltak, hogy még a múltból is visszahangozzák eredménytelen keresésemet.

Majd arborétumokat és botanikus kerteket, régi nemesi udvarházakat és felvidéki orvosi kerteket, magángyűjteményeket és városi parkokat kerestem fel, bejártam a kevés reneszánsz kertmaradványt és várak környékén elterülő régi haszonkertek helyének bozótosait, ahol tudtam vagy sejtettem, a nagy téli hidegek ellenére is élhet egy-egy példány a mediterrán növényekből. Tapasztalataimat lejegyeztem, de csupán a fölöslegesség dokumentumai gyűltek gesztenyebarna burkú mappámban.

Ezek a fák mifelénk csak könyvekben léteznek: Oláh Miklósnál, Stirling Jánosnál, Zádor Annánál vagy Galavics Géžánál. Azoknak a kertkutatóknak és művészettörténészeknek a könyveiben, akik emlékeznek rá, milyen volt mifelénk egy barokk vagy klasszicista kert, amelynek napos közepén ott állt egyetlen nagy fényhez szokott fa, s a hűvös szélről csillogóra kopott leveleit szegyenkeze mutogatta az őt meglátogatóknak.

Golyóstollam hegye egyre nehezebb lett, s nem tinta, de kék vér ömlött ki belőle puha papirosomra. Éjszakánként csomókat kötöttem a pármámra, hogy el ne aludjak, s ne lephessenek meg a nappalaimnál is nyomasztóbb álmaim. Éjjel aktív állatokat vettem magamhoz, hogy neszezésükkel ébren tartsanak, és látogatóim megszokták, hol meglepően jól ugró közönséges földipockot láttak elfutni kietlen házamból, hol meg durva vitorlájú törpedenevérek csapongására figyelhetek föl a kertem fölött, akik a gondozatlan kertem fűvén egyre tömegebben élő szúnyogokból lakmároztak.

XII. délután

Nyomokat találtam, amelyen elindulva egy-egy újabb erdő közelébe jutottam. Egy esernyőfenyő-magonc az egyházashetyei méhesben nevelkedett, kézzel formázott cserépedényben, néhány éve hozták Rómából. Egy aleppói fenyőhusáng – a Földközi-tenger rózsasillatos déli partjáról – Sárváron nevelkedett, és télen vászonsátrat húztak fölé, amelyet szalmával és rágcslók elleni méreggel tömtek ki. A pécsi egyetem botanikai gyűjteményében, a sportpálya nyugati sarka fölé épült tájképi kertben pedig ott nyújtózkodott, és szötte-fonta közös történetét három párkaként, három embermagas ciprus. Saját fekete örvénye volt mindegyiknek, három felől is húzták magukhoz a csöpögő orrú kölyökszeleket, s miközben erőlködtek és igyekeztek, halk hangon duruzsolták régi dalikat.

Amikor a pécsi, bozontos lombkoronájú faegyedeket látogattam meg, mindhárom fa fogadott, s uralkodói hangon bár, de társalogtak velem. Ültem alattuk, a tenyeres levelű füge társaságában, aki éppen azzal foglalkozott, hogy zacskószerű terméseibe cukorédes levet gyűjtsön, s hogy visszaszorítsa a magának egyre több helyet követelő, sárga virágjai zuhataga alatt duzzogó jenesztert, s nemcsak azt tudtam meg, hogy néhány éve még nyolc ciprus telepedett meg itt, hanem hogy van egy festőjük is, aki némelykor meglátogatja őket. S ez a férfi, ki sem kellett nyitnom a beszélgetés könyvét, azonos az én festő ismerősömmel!

XIII. délelőtt

Lesétáltam a székesegyházhoz, hogy lejtős terén elengedjek egy forintot. Gurult a pénz, forgott, és visszavillogtatta az égre a napfényt, s néhány száz méterrel arrébb, amikor megállt, nem messze attól a vasrácstól, amelyen a maga titkával ezernyi különböző méretű lakat volt rázárva. Az érmét egy galéria előtt emeltem föl. Bent volt mind az öt hiányzó ciprus: ugyanolyan kihúzott derekúak, komolykodók és rejtvényt tekintetűek, mint három társuk az egyetemi kertben, s talán a kelleténél csöppet izgatottabbnak láttam őket, de meg lehet, én voltam az érzéseimtől átfűltebb.

XIII. délután

Amikor kiléptem a tárlatról, a kijárat melletti üvegasztalkáról – kagylós kitörések csipkézték a szélét, s az üveghús által széppé torzult a műkőből rakott padló – magammal vittem – nem: felkaptam, és rohanvást kiléptem velük az utcára! – két katalógust. 1993-asok voltak, az egyik a Kalocsa Városi Kiállítóterem, a másik a budapesti Lengyel Kulturális Központ anyagához készült.

Ezek azok a tárlatok, amelyeket festőm El Dora festőművésszel együtt rendezett, még a sikeres – a hírért megalapozó – amerikai kiállítása előtt.

Ott találtam a fákat a lapokon.

Átmentem az egyetemi könyvtárba, kikértem a *Kalocsai Értésítő* kilencvenes évek elején megjelent kötegeit, valamint néhány *Acta Botanicát*. Nem lehetett kétséges, hogy honnan, mikor és ilyen fák döltek ki, amelyek aztán lényüket apró nyelvű lángoknak átadva gyantaszagú, az eget egyenesen irányba vevő halványkék füstté alakultak.

XIV. délelőtt

A könyv elkezdte írni magát. Alig szólt másról, mint hogy egy férfi (én, te) időről időre s városról városra követ egy festőt, a művész kiállításai szerint bejárja a világot, amelyről azt hitte eddig, hogy ismeri, de ebben a tapasztalatában csalódnia kell, s itt is, ott is olyasmit lát, amely átértelmezteti korábbi véleményét. A fölkeresett festmények azonban nem állnak össze tablóvá, miként várható, hanem leginkább természetüknek engedve, egymásra kopírozódnak, s így mutatják meg a maguk elfedett és csak a többi festményréteg által megvilágosodó részletét. Összetett és bonyolult az így megteremtődő, virtuálisan létező mű, de mindenképpen izgalmasabb, mint az önálló olajmunkák, hiszen új műfaji lehetőségre mutatnak.

XIV. délután

Ha valaki rátalál egy rózsára, amely amúgy nyakig piros és káprázatos illatokkal telt, és ez az egyszerű élmény képes arra, hogy elvegye az eszét, a józanágát és férfias nyugalmat, miként késtől az élt a szürke bazalt, ha valaki rátalál a virágra, amelyhez sosem akarta, hogy köze legyen, mert undorítóan tartja, miként a tisztátalan, perdita nők éjszaka közepi érintését, és felejtí ösztönét és előítéleteit, lassan közeledik ahhoz a mondathoz, amelyben tavaszváró vitézek próbálgatják éles szablyáikat, deli Kortován és Mehmed Szárt, tudja már, miként drámaírók szokták vért szomjúhozatni hőseiket, ő is közelebb kerül a vitézség betöltéséhez, a vérhez, az elhulláshoz. Forráskút is lehet majd, és szégyenli, hogy kő és víz és helyszín lenne máris, azok előtt, amik reá várhatnak, aztán hamisítvány koszorúja kíván lenni, felszólító módú gyászdal, barokk jellegzettség egy dörgedelmes szobron, vagy éppen patak mentén élő, hagymás, sárga virágú, mérgező növény.

Tiszta lettem, bűnökkel telve, mert láttam, hogyan kanyarítgatja útját a sors.

Prédikálni sem kívántam, nem hogy kiabálni. Csönd kellett nekem, és a festmények, amelyekben tisztábban lehetett a múltat, a jelent és a jövőt látni, mint egy metafora velencei tükrében, de nem homályosította el, miként a hideg tükört semmi tükre hajoló alak embermeleg lélegzete. Ezek a rózsák ugyanonnan érkeztek, ahonnan a ciprusok, a fenyvek: a Kaukázusból, Perzsiából, Kis-Ázsiából, a kükládi szigetekről, aztán csak ott teremtek az antik Görögországban, majd szétterjedtek a Római Birodalom valamennyi provinciájába – hogy egyszer csak azt mondassák, no, ez lenne Európa.

Ha valaki rátalálna éppen ezekre a rózsákra, kockás zakóban vagy gyűrhetetlen tógában, akkor, ha mond egyáltalán valamit, éppen Isten könyvéről beszél-e, vagy pásztorságról? – részeg jóslat lehet mindaz, amit ekkor mondani szabad.

Festőm bizony kifogott rajtam. Olyan egyértelmű tud maradni, ami már szégyen. Én pedig itt vagyok – az ember, aki metaforákat tanít az egyetemen, s asszonytalan, munkátlan és csak az újjából szopott dolgokat tud leírni –, az, aki metaforákkal labdázik, és lopva sem mer ránézni egy tőmondatra.

A tőmondatokban mindenkor megtalálható az ördög.

Inni kell – állapítottam meg, és ittam. Napokon át, miként azt a dühös és kegyvesztett férfiak teszik, ha nem ehetnek és nem ölelhetnek úgy, hogy kioldódják belőlük az indulat.

XV. délután

Ja a szabadban éjszakázott. Egyszer csak a ház emeletén lámpást pillantott meg, amely úgy ragyogott, mint távoli, kék csillag vagy könnycsepp az éjszaka gyűrött arcán. A lámpásnyi fény kisvártatva villogva leereszkedett, és földet érve aransyakállá változott. Tekintetével követte az állatot, s látta, amint az befordul a ház mögé: ez a ház, most figyelte csak meg, az, ahol regénye, a *Patkányok* játszódott. Izgatottan pattant fel, és a jószág nyomába eredt. Az aransyakál a

kertben szépséges leánnyá alakult át, aki ölében hárfát, szájában fuvolát rejtett. Ja már sejtette, hogy rókatündérrel hozta össze a sors. Visszatért, és lefeküdt a helyére, hogy egész éjszaka tekintetével terelgesse a hideg és számító lelkű csillagokat. A háta mögül váratlanul előkerült a lány, Ja pedig alvást színelve leste további átváltozásait. A leány azonban lehajolt hozzá, és rázogatni kezdte. Ja úgy tett, mintha éppen álmából vernék föl, majd megkérdezte, hogy kihez van szerencséje. De csöppet sem igyekezett elvonni a lány figyelmét a nadrárga résén kiágaskodó szerszámról.

– Az emeleten a lámpás nem te voltál? – kérdezte Ja.

– Ha tudod, miért kérdezed? – replikázott a leány.

Éjszakára együtt maradtak, s ettől kezdve reggelente elváltak, sötétben pedig ismét találkoztak. És az éjelek bundát növesztettek, amelynek olyan szaga volt, mint az elhasznált férfi nemi szervnek. Egyszer azonban Ja három testvéreinek tudomására jutott mindez. Embereiket odaküldték, hogy Ja kertjének fái között éjszakázzanak. A sok, szinte városnyi ember reggel az ágy alatt ébredt fel, de egyikük sem emlékezett rá, hogyan és miért eshettek oda. A három báty dühbe gurult, maga elé hívatta Ját, így fenyegetve meg őt:

– Ha legközelebb eljön a veres hajú leány, kapd el, és hozd elénk, más-különben megkorbácsoltatunk.

Ja nem mert ellenkezni, hiszen eddig sem kapott semmit testvérei vagyonából, bizony őt, egyedül őt, kihagyták minden osztásból-szorzásból, így hát belegyezett, majd távozott. A város égnek támaszkodó tűztornya alatt, ahol ünnepek szaga élt minden zugban, s a házfalakra vakablakokat festettek a helyiek, ide-oda járva azon töprengett, hogy a leányt lehetetlen elkapni, és ha nem sikerül, akkor fenytetés vár rá. Nem tudta, mitévő lehetne. Hirtelen eszébe ötlött, hogy a lány szorosan a testéhez simuló, kis, piros kabátot visel, melyet egy pillanatra sem hajlandó levetni. Bizonyára ebben a kabátban kell keresni a gyengéjét. Ha meg tudná szerezni, azzal talán rábírhathná, hogy testvérei elé vihesse. Éjjel, mikor megérkezett, a leány azt kérdezte:

– A testvéreid, ugye, mindegyikük, magának akar?

– Úgy van – vallotta be Ja. – De szeretjük egymást, hogy lennék ilyenre képes?

Besétáltak a hálósobába. A sötétben Ja lehúzta a kabátkát, mire a lány följajdult. Ja jó erősen megragadta a ruhadarabot, és kiviharzott az udvarra. Ettől fogva három éven át nem jött a lány, de minden évben más-más évszak köszöntött be a városba. Az első évben ősz, a másodikban csak tél, a harmadikban csupán tavasz volt.

A negyedik év kezdetén, a nyár első napján, mikor a barack sárga levelet eresztett a fatőre, Ja a várba vezető úton megpillantotta a leányt – a Szeminárium oroszlános vetőköve mellett kuporgott a földön. Mikor odaért hozzá, a leány két tenyerébe temette arcát.

– Miért csináltad ezt?

A leány fölállt, s kezét megfogva így szólt:

– Azt hittem, elfelejtetted régi szerelmünket. Ha még mindig úgy szeretsz, mint régen, annak ellenére, hogy az elmúlt időben – évről évre váltogatva őket – a testvéreid felesége voltam, akkor szerelmünk olyan lehet, mint kezdetben. Ott van még, tudom, a gatyádban a gyűrű, a négy gyűrű egyike, eljegyzé-

sünk bizonyítéka. Amit akkor tettél, fivéreid parancsára történt, nem a te gonoszságod volt. Azt szeretném, hogy iszogassunk most egy kicsit, és azután váljunk el egymástól. Kérlek, jöjj be hozzám – és belépett a Szeminárium falán hirtelen megnyíló résbe.

A lány betessékelte vendégét a roskatag palotába. Bent hatalmas csarnok állt, Ja bement a terembe, ahol éppen befejezték az ételek és italok előkészítését. Mihelyt leült, szolgálók serege kínálta a finom falatokkal, s ahányat harapott a sültbe, annyszer merevedett meg és lövellt a vesszeje: három év elmulasztott szeretkezéseit pótolta egyetlen hosszú étkezés alatt. Mikor aztán a bíbor színű nap lenyugodott, kötelessége a testvéreihez szólította. Így hát elbúcsúztak egymástól. Kilépett a várkapun, és hátrapillantva azt látta, hogy ahol a ház volt, nincs más, csak a pusztaság, fekete és földszagú szántóföld. Két lépés után az is eltűnt, helyette csupán egy hasonlat maradt.

XVI. délelőtt

Hiába hittem, hogy nyomokat találtam, amelyen elindulva egy erdő közelébe jutok, ha kiderül, hogy ebben az erdőben eltévedek. Valóban, nyomok seregén araszolgattam a titok után, utamat jobbról és balról mindenféle örökzöld szegélyezte, olyan sötétek, mintha az alvilágba készültem volna, de végezetül szó sem lehetett semmi erdőről. A rengetegből két-három ligetes csoport, szálfák, növényfoltok, tűzvészfoltok, villámok, favágók tompa fejszéjétől megcsúfolt egyed maradt, s ezek többsége sem tökéletes alakú, semmiképpen nem látszottak olyanoknak, amelyet egy botanikai szakkönyv illusztrációjának szabad felhasználni.

A fákat, amelyekkel nap mint nap találkoztam, végül is, ahogy szaporodott a szó – s talán éppen miattuk –, úgy látszott, csak a parkokban láthattam meg: a parkok erősebben léteztek, mint az erdők. Hiszen mindenhol kilátszott belőlük egy ember.

S mindegyik parkban, hol a barokk szobor tövében, hol egy halszálkaszzerűen ívelt allé félhomályos mélyén, hol pedig a méregzöld fűre pucéran és rózsaszínre piruló bőrrel kiheverve, találkoztam a feleségemmel. Bárhol lehettem, mindig ott volt, némán, boldogságos arccal: de mégsem ő volt az, mert nőcskék formáját vette fel, ledér nőként tűnt fel egyre másra, hogy néhány perccel később, amennyi idő a festményhez hajoláshoz kell, mindenkor visszahátráljon a park színpadias rengetegébe.

Festőm pontosan vázolta a helyzeteket: csak éppen mindent – távoli bárányszerű állatok állnak a hólyagosan záporozó örvénylő zuhatag előtt – a történetnél korábbi állapotban.

XVI. délután

Egyszer Ját betegséggel sanyargatták: mikor már sem a római romok alól, sem a varázslatos keletről hozott, sem a korfui Dionüszosz-oltár alól kiásott amulettek, sem pedig saját imái nem segítettek, könyörögni kezdett a rókának, hogy

térjen haza a rókaalomba, azt remélte, hogy így megmentheti emberéletét. Ja el akart futni, és nagy igyekezetében a fél világot megkerülte – hol mint földrajzi utazó, hol sipista, hol növényeket kutató gyökérvágó és démonológus –, de a róka mindvégig a nyomában maradt. A hős – hős az, aki csodálatos tetteket tud végrehajtani, bátorságával és helyállásával példát mutat, és halálra is elszánt vitéz – rémületében azt sem tudta végül, mitévő legyen.

Egy nap, amikor délelőtt Veszprém óvárosában, délben a vérszínű, édes borát felkínáló Pelješac-félszigeten, este pedig Rómában tartózkodott, mielőtt aludni vonult a Sárga-folyó meséket suttogó nádas partjára, egy vándorcsegettű medikai hangját hallotta szüntelen. A hang azt állította magáról, hogy képes megzabolázni a rókadémonokat. Ja behívatta, szereket hallott ki a lassan csordogáló dallamból, varázslatokat végeztetett a szobában. Majd maga készítette gyógyszereket vett be, és bement a rókadémonhoz, a hálószobába, hogy magáévá tegye.

A démon ellenállt s meghátrált. Kétségbeesve könyörgött, hogy engedje szabadon. Ja ügyet sem vetett rá, sőt még bőszebben közeledett. A nő ide-oda hánykolódott, menekülni próbált, csilingelő hangon ellenkezett, s szenvedett, mert képtelen volt szabadulni. Kis idő múlva aztán elnémult. Ja alaposan megvizsgálta, de ekkor már döglötten terült el az ágyon a róka.

XVII. délelőtt

Élt e vidéken egy ember, aki különleges érzéket örökölt a bajok meglátására: azt tartotta magáról, hogy egész életében nem részesült az érzéki örömeiből. Történt, hogy az elhagyott, jázminokkal befutott fogadóban éjszakázott, melynek közelében egyetlen ház sem állott. Hirtelen egy leány termett a szobájában, fél fejjel alacsonyabb nála, zöld szemű és hallgatag, de úgy jelent meg, hogy az ajtót sem kellett kinyitnia. A férfiú tudta, látogatója nem lehet más, csakis rókadémon, talán a *Száz fabulából*. Mégis kedélyesen üdvözölte, és incselkedni kezdett a kedves lénnel. Megoldotta a leány ruháját, és megerősakolta. A rókadémon a fájdalomtól és a rémülettől úgy sikoltozott, akár a vércse, mikor a zsákmányára csap. S az első szelídebb pillanatot kihasználva feltépte az ablakot, és elmenekült. A férfi kiállt az ablakba, s nyájasan csalogatta, remélve, hogy visszatér. A lány azonban eltűnt.

XVII. délután

Janak egy negyedrészt állat-, negyedrészt szellem-, félig pedig asszonydémon keserítette az életét, s bár szenvedett tőle, sehogyan sem bírta elkergetni. Az ajtó mögött korsót tartott, olyat, amely nem a lakóhelye földjének agyagából készült, s más vidékek borának énekeit gajdolta a magánytól súlyos alkonyatokon.

Mikor a róka megneszelte, hogy a házhoz bárki közeleg, mindig ebben az edényben rejtőzött el. Ja kileste ezt a szokását, titokban tervet szőtt, de senkinek sem szólt, még jegyzetének betűi elől is eltitkolta. A róka, hiszen vendég érke-

zett, ismét a korsóban bújt meg. Ja gyorsan lekapta a nadrágját, az ingét, a gatyáját, majd még a zokniját is, és azokkal tömte be a korsó száját. Vízet melegített, beleállította, és felforralt a korsót, mint idegen, déli vidékeken a halottaknak szánt, fokhagymás babot. Mikor felforrósodott az edény, a róka kiabálni kezdett:

– Juj, nagyon forró! Ne űzz velem ilyen gonosz tréfát!

Ja összeszorított szájjal hallgatott, kéziratkötegeinek lapjaival tovább szította a tüzet, végül nem maradt a megírt történetéből semmi, a róka pedig egyre rémültebben kiáltozott. Amikor nemsokára elnémult, Ja kihúzta a dugaszt, és belenézett a korsóba. Egy kupac szállni kész szórt és néhány csepp megalvadt vért talált, semmi egyebet.

XVIII. délelőtt

A szívszorítóan piros fedelű kiállításkatalógusból, amelyben a festő valamennyi park- és feleségképének reprodukciója megtalálható, ki tudtam egészíteni az egyéni kiállítások listáját, amely új kutatási irányokat adott további kóborlásaimnak. Ámbár tudtam, mely városok mely galériáit, illetve azok dokumentációját kell gyorsan áttekintennem, hogy az előlem rejtve maradt saját múltamba bejárásom legyen, mégis éreztem, meg kellene zaboláznom magamban az ördögöt ahhoz, hogy valóban ne a pokolba rohanjak, csak a pokol kapujáig, ahol a kitárt ajtóból éppen ráláthatok arra a szenvedésre, amelyben, ott benn, a feleségem részesül.

1994: *Magyar Intézet, Moszkva*

1996: *Cirko Gejzír Galéria, Bécs*

Városi Könyvtár, Zirc

Fészek Galéria, Budapest

1999: *Galéria, Budapest*

Közép-Európai Egyetem, Pozsony

1997: *TV-Galéria, Prém*

Merlyn Galéria, Pisa

Örökmozgó Galéria, Firenze

X Galéria, Bologna

Vár Galéria

1988: *Művészetek Háza, Veszprém*

1999: *Art-Est Galéria, Füred*

XVIII. délután

A Fészek Galériában én nyitottam meg a kiállítását. A feleségem is ott volt velem, noha nem kedvelte az olyan népünnepélyeket, amelyeken több kenyeret ígérnek, mint amennyit adni tudnak, s nagyobb a csinnadratta, mint a cirkuszi produkció.

Ez volt az elmondott – mára megöregedett és ráncoktól szabdalt arcú – szövegem: A mester festményeiről, ahogy az időben haladunk például előre, hátra, bármilyen irányban, egyre több minden mondható el, ami mesteres. Persze célszerű mindenkor abból a pontból elindulni, ahol mesterünk zsakettes, frakkos és menedzserzakós, de tulajdonképpen páncélruhákba beöltöztetett alakjai álldogálnak, személyiség nélküliségük teljes öntudatával és marcona hatalmukkal elteltten, szóval: esendően és megdőlten. Abból a tudatosan, hosszas festői kísérletek alapján kiválasztott helyzetből, ahonnan azonnal rákérdezhetünk néhány festői, művészi, kulturális, azaz emberi dologra, amely ahhoz szükséges – még ha válasz nem is születne rájuk –, hogy bárki személyiséggé alakítsa: önmagát. Festő barátomnak ez lehetett az első képzőművészeti feladata: és végül megcsinálta, s kipróbálta azt a kétkedő, szüntelenül hezitáló, állandóan visszavonulni kész, de még ezt a visszalépést is ambivalenciákkal szemlélő, európai tudású – teljesen fehér – személyt, akinek önmagáról olyan felismerései vannak, amelyek ha nem is feltétlenül közhasznúak, de mindenesetre életté és festészetté transzponálhatók, művészetté alakíthatók. Úgy vélem azonban, mesterem annyiban posztmodern, hogy előzetes elképzelései vannak a maga és világa megteremthetőségéről s a jövőjéről; egyébként azonban nagyon hagyományos.

Korábbi, amerikai világában mások a szabadságról, férfiasságról, konok agresszivitásról látnak látványos esszéket, és a nagy, piros, kontinensnyi földet átszáguldani kész, böhm autókról, ágaskodó épületmonstrumokról, amelyek mind-mind ott álldogálnak az én mellett; magam inkább azt hiszem, hogy ezek az énpótló szituációk nála arra szolgálnak, hogy rákérdezhessen, mi az, ami hiányzik vagy hiányozhatna (például neki meg a hozzá hasonlók életében) Európa kultúrájában. S így kezdett a festő a mítoszokkal társalogni. Amerikában és Európában a babföldek – melyeknek mifelénk egy költőnő oly kitűnő szószólójuk – és a park kultúrája a közös. A babot a Mexikó fölötti vidék küldte hozzánk, a görög-latin alapú kultúra pedig cserébe – állítom itt, kajánkodva – a parkteremtéshez szükséges ismereteket adta. Mehetett volna oda a keleti parkok ismerete is, de azok a csak bölcséletbe épült emberszabású tájak nem kellettek. Helyette Európánk embertesthez illeszkedő, teátrális, érzésekre és futó vágyakra apelláló, agyonszabályozott vagy éppen mértéktelenül magára hagyott parkjai kellettek. S hogy legyen hozzájuk európai érzés is, zsákokban vitték a fekete rigókat, a pacsirtákat és a verebeket, legyen a parkokban madár énekelni.

A festőnk az ember által teremtett vidékben azt látta meg, hogy valamilyen formában kibeszéli teremtőjét. Elmondja az ember élvezetét és hiányérzeit, szorongását és anyaghoz kötődő, s mégis a szellemiség irányába törő akarátát, megmondja, melyik istenekkel lakik együtt, holott minden úgy történik, ahogy azt ők vagy éppen teremtoik, a parkcsináló emberek akarnák. A park, amely nem olyan ambivalens, miként a táj, hanem inkább metafizikus, festőnk képi szándékaihoz mostanság nagyon illeszkedik. Lehet bár az Marienbadban vagy Versailles-ben, itt is, ott is délszakias: törvényszerűen olyannak találjuk majd Pompejiben, ahol a pusztulás és egy új, természetes rend határán terül el e mindenből kikopott (avagy: a mindenséghez hozzáfakult) park. De lehet az egy attribútumaival felszerelkezett tengerparton – a mindenkor szikkadt, vörösés talajú, kavargó feketezöld tuják, tiszafák és ciprusok körbehatárolta területen is.

A mester parkjai általában ember nélküli üres terek, színpadukon mégis tragédiák, átkokkal terhes történetek, isteni gonoszságok és élvezésekkel teli regények játszódnak; s emberpótló szobrok is állnak itt-ott, de főként a mögéjük vagy a lombsátrak alá bújó mítoszok – amelyek uralkodnak, szabályokat állítanak fel, rendet raknak. E mítoszoknak annyira erős a hatásuk, hogy a festékből kinyúlva, nézőjüket is behelyezik ezekbe az egyik faltjukban baljós, a másik faltjukban zöld ragyogású helyzetekbe. A mítoszhiánynak vajon éppolyan közösségteremtő ereje lehet, mint maguknak a mítoszoknak? A festő erről szépen beszél – no és arról, hogy miféle ellentmondásokkal élünk együtt, és milyen szabályokkal és bölcsesletekkel vagyunk összekötözve. De az ambivalenciáknál maradva: festőnk panoptikumot idéző térszervezése, történetnélkülisége egyszerre lehet mítoszi helyzetek imitációja és megtörtént dolgok mementója. Lehet felsorolás is, számbavétel, egész és töredék, jelzett és jelölt – és persze mindenekelőtt festmény. De ha más nem, mint néhány festmény, tudjuk, az se volna kevés.

XIX. délelőtt

A ház, amely a gomolygó felhők alatt, néhány sötét gyufalángzöld fa között látható, 1998-ban készült, olajjal, farostrá. Magnéziumfehér vihar közeledik, gyors szélörvényekkel – így hát szálasra és gyapjasra bomlanak szét a mediterrán tenger fölött nevelkedett cummulusok.

Az épület a 16. században készülhetett, de antik is lehetne, vagy a jezsuiták keleten épített kolostora a 20. század elejéről. Ha reneszánsz, akkor Giacomo Barozzi – Vignola! –, a festőnek készült építész csinálta. Amint neki is van egy olyan neve, amellyel a hétköznapiak ad kezet, s egy, amellyel az ünnepeken: az ő házai is, mivel úgy építtette, egyszerre húzódnak az idő két irányába.

Vignola némelykor a római antik emlékeket építette bele a századába, hol a görögöt és a reneszánszt a francia paloták árkádjába és mély tűzű virágágyasaiba. A tájba nagyasszonyosan beülő, derűs és zárt homlokú villában – amely akár egy világias, lágy szavú pápa számára készülhetett volna – össze volt zárva egy vatikáni, egy Raffaello tervezte – mondjuk a Villa Madama – és az ifjabb Plinius által leírt, a Pompeji-közi fürdőhely kényelmes épület. Egybenőtt a három ház: így jött létre ez a hossztengelyre szervezett elrendezésű tömb, amely a dombtetőn úgy uralkodik, hogy megmutatja magát a városnak is, miközben semmit nem ad ki a titkaiból. A titkoknak ott maradnak a hűs és jázminszagú szobák, a gyors léptű huzathoz szokott, homályos belső udvarok és a szökőkutak csobogásának hangjával megtöltött kertek. A casino – a bejárati épület – kétszintes homlokzatú, középrésze ki- és fölfelé emelkedik, a félköríves kapu, illetve az emeleti balkon és az oldalsó fülkék diadalív-kompozíciót alkotnak: rajtuk azok a néma galambok üldögélnek, amelyek tojásaiból készítik a falusi templomok madonnás szentképeire a fényt adó, lakkszerű, idővel hálós repedésektől széttördelt réteget. Alul a toszkán oszlopok, pilaszterek és ívek rendkívül hangsúlyosak a viszonylag kicsi ablakok és a sima, barnászörös falfelületek között. Az erőteljes hatást a rusztikus sarokpilaszterek is fokozzák. Az emeleti ablakok, de pontosabb megfigyelés után: a teljes felső szint megismétli a

földszinti architektúrát. Ez a homlokzat zárt és mégis dinamikus: nem akarja a lakóit a világba kiengedni, s nem akar a házba senki idegent beengedni: de én tudom, mert jártam az épületben, hogy mi van a casino mögött. A bejárati épület belső oldalán félköríves homlokzat kapcsolódik a külső kertek vadszőlővel befutott kapuihoz, illetve az udvart határoló, plasztikus felületű falakhoz. Az íves traktus széléin közvetlenül is elérhetőek a földszintes épületekkel négyszögbe zárt kertek.

Az alsó folyosó – emlékszem, ha a festmény háztömbjének látható oldala mögé nézek – teljesen nyitott, középrészén hangsúlyos diadalív-motívummal, amelyhez mindkét oldalon vízszintes gerendázatú oszlopsorok csatlakoznak. A diadalív nagy nyílása a széleken megismétlődik, de aszimmetrikus kompozícióban. Az emeleti zárt folyosó ablakainak, pilasztereinek és fülkéinek elrendezése a földszinti tagozatok ritmusát követi. A belső, zöld homályú terek elosztása mindkét szinten nagyon egyszerű, falait tájképek és jelenetek díszítik: egy északi települést ábrázolnak, amely éppen annyi dombra épült, mint ahol e villa áll – s egy családot. Az emelet középső terméből jó kilátás nyílik a teljes együttesre: délre a belső udvarokra, északra pedig a ház alatt-előtt elterülő, macskadorombolású nagyvárosra. A festmény ezeket az északra nyíló ablakokat mutatja meg, igen, végső soron csak ennyi látható pontosan a 70 × 85 cm nagyságú alkotáson a villából, ablakok, amelyek egyikén valaki mindig kitekint, reánk tekint. Az udvar mélyén lépcsők vezetnek a Nimfák templomának zárt falakkal keretezett hármass nyílású bejáratához. A négyszögletű térből két oldalon íves lépcsőskön át jutunk le a mélyebb szintre, ahová kétezer évvel korábbi korból ömlik az Acqua Vergine zavaros mondatokat locsogó vize. A festői templomépület – fő, két oldalsó és hátsó – homlokzatainak középső részén megismétlődik a villa homlokzatainak hármass nyílású motívuma.

A mögöttes kert végfalán, a forrásnál áll az egész együttes főtengelyének befejezését jelző szobor: kék szeme átnéz a Nimfák templomának levegős oszloprendszerén, át a kerteken, s az előépület tágas, boltozatos bejáráján – átható, merev tekintete valóban ki-kivillan az épület mélyéből, ha csikorgó hangokkal nagy ritkán megnyílik a tölgyfa kapu.

XIX. délután

Tudom-e, mi a megbánás?

Tudtam és elfelejtettem.

Mindenki tudta, de mindenki elfeledte. Ez a csúf, beteg, sárga megbánáslegény időnként el tudja magát felejtetni. Halvány arca egyre halványabb lesz, nyurga teste egyre fogy, rekedt hangja gyengül, és ő hirtelen – eltűnik. Elfelejtett.

Derűs, szép napok járnak fölötted, békében élsz a tegnappal, a szíved nyugalmas áriákat kalapál, de egyszer megint zavaros, fekete tegnap lopózik orvul a hátad mögé, a szíved táncolni kezd, szűkül és remeg, mint egy erdei ragadozó – az a kivert, amely emlékszik, milyen volt a gazdával –, futnál már, de késő: a sárga képű, beteg legény hátulról megkapja a nyakadat, odahajol hozzád, hogy érezd a bűzös lehetét, és a füledbe súgja, súgja, súgja:

– Komám, itt vagyok!

Keserű méreg rága a szívedet, és ösztökél, hogy csináld vissza, amit tettél.

– Megteszem! – mondd, és akkor lecsapott a halálos erőtlenség, és torkodon izzó nyál folydogál alá. S akkor már nem súg senki semmit a füledbe, de a sárga képmű meglapogatja a hátad, szelíd erőszakkal odakormányoz egy kocsmaviaszosvászonnal letakart, söröskriglik aljának nedves gyűrűivel megpecsételt asztalához, leültet egy székre, és mindenféle olcsó és buta alkoholt rendel neked, hogy igyál.

S iszol.

Holott, nincs senki. Egyedül vagy. Teljesen egyedül.

XX. délelőtt

Mindazt, amit olvastam, kiöntöttem a szememből, mindazt, amit hallottam, kiöntöttem a fülemen. Tömjénszagú folyosókon jártam, ahol harangszót lehetett hallani, és fekete szoknyás férfiak suhogtak nagy varjakként a kőkockák fölött, izgatón gyönyörű, bűnbánó asszony imádkozott, s feltépett ruhája alatt izzó szív dobogott, szerettem volna ennek a szobornak szerelmet vallani, és visszanézni magamra azon az ablakon, amelyet szavaim nyitottak benne, de csak szerettem volna, miként a hűvös hold bámulásának, szándékomnak sem volt eredménye.

XX. délután

A fáradt szívpiros borítójú katalógusban a híres és népszerű műtörténész a festő vágyódásai kapcsán kíméletlen megjegyzéseket és amolyan lábjegyzetszerű kommentárokat tesz az olyanfajta nőcskékre, a könnyű pilleszárnyakon járó tündérekre, akik mindennap madárhúslevest szűrcsölgetnek, és nem utaznak a 7-es autóbuszon. Gonosz elemzése, amely egyébként csupa szóképmű, csillogó jelző és szellemes mondatalkítás – káprázatos stilszta munkája mindez –, amilyenel hízelkedni szokás a festőknek, nem volt ínyemre. Láttam ugyanis, mi lesz a játék vége: azt a nőt, aki mint egy fétis, még ha tűnődve és melankolikusan is, ott ül a legújabb képeken, megfestve, halotti és üres maszknak nevezi, amelynek belső helyett csupán használati értéke van. S ez az esztéta felszólítja a barátomat, dobja háta mögé azt a mániákusan ábrázolt, műről műre visszatérő, merev gipszarcot, törje szét darabokra, tiporja sárba, mázolja színesre: csináljon vele bármit, mert ha nem sajátítja át, akkor az a lisztfehér arcú személy kísértetként fog belépkedni az éjszakáiba, s kézen fogva kivezeti őt a térből és a valóságból.

Romantikus írás – romantikus festményeknek megfelelő. A bevezető szöveg a csábítás eszköze volt.

XXI. délután

A társaság, amelyet együtt hagytunk el az esztétával, nem lehetett a miénk, ha, mint alacsony vízből a fekete szárnyvégű gázlómadarak, szórtlanul ki is tudtunk belőle hátrálni: ők a tó vizének éjszakai változását jöttek megnézni, mi pedig

egymással viaskodtunk. Minden mozdulatában lappangó, visszavonhatónak talált erotika van – állapítottam meg –, önelégültség és rafinált, elfogadó és visszautasító csábítás. Szikrázott minden gondolata, s újabb apró, elektromos fényeket kaptak azok, amikor mondatokként megjelentek, majd hogy gesztusokkal – az ujj finom fölemelésével, az oldalra billenő fej hátrabiccentésével, a sötétbarna szem pupillájának kitágulásával vagy éppen a mellette álló vállának éppen meghajlított mutatóujjal való finom megérintésével vettek körül – egészen megvilágosodtak. Gesztusaival erőszakkal vont maga mellé bárkit, engem is, és lezárhatatlan párbeszédet kezdeményezett velem a festészet technikai módszereiről, két- és sokértelmű jelenetek megfestési lehetőségeiről, szellemi és fizikai rezgéseket ébresztett és oltott ki egyszerre, következetesen játszott, hol mint kívülálló, de leginkább mint érzékeny résztvevő.

Miként a festőnk parkjai, amelyekben hajnalonként szobrok nyújtóznak, s egyébként méltóságos rend és derű és metafizikus nyugalom van, miként e sötétzöld terek egymással összefüggnek, egybeérnek, egyikből hirtelen a másikkba lehet átjárni, a mi beszélgetésünk tárgyai ilyen módon kerültek elő, s olvadtak mondatonként szét a szájban. Szentjánosbogarak villogtak az árok-szélen, a tó tükre egyre mélyebbre húzódott, elhagytuk a parti sávot, s fenn, a tölgyerdő göcsörtös fáinál, a cserszömörccs hegyoldal préházai között jártunk.

Aztán eljött a szellemek órája, a mélyben levő városka házainak udvarán száradó fehérenműk kísérteti táncot jártak a kifeszített kötélén, a sötétben világos, csattogó foltok terültek szét és zsugorodtak össze, és kutyák vonítottak föl, fájdalmasan, kaffogva, miként hajdani nádasokból az aranyiszőrű, kerek fejű, apró testű nádi farkasok.

Az esztéta a forrásfő vöröskő peremén állt, rövidlátó szemével nem látott semmit a hold jóvoltából a tóra nagy hirtelenjében kiterített ezüsthálóból, a kontúrjukra ismét szert tevő épületekből és a lassú, vízen járó bárkákból, de a pillanat alatt hangtalanná váló vidék retorikáját megérezve, felsóhajtott:

– Óh, de gyönyörű!

S két kezével oldalról megfogta a vállamat, s fejét a vállamra hajtotta. A hájának borbélyüzletszaga volt.

XXII. délután

A társaságot, amelyet a hűvös galériában egybe tartott a névtelen szomorúság, együtt hagytuk el az esztétával. A szép és hosszú körmű manökenek, a szivarozó és kockátolókat kortyolgató látogatók váratlan közössége nem lehetett a miénk, ha, mint alacsony vízből a fekete szárnyvégű, hosszú lábú gázlómadarak, némán tudtunk belőle kihátrálni: a tó éjszakai, sötétből nehéz vizét egy loccsanás, egy villanás, egy búcsúzás finom mozdulata sem zavarta meg. Viaskodtunk: ő látta a feleségemet, és tudta, hogy magam is ragaszkodom ahhoz, amit és ahogyan lát, de azt nem akarom, hogy sajátjának tudja, és el ne engedje a látványát. Minden mozdulatában kihívó birtoklás, visszavonhatatlan erotika van – állapítottam meg –, s csábítás. Azon az estén minden tárlatlátogató minden erejével rajta volt, hogy a hivatalos udvarló szerepét játszassa el, s olyan

kor surrantak az esztéta mellé, amikor rés nyílt az öt körbekerítő tömeg falán, s mindegyik zagyva dolgokat suttogott a fülébe. Szikrázott minden válasza, egyre kíméletlenebb és okosabb lett: tudott győzni és győzelmét bárkinek bejelenteni. Holott maga volt az, aki a gesztusaival magához vonzotta az embereket, nőket és férfiakat, bárkit, engem is: és hirtelen ötletből vagy megfontoltan, el nem dönthettem, lezárhatatlan és évődő párbeszédet kezdeményeztettem velem, mint tanár a tanítvánnyal a sikeres vizsga után, a festészet technikai módszereiről, két és sokértelmű jelenetek megfestési lehetőségeiről, szellemi és fizikai rezgéseket ébresztett és oltott ki egyszerre, következetesen játszott, hol mint kívülálló, de leginkább mint érzékeny résztvevő.

Miként festőnk páradús parkjai, amelyekben hajnalonként bronz- és ónszobrok nyújtóznak, s egyébként nyugalom van, miként e sötétzöld terek egymással – kéz a kézzel, szellem a szellemmel – összefüggnek, egyikből hirtelen a másikba lehet átjárni, a mi beszélgetésünk ilyen formát vett fel. Gépkocsik villogtak az úton, valami balesetnél álltak, a tó tükre egyre mélyebbre húzódott, elhagytuk a parti sávot, s fenn, a tölgyerdő göcsörtös fáinál, a cserszömörcés hegyoldal préházai között jártunk.

Aztán eljött a szellemek órája, amelyet a tónál apró szobába zárkozva, rettegéssel szoktak fogadni, a néma városka házainak udvarán száradó fehérenműk kísérteti táncot jártak a kifeszített kötélén, világos, csattogó foltok terültek szét és zsugorodtak össze, és kutyák vonítottak föl, fájdalmasan, kaffogva, miként hajdani nádasból az aranyiszőrű, kerek fejű, apró testű nádi farkasok, bolondságokat suttogtak a párnájuknak az alvó kamaszok, miközben hírnév, siker és gazdagság cukrátlól édesedett a nyáluk. Csak úgy ösztönösen fölkaptam a kezemet egy hozzám lebbenő árny miatt – de lehet, a mélybe lenyúló lonc lombja volt az –, és már a félúton vissza is riadtam az árulástól, hanem mit sem ért az akkor már. A részeg esztéta a forrásfő vöröskő peremén állt, rövidlátó szemével nem láthatott semmit a hold tóra terített ezüsthátulából, a kontúrjukra ismét szert dolgokból, de a hangtalan vidék retorikáját megértette, felsóhajtott, s két kezével oldalról megfogta a vállamat, s fejét ráhajtotta.

XXIII. délután

Dúvadként forogtam a csillogó verniszázson: holott tudtam, feleségem festőügye egészen jelentéktelen. S amikor több pohár fehér rumot – tonik nélkül, olajsűrűvé hűtötten – beittam, már nagy tragédiák játszódtak le a világmindenségnyi lelkemben, s akkor már sejtettem, hogy megint, hogy ismét meg vagyok csalva, hogy az életem pusztá és kietlen és céltalan.

A társaságból, mint édesvízből a fekete gázlómadarak, az esztétával együtt hátráltunk ki. Minden mozdulatával engem birtokolt, körbefont, s olyan győzedelmesen uralkodott rajtam, hogy azt éreztem, a köröttem hirtelenjében kitágult világ oszlopos csarnokában csupán a homályban kockázó gyermekek, pamlagon társalgó kamaszka lánykák és értékes dolgok adásvételével foglalkozó férfiak élnek. Visszavonhatatlan erotika – állapítottam meg. S hogy önelégült, rafinált.

Ő maga a megtestesülő csábítás. De a hajából borbélyüzletszag áradt.

Szikrázó volt minden gondolata, és bűdös. Ujja finom fölemelésével, oldalára billenő feje hátrabiccentésével, sötétbarna szemének mély, titoktalan pupillájával vagy éppen karjának a vállamra helyezésével tartotta fogva a figyelmemet – így vett körül egészen egyértelműen. Gesztusaival erőszakkal vont maga mellé bárkit, engem is: lezáratlan párbeszédet kezdeményezett, hol a festészet technikai módszereiről, hol a két- és sokértelmű jelenetek megfestési lehetőségeiről, miközben szellemi és fizikai rezgéseket ébresztett és oltott ki egyszerre, s következetesen hatolt előre egy történetben, amelyet minden részletében megkonstruált, hol mint kívülről, de leginkább mint naiv, mégis érzékeny s válaszra kész résztvevő.

A festőnk parkjai, amelyekben szobrok nyújtóznak, s egyébként növényi rend található, miként e buja, ámbár formák közé szorított terek egymással összefüggnek, egyikből a másikba lehet átjárni, a mi beszélgetésünk helyszínei is így váltották egymást. Ugyanúgy, ugyanazt, mégis máshol és másként.

Aztán eljött a szellemek órája, a mélyben levő városka házainak udvarán száradó fehéreneműk kísérteti táncot jártak a kifeszített kötélén A tópart hajdani nádasából előjöttek az aranyszörű, kerek fejű, apró testű nádi farkasok, hogy megkeressék a maguk dőgeit, s felfalják a romlásnak indult testeket. Az esztéta a forrásfő kőperemén egyensúlyozott, nem érzékelt semmit a hold jóvoltából felfényllett tőből, s a tó fényétől ázó kisváros kemény kontúrú épülettömbjeinek metafizikájából, de a hangtalanná vált vidék retorikáját megértette, két kezével oldalról megfogta a vállamat, s fejét ráhajtotta. A hajának valóban borbélyüzletszaga volt.

XXIV. délelőtt

Az ólomüvegszerű hajnalon azt álmodtam, és az álmom zöldüveg-szerű volt, hogy odakint egy ősz szakállú, komoly, öreg kabóca zenélgetett, baszd meg, de nemsokára kiderült, hogy voltaképpen nem is tihanyi, délvidéki vagy közép-ázsiai kabócáról van szó, hanem egy cigánybanda közeledik muzsikálva; a barna legények nemsokára be is ugráltak a nyitott ablakon, de mindegyik úgy ugrott be, hogy bukfencet vetett a levegőben, miközben körmével kopogott lakkos hegedűje hátlapján. A primás nyakán a feje helyett hordócska állt, telve száraz csopaki rizlinggel, ebből a kis hordóból időnként kiugrott az akonadugó, ilyenkor a primás megpördült maga körül, ilyenképpen borköröket pingálva a padlóra azt kiabálta: ez azt jelenti, hogy mindjárt nagy vigasság lesz ittend! Így mondta, és igaza lett, mert akkorra a szobám annyira kitágult, hogy oszlopokat kellett felállítanom benne, nehogy a tetőzet beroggyanjon, és az oszlopok – mind az én meredt faszom – mögül bálványarcú, elegáns, frakkos urak és pompás nők léptek elő, és táncra perdültek. Nemsokára jött a feleségem is, de hercegnő nevet viselt stólaként a vállán (lehet, hogy báli felsőkabátként), violaszínű selyembe volt öltözve, odajött hozzám, felkért, és mi is táncoltunk. Jól is ment minden, de egyszer a primás hegedűjéről lepattant az é-húr – éppen Anton Webern *Hat bagatell vonósnyéyes*, op. 9-et játszották –, a gyászos hang végigsajdult a termen, és ebben annyi mérhetetlen szomorúság foglaltatott, hogy mindenki érezte: kell történnie valaminek, mert különben mindannyiunkat halomra gyilkol a szomorúság. Történt is, mert valaki elkiáltotta magát:

– Jönnék a csillagok!

És valóban: az égről megindult az északi égbolt valamennyi csillaga, a ragyogó sereg, amire a vendégek riadtan szétfutottak, és bebújtak a terem egyik sarkában levő kotorékba. Nem maradt ott más, csak mi ketten – magamhoz öleltem, és akkor éreztem, hogy meg kell hálnom. Letérdeltem előtte, átfogtam a térdét, de addigra megérkeztek a merev tekintetű csillagok. A halántékom lüktetett, az agyvelőm helyett izzó parázs sziszegett, végül a homlokom kettéhasadt, és belőle tarka pillangók serege rebtent szét.

XXIV. délután

Miként a festőm hajnali parkjai, amelyekben nyurga szobrok nyújtóznak, egyébként méltóságos rend és derű és metafizikus nyugalom van a fák, a nyírott bokrok és a szétterülő virágágyások között, miként e sötétzöldbe belemintázott sárga, vörös és fehér apró terek egymással összefüggnek, s egyikből a másikba átjárni lehet, a beszélgetésünk sok tárgya ilyen módon került elő, s olvadt szét mindegyik mondata a szájunkban. Bogarak zúgtak a levegőben – tehát éjjel előtt járhatott az idő, még élt a természet –, a tó tükre, mint sebben a vér, egyre mélyebbre húzódott és megalvadtt. Váll váll mellett baktattunk, vitatkoztunk, hol összezsaptak, hogy egymás mellé simultak az érveink, időnként betértünk egy alacsony homlokú kocsmába vagy valamelyik illetlenül hivalkodó gyorsbüfébe, felhajtottuk italunkat, s mentünk tovább. Elhagytuk a parti sávot, s fenn, a tölgyerdő göcsörtös fáinál, a Cholnoky család romlott, düledező félben álló, de még mindig monumentális villájánál, a cserszömörcés hegyoldal présházai között jártunk.

Eljött a szellemek órája, a mélyben levő városka házainak udvarán száradó fehéreneműk kísérteti táncot jártak a kifeszített kötélén, a sötétben világos, csatogó fogakat láttunk, és kutyák vonítottak föl, fájdalmasan, kaffogva, miként hajdani nádasokból az aranyiszűrű, kerek fejű, apró testű nádi farkasok. Ami magány és hiábavalóság volt, az mind reám dűtötte a hevét. Az esztéta a forrásfő kőperemén forgolódott, s az egyensúlyvesztés előtti pillanat retorikáját megérezve reám borult. Két kezével oldalról fogta meg a vállamat, s fejét a vállamra hajtotta. A hajának borbélyüzletszaga volt. És belém harapott. Bal kezét lecsúsztatta a gerincemen, a csípőlapát magasságának csigolyájáig, s kitapintotta a derekam érzékeny pontját.

– Ha szeretné, lefekszem magával – ettől a mondatomtól nagyon felzakatolt a szívem. Ráhajolt az arcomra, jobb kezével kitapintotta a mellkasomban vágató szívemet, bal tenyerét belecsúsztatta a jobb tenyerembe, majd teljes testével reám tapadt. Szorított, mint akit nem tud elengedni.

– Akkor most meg mi legyen? – kiáltott fel halkan.

Rövid időre rá megkérdezte:

– Volt már ilyen kapcsolata? – nem tudtam eldönteni, kérdezett-e, avagy csak hangosan tűnődött.

– Meg sem hallhatta a válaszomat, annyira nyöszörgött, vihogott, zajongott körülöttünk a világ:

– Nem, nem fekszem le.

XXV. délelőtt

A felkiáltójelszerű, fekete, nehéz szagú fák alatt hevertünk. Zokogott, s nem voltam képes meghatározni sírása valódi okát. Ámbár a megalázottságtól kutyamód éreztem magamat, tele torokkal üvöltöttem volna szét legszívesebben bajomat – hordják el azt a hátukon a mondatok, vagy a kísérteties árnyak –, bele a hegytető kékesen derengő éjszakájába. E homoerotikus helyzetben nem a följánlkozásom és az elutasítása, az esztéta részéről pedig nem az volt a legrosszabb, hogy fondorlattal kiprovokálta az általa megteremtett, egyértelmű helyzetben a kérést, azt, amelynek az én szájból kellett elhangzania, aztán a kérésmet el is háritotta – hiszen a célja egyedül ez lehetett –, hanem az, hogy ezzel a különösen póre, kultúrától és szeretettől mentes helyzettel, amelybe döbrent ijedten került bele két javakorabeli férfi, egyikünk sem tudott mit kezdeni. Csuklott a sírástól, összegörnyedt, s úgy kapaszkodott belém: a kezemet szorította, a felkaromat, máskor pedig a nyakamba kapaszkodva áztatott meleg könnyeivel.

Felpattant, neki iramodott a tölgyesnek, mégsem jutott el az első fáig, visszafordult, és leült mellém. Aztán belebámult az arcomba, az arca elé emelte fehérre vértelenedett kezemet, láttam, maga is igyekszik értelmezni a helyzetét.

XXV. délután

Abban a pillanatban meggyújtottak egy lámpást, s hitvány kis derengés hullott ránk. Majd kihunytt a fény, s ahonnan reánk irányult, a bokorból éles röhögés és gallyropogás nyújtózkodott az égig. Hogy mentse magát az ijedtségtől, felrikoltott az éjszakai fülesbagoly, és a holdfény is sziporkázni kezdett a tó ránctalan, folyékony higanytükrén. Sokan voltak körülöttünk idegenek, éppen hogy kinőhettek a ifjúkorból, önfeledten szitkozódttak. Tudtam, hogy szerencsétlenség történt velem.

Jó okom lett volna arra, hogy bölcs beszédet hallgassak, s ne ijedjek meg a brutalitástól. Egészen kicsinynek és jelentéktelennek állíthattam volna a helyzetet, vagy mesének, amelyen győztesen lábal át a mesehős. Nagy bugyrot cipeltem magammal mindenkor, így hát ez is ott lett volna, hogy a kincseimet ismét átválogassam, s az emlékezés táborfüze mellett rendet rakjak közöttük.

Az esztéta megijedt, és könnyörögni kezdett. Hogy mi volt az oka, amiért pojácává változott, nem tudni, de a csillagszeműek attól a pillanattól kezdve, hogy fölsírt és segítségkérőn emelte feléjük a földről az arcát, nem hagyták menekülni. Rátámadttak, lenyomtták a földre, rugdalták és szidalmaztták. Igék veres köveivel hajigálták, amelyek halma alól, ha képes lesz valaha is fölébredni, sosem tud már kimászni, s ha mégis elővinnyogná magát a romok alól, a zúzott nyomok mindörökre láthatók maradnak öntelt bohócarcán és sudár testén. Lebontották róla a ruháját, hiába vinnyogott, kitapogatták zsebeiből mindazt, amit magánál hordott, s az értéket elrejtve a felesleggel megdobálták az erdő közönyösen szemlélődő fáit. A ruházatát pedig szalagokra tépve összefonták, amellyel aztán alaposan kikötötték. Hasára fordítva ráfeszítették egy a nap melegét őrző kőre, s nekiszabadultak feltárt seggénék; ahányan csak voltak,

annyian merítkeztek meg benne hímtagjukkal. Kezdetben fájdalmasan jajgatott, amiért ismét megverték, aztán lassan folyini kezdett belőle a vér és a sóhajtozás.

Riadt voltam, de nem viaskodtam a szabadulásomért. Lefogtak, s mire rólam is lehúzták a gatyámat, befostam. Ennek a bérén – tudtam meg a kórházban, ahol miután fölébredtem, fehér köpenyes, kloroformleheletű orvosok és rendőrök blúzos kisasszonyok faggattak – a megerőszakolást átváltottam egy kiadós ütlegetésre: több bordám eltört, s a bal kezem ujjait megcsonkították.

XXXVI. délelőtt

Huszonnégy nap alatt épültem fel, s ennyi kórházban töltött időt követően indulhattam saját magam után. Mint kutya az etetőtányérról, rájöttem, a fák továbbra is a megfelelő helyre vezetnek. A fákat kell a dombgerincen vagy a párás völgyek mélyén nézni, afféle irányjelző cövekeket, amelyek között eljutok oda, ahová ki tudja miért, de találnom kell, a néhány ódon házból álló, harapós sziklák között reszkető hegyi faluba, egy sötét, mohos kövekkel zsúfolt észak-afrikai arab temetőbe vagy a jó szagú orvosi kertbe: de hogy ott, a célba befutva, hőségtől, szárazságtól, portól kimerülten mit is kellene keresnem, azt nem tudtam. A célig, ebbe a fehér szobrocskák parafrázisaival benépesedett parkig csak-csak elhajtott az ösztön, de a meglelt pillanat mellkasából mint kísérleti állat felhasított testéből a dobogó szívet kiemelni: ezt még nem tudtam megcsinálni. Továbbra sem találtam meg a feleségemet. Amióta elment, talán egyszer jutottam a közelébe, őt ugyan nem láttam, de az arcképeit (egyől egyig 37 × 40 centiméteresek), amelyek olyanoknak hatottak, mintha megnyúzták volna az arcát, s a bőrt, arca hol rózsaszín hol pedig szederjes, hajdan annyit simogatott, bársonyos bőrét odahajították a durva vászonra, ahol aztán saját beszáradt vérére megragadt. Azokat a képeket igen, de őt nem láthattam. S a képeit borbélyszag lengte körül – de hogy honnan jött, kiből és miért az a fertelmes, alvilági odor, nem tudtam meg. Mintha elfelejtettem volna valamit, de ennél pontosabban lehetetlen volt helyzetemet meghatározni. És annyi időm egyébként sem maradt az asszonyt követő nagy Európa-járásban, hogy az okot, tudatvesztésem okát megkeressem.

A festőt sem kerestem: nagyméretű, színes kompozíciókat létrehozó médiumnak akartam látni, aki bármikor képes a maga feje fölé festeni egy nagyon valóságos, kék nyári eget, fehér felhőkkel. Benne a nagyon elvont vágy keresi meg a testesülés lehetőségét – szögeztem le, ha a képei miatt mégis eszembe jutott, hiszen a festmények előtt naponta órákat állodogáltam, hol Rómában, hol Füreden – és ehhez díszleteket keres –, mozit, végtelenbe kifutó széles utakat, böhöm autókat és zárt szemű épületeket, álomszerű barátságokat, füvön napozó meztelen nők közt egy pohár vörösbort, a múltba süllyedt kerteket, amelyek talán csak egy regényhős, a délfancia abbé számára léteztek, vagy már akkor sem, hiszen még Daphnisz és Chloé ültette benne a növényeket, legeltette bennük az állatait, s akkor is megdőlt benne az isteneknek szolgáló oltár, eltömté a forrásszájat kicsapódó ásványaival a mélyből gyöngén csordogáló víz. A képek között éltem, minden napom, minden órám a velük való foglalkozással telt el.

XXXVI. délután

A villa volt az, amely ráébresztett: a képzelet teljesen eltakarja a látványt. A képzelet jóvoltából megvalósult az épület, s mégis képzelet maradt. Ezt is le lehet ugyan rajzolni, könnyedén, pontosan, légiesen, de mégsem a tárgy jelenik meg látható formában, hanem a tárgyválasztás.

Az értelmezett világ – értelmezése.

XXXVII. délelőtt

Itt a kert, amelyet 1543-ban az egyetem központi épülete mellé, a kolostor udvarán az orvosi tanulmányok segítésére hoztak létre. Az isteni kert mégis négy-szögletes alakú területet foglal el. Téglából rakott, magas kerítésű, amelyet időközben növények futották be. Így tehát nem a kert alakja idézi a paradicsomot, hanem az az kétemeletnyi magas, laposan elterülő épületegyüttes, amelynek zárt, kerengővel körbefont szívében helyezték el a gyűjteményt – a gyógyítás szent növényeit –, hogy megvédjék azt. E tér az a helyszín, ahonnan, mint ágyúcsőből a golyó, minden földi imádság egybesűrűsödik, és az égbe föllövődik: a választott, fontos terület az, ahol kapcsolat létesül az égi paradicsom és a földi élet között. A kútközpontú térre mi mást is lehetne ültetni, mint Isten által összeválogatott, édes illatú, húsító vagy éppen élénkítő nedveket, eszenciákat magukba kumuláló gyógynövényeket, amelyek jóvoltából mindenki megtapasztalhatja azt a enyhítő kegyet, amelyből majd földi élete végén, a megszabadító halál után, a mennyek egyik lágy levegőjű emeletén részesedik.

A kertmélyi kis, reneszánsz házat, amelynek falára kacskaringós rajzolatú groteszk ábrákat raktak fényes kagylókból, ágas koralldarabokból és sokszínű, csillagos féldrágakövekből, alig találtam meg: eltakarta az alacsony lugasokkal és oszlopos fákkal körbevett Cédrus-kert. Itt kellett megtalálnom azt az ujjbegynyi tobozait folyton termő, impozáns méretű növényegyedet, amely sejtésem szerint az első lehetett festő barátom modelljei közül, így a legközelebb vezethetett engem a titok – a titkom, a titka, a titkuk – megfejtéséhez, de az itáliai városka híres libanoni cédrusának (amely a kertrész nevét is adta) földből kifordult törzse és koronája letarolt, összezúzott mindent maga körül. Az előző tíz, talán tizenegy napban tengeri vihar tombolt, s ezt a partra kifeküdt települést sem kímélte meg.

XXXVII. délután

Tudtam, nem vagyok elég egészséges ahhoz, hogy gépkocsimmal újabb háromszáz kilométert tegyek meg, hiszen az éjszakát fárasztó, országokon átvezető utazással töltöttem el, mégis nekivágtam a sztrádának, hajtott a végső cél elérésének ígérete. Pisából átindultam Padovába, abba a városba, amely mellett a piros szemű hajnalban nagy sebességgel elhaladtam, de végül is a bolognai botanikus kertben szálltam meg. Addig tartott bennem a szufla, s ott, a zöld édenben, egyszerűen kifogyott belőlem, mint cinkelemből az áram a nagy fényben, az energia.

XXXVIII. délelőtt

Monti állítása szerint Bolognában már 1365-től létezett egy kert, amelyben gyógyhatású növényeket gondoztak. Ezt – úgy tűnik – inkább praktikus okokból hozták létre, nem a tanítás céljaira. Mások szerint két másik kisebb kert is létezett, s ezek után sem maradt semmi nyom: a S. Salvatore-kolostorban és egy vidékies birtokon, ahol egy poéta nevelgette a maga féltett gazait. A kert, amelynek platánja alatt álltam, csak a 17. században jött létre, mindenféle idegen földrészekről származó fajokkal, új, kertészetbe vont változatokkal: ez a kert már akkor keletkezett, amikor a botanika és a gyógyászat kettévált, s a szerepe leginkább a származási elképzelések, rokonsági fokok bemutatására korlátozódott. Az óceánt átszelő hajók, az arany és az ezüst mellett magokat és élő növényeket is hoztak – de ezek utódai között nem éreztem jól magamat. De ott sem, amelyben a természetes növénytakaró változatait mutatják be: a kettő között lényegében nincs nagy különbség. Bármelyik helyszínén ott érzem – mint ördögöt a pokolból – a létrehozó kor nyomasztó szellemét. Az előzőben a barokk monumentális teatralitását, a másikban a 20. századi ember praktikus, skatulyázó, tények cövekeihez kötődő esztét. Sehol nem találtam a táj lelkét: sem a két vízinövényekkel tele mesterséges tónál s lomblevelű, mérsékelt égövi fák területén, ahol ámbrafák, ciprusok és nyárfák fecsegték mindenféle hamis történetet, sem a mostanában létrehozott új bemutató helyen, ahol a Pó árterének alapján idevarázsolt ártéri galériaerdő és a mellette elterülő típusos mocsári és lápi vegetációjú terület látható. Ámbár máshol – a bástyák alatt – több vegetációs csoport is lehetett, a száraz és nedves környezetből származó mediterrán növényeket, az Appeninek magasabb és alacsonyabb tájairól áttelepítetteket nem láttam; eldózerolták, s helyükön lakóház alapjait kezdték kivájni a földből.

XXXVIII. délután

Egy szál rózsza állt az asztalon, azon, amelyet semmiképpen sem tudtam asztalomnak szólítani. A rózsáról sincs semmi mondandóm, mert bár képes voltam megszólítani, nem nyitotta fel a szirmait, nem párállott belőle elő a kábító virágillat, s nem voltak jelképei sem, amelyekkel önfeledten el tudnék bíbelődni. A rózsza ott állt (mivel a vízfelszínt átbökte) megtört zöld szárral a pikoló sörnek való pohárban, az út menti fogadó sötét szobájának asztalán, szorosan magába göngyölődve és hallgatagon, élt ugyan, látszott, ahogyan sóhajtozik, s hogyan mélyed bele a lélegzésbe, halványpirosan áttetszőnek mutatkoztak hajlott tövisei, s mert fojtogatta az étterem konyhájának délies olajsza, vagy nem hívta magához eléggé közel a színházi függönyként leomló sötét, egyre hiábavalóbbnak találhatta a jelentését, amint én sem találtam rá a nevére.

Az ablakot kinyitottam, a Padova fölé boruló fénybura okát igyekeztem megállapítani.

XXXIX. délelőtt

Szeretem, ha a festő, ha teheti, jártas minden szabad művészetben – sóhajtoztam a csupa üveg galériában, amelynek főfalán festő barátom merő kék háttérbe illesztett hármás iker rózsája állt, s a vakító környezetben látszott csak – miféle nagy szerénységben! –, de elsősorban azt kívánom, tudja a geometriát. Alapfogalmainkat, amelyben kifejtjük a festészet egész tökéletes és abszolút művészetét, könnyen meg fogja érteni egy geometriához jól értő. De aki tudatlan a geometriában, nem fogja megérteni sem ezeket, sem a festészet más elveit. Ezért állítom, hogy a festőnek szükséges megismernie a geometriát. Ezenfelül helyes, ha gyönyörködnek a költők műveiben. Ezeknek sok közös díszítményük van a festővel; és mivel bővelkednek a dolgokról való ismeretekben, igen hasznosak a jelenet megkomponálására, hiszen ennél a legnagyobb érték a leleményben van. Valóban, ez utóbbinak akkora az ereje, hogy – mint látjuk – magában, festmény nélkül is dicsőre méltó tud lenni.

Lukianosz ír arról a festett Rágalomról, amelyről olvasva csodálattal adózunk a festőnek. Azon a képen egy férfi volt látható, igen hosszú fülekkel, és mellette két oldalról egy-egy nőalak állt: az egyiket Tudatlanságnak, a másikat Gyanúnak hívták. Kissé távolabb jött a Rágalom. Ez látszatra nagyon szép nő volt, az arcán azonban túlságosan ravasz kifejezés ült. Jobb kezében égő fákllyát tartott, míg másik kezével hajánál fogva egy kis fiúcskát vonzott, aki karjait az ég felé tárta. Ezenkívül volt még ott egy sápadt, csúf, piszkos alak, gonosztevő külsővel, akit leginkább a harctéren a hosszú fáradozásban elcsigázott és lesóványodott emberhez hasonlítanál: őt vezette a Rágalom, a neve Gyűlölködés. További nőalakok voltak még láthatók, a Rágalom társnői, akik az ékszereit és a ruháit rendezgették, s tíz fodros szírmű piros és fehér virágot tartottak ujjai között. Ezek mögött állt a Bűnbánat, gyászba öltözött nőalak, amely szaggatta ruháit.

Követe őt egy szégyenlős és szemérmes leányka, akit nem tudni, hogy hívnak. E történet folygújtja a képzeletet, így elmesélve is, mily csodálatos és szép lehetett a festő által megfestve.

XXXIX. délután

Ahol álltam – mintha legutolsó dolgozatom némely mondatában álltam volna, amely még meg sem jelent, hiszen az egyetemi *Acta*, amely számára készítettem jeltani munkámat, igen lassan, nemegyszer éves késéssel jelenik meg –, az maga a paradicsom vagy a világ közepe: ilyen. Ez az. Erős harmónia és rend. A kert azt állította, hogy lényegét tekintve a világmindenség spirituális és nem materiális, a formák és arányok ugyanis szellemiek, nem anyagiak. A magas kávájú forrás pontosan a kert középpontjában helyezkedett el, vagyis az univerzum középpontjában, és így mintegy a világmindenség köldöke és az élet forrása. Kétségtelen, hogy ez, legalább e kertben, ha az egész nem is lenne az, az égi birodalom része. A medence felmagasodó, kúpos formájánál fogva nemcsak a szent hegyre utal, hanem egyben ikaroszi szimbólum is, a föld és anyagi lét labirintusától

való elszakadás vágyának a szimbóluma, és természetesen egyben világtengely is, axis mundi, amely felfelé mutat, a világ isteni középpontja felé.

Mellette a fa, repetíció, aki ugyanezt suttogja. Életfa, szimbóluma a halhatatlanságnak, de ikaroszi jelkép, világtengely, a transzcendencia és a spirituális felé törekvés szimbóluma szintén.

S a kert dús ágyai! Szépségük az érzéki és a spirituális közötti neoplatonista átmenetet sugallja. Köztük pedig az Úr arca, egy piros rózsza.

XL. délelőtt

In paradisum deducant te angeli...

XL. délután

A Padova mellett elkanyarodó országút silány fogadóját, ahol megszálltam, jól ismerik a kis erszényű, de annál nagyobb vágyú magyarak, hiszen nemcsak pénzzel, hanem bármiféle ellenértékkel bérbe tudják egy-egy éjszakára is venni. Mivel közel épült a városhoz, ezért többször visszamehettem az éden formájú gyógynövénykertbe: bár a faragott középkori szentek nem álldogáltak a körbefutó kerítés tetején, mégis, mivel én tudtam, hogy valamikor ott vígyázták éjjel-nappal az Úr féltett herbáit, könnyen odaképzeltettem őket. Mindennél egyszerűbb ez – örvendeztem –, hiszen a magas fal külső és belső oldalán évszázados ciprusok hajladoztak, s csúcsuk fölétornyosult a fal peremének: ott topogtak a növények a kőszobrok kijelölte helyeknél, egyszerre emlékeztetően és helyettesítően.

Utolsó alkalommal elektromossággal volt telítve a feketedve alvadó levegő; esteledett, a lámpák szentjánosbogarakként kimásztak a fűvel benőtt ösvényekhez, és világítani kezdtek. Feszült voltam, egymás után gyűjtogattam a hasas, apró cigarettákat, el kívántam mondani valakinek, ámbár senki nem akadt, aki velem, a piros szemű, kialvatlan, kapkodó mozdulatú alakkal társalgásba kezdett volna azon félhomályos, hosszú árnyakat dédelgető helyeken, amelyeket többször is bebarangoltam: hogy ez a kert maga a pokol. Az éden pokol, állítom, mert emlékeztet a Földre. S az éden mégiscsak azzal töltené be szerepét, ha elvenné a lakóitól – ha már azt mondotta reájuk: az én lakóim, mert bennem élnek – a múltat. Ha, ki belépne e dús és szeretettel telített, illatokkal átítatott helyre, a legelső benti lépésével együtt elvesztené az emlékezetét és az emlékező képességét. Az időérzék abszolút hiánya az a jutalom, amelyet a paradicsomkert fölajánlhat, s nemcsak úgy, ha olyannyira intenzíven kellemes, hogy minden nem reá, hanem másra vonatkozó érzést és gondolatot kiradíroz a lakója fejéből, de ha felajánja, nagylelkűen odaadja azt a tudást, amely nem veszi tudomásul a pillanatok előtti és utániságot. Akinek nincs a múltból származó tudása, és nincs a jövőre való elképzelése, az fürödhet a mennyei birodalom édes léggel telt zárt terében, de akinek éppen ezt az időérzékelését fokozza a tilalmas hely: az tudja, ez bizony maga a pokol.

XLI. délelőtt

Hajnalban tűzoltókocsikkal találkoztam. A sztráda irányából jöttek, már a várost körbekerítő körutat is elhagyták, eszeveszett gyorsan haladtak, s villogó jelzőfények mellett – de gondolom, mert nem akarták az éjszaka alvóinak nyugalalmát megzavarni – nem használhatták riasztóan lüktető hangjelzéseiket.

Padova felett sárgarózszaszínű fény volt, a motel kertjének virágai buján fűszeres illattal ajándékozták meg a kései órát. Összekapdostam a holmimat, leemeltem a szobám faláról festő barátom kisméretű, ugyan sok példányban készült nyomatát, amelyen a botanikus kert legszebb részlete látható. Besüllyesztettem koszos ingeim közé. Nem volt mit keresnem itt többé. Kifizettem a szállást, lassan bepakoltam az autómba, beültem, ráhajoltam a kormányra, és elforgattam az indítókulcsot. Hazaindultam.

XLI. délután

A forgalom megnyugtatót, s mire Velencéhez értem, elmúlt a szorongásom. A két esernyőfenyő azonban, melyeket eddig határfának tekintettem – tőlük a hegyek felé esik észak, s a tenger, a nap, a toszkán dombok irányába pedig dél –, visszatoloncolt kétségbeesésembe. A szabályosan nőtt, dupla törzsű, hatalmas fák, lehettek legalább fél évezredek, a sztráda közepén álltak, a három Rómába vezető sáv az egyik, s három, Ausztria irányába tartó sáv pedig a másik oldalról kerüli meg: az esernyőkoronájú örökzöldek egy körbekerített földdarabon magasodtak, és egykedvűen terelgették az autócsordát. A fákat minden alkalommal üdvözlöm, ahányszor csak elhaladok mellettük, ők e vidék emblemikus élőlényeivé váltak, s már a szaguk is megelőzi őket. A fáim lángokban álltak. Hatalmas, áttetsző fényt bocsátva ki magukból, füst nélkül és hangtalanul égtek, egy árva tűlevél, egy darab gally, egyetlen izzó zsarátnok nem hullott alá, s hővé és fénné válva szétoszlott mind a levegőben. Tűzoltókocsi állt mellettük, s a forgalom csupán lépésben a két legkülső sávon haladt.

Hajnalban hagytam el Mestrét. Sikerült úszni egyet a nyugalom vizében, s már ismét a padovai botanikus kertben tett fölfedezésemről töprengtem. A mennyország alakú hortus, a maga zárt, kerek formájával, szent növényeivel s a Biblia tájainak megfelelő elrendezésével nem kínált újdonságot számomra, még a ciprusaival sem. Tudtam, hogy ott vannak ezek az égboltot mindig színesre ecsetelő, magas fák, s már megbizonyosodtam arról is, hogy mindezt, oly sok emberhez hasonlóan, festő barátom is ismeri. Tudtam, hogy sokan ezt a helyet tekintik a világ közepének, ahol összeér a föld a mennyel, ezért zarándokolnak ide, s ezért hogy igyekszenek rejtélye kulcsát megtalálni. Azt is tudtam, hogy a kertnek asszonyi tulajdonságokkal kell rendelkeznie, hiszen ha közvetít az anyagi és a szellemi között, akkor hasonlatosnak kell lennie Máriához, aki az emberért jár közben Krisztusnál, s közbenjáró szerepét mindenkor, így jelképeiben is hangsúlyozza – ámbár a kert feminin tulajdonságára semmi bizonyítékot nem találtak a magamfajta művelődéstörténészek.

A kertben, az oranzsérium előcsarnokában rendezett alkalmi kiállításon a néhány hónapja megtalált kertágysók mintarajzát mutatták be. Bennük rejtőzött a megoldás. A háromszázhatvanöt növényt, amely nemcsak a bibliai füvek, cserjék és fák száma, hanem az év napjaié is, a tervek szerint számos módon lehetett elhelyezni úgy, hogy megfeleljen az isteni tervnek, s négy forrásból eredő folyók négyeljék a területet. Középről, egy domb négy oldaláról eredtek a folyók, s az általuk körbehatárolt földszletek szíromként fogták össze. A növényágysók G. Porra által tervezett, 1591-es valamennyi elrendezése minden esetben mértanián szerkesztett, reneszánsz százszirmú rózsát – *Rosa centifoliát* – formázott: a kert, ha egyáltalán valaha megvalósították valamelyikét e terveknek, a magasban ülő, a világot fentről kormányozó számára egy hatalmas rózsát kínál.

Megvettem az ágyásosztásokat tartalmazó kiadványt. Magamnak egy példányt, és egyet a tanszéknek, ahol tanítok és dolgozom. A kertnek a rózsza volt a titka. A kert közepén, ha nem is Mária, a legfőbb szerető és anya, de az istenszülő lény legfontosabb attribútuma virít. Benne minden szeretetre méltó tulajdonság láthatóvá válik.

XLII. délelőtt

A határon, a mosdó előterében egy televíziós csatorna hírműsorát kaptam el: a leégett padovai botanikus kert füstölgő hamujában tébláboló tömeget, a hamusfüstös, izzadt tűzoltókat mutatták a gyorsan váltakozó mozgóképek, és mindenféle kétségbeesett embert szólaltattak meg a megrökönyödött tömegből. Egy pillanatra megmutatták a bizonyítékokat is, amelyek arra utalnak, hogy szándékos volt a kert elpusztítása. Vélhetőleg felgyújtották a páratlan gyűjteményt. Félig szívott, tömzsi cigaretták csikkei fölött időzött a kamera, amelyekre a fal egy szakasza rázuhant, valószínűleg ezért nem égtek el, bár tudható, az semmire sem jó bizonyíték. Csupán annak a jele, és ilyenekkel bárhol találkozunk naponta, hogy ott is dohányzott valaki, ahol egyébként tilos.

XLII. délután

A fehér karsztcsúcsok lángban álltak: égett az erdő. Pontosabban: leégett az erdő. Villámcsapásnyi idő elég ahhoz, hogy a táj szövegéből eltűnjék az összes felkiáltójel: talán az isteni gyorsasággal föl villanó vaku fényébe szívódtak bele ezek az oly sokat látott, lassú növésű ciprusok, hogy mikorra visszasötétedett a vidék papírlapja, szétmaszatolódó, kormos betűhelyek maradjanak utánuk. Más sem maradt az örökzöldekből, mint némi elfeketedett csonk a talajon, amelyeket akár szénrajzokhoz is föl lehet használni. A villachi rádió műsorában grazi kollégám, akinek ismeretterjesztő módszeréről különösen rossz véleményem alakult ki, arról értekezett, hogy a mediterrán vegetáció zárótársulásának végét általában a tűz okozza. Olyan természetes jelenség ez itt is, mint az északi tajgákban: leég az erdő, vagy kiégnek belőle bizonyos fák, mások új erőre kapnak,

fényhez és térhez jutnak, s a hamu ásványi sóit beépítik gyorsan növekvő testükbe. Idővel megjelennek azok a fajok is, amelyek miatt később ismét kiég a táj, elég hozzá négy-öt emberöltő. Végül hatásvadász módon megemlíttette azt a közismert tényt, vannak növények, amelyek magva csak akkor tud kicsírázni, ha előzőleg tűz égette le külső burkát, s a hőhatás annyira felrepezstette s felpuffasztotta, hogy ki tudjon belőle törni az őszi esőzések hatására a csíra.

XLIII. délelőtt

A füredi galériát, ahol festőm kiállítását rendezték, ellepte a tömeg. Nézőként vizslatta a festményeit maga a festő is, értetlenül állt a jelenség előtt, amely átalakította valamennyi művét. Az előző két nap valamelyikén, amikor szünetelt kiállítás, egy kontár behatolt a termekbe, és belefestett – anyagismerettel, otthonosan ismert ecsetkezeléssel, el kell ismerni, végtelenül profi módon – a képekbe. Egyetlen fa sem maradt azokban a híres parkokban, egyetlen tömény zöld folt sem. Ami a fák mögött lapult, mindaz vált láthatóvá: egy omlatag tűzfal, a szökőkút kicsorbult medencedarabja, megbújt szobor, lapuló, néma állat. A gépkocsimba húzódtam vissza, s kicsomagoltam a padovai szállásomról elemelt nyomatot. Amint vártam, kidörzsölődtek belőle a nyitva termő fák. Eltűntek a képről, mintha ott sem lettek volna.

XLIII. délután

Tudtam: leégett fél Európa vagy tán a teljes. Parkok és illatos tájak, botanikus kertek és herbáriumok, kiégtek bizonyos könyvek illusztrációi, és az egyetemi jegyzetekből, a szakkönyvekből és az enciklopédiákból örökre kitörlődött néhány növényfaj.

XLIV. délelőtt

Úgy értem haza, gyorsan és gondjaimtól megszabadultan, mint aki csak a tó partjáról érkezik. A garázsajtót kinyitottam, s könnyű léptekkel futott elém a feleségem, mintha nem ő lett volna, akit Európa-szerte kerestem. Leveleket lobogtatva mosolygott, semmi jelét nem adta annak, hogy több mint három hónapja nem találkoztunk.

Tudtam a megoldást: vacsora után magamra zártam a könyvtárszobám ajtaját, kibámultam a hegyoldalra, s vártam, hogy az Autóklub számítógépes programja fölrajzolja azt a térképet, amelyen láthatók lesznek a városok, amelyeket az elmúlt száz nap alatt – festő barátom egykori kiállításainak helyszíneit, majd pedig a festőm főmotívumait, a ciprusokat követve – bejártam. A gép hosszan dolgozott, a hegyoldalról alágördült egy fényes bőrrű birsalma, egy apró róka vakkantgatott a hársfa csonkjánál, és a kérgén élesítette karmait.

Aztán kicsúszott a nyomtatóból a térkép: rajta a sok pötty, amelyhez egy-egy név is – a településeké – tartozott, s amely nevek belső falát ismerhettem. A térképen sztrádák, autópályák, fő- és mellék-, első-, másod- és harmadosztályú közleke-

dési utak is jelölve voltak vastag és vékony, erős és gyöngye vonalakkal. Néztem, megborzongva bámultam a térképről előtűnő hihetetlen mintázatot, kiszaladt agyamból a vér, s beleájultam egy éjszakába.

XLIV. délután

Céduláim közé raktam a sárga ceruzával skribált szöveget – olyan sárga az, amilyen a szavanna oroszlánjainak a szeme vagy maga a napfényben is látszó, jóllakott hezitálás –, az alábbi mondatot. Az, mintha az, mintha az majd megmentene, mintha az majd megmenthetne.

Ha már minden utat bejártak előttünk, akkor egy labirintus kiépítése válik a lehetséges szabadulás útjává.

XLV. délelőtt

A középmeretűnél magasabb, sovány, enyhén hajlott termetű, mintegy negyvenöt éves ember, széles, szögletes homloka fölött már egészen őszes a haj, hosszúkás arcára sok mindenfélét ráírt az élet, világoskék szeme révedezve és nyugtalanul néz a világba, a járása feszes még, csak ha jobban megnézi az ember, veszi észre, hogy nem olyan biztos és határozott már, mint valaha volt. Különös ember, rejtelmes és idegenszerű a beszéde, keresett szavaival, amelyek közé szívesen helyezi el apró élcek tüskéit – s ezek a tüskék, bár csak a felhámot karcolják meg, mert méregáztatottak, órákkal később okozzák a bajt, majd csak idővel fejtik ki a hatásukat, hogy akkor a sebek, amelyeket okoztak, valóban sajogjanak, fájjanak, s végül eszet vesztő görcsöket okozzanak – meglepő dolgokat mond, a polgári észjárású ember meghökken a tartalmuktól és fogalmazásuktól egyaránt, és nehezen tudja elképzelni azt a gondolatrendszert, amelyben az ilyen mondások elhelyezkedhetnek... Különös, rejtelmes életet él, hónapok óta sohasem látható mással, mindig csak egyedül, nem jár olyan társaságba, ahol beszélnie kellene. S ez az ember immár boldog, hiszen annak ellenére, hogy úgy tudta, véglegesen elhagyta, most visszaköltözött hozzá a felesége.

XLV. délután

S megírtam utolsó történetemet.

Egy ember, aki leginkább nem én vagyok, és a neve, mint a Tien-san-beliek legtöbbjének, Ja, szeretett varázslatokkal foglalatoskodni. Találkozott azzal a szerzetessel, aki a rózsák szemét hosszasan nézve mindig két perccel korábban látta meg maga körül a dolgokat, mint ahogy azok a valóságban is megtörténtek, aki felfigyelvén eszességére, tanítványul fogadta. Kibontott egy könyvtartót, és két kötetet vett elő. Az egyikre az volt írva *Rókaűzés*, a másikra pedig, hogy *Kísértetűzés*. Ez utóbbit e szavak bársonybelsejű tokjában adta át Jannak:

– Becsüld meg ezt a könyvet, s lesz ruhád, ételed és szép feleséged!

Ja megkérdezte a szerzetes nevét.

Ja még néhány napot ott töltött nála, és a szerzetes varázsfogásokra taníttatta. Így aztán Ja járatos lett az amulettek és varázslatok dolgaiban, kapujában tolongtak a népek, akik ajándékaik fejében segítségért könyörögtek.

Egyszer egy öregember állított be hozzá, s kérte, hogy Ja nézné meg a démon kísértette gyermekét, aki már-már a végét járja. Ja azonban hallván, hogy mily komoly a betegsége, nem fogadta el az ajándékait, hanem azonmód indult az öreggel. Tíz mérföldet tehettek meg, amikor egy hegyi faluba értek, s ott beléptek az öregember takaros házába. Odabent megpillantotta a fátlyöföggöny mögött fekvő leányt. Mikor megérintette, hogy megvizsgálja, a leány hirtelen kinyitotta a szemét, s így szólt:

– Á, jó doktor érkezett! Hárman is megférnek benne, mind olyanok, akik egymásnak jó testvérei.

Családja igen megörült ennek, hiszen ahogy mondták, jó egynéhány napja szavát sem vették. Ja kiment a leány szobájából, és az apát kérdezgette a betegség tüneteiről.

– Fényes nappal a legénye szokott jönni hozzá – kezdte az öreg –, melléfekszik, meg is fogja, majd egyszerűen köddé válik, és eltűnik. Ám nemsokára megint felbukkan. Gyanítom, hogy kísértet lehet.

– Ha csakugyan kísértet, azzal könnyen elbánok – mondta Ja. – De ha rókadémon, akkor tehetetlen vagyok.

– Dehogyan róka, biztos nem róka az! – bizonygatta az öreg.

Ja előkészítette varázsamulettjét, s ott éjszakázott a házban. Éjfél tájt egy jól öltözött ifjú jelent meg. Ja sejtette, hogy ő lehet az, akit a házigazda is látott.

Felkelt, és kérdezgetni kezdte.

– Kísértet vagyok – felelte az ifjú. – De az apó családjában mindenki rókadémon. Azért járok ide, mert igen megkedveltem a leánykát. Na de egyébként is, ha kísértet háborgatja a rókadémont, miért lenne az nektek ártalmatokra?

Mért hagyta hát ott az embereket, hogy rókákat végy a pártfogásodba? Ennek a leánynak van egy páratlan szépségű nővére, magam is tisztelettel adózom szűzi szépsége előtt. Azt javaslom neked, hogy csak akkor segíts nekik, ha hozzád adják a nővért, hogy vagy mint az európaiak minden éjszaka szagold liliumillatát, vagy akár mint a keletiek éjszakánként salátaként edd édes odorú, fehér szirmait. Ha így vagy úgy lesz, akkor megígérem, hogy engem nem látsz többé.

Ja elővette nadrágjából a nemi szervét, és a ifjúnak megmutatta. Aztán az ifjú is kibontotta övét, s pompás szerszámát tenyerére véve, láthatóvá tette. Ezzel eldől a vitájuk.

Az ifjú eltűnt, és nem is bukkant fel többé. A leányka egykettőre magához tért. Másnap reggel az öreg nagy boldogan újságolta az örömhírt Janak, aki maga is belépett a leány szobájába, hogy saját szemével meggyőződjön róla. Elégette az előző napi amulettet, és leült megvizsgálni a gyógyultat. A hímes függöny mögött csodaszép leányt pillantott meg: tudta jól, hogy ez csakis a kísértet említette gyermek lehet. Befelejezve a vizsgálatot vizet kért, és behintette vele a betegágy függönyét. A tündérszép leány a fényes tálat Janak ajándékozta.

Ja hamar kiverte a fejéből, hogy rókákkal volt dolga. Ezután arra hivatkozva, hogy még receptet kell írnia, hazatért. Eközben az egyre vadabb kísértet az apó

otthonában – a csodálatos leányt kivéve – mindenkit megbecstelenített. Az öreg apó elküldte egyik szolgáját egy lóval Jáért, ám ő betegségére hivatkozva nem ment. Másnap az öreg maga kereste fel. Ja botra támaszkodva bicegett ki hozzá, úgy tett, mintha fájna a lába. Az öreg üdvözölte, és megkérdezte, mi történt vele.

– Ez az agglegények nyavalyája – felelte Ja. – Valamelyik éjjel cselédlányom megbotlott s leforrázott, mindkét lábam felhólyagosodott.

– Mért nem házasodsz meg? – kérdezte az öreg.

– Megtenném én, ha olyan jó családból való leányt találnék, mint a tied, öregapám.

Az öreg egy szót sem szólva távozott.

– Ha jobban leszek, elmegyek hozzád! – kiáltott utána Ja. – Ne aggódj, biztosan menni fogok.

Pár nap múlva az öreg ismét elment, de Ja még mindig sántikálva fogadta. Az öregember újból hosszan és hosszan érdeklődött egészsége felől, majd végül azt mondta:

– Meghánytam-vetettem a dolgot az asszonnyal. Ha elűzöd azt a kísértetet, és családomban, háznépemben újra nyugalom lesz, tizenhét esztendő leányom kezét boldogan neked adjuk.

Ja örömeben a földig hajolt előtte, s így mondta:

– Ha ilyen nagy jóindulattal viseltetsz velem, mindent megteszek, hogy legyűrjem a betegséget.

Nyomban lóra pattant, s elment az öreggel. Mikor Ja belépett a kísértet jártá házba, attól tartott, hogy még meggondolják magukat a háziak, így hát hívatta az apó feleségét. Az öregasszony előbújt, és így szólt:

– Uram, miért kételkedsz a szavunkban? – Ígéretük zálogául neki ajándékozta a tündérleány arany hajgyűrűjét, melyet Ja mélyen meghajolva köszönt meg, s az első alkalommal, amikor magára maradt, miként az illendőség megkövetelte, fölhelyezte hímveszejére. Ezután az egész háznépet behívatta, s ördögűző varázsfömlát mormolt. Egyedül a leányt nem látta sehol. Írt egy varázsígét, és meghagyta a családnak, hogy feltétlenül adják oda a leánynak.

Egész éjjel csend honolt a házban, híre, hamva se volt a kísértetnek. Csak a beteg lány sóhajtozott nagyokat a fekhelyén, de miután Ja behintette szenteltvízzel, menten elszállt róla a nyavalya. Ja indulni készült, de az öreg ott marasztalta, és este fenséges lakomát adott a tiszteletére. Éjfélkor Ja éppen lefekvéshez készülődött, mikor türelmetlenül kopogtattak az ajtaján. Felkelt, hogy megnézzé ki az, s lám a csodálatos kinézetű leány surrant át az ajtóresen.

– A családom meg akar ölni! – lihegte a lány. – Gyorsan menekülj el innét! – Majd sarkon fordult, s eltűnt, nem maradt más nyomában, csupán a jázmin illata. Ja sápadtan reszketett félelmében. Átugrott a falon, s futott ahogy a lába bírta. A távolban tűz fényét pillantotta meg, gyorsan odarohant. Helybélielk voltak, akik éppen vadásztak. Nagyon megörült nekik, s hozzájuk csapódva tért haza. Szívében harag tombolt, ám nem tudta, miként állhatna bosszút. Arra gondolt, hogy elmegy mesteréhez, de nem hagyhatta otthon édesapját, aki már régóta betegeskedett. Éjjel-nappal törte a fejét, de semmi okos nem jutott eszébe, amivel előbbre jutott volna. Egy nap aztán két gyaloghíntő állt meg az ajtajánál.

XLVI. délelőtt

– Miért nem jöttél el hozzánk Ja azóta, hogy akkor éjszaka oly sietve távoztál? – kérdezte az öregasszony.

Minden gyűlölete és dühe, mihelyt a tündérre pillantott, egyszerűen tovaszállt, s felháborodásának sem adott hangot. Így aztán az öregasszony utasítása szerint az ifjú pár leborult egymással szemben, megpecsételve ezzel házasságukat. Ja menyegzői lakomát is kívánt volna tartani, de az öregasszony ekként hátrította el:

– Nincs időm, hogy veletek mulassak. Az a tökkelütött vén uram bármi ostobaságra készült is ellened, remélem legalább e – ma estig még – leány, illetve – hajnaltól – a feleséged kedvéért hajlandó vagy elfelejteni! Sok boldogságot kívánok nektek, gyermekeim! – Majd visszaszállt a hintóba, s távozott.

XLVI. délután

Az történt ugyanis, hogy az öregasszonynak nem volt tudomása a Ja meggyilkolására szőtt tervről. S mikor megtudta, hogy férje gonoszsága üzte el Ját, nem nyughatott, éjjel-nappal pörölt vele emiatt. A leány könnyeit nyelve enni sem akart. Az öregasszony pedig megmakacsolta magát, s férje akarata ellenére elvitte leányát az ifjú ördögűzőhöz. Végül Ja az egész történetet ifjú feleségétől tudta meg.

Két-három hónap múltán az öreg üzent a lányának, hogy menjen haza látogatóba. Ja attól tartott, hogy az öreg majd nem engedi vissza hozzá, megtiltotta neki, hogy elmenjen szülei házába. Ekkortól kezdve a tündérszép jelenség gyakran sírdogált. Egy esztendő múlva egy fiúcskát szült, aki nevet is kapott, hogy tudják miként szólítani, s tudja, mire figyelve kell majd az életén átballagnia.

Szoptatós dajkát hoztak mellé, ám a kicsi annyit sírt, hogy éjjelente az anyjával aludt.

XLVII. délelőtt

Egy nap az apó gyaloghintót küldött hozzájuk, azzal az üzenettel, hogy felesége epekedve várja, hogy láthassa leányát. Az ifjú anya, aki tudta már, milyen gyerekért aggódni, annyira vágyott édesanyja után, hogy Ja sehogyan sem tudta lebeszélni az utazásról. A gyermeket is magával akarta vinni, de azt már Ja nem engedte. Mikor elbúcsúztak, a tündérszép asszony megígérte, hogy egy hónap múlva hazatér. Fél éve is oda lehetett, de egyetlen sor üzenet sem érkezett tőle. Ja embereket küldött, hogy tudják meg, mi történt. Azt találták, hogy az apóék háza régóta üres.

Két év elmúltával Ja minden reményét föladta. A kisfiú éjszakánként annyira sírt anyja után, hogy Ja szíve majd meghasadt. Mikor idős apja meghalt, Ja annyira beteg lett, hogy még a részvétlátogatásra érkezett ismerősöket, barátokat sem tudta

fogadni. Épp alétan feküdt az ágyán, mikor asszonysírásra riadt fel. Felpillantott, s a gyászruhába öltözött felesége lépett be szobájába. Ja keserű fájdalma egyszeriben eltűnt. A szolgálók hangosan sivalkodtak örömükben. Mikor az asszonynak föl-száradtak a könnyei, megérintette jó urát, aki lassacskán magához tért. Azt hitte, hogy meghalt, s kérdezte a körötte állóktól, hogy már az alvilágban vannak-e?

– Nem, dehogy – nyugtatta meg a felesége. – Szüleim szófogadó leánya vagyok, nem szegülhettem szembe apám konok akaratával. Háromévnyi távol-maradásommal fájdalmat okoztam neked. Most, hogy keletről visszaköltöztünk, hallottam, hogy apád elhunyt. Apám akaratának engedelmeskedtem, mikor tőled elszakadtam, de nem tudtam szót fogadni most, hogy elhunyt apósom előtt kell részvéttel adóznom. Anyám tudja, hogy itt vagyok, de apám nem. – Mikor befejezte, gyermekét magához ölelve, könnyeivel küszködve azt mondta:

– Azért, mert apámnak engedelmeskedtem, gyermekem elvesztette anyját.

A gyermek is zokogásban tört ki, az egész szoba könnyek gyöngysorától fénylett. Majd az asszony felállt, és nekilátott, hogy előkészítse családi kötelezettségeit. Apósa koporsója előtt étel- és italáldozatot mutatott be. Ja megvigasztalódott ugyan, de a hosszú betegeskedés annyira legyengítette, hogy nem bírt kimozdulni az ágyából. Feleségének kellett fogadnia sógorát is, aki részvét-látogatásra érkezett. A szertartások befejezésekor Ja végre egy botra támaszkodva talpra állt, és ott tudott lenni a temetésen. A temetés után az asszony közölte, hogy ideje hazatérnie, mert különben apja megszidja. Végül aztán férje könyörgése s gyermeke könnyei mégis maradásra bírták.

Kevéssel később jött a hír, hogy anyja megbetegedett.

– Én eljöttem hozzád apád miatt – mondta –, ugye te is hazaengedsz az anyám kedvéért?

Ja beleegyezett, a nő pedig rábízta gyermekét a dajkára, majd könnyeit hullatva elindult. Eltelt néhány év, Ja és fia is elfeledték őt. Egy szép nap, amikor a juhar levele sárga csillagként repült ki a szélfúttá kertből, nyílt az ajtó, és a tündérszép, meg nem öregedett asszony libbent be rajta. Ja döbbenten kérdezgette, hogy-hogy visszatért. A megérkező az ágyra ülven szuszogva mondta:

– Szobámból csak alig egy fél mérföldre láthattam el, de most egy nap és egy éjszaka alatt ezer mérföldet tettem meg, s magam mögött hagytam egy kontinenst is, ahol rózsaszín bőrű emberek laknak, s a hajuk olyan, mint a rizsszalma, szemük pedig az ég. Nagyon ki vagyok merülve.

Tovább faggatta volna feleségét, ám nem tudta szóra bírni. Végül Ja addig-addig erősködött, mígnem az asszony belefogott:

– Nem szívesen beszélnek most, de a kedvedért nem bánom, elmondom. Néhány éve történt, hogy elköltöztünk keletre, egy bizonyos Cso úrhoz. Házigazdánk a legnagyobb körültekintéssel látott vendégül bennünket. Húgocskám feleségül ment a fiához, aki később korhelységével boldogtalanná tette őt. Mikor egyszer eljött, és beszámolt erről apámnak, ő ott marasztalta, és egy fél évig vissza sem engedte férjéhez. Az a férfiú annyira földühödött, hogy valahonnan egy gonosz varázslót kerített, aki rabul ejtette apám lelkét, őt magát pedig bilincsbe verve elhurcolta. Rémült családom immár szerteszét szóródott széles e világon.

Ja nem állhatta meg, hogy el ne mosolyodjon, mire a felesége dühösen csattant fel:

– Még ha gonosz veled, akkor is az én apám! Jó néhány évig együtt éltünk, de szerelmünket sosem árnyékolta be veszekedés. Most, hogy családom tönkrement, és szétszóródott a szélrózsa minden irányába, ha apámat nem is sajnálod, legalább velem lehetnél kíméletes. Csak mosolyogsz bánatomon, nincs hozzám egyetlen vigasztaló szavad sem. Ó, milyen könnyörtelen vagy!

Azzal sarkon fordult, s elment. Ja utána sietett, hogy bocsánatot kérjen, de sehol nem találta őt. Már nagyon megbánta, amit tett, és attól félt, hogy örökre elveszítette feleségét.

Két-három hónap múlva anyósa és felesége állított be hozzá. Ja boldogan fogadta őket. Anya és leánya a földre borult előtte, Ja pedig zavartan kérdezte, mi járatban vannak. Mindketten elsírták magukat, és felesége így szól:

– Legutóbb dühösen távoztam, de most megalázkodva esdeklem segítségért! Ó, mily szégyen!

– Apósom ugyan nem emberi lény – mondta Ja –, de anyósom kedvességét és a szerelmedet soha nem feledhetem. Az, hogy feldühödtem, hallván a benneteket ért sorscsapásról, csupán gyarló emberi természetem miatt történt. Miért nem tudtál hát egy csöppnyi türelemmel lenni?

– Útközben anyámmal találkoztam – mondta az asszony –, s ő mondta, hogy csakis a te mestered szabadíthatja ki apámat.

– Ha így van, akkor könnyű dolgunk lesz – nyugtatta meg Ja. – Ha apád nem térne vissza, te búsulsz majd utána, ám ha visszatér, féltő, hogy férjed és fiad lesz keserű bánkódásra kárhozthatva.

Ám felesége megesküdött, hogy mostantól örökre vele marad. Ja rögvest összekapolt, s útnak indult. A templomot is megtalálta, szerencsére mestere is épp akkor érkezett vissza, s megkérdezte tanítványától, hogy miért jött. Ja megpillantott a konyhában egy vén rókát, amelynek a két mellső lába gúzsba volt kötve.

– Ezért a fogatlan szörnyért jöttem! – bökött rá nevetve Ja.

Ám a mester nem akarta odaadni a rókát, mondván, hogy fene egy ravasz jószág. Ám Ja addig-addig rimázkodott érte, míg végül tanítója ráállt. Ja elmesélte az öreg apósa dolgait, mire a vén róka szégyenkezve a kemence sarkához somfordált.

– Még nem teljesen vetkezte le alatomosságát! – nevetett a mester.

Ja felállt, és elvezette a rókát. Odakint, mikor késével elvágta a köteleit, a róka fájdalmában fogait csikorgatta. Ja jól megrángatta a lábait, s közben ekként gúnyolódott:

– Mi az, öreg, kínlódsz?

Annak meg szemei dühödten szikráztak, s mikor szabadon tudhatta magát, megrázta farkát, és elillant. Így aztán Ja is hazaindult. Az öreg három teljes nappal hamarabb érkezett haza, mint Ja. A felesége meghagyta a lányának, hogy maradjon, és várja meg urát. Mikor aztán Ja is hazaért, asszonya a lába elé borulva köszönte meg segítségét.

– Ha még mindig a férjednek tekintesz, semmi szükség a hálálkodásra – mondta Ja.

– Családom ismét visszaköltözött a régi házba – mondta a nő. – Itt van a közelben, szinte át lehetne hozzájuk kiáltani. Három napra hazamennék, megbízik bennem?

– Gyermeünk alig a születése után elveszítette anyját, de mégsem halt bele. Én is sokáig éltem özvegyként, mégis megszoktam valahogy, és viseltem a tőled kapott aranyból font gyűrűt. Én nem vagyok afféle, mint az ifjú Cso, kedvességgel tettem jóvá, hogy megbántottalak. Ha mégsem térnél vissza, az hűtlenségedet mutatná, s bármilyen közel laknál is, soha át nem mennék. Miért kételkednék hát benned?

Az asszony másnap elment, és soha többé nem érkezett vissza.

XLVII. délután

Járált. Az ember igyekszik vissza mindenhová.

XLVIII. délelőtt

Rigók határozókönyvét nézegetve silabizáltam:

Szőlőrigó: 21 cm. A legkisebb európai rigó. Hasonlít az énekes rigóhoz, de világos szemsávja, narancsvörös oldala és sávozott melle megkülönbözteti. Röptében jól látszik narancsvörös szárnybélése. Társasan jár; télen a fenyőrigók csapataihoz csatlakozik. Vékony hangját vonulás idején télen is hallatja. Éneke fuvolaszerű hangokból ismételt strófa, amit halk csicsergés követ.

Léprigó: 26 cm. A legnagyobb európai rigó. Hátoldala szürkésbarna. Alsó oldala agyagsárgás; egész mellét és hasát kerek, sötétbarna pettyek borítják. Röptében jól látható fehér szárnybélése. Óvatos, vigyázó madár. Röpte ugyanolyan erőteljes, mint a fenyőrigóé, de szárnycsapása lassúbb. Érdesen cserreg. A fák hegyén énekel, jó és rossz időben egyaránt.

Fenyőrigó: 25 cm. Akkora, mint a fekete rigó. Fejteteje, a nyak hátoldala és farcsíkja hamuszürke. Háta gesztenyebarna, farka barnásfekete. Torka és mell-tollazata rozsdás gazdag pettyezéssel. Röpte nem annyira hullámos, mint a lép-rigóé. Óvatos, vigyázó madár; földre szállva különösen figyelmes és éber. Társasan jár. Nálunk rendszeres téli vendég, s rendkívül ritka fészkelőnk.

Megdöbbsentem. Miféle erdőkben jártam, ha azokban nyáron fenyőrigót találtam? S ha ilyen illékonyak találhatom azokat az életközösségeket, amelyekben festőm növényeit kerestem, lehet-e bizonyítékom bármiről is? Végte ré is, hogy északon keresem mindazt, ami délen megtalálható, ugyan lehet-e véletlen műve? Tovább: valóban a ciprusok és délszaki fenyvek láthatók festőm képein, vagy valami más, növénytörűnek ábrázolható dolgok – s éppen, mert rejtetten bár, de fölfedeztem bennük máságukat, nem is kereshettem őket a mediterráneumban, csak fenn, a hidegebb erdőkben?

Aztán elfelejtettem mindezt. Nem kellett több kényelmes kitérőkkel tarkított kerülőutat, az óvatosság bundáját magára öltő haladékat adni magamnak, tehát botanizáló kezemből kiengedtem a fák kezét.

XLVIII. délután

Megmenthetik-e a szimbólumai? – tettem föl magamnak kérdést, amikor rájöttem, hogy emberem fekete-zölden kavargó növényei mögött senki más nem áll, mint magányos önmaga. Igen, volt a válaszom: hiszen el tudott rejtőzködni. S másra sem vágyott egész élete során.

Telt-múlt a idő, elmúlt mindennap a nyárból. A növényzet kiheverte az aratás előtti vihar pusztítását, a burjánzó növényekben gazdag kert elfeledte a rombolást, és sebe fölött összezárult a zöld heg. A hársfán ismét rigó énekelt, s a dal végeztével, még a kert fölött csapongó utolsó hangjainak ezüstsálába belekapaszkodott, a csőrével átlendítette magát, miként liánnal, a kert fölött, talán városunk kövekkel kirakott pereméig, esetleg annál is tovább, a kék zsineggént kifeszülő horizontig vagy a mögötte elbútt Istenig. Semmit sem fejeztem be, amit elkezdtem, és semmit sem kezdtem el. Elég volt kinyitnom egy-egy könyvet ahhoz, hogy tudjam: bizony festőm elől én írtam el az életét, és immár az én betűimhez, az én szavaimhoz, az én soraimhoz kötöttem, hogy ott végeláthatatlan időig erőfeszítéseket tegyen anyaga – egy ciprusok, esernyő- és aleppói fenyők gyantaillatával beburkolt, lassú emberélet – megfestéséhez. Én vagyok az, aki tartozom neki, s aki mindezt, hiszen győztesnek hiszem magamat, nem tudja tudomásul venni.

XLIX. délelőtt

Ja látta, hogy szolgálai az udvart söprik. Két vendége az éjszakát mosta le a lábáról a heverő mellett, s a lenyugvó nap se tűnt még el a nyugati fal mögött. Félig kiivott pohara is ugyanúgy állt a keleti ablakban. Ő meg egy egész emberöltőt élt át az álmában! Megindultságában nem tudta visszatartani sóhajtásait. Mikor pedig odaszólitotta barátait, és mindent elmondott nekik, amit

Délről elmondhatott, azok is nagyon elámulnak. Azonnal kimentek, hogy megkeressék a ciprusfa alatt az üreget, s Ja a lyukra mutatva így szólt.

– Nos, itt mentem le az álmomba.

Barátai véleménye szerint ez csak valami rókának vagy a sötét fa szellemének műve lehetett, hiszen a növény árnyéka éppolyan sötétzöld volt, mint gallyainak lombszíné. Odaparancsolta hát szolgálait, hozzanak baltát, s vágják keresztül a fa törzsét és ágait, hadd lássák, hol végződik az üreg. Ez körülbelül tíz láb hosszú volt, s egy odúban végződött. Az odúba beszűrődtek a nap sugarai: elég nagy volt, akár egy pamlag is elfért volna benne. Földkupacok sorakoztak odabenn, várfalakak, tornácokak és termeket formázva, s hangyák raja nyüzsgött közöttük.

Volt a hangyabolyban egy cinóberszínű kicsinyke torony is, a csúcsán címerrel. A torony erkélyén két hatalmas hangya terpeszkedett: hosszuk három hüvelyk, a szárnyuk fehér, a fejük vörös. Közöttük más nagy hangyák sürögtek, míg a kisebbek közelükbe se mertek menni. A két hatalmas hangya volt a király meg a királyné, s itt volt Ciprusország fővárosa.

Föltártak eztán egy újabb üreget is: a fa déli ágában húzódott, lehetett a hossza jó negyven láb. Ebben az S alakú alagútban egy másik hangyabolyra

találtak, csupán egy torony volt benne, de telisde-teli hangyával. Ez volt a déli hűbéres tartomány, Ja birodalma. Egy másik hosszú és furán kanyargó alagút nyugatra húzódott vagy húsz lábnyira. Ebben egy rothadó teknősbéka páncélja volt: Ja három bátyjának állatáé, amely túlélve a fivérek halálát, egyetlen élőlényként kapcsolatot jelentett köztük és Ja között. Ja látta, ez a teknősbékapáncél volt az a hely, ahol – még nem is olyan régen – az emberekre vadászott. Találtak azután egy alagutat, több mint tízlábnyira nyúlt kelet felé, ahol a fa bütykös gyökerei sárkányra emlékeztető alakban fonódtak össze. Itt volt egy kicsi, körülbelül egy láb magasnyi sírhalom – Ja feleségének, a hercegnőnek a sírja.

Ja nagyon megrendült, mert ami csak elébük tárult, minden egybevágott álmával. Nem is engedte, hogy barátai szétverjék a hangyabolyokat, s befedette azokat úgy, ahogy voltak. De a ciprusfa életét nem tudta megmenteni: mégcsak a sötétnek sem kellett ránehezednie, magától dőlt holtan az oldalára. Éjszaka vihar kerekedett, hirtelen jött és ment, s reggelre, amikor ismét megvizsgálták az üregeket, a hangyák eltűntek. Valóra vált tehát a jóslat, hogy Ciprusországot nagy katasztrófa éri, és a főváros elpusztul.

Ekkor eszébe jutott Janak a Platánföldi Királyság támadása, és megkérte két barátját, járjanak utána ennek is. Azok egykettőre kiderítették, hogy a házától körülbelül egy mérföldnyire keletre, a régóta kiszáradt folyó medre húzódik, annak a partján hatalmas platán nőtt, a sok kúszónövény úgy ellepte, hogy a nap sugara se hatolt át rajta. Aljában pedig üregre bukkantak, amelyben hangyák nyüzsgtek.

Ha már a hangyák titokzatos világa is ilyen kifürkészhetetlen, ugyan mit tudhatunk akkor a hegyeken és erdőkben élő nagyobb állatok életéről?

XLIX. délután

Ja barátai után küldte a szolgáját, hogy lóhalálában hozzon hírt felőlük. Kiderült, hogy az egyik valami váratlan betegségben meghalt, a másik pedig a halottas ágyán fekszik, s bármely pillanatban kilehelheti a lelkét. Ekkor Ja megértette, milyen hívságos volt az álma, s hogy az emberek világában minden hiábavaló.

Rókákat kezdett tenyészteni: hamarosan házának minden szobáját ellakták az állatok. S három évvel később odahaza halt meg úgy, ahogy álmában megjövendölték. Egy róka harapta el a torkát, s mikor reggel fölfedezték a gyilkosságot, már egyetlen egy porcikáját sem találták meg, csak a véres, asszonyhangerű sírdogáló selymet, amelyet Ja hálóköpenyként viselt magán.

L. délelőtt

A számítógép rajzolta térképet percenként kaptam elő, hogy ellenőrizsem rajta a városokat összekötő utak által megrajzolt mintázatot. Egy arc volt látható azon, nagyon-nagyon ismerős, nem kétséges, hogy kié. Az általam bejárt utakat megmutató térképről feleségem nézett vissza; kissé megbillentett fejét oldalra

hajtva. Szerette magát így megmutatni: ekként pózolt, ha tudta, hogy fényképezik, s ha fel akarta hívni magára egy-egy társaságban a figyelmet, fölvette ezt a most is látható kétértelmű, ragadozó nőcske arckifejezést. Aki nem ismeri személyesen, bizonyosan rókának látja.

L. délután

Ahol volt, ott van valami. S látja, az egyetlen sem lehet elmesélni. A sárga kör azonban – amely éppúgy lehet a nap, mint isteni pupilla, platóni gömb vagy éppen az édeni kert falának jelölése – valami mintázatot mutat: mintha a papírt korommal megszínező tűzvész jóvoltából bonyolult, kacskaringós út rajzolódna ki.